

C

401616

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1917

SCIENTIA VERITAS

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1917

SCIENTIA VERITAS

HISTORICA

RUSSIAE MONUMENTA.

HISTORICA RUSSIÆ MONUMENTA,

EX ANTIQUIS EXTERARUM GENTIUM ARCHIVIS ET BIBLIOTHECIS
DEPROMPTA,

AB A. J. TURGENEVIO,

CONSILIAR. STAT. ACT. (NUNC CONS. PRIV.) ET EQU.

TOMUS II.

SCRIPTA VARIA E SECRETO ARCHIVO VATICANO ET ALIIS ARCHIVIS ET BIBLIOTHECIS
ROMANIS EXCERPTA CONTINENS, INDE AB ANNO MDLXXXIV AD ANNUM MDCCXIX.

QUIBUS IN HOC VOLUMINE ACCESSERUNT :

APPENDIX, CONTINENS ACTA AD ALIAS SLAVORUM REGIONES PERTINENTIA, INDE AB
ANNO MCCXXXI AD ANNUM MCCCVIII.

HISTORICA RUSSIÆ MONUMENTA EX ARCHIVIS ET BIBLIOTHECIS ANGLIÆ ET FRANCIÆ
DEPROMPTA, INDE AB ANNO MDLVII AD ANNUM MDCLXXIX.

Petropoli.

TYPIS EDUARDI PRATZI

=
1842.

АКТЫ ИСТОРИЧЕСКІЕ, ОТНОСЯЩІЕСЯ КЪ РОССІИ,

ИЗВЛЕЧЕННЫЕ

ИЗЪ ИНОСТРАННЫХЪ АРХИВОВЪ И БИБЛИОТЕКЪ

Д. Ст. Сов. (нынѣ Тайн. Сов.) А. И. Тургенева.

Turgenev, Alexandre Ivanovich, 1784-1845, ed.

ТОМЪ II.

ВЫПИСКИ ИЗЪ ВАТИКАНСКАГО ТАЙНАГО АРХИВА И ИЗЪ ДРУГИХЪ РИМСКИХЪ
БИБЛИОТЕКЪ И АРХИВОВЪ, СЪ 1584 ПО 1719 ГОДЪ.

ПРИБАВЛЕНІЕ, СОДЕРЖАЩЕЕ ВЪ СЕБѢ АКТЫ, ОТНОСЯЩІЕСЯ ДО ДРУГИХЪ
СЛАВЯНСКИХЪ ЗЕМЕЛЬ, СЪ 1231 ПО 1308 ГОДЪ.

АКТЫ, ИЗВЛЕЧЕННЫЕ ИЗЪ АРХИВОВЪ И БИБЛИОТЕКЪ АНГЛІИ И ФРАНЦІИ,
СЪ 1557 ПО 1679 ГОДЪ.

Санктпетербургъ.

ВЪ ТИПОГРАФІИ ЭДУАРДА ПРАЦА.

1842.

IV
23

DK
70
.A2
T93
v.2

PRÆFATIO.

Hoc altero historicarum Russiæ monumentorum volumine comprehensa sunt documenta inde ab anno MDLXXXIV ad ann. MDCCXIX ex Archivo Vaticano et bibliothecis Romanis ab eodem viro excellentissimo A. J. Turgenevio deprompta, quibus documentis accesserunt: a) Acta alias Slavorum regiones spectantia, inde ab anno MCCXXXI ad an. MCCCVIII, et b) Acta ad eandem Russorum historiam pertinentia ex bibliothecis Angliæ et Franciæ desumpta, inde ab anno MDLVII ad ann. MDCLXXIX.

Ceterum omnium, quæ hoc tomo continentur, scitu longe sunt dignissima, primum narratio a Nicolao Warkotsch, legato Cæsareo de ipsius in aula regis Theodori Joannidis commoratione conscripta, deinde variæ Pseudodemetrii primi et Curiae Romanæ epistolæ invicem datæ et acceptæ, bini denique commentarii diurni, alteri ab Olesnitzkio et Gonsevskio Polonorum legatis de ipsorum in Moscoviam itinere facto et Mosquæ commoratione, nec non de Pseudodemetrii obitu et de iisdem mox in custodia continendis compositi, alteri de rebus sub Pseudodemetrio et Schuiskio gestis, ab incerto quodam teste rerum oculato conscripti. E serioribus vero monumentis historiæ scriptis epistolæ viginti tres, ab Urbano VIII Pontifice Max. uno eodemque die, nempe die III Novembris anno MDCXLIII ad illustrissimos quosque in Polonia viros scriptæ et datæ, quibus ita dicta confessionis unio in Russia occidentali divulgaretur et confirmaretur, maxime omnium nobis sunt observandæ. At epistolæ a Sedis Pontificiæ magistratibus datæ, ubi agitur oporteat ne Ducem Mosquensem nomine Czaris insigniri (CXV, CXVI), dissertatio deinde Abbatis Gradii de diversis Slavici generis nationibus et Moscoviæ demum descriptio, Rasponio et Altierio, Cardinalibus, dedicata (CXVII, CXVIII) sunt nobis certo documento, quo animo et quam intenti magistratus Pontificii sub finem sæculi XVII Slavos, Russosque respexerint: summum studium, quo Pontifices Romani Russorum gentem in Ecclesiam Romanam introducere cupiebant, ineunte quoque sæculo XVIII, satis conspicitur exinde, quod Pontificii apud Parisios qui tum fuerant nuntii, dum Petrus I per Galliam iter faciebat ibique morabatur, consilium ejus inter suos sibi subditos populares varia humanitatis studia divulgandi pro optima sibi oblata occasione Romanam quoque fidei confessionem apud Russos ratam efficiendi et confirmandi habentes, perpetuum epistolarum cum Sede Pontificia commercium habuerunt.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Во второмъ томѣ относящихся къ Россіи Актовъ историческихъ на иностранныхъ языкахъ помѣщены документы, извлеченные А. И. Тургеневымъ изъ Ватиканскаго Архива и Римскихъ Библіотекъ съ 1584 по 1719 годъ. Къ этому собранію присоединены акты: а) касающіеся другихъ Славянскихъ народовъ, и б) выписанные въ Англійскихъ и Французскихъ Библіотекахъ. Первые относятся къ 1231—1308, а послѣдніе къ 1557—1679 годамъ.

Важнѣйшіе изъ актовъ втораго тома суть: извѣстіе Цесарскаго посла Николая Варкоча о пребываніи его при дворѣ Царя Θεодора Иоанновича, сношенія съ Римомъ перваго Лжедмитрія, дневникъ Польскихъ посланниковъ Олесницкаго и Гонствскаго о путешествіи и пребываніи ихъ въ Москвѣ, смерти Лжедмитрія и содержаніи ихъ въ заключеніи, и дневникъ о событіяхъ при Лжедмитріи и Шуйскомъ, писанный неизвѣстнымъ очевидцемъ. Изъ позднѣйшихъ памятниковъ замѣчательны двадцать три письма, отправленныя Папою Урбаномъ VIII въ одинъ день, 3 Ноября 1645 года, къ знатнѣйшимъ особамъ въ Польшѣ, съ цѣлію утвердить Унію въ Западной Руси. Переписка Римскаго Двора, слѣдуетъ ли Московскаго Государя титуловать Царемъ (СХV, СХVI), Разсужденіе Аббата Гради о народахъ Славянскаго племени и описаніе Московіи, посвященное кардиналамъ Распони и Альтиери (СХVII, СХVIII), доказывають, съ какимъ вниманіемъ Римскіе дипломаты смотрѣли на Славянъ и Русскихъ въ концѣ XVII столѣтія. Постоянное стремленіе присоединить послѣднихъ къ Римской Церкви обнаруживается и въ началѣ XVIII вѣка: Парижская Пунціатура вела живую переписку съ Ватиканомъ по поводу пребыванія Петра I во Франціи, почитая, какъ видно, введеніе въ Россію просвѣщенія благопріятнымъ случаемъ къ утвержденію въ ней Римскаго вѣроисповѣданія.

Actorum, quæ duplicem hujus voluminis appendicem faciunt, imprimis notatu dignæ sunt litteræ nonnullorum Pontificum Rom. annis MCCXXXI, MCCXXXIX, MCCXLIV, MCCLXIV et MCCCVIII scriptæ, et a) primum quidem Gregorii IX de equitum Templariorum rebus immobilibus in Hungaria, Slavonia et Dalmatia quæ fuerunt; b) deinde ejusdem Gregorii nec non Innocentii IV et Benedicti XI ad Praelatos quosdam et Pomeraniae insulaeque Rugen Duces datae, in quibus agitur de Pomeraniae, Borussiae et Lituaniae christianis, quorum antiqua instituta moresque barbaros Pontifices extirpare, et quos a gentilium injuriis protegere studebant; c) tum Urbani IV litteræ ad Ottocarum Bohemiae Regem de ordinis Teutonici Equitibus et Polonis a Russorum et Litanorum violentia defendendis, ubi Pontifex in Ottocari manus totam Russiam ac Lituaniam, si forte has terras armis suae ditionis fecisset et ad Ecclesiam Rom. traxisset, traditurum se pollicetur; d) denique Clementis V ad Urosium Serbiae regem litteræ, quibus episcopatum Suacinensem in illius fidem commendat et de Romanae confessionis dogmatibus in Serbia promulgandis agit, quasi Urosius ipse idem desideret. Neque minus eodem sensu scitu dignæ sunt ejusdem Pontificis ad Patriarcham Gradensem aliosque viros ecclesiasticos litteræ, ubi de conditionibus, quibus Serbia in sedis Pontificiae tutelam recipi possit, et de sacro vexillo Urosio Regi, quo impios populos facilius profliget, tradendo, disseritur. Ad hæc appendicibus, supra memoratis, insunt documenta litterarum inter Anglos et Russos commercii sub Joanne Basilide, Theodoro Joannide et Borisso Hodunovio Regibus. Quemadmodum Pontifices Rom. potentiam sibi apud Russos ecclesiasticam comparare omnibus modis continuo nitebantur, ita Angli, ut primum Russos cognitos habuere, nihil in eorum amicitia nisi mercaturæ lucra respiciebant.

In præfatione ad primum hujus operis volumen mentio facta est scriptorum e regiae bibliothecae Taurinensis codicibus excerptorum, quibus tamen, cum accuratius perlustrarentur, nihil nisi itineris ab Jeremia, Patriarcha Constantinopol. Mosquam facti et ab Arsenio Episcopo Elassonio graece descripti interpretationem latinam comprehendere cognitum est. Quæ quidem interpretatio cum in Codicum MSS. bibliothecae Taurinensis catalogo integra eaque cum textu graeco incerto legatur (Codices manuscripti Bibliothecae regii Taurinensis Athenæi.... recensuerunt et animadversionibus illustrarunt Josephus Pasinus, Antonius Rivautella et Franciscus Berta. Taurini, MDCCXLIX) ut in hac etiam operis nostri editione repetatur, minime necessarium visum est.

Hoc alterum pariter ac primum historicorum Russiae monumentorum volumen cura ejusdem in Collegio Archaeographico redactorum principis in ordinem redactum et typis imprimendum paratum est.

Въ прибавленіяхъ, какъ выше сказано, напечатаны акты, относящіеся къ другимъ Славянскимъ народамъ и извлечены изъ Англійскихъ и Французскихъ книгохранилищъ. Изъ нихъ примѣчательны грамоты а) Папы Григорія IX, о недвижимыхъ имѣніяхъ Храмовыхъ Рыцарей въ Венгріи, Славоніи и Далмаціи 1231 года; б) его же и Папы Инокентія IV и Бенедикта XI нѣкоторымъ Прелатамъ и Князьямъ Померанскимъ и Ругенскимъ, отпосланнымъ до Померанскихъ, Прусскихъ и Литовскихъ Христіанъ, между которыми Папы старались искоренить прежніе обычаи и охранить ихъ отъ притѣсненій язычниковъ; в) Папы Урбана IV Оттокару, Королю Богемскому, о защитѣ Тевтонскаго ордена и Поляковъ отъ насилій Русскихъ и Литовцевъ; онъ передаетъ даже во власть Оттокара Русь и Литву, въ случаѣ завоеванія и присоединенія ихъ къ Римской церкви; эти акты принадлежатъ къ 1239, 1244, 1264 и 1308 годамъ, и д) Папы Климента V Урошу, Королю Сербскому, о порученіи въ его защиту Сучавскаго епископства и введенія въ Сербію Римскихъ догматовъ, будто бы по желанію самаго Уроша, 1308 года; въ семъ отношеніи не менѣе любопытны письма того же Папы Патріарху Граденскому и другимъ духовнымъ лицамъ, объ условіяхъ, на которыхъ Сербія можетъ быть принята подъ покровительство Папскаго престола, и врученіи Королю Урошу священнаго знамени на пораженіе невѣрныхъ. Сверхъ того въ прибавленіяхъ находятся документы о сношеніяхъ Англіи съ Россіею, при Царяхъ Іоаннѣ Васильевичѣ, Θεодорѣ Іоанновичѣ и Борисѣ Годуновѣ. Какъ Римъ всегда домогался пріобрѣтенія духовной власти надъ Россіею, такъ Англія при первыхъ сношеніяхъ съ нею думала только о выгодахъ своей торговли.

Въ предисловіи къ первому тому сего изданія упомянуто о выпискахъ, извлеченныхъ изъ рукописей королевской Туринской Библіотеки: но при дальнѣйшемъ разсмотрѣніи оказалось, что онѣ содержатъ въ себѣ только Латинскій переводъ Путешествія Цареградскаго Патріарха Іереміи въ Москву, сочиненнаго Арсеніемъ, Епископомъ Елассонскимъ. Этотъ переводъ, съ Греческимъ подлинникомъ, помещенъ въ каталогъ рукописей Туринской Библіотеки (*Codices Manuscripti Bibliothecæ regii Taurinensis Athenæi recensuerunt et animadversionibus illustrarunt Josephus Pasinus, Antonius Rivautella et Franciscus Berta. Taurini. MDCCXLIX*); почему и не предстояло надобности здѣсь его перепечатывать.

Второй томъ Актовъ историческихъ, собранныхъ А. И. Тургеневымъ, приготовленъ къ изданію и напечатанъ подъ наблюденіемъ того же Главнаго Редактора, который занимался изданіемъ перваго тома.

INDEX TOMI II.

ОГЛАВЛЕНИЕ II ТОМА.

№	An.		Pagina.
I.	1584.	Del Cardinal Bolognetti Legato in Polonia al Cardinal di Como, Segretario di Stato. Di Grodna 16 Maggio 1584. (Timetur ne bellum civile inter Moscoviæ Proceres exoritur).	1
II.	---	Del medesimo al medesimo. Di Grodna 29 di Maggio 1584. (De obitu Ducis Moscoviæ deque nonnullis aliis negotiis inter Moscovitas et Polones).	---
III.	---	Ex litteris Sapientis oratoris Poloni apud Moscoviæ Ducem ad Card. Bolognetti Legatum Anglicum in Polonia datis die 10 Julii an. 1584. (De corporis habitu, ac moribus novi Ducis Moscoviæ; de pace ab ipso ineunda cum Regno Poloniæ).	---
IV.	---	Gregorii P. XIII ad Theodorum Dominum Russiæ (Commemorantur officia erga patrem Theodori Russiæ Imperatoris).	2
V.	---	Del Card. Bolognetti al Card. di Como, di Varsavia li 6 Agosto 1584. (De regione Severiensi a Polonis obtinenda; deque captivis Moscovitis et Polonis vicissim reddendis).	3
VI.	---	Gregorii P. XIII. ad Gubernatores Ducatus Moscorum. (De benevolentia Pontificis erga Ducem Moscoviæ et de fide habenda Antonio Possevino, oratori Pontificis ad ipsum Ducem).	4
VII.	---	Del Card. Bolognetti al Card. di Como, di Lublino li 23 di Agosto 1584. (Poloni, arrepta occasione mortis Ducis Moscoviæ, bellum in Moscovitas moluntur. Comitibus Polonicis interfuit orator prætensi Ducis Russiæ, iisdemque adfuturus Cancellarius novi Moscoviæ Ducis).	5
VIII.	---	Del medesimo al medesimo. Di Lublino alli 24 d'Agosto 1584. (De indole et ingenio junioris Ducis Moscoviæ, de voluntate Moscoviæ Procerum in Regem Poloniæ).	6
IX.	1558.	Del Vescovo di Camerino Nunzio in Polonia al Card. Rusticucci Varsavia 13 di Ottobre 1585. (De oratore Turcarum Tyranni res Moscoviæ sub juniore Duce callide exploraturo).	7
X.	---	Sixti P. V. ad Theodorum Dominum Russiæ (De officiorum continuatione erga Poloniæ Mag-nates, ac de prona voluntate in Russiæ Regem).	---
XI.	1586.	Ejusdem ad eundem (Pontifex Imperatoris Russiæ obitum dolet, et de ejus filio in imperium suffecto gaudet, et Possevium in Moscoviam missum commendat).	8
XII.	1587.	Ex litteris Stanislai Gomolviszki Præpositi Posnaniensis ad P. Antonium Possevium Datum in Raciaz 22 Aprilis 1587. (Quæritur, utrum Regis Suecorum filius, an junior Moscoviæ Dux in Poloniæ Regem eligi debeat).	9
XIII.	---	Avvisi d'Italia, concernenti la Moscovia, nel tempo dell' Interregno di Polonia MDLXXXVII.	10
		Отъ Кардинала Боловьетти, Легата въ Польшу, къ Статсъ Секретарю Кардиналу Комскому, изъ Гродна, 16 мая 1584. Опасаются, чтобы не произошло междоусобной войны между вельможами Московскими.	11
		Отъ того же къ тому же, изъ Гродна, 29 мая 1584. О кончинѣ Царя Московскаго и о некоторых пересторокахъ между Москвитянами и Поляками.	---
		Изъ письма Польскаго въ Москву посланника Сапѣги къ Кардиналу Боловьетти, Папскому Легату въ Польшу, отъ 10 июля 1584. О тѣлосложеніи и нравѣ новаго Царя Московскаго; о предстоящемъ заключеніи мира между имъ и Королемъ Польскимъ.	---
		Папы Григорія XIII къ Царю Феодору Ивановичу. Папа воспоминаетъ услуги, оказанныя отцу Феодорову.	---
		Отъ Кардинала Боловьетти къ Кардиналу Комскому, изъ Варшавы, 6 августа 1584. О требованіи Поляками Сѣверской земли при мирномъ договорѣ; о взаимномъ возвратѣ пленныхъ Московскихъ и Польскихъ.	---
		Папы Григорія XIII къ правителямъ Царства Московскаго. О благорасположеніи Папы къ Царю Московскому, и о довѣренности, какую имѣть должны къ Антонию Поссевино, Папскому посланнику при Царѣ.	---
		Отъ Кард. Боловьетти къ Кард. Комскому изъ Люблина, 23 августа 1584. Поляки, пользуясь случаемъ смерти Царя Московскаго, замышляютъ войну противъ Москвитянъ. На сеймѣ Польскомъ присутствовалъ посланникъ мнимаго князя Русскаго (?). На тотъ же сеймъ прибудетъ кичиеръ (вѣроятно Думный Дьякъ) новаго Царя Московскаго.	---
		Отъ того же къ тому же, изъ Люблина, 24 августа 1584. О свойствахъ и обычаяхъ новаго Царя Московскаго; о расположеніи Московскихъ вельможъ къ Королю Польскому.	---
		Отъ Епископа Камеринскаго, Папскаго Нунція въ Польшу, къ Кардиналу Рустикуччи изъ Варшавы, 13 Октября 1585. О посланникѣ Турецкомъ, прѣхавшемъ въ Москву для развѣдыванія.	---
		Папы Сикста V къ Царю Феодору Ивановичу. О продолженіи услугъ отъ Папы Царю въ переговорахъ съ Польшею, и о добромъ расположеніи Папы къ Царю Московскому.	---
		Отъ того же Папы къ тому же Царю. Папа сожалеетъ о кончинѣ прежняго Царя и радуется о восшествіи на престолъ сына его, поручая благоволенію его Поссевино, посланнаго въ Москву.	---
		Изъ письма Станислава Гомелевскаго, пробоша Познанскаго къ Патеру Антонию Поссевино, изъ Рациажа 22 апреля 1587. Вопросъ, кого избрать въ Короля Польскіе, Шведскаго ли Королевича, или новаго Царя Московскаго?	---
		Вѣдомости Италианскія, касательво Москвы, во время междоусобствъ въ Польшу, 1587 года.	---

N ^o	An.		Pagina
XIV.	1587.	Fragmentum concernens candidatum Moschum ad regnum Poloniae aspirantem MDLXXXVII.	Отрывокъ, касательно Московскаго кандидата короны Польской 1587 года. 11
XV.	---	Excerpta ad Moscoviam spectantia ex diario Electionis Poloniae, per Streynum, Severinum, Albertum aliosque confecto, an. MDLXXXVII.	Выписки, относящіяся до Москвы, изъ дневника сейма о избраніи Короля Польскаго, составленнаго Стрейниемъ, Севериномъ, Албертомъ и другими въ 1587. 12
XVI.	---	Wypisy należące do Moskwy, z Dziarusza Elekcyi Zygmunta III Króla Polskiego, MDLXXXVII.	Выписки, относящіяся до Москвы, изъ дневника Сейма о избраніи Сигизмунда III, Короля Польскаго, въ 1587 году. 19
XVII.	1588.	Moscorum Dux Tartarorum Principem muneribus inducit, ut bellum in Regnum Poloniae ferat.	Царь Московскій побуждаетъ подарками Хана Татарскаго начать войну съ Королевствомъ Польскимъ. 24
XVIII.	---	Oretenus commissa, et in scriptis data Interventio suo a Palatino Moscoviae, ut ea Senatoribus Regni Poloniae referat. (De missione quorundam Procerum et militum Ducum in varias Moscoviae partes a Moscorum Duce facta).	Объявленіе въ 1588, Московскаго посланника, по порученію Правителя Москвы Сенаторамъ Королевства Польскаго, о посылкѣ Царемъ Московскимъ некоторыхъ Бояръ и Дворянъ въ разныя части государства Московскаго съ военною силою. —
XIX.	1589.	Ex interis Annibals de Capua Archiepiscopi Neapolitani Pontificii in Poloniae Nuntii Annis 1587, 1588, 1589 quas ille ad diversos, potissimum vero Cardinalem Montaltum negotiis a Sixto V praefectum scripsit, excerpta ad Moscoviam spectantia.	Изъ писемъ Аннибала де Капуа, Архіепископа Неаполитанскаго, II посланаго въ Польшу Нунція въ 1587, 1588, 1589 годахъ, писанныхъ имъ къ разнымъ особамъ, особливо къ Кардиналу Монтальто, министру Папы Свкта V, выписки, относящіяся до Москвы. 25
XX.	---	Del Nuntio Aplico in Poloniae al Card. Montalto. Di Venda ai 23 di Agosto 1589. (Moscovite gravia Livoniae damna intulerunt; auctores seditionis Rigensis capite plexi).	Отъ Папскаго Нунція въ Польшу къ Кардин. Монтальто, изъ Венды, 23 августа 1589, о томъ, что Москвитяне причинили большое опустошеніе въ Ливоніи; и что зачинщики Рижскаго бунта казнены смертію. 26
XXI.	1590.	Di Mgr di Capua al Cardinal Montalto di Varsavia 18 Marzo 1590. (Moscovitas variis Livoniae locis potuntur).	Отъ Папскаго Нунція де Капуа къ Кардиналу Монтальто, изъ Варшавы 18 марта 1590, о томъ, что Москвитяне овладѣли разными мѣстами въ Ливоніи. 27
XXII.	---	Senatores Moscoviae sese excusant cum Rege Poloniae de variis, quae sibi objerebantur.	Письменныя объясненія главнѣйшихъ Бояръ Московскихъ съ Польскими Сенаторами, въ июнѣ 1590 г. 28
XXIII.	---	Di Mgr Annibale di Capua al Cardinal Montalto. Di Varsavia ai 17 di Luglio 1590. (Suecorum Rex adversus Moscovitas bellum parat; Dux Moscoviae litteras passus oratoribus Polonis concedit atque copias ad Tartarose ditioe sua propulsandos mittit).	Отъ Нунція Аннибала де Капуа къ Кардиналу Монтальто, изъ Варшавы, 16 июля 1590. О томъ, что Король Шведскій готовится воевать съ Москвитянами; Царь Московскій даетъ Польскимъ посланцъ пропускную грамоту, и посылаетъ войска свои для изгнанія Татаръ изъ своихъ владѣній. 29
XXIV.	1594.	Lettera scritta dal Czar di Moscovia al l'Imperatore Ridolfo II. (Moscoviae Dux benigne recipit Legatum Rudolphi II Romanorum Imperatoris, qui de pace inter eos ineunda agerat; iterum ab ipso Imperatore alium oratorem expectat una cum oratoribus Romani Pontificis et Hispaniarum Regis, ac propterea ad illos mittit litteras passus, seu securus conductus).	Грамота Царя Московскаго къ Императору Рудольфу II. Царь благоклонно принялъ посла Рудольфа, трюктовавшаго о заключеніи союза между нимъ. Царь ожидаетъ отъ Императора новаго посла, вместе съ посланцъ отъ Римскаго Папы и отъ Короля Испанскаго, для коихъ посылаетъ пропускныя грамоты. 30
XXV.	---	Relazione fatta al Imperatore da Nicolo Warkotich Ambasciatore di sua Maesta Cesarea Mandato al Gran Duca di Moscovia. (De suo itinere Moscovitico; de matrimonio Regis Suecorum cum nata Imperatoris; de federe ineundo contra Turcas; de bello Sueco et Moscovitico componendo; de convivio ipsi oratori a Duce Moscorum exhibito; deque aliis officiis, quibus ipse tum a Duce, cum a proceribus cumulatus fuerat).	Довесеніе Императору Римскому посла его при Московскомъ Дворѣ Николая Варкота, о путешествіи его въ Москву; о бракѣ Короля Шведскаго съ дочерью Императора; о союзѣ противъ Турокъ; о примиреніи Шведовъ съ Русскими; объ угощеніи посла Царемъ Московскимъ, и о другихъ милостяхъ, коими онъ осмыпанъ былъ какъ отъ Царя, такъ и отъ вельможъ. 32
XXVI.	---	Clementis P. VIII. breve ad Theodorum M. Ducem Moscoviae. (Mittit ad eum familiarem suum Alexandrum Camuleum Sacerdotem Illyricum).	Папы Климента VIII, письмо къ Царю Феодору Ивановичу, къ коему Папа посылаетъ служителя своего, Илирійскаго священника Александра Кокула. 45
XXVII.	1596.	Ejusdem ad eundem (Pontifex illum hortatur ut arma associet Principibus Christianis contra Turcas, mittitque ad illum crucem ex Smaragdo auro inclusam).	Того же Папы къ тому же Царю. Папа приглашаетъ Царя принять участіе въ войнѣ другихъ Христіанскихъ Государей противъ Турокъ, и посылаетъ ему крестъ изумрудный въ золотой оправѣ. 48
XXVIII.	---	Clementis P. VIII. ad Administratorem Moscoviae Borisum Godunov. (Commendat illi familiarem suum Alexandrum Camuleum).	Папы Климента VIII, правителю Москвы, Борису Годунову. Папа поручаетъ благоволенію его служителя своего Александра Кокула. 49
XXIX.	---	Ejusdem ad eundem. (De eodem argumento).	Того же Папы къ тому же, о благоклонномъ принятіи Кокула. 50
XXX.	1600.	O przyjezdzie posła W ^o Kniazia Moskiewskiego do Króla Perskiego. Relacya Szafera Ormianina tam od Króla Polskiego poslanego, który	О пріѣздѣ Московскаго посла къ Шаху Персидскому въ 1600 г. Сказаніе Шафера Армянина, посланнаго Королемъ

№	An.		Pagina.
		там we dwie niedziele przybył i to słyszał od Tachmas Bega Wezyra około roku 1600.	
XXXI.	1601.	List do Zygmunta III Króla Polskiego i Szwedzkiego pisany z Moskwy od posłów dla przyznierza posłanych w roku Pańskim MDCL.	50
XXXII.	---	Clementis P. VIII. ad Boris Dominum Russiæ (ut nuntios apostolicos in Persidem missos tueatur, eisque auxilium prebeat).	59
XXXIII.	1604.	Ejusdem ad eundem (Missiuarium in Persidem ituri commendantur).	54
XXXIV.	---	Cardinalis Allobrandini litteræ ad eundem. (De eodem argumento).	55
XXXV.	1605.	Del Card. Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 21 di Gennaio 1605. (De gratia exhibitione Ducis Moscoviæ deque illi suadendo, ut in Tartarus arma vertat).	---
XXXVI.	---	Del medesimo al medesimo. Roma 28 di Gennaio 1605. (De nepote Nuncii Apostolici Poloniæ ab itinere Moscoviæ revocando; deque oratore Moscovitico de Poloniis minime contento).	56
XXXVII.	---	Pauli P. V. ad Pseudodemetrium (Demetrio in avitum Imperium restituto gratulatur, hortaturque ut in suscepta catholica religione perseveret).	57
XXXVIII.	---	Ejusdem ad eundem. (Demetrio ab inimicorum manibus jam a pueritia erepto et in patris solio restituto, Fratres carmelitani in Persidem proficiscentes commendantur).	---
XXXIX.	---	Del Cardinal Valenti al Nunzio Aplico in Polonia. Roma 23 di Luglio 1605. (Pontifex de persona Demetrii certior factus; qui tamen quidquid de ipso Demetrio sapientiores conjiciant, et utrum ei Nuncius mittendus sit scire cupit).	59
XL.	---	Del medesimo al medesimo. Roma 30 di Luglio 1605. (De optima voluntate Demetrii erga Apostolicam sedem, qui hoc modo res proprias, conspiratione detecta, confirmaturus creditur).	60
XLI.	---	Pauli P. V. ad Sigismundum III Regem Poloniæ. (Demetrio, Rege Poloniæ opem ferente, Moscovitico Imperio potitus).	---
XLII.	---	Ejusdem ad Cardinalem Macieiovium. (Demetrium a pueritia catholica religione imbutum, Cardinalis Macieiovis cura et hortationibus, etiam paterno Imperio potitum integram retentionem illam speratur).	61
XLIII.	---	Ejusdem ad Palatinum Sandomiriensem. (Demetrium catholica religione a pueritia eruditum, eam paterno Imperio restitutum, cura Palatini Sandomiriæ integram servaturum speratur).	62
XLIV.	---	Ejusdem ad Pseudodemetrium. (Demetrius plenam fidem adhibeat Alexandro Rangonio pontificis litteras ad se deferenti).	63
XLV.	---	Del Cardinal Valenti al Nunzio Aplico in Polonia, Mgr Rangoni. Roma 13 Agosto 1605. (De Alexandro Rangonio ad Demetrium mittendo).	64
XLVI.	---	Del medesimo al medesimo. Roma 12 di Agosto 1605. (Pontifex faustis Demetrii rebus gaudet).	65
XLVII.	---	Del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 10 Settembre 1605. (De Demetrii rebus certiora expectantur).	---
XLVIII.	---	Del medesimo al medesimo. Roma 10 Settembre 1605. (Demetrio, si Dux Moscoviæ inauguratus fuerit, gratulatoria epistula pontificia mittatur; ipseque ad fœdus contra Turcas cum Rege Poloniæ ineundum, et catholicam Religionem fovendam excitetur).	66
XLIX.	---	Pauli P. V. ad Pseudodemetrium. (Demetrio	---
		Польскимъ въ Персію, и слышавшаго то отъ Тачмаса Бегъ Визиря.	
		Донесеніе Королю Сигизмунду III изъ Москвы, отъ пословъ Польскихъ, посланныхъ туда для заключенія перемирія въ 1601 году.	
		Папы Климента VIII, Царю Борису Феодоровичу, коего просить о покровительствѣ и помощи Папскимъ Нунціямъ, посылаемымъ въ Персію.	
		Того же Папы тому же Царю. Поручаетъ благосклонности его миссіонеровъ, отправляющихся въ Персію.	
		Кардинала Альдобрандини письмомъ къ Царю Борису о томъ же предметѣ.	
		Отъ Кардинала Боргезе къ Папскому въ Польшу Нунцію Рангони, изъ Рима, 21 января 1605 г. О добротворномъ предложеніи Царя Московскаго, и о преклошеніи его, начать войну съ Татарами.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 28 января 1605. Объ отмененіи позданки въ Москву племянника Папскаго нунція; о неудовольствіи Московскаго посла на Поляковъ.	
		Папы Павла V къ Лжедмитрію, коего поздравляетъ съ восшествіемъ на прародительскій престолъ, и увѣщаетъ пребыть въ принятомъ имъ Римско-Католическомъ вѣроисповѣданіи.	
		Того же Папы тому же. Радуетъ, что Богъ спасъ Дмитрія еще въ отрочествѣ изъ рукъ враговъ его, и возвелъ его на родительскій престолъ, Папа поручаетъ покровительству его Кармелитавскихъ монаховъ, отправляющихся въ Персію.	
		Отъ Кардинала Валенти къ Папскому нунцію въ Польшу изъ Рима, 23 июля 1605. Папа извѣщаетъ о особѣ Дмитрія, но желаетъ знать, какого объ немъ мнѣнія опытные въ дѣлахъ люди, и должно ли послать къ нему Нунція.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 30 июля 1605 года. О добромъ расположеніи Дмитрія къ Папскому престолу, и о надеждѣ, что онъ, по открытіи заговора противъ него, приведетъ дѣла свои въ наилучшее состояніе.	
		Папы Павла V Сигизмунду III, Королю Польскому. Папа хвалитъ Короля за помощь, оказанную имъ Дмитрію, къ полученію царства Московскаго.	
		Того же Папы къ Кардиналу Мацеіовскому. Дмитрій, воспитанный съ малолѣтства ученіемъ Римско-Католической вѣры, чрезъ попеченіе и совѣты Кардинала Мацеіовскаго, сохранилъ оное уважительно въ цѣлости и по восшествіи на престолъ родительскій.	
		Того же Папы къ Воеводѣ Сяродмирскому. Папа извѣщаетъ надежду, что Дмитрій, съ малолѣтства наслѣдственный въ Римско-Католической вѣрѣ, сохранивъ оную и по воспріятіи родительскаго престола, попеченіемъ воеводы Сяродмирскаго.	
		Того же Папы къ Лжедмитрію. Чтобы онъ имѣлъ полную довѣренность къ Александру Рангони, который посланъ къ нему съ письмомъ отъ Папы.	
		Отъ Кардинала Валенти къ Папскому нунцію въ Польшу, Рангони, изъ Рима, 13 августа 1606. О посылкѣ къ Дмитрію Аелсрядра Рангони.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 13 августа 1605. Папа радуется благополучному успѣху дѣлъ Дмитрія.	
		Отъ Кардинала Боргезе къ Нунцію Рангони, изъ Рима, 10 Сентября 1605. Желаютъ имѣть извѣстіе о дѣлахъ Дмитрія.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 10 сентября 1605. О посылкѣ Дмитрію поздравительнаго письма отъ Папы, ежели онъ коронованъ, и о побужденіи его къ союзу съ Королемъ Польскимъ противу Турокъ, и къ благопріятствованію Римско-Католической вѣры.	
		Папы Павла V къ Лжедмитрію. Папа поздравляетъ его	

N°	Ad.	Pagina.
	regalis Imperii potito gratulatur; eique in memoriam revocat quibus periculis a puerulo subtractus fuerit, et ut catholicam Religionem in Moscoviam inducat monet).	
L	1605. Del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 24 di Settembre 1605. (De Demetrii rebus faustissimis).	67
LI.	--- Del medesimo al medesimo, Roma 1 di Ottobre 1605. (De opinione Demetrii ab ipso suo oratore certior fieri potest, interea a missione oratoris pontificii supersedendam).	69
LII.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 29 Ottobre 1605. (Missio nepotis Nuncii Apostolici Poloniae in Moscoviam improbatum).	70
LIII.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 12 Novembre 1605. (Missio in Moscoviam nepotis Nuntii Poloniae denuo improbatum).	71
LIV.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 26 di Novembre 1605. (Palatini Sandomiriae nata Duci Moscoviae nuptura).	---
LV.	--- Pauli P. V. ad Palatinum Sandomiriae. (Demetrius opera Fratrum S. Francisci catholicam Religionem amplexus fuerat).	72
LVI.	--- Eiusdem ad Pseudodemetrium. (Demetrius, qui catholicam religionem et religiosos viros impensius fovebat, cum Palatino Sandomiriae veteris amicitiae vincula arctius nectit connubio ejus natae).	---
LVII.	--- Eiusdem ad Marinam Mnizek. (Ei de conjugio cum Demetrio gratulatur).	73
LVIII.	--- Eiusdem ad Palatinum Sandomiriae. (Gratulatur de conjugio ejus notae cum Demetrio).	75
LIX.	--- Del Cardinal Borghese al Nunzio Aplico in Polonia. Roma 3 di Dicembre 1605. (De gratulatoriis epistolis Pontificiis ad Magnum Ducem et Ducissam Moscoviae matrimonio inter se jungendos).	76
LX.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 3 di Dicembre 1605. (De oratore Moscovitico summis officiis colendo; deque Patriarcha Ruteno Apostolicae sedi obediente).	77
LXI.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 10 di Dicembre 1605. (Dux Moscoviae pollicitus fuerat Clementi VIII, 30 Julii 1604, se cum suis populis Apostolicae sedi conjungere).	---
LXII.	--- Pauli P. V. ad Pseudodemetrium. (Respondetur Demetrii litteris anno superioris ad Clementem VIII scriptis; qui ei monita catholicae Religionis tradiderat; ipseque Demetrius monetur de eadem Religione servanda, uti eidem Pontifici iam promiserat).	78
LXIII.	--- Del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 24 di Dicembre 1605. (De dispensatione matrimoniali pro Demetrio in Quadragesima).	---
LXIV.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 31 Decembre 1605. (De epistola in forma brevis ad Magnam Ducissam Moscoviae).	80
LXV.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 31 di Decembre 1605. (De titulo Czari a Duce Moscoviae optato; deque foedere inter ipsum Ducem et Poloniae Regem ad profligandos Tartaros renovando).	81
LXVI.	--- Pseudodemetrii litterae ad Carolum Sudermanniae Ducem. MDCV. (Significat ei coronationem suam, monetque, ut reddat Sigismundo usurpatum Sueciae regnum).	---
LXVII.	1606. Pauli P. V. ad Sigismundum Regem Poloniae. (De victoria reportanda a Rege Poloniae	82

съ вѣнчаніемъ на царство, напоминаетъ ему, какихъ онъ опасностей избѣжалъ въ отрочествѣ, и увѣщавае тѣ вести въ Россію Римско-Католическую вѣру.

Отъ Кардинала Боргезе къ Нунцію Рангони, изъ Рима, 24 сентября 1605. О успешномъ ходѣ дѣлъ Дмитрія.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 1 октября 1605. О расположеніи или образѣ мыслей Дмитрія можно узнать отъ его посла; между тѣмъ должно отложить посылку къ нему Папскаго посланника.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 29 октября 1605. Посольство въ Москву племянника Папскаго въ Польшу нунція, не одобряется.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 12 ноября 1605. Вторичное неодобреніе посольства въ Москву, племянника Нунція Папскаго въ Польшу.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 26 ноября 1605. О предстоящемъ бракосочетаніи дочери Сявдомирскаго воеводы съ Царемъ Московскимъ.

Папы Павла V къ Воеводѣ Сявдомирскому, о томъ, что Дмитрій обращенъ въ Римско-Католическую вѣру попеченіемъ братій ордена Св. Франциска.

Того же Папы къ Лжедмитрію. Папа хвалитъ его за оказываемое имъ Римско-Католической вѣрѣ и духовнымъ особамъ покровительство, и за намѣреніе его тѣснѣе соединиться узамъ дружбы съ воеводою Сявдомирскимъ чрезъ сочтаніе съ его дочерью.

Того же Папы къ Маринѣ Мнѣшекъ. Папа поздравляетъ ее со вступленіемъ въ супружество съ Дмитріемъ.

Того же Папы къ воеводѣ Сявдомирскому, коего поздравляетъ со вступленіемъ дочери его въ бракъ съ Дмитріемъ.

Отъ Кардинала Боргезе къ Папскому Нунцію въ Польшу, изъ Рима, 3 декабря 1605. О поздравительныхъ письмахъ Папы Царю Московскому и супругѣ его на ихъ бракосочетаніе.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 3 декабря 1605. О хорошемъ приѣздѣ Московскому посланнику, и о покорности Россійскаго Патриарха Папскому престолу.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 10 го Декабря 1605. Царь Московскій далъ 30 Іюля 1604 г. обѣщаніе Папѣ Клименту VIII присоединиться съ народомъ своимъ къ Западной Церкви.

Папы Павла V къ Лжедмитрію, отвѣтъ на письмо Дмитрія писанное въ предыдущемъ году къ Папѣ Клименту VIII, отъ коего онъ принялъ ученіе Латинской вѣры, и увѣщаніе сѣмому Дмитрію хранить сію вѣру, какъ онъ уже обѣщавъ то помалутому Папѣ.

Отъ Кардинала Боргезе къ Папскому въ Польшу Нунцію Рангони, изъ Рима 24 Декабря 1605. О разрѣшеніи Дмитрію совершить бракосочетаніе въ Великій Постъ.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима 31 декабря 1605. О письмѣ Папы къ Великой Княгинѣ Московской (Маринѣ).

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 31 декабря 1602. О титулѣ Царя, какого желаетъ Государь Московскій, и о возобновленіи союза между имъ и Королемъ Польскимъ на порожненіе Татаръ.

Лжедмитрія письмо къ Герцогу Карлу Стюдерманландскому 1605 г., въ коемъ извѣщаетъ его о вѣнчаніи своемъ на Царство и увѣщаваетъ его возвратитъ Сигизмунду похищенный имъ Шведскій престолъ.

Папы Павла V къ Сигизмунду, Королю Польскому, о томъ

N°	An.	Pagina.
	contra Tartaros, si eos etiam Dux Moscoviae adoriatur).	
LXVIII.	1606. Del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. 4 Febbraro 1606. (De spe, ut Moscovitae auctoritate Magnae Ducissae Romanae Ecclesiae se se adjungant).	83
LXIX.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 11 di Febbraro 1606. (De epistula Pontificis ad Magnum Moscoviac Ducem; interim Palatinus Sandomiriae ipsum Ducem inducat ad promissa praestanda).	84
LXX.	--- Del medesimo al medesimo. Roma li 25 di Febbraro 1606. (Quaedam Demetrii quaesita jussu Pontificis discutienda; Moscoviae Ducissa latinum ritum retineat).	---
LXXI.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 25 di Febbraro 1606. (Demetrius Regi Poloniae contra Turcas opem ferre promiserat).	85
LXXII.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 4 di Marzo 1606. (De voluntate Ducis Moscoviae se conjungendi cum Regno Poloniae contra Tartaros).	---
LXXIII.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 4 di Marzo 1606. (Demetrius Czari titulo appellari cupiebat).	86
LXXIV.	--- Del medesimo al medesimo. Roma 2 di Marzo 1606. (Quaesita Ducis Moscoviae a Cardinalibus et Theologis discussa).	---
LXXV.	--- Pauli P. V. ad Sigismundum Regem Poloniae. (Regem Poloniae, consociatis armis cum Duce Moscoviae, hostes suos devicturum).	87
LXXVI.	--- Pauli P. V. brevia quaedam ad Demetrium M. Ducis Moscoviae sibi nomen offerentem, ad Marinam ejus conjugem, ejus socerum Palatinum Sandomiriae et Bernardum Card. Maciejovium.	---
LXXVII.	--- Dyaryusz dziejow Moskiewskich i legacyi JJ. MM. PP. Poslow, P. Mikolaja Oleśnickiego z Olesnice Kastelana Malogoskiego, i Pana Alexandra Korwina Gosiewskiego Starosty Wielunskiego Sekretarza J. K. Mości. Spisany w roku MDCVI w Moskwie.	88
LXXVIII.	--- Lettere del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia sopra il secondo Pseudodemetrio.	92
LXXIX.	--- Dall' istruzione del Card. Borghese a Mgr Simonetta destinato Nunzio in Polonia. Roma li 30 di Decembre 1606. (Una cum extincto Demetrio spem redigendae Moscoviae ad Ecclesiae unitatem evanuisse).	92
LXXX.	1607. Del Card. Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 13 di Gennaro 1707. (Nullam Demetrio spem superesse, si Petrus Theodori filius pro legitimo Moscoviae Duce habeatur).	136
LXXXI.	1607— Lettere del Card. Borghese a Mgr Simonetta Nunzio in Polonia, sopra il secondo Pseudodemetrio.	137
LXXXII.	1609. Littera ad Illustrissimum Dominum Nicolaum Wolschi Marescalcum Regni Poloniae datae die sexta Februarii 1609. (Moschi nonnulli se subduunt Regi Poloniae: sed exercitus ipsius Regis ad Demetrium transire minatur, nisi stipendia pacta ei solvantur. Demetrius colligit exercitum magnum ad obsidendum Smolenschum).	138
LXXXIII.	--- Diarii fragmentum, in quo multa de Moschis in Smolenschi obsidione referuntur).	140
LXXXIV.	--- Di Mgr Simonetta Nunzio in Polonia al Card. Borghese. Vilna 4 di Aprile 1609. (De nata Palatini Sandomiriae Kalugam ad Demetrium suum proficissente).	---
LXXXV.	--- Del Card. Borghese a Mgr Simonetta Nunzio	144

что онъ одержитъ победу надъ Татарами, ежели и Царь Московскій нападетъ на нихъ.

Отъ Кардинала Боргезе Папскому нунцію въ Польшу Рангони, изъ Рима, 4 февраля 1606. Есть надежда, что Москвитяне по увещанію къ Царицѣ своей (Маринѣ) присоединятся къ Римской церкви.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 11 февраля 1606. О письмѣ Папы къ Царю Московскому: между тѣмъ и Воевода Седомырскій напоминаетъ Царю данныя имъ обещанія.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 25 февраля 1606. Некоторые требованія Дмитрія вѣдуютъ быть рассмотрѣны по приказанію Папы: Царица Московская остается при обрадахъ Латинской Церкви.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 25 февраля 1606. Дмитрій обещалъ Королю Польскому подать помощь противу Турокъ.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 4 марта 1606. О расположеніи Царя Московскаго вступить въ союзъ съ Польскимъ Королемъ противу Татаръ.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 4 марта 1606. Дмитрій желаетъ именоваться Царемъ.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 4 марта 1606. Требования Царя Московскаго рассмотрѣны Кардиналами и Богословами.

Папы Павла V къ Сигизмунду Королю Польскому. Король Польскій въ союзъ съ Царемъ Московскимъ, побѣдить враговъ своихъ.

Того же Папы всколько писемъ къ Ажедимитрію, къ Маринѣ, къ Воеводѣ Седомырскому и къ Кардиналу Мациѳовскому.

Дневникъ происшествій Московскихъ и посольства въ Москву Пана Николая Олесницкаго Каштеляна Малогоскаго, и Пана Александра Госвскаго Старосты Вилновскаго, Секретаря Его Королевск. Величества. Писанный въ 1606 г. въ Москвѣ.

Письма Кардинала Боргезе къ Папскому нунцію въ Польшу Рангони, о второмъ Ажедимитріи.

Изъ инструкціи Кардинала Боргезе назначенному Нунціемъ въ Польшу Прелату Симонетта, изъ Рима 30 декабря 1606. Со смертію Дмитрія исчезла надежда обратитъ Московію въ единство церкви Римско-Католической.

Отъ Кард. Боргезе къ Нунцію Рангони, изъ Рима 13 января 1607. Дмитрію не остается никакой надежды, ежели Пѣтръ Θεодоровичъ (самозванецъ) признавъ будетъ Царемъ Московскимъ.

Письма Кардинала Боргезе къ Папскому въ Польшу нунцію Симонетта, о второмъ Ажедимитріи.

Письмо къ Пану Николаю Вольскому, Маршалку Королевства Польскаго, писанное 6 февраля 1609. Некоторые Москвитяне поддаются Каролу Польскому, но войско Королевское угрожаетъ передаться Дмитрію, ежели не будетъ удовлетворено условленнаго платою. Дмитрій собираетъ большее войско для осады Смоленска.

Отрывокъ дневника объ осадѣ Смоленска.

Отъ Папскаго въ Польшу Нунція Симонетты къ Кардиналу Боргезе, изъ Вильны 4 апреля 1609. Объ отъѣздѣ дочери Воеводы Седомырскаго въ Калугу къ мужу ея Дмитрію.

Отъ Кардинала Боргезе къ Нунцію Симонетты, изъ Рима

N°	An.		Pagina.
		in Polonia. Roma 13 di Giugno 1609. (Pseudodemetrius Moscoviam ingressus dicitur).	
LXXXVI.	1609.	Del medesimo al medesimo. Roma 4 di Luglio 1609. (Pseudodemetrius Suisium resurtere posse visum est).	142
LXXXVII.	—	Di Mgr Simonetta Vescovo di Foligno, Nunzio in Polonia al Card. Borghese. Di Vilna 23 Agosto 1609. (De oratoribus Smolenski ab Rege Poloniae sciscitantibus, ut a militibus Poloniae Demetrio adhaerentibus liberentur).	—
LXXXVIII.	—	Del medesimo al medesimo. Di Vilna 18 di Settembre 1606. (Nonnulla Moscoviae loca, ac Demetrii fautores adventante Rege Poloniae, terrore percussa).	143
LXXXIX.	—	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 19 d'Otobre 1609. (Incolae Smolenski frustra implorant opem Scipii fratris Suisi, qui in castris Demetrii militabat; octo millia domorum Smolenski contra incolatum votum combusta fuere).	144
XC.	—	Del medesimo al medesimo. di Vilna li 25 di Otobre 1609. (De obsidione Smolenski; Suisi a mercatoribus Smolenski pecuniam mutuatur; regnante Demetrio, Polonos uxoris Moscorum abusus fuisse).	—
XCI.	—	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 26 Otobre 1609. (De nonnullis Regni Poloniae Proceribus sub Demetrio militantibus).	145
XCII.	—	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 25 d'ottobre 1609. (De jure Poloniae super castro Smolensko; de pactis initis ab oratoribus Poloniae cum Duce Suisi; de Poloniae captivis redimendis; de causis Moscoviae occupandae a Poloniae Rege).	147
XCIII.	—	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 15 di Novembre 1609. (Regi Poloniae Moscoviam potestati epistulae in forma Brevis a Pontifice mittuntur).	—
XCIV.	—	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 1 di Decembre 1609. (De legatis Poloniae ad Demetrii castra missis; Demetrii exercitus comineatus penuria laborabat).	149
XCV.	—	Del medesimo al medesimo. Di Vilna 7 di Decembre 1609. (Smolenski civis obsidione pressa, Suisio rejecto, parati sunt Demetrio uti vero Domino se se subicere).	150
XCVI.	—	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 14 Decembre 1609. (De audacibus petitionibus oratorum Pseudodemetrii a Rege Poloniae rejectis).	—
XCVII.	—	Del medesimo al medesimo. Vilna li 14 di Decembre 1609. (Oratores exercitus Demetrii audacter coram Rege Poloniae loquuti sunt, ne milites Pseudodemetrio, tanquam vero, adhaerentes, a se alienarent).	151
XCVIII.	—	Del medesimo al medesimo. Vilna li 14 di Decembre 1609. (De oratoribus exercitus Demetrii ad castra Poloniae Regis).	152
XCIX.	—	Del medesimo al medesimo. Vilna li 20 di Decembre 1609. (Rex Poloniae Pseudodemetrium pro vero Moscoviae Ducem callide recognoscit).	153
C.	—	Del medesimo al medesimo. Vilna li 28 di Decembre 1609. Demetrius Legatos Polonos humaniter accipit; nonnulli Moscovum cupiunt deferre dominium totius Moscoviae filio Regis Poloniae.	—
CI.	1604—	Rzeczy Polskich w Moskwie za Dymitra opisane, przez jednego tam obecnego. Roku MDCV do roku MDCIX.	154
CII.	1610.	Di Mgr Simonetta Nunzio in Polonia al Card. Borghese. De Vilna li 4 di Aprile 1610. (De uxore Demetrii quae lacrymis suis militum ani-	155
		13 июня 1609. О слухъ, будто бы Лжедмитрій вошелъ въ Москву.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 4 июля 1609. Вероятно, что Шуйскій въ состояніи противиться Лжедмитрію.	
		Отъ г. Симонетты Епископа Фолинскаго, Нунція въ Польшу къ Кардиналу Боргезе, изъ Вильны, 23 августа 1609. О послать изъ Смоленска, освободившихся у Польскаго Короля, будутъ ли они освобождены отъ Польскихъ войскъ, державших сторону Димитрія.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 18 сентября 1609. Приверженцы Димитрія въ разныхъ мѣстахъ Россіи поражены страхомъ при извѣстіи, что Король Польскій приближается.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны 12 октября 1609. Жители Смоленска напрасно принимаютъ въ помощь себя Скопина Шуйскаго, который завять военными дѣйствіями противъ Самозванца; восемь тысячъ домовъ въ Смоленскѣ сожжены противу желанія жителей.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 25 октября 1609. Объ осадахъ Смоленска. Шуйскій занялъ деньги у купцовъ Смоленскихъ. Поляки въ цѣрствованіе Димитрія въ Москвѣ насильствовали женщинами.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 25 октября 1609. О некоторыхъ Польскихъ вельможахъ, помогающихъ подъ знаменами Димитрія.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 25 октября 1609. О правахъ Польши на Смоленскъ; о заключенныхъ Польскими посланцами съ Царемъ Вас. Из. Шуйскимъ условіяхъ; о выкупѣ Польскихъ плѣнныхъ; о причинахъ, какія имѣетъ Польскій Король завладѣть Московіею.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 15 ноября 1609. Королю Польскому во время похода его на Москву, высылается письмо или бреше отъ Ц. п. п.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 1 декабря 1609. О Польскихъ посланникахъ, отправленныхъ въ станъ Димитріевъ; войско Димитрія терпѣтъ недостатокъ въ съѣстныхъ припасяхъ.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 7 декабря 1609. Жители Смоленска, изнуренные осадой, отступаются отъ Шуйскаго и готовы признать Димитрія истиннымъ своимъ Государемъ.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 14 декабря 1609. О дерзкихъ требованіяхъ пословъ Лжедмитрія, отвергнутыхъ Королемъ Польскимъ.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 14 декабря 1609. Послы Димитрія дерзко говорили съ Королемъ Польскимъ, для того, чтобы не отчуждить отъ себя воиновъ Самозванца, почитающихъ его истиннымъ Димитріемъ.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 14 декабря 1609. О посланныхъ отъ войска Димитріева послать въ станъ Короля Польскаго.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 20 декабря 1609. Король Польскій притворно признаетъ Лжедмитрія истиннымъ Царемъ Московскимъ.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 28 декабря 1609. Димитрій ласково принялъ пословъ Польскихъ; некоторые Москвитяне имѣреваются отдать все царство Московское сыну Короля Польскаго.	
		Описаніе Польскихъ дѣлъ въ Москвѣ при Димитріи, составленное однимъ изъ бывшихъ тамъ съ 1605 до 1609 года.	
		Отъ Нунція Симонетты къ Кардиналу Боргезе, изъ Вильны, 4 апреля 1610. Жена Самозванца слезами преклоняетъ воиновъ на свою сторону; Скопинъ Шуйскій побуждаетъ	

N°	An.		Pagina.
		mos movet; de Scopino fratre Suiski qui copias Sapiehae fundit, de Cosaccis amplectentibus Demetrii partes; de obsidione Muscoviae).	
CIII.	1610.	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 4 d'Aprile 1610. (De uxore Demetrii. Demetrius et Suiski potentiores fiunt; Poloni quidam a militibus Demetrii fugati; Cosacci Demetrianos se simulant; Severiensis provincia Demetrio addictissima; quaesio utrum Poloni cum militibus Suiski, vel Scopini, vel Demetrii congrredi debeant nec ne).	197
CIV.	---	Del medesimo al medesimo di Vilna li 16 d'Aprile 1610. (Demetrius in Caluga a Suiski obsidione clausus, uti fertur. Mosciti nonnulli ab Rege Polonae opem implorant contra Demetrium et Suiski; Suiski et Scopinus inter se dissidentes).	198
CV.	---	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 16 d'Aprile 1610. (Unus ex proceribus Tartarorum postulat ab Rege Polonae, ut se interponat apud Demetrium, ut sibi uxorem et liberos restituat; incertum est utrum ipse Demetrius a Suiski sit obsidione circumventus).	199
CVI.	---	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 16 d'Aprile 1610. (Fertur, ut Nuncii Regis Polonae Suiski adeunt ad obtinendum Ducatum Severiensem; si vero abuerit, ipsi Nuncii Demetrium alloquuntur, ut se cum Rege Polonae coniungat).	200
CVII.	---	Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 23 d'Aprile 1610. (De propugnaculis Moscorum a Rege Polonae occupata. Patriarcha Moscoviae, eo quod res promovet senioris Pseudodemetrii, iam vita functi, a Suiski vexatur, eique novus Patriarcha sufficitur, ipse vero etiam junioris Pseudodemetrii partibus adhaesit; insuper de Demetrii captura, et de Smolenski deditioe).	201
CVIII.	---	Del Card. Borghese a Mgr Simonetta Nunzio in Polonia. Roma li 20 Novembre 1610. (De fuga Pseudodemetrii, de ejusdem exercitu Polonis adjuncto; de caede adhaerentium ipsi Demetrio).	202
CIX.	---	Del medesimo al medesimo. Roma li 18 Decembre 1610. (De proceribus Moscoviae castra Regis Polonae aduentibus).	204
CX.	---	Di Sigismundo III Re di Polonia al suo Vicecancelliere dal campo sotto Smolensko 22 di Decembre 1610. (De copiis Demetrii dissipatis; de exercitu Suiski devicto; de filio Regis Polonae in Moscoviae Ducem eligendo; de Demetrio Caluga confugiente; de Suiski et fratribus ejus captis ad Regem Polonae missis; de Demetrio Calugae vires resumente; deque aliis pluribus Demetrium et Suiski spectantibus).	---
CXI.	1611.	Lettera del Segretario di Stato a Monsigr Nunzio in Polonia. Roma 1 Gennaio 1611. (De Moscu a Rege Polonae subjugata, deque Suiski et fratribus ejus captis).	205
CXII.	1627.	Di Mgr Lancellotti Nunzio in Polonia al Card. Barberini Segretario di Stato 12 Maggio 1627. (De abrogatione conventionis inita inter Moscoviae Ducem et Gustavum Svecorum Rege de violandis induciis factis ab ipso Duce cum Polonae Rege).	206
CXIII.	1643.	Urbani P. VIII litterae XXIII ad Regum, clerum et proceres Polonae, die III Novembris 1643, de Ruthenis Ecclesiae Romanae coniungendis).	---
CXIV.	1663.	Lettera di Monsignor Altoviti Arcivescovo d'Atene Nunzio Apostolico in Venezia al Sig. Card. Flavio Chigi nipote di Papa Alessandro	209
		войско Сапеги; козаки берут сторону Лжедмитрия; осада Москвы.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 4 апреля 1610. О жнѣ Самозванца. Лжедмитрій и Шуйскій умоляютъ силы свои; въ которые Поляки обращены въ бѣгство войнами Дмитрія; козаки притворяются приверженцами его; область Свѣрская ему предана больше всѣхъ; вопросъ, съ кѣмъ должны сражаться Поляки, съ Шуйскимъ ли, Скопнскимъ ли или Дмитріемъ?	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 16 апреля 1610. Дмитрій въ Калугѣ, какъ сказываютъ, осажденъ Шуйскимъ. Нѣкоторые Москвитяне просятъ помощи у Короля Польскаго противъ Дмитрія и противъ Шуйскаго; Шуйскій (Царь Вас. Ил.) и Скопнъ между собою въ несогласіи.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 16 апреля 1610. Одна изъ знатныхъ Татаръ проситъ Короля Польскаго исполнителствомъ ему отъ Дмитрія возвращенія жены и детей, задержанныхъ у него; незвѣство, дѣйствительно ли Дмитрій осажденъ Шуйскимъ.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 16 апреля 1610. Говорятъ, что Король Польскій послалъ къ Шуйскому требованіе отъ него себѣ княжество Свѣрское; въ случаѣ отказа его, тѣ же послы должны идти къ Дмитрію съ предложеніемъ, чтобы онъ соединился съ Королемъ Польскимъ.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Вильны, 23 апреля 1610. О крѣпостяхъ Россійскихъ, занятыхъ Поляками; Патриархъ Московскій (Игнатій) за приверженность свою къ пражному, умершему уже Лжедмитрію, оставленному Шуйскимъ, принялъ сторону новаго Лжедмитрія; между тѣмъ слухъ посылается, что Дмитрій задержанъ войнами, возбуждававшимися противъ него, и что Смоленскъ готовъ сдать.	
		Отъ Кардинала Боргезе къ нунцію Симонеттѣ, изъ Рима, 20 ноября 1610. О бѣгствѣ Лжедмитрія: о присоединеніи войска его къ Полякамъ, и о пораженіи его приверженцевъ.	
		Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 18 декабря 1610. О вельможахъ Московскихъ, прибывшихъ въ станъ Короля Польскаго.	
		Отъ Короля Сигизмунда III къ Вицеканцлеру его изъ лагеря подъ Смоленскомъ, 22 декабря 1610. О разсѣянн войска Дмитріева; о побѣдѣ надъ Шуйскимъ; о избраніи сына Короля Польскаго Царемъ Московскимъ; о бѣгствѣ Дмитрія въ Калугу; о поимкѣ Шуйскаго и братьевъ его, посланныхъ къ Королю Польскому; о Дмитрія, вновь собирающемъ силы въ Калугѣ; и о другихъ обстоятельствахъ, касающихся до Дмитрія и до Шуйскаго.	
		Письмо Папскаго Статсъ-Секретаря къ Нунцію въ Польшѣ, изъ Рима, 1 января 1611. О взятіи Москвы Королемъ Польскимъ и о поимкѣ Шуйскаго и братьевъ его.	
		Отъ Нунція въ Польшѣ Лавчелотти къ Статсъ Секретарю Кардиналу Барберини 12 мая 1627. Объ отмене договора заключеннаго между Царемъ Московскимъ и Королемъ Шведскимъ Густавомъ, чтобы Царь нарушилъ перемирие съ Польскимъ Королемъ.	
		Папы Урбана VIII 23 письма къ Королю, духовенству и знатымъ особамъ въ Польшѣ, отъ 3 ноября 1643 г., о присоединеніи Русскихъ къ Римской церкви.	
		Письмо Папскаго Нунція въ Венеціи Архіепископа Аонискаго Альтовити къ Кардиналу Флавіо Киджи племяннику Папы Александра VII, съ извѣстіемъ объ аудіенціи, даваемой	

N°	An.		Pagina.
		VII, con un ragguaglio dell' udienza data in Venezia a gli Ambasciatori Moscoviti li XIX Maggio MDCLXIII, con la lettera credenziale de gl'istessi Ambasciatori).	Московскимъ посланъ въ Венецию 19 мая 1663 г., при чемъ приложена и кредитивная грамота означенныхъ посланъ
CXV.	1670.	Discorso sopra il titolo di Czar da darsi al Granduca di Moscovia sotto Clemente X.	291
CXVI.	---	Scrittura dell' Abbate Scarlati in favore del titolo di Czar a darsi al sovrano di Moscovia).	294
CXVII.	---	Discorso del Signor Abbate Stefano Gradi Raguseo sopra i popoli di lingua Slava. Al Eminentissimo Card. Rasponi.	293
CXVIII.	---	Ritratto della Moscovia consacrato al Eminentissimo e reverendissimo Sig. Card. Altieri, da C. M. V. D. C. D. G.	296
CXIX.	1678.	Innocentii P. XI. ad Palatinum Wolyniae. (Pro stabilita armorum societate inter Ducem Moscorum et Regnum Poloniae).	298
CXX.	---	Ejusdem ad eundem. (De eodem argumento).	297
CXXI.	1687.	Ejusdem ad supremum Cancellarium magni Ducatus Lithuaniae (Gens Moschorum aggregata foederi contra Turcas).	299
CXXII.	1697.	Innocentii P. XII. ad Ignatium Guarent de Rall. (Ei de Regiae deputatione honore gratulatur).	298
CXXIII.	1698.	Oratio habita Mense Aprili 1698 a Borisremet Magno Capitaneo Generali Czari Moscoviae coram Innocentio PP. XII. Dum ei defert litteras Russiarum Imperatoris.	299
CXXIV.	---	Relazioni del Ministro di Spagna a Vienna mandata a Roma 1698, 29 Giugno. (De Czaro Petro, deque pace cum Turcarum Tiranno ineunda).	293
CXXV.	1707.	Lettera scritta del Czaro di Moscovia a Papa Clemente XI portata del Principe Kurakino inviato dello stesso Czaro alla Santita sua. (Imperator Moscorum grates rependit Pontifici de foedere ejus opera secum inito a Poloniae Rege contra Suecorum Regem, eique ut Curakino oratori suo, fidem habeat, scribit).	294
CXXVI.	---	Breve scritto da Clemente PP. XI in risposta alla lettera del Czaro, quare però non si volle ricevere dal Principe Curakino per mancargli il titolo di Maesta Potentissimo ac Magno Domino Czari et Magno Duci Petro universae imperiae, parvae et albae Russiae autocratori, nec non magnorum Dominorum orientalium, occidentalium et septentrionalium paterno avitoque Heredi, Successori, Domino et Dominatori Clementis PP. XI. (De publico exercitio catholicae religionis in Russia ditionibus, de fundandis ibi donibus religionis ac Gymnasio a Jesuitis instituendo, de transito per dictas ditiones Missionarii concessio grates rependit Pontifex, demum Russiaco Imperatori Curakinum Ducem commendat).	295
CXXVII.	---	A Monsignor Nunzio in Polonia. (Primus Pontificis administer scribit Nuncio Poloniae, ut velit colloquio, quod inter Regem Poloniae et Ducem Moscoviae habendum erit efficaciter interesse; item de his quae scripserat Pontifex eidem Duci, deque ipso Duci Majestatis titulo decorando, ac de Nuncio ei mittendo).	296
CXXVIII.	---	Excerptum ex responso serenissimi Czari ad punctum instructionis statuum republicae dato in convenia generali Lubliensi, respectu liberationis Illustrissimi et Reverendissimi Dni Archiepiscopi Leopoliensis, 7 Junii 1707. (De Archiepiscopi Leopoliensis captivitate, ac judicio Pontificis a Russiarum Imperatore ejusdem causa deferenda).	298.
		Разсужденіе о титулѣ царя, давать ли оный Государю Московскому отъ Папы Климента X.	291
		Мнзніе Аббата Скарлати, чтобы титулъ Царя былъ данъ Государю Московскому.	294
		Разсужденіе Аббата Стефана Гради Рагузица, о народахъ языка Славянскаго, поднесенное Кардиналу Распони.	293
		Начертаніе Московіи, посвященное кардиналу Альтиери сочинителемъ, скрывшимъ свое имя подъ монограммами: С. М. V. D. C. D. G.	296
		Папы Иннокентія XI къ Воеводѣ Волыинскому, объ утвержденіи союза между Царемъ Московскимъ и Королевствомъ Польскимъ.	298
		Отъ того же Папы къ тому же Воеводѣ, о томъ же предметѣ.	297
		Того же Папы къ Литовскому Великому Канцлеру. О присоединеніи Москвитянъ къ союзу противу Турокъ.	299
		Папы Иннокентія XII къ Игнатію Гварентъ де Ралъ. Поздравляетъ его съ отпращеніемъ въ посольство отъ Императора въ Москву.	298
		Рѣчь говоренная въ апрѣлѣ 1698 г. Боларивомъ Борисомъ Петровичемъ Шереметевымъ Папѣ Иннокентію XII при отдачѣ ему грамоты Россійскаго Царя.	299
		Донесенія Испанскаго Министра въ Вѣнѣ, посланныя въ Римъ 1698, іюня 28, о Царѣ Петрѣ, и о мирѣ, который намѣревались заключить съ Гурецкимъ Султаномъ.	293
		Письмо писанное Царемъ Московскимъ къ Клименту XI, доставленное посланнымъ отъ Царя къ Папѣ княземъ Куракинскимъ. Царь благодаритъ Папу за содѣйствіе его къ заключенію союза между нимъ и королемъ Польскимъ противъ Короля Шведскаго, и пишетъ, чтобы Папа имѣлъ довѣріе къ посланнику его, князю Куракину.	294
		Отвѣтное посланіе на царское письмо Папы Климента XI, которое одвакожъ князь Куракинъ не хотѣлъ принять, за не прописаніе въ ономъ всего титула Царскаго и именно, Его Величеству державнѣйшему Великому Государю, Царю и Великому Князю Петру всея Великія, Малыя и бѣлыя Россіи Самодержцу и Великихъ Государствъ восточныхъ, западныхъ и сѣверныхъ отчину, дѣлану, наследнику и обладателю Климентъ Папа XI. Папа благодаритъ Царя за данное имъ позволеніе къ свободному отпращенію Римско-Католическаго богослуженія въ Россіи, къ основанію тамъ монастырей и церкви Католическихъ, и гимназій, учреждаемой іезуитами, также за пропускъ чрезъ его владѣнія миссіонеровъ, и отзывается съ похвалою о Князѣ Куракинѣ.	295
		Папскому Нунцію въ Польшѣ. Первый министръ Папы пишетъ Нунцію, чтобы онъ употребилъ содѣйствіе свое въ переговорахъ между Королемъ Польскимъ и Царемъ Московскимъ; извѣщать его также о томъ, о чемъ писалъ Папа къ Царю, и что Папа намѣренъ Царю приписать титулъ Величества, и послать къ нему Нунція.	296
		Отвѣтъ Царя на статью инструкціи Польскаго сейма въ Люблинѣ, касательно освобожденія Архіепископа Львовскаго, отъ 7 Іюня 1707. О задержаніи подъ стражею Архіепископа Львовскаго, и о преданіи дѣла сего Царемъ Россійскимъ на судъ Папы.	298.

N ^o	An.		Pagina.
CXXXIX.	1708.	De difficillima liberatione Archiepiscopi Leopoliensis, eo quod in partes Siberiae jam in exilium actus fuerat.	288
CXXX.	--	De liberatione Archiepiscopi Leopoliensis.	289
CXXXI.	--	Copia litterarum ab Illustrissimis Dominis Ministris Czaræ Majestatis ad celsissimum Principem Primatem Regni Poloniae de data Lebedino die 22 Septembris styl. veter. 1708. scriptarum. De conditionata restitutione Archiepiscopi Leopoliensis; de libero catholice religionis exercitio in Moschoviticis ditionibus promisso; deque ibi rebus politicis bene se habentibus, ac de copiis Volhyniam missis.	290
CXXXII.	--	Copia litterarum Serenissimi Czari ad celsissimum Principem Primatem Regni Poloniae Lebedino die 23 Septembris St. Veter. Anni 1708 scriptarum. Magnus Moschoviae Dux Principi Primati, a quo sperat suo et Reipublicæ Poloniae bono consultum iri, morem gerit ut a Ministris intelliget, in postulatis ejus.	292
CXXXIII.	1709.	Copia litterarum a Ministris Czaræ Majestatis ad Procancellarium Regni Poloniae ex castris ad Szumy die 6 Januarii styl. vet. 1709. (De mutuo negotiorum commercio servando, deque militaribus copiis in Volyniam missis ad hostium audaciam retundendam).	293
CXXXIV.	--	Copia litterarum Czaræ Majestatis ad Principem Primatem Regni Poloniae ex castris ad Pultaviam die 8 Julii 1709. (De Suecorum exercitu a se profligato, deque suo adventu in Poloniam).	294
CXXXV.	--	Responsum Excellentissimi Comitum Sieniawski Castellani Cracoviensis Supremi Exercitus Regni Poloniae Ducis ad litteras Elhadzi Jusuf Passae Seraskieri Benderiensis. Victoria Pultavae a Magno Moschoviae Duce parva sic ceteras omnes Suecorum Rege relatas supereminet, ut cunctae illius aevi victoriae hac una foedatæ sint. 1709.	297
CXXXVI.	--	A Monsignor Nunzio in Polonia 23 Settembre 1709. (Nuncius Apostolicus Archiepiscopum Gnezniensem et Episcopum Cuiaviensem brevia Pontificis eis traditurae adeat, quibus ipsi excitantur, ut cum Duce Moschorum pro catholica religione enixius agant).	296
CXXXVII.	--	Relatio P. Laurentii Kaparschi Superioris Canonici Polocensis. Queritur Clementi XI de excessibus patris ab exercitu Moschovitico in suos Moschus, quorum plurimos neci dederat, ac de statu miserissimo catholicorum in ipso Imperio Moscovitico.	302
CXXXVIII.	--	Summo Pontifici Clementi XI (Turcae, Moscovitico oratore capto, in Moscos ipsos bellum porant. Czari religio et studium Christianos a Turcarum jugo in libertatem vindicandi).	304
CXXXIX.	1711.	Conventio pacis in itae die 17 Julii anno 1711, inter Czarum Moscoviae et Imperatorem Turcarum latine versa.	305
CXL.	1715.	Status causae, ut Spiegel a loco immuni, ad quem ob palratum crimen confugerat, educatur.	306
CXLI.	--	Lettera scritta al Signor Cardinale Paulucci da Monsignor Nunzio in Polonia, li 27 Marzo 1715. (De Spiegel criminis lesae Majestatis suspecto, quod Regem Tartarorum federati cum Suecorum Rege in perniciem Moschoviae Ducis natus fuerat).	308
CXLII.	1716.	Epistola Principis Dulhoruki ad Illiſſimum Marescalchum Generalis Confederationis Poloniae. (Princeps Dulhoruki mediator pacis apud confederatos Polonos a Czaro Moscoviae constitutus).	308
		O затрудненіяхъ къ освобожденію Архіепископа Львовскаго, потому что оны уже сославъ въ Сибирь.	288
		Объ освобожденіи Архіепископа Львовскаго. Переводъ письма Министровъ Царскаго Величества къ Князю Примасу Королевства Польскаго, изъ Лебедина 22 Сентября 1708 года стар. стила. О условіяхъ, на которыхъ освобождается Архіепископъ Львовскій; о объявленномъ свободномъ въ роисповѣданіи Римскихъ Католиковъ въ Россійскихъ владѣніяхъ; о успѣшномъ ходѣ дѣлъ политическихъ, и о войскахъ, посланныхъ въ Волинь	289
		Переводъ письма Его Царскаго Величества къ Князю Примасу Королевства Польскаго, изъ Лебедина 23 Сентября 1708 года стар. стила. Царь Московскій, въ надеждѣ что, то послужитъ къ пользѣмъ его и рѣчи посольства Польскаго, согласенъ исполнить по просьбѣ Примаса, какъ ему будетъ объявлено Министрами Царскими.	290
		Копія письма Министровъ Царскаго Величества къ Вице-канцлеру Королевства Польскаго изъ Лагера подъ Шумами 6-го Января 1709 г. стар. стила. О продолженіи дружескихъ сношеній, и о войскахъ посланныхъ въ Волинь для отраженія непріятеля.	292
		Копія письма Его Царскаго Величества къ Князю Примасу Королевства Польскаго, изъ Лагера подъ Полтавою, 8-го Юля 1709 г. стар. стила. О разбитіи Шведской арміи, и о своемъ прибытіи въ Польшу.	293
		Отвѣтъ Графа Селявскаго Каштеляна Краковскаго, Великаго Гетмана Коронова на письмо Эльгаджи Юсуфа Паши Сераскьера Бендерскаго. Победа подъ Полтавою, одержанная Царемъ Московскимъ, столько превышаетъ всѣ одержанныя Королемъ Шведскимъ, что ею поправляются всѣ другія победы нынѣшняго времени. 1709.	294
		Къ Папскому Нуциу въ Польшу, отъ 23 Сентября 1709 года. Ему поручается доставить Архіепископу Гнезненскому и Епископу Куявскому брвмъ Папскіе, для побужденія ихъ стараться по возможности у Царя Московскаго о споспѣшествованіи Римско-Католической вѣры	297
		Донесеніе Отца Лаврентія Капарскаго, настоятеля Полоцкой (Уніатской) обители. Онъ жалуется Папѣ Клименту XI на безчестіе, содѣянное Московскими войсками надъ его монахами, изъ коихъ многіе предамы смерти, и на плачевное состояніе Римскихъ Католиковъ въ самомъ Государствѣ Московскомъ.	296
		Папѣ Клименту XI донесеніе Папскаго повѣреннаго въ Константинополь. Турки засѣдая подъ стражу Московскаго посла, готовятся воювать съ Москвитянами. Царь Московскій намѣренъ освободить Христіанъ отъ ига Турецкаго.	302
		Латинскій переводъ мирнаго договора, заключеннаго 17 Юля 1711, между Царемъ Московскимъ и Султаномъ Турецкимъ.	304
		Царь Московскій требуетъ, чтобъ Шпигель, бѣжавшій въ монастырь, выведенъ былъ оттуда и преданъ суду, за преступные умыслы.	305
		Письмо писанное къ Кардиналу Паулуччи отъ Папскаго Нуциа въ Польшу, 27 марта 1715 г. о Шпигель, обвиняемомъ въ преступленіи противъ Царскаго Величества, за то, что онъ покушался ввести Хама Татарскаго въ союзъ со Шведскимъ Королемъ противу Царя Московскаго.	306
		Письмо Князя Долгорукаго къ маршалу генеральной конфедерации Польской. Князь Долгорукій назначенъ отъ Царя Московскаго посредникомъ мира между конфедератами Польскими.	308

N ^o	An.		Pagina.
CXLIII.	1716.	Epistola Principis Dolhoruki ad DD confederatos ex Markuszou die 29 Augusti 1716.	Письмо Князя Долгорукаго къ конфедератамъ, изъ Маркушова, 29 августа 1716. 310
CXLIV.	---	Epistola Principis Dolhoruki ad Illiſſum Marſcallum Generalum ſtatuum confederatorum Reipublicae Polonae ex Brzeſzczof prope Janowiec die 31 Augusti 1716.	Письмо Князя Долгорукаго къ маршалу конфедерации Польской изъ Бржещова, подлѣ Яновца, 31 августа 1716 г. 311
CXLV.	---	Czarus Moscoviae Amſtelodami Anglorum Regem expectat, cum eo de rebus pluribus alloquiturus 1716. 31 Decembre.	Царь Московскій дожидается въ Амстердамъ Короля Англическаго, для переговоровъ съ нимъ о разныхъ дѣлахъ 1716 г. 31 декабря. 312
CXLVI.	1717.	Diarium seu narratio de nonnullis, quae Czarus Petrus Parisiis et alibi egerat.	Дневникъ или сказаніе о томъ, что дѣлалъ Царь Петръ въ Парижѣ и въ другихъ мѣстахъ. ---
CXLVII.	---	Lettera di Card. Paulucci Segretario di Stato a Monsigr Nunzio in Francia 14 Maggio 1717. (De adeundo Moscoviae Czaro et quomodo cum eo colloquendum).	Письмо Статсъ-Секретаря Папскаго Кардинала Паулуччи къ Папскому Нунцію во Франціи отъ 14 мая 1717. О сближеніи съ Царемъ Московскимъ и о томъ, какъ съ нимъ вести переговоры. 316
CXLVIII.	---	Istruzione per Mgr Nunzio di Parigi, 17 Maggio, inviata della Segretaria di Stato. (Nuntio Apostolico adeunti Petrum Moscorum Imper. Parisiis degentem plura scribuntur, scilicet de propensa voluntate ejusdem Imperat. et Joannis fratris ejus ad unitatem Ecclesiae redeundi, deque ipsius Petri desiderio Romam veniendi corpora beator. Apostol. Petri et Pauli veneraturi, de libero exercitio catholicae religionis in Moschovia concedendo; de epistula in forma brevis ad eundem Petrum mittenda; de Nuncio Apostolico ab ipso honorifice recipiendo; de Palatino Posnaviae pro Rege Poloniae non habendo; de titulo Majestatis eidem imperatori impertiendo).	Наказъ Папскому Нунцію въ Парижѣ, присланный изъ Статсъ-Секретарства, 17 мая 1717. Папскому Нунцію предписывается при свиданіи въ Парижѣ съ Царемъ Петромъ, говорить ему о наклонности Царя и брата его Иоанна къ соединенію съ Римскою церквію, о желаніи Петра прибыть въ Римъ для поклоненія тѣламъ святыхъ Апостоловъ Петра и Павла; о свободномъ вѣроисповѣданіи Римскимъ Католикамъ въ Россіи; о посылкѣ къ Царю письма отъ Папы (in forma brevis); о принятіи имъ съ честью Папскаго Нунція; о непризнаваніи воеводъ Позавьяскаго (Станислава Лещинскаго) Королемъ Польскимъ; и о титулѣ Величества, какой подается Царю. 317
CXLIX.	---	A Monsigr Nunzio in Parigi 18 Maggio 1717. (De libero exercitio Catholicae Religionis in Moscoviae Dominiis obtinendo).	Къ Папскому Нунцію въ Парижѣ, 18 мая 1717. О испрошеніи свободнаго вѣроисповѣданія Римскимъ Католикамъ въ Россіи. 319
CL.	---	Lettera di Monsigr Bentivoglio Nunzio in Parigi al Card. Paulucci, 31 Maggio 1717. (De adeundo Moscoviae Czaro Parisiis degente).	Письмо Папскаго Нунція въ Парижѣ, Бентиволіо къ Кардиналу Паулуччи, отъ 31 мая 1717. О вступленіи въ сношеніе съ Царемъ Московскимъ, живущимъ въ Парижѣ. 323
CLI.	---	Lettre ecrite par Monagr Bentivoglio Nonce à Paris à Mr le Prince Kourachim en date du 10 Juin 1717. (De nuntio Apſtico aditum Czari Moscoviae, qui Versaliae degebat, postulante).	Письмо Папскаго Нунція въ Парижѣ Бентиволіо къ Князю Куракину, отъ 10 июня 1717. Нунцій желаетъ получить доступъ къ Царю, пребывающему въ Версаліи. 324
CLII.	---	Lettera di Monsigr Bentivoglio al Card. Paulucci 14 Giugno 1717. (De colloquio Nuntii Apostolici ad Regem Franciae habitis cum Principe Kurakino, deque aditu ipsius ad Czarum Petrum, dum iidem Parisiis degerent).	Письмо Нунція Бентиволіо къ Кардиналу Паулуччи, отъ 14 июня 1716. О переговорахъ Нунція съ Княземъ Куракинымъ, и о допущеніи его къ Царю Петру, въ бытность ихъ въ Парижѣ. ---
CLIII.	---	Au Roi de Pologne par son Ambassadeur à Amſterdam. (De iis, quae orator Polonus egerat Amſtelodami cum administris Czari Petri).	Донесеніе Королю Польскому отъ посланника его въ Амстердамъ, о сношеніяхъ Польскаго Посланника въ Амстердамъ съ Министрами Царя Петра. 329
CLIV.	---	De expeditione Danzicae civitatis ad Czarum Petrum ob recusatam pecuniae summam eidem Czaro ab ipsa civitate persolvendam.	Объ отправленіи повѣреннаго отъ города Данцига къ Царю Петру, по случаю непринятія денежной суммы, какую городъ Данцигъ начтѣвъ былъ заплатить Царю. 330
CLV.	---	Lettre du Comte Golofkin Grand Chancelier de Sa Mté Czarienne. Amſterdam le 20 d'Aout 1717 v. s. (De honorifica admissione Baronis Cavalchini ad Moscoviae Imperatorem).	Письмо Графа Головкина Великаго Капцлера Его Царскаго Величества, изъ Амстердама 20 августа 1717. стар. стили о почетномъ приѣзѣ Барону Кавалькино отъ Царя Московскаго. 331
CLVI.	---	Lettera del Bar. Sciafirof al Nunzio Apostolico in Colonia. Amſterdam 1 Settembre 1717. (De Cavalchino honorifice a Czaro excepto; deque Nuntio ad Curiam Czarianam pro negotiis religionis mittendo).	Письмо Барона Шафрова къ Папскому Нунцію въ Кельнѣ, изъ Амстердама, 1-го Сентября 1717 г. о почетномъ приѣзѣ Царемъ Кавалькина, и объ отправленіи къ Царскому двору Нунція для переговоровъ о дѣлахъ Церковныхъ. 332
CLVII.	---	Lettera del Sigr. Spinola, Amſterdam li 3 Settembre 1717. (De eodem argumento).	Письмо Папскаго Агента Спинолы изъ Амстердама, 3-го Сентября 1717 г. О томъ же предметѣ. 333
CLVIII.	---	De iis, quae Cavalchinus Minister Apostolicus ex colloquio habito in Hollandia cum Czaro et Principe Kurakino colligere potuit).	Свѣдѣнія, какія могъ собрать Папскій Министръ Кавалькино изъ переговоровъ съ Царемъ и съ Княземъ Куракинымъ въ Голландіи. 334
CLIX.	1718.	Responsum ad puncta ab Illiſſo Dño Palatino Culmensi proposita ex Cancellaria Moschoviensi in modum infra scriptum. Ad Primum 1718 cir. (De libero exercitio Religionis catholicae concedendo in Moscovia, de ecclesia excitanda	Отвѣтъ на статьи предложенныя Воеводою Кульскимъ, данный изъ Московской Канцеляріи, около 1718 г. На первую статью. О свободномъ отправленіи Богослуженія Римско-Католическаго въ Россіи, о построеніи церкви сего въ-

N°	An.		Pagina
		in ipsa civitate Moscu, ac de libero transitu Missionariorum per illud Imperium).	
CLX.	1717.	De Alexio filio Czari in Hollandiam accersito, qui dein Petropoli repentino morbo correptus extremum diem obiit, de ejus scriptis jussu Czari Vindobonae conquistis.	336
CLXI.	1718.	De Czaro Narvam petente, de ejus oratore 1719. ab Austriaco Imperatore expulso.	337
CLXII.	—	Relazione del P ^{fe} Giacomo d'Oleggio Missionario Apostolico de' Minori Osservanti riformati.	338
		роисповѣданія въ Москвѣ, и о свободномъ пропускѣ Миссіонеровъ чрезъ Россійское Государство.	339
		О Царевичѣ Алексѣѣ Петровичѣ, призванномъ въ Голландію, о скоропостижной потомъ смерти его въ Петербургѣ, и объ отъясняемыхъ въ Вѣнѣ письмахъ его, по повелѣнію Царя.	337
		Объ отправленіи Царя въ Парву, о высылкѣ изъ Вѣны его Резидента.	338
		Довесеніе Отца Іакова д'Оледжіо, Папскаго Миссіонера ордена Миворитовъ.	339

Appendix ad historica Russiae monimenta ex Vaticano et aliis Romanis archivis et Bibliothecis deprompta.

Acta ad alias Slavorum regiones pertinentia.

I.	1331.	Gregorii P. IX ad Fratres militiae Templi. (Compositio inter Colomannum Regem Rutenorum et Slavoniae Ducem et Fratres militiae Templi de Hungaria et Sclavoniae super quibusdam villis: item concessionem factam a dicto Rege Templariis Sclavoniae et Dalmatiae).
II.	1339.	Gregorii P. IX ad Archiepiscopum Lundensem, Episcopum Burgulianensem et Archidiaconum Lundensem. (De usuris abolendis in terra Rugianorum).
III.	1344.	Innocentii P. IV ad Svantopolcum Ducem Pomeraniae. (Svantopolcus Dux in Christianos desaeviens objurgatur).
IV.	—	Innocentii P. IV ad Archiepiscopum Gnezpensem et Suffraganeis suis. (Svantopolcus Dux Pomeraniae Christi fideles Litviniae et Prutenos vexare desistat).
V.	1260.	Ottocari Regis Bohemiae epistola ad Alexandrum Papam IV. (De sua victoria in Hungaros, Russos, Polonos, etc.).
VI.	1264.	Urbani P. IV litterae ad Ottocarum Regem Bohemiae. (Ut Polonos defendat adversos Russos, etc.).
VII.	1304.	Benedicti P. XI ad Wyszslavum et Samburum Principes Rugianorum, fratres, etc. (Ut Episcopo Roskildensi auxilium et consilium praestet).
VIII.	1308.	Clementis P. V ad Urosium Regem Serbiae (Ut Episcopum et Ecclesiam Suacinensem honore prosequatur et fovet).
IX.	—	Clementis P. V ad Urosium Regem Serbiae. (De professione catholicae fidei ab illo emitenda et de Nunciis ad ipsum destinandis).
X.	—	Clementis P. V ad Egidium Patriarcham Gradeensem, Lapum et Artemisium, Praedicatorum et Minorum Fratrum ordinum procuratores in Romana curia generales (ut Regem Serbiae ejusque subditos ad unitatem catholicam praescriptis conditionibus recipiant, ac sacerdotibus eorum permittant in pane fermentato conficere).
XI.	—	Ejusdem ad eosdem. (De recipiendis Serbiae Rege et Regno Africae sedis protectione, ac de vexillo eidem Regi tradendo).
XII.	—	Ejusdem ad eosdem. (De promotionibus non canonicis Praelatorum, ac de eorum translationibus).
XIII.	—	Ejusdem ad eosdem. (De legitimando Regis Serbiae thotho, ut comitatem aliquem adipisci valeat).

Прибавленіе къ Актамъ Историческимъ до Россіи относящимся, выписаннымъ изъ Ватиканскаго и другихъ Римскихъ Архивовъ, и Библиотекъ.

Акты, относящіеся до другихъ Славянскихъ земель.

		Папы Григорія IX къ Рыцарямъ Храма. Сдыка между Коломанномъ Королемъ Русскимъ и Княземъ Славонскимъ и Рыцарями Храма въ Вевгрии и Славоніи о нѣкоторыхъ деревняхъ, также объ уступленныхъ симъ Королемъ нѣмцямъ храмовымъ Рыцарямъ въ Славоніи и Далмаціи.	342
		Папы Григорія IX къ Архіепископу Лувдскому, Епископу Бургундскому и Архидіакону Лувдскому, объ отмѣненіи ливъ на островѣ Ругевѣ.	345
		Папы Иннокентія IV къ Святополку Князю Померанскому, коего укоряетъ за свирѣпства его противъ Христіанъ.	346
		Папы Иннокентія IV къ Архіепископу Гнезненскому и его Суфраганамъ. Чтoby увѣщевали Святополка Князя Померанскаго воздержаться отъ притѣсненія Христіанъ въ Литвѣ и Пруссіи.	347
		Оттокара Короля Богемскаго письмо къ Папѣ Александру IV объ одержавной имъ побѣдѣ надъ Вевграми, Русскими и Поляками.	348
		Папы Урбана IV письмо къ Оттокару Королю Богемскому, коего проситъ, чтoby защитилъ Поляковъ отъ Русскихъ, и пр.	350
		Папы Бенедикта XI къ Вышеславу и Самбуру Князьямъ Ругескимъ, братьямъ, и пр. Чтoby они подавали помощь и совѣтъ Епископу Роскнльскому.	351
		Папы Климента V къ Урошу Королю Сербскому, чтoby овъ содержалъ въ чести и въ покровительствѣ Епископа и Церковь Суацннской Епархіи.	353
		Папы Климента V къ Урошу Королю Сербскому, о Римско-Католическомъ исповѣданіи вѣры, какое овъ провзвести долженъ, и о назначенныхъ къ нему Нувціяхъ.	354
		Папы Климента V къ Егидію Патріарху Градедскому, Лапу и Артемизію, Главнымъ повѣренными при Римскомъ дворѣ Монашескихъ орденовъ проповѣдниковъ и Миворитовъ. Дабы ови Короля Сербскаго и подданныхъ его на преаппсаныхъ условіяхъ привели къ соединенію съ Римскою церковью, и священникамъ ихъ позволяли бы совершать службу на квашеныхъ просвирахъ.	358
		Того же Папы къ тѣмъ же Духовнымъ лицамъ. О принятіи Короля Сербскаго и Государства его подъ покровительство Папскаго престола и о врученіи Королю знамени.	359
		Того же Папы къ тѣмъ же Духовнымъ лицамъ, о несогласныхъ съ канонами повышеніяхъ прелатовъ и о перемѣненіяхъ ихъ (въ Сербіи).	360
		Того же Папы къ тѣмъ же Духовнымъ лицамъ. О признаніи законнымъ побочнаго сына Короля Сербскаго, дабы овъ могъ получить какое либо Градство.	361

№	An.		Pagina.
XIV.	1308.	Ejusdem ad Fratrem Gregorium de Cataro ordinis Fratrum minorum (de morando apud Regem Serbiae eique obtemperando).	Того же Папы Минориту Григорию де Катаро. Предписаніе, чтобъ онъ находился при Король Сербскомъ и ему угождать. 362

Historica Russiae Monumenta ex Archivis et Bibliothecis Angliæ et Franciæ deprompta.

I.	1557.	Philippi et Mariae Regis et Reginae Anglorum ad Czarum Joannem Basilidem, de commercio inter utrorumque civitates.	Филиппа и Маріи Короля и Королевы Англинскихъ къ Царю Иоанну Васильевичу, о заведеніи торговыхъ сношеній между обоюдными державами. 363
II.	1567.	Czari Joannis Basilidis de advocandis in Russiam architectis, medicis, pharmacopolis aliisque artificibus, literae.	Царя Иоанна Васильевича грамота о приглашеніи въ Россію архитекторовъ, врачей, аптекарей и другихъ мастеровъ. 365
III.	--	Antho: Jenkisons message done to the Q. Ma ^{tie} from the Emperor of Moscovia. November 1567.	Посольство Царя Иоанна Васильевича къ Королевы Елисаветы Англинской чрезъ Антона Джениксона въ ноябрь 1567 г. 366
IV.	1569.	Thomae Barnesteri et Duketii ad consilium Reginae Anglorum facta relatio de privilegiis mercatoribus Anglicis ab Imperatore Moscoviae datis. Ex oppido Vologdensi 25 Junii 1569.	Донесеніе Гдъ Томаса Барнестера и Дюкета Совѣту Королевы Англинской о выгодахъ дарованныхъ Царемъ Московскимъ Компаніи Англинскихъ Купцовъ. Изъ Вологды 25 іюня 1569 года. 367
V.	1570.	Legatus Russicus Summum Secretarium Anglorum rogat, ut literae, quae Czaro Joanni Basilidi traderentur sint scriptae Russica lingua.	Русскій посолъ проситъ Англинскаго Статсъ-Секретаря, чтобъ письма Королевы къ Царю Иоанну Васильевичу писаны были по-русски. 368
VI.	--	Mandatum Legato Anglico in Moscovia missum.	Наказъ Англинскому послу въ Москвѣ. 369
VII.	--	Elisabethae Reginae ad Czarum Joannem Basilidem literae, quibus ei refugium in Anglia offert, quando necessitas exigeret. 18 Maji 1570.	Письмо Королевы Елисаветы къ Царю Иоанну Васильевичу, гдѣ она предлагаетъ ему убжище въ Англіи, въ случаѣ нужды. Отъ 18 Маія 1570 г. 370
VIII.	1583.	Ejusdem ad Czarum Joannem Basilidem literae ejusdem argumenti. 8 Junii 1583.	Письмо той же Королевы къ Царю Иоанну Васильевичу о томъ же, отъ 8 Іюня 1583 г. 371
IX.	1570.	The league between the Q. Ma ^{tie} and the Emperor of Russia Maji 1570.	Оборонительный и наступательный союзъ между Королевою Англинскою и Царемъ Московскимъ въ маіи 1570 г. 372
X.	--	Joannis Basilidae Imperatoris ad Elisabetham Reginaem literae, quibus de ejus legato in Moscovia queritur, 28 Octobris 1570.	Грамота Царя Иоанна Васильевича къ Королевы Елисаветы, съ жалобой на Англинскаго посла въ Москвѣ. 20 Октября 1570 года. 375
XI.	1575.	Michaelis Lokii notae de utilitatibus, quales Anglia a commercio Russico habere possit. Londini 8 Maji 1575.	Записка Михаила Лока въ Лондонѣ отъ 8 Маія 1575 г. о выгодахъ, какія можетъ получать Англія отъ торговли съ Россіею. 378
XII.	--	Notae de eadem re. 8 Maji 1575.	Записка отъ того же числа въ годъ о томъ же предметѣ. 381
XIII.	--	Instructio ab Elisabetha Regina Danieli Silvestro Legato suo data ut eam justificaret propter suspicionem quasi auxilio venisset Regi Suecico adversus Czarum. Mense Majo 1575.	Инструкція, данная Королевою Елисаветою въ маіи 1575 г. Посланнику ея въ Москвѣ Даниелю Сильвестру, въ оправданіе ея отъ подозрѣнія, будто бы она давала помощь людемъ Королю Шведскому противу Царя. 384
XIV.	--	Responsio verbalis a Daniele Silvestro Czari Moscoviae danda inense Majo 1575.	Словесный отвѣтъ, какой долженъ былъ Даниель Сильвестръ дать Царю Московскому въ маіи 1575 г. 387
XV.	--	Responsio quae ab Imperatore Moscoviae Danieli Silvestro data est die 29 Novembri anno 1575. Moscae in domo Op-iczniinae.	Отвѣтъ, данный Царемъ Московскимъ Даниелю Сильвестру 29 ноября 1575 г. въ Москвѣ, въ домѣ опричныхъ. 388
XVI.	1576.	Responsio ab Imperatore Moscoviae Danieli Silvestro data, mensis Januarii die 29, an. 1576.	Отвѣтъ, данный Царемъ Московскимъ Даниелю Сильвестру въ Москвѣ 29 января 1576 года. 389
XVII.	1583.	Copie of instructions given to Sr Jerome Boves. May 1583.	Инструкція, данная Іерониму Боусу въ маіи 1583 г. 391
XVIII.	1585.	Elisabethae Angliae Reginae ad Theodorum Joannidem Czarum literae de commercio atque amicitia utriusque civitatum prosequendis. An. MDLXXXV.	Елисаветы Королевы Англинской грамота къ Царю Теодору Иоанновичу 1585 года о продолженіи дружественныхъ и торговыхъ сношеній между обоюдными державами. 396
XIX.	1585—1589.	Hieronymi Horsaei relatio de privilegiis a Czaro Theodoro Joannida ejusque regente Boriso Theodorida datis mercatoribus Anglicis. An. 1585 — 1589.	Донесеніе Англинскаго посланника Іеронима Горзая двору своему о выгодахъ, дарованныхъ Царемъ Теодоромъ Иоанновичемъ и правителемъ Борисомъ Теодоровичемъ Англинскимъ Купцамъ съ 1585 по 1589 г. 398
XX.	1592.	Lord Burleigh ad Borisum Theodoridam Godunovum literae, quibuscum Joannes Merick legatus propter commercium mittitur, et de injuriis mercatoribus Anglicis in Archangelsk illatis queritur. Anni 1592. Mense Maio.	Письмо Лорда Борлея (Burleigh) къ Правителю Борису Теодоровичу Годунову, при чемъ посылается новый Агентъ на дѣлахъ торговли Джонъ Мерикъ, и привносятся жалобы на принятія противъ Англинскихъ Купцевъ въ Архангельскѣ мѣры, въ маіи 1592 г. 401
XXI.	1593.	Boris Theodoridae Godunovii ad Angliae Reginaem litterae, quibus nuncium de nata Theodosia filia Imperatoris Theodori Joannida mittit.	Письмо Бориса Теодоровича Годунова къ Королевы Англинской, въ которомъ онъ извѣщаетъ ее о рожденіи Царевны Феодосіи, дочери Царя Теодора Иоанновича. 402
XXII.	1600.	Instructio Richardo Lee Legato Anglico data, anno MDC mense Junio.	Инструкція Англинскому посланнику Сирю Ричарду Ли (Lee) въ іюнь 1600 г. 404

N°	An.		Pagina.
XXIII.	1605.	Litterae passus a Pseudodemetro datae Oliverio Lisit mercatori Anglico e Russia in Angliam proficiscendo et quaedam negotia tractando MDCV. Mensis Decembris die XXVIII.	Пропускная грамота, данная Лжедмитрием Англискому Купцу Оливиеру Лизиту для поправки изъ Россіи въ Англію съ нѣкоторыми порученіями Отъ 25 декабря 1605 г. 408
XXIV.	1617.	Diplome d'Uladislas Sigismond Prince de Pologne et de Suede, par lequel abandonnant ses droits sur le duché de Moscovie à l'arbitrage de l'Empereur d'Allemagne son oncle, il prend l'engagement, si ledit Duché lui est adjugé, de ne le posseder que pour son plus grand avantage, celui de la Pologne et de la Lithuanie et de toute la Chretiennete, en employant les forces de tous ces Etats contre les Tartares.	Грамота Лоролевича Владислава Польскаго и Шведскаго, кою оны, предавая права свои на Царство Московское на судъ дядь своему Римскому Императору, обязуется, въ случаѣ присужденія ему сего Царства, обладать онымъ для собственныхъ оного выгодъ, для выгодъ Польши, Литвы и всего Христіанства, употребляя силы всѣхъ своихъ земель противъ Татаръ 409
XXV.	1620— 1627.	Extraits des dépêches de M. de Cesy Ambassadeur pour Sa M. Louis XIII en Levant depuis 1620 jusqu'à 1627.	Выписки изъ депешей Французскаго Посланника въ Константинополь Г. де Сези къ Королю Людовику XIII съ 1620 по 1627 г. 411
XXVI.	—	De la guerre entre la Pologne et la Suède en 1627.	О войнѣ между Польшею и Швеціею въ 1627 г. 434
XXVII.	1639.	Relation de la dernière diète de Varsovie.	Извѣстіе о Варшавскомъ сеймѣ 1639 года. 437
XXVIII.	1649.	Narratio epistolica praelii inter Polonos et Cosacos gesti die Augusti 1649.	Извѣстіе сообщенное въ письмѣ о бывшей между Поляками и Козаками битвѣ августа 1649 г. 440
XXIX.	1668.	Considerations sur l'elections d'un Roy de Pologne en 1668.	Разсужденія о выборѣ Польскаго Короля въ 1668 г. 445
XXX.	1579.	A project of a separate act for comprehending the Grand Duke of Moscovy in the treaty of Sweden with the Empire. The 9 of July 1679.	Проектъ сепаратнаго акта ко включенію Царя Московскаго въ трактатъ между Швеціею и Римскою Имперіею, 9 іюля 1679 года. 449

I.

Del Cardinal Bolognetti Legato in Polonia al Cardinal di Como Segretario di Stato. Di Grodna 16 Maggio 1584. (Timetur ne bellum civile inter Moscoviae Proceres exoriatur).

Отъ Кардинала Болоньешти Папскаго Легата въ Поль- Ап. 1584. шъ къ Статсъ-Секретарю Кардиналу Комскому. Изъ Гродна. 16 Маія 1584. Опасаются, чтобы не произошло междуусобной войны между вельможами Московскими.

Illmo e R^{mo} Sigr mio Proñe Colño.

.....Sono venute poi lettere lungamente aspettate dal Sapia Ambasciatore di questa Maestà in Moscovia, nelle quali avvisa esser già sparsi i semi di una guerra civile fra li grandi di quelle parti. E nuovamente in una certa sedizione, ove restarono morti da venti persone, e feriti intorno a cento, manco poco che non si passasse a combattere il Castello Ducale, e già i soldati del presidio s'erano posti alla difesa, e

spararono fuori alcuni tiri d'artiglieria. Tuttavia però il figliolo pazzo si trova in possesso, ed il suo Ambasciatore già inviatosi per questa volta, sarà qui dicono, fra dieci giorni, aspettandosi lunedì, o martedì al sicuro i suoi precursori. Questi due che si aspettavano lunedì, intendo non esser precursori, ma principali Ambasciatori, l'uno di quali viene al Re, e l'altro al Senato.....Di Grodna 16 Maggio 1584.

Umilmo e Devño Servit^{re}.

Il Card. Bolognetti.

Nunziat. di Pol. tom 21. pag. 191.

II.

Del medesimo al medesimo. Di Grodna 29 di Maggio 1584. (De obitu Ducis Moscoviae deque nonnullis aliis negotiis inter Moscovitas et Polonos).

.....Mi ha riferito Sua Maestà (il Re di Polonia) il negoziato degli Ambasciatori Moscoviti, quale sono stati tre. L'uno dopo aver dato conto della morte del Duca vecchio, e dell' essere succeduto il figliolo maggiore, come disse, per

Hist. R. Mon. T. II.

Отъ того же къ тому же, изъ Гродна 29 Маія 1584. Ап. 1584. О кончинѣ Царя Московскаго и о нѣкоторыхъ переговорахъ между Московскими и Поляками.

la benedizione del Padre, ha ricercato da questo Regno l'istessa pace, o tregua di prima; e perchè di qua si possa mandare Ambasciatori a confermare questa tregua, ha portato salvo condotto, ma Sua Maestà non l'ha voluto accettare

An. 1584. per non dare argomento alcuno di consentire alla richiesta. L'altro Ambasciatore si è doluto che il Sapia, qual' era mandato da Sua Maesta il Duca vecchio, non abbia voluto fare l'ambasciata, però domanda che se gli dia commissione di compire la sua ambasceria, e per questo solamente è venuto Ambasciatore separato, come se al primo non si fosse potuto dare l'istessa commissione. Il terzo Ambasciatore era mandato al Senato, e dicendogli questi Senatori, che ora si trovano in Corte (benchè pochi) che esponesse quanto gli occorreva, rispose di non volere, perchè non vedeva in Senato nè il Cardinale, nè il Palatino di Vilna, ai quali principalmente disse essere stato mandato.

Tutti e tre i sopradetti Ambasciatori sono stati espediti a questo modo. Al primo si è detto non esser necessario salvo condotto per mandare di qua in Moscovia altri Ambasciatori, perchè al Sapia, che ora si trova quivi, e che ha sufficiente salvocondotto, si scrivera pienamente

quanto ha da rispondere, e da esporre per parte di questa Corona; e la medesima risoluzione ha servito similmente per il secondo Ambasciatore. Al terzo, si è detto, che mancando l'uno per morte, l'altro per trovarsi Governatore in Livonia, e non volendo egli parlare agli altri Senatori, poteva andarsene a posta sua.

Ora subito dopo essersi uditi questi Ambasciatori, Sua Maestà ha stabilita la risoluzione, che io scrissi, di fare una convocazione di Senatori a Lublino, e già l'ha intimata con lettere sue per i 5 di Agosto, onde partirà essa di qua per quella volta ai 26 di Luglio. Dal che si vede, che i Comizii generali non potranno essere se non verso Natale, quando pure si facciano così presto dovendosi dopò finita la convocazione mandare le lettere Regie ai Senatori secondo il solito per essi Comizii, e dar tempo conveniente di fare i conventi particolari, poi di ridursi in Varsavia.

Nunziatura di Polonia tom. 21. pag. 200.

III.

An. 1584. Ex litteris Sapiae oratoris Poloni apud Moscoviae Ducem ad Card. Bolognetti Legatum A'p'licum in Polonia datis die 10 Julii an. 1584. (De corporis habitu, ac moribus novi Ducis Moscoviae; de pace ab ipso inchoata cum Regno Poloniae).

Sciat Dominatio vestra fratrem meum a Regia Maestate (Rege Poloniae) reversum, die 27 Iunii ad me pervenisse, qui quidem in terra Moscoviae lento admodum gradu est ductus, vixque post adventum ipsius, idque non sta-

Наъ нышня Польскаго въ Москвѣ посланника Сантъи къ Кард. Болоньешши, Папскому Легату въ Польшѣ, отъ 10 Юля 1584. О шлюсложеніи и правѣ новаго Царя Московскаго; о предстоящемъ заключеніи мира между нмъ и Королемъ Польскимъ.

tim, sed die demum Iulii secunda a Moscovitis obtinui, ut mihi ad Magnum Ducum pateret accessus, qui cum me exciperet, sceptrum cum pomo manibus gestabat, habituque Ducali ornatus, et corona redimitus fuit. Quin et solio

adeo sublimi innixus sedebat, ut manum ipsius terrae insistens attingere vix potuerim. Magnus ipse Dux statura est parvus, videturque tam complexione, quam statura corporis Dño Iudici Brestensi esse persimilis, nisi quod paulo est minor, graciliorque, et facie candida. Vox eius submissa et admodum turpis, rationis vero vel parum, vel, ut ex aliorum sermone, diligentique etiam mea ipsius animadversione cognovi, prorsus nihil habet. Cum enim sederet, sceptrum, et pomum admirans, ridebat continuo. Die 6 Iulii iterum ad Magnum Ducem accessi, ipseque tunc quosdam ex numero suorum proposuit, quibuscum tractatus mihi ineundus erat: nempe nobilem Piethrovicium Theczkii, qui Varsaviae Nuncium aliquando egit, duosque insuper Diacos Basilium, et Andream, qui diu, et multum quaerendo, ex me expiscari volebant, numquid de pace firmanda mihi haberem commissum, cumque id a me diu cunctatus nihil spectare dixissem, quin imo si cum Majestate Regia firmam pacem inire Duci ipsorum placeret, mittendos hac in causa Legatos suaderem, qui de Smolensco, et terra Siveriensi, de Plescovia, Novogrodoque, atque aliis arcibus

bene informati essent, vultu ipso tristem se esse ostendit: didicique postea, eos, qui isthuc transmittendi sunt, designatos iam esse, licet qui sint illi necdum certo sciam. De me constitutum id fuit, ut die dominico, qui dies Iulii octavus erat, cum illis tractarem, die vero Martis, aut ad summum Iovis omnia expedita, et conclusa haberem. Discordiae tamen, atque contentiones assiduae, quibus hic inter se nullum finem faciunt, quominus tam cito expeditus essem in causa fuerunt: quin et hodie audivi magnas animorum dissensiones inter illos exortas fuisse, quae vix non in caedes mutuas, profusionemque sanguinis evaserant. Neque enim is eorum est Princeps, qui talibus mederi, aut occurrere possit. Coremissi tributo illorum se eximunt, Scythas vero circa festum Sancti Heliae omnino adfuturos tentant, et quod Rex Sueciae exercitum comparet fama iam vulgari ferunt. Nullum tamen aequae ac Regiam Maiestatem timent. Quin et in civitate ipsa crebra, et damnosa apparent incendia, quae opera latronum haud dubie fiunt, quibus hic repleta, et referta sunt omnia. Datum Moscuæ die 10 Iulii. Anno 1584.

Nunziat. Polon tom. 21. pag. 326.

IV.

Gregorii P. XIII. ad Theodorum Dominum Russiae. (Commemorantur officia erga patrem Theodori Russiae Imperatoris).

Писмы Григорія XIII къ Царю Теодору Иоанновичу. Памяти на воспоминаешь услуги, оказанныя оному Теодору.

Theodoro Domino Russiae, Magno Duci Novoguardiae, Smolentiae, Vlodimiriae, Domino Cassani, Astracani, multarumque aliarum provinciarum Principi magno, et desideratissimo, salutem et omnis gratiae fructum Gregorius P. P. XIII.

Diligebamus Ioannem parentem tuum, fecimus igitur ab eo rogati per Severigenum Nun-

tium ad nos missum, quod postulabat, ut significarem charissimis filiis nostris Rodulpho

An. 1584. Romanorum Imperatori electo, Stephano Regi Poloniae, ceterisque Christianae Reipublicae Principibus ejus voluntatem, quam profitebatur optimam esse tum erga ipsum Regem Poloniae, tum erga universam Christianam Rempublicam, cujus amplitudinem tam per literas, quam per Nuncium magnopere sibi cordi esse asseverabat. Misit deinde alios Nuncios, cum quibus remisimus dilectum filium Antonium Possevinum, virum spectata fide, integritate et prudentia praedictum, cui etiam mandavimus, ut omnibus in rebus quaecumque facultas daretur, Ioannis ipsius rebus, Christianaeque Reipublicae dignitati inserviret, utque in Poloniae esset, cum ceterarum rerum, tum vero pacis causa, de qua tunc magnopere agebatur. Pervenerunt deinde ad nos literae de ipsius parentis tui obitu; noluissemus eum, cui omnem foelicitatem optabamus, tam cito ex hac vita discedere. Nunc autem speramus, tuae Amplitudini gratam esse hanc nostrae erga illum voluntatis, officiorum-

que commemorationem, et erga te, universamque ditionem tuam charitatis significationem. Mandavimus Antonio, ut cum primum se ex iis negotiis, in quibus apud Rodolphum Romanorum Imperatorem electum mandato nostro versatur, expedisset, in Poloniam iret, indeque curaret, has nostras ad te literas perferri, et quantum posset, ita se gereret, ut intelligeres, nichil Nos magis cupere, quam ut Dei, nostra, sanctaeque et Apostolicae hujus sedis opera quam maxima Amplitudini tuae beneficia conferret. Quia vero omnia his literis complecti, atque explicare non possumus, erit nobis gratissimum, si Antonii sive praesentis verbis, sive absentis (forte enim ad te venire non poterit) literis, aut Nuntiis-omnem fidem tribues. Interea orabimus, ut tibi, Imperioque tuo omnia laeta, et prospera eveniant. Datum Romae apud S. Marcum sub annulo Piscatoris die XXX Julii 1584 Pontificatus nostri Anno tertiodécimo.

Anno XIII. tom 25. pag. 391.

V.

An. 1584. Del Card. Bolognetti al Card. di Como. di Varsavia li 6 di Agosto 1584 (De regione Severiensi a Polonis obtinenda; deque captivis Moscovitis et Polonis vicissim reddendis).

Ошъ Кардинала Болоньешти къ Кардиналу Комскому изъ Варшавы, 6 Августа 1584. О требованіи Польскими Сѣверской земли при мирномъ договорѣ: о взаимномъ возвратѣ пленныхъ Московскихъ и Польскихъ.

.....Quanto alla guerra contro il Mosco, poichè alla convocazione si è dato questo pretesto, credesi che si tratterà di domandare tutto il tratto Severiense, che già fu di questo Regno, et era nella diocesi di Chiovia, nel qual tratto

si comprende Smolensco, e Mosaizco, ch'è trenta leghe più in là, et è luogo celebre per un tempio famoso di S. Nicolò; di che tutto sono memorie nel detto Vescovato di Chiovia. Ma poichè senza questo fu fatta l'ultima conven-

zione col Duca morto, è opinione che i Senatori non abbiano da inclinare ad apprendere la guerra per tal conto massime per quello, che io scrissi à giorni passati della rilassazione fatta dal Duca giovine di tutti i prigionieri di questo Regno, che erano in quelle parti, undicè di quali prigionieri erano di già arrivati in Grodna, e facevano ottima relatione di quel Principe, lodandolo per più saggio del Padre, non ostante l'opinione, che pui si ha della sua pazzia, forse mossi dal beneficio della loro liberazione. Come si sia; intendo che l'ufficio fatto da questo Internunzio Moscovitico è stato molto giudizioso, e prudente, e tutto pieno d'amorevolezza, per il desiderio, che ha mostrato di buona pace e concordia con questo Regno, al quale dopo aver fatto libero presente di tutti i prigionieri in numero di 1100, prego Sua Maestà (il Re di Po-

lonai) a volere usar la stessa cortesia verso li An. 1584. prigionieri Moscoviti, che sono da 306, non dimeno soggiunse, che quando ella non volesse farlo gratis, almeno la pregava a rilasciargli con quel prezzo, che fosse parso conveniente; maniera certo discretissima, e che si crede debba muovere assai l'animo di tutti i Senatori; tuttavia queste sono congetture. Di quello, che seguirà presto, piacendo a Dio, darò avviso a V. S. Illma da Lublino, dove anco procuro di tirar Monsig^r. R^{mo} Arcivescovo, avendo mandato a fare ufficio seco, perchè vi venga, mettendogli in considerazione, com' egli è capo di tutto l'Ordine ecclesiastico in queste parti, e che non venendo esso, le sospicione nate d'altrove potrebbero ridondare sopra del Clero, non senza pregiudizio delle cose della Religionc.....

Nunziat. di Polonia tom. 21. pag. 306.

VI.

Gregorii P. XIII ad Gubernatores Ducatus Moscorum. (De benevolentia Pontificis erga Ducem Moscoviae et de fide habenda Antonio Possevino, Oratori Pontificis ad ipsum Ducem).

Папы Григорія XIII къ Правителю Царства Мос- An. 1584. ковскаго. О благорасположеніи Папы къ Царю Московскому, и о доверенности, какою имъшь должны къ Антонию Поссевиу, Папскому Посланнику при Царь.

Dilectis filiis Nobilibus viris Gubernatoribus Ducatus Moscorum Gregorius P. P. XIII.

Dilecti filii Nobiles Viri salutem, et omnis gratiae fructum. Perspectam esse vobis arbitramur nostram charitatem erga superiorem Magnum Moscoviae Ducem Ioannem; convenit, ut eadem charitate amplectamur Theodo-

rum, ejus filium, et successorem, cumque eo Vos etiam ipsos tam multarum provinciarum, tamque potentium populorum gubernationis adjutores: quorum fidelitas et prudentia multis dilecti filii Antonii Possevini, cujus testimo-

An. 1584. nium plurimi facimus, literis Nobis commenda-
data est. Voluimus igitur has ad Vos literas
dare, casque testes esse nostrae erga Vos chari-
tatis: quas etiam speramus hoc nomine vobis
gratas fore. Quia vero necesse erit multa vobis
significari ad praesentem rerum statum, atque
ad Christianae Reipublicae amplitudinem mag-
nopere pertinentia, neque ipsi omnia perscri-

bere possumus, gratissimum Nobis erit, si An-
tonii verbis, siquidem ad vos venire poterit,
sin minus literis, aut nuntiis omnem fidem tri-
buetis. Datum Romae apud S. Marcam sub
annulo Piscatoris, die undecima Augusti
MDLXXXIV. Pontificatus Nostri Anno tertio-
decimo.

Ann. XIII. tom. 25. pag. 392.

VII.

An. 1584. Del Card. Bolognetti al Card. di Como di Lublino li 23
di Agosto 1584. (Poloni, arrepta occasione mortis Ducis
Moscoviae, bellum in Moscovitas moliantur. Comitibus Po-
lonicis interfuit orator praetensi Ducis Russiae, iisdem-
que adfuturus Cancellarius novi Moscoviae Ducis).

Отъ Кард. Боловешини къ Кард. Конскому, въ Лю-
блина 23 Августа 1584. Поляки възбульсь случа-
емъ смерти Царя Московскаго, замышляють войну
противъ Москвитинъ. На сеймъ Польскомъ при-
существовалъ посланникъ князя Русскаго (?)
на шотъже сеймъ прибудеть Канцлеръ (въроянно
дунный Дьякъ) новаго Царя Московскаго.

..... Di quà poi venendo (il Cancelliere del
Regno di Polonia) a riferire le occorrenze della
Republica, che aveano bisogno di risoluzione,
primo parlò del fare la guerra contro al Mosco-
vita per riacquistare almeno le cose dovute a
questo Regno, e per mostrare quanto fosse op-
portuna questa occasione, che si offeriva della
morte del Duca passato; fece leggere poi in Se-
nato una lettera scritta dall' Ambasciatore Sa-
pia circa la mala disposizione delle cose di quel-
lo stato per la discordia, che è fra quelli, che
governano.....

Si trovano a questi Comizj due Ambasciatori,
uno della Regina d'Inghilterra, l'altro del pre-
teso Duca in Russia diverso da quello, che fu in
Grodna, e porta quest' ultima risoluzione detta
di sopra. Si credeva anco che il Gran Duca di
Moscovia avesse a mandarvi il suo Cancelliere,
ma non sarà a tempo, non essendo per durare
la convocazione più che domani, o sino a lunde-
di al più lungo, anzi si puo dire spedita quanto
al esser finiti i voti dè Senatori sopra i capi della
proposizione.

Nunziat. di Polon. tom 21. pag. 331.

VIII.

Del medesimo al medesimo. Di Lublino alli 24 d'Agosto 1484. (De indole et ingenio junioris Ducis Moscoviae, de voluntate Moscoviae Procerum in Regem Poloniae).

Отъ тогоже къ тому же, изъ Люблина 24 Августа Ап. 1584. О спойсвахъ и обычаѣ новаго Царя Московскаго, о расположеніи Московскихъ вельможъ къ Королю Польскому.

.....Mi comunicò similmente Sua Maesta (il Re di Polonia) alcuni particolari di Moscovia, che si contengono nell' inclusa copia mandatami dal Sig^r Cancelliere di una lettera del Sapia Ambasciatore di questo Regno presso a quel Principe, et è quella, che Sua Maesta fece leggere in Senato per mostrare la facilità di quella impresa. Una simile relazione vien data al Sig^r Cardinal Radzivil in questa materia, ma con alcune cose di più, da un certo Giovanni Ailoff, Dottor Fiammingo, persona assai ricca, che avea servito lungo tempo per medico il Duca di Moscovia morto, et ora liberato da quel servizio, è capitato in Livonia. Dice costui, che il Principe moderno è di età di 24 anni, di na-

tura molto mite. Non è bellicoso, anzi tutto volto alla pace, et alla devozione; che sta talora tutto il giorno in Chiesa; che i quattro Governatori lasciati dal padre sono tra loro grandemente discordi, e che bene spesso contendono del luogo in presenza del Duca senza niun rispetto. Dice esservi uno, che si chiama Megislansky molto affezionato al Re di Polonia, e che se ne morisse uno, detto Michita Romanoviz, di fazione contraria, il quale però non può viver molto per essere gravemente indisposto, Sua Maestà avrebbe all' occasione molti parziali in quelle parti, perchè sono sazii di quel governo, et hanno buonissimo concetto della Maestà Sua.....

Nunziat. di Pol. tom. 21. pag. 351.

IX.

Del Vescovo di Camerino Nunzio in Polonia al Card. Rusticucci. Varsavia 13 di Ottobre 1585. (De oratore Turcarum Tyranni res Moscoviae sub juniore Duce callide exploraturo).

Отъ Епископа Камеринскаго, Папскаго Нунція въ Ап. 1585. Польшѣ къ Кардиналу Рустикуччи, изъ Варшавы 13 Октября 1585. О Посланникѣ Турецкомъ, привъзшемъ въ Москву для развѣдыванія.

..... E' comparso ora un altro Chiaus del Gran Turco per la medesima materia, chi si

fabbricano in Podolia, ma si pensa sia venuto principalmente per spiare, et intendere come

An. 1485. passino le cose della Moscovia sotto il governo del moderno Duca, e penetrare anco qual sia la mente dal questo Re (di Polonia) intorno a quello stato, e sapere se l'Imperatore ci ha mira per lui, o per qualcuno di casa sua. Egli ha presentato le lettere, ma non ha avuto ancora risoluzione della sua Ambasceria. Cercaro intender meglio questo negotio, e di quanto ca- verò, farò consapevole V. S. Illma.

Nuntiat. Polon. tom. 22. pag. 50.

X.

An. 1485. Sixti P. V ad Theodorum Dominum Russiae. (De officiorum continuatione erga Poloniae Magnates, ac de prona voluntate in Russiae Regem). Папы Сикста V къ Царю Феодору Иоанковичу. О продолженіи услугъ отъ Папы Царю въ переговорахъ съ Польшею, и о добромъ расположеніи Папы къ Царю Московскому.

Systus P. P. V. Theodoro Domino Russiae, Magno Duci Moscoviae, Novoguardiae, Smolenciae, Voldemiriae, Domino Cassani, Astracani, multarumque aliarum Provinciarum Principi Magno, et desideratissimo salutem et caelestem gratiam.

Misit clarissimus pater tuus Legatos bis ad proximum Pontificem Gregorium, qui nunc in celesti gloria fruitur foelicitate sempiterna. Praestitit ille per literas, perque Nuntios apud Rodolphum Romanorum Imperatorem electum, atque apud Stephanum Poloniae Regem auctoritatem, atque operam suam, quae tum maxime postulabatur, neque ullum hominis rerum parentis sui tranquillitatis cupidi officium praetermisit, id vero Nobilitatem tuam meminisse, certe ex aliis audire potuisse arbitramur: fuit enim factum insigne, et populorum ubique sermonibus et fama celebratum. Ex eo tempore iudicavimus convenire Romanum Pontificem erga Magnos Moschoviae Duces officia, quaecumque facultas daretur, continuari. Postquam igitur visum est Divinae bonitati Nos ad hoc munus vocare, voluimus te per has literas salutare, deque hoc nostro iudicio, et voluntate certiozem facere. Sic crede fore eam semper erga te, resque tuas omnes perfectam paratamque. Interea precamur tibi Divinam gratiam, et Divinae sapientiae, aeternarumque rerum studium ad Dei ipsius gloriam, tuamque et populorum tuorum omnium salutem. Datum Romae apud S. Petrum die XXI. Decembris MDLXXXV. Pontificatus nostri Anno primo.

Antonius Buccapadulius.

Ex Reg. Autogr. Brevium Sisti P. P. V. tom. 30. pag. 117. Litterae officii.

XI.

Ejusdem ad eundem. (Pontifex Imperatoris Russiae obitum dolet, et de ejus filio in imperium successore gaudet, et Possevium in Moscoviam missum commendat.)

Ошъшогоже Папы къ помуже Царю. Папа сожалеть Ап. 1586. о кончивъ прежняго Царя и радуется о возшедшем на престоль сына его, поручая благоволенію его Поссевина, посланнаго въ Москву.

Theodoro Domino Russiae, Magno Duci Moschoviae, Noveguardiae, Smolenciae, Vlodimiriae, Domino Cassani et Astracani, multarumque aliarum Provinciarum Principi Magno et desideratissimo Xystus Papa V.

Illustris et potentissime Princeps salutem, et omnis gratiae fructum. Ex quo tempore Basilius Magnus Moschorum Dux avus tuus misit ad Clementem septimum Pontificem maximum oratum, ut auctoritatem, atque operam suam interponeret apud Sigismundum primum Poloniae Regem, ut, armis depositis, pacate et tranquille inter se viverent, magnum desiderium tenuit (sancti scilicet Christi nominis quam talissime propogandi causa) tum Pontificem illum, tum ejus in hac sancta, atque Apostolica sede successores omnes amicitiae semel susceptae continuandae, et quod fieri posset, pari animarum, ac religionis consensione astringendae. Postquam vero Ioannes Basilius pater tuus tum hujus amicitiae renovandae studio, tum, ut pax cum Stephano Poloniae Rege jungeretur, atque ab armis et Christianorum caede discederetur, legationem misit ad s. m. Gregorium XIII superiorem Pontificem, scis, quanta charitatis, perfectique animi significatione Sancta haec Sedes legationem illam amplexa fuerit, miseritque hominem maxime idoneum, qui cum se bis in Moschoviam ad parentem tuum, aliquoties etiam ad Poloniae Regem contulisset, summa diligentia, et fide rem tandem confecit. Misit deinde pater tuus alium legatum officiorum, atque amicitiae cum Pontifice, et Aposto-

lica Sede continuandae causa, et haec quidem tum acta fuerunt. Post Gregorii vero obitum cum, divina voluntate ad hoc gravissimum et laboriosissimum summi Pontificatus munus vocati essemus, voluimus te per litteras salutare et significare, doluisse Nos te amantissimo parente orbatum esse, et simul laetatos esse, te in amplissima ditioe successisse, optima scilicet spe concepta nihil te erga hanc sanctam Sedem voluntate atque amore Basilio avo et Ioanne parente inferiorem futurum. Illi enim litteris tum privatis, tum publicis, quae apud Nos conservantur, voluerunt testificatam esse omnibus egregiam voluntatem suam, fuitque inter nos vicissim promissum, et constitutum, ut qui in posterum utrinque mitterentur legati nostrae amicitiae confirmandae et Dei gloriae inserviendi causa amantissime reciperentur, libereque, atque inviolate ire, et redire possent. In hoc igitur laboriosissimo munere, quod sustinemus in Christiana Ecclesia, dum omni officio et studio laboramus, ut cum omnes, tum majores Principes in primis voluntate, et charitate majore etiam, quam hactenus fuerunt, inter se juncti sint, magnam de te curam suscepimus. Volumus igitur non solum te per has salutare, tibi que perfectam nostram erga te voluntatem significare, sed eundem etiam mittere, qui

An. 1587. paucis ante annis misit sancta hæc sedes legatum nostrum Antonium Possevinum ex nostra societate, virum nobis in primis charum, nostraeque voluntatis conscium, inque istarum partium rebus diligenter versatum, tuique, ditionisque tuae studiosissimum. Accepto igitur ab eo salutationis, et literarum nostrarum officio, cupimus, ut caeteris in rebus nihilo minorem ei fidem habeas, quam habuit Ioannes Basilii pater tuus, ille vero maximam habuit. Sollicitos nos vehementer habent (neque enim negare id possumus) ea, quae de Stephano Poloniae Rege accepimus, illum scilicet obstrictus religione jurisjurandi de recuperandis rebus Ducatus Lituaniae Regnoque suo adeptis, velle recuperare quae pertinent ad Ducatum Smolentiae, Plessoviae, Novaeguardiae, tibi que saepius significasse, statuisse, finitis ultimis induciis, in bello persequi. Mandavimus igitur dilecto filio Antonio Possevino, ut quantum nostra auctoritate efficere potuerit, curet, ut bellum et caedes inter Christianos ne committatur. Quod quidem a te facile impetrabimus, si rerum tuarum, et Stephani Regis virium rationem habendam putaris, neque ab eo, quod jus, atque aequitas postulat discedendum. De nostra

voluntate, deque fidelissima dilecti filii Antonii Possevini opera poteris tibi omnia polliceri. Dissidia et bella cavenda maxime sunt, quae quo facilius moventur, eo difficilius sedantur. Haec si (quod nollemus) evenirent, non possemus non dolere, sed tandem consolaretur Nos nostra conscientia, officiique a Nobis profecti cogitatio. Cupimus igitur, ut cum hac in re, tum in caeteris Antonii verbis fidem habeas, quaeque suggessit prudentiae iis in rebus, quae ad Provinciarum tuarum salutem pertinebunt, accipias ea voluntate, atque animo, quem a te summo-pere expectamus. Quod si oportuerit Antonium saepius ad te (ut olim ad patrem tuum) ire, aut cum iis agere, quos tu, et Poloniae Rex vestris de rebus ad Moschoviae fines mittendos putabilis, jubebis ut ipse, sui que omnes tam tuto, tamque inviolate audiantur, tractentur, inter nostros versentur, quam olim pollicitus est pater tuus. Deus benedictus illustret mentem tuam sua luce sanctissima, et suavissima, dirigatque te ad sempiternam felicitatem, ad quam conditi sumus. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die vigesima Novembris, millesimo quingentesimo octuagesimo sexto, Pontificatus nostri anno secundo.

Antonius Buccapadullus.

Ex Regesto autogr. Brevium, tom. 30. pag. 248.

XII.

An. 1587. Ex litteris Stanislai Gomolviszki Praepositi Posnanien. ad P. Antonium Possevinum Datum in Raciaz 22 Aprilis 1587. (Quaeritur, utrum Regis Suecorum filius, an junior Moscoviae Dux in Poloniae Regem eligi debeat).

Non mediocri dolore afficior, quod Revdam Paternitatem Vram, Cracoviae dum esset vi-

Из письма Станислава Гомольскаго, пробоща Познаньскаго къ Пашеру Антонию Поссевиному, изъ Рациажа 22 Апрелья 1587. Вопросъ, кого избрать въ Короли Польскіе, Шведскаго ли Королевича, или новаго Царя Московскаго?

dere non potuerim, aegra quippe valetudine toto eo tempore detinebar, quo R. P. Vra ibi-

dem moram trahebat. Nunc occasionem nactus a R. P. Vřa peto si quidem perspectas habeat tam Sueciae Regis filii, quam Moscorum Ducis moderni rationes, et qualitates, quae duo subiecta hoc interregni tempore apud nos maxime agitantur, velit de utroque ad me iudicium suum perscribere, ut qui magis optandus sit intelligere possim. Litterarum hac de re suarum

exemplum alterum Cracoviam ad P. Robertum, An 1587. alterum ad Reverendissimum Dñum Episcopum Vladislaviensem R. P. Vřa mittat, oro, vel enim Cracoviae mihi reddentur, vel Plokkam, ubi me commoraturum spero, a Dño Episcopi mihi transmittenter. Id pro suo erga me studio, R. P. Vřam facturam confido.....

Nuntiat. Polon. tom 24. pag. 54.

XIII.

Avvisi d'Italia, concernenti la Moscovia, nel tempo dell' Interregno di Polonia MDLXXXVII.

Вѣдомости Италіанскія, касающельно Москвы, во вре- Ап. 1587. мя междуцарствія въ Польшѣ 1587 года.

Di Venezia gli 18 di Luglio. 1587.

L'Ultime lettere di Cracovia dicono che i Litvani mandavano al Moscovito, per sapere, se aspirando alla Corona di Polonia, volesse accet-

tarla con queste conditioni; Prima ricever la Fede Romana; unir gli suoi stati col Regno, et provvedere alli bisogni di esso, con le conditioni, che li saranno proposte.

(Exempl. Albertr. ex codice manuscripto Bibliothecae Vallicellianae Romae XXVI. N. pag. 251.)

XIV.

Fragmentum concernens candidatum Moschum ad regnum Poloniae adspirantem MDLXXXVII.

Отрывокъ, касающельно Московскаго сомскашеля Ко- Ап. 1587. ромы Польской 1587 года.

Inter Poloni sceptri Candidatos, adnumeratur a nonnullis Magni Moschorum Ducis filius, ex cuius promotione maxima obventura Reipu-

blicae commoda fama serpit in vulgo, quae nullo licet innixa sit fundamento, sed ad imponendum duntaxat sub specie boni huic ingenuae

An. 1587. nobilitate, et studio electorum ad Regni Magnique Ducatus Lithuaniae perniciem, consueta Schismaticorum fraude adinventam, et simplicium auribus sensim instillata detegatur. Attamen, ut qualis spes in ea fovenda sit, et qua probabilitate innitatur, evidentissimè constet, ad examinis trutinam objecta commoda revocare fas est.

Quorum primum et plausibilis existit, Moschos, per assumptionem in Regium Poloniae solium filii ipsorum Principis Romanae Catholicae Ecclesiae se unituros, et vera animorum concordia, Polonis semper in unitate fidei et amoris adhaesuros.

Agnoscent Moschi inclytæ hujus nationis erga Catholicam Religionem singulare studium, et illius propagandæ eximiam sollicitudinem. Bonum idcirco Sanctae Fidei subdolè obtrudunt, ut pietate addictos facilius decipiant. Utinam sincere agerent! Verum quàm illis fidendum sit, videamus

Ecclesiastici scriptores omnes, praetermissum profanis, tum etiam Ethnicis, quid sentiant et testentur de Graeca fide, adè cunctis compertum est, et supervacaneam probationem, brevitati inserviens, satius duxerim praetermittere. Certo certius est utique, Graecos generaliter sumptos, postquam a Romana Ecclesia Schismate facto desciverunt, nunquam, vel rarò postmodum illi sincerè adhaesisse, sed nedum controversiis verum etiam insultibus, astutiis, atque mendaciis ipsam semper aggredi conatos esse. Quae de re fusè agunt Cardinalis Baronius et caeteri Ecclesiastici annalistae passim. At si ut plurimum veteres Graeci, quamvis adessent inter eos aliqui viri, aliquali doctrina pollentes, quibus cum ratiocinatio facilius est quàm cum indoctis, astu et deceptionibus usi sunt, quid sperandum est de Moschis rudibus, Graeco schismati addictissimis, circa ea quae ad religionem attinent, in suis erroribus

pertinacissimis, qui stolidam ignorantiam ducti, etsi rationum pondere se vinci sentiant, suaderi tamen ad veritatem amplectendam minime volunt?

Caeterum ex eo quod factum est, datur optimè intelligi, quid futurum sit. Quale igitur fundamentum in Moschorum assertionibus constitui possit, arguitur apertissimè ex missione Patris Antonii Possevini Societatis Iesu, Sanctae memoriae Gregorii XIII eximio zelo et pastoralis sollicitudine in Moschoviam facta. Cum enim a gloriosae memoriae invicti Rege Stephano Bathoreo presso undique Moschorum Dux Ioannes Basilius, inque summam angustiam a victricibus Poloniae armis redactum se cerneret, precibus eidem Summo Pontifici per ipsius fidum hominem hac de re Romam missum porrectis, spem illi Pontifici unionis Graecae Ecclesiae studiosè injecit, si ejusdem opera et officii pacis foedus, Poloniam inter atque Moscoviam iniretur. Pace Possevini negotiatione peracta, rebusque plenè compositis, nedum unionem aut tractatum super ea haberi renuit, sed neque Catholicum Romani ritus exercitium ullo suae ditionis loco permisit. Quapropter, post tot exantlatos labores recessit Possevinus, omnisque unionis spes prorsus evanuit.

Nec mirum, inculta siquidem et fera gens, non pietatem, non religionem, non fidem colit, sed propriae duntaxat commoda respicit, a quibus movetur, regitur, urgente necessitate aut utilitate suadente, nulla habita ratione, non verbis parcit, omnia effusissimè daturam spondet, ut capiat quod cupit, voti compos effecta ad propria redit, astutiae et mendaciis assueta omnia involvit, negat, erubescit denique promissis stare; verè Graeca fides!

Modo propius ad rem nostram accedendo, quis adhuc usque hanc unionem nomine Magni Ducis proposuit, aut promovit? Qualis de ipsa

spes fovenda est, si Moschorum Dux regiis literis, pluribus abhinc mensibus in hanc rem sibi inscriptis nedum saltem fictè annuere, sed neque responsum ullum dare dignatus est.

Ast admissio, velle ipsum Ducem Moscham Romanae Ecclesiae venire et schisma solvere, habetne ipse, ut in corpora, ita et in animos subditorum omnimodam et absolutam potestatem, adeo, ut ipsis reluctantibus legem fidei valeat imponere? Nonne stetit praeteritis annis rebellis status spiritualis contra ipsum?

Praeterea talis unio, nisi autoritate Summi Pontificis, et nisi praeviis colloquiis commissariorum Sedis Apostolicae, eaque prius consultata minimè fieri posset, et cum usque adhuc circa hoc nec minimum verbum protulerit Moschus, est ne inani tantum sub spe ad Regios capessendos fasces adsciscendus Schismaticus Princeps? Vel sub palliato suae ad Catholicam Romanam religionem conversionis, instructionis in ea et unionis procurandae pretextu, prorogandum interregnum, suspendenda Regis electio, et discriminum aleae subjienda respublica? Sane ex his apertissimè liquet, in deceptionem consuetam et regni exitium, unionis vocem a Moschis emissam; si tamen emissa.

Sed progrediamur ulterius. Proponitur assumendus in Regem Moschorum Ducis filius, nondum firma aetate vicens, qui non propria

sponte, sed regni amplissimi captandi studio An. 1587. catholicus efficietur. Hoc posito, nemo inficias ibit! politico tantum fine amplexurum illum Catholicam Romanam fidem, sine cujus professione ex Sanctissimo hujusce Regni vere Orthodoxi instituto nullus ad regale sceptrum admittitur princeps. Quis erit, quaeso sponsor, quod ex corde Sanctam Romanam Ecclesiam in matrem, cui verè sit regeneratus agnoscat? Quis primos post menses, de ipsius in religione nostra perseverantia fidejussor accedet? Quis ipsi, donec ad maturiorem aetatem perveniet regni rector absque invidia adsistet? Quae dissidia in persona ad magnificentum hoc munus obeundum eligenda? Quae odia, quae demum civilia bella ex hoc inter optimates non orientur? Si quidem vim sibi quodammodo fieri praetenderet, pacatumque regnum non existeret? Nonne ingens non existeret periculum, ut junctis viribus cum Cosacis, fide et dolo Moscho unitis, totum regnum cum excidio Catholicae Religionis pessumdaretur et everteretur. Experimento namque patet, peculiare esse Cosacorum in Romanam religionem odium, atque illi specialiter addictos, qua ratione parum esse illis fidendum Polonicarum rerum scriptores notant.

His addo, quod eveniente casu successionis in paternam.....*Cuetera desiderantur.*

(*Albertr. ex codice manuscripto Bibliothecae Corsinianae Romae 897. pag. 116.*)

XV.

Excerpta ad Moscoviam spectantia ex diario Electionis Poloniae, per Streynium, Severinum, Albertum aliosque confecto, anno MDLXXXVII.

III. Iulii 1587. Archiepiscopus Gnesnensis ex relatione Domini Czernichoviensis facta sibi

Выписки относящіяся до Москвы, изъ дневника сейма An. 1587. о избраніи Короля Польскаго, составленнаго Стрейніемъ, Севериномъ, Албертомъ, и другими въ 1587.

privatim de Moscho verba fecit, ad coelos usque extollendo ipsum, esse cum dicens Dominum

AN. 1587. prudentem, ad omnia propensum, quae respublica desideraret. Maximam ipsi injuriam ab iis fieri, a quibus diceretur, parum sanae et integrae mentis esse. Si laudes hasce ejus ab aliis authoribus accepisset, in dubitatione se aliqua futurum, sed cum Dominus Czernichoviensis eximius omnium confessione vir et aulicus, ab ipsis proceribus in Moscoviam ablegatus id affirmet, quaeque coram ipse perspexerit, ea suis veracissimè referat, in eam sententiam ire se omninò oportere, quae dictis ejus adjungat fidem. Res maximas inde in mandatis eum attulisse, Regno valde necessarias. Esse propterea primo quoque tempore dandum ei Senatui. Haec stans locutus est D. Archiepiscopus.

Postquam consederunt, adjunxit idem; Proceribus Litvaniae in communem consessum primo quoque esse tempore veniendum, ut Senatus D. Czernichovio detur, qui è Moschovia rediit, res maximas perferens. Per internuntios si tractanda haec essent, multum esse temporis tractationem eam consumpturam. Haberi in manibus res jam inter se conventas, ad quarum procedere definitionem sine Dominis Litvanis non possunt. Internuntios Moschorum Principis non longè abesse, si recta deducerentur intra sex, septemve ad summum dies adventuros etc.

VI. Iulii 1587. A proceribus Litvaniae D. Woyna venit, significans praecursorem legati Moschovitici cum legatis literisque, aliis ad Poloniae Proceres, aliis ad Litvaniae Magnates seorsim inscriptis advenisse. Quaesivit, ecquid Internuntius ille apud Regni Senatores primum mandata exponere sua, an vero apud Litvanos proceres deberet? Responsum accepit, esse cum Litvania Poloniam corpus unum: dicere ipsos Litvanos suam esse Cracoviam, Vilnam vero Polonorum.

III. Augusti 1587. Litteras D. Olesnicus attulit Internuntii Moscovitici. Taedio eum affici indicantes, quod tamdiu non audiatur, exi-

stimantem ejus morae in causa Olesnicium esse, petentemque, ut litteras suas per aulicos suos ductore praesente suo reddere possent; quae literae essent ad Senatui Regni aliae, aliae ad Proceres Lithvanicos conscriptae. D. Archiepiscopus dixit, liberum illis est, quem volunt accedere, sicut et caeteris internuntiis, solent ad me etiam internuntiorum nonnulli commere. Palatinus Masoviensis: eò pejus se res habet, inquit, Magnifice Domine, quod apud te sint, ad nos verò non veniant. D. Mareschalcus Regni dixit; Non habet hanc sine permissione mea voluntatem, estque inter eos et caeteros legatos haec diversitatis ratio, quod caeteri Legati veniant a Principibus Christianis amicis nostris, a quibus pacem bonamque amicitiam nobis pollicemur. Moscus capitalis est Regni hostis, et M. Ducatus Litvaniae, cum in Regem eum eligitis, tunc amplius hostis non erit etc.

IV. Augusti 1587. Abrupta Castellani Leopoliensis oratio est, dicente D. Mareschalco Regni, adesse aulicos Moschoviticos perferentes singulis litteras, litterisque adjunctas pelles zabellinas. Introducti sunt in consessum litterasque reddiderunt. Interior eorum auro fuit intertextus vestitus, exteriores tunicae e purpura confectae. Eos alii octo eodem exteriori rubro amictu vestiti sequebantur. Hi duo inter aulicos primi.

XIV Augusti 1587. Externi Oratores auditi sunt in Kolo, quod non procul ab urbe ultimo loco statuerunt, Deductus primum Hannibal Capuanus Pontificis legatus; post Caesareae Majestatis simul et Hispaniarum Regis et Archiducum oratores etc. Discedentibus his legatis ordines tentorium egressi sub dio consederunt, ibique Mosci auditi sunt. Quod ne fieret, Regina in gratiam Succii vehementer urgebat. Intercessit Archiepiscopus Gnesnensis et aliqui Litvanorum procerum, atque ut omnimò

Moscorum legati audirentur perfecerunt. Mosci Legati 4 erant. Deducti cum consedissent, primus verba nonnulla fecit, alter excepit orationem, tum tertius, post quartus, et tum iterum primus, atque sic quaternaria permutatione orationem tandem finierunt.

XV Augusti 1587. Sueciae Regis legati admissi sunt, atque auditi, erant hi: Ericus Spar Cancellarius Regni, et Ericus Comes de Weisenburg magister curiae principis Sigismundi, sed neuter illorum orationem habuit, verum a tergo stans adolescens eandem recitavit, cui etiam alter a tergo, ut in scholis fieri solet, de scripto aasculabat, quod plerisque risum movit. Neque patienter est auditus, nonnullis etiam cum ignominia interpellantibus, praesertim cum acrius in Moscum inveheretur. *Haec acer-rima Suecorum legatorum oratio, contumeliarum in M. Ducem Moscoviae universamque ejus gentem refertissima, extat inter epistolas Sigismundi impressas Lipsiae.*

XIX Augusti 1587. Iudex Lublinensis, qui unus ex deputatis ad Legatos Moschoviticos fuerat, in commendationem Moschi multa commemoravit. Egisse se cum caeteris collegio suis cum legatione Moschovitica, multa etiam et praeclara promississe, magnopere expedire, ut de his omnes certiores redderentur, se conscriptas eorum condiciones recitaturum, si ita caeteris videretur. Clamarunt confestim multi, esse omnino recitandas. Mareschalchus Zborovius dixit, esse expectandos Litvanos, nihil sine illis, ne offenderentur, esse inchoandum. Alii contra, non metuendam ullam eorum hac de causa offensionem, sed ad recitationem conditionum earum accedendum. Vota interim et gratulationes coronae circumfusae audiebantur de Moscho ad regnum adsciscendo. Recitare coepit condiciones Moschoviticas Lublinensis iudex; dixit, obscurioribus in punctis eas sibi a Legatis Moschis esse declaratas, quam declara-

tionem esset alter ejus collega cuivis articulo An. 1587. subjuncturus. Prima conditio seu articulus fuit, de perpetua et indissolubili amicitia, quae inter regnum Poloniae et Moschoviam promitteretur, futurum liberum Polonis habitare, uxores ducere in Moschovia. Eandem Moschos habituros potestatem. Illam connubiorum mentionem risus est consecutus. Marschalchus quadam cum indignatione monuit, ut legerentur haec articulatim per certa capita, ut esset facultas expendendi, et respondendi ad omnia. Ad primum articulum Moschoviticum adjuncta est ab altero deputato declaratio; non suffecisse videlicet deputatis Polonis illam pacis perpetuae et indissolubilis mentionem, ostendisse eos Moschovitis legatis, esse ejusmodi amicitiam regno cum Turca, cum Christianis principibus, cum Imperatore, et propterea non amicitiam ejusmodi, sed incorporationem promittendam. Admississe hoc Moschoviticos legatos, omnium provinciarum Moschoviticarum perpetuam inviscerationem promississe, nec solum earum ditionum, quas nunc possiderent, sed etiam quas essent adepturi, ut provinciae magnae Crim, quam certa sibi spe fiduciaque desponderent. Adjecit deinde idem declarator, tractavisse se etiam cum Moschis, si princeps eorum Rex crearetur, sobolemque procrearet masculam, ea vero in Regem non eligeretur, quid illa esset faciendum? Addidit statim idem declarator, se hoc non libenter attigisse, sed ut hac de re diceret, compulsus ab iis fuisse, qui studiosam sobolis injecissent mentionem, ut inde impedimenta aliqua Moschovitici negotii nascerentur. Dixit, respondisse Moschos, si Princeps suus Rex electus sine prole mascula moreretur, se unanimiter cum Polonis electuros Regem. Sin sobole relicta mascula e vivis esset excessurus, eam in Moscovia rerum potituram, Regem sibi Polonos electuros, firmam nihilominus pacem inter utrumque populum

An. 1587. permansuram. Altera conditio fuit: jura, libertates, immunitates, privilegia etc. intacta eum inviolataque servaturum. Tertia religionis attigit negotium, Pontificem eum esse honoraturum, Episcopis, clericis, omnibus dignitatem suam, jurisdictionem; redditus omnes salvos futuros, imò amplificatum adhuc iri, eum tamen a Graeca fide, quam magnopere commendabat, nequaquam discessurum; colloquia ut inter Romanos et suos de religione habeantur curaturum.

Lector conditionum Moschoviticarum prolixam deinde enumerationem ingressus barbararum quarundam et Schismaticarum nationum quae Moscho parerent; adjecit declarator, Moschum promittere per legatos centum millia florenorum se statim ad necessitates regni daturum, promississe legatos ejusdem plura principem suum missurum, quam primùm hoc Poloni ab ipso essent petaturi. Quarta vel quinta conditio (confuse enim haec legebantur) fuit, arcem Moschorum ad flumina, ad Istrum et Don et Doneicza aedificaturum, suumque in eis militem positurum. Declarator adjecit, dixisse deputatos Polonicos harum arcium exstructionem sibi non esse, sed Moschis profuturam. Ad eorum enim tuendos fines, ea ad praedictos fluvios profutura castra. Legatos verò Moschoviticos duarum arcium exaedificationem promississe iis in locis, quae essent Poloni electuri. Quinta conditio, missurum Moschum ad Pontificem, ad Imperatorem, ad Orientales, ad Persam, ut communibus viribus bellum Turcae inferatur. Ex una parte, ut Persa, ex altera Rex Hispanicus, et alia itidem parte, ut ipse et alii communi Turcam bello peterent. Declarator dixit, quominus hunc articulum declarare nobis possent Moschovitici legati, confusio quaedam in causa, et quod minus ordinatè haec tractabantur, propterea voluerunt hoc ad alteriorem et pleniorum tractationem cum dominis Polonis

reservare. Sexta conditio (prout distingui poterunt) erepturum Moschum Turcae eam partem Hungariae quam possideret, erepturum Valachiam, Moldaviam, et alias provincias, eas omnes Polonis adjuncturum, auxilioque eis omnibus et singulis contra hostes omnes futurum. Septima conditio, Moschum Polonis et Litvanis provisionem bonaque in iis arcibus daturum, quae ad flumina Don et Doneicza et aliis in locis exstruet. Octava. Stipendia militibus exsoluturum, qui sub Stephano meruissent. Quaesiverunt quidam, an etiam dissoluturus esset aes Sigismundi Augusti alienum? Responsum illis est, nihil hujusmodi legatos promississe. Ad id dixerunt quidam, nimium id etiam futurum esset. Nona, non attinget thesauros, qui hic colligentur. Declarator addidit; Moschum de proventibus Regni sumptus nullos facturum, sed eos servari et colligi debere ad necessaria Republicae tempora. Mentio etiam facta est, eos sumptus, qui nunc fierent in finibus contra Moschum tuendis, electo Moscho cessaturos. Decima conditio, mercatores liberam negotiationem habituros et navigationem in Moschoviam, in Persiam, in remotissima loca. Addidit idem Lublinensis judex habere eosdem legatos plena ad ulteriora etiam procedendi potestatem. Esse homines in Moschovia potentes, per quos earum conditionum res fere omnes administrarentur. Adjecit, quaesivisse e Moschis Lithvanos, si Moschus futurus Rex non esset, quid de pace sibi polliceri deberent? Moschos respondisse, pacem nihilominus futuram, si Litvani Smolenscum et alia non repeterent, si commissarii darentur finium regundorum, ut omnes inimicitarum ansae praeciderentur, si communes hostes, communes amicos, utraque gens esset habitura. De mutuo auxilio, quod praestare alteri alter deberet, deinde inter eos conventurum. Ostendisse eosdem Moschos, Polonis futuram liberam postestatem in Moschoviam commendi,

ibi commorandi, uxores ducendi, etc. verùm, hanc pro arbitrio vagandi licentiam non esse suis populis permissurum Moschum. Quibus perlectis conditionibus, cum Lublinensis iudex earum recitator, clamosa voce circumstantis coronae multitudini, opes, potentiamque Moschi, earumque regionum, quibus imperaret, amplitudinem ingentem praedicavit; eum inter competitores omnes unicum esse dicens, a cujus electione cum publicè tum privatim commoda maxima in universam essent Poloniam, Magnumque Lithvaniae Ducatum profectura, contentionem esse ejus cum candidatis caeteris faciendam, perspecturum facilè quemlibet, a nullo eorum, quanta a Moscho sint, tanta esse commoda expectanda.....*Allato, dum haec aliaque dicerentur, nuntio, de proclamato in alia factionis oppositae concione, in Regem Poloniae Sueco principe;* quidam dixerunt; agendum prius de pace cum Moschis constituenda, a qua non esse alieni Moschorum legati viderentur. Clamarunt contra alii, nihil opus hac jactura temporis, Moscho, in quem plurimorum propendeant animi ad regnum adscito, pacem se cum Moschis sempiternam habituros. Quidam contra, utilissimam esse hanc pacis tractationem contendebant, suffragiorum enim varietatem esse et diversitatem metuendam.....Lithvani nobiles commendare Moschum coeperunt, eam commendationem acclamationibus suis prosecuti sunt Poloni nobiles, perlatusque is clamor fuit ad eos, qui extra cancellos in equis constiterant. Hi exceptum eum multò majorem reddiderunt, ut vix tandem sedaretur. Subsecuta clamoris hujus compressionem Palatini est Vilmensis sententia, neminem suo iudicio utiliorem regno magisque necessarium Moscho esse regem futurum contententis. Eadem sententia Palatini Braclaviensis fuit. Castellanus Trocensis fassus est, posse quidem a Moscho in Rempublicam hanc commoda multa proficisci, verum qu-

Hist. R. Mon. T. II.

amdiu a Catholica is religione esset alienus, nullo An. 1587. in eum modo se consensurum; vitae esse pro patria non animarum et salutis aeternae jacturam faciendam. Adductae iterum in medium disputationes sunt, de pace cum Moschis firmanda, non enim consentientia omnium in Moschum futura suffragia. Constituendam igitur pacem, ut eò melius Lithvanis in omnem electionis eventum esse consultum possit. Hujus sententiae approbator erat Palatinus Braclaviensis. Murmurabant propterea alii inter se, et haec omnia candidatis Austriacis dari querebantur. Prorupit ad extremum quidam, maximaque voce clamavit; Germanum omninò haec concio non vult. Hunc ejus clamorem magnae statim aliorum contra Germanos acclamationes exceperunt. Palatinus Posnaniensis prolixè incommoda, Moschi electionem secutura recensuit. Eo perorante, quidam ex ordine equestri Litvanico progressus, audientiam sibi fieri petiit, quae facta, commemoratis multis, de praesenti rerum calamitoso statu, qui ab exitio non multum abesset, mandatum sibi ad extremum ab universa nobilitate Lithvanica dixit, ut ejus in Moschum inclinationem et sententiam animorum, proceribus, caeterisque omnibus ostenderent. Huic uni nobilitatem Litvanicam favere candidato, hunc amplecti, huic se esse alium nullum praelaturam. Quodsi dissidia quorundam impedimento futura essent, quominus is in regem unanimiter a concione illa eligeretur, se coelum sideraque omnia testaturos rebusque infectis discessuros domum potius, quàm ut alii alicui communia regnandi gubernacula conferri patiantur, a quo nunquam essent ea commoda percepturi, quae Moschi esset electio allatura. Iudex Lublinensis et alii gratias illi ob hunc in Rempublicam animum egerunt, idem se velle et optare ostendentes. Exortus est iterum, priori longè vehementior clamor, Moschi nomen proclamantium, qui cum sedari et com-

An. 1587. pesci nulla ratione posset, surgentes proceres sellas differri suas praeceperunt.

XX Augusti 1587. Senatores atque equites ejus concionis, in qua Palatinus Posnaniensis cum Zboroviis erat (adeoque Cancellario Zamoscio adversae) ad legatos Moschoviticos miserunt, quaerentes ex ipsis, numque Magni ipsorum Principis accelerari in Poloniam adventum posse arbitrarentur, et numque promittere certò possent, si in Regem is eligeretur, hanc dissensionem distractionemque Comitiorum, veniendi quam primum ad capessenda regni gubernacula, nullam ei moram, nullamve cunctationem allaturam. Responderunt Moschi de celeritate adventus magni principis sui non dubitandum. Quod ad alteram percunctationem attineret, utrum etiam is sine haesitatione ulla regnum esset, ob geminam illam distractamque electionem capessiturus, de eo nil certi se posse polliceri, nec quidquam ejusmodi in mandatis se accepisse; mittendum ad suum principem, ejusque hac de re sententiam cognoscendam. Adjecerunt iidem legati Moschovitici, significare se ipsis, quod et Litvanis denunciant, si Suecus in Polonia rerum potiturus esset, inducias inter Moscum et regnum cessaturas statim, belloque ipsos petiturum Moschum; si vero Anstriacum in Regem eligerent, pacem se cum regno et M. Ducatu perpetuam servaturos. Pauci e Litvaniae nobilitate ea in concione fuerunt, hi omnes Moscho sunt suffragati.

XXI Augusti 1587. Deputati Lithvanorum in generali Kolo (scilicet Sboroviorum et eorum asseclarum) Moscho suffragati sunt, quibus non-

nulli Poloni contradixerunt, hominis ignaviam allegantes. Qui Moscho faverent, cujusdam constitutionis mentionem injecerunt in electione Stephani Regis sancitae, ne Austriacus metu belli Turcici Rex crearetur. Palatinus Posnaniensis hoc ipsum negabat. Inter haec Archiduci Maximiliano nonnulli suffragati sunt, alii Moscho; variis sententiis utrinque certatum..... Postremo Legati Lituanorum ingressi sunt, Palatinus Braclaviensis et Vicecancellarius petentes ut aut electio ad commodius tempus suspenderetur, aut sors de tribus candidatis, Austriaco, Mosco, Sueco mitteretur. Nonnulli sortitionem sibi placere prae se ferebant, sed tantum de Austriaco et Mosco, minimè de Sueco, quod is inordinatè nominatus esset. Alii incommodam sortitionem multis de causis existimabant ac planè rejiciebant. Dominus Iazłowski dicebat, si quidem Litvani affirmarent Moschum Maximiliano Archiduce priorem affuturum, statuendum esse, ut qui prius venerit prior jure sit.

XXII. Augusti 1587. In Kolo generali quod Sboroviorum (decantato per Kiovenssem Episcopum hymno Veni Creator, dum Card. Radivilius in laudem Domus Austriacae orationem haberet; et eadem plurimum ab suae factionis hominibus commendaretur) Magnates et Nobilitas Litvanica in campo seorsim constiterunt, atque submissis legatis Moschum petebant. Idem pars quaedam Polonicae nobilitatis.

(Ea die sub noctem Archidux Maximilianus Rex in eo concessu ab Episcopo Kioviensi pronuntiatus est.)

(Albertr. ex codic. mscr. Bibl. Vaticanae inter Ottobonianos 2642 olim Biblioth. Stoschianae).

XVI.

Wypisy należące do Moskwy, z Diariusza Elekcji Zygmunta III Króla Polskiego, MDLXXXVII.

Die V Augusti. Konsultacya była in Senatu co czytać z Posłem Cesarskim, który z listy jego przez Litwę chciał do Moskwy kryjomko przebydź, a od Starosty Orszańskiego zahamowany był. Ieżli te listy otworzyć i przeczytać, i dowiedzieć się, jeśli że tam w nich niemasz traktatów jakich, któreby szkodzić koronie mogły. To była sentencya części niektórych Rad polskich, zwłaszcza Imci Pana Wojewody Poznańskiego, aby in instanti czytane były. — Drudzy chcieli, żeby to odłożyć aż po nominacyi Pana. Trzeci z panów polskich zwłaszcza Marszałek koronny, aby ich nie ruszając, posłom Cesarskim oddać. Taż sentencya była panów Litewskich, ponieważ panowie Litewscy, niektórych najbardziej idzie, bo są u granicy z Moskiewskim nic, sobie niebezpiecznego stąd niepoczytują aby były oddane posłom w cale. —

Augusti XIV die. Posłowie słuchani byli:.... Posłowie Moskiewscy czterey byli. Literas fidei jeden Radom Polskim, drugi Litewskim, trzeci Rycerstwu Polskiemu, czwarty Litewskiemu oddali. — Dwa przednieysi posłowie Radę pozdrawiali, co odprawiwszy dwa mnieysi, jeden podrugim z stolcow wstawszy, przystąpili się do Rycerstwa, także je też imieniem Pana Swego krotkiemi słowy pozdrawiali.

Kondycye też podali na spisku, po Rusku spisane, tak że wszystkim stanom obojga narodów.

Pan Wileński im dał odpowiedź po cichu ruskim językiem.

Выписки относящіяся до Москвы, изъ дневника Сей- Ан. 1587. на о избраніи Сигизмунда III Короля Польскаго въ 1587 году.

Dnia XVI Augusta. Ksiądz Arcybiskup Gnieznowski wspomniawszy w mowie swej kandydatow do Korony, o Moskiewskim te słowa rzekł. Moskiewski Szymatyk, poki się nie deklaruje z strony religij, ja nań pozwolić nie mogę, chociaż wielkie augmenta z tą widzę.

Dnia XIX Augusta. P. Wojewoda Wileński mówił. Za obraniem Królewica Szwedzkiego, niewiem abyśmy pokoy od Moskwy mieć mogli, gdyż się z tym Moskiewski przez gońca swego, jako i teraz przez swe posły deklarował, że gdzie Szweda za Pana weźmiecie, rozlanie krwi wiecznie między nami nieustanie.

P. Wojewoda Trocki mówił. Słyszeli Wmci to odemnie zawždy, iż chciałem tego, abyśmy się sobie deklarowali z Strony kandydata, bom się tego obawiał, aby kto Moskiewskiego przeciwko Szwedowi na sztych sadzić niechciał, a za szkodniego miał, a potym kogo inszego z tym nie wsadził. — Tak się tedy teraz deklaruje; iż Pana niewidzę nam potrzebniejszego, ale jeśli ten niebędzie mógł być, na Królewica Szwedzkiego, któregom jeszcze przedtym, niżem wiedział o tym, iż się Moskiewski o państwo stara, za pożyteczniejszego być rozumiał, pozwalam.

P. Kasztelan Trocki. Acz niemasz czasu po temu mówić o Kandydacie, bo wszech Ichmciów niemasz, wszakże iż się tu Wmci przedemną Sentencyami swemi deklarowali, ja też zdanie swe tak Wmciom opowiadam, iż w Moskiew-

Au. 1587. skim commoditates wielkie widzę. Ale iż schyzmatyk, jeśli religii nie odmieni, albo dispensacji summi pontificis mieć niebędzie, tedy ja ad aliquem principem Catholicum udam się etc.....
Po modlitwach i śpiewaniu Veni Creator, w kole jednym, gdy już w drugim Królewic Szwedzki Królem był obwołany, przystąpiono do dawania głosów na Króla.

Biskup Kijowski Moskiewskiego, za zgodą po tym Maximiliana. Co się tycze Kandydatów, w Moskiewskim uważamy zgodę, przyległość, spojenie wieczne, pokoy....Ale jako P. Bóg jednemu Człeku nie dał wszystkiego, tak zaś w nim uważam disparem religionem, sensum communem, który acz do wszelakiego państwa rządzenia, ale tym więcej do naszego potrzebny jest...Przeto bojąc się tego, co mi sumnie nie radzi, nie przypadam tak zgoła nań, ale co się WMciom będzie podobało, będę rozumiał, że mi P. Bog odpuści temu, że za zgodą WMciów. etc.

P. Wojewoda Poznański. Maxymiljana ale i gwoli zgodzie Moskiewskiego....Jeźliby mi to WMć pokazali, rationibus, żeby jakie niebezpieczeństwo ciągnąć to (*Maximiliana obranie*) za sobą miało, do każdego innego przystąpię, którego WMć zgodnie, unanimiter obrać będziecie raczyli, nakoniec i do Moskiewskiego.

Pan Gniezniński Ian Zborowski.....Z. dobrym sumnieniem i czując się szlachcicem, nikogo lepszego i pożyteczniejszego Rzeczypospolitej nąszej nie widzę, nad kniazia Moskiewskiego. Oto widzę krwie Chrzesciańskiej więziów wiele wypuścił. To nie szalonego, nie głupiego, ale mądrego i miłosiernego sprawa, — Widzę i drugą, że państwo swe z naszym złączyć a prawie otworzystą chce ręką panować tym, którzy jako niewolnikami byli u niego: nie szalonego to rzecz....To wtym wątpię i tego się obawiam, abyśmy tego, oco się starać naybardziej mamy, nie upuścili, abyśmy przy tym Mo-

skiewskim stojąc, temu kto kość na wolność i szyje nasze naostrzył bardziej się obarczyć nie dali. — Wszakże jeśli WMć co pokażecie lepszego, ustąpię zdania swego, a nietylko ustąpię, ale pod nogi je WMciów podrzucę. — Ale muszę rzec liberè, czego się obawiam, boję się by figiel jaki wtym niebył, by go nam panowie Duchowni wtym iż Schyzmatyk nie wytrącili. — Rozum, bogoboyność, cnota, gdzie to jest, tam wszystko dobre, co wdomu Rakuskim widzę.....Przeto rozumiałbych Arcy księżę Maxymiliana bydz nam potrzebniejszego.—Wrzeczy Kniazia Moskiewskiego przewłoka, a jeźli jeszcze, jako powiadają, że wielkie i częste choroby na się miewa, umrzeć interea miał, to my pod niewolą pewnie, bo Szwed tenby niedługo prosto do Krakowa przybył.

Do Moskiewskiego posła zdano się też postać dowiadując się od posłów tych rzeczy;

- 1) Jeźli Pan ich disruptum regnum przyjąć by chciał?
- 2) Iakoby prędko przybydz mógł?
- 3) Iakoby elekcyi jego poprzeć się mogło, to jest jaką pomoc do tego dać chce?

Dnia XX Augusta. Referowano od posłów Moskiewskich, iż nic więcej nie postępują nad to, co u kondycyach podali. — Iż Królestwo rozdwojone przyjąć chcą, zwłaszcza przeciw Szwedowi. Iż około przybycia jego żadnego zlecenia niemają, ale kiedy posłowie do niego, podawając Mu Królestwo przyjadą, tak rozumiemy, iż nieomieszka przyjechać. — Iż sto tysięcy złotych po nominacyi i napisaniu dekretu chcą dać zaraz, wszakże i to dokładali, że się nam teraz niegodzi o tym tak otworzyćcie traktować, by kto nierozumiał, żeśmy Królestwo przyjachali targować, ale po obraniu, do wszystkiego się damy przywieść. — Z strony Unij, jednego Pana zawždy mieć pozwalają. ale tak, aby Korona do Księstwa ich była przyłączona, powiedając; niegodzi się wieńca na-

szego pod koronę kłaść, ale na koronę.—O tytuł; aby pierwiej Książ Moskiewski był pisan, niż Król Polski, acz to niektórzy z tych, co byli posłani do nich, powiadali że żartem, non serio, to mówili, jako i o wieniec. Koło pomocy i konfederacyi, do tego chętnie gotowi, toż i o nas rozumieją, — Wsiadając na konie powiedzieli, Ieżli Szweda będziecie mieć za pana, my zaraz na konie swe wsiadamy przeciwko wam, jeśli Rakuzanina, przeciw każdemu nieprzyjacielowi przestawać, i za jedno z wami być chcemy.—Naostatek Stefan Odynów przedniejszy poseł powiedział cicho Panu Iordanowi staroście Sądeckiemu; powiedz tak panu Wojewodzie Poznańskiemu, i Panu Marszałkowi; gdzie obiorą Rakuzanina, tedy Pan nasz tak mu chce wszystkiemi dopomagać sposobami, jako kiedyby sam obran był, i granic od nieprzyjaciela bronić che ludzmi swemi, iż spokojnie na Królestwo osiedzie.

Pan Kazimierski Marcin Lwowski nominował Moskiewskiego, dla zgody Maxymiliana. «Widząc WMciów wielu rycerskich ludzi zdanie i zgodę, na Książa Moskiewskiego, toż i moje zdanie, iżbych nań rad przypadł, boć to nie nowina w Polsce wińszowanie pana ztey tam strony. Pamiętam, jakąśmy chęć mieli do pana tamtych krajow na Elekcyi Francuzowey, by byli posłowie jego jakiekolwiek kondycye słuszne podali. Przeto, i na ten czas ztemi którzy nań pozwalają rad pozwolę.—Nie wspominam o rozumie jego, bo o tym rozmaicie ludzie mówią, ale tak rozumiem, żeby nas Ichmość ci, którzy go lepiej świadomi będąc chwałą, oszukać nie chcieli, boby się też sami oszukali.

Pan Chorąży Krakowski mianował Moskiewskiego. Pan Iwan P. Chorąży Seńdomirski, P. Szczepanowski także. — P. Podstoli Kaliski Faliborowski P. Ian Bełdowski, P. Sładkowski, P. Wawrzyniec Skarbek Moskiewskiego.

P. Luboński pisarz Koninski, przełożywszy

szeroko szkody z obrania Pana z Rakuskiego An. 1587. domu wynikające, tak rzecz swoją zamknął» z tych przyczyn zdanie moje, aby raczey Moskiewski za Pana był wzięty. — Pan w skarby nieprzebrany w ludzie bogaty, w gotowości sposobny zwielką akcessyą. — Co się tycze osoby, iż go głupim niektórzy zowią, zaś to głupiego sprawa? Domesticos tumultus sedavit, które są trudniejsze do uśmierzenia i pohamowania, niż zwnętrzna woyna jako też rana wnętrzna trudniejsza do leczenia niż zwierzchnia.—Więźnie wypuszczał bez okupu, i to nie głupiego ale bacznego i miłosiernego człowieka sprawa.—Za jego szczęściem Tatarowie dwakroć porażeni i niektóre ordy, jako powiadają, czego pewnieby nieuczynili, gdyby o jego dowcipie i sprawie dobrze niewyrozumieli.

Dnia XXI Augusta.

P. Krzysztof Zborowski zganiwszy Elekcyą Piasta, Moskiewskiego też ganił, iż niema takiego rozumu, aby to rozerwanie zleczyć, i tak nierządne Królestwo rządzić miał.—Z strony pożytków i kondycyi, multa dicit, pauca probat.—Nieuczyniłby temu dosyć, co posłowie obiecują.—Niepodobna (mówił on) mnie się to zda, z strony Unij, aby ten narod hardy, który u zeymowaniu czapki powagi przestrzega, miał pozwolić na to, aby państwa ich do korony przyłączone byż miały, Ale raczeyby chcieli, jako rękaw do Sukni, Koronę do państwa Moskiewskiego przyłączyć. Druga, przybydźby niemógł przedzey za puł roka, Interea cobyśmy sobie poczęli, gdy Szwed przybężie, którego się przedko spodziewać możemy.—Z Cesarzem Tureckim woyna pewna, bo Moskiewskiego nieprzyjacielem głównym sobie poczyta, i causum belli znim ma, iż Tatarzy pod jego regimentem będące wojuje.

Marszałek Rycerstwa Litewskiego pożytki Moskiewskiego te pokazował; Naprzod, iż z nim Akcessya wielka. Państwo tak szerokie do

An. 1867. Korony przyłączyć chce, czego się mocą, wojną, przez tak wiele lat i za tak wielom krwie rozlania dowieść nie mogło, to teraz samo dobrowolnie nam przypada. Za tym pokoy wieczny z tamtey strony i potężność i pomoc przeciw nieprzyjacielowi. Druga, iż ma skarby wielkie, zawaśnienie między Szuyskim a Bielskim pohamował i uśmierzył. Zaż by Moskwa, których przyrodzenia są odmienne i wykrętne rządzić mu się dali, gdyby temu dosyć uczynić nie mógł. A zaż to nie mądrego, baczego, i potężnego Pana sprawa, iż więznie nasze bez okupu dobrowolnie puścił, chociaż swoje pieniądze okupowali? Iakie ktemu szczęście ma, za jego panowania Tatarzy dwakroć porażono, za czym mu się kilka ord poddało, i teraz ma trzech Carewiczów u siebie, którzy gdy in do państwa przyjść dopomoże, poddać mu się i pod posłuszeństwem jego wiecznie być chcą. Rakuzki dom jego elekcyą niebyłby obrażon, bo pakta i przyjaźn dobrą z sobą mają. — Z strony wiary, oto chce żeby dysputacya o tym była, a na tey strony sentencyi przestać chce, która lepsze wywody z pisma pokaże. Naostatek (ręczony Marszałek) pokazał to, iż Rakuzanin, według konstitucij naszych Panem być nie może etc.

P. Czerski, P. Sędzia Lubelski, Gorayscy dway, P. Ryszkowski także Moskiewskiego mianowali.

Dnia 22 Augusta. Książ Kardynał (Radziwiłł) między innemi kandydatami Moskiewskiego wspomniawszy, tak onim mówił, « Moskiewskiego widzę bydź bardzo pożytecznym Rzezczypospolitecy, ale religia przeszkadza, conscientia mi tego nie dopuszcza, i prawa nasze, abych nań pozwolić mógł. Ktemu, to hostis haereditarius gentis nostrae. Byłaby to indignitas nasza nieprzyjaciela wziąć sobie za Pana. Oprzyczyna jego ciężkaby nam była. Ieżli kilka set haydukow za pana zmarłego przykrzy-

ło się nam, tedy oprzyczyna byłaby nam tym bardziej przykra i ciężka. A co większego non aptus regno gubernando. Nie ma rozumu, aby według potrzeby panować i rządzić nas mógł.

P. Trocki. Co się tycze Kandydatów, o kondycjach Moskiewskich tak rozumiem; choć Moskwa chytra, że są szczyrzy z strony wiary. Piękaby to była, gdyby ad gremium Ecclesiae tak wiele ludzi przywiedli, ktemu sibi et posteritati de pace consulere potrzeba. Co się lepak tycze wojny z Turkiem, zda mi się lepiej tego obrać, którego nieprzyjaciel zakazuje, niż którego radzi. To też kondycya dobra, iż chce dawać u ziemi swojej osiadłość potrzebnym Szlachcicom. Z strony tego co powiadają, że głupi, ja rozumiem, iż nie tak prędko państwo upadnie pod głupim panem, jako privatis factionibus. Na drugą stronę lepak, z strony religij, iż panowie Duchowni powiedają, że Papież in rebus divinis dispensationem dać nie może, promowować go niemogę. Drugie obstaculum nierychłe przybycie nawet za dwanaście niedziel, powiedają posłowie, że nie jest rzecz podobna. Byśmy niewiem jaką moc mieli, kiedy prezencyi Pańskiej nie będzie, próżno. Gdzieby nam omieszkał, dopieroby było utracenie wolney Elekcyi. Tam Pana bez nas obrano, tubyśmy go niemieli. Radził tedy Maxymiliana wziąć etc.

Marzałek nadworny: za tym rzekł... Ci dwa naplacu zostali i wotami są równi; Książ W. Moskiewski, Arcy Książę Maxymilian. Racyę tak z strony Wielkiego Kniazia Moskiewskiego jako i Arcy Książęcia były wielkie i wazne i wiele ich, które summam WMciom przypomniane. Nayprzod z strony W. Kniazia Moskiewskiego accessya wielka, państwa rozszerzenie, narodów zjednoczenie, iż język jeden, narod jeden Sławeński, wiele przespieczności, za tymby przybyło na kilka set mil, granice bezpieczne mielibyśmy, kosztby ustał, który się

na obronę ich czynił. Druga, wiele ludzi zasłużonych praemia w państwie jego mieć by mogli, handle bezpieczne ludziom kupieckim by były, bezpieczeństwo krajom Podolskim za jego ludem i kosztem mogłaby być. Nie tak by nam straszna była szabla Turecka albo Tatarska, i do tego niewzieli byśmy za Pana kogo Turek chce, Tureckiej mocy moglibyśmy się niebać, bo mamy z nim pakta, i niemożemy dla niebezpieczeństwa i pustoszenia tamtego domu Rakuskiego sobie ohydzić, — gdyż nam obiecują pomocy wszystkiego Chrześcianstwa ziemią i morzem. .Z Strony Moskiewskiego, mało też nie też pomoc będzie (za obraniem Pana zdomu Rakuskiego) jaka by była, gdyby sam był obran, bo chociaż państwo się nie złączy, jednak za przyjaźnią pomoc jednaka przeciw Turkowi będzie, bezpieczeństwo i pokoy wieczny od Moskwy, także od Rzeszy Niemieckiej.....Gdyby Szwed był panem, byłaby z Moskiewskim wojna wieczna, bo to nieprzyjaciel jego główny. Gdziebyśmy też Moskiewskiego chcieli, Clerus by się nam oponował, bez których niemoże być panem bo któż by go koronował? przybycie jego nierychle, to też in causa. Co się tycze rozszerzenia państwa i mocy z zjednoczenia z nim, bardziej moc wielka bywa ponderi, niż adjuvamento. Dla tego Król stary niechciał kilku Królestw przyjąć, które się poddawały.

Pan Kazimierski mówił. Nie widzę żeby według czasu tego, mógł być inszy kandydat, któryby wdzięczniejszy braci naszej był, i któregoby snadniey, łacniey, potężniey poparli, nad Kniazia W. Moskiewskiego, i tak powiadam jeźliby kto temu gwałtowi (obraniu przez

partyą przeciwną Szweda) mógł lepiej odeprzec, tedy Moskiewscy posłowie obiecują tu razem dać na służebne sto tysięcy złotych, i drugie sto tysięcy złotych, niżby z Litwy wyjechali. Obiecują do tego, ktoby z Panów obrać się chciał, żeby natę potrzebę Rzeczypospolitey pieniądze dał, iż istotę pewną na to uczynią. Wiemy też o Braci swey, że nim jeszcze im Kniazia przyniesiem, piersiami swemi zastawią się zań.

P. Gorayski-stary. Z strony wiary Moskiewskiego, oto ochrzczon jest w imię Oyca i Syna i Duchu Świętego. Ktemu papież może mu pozwolić wiary jego. Bom tu słyshał powiedając, że w Rzymie jest Kaplica, wktórey Greckim sposobem nabożeństwo odprawują. Nie broni tego Papież, cóżby tu u nas pozwolić Moskiewskiemu wiary jego nie miał?

P. Ryszkowski. Co się tycze Koronowania Moskiewskiego, iż tu WMość wspominać raczyli, żeby go żaden Biskup niekoronował, tedy go może Patryarcha koronować. Wszak Cesarzów Rzymskich wiele Patryarchowie Koronowali. Ktemu i u nas niemało Panów po Bolesławie śmiałym niekoronowanych było, jednak państwem rządzili.

P. Marszałek na to replike dał; Iż ci Patryarchowie którzy koronowali te Cesarze byli Rzymskiej religij, jeszcze się byli od Koscioła nieoderwali.

Dnia 23 Augusta. Pokoy z Moskwą postanowiony do lat 15 z panem, którykolwiek będzie oprócz Szweda, bo wojnę przeciw niemu zaraz podnieść obiecywali.

(*Exemplar Albertrandii*).

XVII.

An. 1588. Moscorum Dux Tartarorum Principem muneribus inducit, ut bellum in Regnum Poloniae ferat.

Царь Московскій побуждаешъ подарками Хана Татарскаго начать войну съ Королевствомъ Польскимъ.

Imperator Turcarum lacessitus latrocinii Kosaccorum, qui proxima aestate aliquot naves Turcicas cum mercibus ad Tauricam Chersonesum diripuerunt Konovum civitatem Turcicam in ipso Chersoneso expilarunt: accedente praeterea suspicione ex transactione cum Domo Austriaca sumpta, quasi Serenissimus Rex Poloniae cum eadem Domo Austriaca reconciliatione facta, contra Turcarum Imperatorem societatem iniret, atque bellum institueret, volens et Kosaccorum iniurias, ulcisci, et armis praevenire, quam praeveneri. Principem Tartarorum cum omnibus Tartaris contra Regem Poloniae ire jussit. Turcarum quoque exercitum expedit cum Beglerbego. Cum autem paulo ante Princeps Tartarorum, corruptus muneribus Principis Moscorum, a quo in eam rem

quinguenta millia aureorum Ungaricalium accepit, ut Regno Poloniae bello infestaret, praedae avidus, summa celeritate, autumnopraeterito, in Podoliam irruptionem fecisset, quod vires suas cum Turcicis non conjunxisset; Hoc facto consilium Turcicum turbavit: nam cum interim de occursu Cancellarii Regni Poloniae, et exercituum generalis Ducis, qui summa celeritate aliquem militem Poloniae sub absentiam Sereniss. Poloniae Regis, qui tum cum Sereniss. Rege Sueciae Revaliae convenerat, collegisset, cum eoque Turcis obviam iret; Beglerbegus rescivisset, una cum exercitu Turcico in Valachia subsistere, atque ad Danubium, Silistriam versus, regredi necesse habuit, ubi hactenus hibernavit.....

Nunziatura di Pol. an. 1588. tom 7. pag. 191.

XVIII.

An. 1588. Oretenus commissa, et in scriptis data Internuntio suo a Palatino Moscoviae, ut ea Senatoribus Regni Poloniae referat. (De missione quorundam Procerum et militiae Ducum in varias Moscoviae partes a Moscorum Duce facta).

Объявленіе въ 1588, Московскаго посланника по порученію правителя Москвы Сенаторамъ Королевства Польскаго, о послахъ Царемъ Московскимъ изъ которыхъ Бояръ и Восводъ въ разныя части Государства Московскаго съ военною силою.

Imperator, et Magnus Dux Moscorum Theodoros Iwanovides misit in Sewiriam, Novogrodiam, Putiwlam, Czernichovam, Starodubium, Carenicum Araslanum, Alcium Kaibulowicz

diam, Putiwlam, Czernichovam, Starodubium, Carenicum Araslanum, Alcium Kaibulowicz

ium, Atkubelkowicium Imperatoris nepotem, totius exercitus Carscensis Praefectum cum milite Scithico. Cum quibus etiam misit suos Palatinos Ducem Andream Wasilevicium Trubeium cum suis Praefectis, et cum magno exercitu Rutheno. Et commorabuntur Novogrodiae Carewicius Araslanus Alei Kambulowides, et Palatinus Dux Andreas Wasilewicz Trubeius cum ipsorum sociis, et exercitu magno. Czernikowiam est missus Palatinus Dux Andreas Demetrioides Chilkow Rapolowski cum sociis, et exercitu non parvo. Putewlam missus est Palatinus Basilius Ofanasowides Wielbiaminoz cum

sociis, et exercitu non parvo. Staradubium missus est Paladinus Dux Andreas Iwanowides Hiodozow Rapolowski cum sociis, et exercitu non parvo. Qui omnes sunt viri praecipui, praesertim Carewides, et Dux Andreas Wasilovicz Trubecski cum sociis. Prout etiam sunt Duces Raposlovienses nepotes Ducis Simonis Iwanowidis Raposlovii, post cujus obitum ejus uxorem relictam Alexander Rex Poloniae et Magnus Dux Lituaniae duxit in uxorem. Ultra praedicta attulit etiam idem Internuntius Litteras passus Ducis Moscoviae pro Oratoribus Regni Poloniae.

Nunziat. di Pol. an. 1588; tom. 7. pag. 197.

XIX.

Ex literis Annibalis de Capua Archiepiscopi Neapolitani Pontificii in Poloniae Nuntii Annis 1587, 1588, 1589, quas ille ad diversos, potissimum vero Cardinalem Montaltum negotiis a Sixto V praefectum scripsit, excerpta ad Moscoviam spectantia.

Estratto d'una lettera scritta all' Illmo Sig. Card. Montalto. Di Varsovia à 16 di Agosto 1587.

Doppo aver esposto il modo col quale era stato ricevuto all' udienda de gli stati di Polonia, soggiunge queste notizie. «Subito dopo me ebbero udienda l'Ambasciatori Cesarei, del Rè Cattolico et delli Arciduchi, liquali unitamente andorno in Senato, et Monsig. Vescovo di Olmuza orò in nome di tutti. Vennero poi l'Ambasciatori del Moscovita, havendo dichiarato il

Hist. R. Mon. T. II.

Изъ писемъ Аннибала де Капуа Архiepiscopa Неаполитанскаго, Папскаго въ Польшу Нунція въ 1587, 1588, и 1589 годахъ, писанныхъ имъ къ разнымъ особамъ, особливо къ Кардиналу Моншалю Министру Папы Сикста V, вѣнски, относящихся до Москвы.

Senato, che precedessero à quei del Rè et Principe di Suetia, et seguitorno poi gli altri. Et quei di Suetia, che ebbero udienda il giorno seguente, si dolsero grandemente, che fossero stati preposti l'Ambri del Moscovita, et ne fecero publica protestatione.

Estratto d'un'altra lettera al medesimo. Di Varsavia à 27 Marzo 1589.

Dando ragguaglio del principio della dieta, espone la proposizione da parte del Rè, che conteneva in sostanza due capi, l'uno di chiedere

An. 1589. la contributione generale, et l'altro d'intimare la guerra al Mosco. Dopo di che aggiunge; I Senatori Polacchi per la maggior parte assentirono all' uno et a l'altro, dicendo intorno al primo, che mentre offerivano la contributione prontamente, gli Serenissimi Principi d'Austria sarebbono condiscesi più facilmente à la pace etc. Per il secondo capo dicevano, che à nissun modo doveanò lasciare così buona occasione di far guerra al Mosco, quando seguisse pace con la Serenissima casa d'Austria, havendo quasi à l'ordine gli soldati, per far numeroso esercito, et essendo il Mosco in timore, si per le vittorie, che hanno havuto i Polacchi in Moscovia, come per le escursioni patite ultimamente de' Tartari, et per la balordaggine del Principe loro. Et a quello che dicevano, che v'era la tregua per 15 anni, rispondevano, che tal promissione non era valida, perche in quel trattato non fù alcun Senator Polacco, ne v'è consenti alcuno in nome del Regno di Polonia. Li Senatori Litvani si opponevano à l'uno et a

l'altro, negando la contributione, in caso, che non se gli assegnasse la meta della Livonia acquistata, conforme à l'accordo fatto; et à la guerra contra il Mosco negano di consentire, si per quello, che tocca à l'autorità et honor loro, havendo essi conclusa et giurata la pace o tregua per 15 anni, si ancora, perche la Litvania patirebbe grandissimo danno, dovendo l'essercito per lo più dimorare in quella provincia etc.

Estratto d'una lettera del medesimo al medesimo à li 25 d'Aprile 1589.

Parlando della conclusione della dieta, aggiunge;

Della guerra col Mosco si è concluso, che si mandi Ambasciatore à ricercarlo, che restituisca quello che tiene della corona di Polonia, come havea promesso, nella pace stabilita col Rè Stefano. Et seconda la risposta s'habbia à deliberare poi della guerra, et in tanto verranno forse l'altri comitii.

(Albertr. ex codice manuscripto Bibliothecae S. Angeli ad Nidum seu Nilum Neapoli I D. 13.)

XX.

An. 1589. Del nunzio Aplico in Polonia al Card. Montalto. Di Venda ai 22 di Agosto 1589. (Moscovitae gravia Livoniae damna intulerunt; auctores seditionis Rigensis capite plexi.)

Отъ Панскаго Нунція въ Польшѣ къ Кард. Моншалъто, изъ Вандена 22 Августа 1589, о томъ, что Московиты причинили большое опустошеніе въ Ливоніи; и что зачинщики Рижскаго бунта казнены смертію.

Ieri per istrada incontrai un gentiluomo Sueco, che riferisce aver lasciato il Re di Suetia sedici leghe lontano da Revalia, dove ha per

certa, che sia giunto alli 16, o 17 del presente; che era stato in questi giorni il tempo propizio. Dice anco, che mena seco la Regina sua moglie,

et il figliolo, che l'è nato ultimamente, ma che non viene il Duca Carlo suo fratello, che aveva dato intentione di esservi insieme: e va in diligenza con questo avviso al Serenissimo Re di Polonia. Onde si crede, che tanto più la Maestà Sua si affretterà nel viaggio, ma in ogni modo non potremo essere prima in Revalia delli 2, o 3 di Settembre. Io seguito il cammino diligentemente, e precedo la Maestà Sua, come fanno anco molti per lo sospetto, che fra Cortegiani vi sia ancora del contagio di Vilna; poichè per istrada ne sono morti alcuni, et in Iperbol tre giornate presso Rebalia aspetterò il Re, che da là innanzi si va per luoghi del Re di Suetia. Da Vilna sono tornati addietro molti Cortigiani Polacchi: ma il Palatino di Vilna, et il Sig^r Marescial di Lituania fratello del Illmo Sig^r Cardinale Radgivillo, et altri Signori Lituani vengono con la Maestà Sua con onoratissima compagnia; et qui in Livonia v'è aggiunto di più che il Sig^r Duca di Curlandia, il Generale di Livonia, e molti altri Nobili, che tutti insieme saranno più di m/5 cavalli. Questa provincia dè Livonia mostra evidentemente i gran danni, che ha patito nella guerra dè Moscoviti; poichè tutti i luoghi si veggono rovinati, e disabitati, e

quello, ch'è peggio ci sono pochi Cattolici, e le An 1589. Chiese povere, e con penuria di Sacerdoti, come veggio particolarmente in questa Chiesa di Venda nuovamente eretta in Vescovato, e non ve n'è altro in tutta Livonia, quando prima avea quattro Vescovati, oltre lo Arcivescovato di Riga, e molte propositure, e parrocchie assai comode; e farò caldisimo officio col Serenissimo Re per ajutare questa Provincia nelle cose spirituale quanto sarà possibile. In Riga i Commissarii Regii, che vi sono stati mandati per procedere di giustitia contro quelli seditiosi, che si erano mostrati disobbedienti alla Maestà Sua; già hanno fatto decapitare tre, che erano i capi principali, et altri vi sono prigionieri, et altri fuggiti. Onde quella Città si trova molto umiliata, e già ha prestato il giuramento di fedeltà al Re in mano di essi Commissarii, che in sino ad ora non l'havevano dato. Nel ritorno da Revalia Sua Maestà doverà essere in quella Città secondo l'appuntamento preso, et intanto, et allora con la presenza farò ogni opra, che siano restituiti quanto prima i Padri Iesuiti, che così insolentemente que' seditiosi avevano mandati fuori della Città.....

Ex autogr. litteris Hannibalis de Capua Archiepiscopi Neapolitani Nuntii aplici apud Poloniae Regem, datis ad Cardinalem Montalto a Secretis status. tom. 25. pag 465.

XXI.

Di Mgr di Capua al Cardinale Montalto di Varsavia 18 Marzo 1590. (Moscovitae variis Livoniae locis potiuntur).

Ошъ Папскаго Нунція ди Капуа къ Кардиналу Монт-Ал. 1590. шальшо, Изъ Варшавы 18 Марша 1590, о томъ, что Московшские овладели разными мѣстами въ Ливоніи.

.....Per lettere di Livonia scritte da diversi gentiluomini Polacchi, che sono Capitani in al-

cune castella in quella Provincia, tiene avviso Sua Maestà, che il Moscovita era con grosso eser-

An. 1590. cito a danno di quei luoghi, che tiene in Livonia il Re di Svezia, et avea scorso la Campagna sino ad un luogo detto Visimbergo 25 leghe vicino a Revalia; si era impatronito di un castello chiamato Iamagroth, che dopo averlo bat-

tuto alcuni giorni segi rese a patto, che fussero salve le persone, e che poi si era indirizzato per assediare la Narva. Ho ricevuto ultimamente la lettera di V. S. Illma.....

Nunziat. di Pol. tom 25. pag. 615.

XXII.

An. 1590. Senatores Moscoviae sese excusant cum Rege Poloniae de variis, quae sibi objcebantur.

Письменные объяснения главныхъ Бояръ Московскихъ съ Польскими Сенаторами въ Юнѣ 1590 г.

In litteris exaratis in Civitate, quae vocatur Moscuæ, Anno a creatione Mundi 7098 de mense Junio, a tribus praecipue Senatoribus Moscoviae ad Senatores Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithuaniae, his de rebus tractatur. 1° Significant Senatores Moscoviae Senatoribus Poloniae quod ipsis sunt redditae ipsorum litterae a Domino Ioanne Dziewartowski S. R. M. Poloniorum ad Magnum Ducem Moscorum Internuntio, ex quibus dicunt, se intellexisse gratas ipsis fuisse litteras ab eisdem Senatoribus Moscoviae ad Senatores Magni Ducatus Lithuaniae exaratas, quibus mutua auxilia, et fraternum amorem Regno Poloniae contra Principem Krimensem, et Turcarum Sultanum promiserunt. Praeterea etiam quod a captivis Scithis Senatores Poloniae intellexunt Ducem Moscoviae cum Principi Krimensi Scitharum ferit foedus ad annos quadraginta, eique missit 50000 Ducatorum Ungaricorum una cum aliis muneribus, non aliam ob causam, nisi ut bellum contra Polonos suscipiet. Quae omnia ostendunt esse falsa, et ab inimicis sanctae Crucis sparsa hac de

causa, ut inter Principes Christianos discordias seminent, et in hujusmodi discordia id, quod in Regno Poloniae, et Magno Ducatu Lithuaniae desiderant, acquirant. Praeterea etiam significant, et sese excusant, quod non alia de causa titulum Serenissimi Regis Poloniae in ipsorum literis ad Senatores Magni Ducatus Lithuaniae scriptis omiserint, nisi quia existimabant, ipsos tunc temporis sine Rege fuisse, quia ipsis erat relatum Serenissimum Sigismundum Regem filium Ioannis Suecorum Regis in Suetiam reversum fuisse, Regnumque dereliquisse. Praeterea etiam aliam rationem hujus rei reddunt, quia Serenissimus Rex Poloniae ipsorum Magnum Ducem certiores non fecit, quod fuerit electus, et coronatus Rex Poloniae, prout in tali casu omnes Monarchae facere consueverunt, et ad id Dñi Poloni tenentur, ostendunt enim expresse cautum in literis foederis inter ipsos, et Regnum Poloniae ad 15 annos facti, quod Dñi Poloni semper post electionem alicujus novi Regis Moscos certiores facere de hujusmodi Rege novo tenentur, ut ab utraque

parte ejusmodi foedus, et pax confirmari possit. Quod cum hactenus non sit factum, ostendunt ipsis etiam esse ignoscendum, si in scribendo aliquem errorem commiserunt, et quod ipsi maiores occasiones cum ipsis exostulandi habent, ex eo quia circa promissa petitionibus ipsorum non satisfecerunt, et quod his non obstantibus, semper eis fraternam benevolentiam exhibuerunt, eosque de Turcarum, et Scitharum insidiis certiores fecerint, et cum literis Internuntium ad ipsos miserint, ad quas cum Dñi Poloni responderent, dicunt, etiam ipsos Ducis Moscoviae omnes titulos non exposuisse. Quod quamvis ipsorum Magnus Dux et Imperator moleste ferre debuisset, pro singulari tamen, et paterna erga Christianos benevolentia, moleste non tulit, nec cum Principe Scitharum foedus facere voluit, imo semper omnem diligentiam adhibuit, ut contra Paganos Principes

Christiani confoederationem faciant, prout etiam eam ob causam literas passus Oratori Serenissimi Regis Vestri Imperator noster concessit. Ad alia in ipsorum literis contenta promittunt per Oratorem futurum responsum dare. In literis Ducis Moscorum ad Serenissimum Regem scriptis hoc continetur. Primo significat redditas sibi esse literas Majestatis Suae a Dño Ioanne Dziewialtonski Internuntio ad ipsum misso, ex quibus dicit, se intellexisse, quod Majestas Sua ad ipsum mittat Oratores suos pro stabilienda pace, et foedere perpetuo inter ipsum, et Regem Poloniae. Quia etiam M. S. desiderat ab eodem literas passus pro Oratoribus suis, ideo dicit, se eas more solito concessisse, et eidem Internuntio dedisse, ipsumque absque mora dimisisse. Datum Moscoviae Anno a creatione Mundi 7098. de mense Junio. An. 1590.

Nunziatura di Polonia an. 1587, 1588. tom. 7. pag. 192.

XXIII.

Di Mgr Annibale di Capua al Cardinal Montalto. Di Varsavia ai 16 di Luglio 1590. (Suecorum Rex adversus Moscovitas bellum parat; Dux Moscoviae litteras passus oratoribus Polonis concedit atque copias ad Tartaros e ditione sua propulsandos mittit).

.....E'venuto tre giorni sono di Suecia quel Gentiluomo, che mando i giorni in dietro questo Serenissimo Re, e riferisce, che il Re di Suecia assoldava gente con molta diligenza per far guerra al Moscovita, e che già aveva mandato

Ось Нунція Аннибала ди Капуа къ Кардиналу Мон- шальшо; изъ Варшавы 16 Июля 1590. о томъ, что Король Шведскій готовишся воевать съ Москвитянами; Царь Московскій даешъ Польскимъ Посламъ пропускную грамоту, и посылаетъ войска свои для изгнанія Татаръ изъ своихъ владній. An. 1590.

alcuna parte dè soldati in Revalia per mare, e che voleva essere armato, sebbene si venisse a qualche trattatione di pace. Dice di più, che quel Re teneva in prigione il Gran Cancelliere del Regno; e che aveva privati alcuni suoi con-

An. 1590. siglieri, che prima erano molto favoriti, per locchè passavano delle male soddisfattioni medesimamente in quel Regno. E' ritornato da Moscovia quello, che s'era mandato prima per avere il passaporto per gli Ambasciatori Polacchi, che doveranno andare. Questi riferisce avere ricevuto straordinarie cortesie dal Moscovita, il quale ha concesso subito dette let-

tere di passaporto molto ample, et ha scritto al Re con molta cortesia, come hanno scritto ancora i Senatori di Moscovia a questi di Polonia, e di più si aggiunge, che il Duca di Moscovia avea mandato grosso esercito sotto Capitani principali contro li Tartari, i quali mostravano di voler danneggiare il suo paese.....

Nuntiat. Polon. tom. 25. pag. 635.

XXIV.

An. 1594. Lettera scritta dal Czar di Moscovia al l'Imperatore Rinaldo II. (Moscoviae Dux benigne recipit Legatum Rodulphi II. Romanorum Imperatoris, qui de pace inter eos ineunda ageret; iterum ab ipso Imperatore alium oratorem expectat una cum oratoribus Romani Pontificis et Hispaniarum Regis. ac propterea ad illos mittit litteras passus, seu securos conductus.)

Грамота Царя Московскаго къ Императору Рудольфу II. Царь благосклонно принял посла Рудольфова, шедшаго о заключеніи союза между ими. Царь ожидаетъ отъ Императора новаго посла, вѣстнаго съ посланки отъ Римскаго Папы и отъ Короля Испанскаго, для коихъ посылаетъ пропускныя грамоты.

O santissima, divina, e benedetta invisibile Trinità, la quale a tutti quelli, che in te credono, dai il vero Cristo, e la sapienza, indirizza le nostre azioni, e poni noi sopra li tuoi precetti, che così parleremo nel popolo tuo secondo la divina tua volontà. Per la grazia, misericordia, e benedizione di questo nostro Iddio nella SS^{ma} Trinità adorando portiamo il scettro del Regno di Russia.

Noi Gran Sig^{re} Czar, e Gran Duca Teodoro Iwanowiz Monarca di tutta la Russia, Valodimiria, Moscovia, Novogardia, Czar di Casano, e Czar di Astracano, Sig^{re} di Plescovia, Gran Duca di Smolenscia, Tueria, Iveria, Permia,

Viatera, Bulgaria, Signore e Gran Duca di Novogardia bassa, di Czernitiovia, Resania, Rostovia, Iaroslavia, Belozeria, Livonia, Vderia, Obdozia, Condimia, Signoreggiante di tutta la Siberia, Signore in Iberia, Gauzinia, Kabardinia, Circassia, e Signoreggiante di molti altri luoghi.

Salutiamo el nostro carissimo ed amantissimo fratello Rudolfo Secondo per la grazia d'Iddio eletto Imperatore Romano sempre Augusto, Rè di Germania, Ungaria, Boemia, Dalmazia, Croazia, Schiavonia etc.

V^{ra} Maestà Cesarea ha mandato a Noi il suo fedele, e diletto Nicolo Warkotch, con lettere amorevoli, le quali contengono, che di sua com-

missione abbia da trattare con essnoi di negozj grandi, ed importantissimi, li quali sariano per apportare concordia e pace a ni grandi Signori, ed a tutta la Cristianità.

Fanno anco menzione del netro fraterno amore, desiderando, che in tute le cose, che il detto Niccoló proporrà, li diano piena fede, ed amorevole risposta.

Il quale Ambasciatore abbiamo noi con grazia accettato, ed ascoltato e lettere di Vra Maesta Cesarea con le propste da lui fatte. E di tutto quello, che poi il detto Ambasciatore ha riferito al Consigliere, Lognato, Maggiordomo, e Contestabile di Nra Maesta Boris Phedrowizo n'ha fatto fedele relazione a Nra Maesta, la maggior parte dellequali cosi già sapevamo.

E desiderando ne essere in fraterna confidenza, ed amicizia: on Vra Mtà Ces^a abbiamo ordinato alli nostri Consiglieri, e Cancellieri secreti, il luogotenente di Plescovia Teodoro Mikitowitsh, il luogotenente di Novigardia bassa Knetze, vano Wascilowizio Sizki di Iaroslavia nostro Cancelliere, l'Andrea e Basilio Czolkalow on Eleazaro Feluzino, che conferiscono col' Ambasciatore di Vra Maesta quelle cose, che importano a noi grandi Potentati, ed alla pce della Christianità, e che a tutte le sue prooste gli diano risposta in scritto.

Frà l'altre cose disse anco il detto Ambasciatore, che per costituire una confidente amicizia, e concordia sia per mandare Vra Maesta Ces^a Ambasciarie al Pontefice Romano, ed al Rè di Spagna, e fatto questo sia risolta alla primavera dell'anno seguente (dopo la creazione del Mondo 7103 dopo la Natività di Cristo 1595) di mandare alla nostra Maesta con quella del Papa, e del Rè di Spagna la sua Ambasciaria per trattare e confermare la detta concordia, consultando, qual strada si abbia da pigliare, o per Lituania, ovvero Narva Città nostra ereditaria, o verso Ivangrado, o veramente per il mare maggiore verso il Porto Colmogrado, acciochè possano venire, e tornare sicuramente.

Pertanto le presenti lettere serviranno all' Ambasciatore di Vra Maesta per passaporto, come anco spediamo particolari passaporti al Pontefice Romano, ed al Rè di Spagna.

Finalmente ha domandato anco il suo Ambasciatore, che ci contentiamo di dare buona licenza al Luca Pauli, volendo Vra Maesta servirsene in Corte sua, il che per amor di Vra Maesta fratello nostro carissimo abbiamo concesso. Dato nella fortezza nostra regale. Moscovia nell' anno dopo la creazione del Mondo 7102 nel mese di Novembre.

XXV.

An. 1594. Relazione fatta all' Imperatore da Nicoló Warkotsch Ambasciatore di Sua Maesta Cesarea mandato al Gran Duca di Moscovia. (De suo itinere Moscovitico; de matrimonio Imperatoris cum nata Regis Suecorum; de foedere inundo contra Turcas; de bello Sueco et Moscovitico componendo; de convivio ipsi Oratori a Duce Msscorum exhibito; deque aliis officiis, quibus ipse tum a Duce, cum a proceribus cumulatus fuerat).

Nella legazione comandatami al Gran Duca di Moscovia mi sono ingegnato con ogni mia forza di negoziare in tutto, conforme alla volontà di Vra Maestà Ces^a, acciochè ella in questa importantissima guerra, ed incumbente necessità fosse servita insieme con tutta la Christianità. E sebbene li Moscoviti mi hanno fatti molti quesiti, e proposte, per le quali non essendo io stato informato, avrei desiderato qualche consiglio. Ho nondi meno a tutte le cose dato risposta, la quale mi pareva per all' ora essere più espediente al servizio di V. M. C. e questo per non lasciare li Moscoviti, e Persiani sconsolati, dubbiosi, e timidi contro il Turco, come anco per esser la strada così lunga, ed opportunamente occorsa l'Amb^{ia} del Persiano al med^o Moscovita. Però nelli punti più principali, per non perdere l'occasione, ho dato risposta, portandomi nondimeno alla clementissima risoluzione di V. M. C. come Ella intenderà dalla mia relazione seguente.

Essendo io arrivato alli confini del Moscovita mi hanno incontrato li condottieri con trenta Cavalieri, e mi hanno fatto accoglienze amorevolissime: dalli quali anco ho inteso non senza mia consolazione, ed allegrezza la venuta in Moscovia dell' Ambasciatore Persiano, il quale anco mi aspetti con gran desiderio, stimando

Донесеніе Императору Римскому Посла его при Московскомъ дворѣ Надоля Варкоца, о путешествіи его въ Москву; о бракѣ Императора съ дочерью Шведскаго Короля; о союзѣ противъ Турокъ; о примиреніи Шведовъ съ Русскими; объ угощеніи Посла Царемъ Московскимъ, и о другихъ милостяхъ, кои онъ осмыслъ бы, какъ отъ Царя, такъ и отъ вельможъ.

appunto che questo sia poceduto dalla mera ordinazione, e providenza di Dio.

Per il camino era dato ordine al Waiwoda di Smolenscia tanto di Mosco^a 100 miglia, che attendesse a ricevermi con ogni sorte di cortesie, come anco un miglio mi venuto incontro con 200 cavalli benissimo forati, e smontato dal cavallo mi ha ricevuto, ed accompagnato insino all' alloggiamento da parte del suo Gran Signore.

Alli 27 di Settembre sono arrivato a Moscovia, dove son stato ricevuto con gran gente, ed accompagnato all' alloggiamento, ed avvisato dalli Prisbani, che io dopo quattro giorni abbia da comparire avanti alli sereni occhi di Gran Czar, come e seguito. Tra questo mezo fu messa guardia all' alloggiamento nostro, ce nè anco i Prisbani stessi potevano entrare da noi, del quale accidente io stavo al quanto meravigliato, poichè nella prima mia Ambasciaria non si osservava cosè rigorosamente. Non dimeno mi sono ingegnato d'intendere frà tanto lo stato della Corte del Gran Duca da un di quelli che inservivano a noi, già conosciuto da me, il quale frà l'altre cose mi disse, che il Luca Pauli cercava di conversare meco, il che io non meno di lui desiderava, ma per allora pareva cosa impossibile; ci consolavamo dunque per let-

tere segrete, nelle quali si offriva di trattare meco di cose grandi, e pertinenti a V. M. C.

Però io domandai del Boris Phedrowizo Maggiordomo, e Contestabile, che le desse licenza, e libertà di conversare meco: poichè era volontà di V. M. C. di servirsene in Corte sua. Cosa, che senz' alcuna difficoltà mi fù conceduta.

Nel parlare dunque meco mi disse frà l'altre cose, che il Gran Duca sia stato molto offeso dal matrimonio seguito fra l'Arciduchessa, e Re di Svezia, sospettando quasi, che V. M. C. con la Casa d'Austria si sia allontanata dalla corrispondenza, ed amicizia del Moscovita, congiungendosi col Suedo, dal quale il Moscovita abbia avuto tanti danni, ed affronti, e che a questa sospensione non si possi ovviare, o rimediare meglio se con dire, che questo matrimonio non sia seguito ad altro effetto, se non per aver mezzi più facili di trattare, e stabilire una pace e concordia comune fra li Principi Cristiani, e particolarmente frà quello di Svezia, e di Moscovia: il che si tratti per mezzo di V. M. C., acciocchè si uniscano le forze contro l'inimico commune della Cristianità, il che avendo io inteso mi risolsi di sbrigarmi appresso il Gran Duca in detta maniera.

Alli 30 di Settembre son stato chiamato avanti il Gran Duca, il quale levandosi in piede dalla sua sedia Regale ha ascoltato il saluto, e con grande amorevolezza accettato le lettere di V. M. C. insieme con gli presenti di cristallo: dandome risposta per il Cancelliere, che S. A. farà interpretare le lettere di V. M. C. e richiamarmi poi alla udienza. Di modo che in questo giorno non si è fatto altro, ed io fuo accompagnato, all' alloggiamento restandovi la guardia prima. Il seguente giorno andò il Gran Duca in un Monastero per devozione, lontano 12 miglia, e di la se n'è andato alla caccia, ed è restato fuori 12 giorni. Dalla caccia però ha

Hist. R. Mon. T. II.

mandato a me, ed all'Ambasciatore Persiano An. 1594. delle fere per la cucina. Frà questo mezzo ho cercato d'intendere le pretensioni dell'Ambasciatore Persiano, e son venuto in cognizione, che faccia istanza al Gran Duca di unirsi con V. M. C. e far lega contro il Turco. Di che io mi rallegrai infinitamente sapendo, che questo sia conforme alla volontà di V. M. C. In questo mentre ho inteso anche la morte del Sig^r Demetrio fratello naturale del Gran Duca.

Dopo la tornata del Gran Duca il Boris Phedrowizo mi ha favorito a petizione mia, che possi visitarlo. E dandoli le lettere di V. M. C. si è inginocchiato, e toccando la terra con la fronte ha sentito il principio del saluto, invitandomi a sedere, e mettendosi a lato sinistro, sedessimo tutti due a un tempo. All'ora io cominciai a dar conto della mia venuta, e domande, con molte circostanze e motivi, secondo l'informazione datami da V. M. C., pregandolo, che in questo santo negozio, ed utile a la Cristianità voglia esser buon fautore, à fine di desiderata spedizione, e conforme alla confidenza, che V. M. C. in lui ha posto.

Sopra questa mia relazione mi domandò prima con queste parole: Di grazia non abbiate per male, se vi domanderò una cosa avanti che io rispondi alli vostri proponimenti. Dove si ritrova adesso il fratello della M^{te} Ces^a l'Arciduca Massimiliano eletto Rè di Polonia, e come sta? Io gli risposi, che si ritrovi adesso in Austria a Neusbat, Città della Corte sua solita, e che stia benissimo. Di questo mi rallegro, rispose, e seguitando disse. Sapete voi ben Nicolò Warchotsch, che quando l'altre volte cinque anni sono siete stato mandato dalla M. C. al Gran mio Sig^{re}, quanto cordoglio abbia causato al mio Czar, che la fortuna, ed il bene della Cristianità non sia tirato innanzi in mantenere l'Arciduca Massimiliano nella sua elezione? In che l'avrebbe ajutato il mio Gran

An. 1594. Sig^{re} con ogni suo potere, e vi siete compiaciuto, che il Rè di Svezia inimico del mio Gran Sig^{re} abbia ottenuto un così potentissimo Regno, col quale mai stiamo in ferma pace. Per il che bisognerà che il mio Gran Sig^{re} Czar stia sopra di se, avendo acquistati sù le spalle molti nemici, e cattivi vicini, li quali sono gli Tartari, li Turchi, li Polacchi, li Lituani, li Livoni, e gli Svedi. E sebbene il mio Gran Sig^e abbia per qualche tempo tregua col Svedo, non s'estende però oltre la festa di S. Michele, e con le Lituani poco più. Nondimeno gl'istessi popoli stimolano li Tartari, e li Turchi a travagliare noi, e così vengono a impedire le buone opere, che altrimenti sarebbe per far volentierissimamente il Gran mio Sig^e alla Christianità. E parlando più innanzi, crediteme, Nicolò, disse, quando sopra tutti questi nostri disgusti il mio Sig^{re} intese qualmente S. M. C. abbia sposato l'Arciduchesa col Rè Sigismondo, l'ebbe tanto per male, che per dolore pianse, immaginandosi certo, che quello, sopra il quale avea messo tutto il suo cuore, ed affezione l'abbia abbandonato, parentandosi con gli nemici suoi. Nientedimeno la vostra venuta ha consolato noi tutti, e recreati in qualche parte. Però ditemi di grazia, come s'intenda quel punto di fare una lega comune contro il Turco. della quale li grandi nostri Signori hanno da trattare. Perchè il mio Gran Sig^{re} ha sopra la vostra prima relazione tenuto sempre saldo il Persiano con speranza della trattazione di lega, dissuadendo, e distruggendo la pacificazione, la quale già si trattava col Turco, et esortandolo a continuare la guerra.

Al presente si trovava quà dal mio Gran Sig^{re} l'Ambasciatore del Persiano, mettendoli di nuovo in considerazione a fare ogni diligenza, acciòchè il suo Sig^{re} Rè di Persia possa entrare in lega con la Ces^a M^{ta}, Gran Duca mio Signore, ed altri Potentati per guereggiare uni-

tamente contro il Turco. Ed il mio Gran Sig^{re} era già risoluto di mandare alli stati di Lituania, perchè lasciassero passare una Sua Ambasciaria alla M^{ta} Ce^a, con intenzione di fare partecipe quella M^{ta} della domanda del Persiano, e comunicare anco intorno a questo punto il suo buon parere. Frattanto viene avvisato della venuta vostra, e però ha trattenuto l'Asichos Vosf Ambasciatore Persiano acciò possa essere licenziato dal mio Sig^{re} con maggiore risoluzione, e risposta fondata. Per quanto mo alla domande di S. M. C. potrete voi alla prima udienza proporle con ogni diligenza al Gran Duca mio Sig^{re} il quale senza dubio non abbandonerà S. M. C. E qui fornì il suo ragionamento, onde io pregandolo ad ascoltarmi alquanto più fusamente soggiunsi.

Illmo Sig^{re} Luogotenente generale. Ho inteso da V. S. Illma, che il Gran Sig^r Czar sia stato offeso, perchè l'Arciduca Massimiliano non sia stato mantenuto nel Regno di Polonia, lasciandolo al Rè di Svezia, come se questo fosse proceduto dalla negligenza nostra; La supplico dunque a ricordarsi, con quanta caldezza ella mi abbia messo in considerazione questo punto, già cinque anni sono, e in che maniera io abbia difeso S. M. C., e caso che se ne sia scordato, mi offerisco d'informarla di nuovo o a bocca, o in scritto, il che mi rispose non esser bisogno, e che si ricordi benissimo, come anco cominciava a ripetere tutto con dire, che il Gran suo Sig^{re} dalla parentela col Rè di Svezia sia sbigottito, nonchè meravigliato: Al che io replicai di meravigliarmi grandemente, perchè il Gran Duca abbia presa tanta diffidenza contro la Maestà Ces^a sapendo per certo, che S. A. non ha più fedele amico della M^{ta} Ces^a. Per conto poi del l'Arciduca Massimiliano, che non abbia per allora questo negozio potuto aver felice progresso, nessun savio dirà mai, che quando l'Arciduca fù tenuto in custodia, s'abbia potuto mo-

strare aperta inimicizia contro questi uomini, e per questo bisognava liberarlo con pacificazione, e discrezione grandissima.

Come nè anco è da meravigliarsi, che oltra di ciò S. M. C. abbia sposata l'Arciduchessa al Rè Sigismondb. Essendo che molte discordie sono state accomodate, e li Principi reconciliati per mezzo di matrimonio, di che abbiamo esempi infiniti, come ad altro non è seguita questa parentela, se non che con tal esempio li Principi Cristiani venghino a deporre ogni sorte di rancore, e discordia fra loro, siccome S. M. C. si sarebbe rallegrata, quando tra il Gran Duca, ed il Suedo fosse seguita una Cristiana unione, e si contentassero, che nelle cose loro fosse S. M. C. arbitro. E che questo negozio sia a cuore alla M^{ta} Ces^a sappia V. S. Illma, che tra le principali cose, che mi ha comandato, mi ha ordinato strettamente ad esortare il Suo Gran Signore a tale unione e pace, e che, avuto il consenso di S. A., S. M. C. aveva mandato Ambasciatore al Suedo sopra il medesimo, senza però far menzione della volontà di S. A. per averne anche il consenso di detto Suedo. Ed avendo io detto sin qui, cominciò a rallegrarsi un poco con dire, e raccontare a lungo le ingiurie fatte al vecchio, e moderno Gran Duca dal Rè di Svezia, delle quali il suo Gran Sig^{re} per la gran potenza sua si saprebbe ben vendicare, ma che spero, che per amore, e contentezza del suo amatissimo fratello Rudolfo Imp^e Romano differirà la vendetta, come lui veramentè saria per fare ogni sua forza in persuaderlo. All'ora io seguitai a far la risorta per conto della lega dicendo: Non è dubio alcuno, che la M^{ta} Ces^a tenghi in grandissima considerazione tutto quello, che il Gran Sig^r Czar ha scritto diverse volte intorno alla lega, che si deve far contro il Turco. In che S. M. C. ne anche ha dormito, comunicando tutto ciò con gli suoi parenti, appresso li quali trova S. M. C. singolar desi-

derio, esser nondimèno questo negozio per An. 1594. amor della lontananza de' Potentati, ed altri impedimenti soprastanti tanto difficile, che sin'ora senza maggior dichiarazione del nostro gran Sig^r, e del Persiano S. M. C. per la parte sua non abbia potuto tirare questo negotio più innanzi, e che con intenzione di mandare la risoluzione del Persiano alla M^{ta} Ces^a s'abbia trattenuto il Luca Pauli, il quale io a questo fine avanti cinque anni lasciai quà.

Dopo questo rispose egli, sò molto bene l'impedimenti, che potrebbono soprastare a tal negozio, e trattato, particolarmente per le cose di Polonia, ma voi mi dicevate, che avanti cinque anni S. M. C. sarebbe per accomodarle, siccome ha già fatto il mio Gran Sig^{re} col Persiano, in che termine dunque sta questa pratica? perciocché pochi giorni sono s'intese di Czarogrado, che il Sultano Turchesco comanda alli Polacchi, che se non sia speranza del ritorno di Sigismondo, abbiano a pigliare per Rè il Vaiwoda Transilvano, e che abbia publicato la guerra contra S. M. C. Vi dico in verità che il mio Gran Sig^{re} hà gran pensieri, come si possa restringere, e rincalzare la superbia di questo cane turchesco. E se per sorte non tornasse il Rè Sigismondo, vorebbe all' ora S. M. C. o l'Arciduca Massimiliano patire, che il Turco avesse da mettere un Rè in Polonia a divozione sua? A che io risposi, che di tal cosa non ho avuto notizia in Corte Cesarea, ma si sà bene questo, che il Turco comanda, dove non ha da comandare. Quel che poi sia per fare Sua M. C^a o l'Arciduca Massimiliano non saprei dire per adesso almeno. S. M. C. starebbe vigilante, acciocchè li disegni del Turco non vadino innanzi. Saria bene, disse lui poter impedirlo. Ed io risposi. Per questo effetto sono stato mandato quà da S. M. C. al Gran Duca, acciò con l' unite forze, e confidenza fraterna si possa ovviare al Turco, ed annichilare tutte le sue cat-

An. 1594. tive prattichè. Attenda mò V. S. Illma acciò che il potentissimo suo Sig^{re} faccia la sua fraterna contribuzione alla M^{ta} Ces^a più pronta, e gagliarda. E rispondendo lui di volerlo fare, mi domandò più oltre con queste parole. Sapete, che sia stato quà un Musick di Lubeco conosciuto da voi con raccomandazione di S. M. C., ed altre lettere, ed ha domandato m/15 rubelli? a che io risposi, Illmo Sig^r Phedrowizo sappiate certo che la M^{ta} C^a non sa niente del domando di questi denari, e non crederò mai, che niuno di Casa d'Austria abbia ordinato, che lui domandi cosa si minima, avendo S. M. C. molti Musicki, delli quali ognuno potria sborsare tal somma di danari. E se questa domanda avesse qualche fondamento n'averei avuto notizia. Quel medesimo Gasparo, disse lui, ha voluto esser quà come Ambasciat^e, ma noi l'avesimo per sospetto, accorgendoci, che la data delle lettere era più di un anno fatta. Il danaro nondimeno gli sarebbe stato dato, se non si trovavano all'ora alcuni quà di Lubeco, che dicevano, che le cose di costui siano in tal modo ridotte, che coll' onor suo non si possa lasciar vedere a Lubeco, così con alcune lettere lo mandassimo in buon' ora; Al mio ritorno risposi io, non mancarò di dar conto di tuttociò alla M^{ta} Ces^a, e nel partirmi lo pregai di nuovo a voler aver per raccomandate le cose sopradette, ed a fare ogni sorte d'ufficio per effettuarlo, d'onde il suo Illmo nome averia d'aspettare memoria, e lode per tuttà la Cristianità, ed egli mi promise di farlo.

Alli 2 h. d'Ottobre sono stato chiamato l'altra volta al Gran Duca, dove che lui al solito nel suo solio sotto la Corona, ed in abito Regale si trovò, ed avendo domandato, come io stia, mi fece dire per il Cancelliere Czolkaloff che io sia stato mandato dalla M^{ta} C^a suo carissimo fratello, e che abbia portato lettere di quella M^{ta}, le quali contengono, che S. M. C. in ne-

gozj gravissimi, mi mandi al potentissimo Gran Duca con domande, che in tutte le mie trattazioni S. A. mi dia piena fede, però deputi adesso il Ser^{mo} Gran Duca cinque persone delli suoi grandi Boijari, e Cancellieri il Kniezo Teodoro Mikitowiz Romanow, Kniezzo Ivano Sietski, Andrea Czolkalow, Basilio Czolkalow, ed Eleazar Felusino, alli quali nella Sala d'udienza io abbia a dichiarare la mente, e le domande della M^{ta} Ces^a. Nella qual sala essendo noi venuti, e messi a sedere, cominciai io a parlare secondo la mia istruzione nel modo, che seguita.

L'invittissimo, e potentissimo Sig^r mio clementissimo il Sig^r Rudolfo etc. (dando il titolo alla V. M. C.) è stato causato a questa Ambasciata al Ser^{mo} e potentissimo Czar (dando il titolo al Gran Duca) per le cagione seguenti.

La prima per l'antichissima amicizia, e confidenza tra gli antecessori Romani Imperatori, e gli passati Gran Duchi di Moscovia, come anco fra la moderna M^{ta} Ces^a ed il Sig^e Czaro Gran Duca sempre osservata. Per il che S. M. C. si offerisce prontissimo in tutto quello, che potrà giovare a continuazione di detta amicizia, confidandosi, che il Ser^{mo} Czaro sarà medesimamente affezionato verso S. M. C., il che saria in questi tempi profittevole a tutta la Cristianità, la quale non solo dall' intestini mali, ma anco dall' inimico commune è travagliatissima.

E siccome il potentissimo Sig^r Czaro si ricorda benissimo non solo del gran zelo, che per lettere, e per Amb^{ria} mostrò negli anni passati offerendosi prontissimo a opporsi all' inimico commune con tutta la sua possanza, ma dipiù con quanto ardore abbia anco stimolato S. M. C. a fare una lega, ed unione fra li Principi Christiani, così confida S. M. C. che con la presente occasione sarà anco adesso il Gran Sig^e Czaro per dare pronti, e gagliardi ajuti, del che la Maesta C^a insieme con tutta la

Cristianità s'abbia da rallegrare con obbligo, ed onore del Gran Czar, e lode sua perpetua.

Perciocché l'empio, e perfido Tiranno mando nella quieta pace contro le capitolazioni uno delli suoi Governatori il Bassá di Bossina suo Parente, e molti altri Sangiacchi, e Beigi con esercito grossissimo in Croazia, e Ungaria a depredare, ed abbrugiare le Citta, e Provincie intierè con crudelta immanissima, ed ultimamente fabricando ponti, e forti sopra il Territorio della M^{ta} Ces^a.

Le quali cose non li sarebbero state permesse, se si avesse potuto immaginare la sua perfidia, di modo, che S. M. C. è forzata a pigliare ogni difesa per li suoi Regni ereditarj: Però a fare una guerra formata bisogna, che S. M. C., domandi ajuto, non solo dalli Principi dell' Imperio, ma anco alli vicini. ed a lontano regnanti, siccome già avrebbe fatto imprese di qualche considerazione, se l'insolita asprezza dell' inverno non le fosse stata d'impedimento.

E perchè la Cristianita sta adesso travagliata da ogni banda pareva impossibile alla M^{ta} C^a a poter resistere a così potente nemico, e però ha mandato in scritto al Sultano Turchesco la tregua fatta, e con guirama^{to} confermata, esortandolo alla restituzione delli luoghi presi, e questo per adesso per commuoverlo a non andare innanzi, infinchè li Principi Cristiani si radunassero per poter fare una guerra offensiva contro di lui; poichè senza ragione alcuna possiede li Stati de' Cristiani fortivamente presi, e per tirannide occupati. Ed avendo già il Sultano di Costantinopoli pubblicato la guerra contro la M^{ta} Ces^a si è partito Sinam Bassa con esercito grossissimo, ed ha messo l'assedio alla Fortezza di Sisech, dove mentre la battevano, si sono spinti innanzi 5500 in circa de' nostri a liberare dall'assedio detta Fortezza, dove ebbero la vittoria con morte di m/18 Turchi, e

dell' istesso Bassa. Donde che il Sultano si è An. 1794. inacerbito più, e senz' alcuna speranza di restituzione non abbiamo da aspettare altro che crudelissima guerra: perciò desidera S. M. C. dal Gran Czar che ancor esso conforme al suo Cristianissimo zelo contribuisca a questa salutare impresa, e dia ajuto in denaro notabile per mantenimento di tanto maggior esercito, poichè lo può far senza difficoltà, o disagio alcuno, e per la benedizione di Dio con tante ricchezze, e tesori si trova. Oltre che tutto questo sarà esempio ai Principi vicini, perchè con tanta più prontezza, e liberalità si accenderanno per l'aumento della Christianita, e che con questa medesima cagione possino tener per certo, che nelli potentissimi Regni di S. A. si vivera con grandissima, e desiderata quiete, mentre che con l'ajuto di Dio, ed unite forze de' Principi Christiani, s'attenda a rincalzare la superbia, e furore de' Turchi. E con questo feci ogni istanza, che a nome di V. M. C. tutto questo fosse riferito al Gran Czar.

In oltre pregai li secreti Boyari, che anco per se stessi non mancassero di esaminar bene questo negozio, e mettere in considerazione al Gran Duca, acciochè dimostri in questa occasione alla M^{ta} Ces^a secondo che richiede il bisogno di tutta la Cristianita, e che favoriscano il negozio a facile spedizione facendo anco menzione della lega, ed unione, conforme al ragionamento fatto col General Luogotenente Phedrowizo.

Mi domandorno dipoi, se io avevo da proporre altre cose di quel che s'era inteso. A che io risposi che si contentassero di riferire prima tutto questo al Gran Czar, che poi alla prima requisizione di S. A. io avrei esposto il restante. E così si levarono, ed andorno ad riferire tuttociò al Gran Czar, lasciandomi stare nella medesima sala, e stettero fuori un' ora in circa.

An. 1594. Ritornaudo mi dissero di aver tutte le mie domande riferite al Gran Sig^{re}, il quale pigliando tutte queste cose a buon cuore, averia data desiderata risposta, significandomi da parte sua a non lasciare addietro cos' alcuna della mia commissione, che poi me averiano ricercato altri particolari da parte di S. A.

A questo io risposi, che la maggior parte del resto dipenda dalle cose dette, cioè a fine della distruzione del Turco. Primieramente che il Gran Czar faccia gagliardo officio appresso il Persiano, acciò in modo nessuno faccia tregua col Turco, ma più presto cerchi con questa occasione il suo vantaggio. E poichè il Sultano non senza pravura si fondi grandemente sù li Principi Tartari, minacciando di voler appresso la sua gente condur seco grandissimo numero di Tartari per guastare l'Ungheria, desidera S. M. C. da fratello dal Gran Duca a voler con mezzi, che pareranno più espedienti impedire il passo al detti Tartari, perchè S. M. C. non venghi molestata da tanti inimici.

Per conto delli altri punti mi pareva di dover soprasedere, sinche io avessi inteso le domande, che volevano fare, onde cominciarono a fare un gran parlare delle ingiurie, e danni fatti al Gran Sig^{re} dalli Rè di Svezia, dal che tutto io potevo congetturare il loro desiderio, che hanno della pace, pregandomi caldissimamente a voler sollecitare presso S. M. C. che avanti il termine della tregua fatta col Suedo s'interponga.

Dopo questo ragionamento durato fino alla notte m'intimorono un altro giorno a seguitare li nostri negozj. Ed ad istanza mia concedettero, che l'Ambasciatore Persiano, ed io ci potessimo visitare l'un l'altro, e trattare insieme. Al quale mandai poi il mio maggiordomo con cinque servitori, e due interpreti con dirli quello, che seguita.

Il Nicolo Warkotch Amb^{re} del Ser^{mo} e Poten-

tissimo Principe, e Sig^{re} Sig^{re} Rudolfo, (dando il titolo di V. M. C.) mandato al Ser^{mo} e Potentiss^o Sig^c Czar (dando il titolo del Gran Duca) saluta Voi Asicos Woff Amb^{re} del Potent^{mo} Sig^{re} Schacho Abbas delli Persi (dando il titolo del Persiano) e vi fa intendere. Poiche l'ordinazione di Dio noi due Ambasciatori di due potentissimi Signori a caso vi troviate qua nella Corte del Gran Czar; e sapendo noi, che il vostro Sig^{re} Schacho abbia avuto gloriosissime vittorie contro il superbissimo Sultano; e che il med^o Vostro Re abbia buonissimi disegni, e corrispondenze col Rè di Spagna fratello, e Zio della M^{ta} C^a insieme con il Gran Czar di Moscovia. E finalmente sapendo che S. M. C. nel cuore suo tenga il Vostro potentissimo Rè per amico, per ò il detto Ambasciatore Ces^o non ha potuto mancare di mandarvi questa visita, desiderando, che vi contentiati di darli conto della salute, e prosperi successi del vostro Rè, acciò che la Maestà Ces^a di questo si rallegri. Ed essendo S. M. C. avvisata dal Gran Duca di Moscovia, che il potentissimo vostro Schacho di Persia, come grandissimo persecutore dell' intollerabile superbia del Turco, desidera, che si attenda con unite forze a disturbare la potenza di esso Tiranno, così vi fa sapere il detto Ambasciatore Ces^o che questi avvisi sono stati gratisimi alla M^{ta} Ces^a, la quale non manca di considerare fra se stessa, in che modo si possa mettere in esecuzione questo punto quanto prima. E però S. M. C. ha dato anco in commissione a trattare questo negozio con il Gran Czar, come mezzano frà S. M. C. ed il potentissimo Schacho Vostro Sig^{re}. Il detto Ambasciatore vi assicura anco, che S. M. C. stia in apertissima guerra col Turco, e che perciò metteria conto che il Sig^r Schacho Vostro Rè attendesse in questa occasione a fare il fatto suo in armare un notabile Esercito nè suoi confini contro il Turco, e non lasciarli quiete alcuna. Il che sarà

per fare anco S. M. C. insino alla lega universale. Ed in segno di memoria, ed amicizia feci io presentare all' AsichosWoff due belli archibugi indorati con tutte le appartenenze insieme con un' orologio artificiosissimo, li quali pezzi gli sono stati gratissimi, siccome la visita gli è stata carissima, e ne ha date grazie infinite con dire, che fra poco manderebbe uno de' suoi gentiluomini a visitarmi.

Da li a due ore me lo mandò con cinque Persiani, dicendomi, che non meno di me si sia rallegrato, perche noi due Ambasciatori di questi grandi Sigⁱ, li quali cordialmente sono amici, cosi opportunamente ci troviamo insieme per singolare, e mera providenza di Dio, il che non senza pericolo, e spese grandissime saria seguito, se a questo effetto si avessimo dovuto congregarci insieme. E che il Suo Sig^e Schacho con graddissima allegrezza intenderà la salute, e li felici progressi di V. M. C. assicurandomi, che il Schacho suo Sig^{re} non sia per far tregua, o accordo alcuno col Turco, ma che lo perseguiterà con guerre continue, e che per questo effetto sia stato mandato al Sig^e Czar per muoverlo insieme con V^{ra} Maestà a fare una lega universale contro il Turco; e che cosi saria impossibile, che quell' insolente cane possa mantenersi, stante la potenza di quest' tre Principi.

Io infermai tutto ricordando di più, che il Schacho suo Sig^{re} pigliando questa occasione li deve dare addosso gagliardamente, e non acquietarsi, s'inche si abbia impadronito di Babilonia, la quale sempre è stata del Regno di Persia. Il che non meno faria per fare S. M. C. nelli confini suoi, sinchè Dio li darà la sua divina grazia, ed in questo stia con risoluzione fermissima, che sarà anco per assaltarò il Rè di Spagna. Quelche di più frà tanto restera di fare tra la M^{ta} Ces^a ed il Schacho suo Sig^{re} il Gran Czar ne prendera carico, il quale ha preso a

cuore questo negozio, e offertosi mezzano fra i An. 1594. nostri Gran Sigⁱ.

Fra l'altre cosi gli dissi anco che il Suo Sig^e Schacho tra noi Christiani abbia un nome famosissimo, e che per tal fama sia amato, e lodato da tutti. E dopo molte accoglienze, ed offerte d'all' uno e l'altro fatte si è partito, presentandomi prima da parte dell' Ambasc^e Persiano suo Padrone due pezzi di broccato d'oro Persiani.

Alli 21 d'Ottobre giunse un' Ambasciatore del Turco detto Celibei in compagnia di 12.

Alli 2 di Novembre fui chiamato la 3^a volta avanti il Gran Duca, dove essendo io (secondo l'usanza di Moscoviti) domandato dal Gran Duca, come Dio mi ama: mi sono stato di nuovo nominati li cinque Boyari, che con esso loro io vada alla sala dell' udienza, per intendere la risposta del Gran Duca: nella quale stanza li detti Boyari invocarono prima con voce alta, e divozione grandissima la SS^{ma} Trinità per mantenimento del Scettro di Russia, e chiamato Dio in soccorso, acciochè Sua Divina Maestà a gloria sua, ed aumento della Cristianità s'approssimi al presente trattato tra questi due potenti Signori ad estirpazione dell' inimici Turchi. Ed avendo prima dato il titolo al Gran Duca cominciorno in questo modo.

Poichè il Ser^{mo} e Potentissimo Sig^e il Sig^e Rudolfo etc. v'abbia mandato al n^{ro} Gran Sig^{re} in cose importantissime, le quali anco il nostro Gran Czar ha sentite con l'intimo del cuore, pigliandosi carico di tutte. E qui cominciorno a ripetere tutte le mie proposte per ò con quest' ordine, che risposero prima quello, che avevo detto in fine per conto della lega universale proposta da loro. Poi sono venuti alla trattazione della pace fra il Suedo ed il Gran Duca, e finalmente hanno risposto alle dimande per conto dell' ajuto, e tutte quelle cose che loro avevo proposte per conto della pace frà il Suedo ed il Gran Duca l'hanno attribuito a me: ma

An. 1594. essendo tutto di tal qualità, che con questa occasione devano essere abbracciate, non ho voluto contradire a loro, se non che questo sia inteso da loro, e che io l'approvi per ogni rispetto. E seguitando la loro risposta mi dissero.

Avete fatto menzione di una lega contro il Turco, e che esortiamo il Persiano a continuare la guerra, il che per questi cinque anni è stato a cuore al Gran Czar nostro Sig^o, e l'ha tenuto saldo, che non faccia nessuna sorte di confederazione, e per questo l'AsichosWoff propone alcune buoni partiti, mostrando esser risolutissimo a perseguire il Turco; onde il nostro Gran Czar li ha mandato grande ajuto a guereggiare contro il Crimst Zeffkal (questo è un Governatore del Turco, al quale ha giurato fedeltà) sperando in Dio, che otterà la vittoria, d'onde poi vada ad assediare Temicarpì, e che li Giorgiani l'ajuteranno. Il nostro Gran Czar ha inteso anco con gran gusto che Dio abbia concesso la vittoria alla Maestà Ces^a, e che sia risoluta di continuare le guerra contro il Turco. Per il che il nostro Gran Czar l'ajuterà con ogni forza, e giudica, che a questo effetto sia necessaria la detta lega. Ed a parte nostra saranno in medesima lega il Gran Czar con li suoi feudatarj, e confederati, ed insieme col Schaco Persiano gli suoi confederati Giorgiani con molti ordini, e popoli d'Asia. E che anco sarebbe molto a proposito, che in questa impresa S. M. C. operasse, che oltre il Ponte fice Romano, ed il Rè di Spagna, vi concorressero li Veneziani, il Re di Dania, ed altri simili, domandandomi se vi sia compreso il Rè di Polonia, al che io risposi, che per conto suo io non abbia commissione particolare, dubitando, che i Polacchi averanno in questo qualche rispetto. Per conto poi de' Veneziani, risposi, che non accade a muoverli in questo negozio, avendo loro alcune isole, e terriciuole nelle propria forze del Turco, e chel

che difficilmente s'intrometteranno in questa lega.

In quanto al Rè di Dania per esser membro dell' Impero non bisogna far' altra lega seco; attesochè lui sarà obbligato a contribuire, conformà alli ordini sopra ciò dati dall' Impero; ben' è vero, che si potrà tentare, accioche faccia qualche cosa di più.

Mi domandorno anco, se le guerre di Francia, Inghilterra, e Fiandra siano per impedire il Rè di Spagna a questa nostra impresa. Risposi io, che senz' altro impediscono assai. Conciosiacosà che non tutte le spese, che fa contro queste tre nazioni potrebbe con tanto maggior forza voltarsi contra il Turco, che nondimeno possa mandar fuori un' armata potentissima. Ma tutto quello, che il Rè di Spagna tenta contro la Regina d'Inghilterra, e Francia, tutto si può arguire che lo faccia contro il medesimo Turco, stante l'amicizia, e confederazione che Navarra, e la Regina hanno con il Turco, nella qual confederazione vengono a concorrere li rebbelli, e Fiamenghi sudditi alla S. M^a e per questo son reputati per traditori da tutta la Cristianità. Nè si può negare, che se il Rè di Spagna non contradicesse alla volontà di questi tali per l'ambizione, e per la speranza di essere ajutati dal Turco, sarianò per mettere in confusione tutta la Cristianità, conducendola in estrema miseria, e perciò per mero zelo sostiene la guerra in quei paese, e non per interesse, e pretensioni particolari, ma per difendersi da detti congiurati.

Perche io m'accorgevo, che il Gran Duca stava sospeso, come che il Re di Spagna non avesse giusta pretensione contro li Francesi, e questo per relazione falsa d'Inglesi, e Fiamenghi mercanti eretici, che trafficano per queste bande.

Dopo questo trattorno meco del tempo, e luogo, dove con piena facoltà si abbia da con-

venire insieme. Io gli proposi la Corte di V. M. C. e disputando un pezzo sopra ciò mi fermai in questo. Ma poichè il Gran Duca si offerisce in questa trattazione per mediatore, allegando la lontananza del Persiano, abbiamo stabilito (però a ratificazione di V. M. C.) che il luogo debba essere la Città di Moscovia, ed il tempo che sia il mese di Aprile, o al più di Maggio dell' anno seguente 1595, essendo cosa certa, che i Persiani non possino comparir prima, con questa condizione però, che caso che V. M. C. muti il tempo, che di questo siano avvisati anticipatamente.

Della potenza, e qualità dell' Esercito di ciascuno non è ordinato, o detto altro, se non che ognuno si muova secondo tutta la sua possanza, siccome l'Ambasciatori in tempo di trattazione sapranno esaminare, e stabilire meglio sopra ciò, secondo che sarà meno, o più utile alla lega. Trattarono poi dell' inimicizia, che si fomenta frà il Gran Czar, ed il Suedo, scusandosi con mille modi, che loro non siano cagione di queste guerre, ma che nacquero dal Re Giovanni morto, contentandosi, che V. M. C. s'interponga fra loro, siccome li danno piena facoltà di trattare l'unione, desiderando questo quanto prima. Sopra che diedi le grazie convenienti, offerendomi di voler riferire tutto questo alla V. M. C. non dubitando che ella avrà carissimo d'intenderlo, e lo piglierà a cuore in effettuarlo. E che di la sarebbe avvisato di tutto il Gran Czar. Ed avuta la facoltà dal Rè di Svezia, sarà V. M. C. per nominare il luogo, e tempo comodo per trattare la detta unione, il che piacque a loro grandemente, desiderando, che allora io spedissi un dè miei gentiluomini al Suedo a proporli in nome di V. M. C. la detta negoziazione, per avere tanto più presto il suo consenso. A che io immediatamente risposi, che a far questo non mi convenghi senza saputa, e commissione di V. M.

Hist. R. Mon. T. II.

C. Di più, che il Rè l'averebbe per male, e stimaria esser burlato in proporli simili cose senza lettere credenziali, e questo anco per un terzo, rimettendomi al giudizio loro, quando li occorresse cosa simile.

Della qual mia risposta si sodisfecero facilmente, sebben' io mi persuasi, che l'avessero fatto per tentarmi, conoscendo il modo del loro negoziare.

Dopo questo mi dissero, che il Persiano non sarà per far pace, o tregua alcuna col Turco, e che attenderà a tutte le cose dette, ed alla futura congregazione. E sopra questo assicurano V. M. C. che può stare senz' alcun pensiero.

In quanto alli Precopi Tartari, che il Gran Czar mandi adesso Amb^{ri} di qualità per esortarli con minaccie a non daneggiare in modo alcuno li Regni di V. M. C., e che facendo altrimenti S. A. sarebbe per farli conoscere la potenza sua, entrando nelli loro Paesi, siccome per il contrario saria per mandarli molti belli presenti, e particolarmente preziose pelli, le quali hanno care gli Tartari. Di che tutto io ne le ringraziai da parte di V. M. C.

Fatto questo si levorno tutti, a premettendo il titolo lungo del Gran Duca, dissero: Il Gran Sig^e Czar, e Gran Duca (e qui si misero a sedere) hà inteso, che per l'espedizione di Ungheria contro il Turco, che ha rotto la pace giurata, V. M. C. domanda contribuzione, ed ajuto del tesoro, e che S. A. lo giudica molto ragionevole, e che a queste imprese particolarmente non abbandonerà V. M. C. insinchè dure cosa alcuna del suo. Nè potersi negare, che S. A. abbia gran tesori in oro, argento, e gioje. Ma non essendo (come noi sappiamo) miniere d'oro, nè d'argento nelli Paesi suoi, e nondimeno le robbe di Moscovia nella Città del Mare presto si convertono in denaro, ed a requisizione di V. M. C. le manderebbe a Wangrado, acciò V. M. C. possa far maggiore eser-

An. 1594. cito per dare addosso al Turco. E che intanto V. M. C. al mio ritorno lo faccia avvisare quando, e con che navi volesse far ricevere dette robbe, e denari.

A queste espresse, e chiarissime offerte io da parte di V. M. C. ringrazia? il Gran Duca con dire, che per questo non solamente sarà difeso l'onor di Dio, e tutti li Cristiani obbligati a pregare Sua Divina Maestà per la salute di S. A., ma che anche sarebbe per apportare alli Regni, e suoi sudditi utile grandissimo, si per il gagliardo aiuto di S. A. per fracassare la potenza del Sultano Turchesco, si anco perchè V. M. C. ne conserverà memoria perpetua, ed in qualsivoglia occasione ne mostrerà gratitudine prontissima. Ed io avrei avuto caro di saper la quantità dell'ajuto, acciochè V. M. C. potesse fondarsi, e conforme a questo farli suoi disegni: ma li Boyari non hanno voluto specificare altro se non con dire, che sarà tanto, quanto Dio concederà, e sarà tale, che qualsivoglia della Cristianità non lo farà simile. Dopo la qual dichiarazione, e ragionamento amorevolissimo finirno, dicendomi che fra pochi giorni sarei comparso un' altra volta avanti il Gran Duca.

Alli 7 di Novembre sono stato chiamato per la quarta volta avanti il Gran Duca dove dopo l'usanza, e domanda solita con gli cinque Boyari alla sala d'udienza, dove si stava in conclusione sopra questo, che il detto ajuto senz' alcuna dilazione avesse di essere spedito.

Per il 2º che V. M. C. abbia da intramettersi a pacificare il Gran Duca ed il Svedo.

Per il 3º che la congregazione universale s'abbia da fare nel mese di Aprile, o Maggio dell' anno 1595, o se V. M. C. sia d'altro parere, che si venga a disintimarla in tempo, se ben sperano, che V. M. C. non sia per differire questo negozio. Ed io li replicai, che di questo non dubitassero. Così accordandosi l'una, e l'altra parte delle cose insieme trattate, confer-

massimo tutte, promettendo di servarle inviolabilmente. Ed io soggiunsi, quanti bene sia per causar l'ajuto del Gran Duca, se V. M. C. l'avrà quanto prima, per comporre meglio le cose della guerra.

Alli 9 di Novembre sono stato chiamato per la quinta volta al Gran Duca, dove mi fù data la lettera per la V. M. C. Dopo mi condussero li cinque Boyari nella sala solita, ordinandomi da parte del Gran Czar, che io riferisca alla V. M. C. come il Gran Duca sia pronto, e paratissimo a gratificare alla V. M. C., e sodisfare alli suoi desiderij, secondo tutta la sua possibilità, in ogni impresa. Se poi il fratello di V. M. C. l'Arciduca Massimiliano in caso del non ritorno del Rè Sigismondo si deliberi di far proseguire le raggione sue con far resistenza alli competitori sopra il Regno di Polonia, sarà il Gran Czar per ajutarlo fedelissimamente con li tesori suoi, ed altri modi possibili, mentre di questo sia avvisato in tempo. Pero esortano V. M. C. che offerendosi l'occasione della detta Corona, non se la lasci togliere dalle mani, accioche non venghino ad esser messi Re in questo Regno, conforme al desiderio del Sultano Turchesco. Di che io li resi grazie infinite, promittendo di riferire tutto fedelissimamente alla V. M. C. A tempo di pranzo il Gran Duca mi fece invitare (secondo l'usanza loro) al pane ed al sale. E fui menato in una sala grandissima, ed altissima, la quale non era ornata di tapezzerie, ma si bene li muri, ed il soffito indorato con artificio richissimo. Dove sedevà già il Gran Duca vestito con una veste lunga di tela d'argento, e con una beretta piena di gioje intorno. Ed erano di più in questa sala quattro lunghe tavole apparecchiate. Quella del Gran Duca era due gradi più inalzata che la mia, e la mia (ch'era in medesima grandezza come quella del Gran Duca, due gradi più alta, che l'altre che stavano in piano.

Alla mia tavola sederono tutti li miei servitori, ch'erano entrati meco insino a detta sala, ed incontro a me sederono duo Knesi Moscoviti con un Boyaro, nelle altre tre lunghe tavole si mettevano li altri Duchi, e consiglieri più principali, frà i quali vi era ancora il Boris Phedrowizo.

Non posso alla V. M. C. riferire abbastanza, che infinito numero di bicchieri, e tazze di oro si usorno, ed anco che quantità di vasi di argento, ed indorati stavano nell' Anticamera. Questo banchetto, che durò dal mezzo giorno sino a tre ore di notte, fu servito con 1800 piatti di oro massiccio, e le bichieri furono parimenti tutti d'oro, senza però toccare quelli, che stavano nelle tavole delle credenze. Il Gran Duca, mentre durò questo banchetto, mi ha fatto due volte bringhtise per la sanità di V. M. C. porgendomi S. A. con le mani proprie, con che io le potesi far ragione; finito che fù il banchetto, il Gran Duca mi fece andare al suo cospetto, e di bocca mi pregò buon viaggio, soggiungendo queste parole. Quando Iddio ti averà ridotto al nostro carissimo, ed amantissimo fratello Rudolfo l'Imperatore Cristiano salutalo da parte nostra, offerendoli la nostra fraterna, e fedele affezione, ed amore. Adesso col nome di Dio ti diamo licenza di partirti da Noi.

Alli 16 di Novembre mi fece intendere il Cancellier supremo del Gran Duca Andrea Iacoblowiz Czolkalow, che verso la sera saria stato meco per parte del Suo Gran Sig^{re}. Del che io mi rallegrai sperando buona nuova. Poiché nella Corte di Moscovia non è solito, che un Personaggio di questa qualità vadi a visitare alcuna Ambascieria nell' alloggiamento suo, siccome tutti li Moscoviti si meravigliarono di questa umiltà del detto Cancelliere. Venne dunque a me, e ritiratoci nella mia camera, cominciò lui a predicare con molte pa-

role l'amore, e affezione, che porta il Gran An. 1594. Czar alla Maestà V. C. e alla Casa d'Austria, fece offerte straordinarie, dicendo; Il mio famosissimo Czar, e Gran Duca darà al suo carissimo fratello la M^{ta} Ces^a un ajuto grandissimo in denaro, e robbe. Ma ve lo dico in confidenza, che il mio Gran Sig^{re} non ha voglia di guerreggiare contro i Cristiani, e spargere il sangue loro, ma che vorebbe più presto far queste spese contro l'empio Musulmanno, fate dunque ogni diligenza, acciò la trattazione della pace non si differisca, e se sarà possibile, che a buon fine si conduca. E che sopra ciò si faccia la lega universale, che così saria il Gran Sig^e per dare un'ajuto, di che si avesse da meravigliare ognuno ad estirpazione del Turco, e nemici di S. M. C. confermando tutto questo con giuramento. E seguitando disse, li nostri Gran Sigⁱ per utilità della Republica Cristiana hanno preso ha coltivare un campo, il Boris Phedrowizo, voi ed io siamo gli Agricoltori, e seminatori, però se noi travagliaremo valorosamente, Dio opererà con la sua grazia, perchè quello, che abbiamo seminato cresca in maniera, che siamo per riceverne frutto nell' altra vita.

Onde io esaltavo grandissimam^e l'animo di V. M. C. per sincero, e paterno verso la Cristianità, e particolarmente verso il Gran Czar, assicurandolo, che di questo non facciamo dubbio alcuno, che V. M. C. avrà sempre mai caro di promuovere tutte queste cose, siccome sono utilissime per servizio di Dio, e della Cristianità.

Quanto al particolare dei Cossacchi mi hanno dipinto la natura loro, conforme alla notizia, che noi abbiamo, cioè esser buoni, ed espediti nella Campagna per far bottini, a gustare, ed a fare delle scorrerie improvvise anco lontano dall' Esercito, del resto esser gente disperata, ed empia, e della quale non si possa sperar troppo costanza, patiscono non dimeno la

An. 1594. fame meglio di altri, e con poca vettovaglia si conducono molti di loro, ma con tutto questo non si devono a loro fidare le fortezze, ma lasciarle cercare le loro provisioni nelli Paesi dell' inimico. Risposi io, che a V. M. C. non mancani delli buoni soldati, e che li Nizzoni, e Cosacchi non si pigliano per altro effetto, se non per quello che si è detto, che convenga anco alla V. M. C^a come Monarca del Mondo, e della Cristianità aver ogni sorti d'uomini nel suo Esercito. Oltre di questo mi disse il medesimo Cancelliere, che al Gran Duca, ed ai segretti Boyari, e particolarmente al Phedrowizo sia dispiaciuto grandemente, che il Casparo Crano (il stato del quale si sapeva) sia venuto con lettere di credenza, esortandomi ad avvisare a V. M. C. che a questa sorte di gente non si dia commissione alcuna a trattare a bocca col Gran Sig^{te} perchè questo appresso di loro è stimato per dispregio. Che nè anco V. M. C. dia lettere di raccomandazione alli mercanti, così comunemente, che trafficano per quelle parti, perchè quelli, che dalla V. M. C. ed antecessori suoi portorno lettere di raccomandazione, hanno fatto di maggiori inganni.

Oltre di ciò si è anco lamentato il detto Cancelliere di alcune presunzioni, e parole fatte dal sopradetto Casparo, delle quali n'abbia notizia il Luca Pauli, ed a lui siano state riferite dopo la partenza del detto Casparo; di modo che se a sorte tornasse in queste bande, lo metterebbe in perpetue carceri.

Converrebbe dunque aver riguardo, che il detto Cancelliere non restasse offeso in qualche parte, per mantenerlo in questa buona affezione, che porta a V. M. C., ed alla Casa d'Austria, per il bene della quale è un buon sollecitatore, e stà continuamente alle orecchie del Boris Phedrowizo; poichè quando anco l'offesa al Cancelliere non fosse; sarebbe non dimeno pericoloso mandare in questi luoghi let-

tera alcuna di momento per mezzo del detto Casparo, essendo il suo nome tanto steso in quelle parti, che anco li Suedi, li Polacchi, e li Livoni, desiderano d'averlo in mano per gastigarlo. E siano altri modi anco più facili, e più espedienti per mandar lettere innanzi, e indietro in poco tempo, come occorrerà esser bisogno, sopra il che lascio in considerazione alla V. M. C. il pensar più oltre.

La somma, e la sostanza della mia negoziazione è

Primo l'ajuto, il quale è pronto il Moscovita a dare quanto prima, non solo per adesso, ma anco per il futuro.

Secondo, che per confermare la buona affezione e volontà del Gran Duca V. M. C. s'interponghi, e cerchi quanto p^a di far seguir pace fra il Suedo, ed il Gran Duca.

Terzo, che V. M. C. persuada al Papa, ed al Rè di Spagna, che anco loro con quelli di V. M. C. mandino Commissarii al mese di Aprile dell' anno 1595 con piena facoltà di trattare, e con l'ajuto di Dio conchiudere una lega comune contro il Turco.

Quarto, che il Persiano sia persuaso, e confermato dal Gran Duca per continuare la guerra contro il Turco.

Quinto, che il Gran Duca abbia mandato un Ambascia d'importanza alli Principi Tartari per esortare, e minacciarli, acciochè non vadino fuori a guerreggiare contro il Regno d'Ungheria.

Il quale ultimo punto è da considerare, che sebbene il Gran Duca l'abbia preso a gran cuore, sia nondimeno mal sicuro fidarsene, che li Tartari siano per acquietarsi sù l'ammonizione, e minaccie del Gran Duca, essendo loro obbedienti al Turco, che però si piglia ogni mezzo, che parerà utile per impedirgli il loro proposito, e farli contramine, che i Polacchi, Moldavi, Valacchi, e Transilvani non gli diano il

passo : acciò che vedendo loro la difficoltà del passo diano più presto luogo alle dimande, e minaccia del Gran Duca, e pigliano da questo ragionevoli scuse appresso il Sultano della loro tardanza.

Se mò oltre questa mia relazione bisognerà

in qualche punto maggiore dichiarazione, mi offerisco obedientissim^e di farla, o a bocca, o in scritto, supplicando V. M. C. umilissimam^e a voler aver per grato questo mio fedelissimo servizio, e restar sempre Sig^o mio clementissimo. Di V. M. C.

Um^o, ed obedien^{no} Ser^e.

Nicolo Warkotsch.

Relazioni diverse tom. 159. pag. 7.

XXVI.

Clementis P. VIII breve ad Theodorum M. Ducem Moschoviae. (Mittit ad eum familiarem suum Alexandrum Camuleum Sacerdotem Illyricum.)

Папы Климента VIII. Письмо къ Царю Теодору Иоанновичу, къ коему Папа посылаетъ служителя своего, Иллирійскаго Священника Александра Камулея. Ап. 1594.

Theodoro Domino Russiae, Magno Duci Moscoviae, Noveguardiae, Smolensciae, Vlodimiriae, Domino Casani et Astracani, multarumque aliarum provinciarum, Principi magno et desideratissimo Clemens Papa VIII. salutem et omnis gratiae fructum.

Theodoro Domino Russiae, Magno Duci Moscoviae, Noveguardiae, Smolensciae, Vlodimiriae, Domino Casani et Astracani, multarumque aliarum provinciarum, Principi Magno et desideratissimo Clemens Papa VIII. salutem et omnis gratiae fructum.

Quàm multa et praeclara officia, quam illustres significationes olim extiterint, inter hanc Sanctam Apostolicam sedem, cui divina voluntate praesidemus ac magnos et clarissimos principes Basilium avum tuum, et Iobannem Basilidem patrem tuum, nihil necesse arbitramur apud te commemorare, qui et illa non igno-

ras, et peculiarem erga te ipsum hujus S. Sedis benevolentiam non obscuris argumentis perspicere potuisti. Nos certe gratam eorum memoriam conservamus et jucunda illorum recordatione non mediocriter oblectamur. Nam, ut paulò remotiora omittamus, quae cum Clemente VII. summo Pontifice Praedecessore nostro a Basilio Avo tuo acta sunt, adque recentiora veniamus, Pater tuus Iohannes Basilides cum ad piae recordationis Gregorium XIII. Summum Pontificem item praedecessorem nostrum, internuntium suum Severigenum misisset, cum suis et carissimi filii nostri Rodulphi Caesaris

An. 1594. litteris, ut ejusdem Pontificis Apostolica auctoritate pax inter Iohannem ipsum, et Stephanum tunc Poloniae Regem, conciliaretur, haec eadem sancta Apostolica Sedes benignè admodum Patris tui petitiones excepit, et certum hominem spectatae virtutis et prudentiae, quem admodum ipse Pater tuus postulaverat, in Poloniam et Moscoviam misit, qui ejus rei causa ultrò citroque saepius commeavit, omnique opera et diligentia actum est, nulla laboris et longinqui itineris habita ratione, ut pater tuus ejusque Magni Ducatus et ditioes optatae pacis tranquillitate fruerentur. Alii deinde oratores patris tui Romam venere, ut haec amoris semina tanto magis alerentur, et voluntatum studià inter ipsum posterosque ejus, atque hanc S. Sedem et summos Romanos Pontifices confirmarentur, multoque arctius colligarentur. Qui quidem oratores tutò perducti et amanter excepti, et honorificè habiti, et non mediocri cum amoris et liberalitatis significatione dimissi, denique a nostris item usque in Poloniam salvi et incolumes sunt reducti. Servantur adhuc apud nos literae patentes patris tui, ejus rei causa conscriptae, ut sui erga hanc Apostolicam sedem studii et observantiae ad posteritatis memoriam testes essent. Quibus etiam litteris illud disertè continetur, si quos aliquando Romani Pontifices in Moscoviam, aut per Moscoviae provincias etiam in Asiam mittere voluissent, id eis liberum fore, et eos qui mitterentur tutè commeaturos. Et haec quidem praeclarae suae voluntatis indicia praebeuit Pater tuus, sed illud eximium, quod et per literas saepe testatus est, et saepius coram nuntio ab hac S. Sede ad eum misso, confirmavit, se ob eam potissimum causam cum Stephano Poloniae Rege, per hujus Apostolicae sedis auctoritatem pacem quaerere, ut gladii Christianorum Principum jam non amplius ad Christianum sanguinem effundendum adhiberentur, sed contra

impios Turcas, et in eorum viscera converterentur. Cujus rei causa magnopere expetere videbatur, ut Christiani principes zelo Dei incensi vires et animos conjungerent, et adversus communem hostem pro Dei gloria, et Christianae reipublicae utilitate exardescerent. Et quidem hujus desiderii te haeredem esse, et easdem paternas cogitationes in tuo pectore servare et crebro versare, et nos confidimus, et carissimus filius noster Rodolphus electus Imperator plane sibi persuadet; idque tanto magis hoc ipso tempore, cum teterrimus ille Turcarum tyrannus tanta immanitate et insolentia effertur, quod te optimè scire non dubitamus, et non solum omnes Christianos servitute opprimere, sed nomen Christianum penitus delere moliatur. Sed speramus in summa Dei clementia et in principum Christianorum virtute, quod superbia ejus in caput suum convertetur. Quamobrem idem filius noster Rodolphus Caesar, certum nuntium suum, ut accepimus, ad te misit, ut tecum de his rebus gravissimis communicaret, teque amanter requireret, ut tam necessario tempore ad opem Christianae reipublicae ferendam accurras, et pro tua virili parte Christi Domini fidem et honorem, contra hostem insatiabili cupiditate efferatum tuearis atque defendas, quod certe promptè admodum te facturum speramus. Nam cum Deo disponente, tot populis et nationibus praesidis et tantae ditiois amplitudine ac potentia excellas, aequum est, ut pro Dei honore gladium educas, et inimicos ejus debellari fortiter enitaris. Sed ut tantò ardentius ad tam praeclarum opus, nostra etiam cohortatione et rogatu incumbas, statuimus ad te nominatim mittere hunc familiarem nostrum Alexandrum Camuleum sacerdotem Illyricum, servum Dei prudentem et pium, et nobis valde gratum, qui etiam vestram linguam callet, cujus quoque rei causa, illum ad te libenter misimus, et is quidem mandata, quae ei

dedimus, tibi copiosius exponet. Quare a te petimus, ut illum humaniter excipias, benignè et attentè audias, et eandem illi fidem loquenti habeas, quam nobis ipsis, si tecum praesentes colloqueremur, cumulatum haberes. Speramus te et gravi patris tui iudicio, et observantiae, quam erga hanc Apostolicam Sedem praesentit, multum tributurum et nostrae etiam, quam erga te gerimus benevolentiae intuitu, propensiores fore, ut filium nostrum Rodolphum magno animo adversus communem hostem bellum exercentem omni auxilii genere adjuves, atque ad debilitandas potentissimi hostis vires, ex provinciis tuis, qua parte Turcarum imperio finitimae sunt, illis bellum inferas, quod certi Deo juvante, magna victoriae spe facere poteris, praesertim si exercitum tuum, et militum robore et copia et bellico apparatu egregiè ornatum atque instructum, locis opportunis admoveris. Nam pro optima causa pugnabis, id est, pro fidei Christi exaltatione et populi Christiani defensione, contra infensissimum fidei inimicum, a cuius crudelitate nemo tutus est, qui nemini fidem servat, qui omnes Christianos pariter odit, omnibus perniciem et vastitatem minatur. Accedit, quod immanis illa et cruenta bellua, quo tempore bellum a te inferretur, eodem etiam tempore aliis ex partibus a filiis nostris Regibus et principibus Christianis oppugnabitur, ut tantò facilius tandem aliquando Dextera Domini virtutem faciente corruat. Hoc enim omni studio procuramus, et agimus pro nostro pastoralis officio, et pro ea sollicitudine, quam universali Ecclesiae debemus, sedem et locum tenentes, quamvis meritis impares, Beatissimi Apostolorum Principis Petri, cui Iesus Christus Salvator mundi oves suas pascebat, et supra quem Ecclesiam suam

aedificavit, et usque in finem saeculorum aedificat. Quare, accingere gladio tuo super femur tuum, ut tu quoque, gratia coelesti adjuvante, ad illum superbum Goliath prosternendum fortiter insurgas. Nam et illud tu ipse, nobis etiam tacentibus optimè intelligis, pertinere hoc valde ad ditionis tuae amplissimae securitatem, ut Draconis illius, qui omnium salutem insidiatur, caput confringatur, sed illud tamen tacere non possumus, quod tu etiam vides, fore hoc tibi apud omnes nationes, in omnem posteritatis memoriam gloriosum, quod Christi causam susceperis, quod pro nominis Christiani dignitate pugnaveris, quod Romanum imperium adjuveris; quo nomine Christianos principes tibi obstringes, ut pari alacritate, si forte id tempus postulaverit, aliquando tibi sint adiumento. Nos certè hanc animi tui illustrem erga nos et Sedem hanc Apostolicam significationem nunquam obliviscemur, sed quavis oblata occasione, quantum cum domino licebit, id nobis gratissimum fuisse, omni officii genere testificabimur, quemadmodum uberius tibi exponet idem familiaris noster Alexander, quem tibi commendamus, ut mandato tuo, fide publica, ut par est munitus, salvus unà cum comitibus suis ad te venire et manere, salvusque redire possit. Mitimus autem ad te benevolentiae pignus, parvulam crucem auream smaragdis ornatam, in memoriam admirabilis caritatis Salvatoris Nostri Iesu Christi, qui salutem humani generis operatus est in verifica cruce, in qua sola gloriamur, ut ejusdem invictae Crucis virtute, de Crucis inimicis Turcis victoriam consequaris. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris. Die XXII Ianuarii 1594. Pontificatus nostri anno secundo.

(*Albertr. ex cod. mscr. Bibliothecae Barberinae Romae 3054. pag. 106.*)

XXVII.

An. 1596. Ejusdem ad eundem (Pontifex illum hortatur, ut arma associet cum Principibus Christianis contra Turcas, mittitque ad illum crucem ex Smaragdo auro inclusam).

Тогоже Папы къ помужу Царю. Папа приглашаетъ Царя принять участіе въ войнѣ другихъ Христіанскихъ Государей противъ Турокъ, и посылаетъ ему крестъ изумрудный въ золотой оправѣ.

Clemens P. P. VIII. Theodoro Czar, Domini Russiae, Magno Duci Moscoviae, etc. Principi Magno et desideratissimo salutem et omnis gratiae fructum.

Ante complures menses misimus ad te literas nostras per hunc eundem familiarem nostrum Alexandrum Comuleum sacerdotem Illyricum pium, et prudentem hominem, et nobis imprimis gratum, vestrae etiam linguae peritum, tibi in memoriam revocavimus, quam multa inter majores tuos, et nominatim inter patrem tuum, magnum et clarissimum Principem, et hanc sanctam Apostolicam Sedem, in qua, Deo auctore, praesidemus, extiterint officia, et benevolentiae argumenta. Illudque praecipue commemoravimus, eundem patrem tuum, magnum prae se desiderium tulisse, ut Christianorum Principum arma contra communem et perpetuum Christiani nominis hostem Turcam converterentur. Cujus quidem desiderii, et voluntatis te haeredem esse nobis persuademus, speramusque hanc tibi gloriam reservatam esse, ut de Christiana Religione et Republica universa hoc maxime tempore praeclare merearis, contra inimicum, superbissimum qui insatiabili regnandi aviditate, omnium Christianorum perniciem molitur. Et nunc certe Dominus ipse pater misericordiarum, et Deus exercituum, qui solus dat victoriam, et conterit bella, multis modis magnam nobis spem affert rei bene gerendae contra Turcas, ejusque furoris, et audaciae coercendae, atque

in hoc potissimum pastorali nostra sollicitudine laboramus, ut Christianorum Principum studia, et vires ad hoc pium, et necessarium bellum coniungamus. Quare te summopere hortamur, ut magno animo causam Dei suscipias, et pro tua virili parte inimico infensissimo resistas, copulatis praesertim consiliis cum carissimo filio nostro Rudolpho Imperatore electo. Dedit tibi Deus potentiam, militum copiam, et robur locorum quoque opportunitatem, auctoritatem etiam apud Persas; age haec omnia confer ad Dei honorem et da operam, ut a te et a Persis⁽¹⁾ fortibus et bello exercitatis viris in Turcarum viscera ferro et armis penetretur, et maxima ei plaga inferatur, ut qui omnes jugo servitutis se oppressurum putat, insolentiae⁽²⁾ suae justas poenas luat. Erit hoc tibi apud omnem posteritatem, et omnes nationes gloriosum, quod Christianam Rempublicam a Turcarum vastitate non minus genere, quam fortiter defenderis. Sed de his omnibus rebus copiosius tecum agat idem Alexander Comuleus familiaris noster, cui in omnibus quae tibi⁽³⁾ nostro nomini exponet, eandem prorsus fidem habebis, quam nobis ipsis haberes, si tecum praesentes loqueremur. Eundem autem Alexandrum tibi commendamus, ut tuto cum suis ad te veniat, et ad te re-

cedat, quod de tua sane humanitate confidimus. Mittimus autem ad te Crucem ex smaragdo, auro inclusam, et appensa (*) unione ornatam, pignus et monumentum benevolentiae; ut ille te custodiat, qui per Crucis trophaeum mortis auctorem, et principes tenebrarum su-

peravit, et tu hoc veluti gladio fortissimo ar- An. 1596.
matus, Turcas, et Tartaros, et omnis Crucis inimicos, tamquam cornua (**) ventiles et prosternas. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XII. Aprilis 1596. Pontus nri Anno V.

(Ann. V. epist. 106.)

Variae lectiones in Exempl. Albertr. ex codice Bibl. Vallicellianae Romae 1. 59.

(*) Schach Persiae. (**) inobedientia sua (°) deest. (°) deest. (°) cervos.

XXVIII.

Clementis P. VIII. ad Administratorem Moscoviae Borisum Godunov. (Commendat illi familiarem suum Alexandrum Comuleum).

Папы Климентя VIII. Правителю Москвы Борису Годунову. Папа поручает благоволенію его служителя своего Александра Комулея. An. 1596.

Clemens P. P. VIII Nobili viro.....in Moscovia in Albis.

Nobilis vir salutem, et Dei gratiam. Ob gravissima Christianae Reipublicae negocia mittimus ad Magnum Moscorum Ducem, et Czar Theodorum hunc familiarem nostrum nobis dilectum Alexandrum Comuleum sacerdotem Illyricum, qui vestram etiam linguam novit, quique vitae integritate, et rerum usu praestat. Is nostro nomine te alloquetur. Petimus a te, ut illum benigne audias, et in omnibus, quae tibi nostro nomine exponet, fidem illi habeas ita indubitem, ac si nos ipsos audires. Quae enim iussu nostro narrabit, omnia ad Dei gloriam, fi-

dei christianae exaltationem, et christiani populi utilitatem referuntur, ad haec autem pro tua virili parte procuranda, et promptum esse sane confidimus. Item commendamus tibi eundem familiarem nostrum, ut illum, ubi opus erit, tua auctoritate, et gratia juves; erit id nobis valde gratum. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XII. Aprilis 1596. Pontificatus nostri Anno quinto.

In eundem modum Nobili viro.....in Moscovia in Albis.

(Ann. V. epist. 107.)

XXIX.

An. 1596. Ejusdem ad eundem (de eodem argumento).

Тогоже Папы понууже, о благосклонномъ приишии
Комулея.

Nobili viro.....in Moscovia in Albis Clemens Papa VIII.

Nobilis vir salutem et Dei gratiam. Alexander Comuleus, Illyricus pius sacerdos, et prudens, et noster familiaris, Nobis valde gratus, reddet tibi has literas Nostras, tibi que jussu Nostro ea exponet, quae te scire cupimus, mittimus enim illum in Moscoviam ad potentissimum Czar, et magnum Ducem Theodorum, ut nostro nomine cum eo agat, gravissimis de rebus, quae ad Dei gloriam et Christianae Reipu-

blicae utilitatem magnopere pertinent, erit humanitatis tuae, illum tue auctoritate, et gratia, ubi opus fuerit, adjuvare. Quod Nobis pergratum erit. Eidem vero in omnibus plenam fidem habebis, non secus ac Nobis ipsis, si te alloqueremur. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris di XII Aprilis 1596. Pontus Nri Anno V.

(An. V. epist. 108).

XXX.

An. 1600. O przyjeździe posła W^o Kniazia Moskiewskiego do Króla Perskiego. Relacya Szafera Ormianina tam od Króla Polskiego poslanego, który tam we dwie niedziele przybył i to słyszał od Tachmas Bega Wezyra około roku MDC.

О приїзді Московскаго посла къ Шаху Персидскому въ 1600 г. Сказаніе Шаэра Аринина, посланнаго Королеми Польскимъ въ Персію, и слышавшаго шо отъ Тачмаса Бегъ Визира.

Gdy Kniazia Moskiewskiego poseł przyjechać miał do Elphanu miasta Wielkiego Stołecznego, który z Kaspijskiego morza na podwodzie zpołtorą set człowieka przyjechał, Król Perski posłał przeciwko niemu Starostę tego miasta, któ-

ry z sługami swemi i z mieszczany miał przez 2000 koni, tam przywiódł z sobą tak wiele koni jako wiele osob z posłem było. A samemu posłowi konia kosztownie od szczerego złota, i bardzo drogich kamieni ubranego dano, i rozka-

zono aby na nim do miasta wjechał.—Gdy tedy do miasta wjeżdżał, Król na jednym mieyscu nie znacznie patrzył na jego wjazd, i przypatrując się postawie jego, mówił swoim, znać że ten człowiek rozumie, że u niego większy nos jest niżeli go ma; pyszny to znać naród. — Zaprowadzono go do jednego pięknego dworu, gdzie bardzo piękne pałace były. — Trzy albo cztery dni minęło, posłano do niego, coby chciał czynić, jeźliby chciał Króla widzieć i witać. On odpowiedział, że i owszem chce witać i poselstwo sprawować, ale proszę was, powiedzcie mi, co tu za obyczaj u was, i jako tu Króla witają? Powiedziano mu, że inszych obyczajów niemasz, jedno ten, który inni posłowie zwykli czynić, przyszedłszy pokłonisz się, pozdrowisz Króla od Pana swego, i potym go wnogę będziesz całował. — Poseł na to odpowiedział, że to nie może być abym ja go wnogę całować miał, ale to ja uczynię według rozkazanania Pana swego Wielkiego Cara wszystkicy Rusi, że go wramię pocałują. — Powiedziano to Królowi, co słysząc począł się śmiać i rzekł, a za żem wam niepowiedział, że ten człowiek ma wielki nos? Ale nic to powiedzcież mu, aby się na jutro nagotował, i tu u mnie był. Jakoż tak uczynił, a iż daleko stanowisko jego było od dworu Królewskiego, raniuchno się z sługami swemi nagotował i w złotogłowy ubrał, a gdy go przyprowadzono na pałac, gdzie tylko Senatorowie byli, kazano mu siedzieć. Siedział więcę niżeli godzinę, ocierając czoło z drugimi, bo wszyscy picchotą szli, tylko sam poseł na koniu jechał. — Tam wyszedł jeden z pokoju do posła, powiedając, że Król Imc teraz się uspokoił, i uszego czasu przyjedziesz. — Nie miło było posłowi, ale jednak rad nierad musiał odjechać. — Nazajutrz posłano konia dla niego, znowu do złotogłowów ubierał się z wielką powagą. Który skoro do dworu Królewskiego jechał, wyszedł podkomorzy i po-

wiedział, że na cię Król długo czekał, a teraz An. 1600 wziął trochę lekarstwa, proszę cię niemiey za złe, drugi raz przyedziesz. On tedy frasując się niewiedział co miał czynić. Przed wieczorem tedy tegoż dnia prosto szedł bez powagi do W^o Wezyra, i pytał go coby się wtym działo, że po dwakroć będąc przyzwany, z Królem widzieć się niemógł, powiedział mu Wezyr, kto chce wramię Króla całować, tedy trzeba wytrwać i cierpliwość do czasu mieć. — Rzekł poseł, mali się Król oto gniewać, tedy proszę, niech go wnogę całuje, — jedno rychło. Posłał tedy trzeciego Wezyra Tachmas Bega po posła Król, który go na pałac przyprowadził, tam zaraz podług nauki i upominania pierwszego odprawował poseł poselstwo, i całował wnogę Króla, a zatym mu rzekł Król, że dziś masz być gościem u mnie i będziesz jadł chleb mój z pierwszym Wezyrem. — Roskazał tedy, żeby wskok gotowano jeść w bardzo śliczney sali. Złotogłowem sciany i pawimént wszystek jedwabnemi kobiercami obite, i przyniesiono jeść na miedzianych misach pierwsze noszenie, drugie noszenie na cynowych misach. Trzecie noszenie na glinę porcellanowey. Czwarte noszenie na srebrze. Piąte noszenie przyniesiono i cukry na złotych tacach,—rozkazując, aby dwa zjednéy misy albo tacy jedli. Król sam przez subtelną kratę przypatrował się im: za tym wskazał do Wezyra, aby im starego wina nalano w kilka kubków i dobrze się popili. Prosilili zatym aby mogli odeysć, a wnet Tachmas Beg Wezyr Ormianin i Chrzescianin przyszedł do nich imieniem Króla, powiadając, że jest wdzięczeń przyjazdu poselskiego, a ponieważ jesteś wielkim gościem u Wielkiego Króla, tedy to jest rozkazanie Królewskie, aby to wszystko, co tu jest na tey Sali, na stole, na scianach i na ziemi, żebyście to sobie wzięli, albo pobrali. — Zaraz nierozmyślając się porwali się do tac złotych, jeden drugiemu wydziera-

An. 1600. jąc, powiedając, zem ja pierwiey począł cukić jeść, potym do obicia, do Kobierców, tak iż z wielkim krzykiem wszystko między się rozerwał, Król patrząc z daleka suniał się, i tak ci je odprowadzono do gospody. — Zaczym rzekł Król do Wezyra, dziwna rzecz jako ten

człowiek przyechawszy, najpierwiey stawił się nam bardzo poważnym, przestrzegając dostojęństwa Cara Swego i powagi Swey, a skoro się upił, a to widzisz jakim się lekkim człowiekiem być pokazał.

(*Exemplar Albertrandii*).

XXXI.

An. 1601. List do Zygmunta III. Krola Polskiego i Szwedzkiego pisany z Moskwy od poslow dla przymierza poslanych w roku Pańskim MDCI.

Донесение Королю Сигизмунду III изъ Москвы отъ Пословъ Польскихъ, посланныхъ туда для заключенія перемирия, въ 1601 году.

Co się z nami przez te czasy w Moskwie działo, jakiśmy mogli wynaleść sposob przesłania, nieomieszkiwaliśmy przez pisanie W. K. M. Panu naszemu miłościwemu dawać znać. Bo skoro przyjechawszy, wszystek ten czas niedziel dwadzieścia i jedną za wielką strażą w zawarciu byliśmy, tak że ludziom naszym za wrota wychodzić, i Moskiewskiej straży z naszymi mówić niedopuszczono, i aż w sześć niedziel za gęstym i częstym przypominaniem przez przystawy, do ręki przypuszczeni byliśmy, a z Bojarami dumnymi, których na rozmowę z nami wysadzono, dosyć leniwo przez niedziel dwadzieścia ledwieśmy kilkakroć rzekomo do traktatów przypuszczeni byli, i to na każdym zasiadaniu o rzeczach przystoynego podania naszego, nieuważając jedno tytułu swego Carskiego swemu Kniaziowi, a wrócenia ziemi Inflantskiej domagali się, przykre rozmowy z nami o tym czyniąc, dobrześmy to baczyli, że nas umyślnie trzymali do przyjazdu posłów Ks.

Karolusowych, niewstydliwie częstokroć potrząsając, że mu Karolus Esthonii wstępuje, i sam mu się z Królestwem Szwedzkim poddaje, a nam niebezpieczeństwem od Michała grozili, twierdząc że z pomocą Cesarza Imci Chrześcijańskiego woynę przeciw W. K. Mci podniósł, i koronę Polską sciska, i coby temu za koniec był, niemniej tego oczekiwali. Ale za pomocą P. Boga wszechmogącego serca ich złośliwe nieucieszyły się. — Albowiem goniec W. K. Mci 8 dnia Februarii do Moskwy wjechawszy a do nas die 11 przyprowadzony, pocieszoną i miłą nam od W. K. Mości o Michału nowinę przyniósł, że błogosławieństwem Bożym a szczęściem W. K. Mości, Michał z Wołoch wygnany, nie jedno Wołoskie, ale Mułtańskie i Siedmigródzkie państwa utracił, a te pod władzę W. K. Mości przyszły. — Za co my Panu Bogu dzięki i modlitwy oddawszy, a dnia 20 Februarii dopiero audyencyą otrzymawszy, publicznie zwycięstwo W. K. Mości synowi Kniazia wiel-

kiego, że się sam chorobą wymówił in consensu wszystkiey rady jego oznaymili, i woli Bożey ofiarując tytuły tych Państw W. K. Mości naszemu miłosciwemu Panu przypisać potrzebę baczyliśmy. — Moskwa wiedziała o tym już wprzód, jednak wyznawać to złość im niedopuszciała. Interim posłowie od Karolusa 18 Februarii do Moskwy przyjechali, których umyślnie mimo dwór nasz do gospody prowadzono, a ludziom naszym nad zwyczaj patrzeć niebroniono, choć była insza droga prostsza do gospody ich. Gospody im dano niedaleko naszey, z tey przyczyny, abyśmy o ich wiedzieli; ale to nas naymniey nie obczodziło. Byli ciż posłowie Karolusowi w Zamku trzykroć raz po raz, dnia 23, 25, 28 Februarii. Coby tam sprawowali dostatecznie wiedzieć nie możemy, snadź justyfykując się że invitus za danim od W. K. Mości wielu przyczyn, wojnę musiał podnieść przeciw W. K. Mości, i zatym wzywał go ad societatem belli, ukazując mu czas i pogodę dobrą na W. K. Mość prosił, aby mu pozwolił z Finlandyi do Inflant woysko prowadzić przez ziemię Moskiewską, snadźby też miał u niego pieniędzy pożycząć, chcąc mu te zamki zastawić, które teraz pobrał w Inflanciech. Baczyliśmy jednak, że Moskwa nie kontenci z poselstwa Karolusowego, i przyjaźń jego, którą z przodku pochwycili łącno, zaniechawszy, i onę swoją chlubę pierwszą spuściwszy, do nas się obrócili i dopiero na niedzieli 21 po przyjechaniu naszym,

co dzień nas wzywając, o pokoju doczesnym (bo An. 1061. do wiecznego non sunt capaces) z nami namowy czynili. Iakoż zawarliśmy pokoy do lat 20, po wyjściu przymierza pierwszego, temiż kondycjami, jako pierwsze przymierze było zostanowione, a pod ten czas, o wiecznym zjednoczeniu przez posły z obu stron namowy być mają. O czym wszystkim da Pan Bog ustnie szerszą sprawę W. K. Mości naszemu miłosciwemu Panu sami damy, i wyjechawszy już w Imię Boże z Moskwy 13 Martii, śpieszymy się jako nayprędzey do W. K. Mości P. naszego miłosciwego przybyć, by jedno zła droga rostokiem nas niezabawiła i niezatrudniła. A jeźlibyś W. K. Mość wiadomość o wszystkim dostateczniejszą mieć chciał, tedy dla tego do W. K. Mości Pana starostę Urzelickiego, który wiadom traktatów, posłaliśmy, żeby W. K. Mości naszemu miłosciwemu Panu ustnie o wszystkim sprawę dał.

Ioachima Greve za naszą instancją Kniaź Moskiewski wypuścił, i dał go do nas samo czwartego, który iedzie z nami, i insze towarzystwo Kniaź obiecał Wielki wypuścić i zarazem posłano po nie do Wielkiego Nowogrodu, którzy, spodziewamy się, albo gdzie nam drogę zajądą, albo ich po wyjechaniu naszym z granic za nami wyszlą. — Datum z Możayska 16 Marca 1601 roku.

Leo Sapieha. Stanisław Warszycycki. Elias Pielgrzymowski Kasztelan Warszawski.

(*Exempl. Albertrundii*).

XXXII.

An. 1601. Clementis P. VIII ad Boris Dominum Russiae. (Ut nuntios apostolicos in Persidem missos tueatur, eisque auxilium praebeat).

Павлу Клименту VIII Царю Борису Феодоровичу, всего просишь о покровительствѣ и помощи Папскихъ Нунціевъ, пославшихъ въ Персію.

Boris Domino Russiae Magno Duci Moscoviae, Novoguardiae, Smolentiae, Volodimiriae, Domino Cassani et Astracani, multorumque aliarum provinciarum Principi magno et desideratissimo. Clemens P. P. VIII.

Boris Domino Russiae etc. salutem, et omnium gratiarum fructum. Propensam benevolentiae voluntatem, quam summi Romani Pontifices praedecessores nostri habuerunt erga Magnos, et clarissimos Principes Moscoviae Duces, majores tuos, Nos pariter erga te gerimus, et retinemus, Nobisque persuademus, te quoque animo praeclearo esse erga Nos, et erga hanc sanctam Apostolicam Sedem, in qua, Deo auctore, meritis licet imparibus praesidemus. Itaque multa cum fiducia ad te scribentes commendamus tibi etiam atque etiam dilectos filios Franciscum Costam servum Dei presbyterum, et Didacum Mirandam Enriquium, Lusitanos, familiares nostros, et nobis valde caros, quos in Persidem mittimus ob negotia magni momenti, et quae ad Dei omnipotentis gloriam magnopere pertinent, a te autem petimus, ut eos benigne, et

humaniter recipias, ambos, si simul ambo fuerint, aut alter eorum si fortasse aliquo casu in tam longinquo itinere disjuncti, et separati fuerint, tuoque favore et gratia ita eos prosequaris, omnemque opem et auxilium ita illis ambobus, alterive praebeas, ut non solum per tuas amplissimas Provincias tutum iter teneant, sed etiam in Asiam, et ad ea quae pergunt loca ipsi, comitesque eorum feliciter Deo juvante perveniant. Facies in eo rem nobis apprime gratam, et filio etiam nostro in Christo carissimo Rodolpho Imperatori electo, et plane dignam tui animi magnitudine, et Nos quoque, ubi usus venerit, et quantum cum Domino Nobis licuerit, paria tibi benevolentiae officia rependemus. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die 28 Aprilis 1601. Pontificatus nostri Anno decimo.

Ex Autogr. Regesto Brevium Clementis P. P. VIII. an. X. pag. 97.

XXXIII.

Ejusdem ad eundem. (Missionarii in Persidem ituri commendantur)

Тогоже Папы тому же Царю. Поручаетъ благосклонности его Миссіонеровъ, отправляющихся въ Персію.

Boris Principi Moscoviae et maximarum provinciarum Domino potentissimo.

Potentissime Princeps salutem et divinae gratiae lumen. Tuae Celsitudinis humanitas nostrum hominum celebrata sermonibus, ad te amandum nos allicit, facitque, ut nostram hanc in te voluntatem cupiamus tibi notam esse atque perspectam. Nunc verò etiam, cum sese offerat occasio, damus tibi testes benevoli erga te animi nostri viros probos Carmelitani Ordinis; Paulum, Simonem, Ioannem, Thaddaeum et Vincentium, Sacerdotes omnes et Christi operarios optimos, quos proficiscentes in Persiam, volumus per tuas amplissimas provincias transire, iter ut illis esset expeditum tutumque, atque ut de nostra in te propensione degustares aliquid, tibi a natura ad humanitatem erudito quod arbitramur fore jucundum. A tua Celsi-

tudine petimus majorem in modum, in nostros hos homines et Dei ministros ut te praebeas benevolam, juvesque eos tua benignitate et gratia; imprimis verò facilis ut illis per tuas provincias pateat transitus in Persiam. Hoc animi tui magnitudini maximè convenit, hoc nobis tam gratum est futurum, ut velimus etiam tuae Celsitudini eo nomine debere plurimum. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XXX. Iunii MDCIV. Pontificatus nostri anno XIII.

Hoc breve in exemplari unde est descriptum inscribitur Theodoro non Borisio Principi Moscoviae. Authoris an exscriptoris vitio id factum fuerit, non constat.

(Albertr. ex codice mscr. Bibliothecae Vallicellianae Romae. 1. 59.)

XXXIV.

Cardinalis Aldobrandini litterae ad eundem. (De eodem argumento).

Кардинала Альдобрандини письмо къ Царю Борису о Ап. 1604. томъ же предметъ.

Potentissime Princeps. Cum a Sanctissimo Domino nostro in Persiam mittantur religiosi

sacerdotes, Paulus Simon, Iohannes Thadeus et Vincentius, per Celsitudinis Vestrae provin-

An. 1604. cias iter facturi, illis injunxi, ut Celsitudinem Vestram si forte adierint, meo etiam nomine salutent, eique meam propensam erga ipsam voluntatem testificentur. Cum enim sciam, quantam non modo potentiam, sed et justitiam, fortitudinem ac clementiam dederit vobis Deus, cupio Imperium vestrum quam amplissimum esse et florentissimum. Accipiet igitur Celsitudo Vestra hoc benevolentiae officium a sincera mente profectum, pari voluntate, et viros istos, pro sua insita benignitate, liberum atque expeditum per provincias suo sceptro subjectas iter peragere, et nulla a quopiam injuria affici permittat. Nos interea orabimus, ut qui est lux vera, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, illuminet mentem Celsitudinis Vestrae, ad ea credenda, facienda, quae salutem aeternam vobis afferant. Datae in magna Urbe Roma anno a Nativitate Christi 1604 die 5 Iulii.

(Albertr. ex Biblioth. Principum Aetiorum Romae XVIII G. N. I.)

XXXV.

An. 1605. Del Card. Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 21 di Gennaro 1605. (De grata exhibitione Ducis Moscoviae, deque illi suadendo, ut in Tartaros arma vertat).

Отъ Кардинала Боргезе къ Панскому въ Польшу Нунциу Рангони, изъ Рима, 21 Января 1605, о доброхошномъ предложеніи Царя Московскаго, и о преклоненіи его, начать войну съ Татарами.

L'offerta del Duca di Moscovia è cortese, e piena di sincerissimo affetto verso cotesta Maestà, ma se si potesse disporre a voltar le armi contra il Tartaro, sarebbe di maggior' utile al Regno di Polonia l'abassar l'orgoglio di nemico si potente, e vicino, et indebolire le forze del Turco, in modo, che a Cesare si facilitasse ogni impresa. A questo effetto si manderanno a V. S. con l'ordinario seguente Brevi credentiali per il Re, e Senatori, accioché siano in mano sua in tempo, che si comincerà la Dieta, e si possa dar principio alla trattatione anticipatamente. Che è quanto mi sovviene in questo particolare, e per fine Le desidero ogni bene.

Nunziat. di Pol. tom 9. pag. 29.

XXXVI.

Del medesimo al medesimo. Roma 28 di Gennaio 1608.
(De nepote Nuntii Apostolici Poloniae ab itinere Moscoviae revocando; deque oratore Moscovitico de Polonia minime contento).

Le lettere, che io ricevo da V. S. con l'ordinario di questa settimana, sono due sotto li 24 del passato, et un' altra resami in suo nome delli 24 di Settembre.

L'ordine dato da V. S. a Suo nepote, che se ne ritorni, quando possa, lo troverà facilmente, essendo avviso per altra via, che s'era ammalato per strada, e perciò al suo arrivo, si giusterà meglio il conto delle spese. Sente gran dispi-

Ось тогоже къ тому же. Изъ Рима, 28 Генваря 1608. Ап. 1608.
Объ оштрафеніи поѣздки въ Москву племянника Пискаго Нунція; о неудовольствіи Московскаго посла на Поляковъ.

cere Sua Santità del disgusto dell' Ambasciator Moscovita, sebbene si deve credere, che il Gran Duca averà altro senso, e che conserverà la mente dè favori ricevuti da cotesta Maestà, non ostante la poca soddisfazione del Suo Ambasciatore. Ch'è quanto mi occorre dirle per ora, e Le prego per fine ogni bene.

Se il nepote di V. S. fosse in qualche modo impegnato col Gran Duca, lo lasci andare.

Nunziat. Polon. tom. 9. pag. 30.

XXXVII.

Pauli P. V. ad Pseudodemetrium. (Demetrio in avitum Imperium restituto gratulatur, hortaturque ut in suscepta catholica religione perseverat).

Папы Павла V. къ Лжедимитрію, коего поздравляетъ Ап. 1606.
съ возмещеніемъ на прародительскій престолъ, и увѣщаетъ пребыть въ принятомъ имъ Римско-Католическомъ вѣроисповѣданіи.

Dilectissimo filio Demetrio, Domino Russiae, Magno Duci Moschoviae, Novoguardiae, Smolentiae, Wlodimiriae, Domino Casani et Astracani, multarumque Provinciarum Principi Magno Paulus Papa Quintus.

Dilectissime fili salutem, et Apostolicam benedictionem. Maxima cum animi nostri laetitia intelleximus, Celsitudinem tuam ad antiquum

regnum, extincto tyranno, qui hactenus injuste ipsum occupaverat, summo hominum consensu revocatam esse, atque brevissimo tempo-

Hist. R. Mon. T. II.

An. 1605. ris spacio in Imperii recuperatione plurimum profecisse. Sane Deo omnipotenti gratias agimus, qui te primum exulare permisit, ut adolescentiae tuae gressus in viam salutis dirigerentur: nunc vero Catholicae religionis lumine illustratum in regale solium patris tui vult restituere. Procul dubio haec illius opera sunt, qui facit mirabilia magna solus, ut quotidie divitias aeterni consilii ejus magis admiremur, quod etiam existimare te pro tua prudentia, et audivimus, et gavisi sumus. Itaque multo magis gratulamur hanc tantam felicitatem; facile enim credimus, eam stabilem, et diuturnam fore. Cum enim auctorem bonorum omnium, quae adeptus es, Deum esse intelligas, nec ignores quibus modis usque ad hanc diem ejus clementiam tibi propitiam reddere curaveris; plane confidimus, si eadem insistas via, progressus tuos in posterum maiores semper evasuros. Multa quidem de singulari pietate, ac religione tua nobis renunciata sunt, quae nos incredibili gaudio perfuderunt, et nostrum tibi paternum amorem mirifice conciliaverunt. Nam te non magis armis, quam oratione munitum, nec minus piorum hominum admonitionibus, quam fortissimorum Ducum consilio instructum descendere in praelium accepimus. Quae cum ita

sint, multo vehementius impellimur ad implorandam divinam misericordiam, ut tibi semper adesse velit, tuaque consilia, studia, conatus, labores in beneplacito suo dirigere, atque victorias, et triumphos tuos ad sanctissimi nominis sui gloriam augere, et amplificare dignetur. Quod sane nobis pro sua clementia Patrem misericordiarum concessurum existimamus, praesertim si Celsitudo tua, quemadmodum antea fecit, ita et in posterum Catholicam Religionem, quam Ecclesia sancta Romana docet, integram, inviolatamque custodierit. Profecto hac una eruditus tot, tantaque beneficia a Deo consecutus es. Quare etiam atque etiam hortamur te pro summa charitate, qua Celsitudinem tuam in visceribus Christi complexi sumus, ut quam antea amplexatus es, eam egregia fide in corde tuo conservare velis. Nos certe numquam cessabimus precibus nostris tibi in omnibus auxiliari, simul etiam ut alii Christifideles hoc ipsum faciant, sedulo curabimus. Interea te, quem ut filium charissimum in Domino summo-pere diligimus, nostram apostolicam benedictionem impertimur. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub annulo Piscatoris IIII. Idus Julii MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Ex Regesto autogr. litterar. aplicarum in forma Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. ann. I. epist 58.

XXXVIII.

Ejusdem ad eundem. (Demetrio ab inimicorum manibus jam a pueritia erepto, et in patris solium restituto, Fratres Carmelitani in Persidem proficiscentes commendantur).

Тогоже Папы понуже. Радуйся, что Богъ спасъ Дн- Ап. 1605. имперія еще въ отрочествѣ изъ рукъ враговъ его, и возвелъ его на родимельскій престолъ, Папа поручаетъ покровительству его Кармелитанскихъ Монаховъ, отправляющихся въ Персію.

Dilectissimo filio Demetrio Domino Russiae, etc. Paulus Papa quintus.

Dilectissime fili, ac Potentissime Princeps salutem et Apostolicam benedictionem. Agimus Deo omnipotenti immortales gratias, qui admirabili dextera virtutis suae primum eripuerit te parvulum ex manibus inimicorum, nunc vero non solum firma aetate virum, sed virtute, ac pietate praestantem in solio patris tui Principis potentissimi restituerit. Mirifice quidem gavisi sumus in Domino, quod Celsitudini tuae adeo prospera, adeo secunda omnia successerint. Cum minime dubitemus, quin tu cuncta illi accepta referas, qui bonorum omnium auctor et largitor. Itaque venientibus quibusdam dilectis filiis nostris ex Carmelitanorum familia, quos in Persidem mittimus, ut aliqua spiritali consolatione animas Christifidelium degentium in illis partibus reficiant, mandavimus illis, ut Celsitudinem tuam nostro nomine salutarent, ac tibi ob hujusmodi felices eventus gratularentur, nostramque erga te singularum benevolentiam significarent. Petimus igitur abs

te, ut praedictos filios nostros Paulum, Simonem, Ioannem, Thadaeum, ac Vincentium sacerdotes Carmelitanos, qui nostram hanc epistolam tibi reddent, benigne nostra causa excipias, eisque in omnibus, quae de paterno in te amore nostro declarabunt, fidem adhibeas. Deinde, ut iter facile, et securum habeant in Persidem, pro tua in Deum pietate, atque erga nos benevolentia, sedulo facias, praesertim per amplissimas Imperii tui provincias. Maximam sane a nobis hac de causa inieris gratiam, qui cum te plurimum in Domino diligamus, non cessamus quoque Deum orare, ut te incolumem servet, ac multiplicis gratiae suae dona super te iugiter amplificet, cui ex intimo nostri cordis affectu peramanter nostra Apostolica benedictione benedicimus. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub annulo Piscatoris XII. Calendas Augusti MDCV. Pontificatus nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex Regesto Brevium ad Principes viros, Pauli P. P. V. an I. epist. 80.

XXXIX.

An. 1605. Del Cardinal Valenti al Nunzio Ap̄lico in Polonia. Roma 23 di Luglio, 1608 (Pontifex de persona Demetrii certior factus; qui tamen quidquid de ipso Demetrio sapientiores coniciant, et utrum ei nuncius mittendus sit scire cupit).

E' stata gratissima a N. S. la relatione, che V. S. ha mandata, nel particolare di Demetrio, e loda molto Sua Santità la diligenza fatta, avendo Lei soddisfatto intieramente al desiderio. Procuri di penetrar tutto quel che può per ogni via, e tenga corrispondenza con molti per saper molto de' successi di Moscovia, e del giudizio, che si fa dà più intelligenti, e pratici, avvisando di mano in mano quanto intenderà

Отъ Кардинала Валекши къ Папскому Нунцію въ Польшѣ, изъ Рима 23 Июля 1608. Папа извѣщенъ о особѣ Димитрія, но желаетъ знать, какого объ немъ живтвѣя опышныя въ дѣлахъ люди, и должно ли послать къ нему Нунція.

alla giornata, che tanto comanda espressamente N. S.

Intanto sentirà volentieri N. S., che Lei ricordi quel che Le parrà expediente in evento che Demetrio s'impadronisca di Moscovia, che quando fosse bene lo inviare anco di qua persona espressa a complir con lui, in nome di Sua Santità, non si farà difficoltà in mandarla, purchè l'officio possa giovare e sia grato.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag....

XL

An. 1605. Del medesimo al medesimo. Roma 30 di Luglio 1608. (De optima voluntate Demetrii erga Apostolicam sedem, qui hoc modo res proprias, conspiratione detecta, confirmatur creditur).

Per l'ottima intentione, e buon zelo, che mostra Demetrio, come V. S. avvisa, non può non desiderarle la Santità di N. S. ogni felice

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 30 Июля 1608 г.

О добромъ расположеніи Димитрія къ Папскому престолу, и о надеждѣ, что онъ, по открытіи заговора прошивъ него, приведетъ дѣла свои въ наилучшее состояніе.

progresso. Però giovandole il credere, che si sia assicurato dalla congiura, e che abbia stabilito meglio le cose sue, se ne rallegra

molto, e sta in continua aspettazione d'intendere altri particolari di maggior importanza. V. S. avvisi con la solita diligenza quel che potrà penetrare, che non avendo io che dirle di più per ora, fo fine col pregarle ogni prosperità. An. 1608.

Nuntiat Polon. tom 9.

XLI.

Pauli P. V ad Sigismundum III Regem Poloniae. (Demetrius, Rege Poloniae opem ferente, Moscovitico Imperio potitus).

Папи Павла V Сигизмунду III Королю Польскому. Ап. 1608.
Папа хвалишь Короля за помощь, оказанную нмъ
Дмитрію, къ полученію Царства Московскаго.

*Charissimo in Christo Filio nostro Sigismundo Poloniae et Sueciae Regi illustri,
Paulus Papa Quintus.*

Charissime in Christo fili noster salutem, et Apostolicam benedictionem. Gratissimum nobis accidit, intellexisse Majestatem tuam regio quidem animo, nec minus prudenti, quam generoso consilio, Nobilem virum Demetrium Moschovitam quibuscumque rebus potueris, adiuvisse, ut Imperii paterni, quod antea per iniuriam illi ereptum fuerat, potiretur. Laudamus te sane plurimum, quod aequitati consulueris, et quod amico egenti, regio tamen genere, benefeceris. Utrumque quidem Rege dignum fecisti, sed adhuc magis commendamus Maiestatem tuam, quoniam cum Ecclesia sancta Dei praeclare egisse, egregio hoc tuo facto, confidimus. Nam si Demetrius, Catholicam fidem, quam profugus a patria accepit, sicuti spera-

mus, integram apud suos retinuerit, non dubitamus, quin etiam apud Moschovitas Catholicae Religionis professio locum aliquando habitura sit. Hac de causa nos quoque non parum Maiestati tuae ob auxilia, quae hactenus Demetrio praestitisti debere profiteamur. Quod tibi significare voluimus, ac etiam hortari te, ut in posterum rebus suis magis magisque nostra etiam causa opitulari velis. Erit sane Ecclesiae Dei, ut existimamus, maxime utile, nobis gratissimum, tibi vero apprime gloriosum, cui ex animo benedictionem nostram peramanter impertimur. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub Annulo Piscatoris Pridie Nonas Augusti MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an I. epist. 108.

XLII.

An. 1606. Ejusdem ad Cardinalem Macieiovium. (Demetrium a pueritia catholica religione imbutum, Cardinalis Macieiovia cura et hortationibus, etiam paterno Imperio potitum integram retenturum illam speratur).

Тогоже Папы къ Кардиналу Мацеіовскому. Деметрій, воспитанный съ малолѣтства учениемъ Римско-Католической вѣры чрезъ попеченіе и совѣты Кардинала Мацеіовскаго, сохранивъ оное упованельно въ цѣлости и по возмѣствіи на престолъ родительскій.

Dilecto filio nostro, Bernardo tituli Sancti Iohannis ante portam Latinam Presbytero Cardinali Maczieiovio nuncupato Paulus Papa Quintus.

Dilecte fili noster salutem, et apostolicam benedictionem. Scribimus dilecto filio Nobili Viro Palatino Sandomiriae necessario tuo, eumque hortamur qua possumus maiori efficacia, ut cum tantum habeat auctoritatis et gratiae apud Demetrium Principem Moscovitam, quem nos cum ingenti animi nostri laetitia paternum Imperium facile recuperatum esse intelligimus, velit pro sua in Deum pietate occasionem praeclarissimam arripere benemerendi de Ecclesia sancta Dei. Nam accepimus, Demetrium non solum Catholica religione imbutum esse a pueritia, verum zelo Dei incensum esse, ac de sancta Romana Ecclesia optime sentire. Plane pro tua prudentia intelligis quantum pertineat hoc ad Ecclesiae Catholicae dignitatem amplificandam. Neque enim desperare debemus, si Demetrius, sicuti speramus, constans in fide permanserit, Mo-

schovitas aliquando ad sanctae Romanae Ecclesiae gremium adduci posse. Nam illa gens Principi suo, sicuti accepimus, addictissima est. Igitur zelus, et religio in Demetrii pectore, consiliis, et hortationibus Palatini necessarii tui confirmentur, et quod fieri potest, augeantur, necesse est. Quod quidem licet sedulo ipsum curaturum existimemus, praesertim hortatus a nobis, tamen quia hoc vehementer cupimus, petimus a te, ut ei hac de re diligenter scribas, et ad hoc praeclarum facinus quantocius aggrediendum impellas. Rem sane nobis gratissimam facies, et apprime dignam Cardinali de hac Sancta Sede semper optime merito. Benedicimus tibi Apostolica nostra benedictione, quem in sinu cordis nostri assidue gerimus. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub annulo Piscatoris Pridie Nonas Augusti MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an. I. epist. 109.

XLIII.

Ejusdem ad Palatinum Sandomiriensem. (Demetrium catholica religione a pueritia eruditum, eam paterno Imperio restitutum, cura Palatini Sandomiriae, integram servaturam speratur).

Того же Папы къ Воеводѣ Сендомирскому. Папа пѣ- Ап. 1605. являетъ надежду, что Димитрій, съ малолѣтства наставленный въ Римско-Католической вѣрѣ, сохраняющъ оную и по воспріятіи родительскаго престола, попеченіемъ Воеводы Сендомирскаго.

Dilecto filio Nobili Viro Palatino Sandomiriensi Paulus Papa Quintus.

Dilecte fili Nobilis vir salutem, et Apostolicam benedictionem. Renunciatum nobis est, dilectum filium Nobilem virum Demetrium Moschovitam, qui admirabili Dei consilio profugus a patria, apud vos Catholica Religione a pueritia sua eruditus est, magnos fecisse progressus in recuperatione Moschovitici Imperii, minimeque dubitari, quin ipse brevi temporis spatio totius Regni potiatur. Cum igitur optime intelligamus, Nobilitatem tuam maximo adiumento fuisse Demetrio, et consilio. et labore, et opibus tuis omnes eius conatus, et studia semper promovisse; facile credimus te plurimum apud ipsum valere gratia, et auctoritate, quemadmodum nonnulli nobis significaverunt. Quare de tua egregia in Deum pietate confisi, opera, et industria tua in praesentia uti cogitamus. Sane Moscovitarum gens, ut optime nosti, longe a Catholicae Religionis tramite ambulat in tenebris. Hos populos ad Ecclesiae Sanctae Romanae gremium adducere cupimus. Nostri hujus desiderii compotes nulla alia ratione evadere possumus, nisi Demetrius ipse nobis consentiat. Profecto novimus, quantum ipse iudicio tuo deferat, et quam prudens solersque sis, et quanta ingenii dexteritate polleas in negociis pertractandis. Itaque petimus maiorem in modum a te, ut ad divini nominis gloriam, et ad

proximorum salutem propagandam omnes cogitationes, omniaque consilia tua intendere velis, ut suo tempore Moschovitae ad eorum matrem Sanctam Romanam Ecclesiam sese adiungere debeant. Plane speramus rem alioquin difficilem, cooperante misericordia Dei, foeliciter aliquando ad exitum perducere posse. Pro comperto enim habemus, te aditus, et vias omnes, quibus hoc negotium conficiatur, facile reperturum. Interea vehementer desideramus, ut omnem industriam, atque diligentiam adhibeas, quibus zelus Catholicae Religionis in Demetrii pectore foveatur, ac pietas, atque observantia erga hanc sanctam sedem, quibus a pueritia imbutus est, non solum confirmetur, sed augeatur, et amplificetur. Et quidem rem dignam viro Principe prudente, et religioso facies, qua non tantum immortalem laudem apud homines tibi comparabis, sed aeterna praemia apud Deum in caelis promereberis. A nobis certe tantam inieris gratiam, ut te semper charissimi filii loco habituri simus. Quod sane re ipsa, quotiescumque se occasio obtulerit, tibi manifeste declarabimus, neque enim amorem nostrum umquam abs te desiderari patiemur. Quapropter hanc provinciam alacriter suscipe. Deus, cuius causam agis, actiones, et consilia tua diriget, et nos precibus nostris conatus tuos adjuvare non

An. 1605. desistemus. Interim nostra tibi apostolica benedictione benedicimus. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub annulo Piscatoris Pridie Nonas Augusti MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an I. epist. 111.

XLIV.

An. 1605. Eiusdem ad Pseudodemetrium. (Demetrius plenam fidem adhibeat Alexandro Rangonio pontificias litteras ad se deferenti). Тогоже Папы къ Лжедимитрію. Чѣмъ оны имѣлъ полную довѣренность къ Александру Рангонию, который посланъ къ нему съ письмомъ отъ Папы.

Dilectissimo filio Demetrio Domino Russiae, Magno Duci Moschoviae, Novoguardiae, Smolentiae, Wlodimiriae, Domino Casani et Astracani, multarumque Provinciarum Principi Magno Paulus Papa Quintus.

Dilectissime fili Demetri, Domine Russiae, Magne Dux Moscoviae, Novoguardiae, Smolentiae, Wlodimiriae, Domine Casani, et Astracani, multarumque aliarum Provinciarum Princeps Magne Salutem, et Apostolicam benedictionem. Mandavimus dilecto filio Comiti Alexandro Rangonio, qui apud venerabilem fratrem Episcopum Regiensem, nostrum apud Poloniae Regem Nuntium Apostolicum ejus patrum morabatur, ut litteras nostras, quibus foelicissimos in recuperatione paterni Imperii progressus Celsitudini tuae gratulamur, tibi deferret, multaque praeterea nostro nomine significaret. Plane vir generis nobilitate conspicuus est; nam ex eius clarissima familia non solum prodierunt Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinales pietate, ac doctrina praestantes, verum etiam fortissimi in bel-

lo Duces, ac insuper rerum usu satis probatus. Quare eum non vulgariter diligimus, ob quam causam voluimus, ut te adiret, cum ab homine nobis apprime charo paternam nostram in te voluntatem significari cupiamus. Erit dignum prudentia, et humanitate Celsitudinis tuae ipsum nostra causa benigne recipere, et perhumaniter tractare, atque in omnibus rebus, quas tibi nostro nomine significaverit, plenissimam ei fidem adhibere, non secus ac si nos tecum alloqueremur. Quod ut facias, te etiam atque etiam hortamur, et nostram simul tibi Apostolicam benedictionem impertimur. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub annulo Piscatoris Nonis Augusti MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an I. epist. 112.

XLV.

Del Cardinal Valenti al Nunzio Aplico in Polonia, Mgr Rangoni. Roma 13 Agosto 1605. (De Alexandro Rangonio ad Demetrium mittendo).

Con li felici progressi di Demetrio pare ormai alla Santità di N. S. che si possano far più certe risoluzioni, e trattar con lui, come con Gran Duca di Moscovia. Però verificandosi gli avvisi scritti da V. S., e quel che si è inteso dal Cromica mandato dal Palatino di Sandomiria con lettere di Demetrio, sente la Santità Sua, che con l'andata in Moscovia del detto Palatino, o con altra occasione mandi anche V. S. il Sig^r Alessandro Rangone suo nepote a salutar Demetrio in nome di N. S., conforme al Breve, che segli invia, qui alligato per questo

Отъ Кардинала Валенти къ Папскому Нунцию въ Поля- Ап. 1605. шъ, Рангони, изъ Рима, 13 Августа 1605. О посм- къ къ Димитрию Александра Рангони.

effetto, et a rallegrarsi della gratia fattagli dal Signore Dio di restituirgli quel Principato, et essortandolo ad essere bene affetto a questa Santa Sede, e procurare l'unione dé suoi popoli con la Chiesa Romana madre universale. Si voglia V. S. in questo di quei mezzi, che Le pareranno più opportuni, et attenda con ogni spirito a questa santa opera, per consolatione, e beneficio di tutta la Cristianità. All' Ambasciatore Moscovito faccia V. S. ogni amorevole accoglienza, e tratti in modo, che resti soddisfatto, e desideroso di continuar l'amicitia.

Nuntiat. Polon. tom 9.

XLVI.

Del medesimo al medesimo. Roma 13 di Agosto 1605. (Pontifex faustis Demetrii rebus gaudet).

Gran consolatione riceve la Santità di N. S. dei felici progressi di Demetrio, come V. S. avvisa con la sua delli 23 del passato, e rende le dovute gratie alla Divina Maestà, che in tanti travagli, che sente per le cose pubbliche si de-

Hist. R. Mon. T. II.

Отъ того же къ тому же, изъ Рима, 13 Августа Ап. 1605. Папа радуется благополучному успѣху дѣлъ Димитрія.

gni consolarlo colla speranza di vedere abbracciata dai Moscoviti scismatici la Religione Cattolica nel tempo del suo pontificato. E' piaciuto molto alla Santità Sua che Lei abbia accarezzato l'Ambasciatore Moscovita, e che lui sia re-

An. 1605. stato così soddisfatto, che abbia desiderio di continuar l'amicitia, e mostri particolar riverenza verso questa Santa Sede. In simili occasioni V. S. procuri sempre di cattivarsi gli animi con la solita sua cortesia, che molte volte si fanno buoni progressi con questi mezzi, massime in paesi, dove si stimano principalmente queste dimostrazioni.

Li Brevi, che V. S. ricorda, si manderanno tutti con le precedenti, e vi si aggiunge anco

uno per Demetrio credentiale nella persona del Sig^r Alessandro Suo Nepote, dovendo lui passare in Moscovia, se così Ella giudicherà bene.

Di quanto scrive V. S. ho dato minutamente conto a N. S., il quale resta soddisfatto della sua vigilanza, ne avendo io che altro dirle in risposta, Le accuso la ricevuta della lettera scritta nel particolare del Canopaczki, e Le prego dal Signore ogni vera felicità.

Nunziat. Polonia tom. 9.

XLVII.

An. 1605. Del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 10 Settembre 1608. (De Demetrii rebus certiora expectantur).

Отъ Кардинала Боргезе къ Нунцию Рангони, изъ Рима 10 Сентября 1608. Желаютъ лизть новостіе о делахъ Деметрія.

E' piaciuta a N. S. la resolutione di aspettare certo avviso delle cose di Demetrio, prima d'inviar persona, che complisca in nome di Sua Santità. Perciò a suo tempo potrà eseguire quan-

to le parrà conveniente, che questo si rimette alla prudenza sua..... Prego a V. S. ogni desiderato bene.

Nunziat Polon. tom. 9. pag. 3.

XLVIII.

An. 1605. Del medesimo al medesimo. Roma 10 Settembre 1608. (Demetrio, si Dux Moscoviae inauguratus fuerit, gratulatoria epistula pontificia mittatur; ipseque ad foedus contra Turcas cum Rege Poloniae ineundum, et catholicam Religionem fovendam excitetur).

Отъ тогоже къ тому же, изъ Рима 10 Сентября 1608. О посылкѣ Деметрію поздравительнаго письма отъ Папы, ежели онъ коронованъ, и о побужденіи его къ союзу съ Королемъ Польскимъ противу Турокъ и къ благопріятствованію Римско-Католической вѣры.

..... Presupponendosi che a quest'ora si abbia costi l'avviso della Coronatione di Demetrio,

come si è inteso con quest' Ordinario per la via di Amburgo, mando a V. S. qui alligato un

Breve per il medesimo Demetrio di semplice complimento, che Lei potrà accompagnare con quegli officii, che giudicherà più opportuno. L'esser posto dalla mano del Signore in stato di tanta potenza un Principe Cattolico, come professa d'esser Demetrio, da occasione alla Santità Sua di sperare, che stringendosi una sincera unione tra lui, e cotesta Maestà (il Re di Polonia) non solo si possano accrescere le forze dell' uno e l'altro, ma impiegarle anco contro il Turco, che potendo far gran progressi nell' Ungheria, e paesi vicini per la debolezza de' nostri, è necessario che la Maestà Sua pensi per tempo alla difesa del suo Regno, accioché in evento, che i Turchi occupassero parte della Moravia, e Slesia, paesi aperti (il che Dio nostro Signore non non permetta) non gli fosse serrato il passo del commercio, con manifesto pericolo di peggio. Tenga proposito V. S. di questo particolare con S.

Maestà, accioche conosca la paterna volontà An. 1605. di N. S., e con la sua molta prudenza pensi al rimedio, se Le parrà. Per tener Demetrio bene affetto a questa Santa Sede, sente N. S. che possa giovare principalmente l'autorità della Maestà Sua, perciò mandandosi di cotesta Ambasciatore in Moscovia, procuri che il Re si allarghi in questo, et esorti Demetrio a tenere la Religione Cattolica, mettendogli in consideratione quanto sia per ristabilir meglio le cose sue col mezzo della divina gratia, che non quasi voglia altro consiglio umano. Appresso preghi Sua Maestà che ricordi tutto quel che giudicherà che si abbia a fare per acquistare maggiormente l'animo di Demetrio, che N. S. sentira volentieri al suo parere, e lo metterà anco in executione prontamente. Desidero a V. S. per fine ogni felicità, e la salute con tutto l'animo.

Nuntiat. Polon. tom 9 pag. 2.

XLIX.

Pauli P. V. ad Pseudodemetrium. (Demetrio regalis Imperii potito gratulatur; eique in memoriam revocat quibus periculis a puerulo subtractus fuerit, et ut catholicam Religionem in Moscoviam inducat monet).

Папы Павла V къ Лжедмитрію. Папа поздравляеть Ан. 1605. его съ вѣщаніемъ на царство, напоминаеть ему, какихъ оны опасностейъ избѣжалъ въ отрочествіи, и увѣщаееть ввести въ Россію Римско-Католическую вѣру.

Dilectissimo filio Demetrio Domino Russiae, Magno Duci Moschoviae, Noveguardiae, Smolentiae, Wladimiriae, Domino Casani et Astracani, multarumque Provinciarum Principi Magno Paulus Papa Quintus.

Dilectissime fili Demetri, Domine Russiae, Magne Dux Moschoviae, Noveguardiae, Smolen-

tiae, Wladimiriae, Domine Casani, et Astracani, multarumque Provinciarum Princeps Magne

An. 1605. salutem, et Apostolicam benedictionem. Superioribus diebus scripsimus Celsitudini tuae, eique gratulati sumus foelices bellorum eventus, quibus, divina virtute cooperante, in recuperatione amplissimi Imperii tui quotidie proficiebas; nec interea preces nostras pro tua incolumitate, et incremento tuarum foelicitatum umquam praetermisimus. Nunc autem quoniam accepimus, te iam in regali throno Imperii Moscovitici summa omnium tuorum populorum laetitia, atque tranquillitate constitutum esse, peractis primo omnipotenti Deo gratias, qui orationes nostras pro sua misericordia clementer exaudierit; scribimus denuo Celsitudini tuae, ac tibi iterum gratulamur, has adeo magnas, atque adeo admirabiles virtutes, quas in te divina providentia operari dignata est. Profecto, dilectissime fili, cum Regio Propheta canere potes in tuis triumphalibus paeanibus, *Dextera Domini fecit virtutem, Dextera Domini exaltavit me*, cum nos quoque, et universa nobiscum Ecclesia dicamus, a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Neque enim quisquam paulo attentius vitae tuae progressum considerans aliter dicere potest. Nam qui te qua impietate e propria domo eiectum, quibusve periculis puerulum subtratum, et quanta demum facilitate ad Imperium restitutum animadvertit, ac simul secum ipse meditatur imbecillitatem humanarum opum, atque lubricitatem nostrorum consiliorum, manifeste cognoscit admirabile iudicium divinae providentiae. Quod quidem non minus prudenter, quam pie ac religiose iugiter facere tuam Celsitudinem, multorum testimonio cum ingenti animae nostrae iucunditate accepimus. Quo etiam fit, ut nos quoque ardentius in sacrificiis nostris, quae ad veneranda corpora Sanctorum Apostolorum Petri, et Pauli Deo altissimo offerimus pro universo Christiano populo, memoriam tui faciamus, et de tuis magis benevole, magisque

diligenter cogitemus. Si quidem pro tua singulari prudentia animadvertere semper existimamus eisdem artibus Imperia retineri, quibus ab initio comparantur. Quare cum tu Dei beneficio restitutum te esse intelligas, in regali solio patris tui, non dubitamus, quin etiam auxilio divino conservari in eo cupias, et quod non in curribus, non in equis, non in multitudine divitiarum, sed in sola Dei misericordia omnem tuam spem, atque fiduciam ponas. Ob id confidimus, Religionem Catholicam vehementer tibi cordi fore. Nam hac una rite Deum venerari homines possunt, atque efficaciter ejus sibi comparare praesidium. Quod cum Celsitudo tua hactenus experta sit, minime egere videtur nostris adhortationibus ad hoc sedulo faciendum: tamen quia te ex animo diligimus, et nos multis experimentis cognovimus quantum conducat ad animarum salutem, et ad Regni robur, et firmamentum, ut vera, et Catholica Religio et a Principe et a sibi subiectis populis retineatur, cogimur pro nostra paterna charitate te etiam atque etiam hortari, et monere, atque in visceribus Christi obsecrare, ut omni cura, atque diligentia incumbas, ut orthodoxae fidei cultus, et religio, quam sancta Romana Ecclesia semel ab Apostolorum Principe Petro, et a coapostolo eius Paulo accepit, semper integram, puram, sinceram professa est, a desideratissimis filiis nostris populis tuis recipiatur, receptaque pie, ac sancte custodiatur ad laudem, et gloriam omnipotentis Dei. Haec enim illa fides est, de qua Dominus noster Apostolo suo dilectissimo dixit, *Ego oravi pro te Petre, ut non deficiat fides tua*, adversus quam portae inferi praevalere non possunt, super quam Regna, et Imperia, quae fundantur nunquam corruunt, cum et ipsa bene fundata sint super firmam petram. Nos autem cum tuam Celsitudinem ad hoc tam pium, et tam salubre opus hortamur, operam, et auxilium nostrum tibi benigne pollicemur. Nam praeter

quam quod semper pro salute tua, et pro amplificatione tuae dignitatis, et potestatis oramus, et ut nobiscum aliorum quoque piorum hominum preces iungantur, curamus; ultro etiam tibi deferimus religiosos probitate vitae, et sanctitate disciplinae viros eximios, qui in huiusmodi negotio et Deo, et tibi egregiam, et fidelem operam navabunt. Quod si tibi magis placuerit, aliquot eorum de venerabilibus fratribus nostris Episcopis mitemus ad te. Demum nihil unquam praetermitteremus, quod tibi, et Catholicae Religioni proficuum esse existimetur. Tu vero quid agas, quid acturus sis, et quemadmodum sese tuae res

habeant, sedulo ad nos perscribendum cura. An. 1605. Hac enim ratione tibi nostris orationibus, et si quo alio pacto poterimus, melius, et commodius opitulabimur, quod in primis vehementer desideramus. Verbis certe tibi significare non possumus quanta te in Domino charitate complexi sumus. Interea Deum quotidie pro vera tua foelicitate precamur, ac nostra simul Apostolica benedictione benedicimus. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub annulo Piscatoris tertio Idus Septembris MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex Autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an. I. epist. 163.

L.

Del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia Roma. 24 di Settembre 1605. (De Demetrii rebus faustissimis).

Отъ Кардинала Боргезе къ Нунцію Рангони, изъ Рима Ан. 1605. 24 Сентября 1605, О услащивомъ ходѣ дѣлъ Деметрія.

Con quest' ultimo ordinario tengo due lettere di V. S. delle 3. del corrente con le due copie alligate, pertinenti alle cose di Demetrio, e le lettere per N. S. del Vescovo di Varmia, e del Cancelliere di Lituania.

Infinita consolazione ha sentito Sua Santità della certezza de prosperi successi di Demetrio, e della grata memoria, che tiene dei favori ricevuti del Re (di Polonia) mostrata in effetto coll

mezzo dell' Ambasciatore spedito alla Maestà Sua. Si potrà ora discorrere fondatamente de concetti comunicatile dal Paproscki, in materia di che se ne tratterà a suo tempo, dovendo intanto sperare quel Gran Principe ogni giusta gratia da questa Santa Sede, quando si faccia l'unione.

All' arrivo dell' Ambasciatore Moscovita intenderà V. S. molti particolari, de quali dovendo

An. 1605. Lei dar subito ragguaglio a N. S., si è pensato, ch'è bene trattenere l'andata di suo nepote in Moscovia, per conoscere meglio quel che si avrà a fare. Perciò non essendo egli partite alla rice-
vuta di questa, sopraseda sino a nuovo avviso. Non mi occorre dirle altro in risposta delle sue, e per fine Le desidero il colmo di vera felicità.

Nunziat. di Pol. tom 9. pag. 7.

LI.

An. 1605. Del medesimo al medesimo. Roma 1 di Ottobre 1605. (De opinione Demetrii ab ipso suo Oratore certior fieri potest, interea a missione oratoris pontificii supersedendum).

All' arrivo dell' Ambasciator Moscovita si scoprira' il senso del Principe Demetrio, che difficilmente si può giudicare qual sia per relatione di chi è poco bene affetto, come V. S. avvisa con la sua dè 10. del passato. Ha fatto prudentemente a trattenere la missione di suo nipote in Moscovia, e per i rispetti, che Lei scrive, ora giudicò la Santità di N. S. che convenisse soprasedere, come Le significai con le precedenti, in conformità delle quali replico che non lo mandi sinchè non abbia altr' ordine da Sua Santità, la quale desidera saper prima quel, che sente la Maestà del Rè (di Polonia) in questo particolare.

Ошъ шогоже къ шомуже, изъ Рима, 1-го Октябрия 1605. О расположеніи или образѣ мыслей Димитрія можно узнатьъ ошъ его посла; между шѣмъ должно ошлюжить посылку къ нему Папскаго посланника.

Procuri V. S. la reconciliatione del Palatino di Cracovia col Gran Maresciallo del Regno, e preghi il Sigr. Card. Legato a mostrare in questo l'autorità e carità sua; che potendosi stabilir per questa via la quiete di cotesto Regno, sentirà infinita consolazione Sua Santità, che S. Sig^{ria}. Illma sia autore principale di tanto bene.

In risposta degli altri particolari scritti non mi occorre dirle di più cosa alcuna, se non che N.S. aspetta d'intendere quel che porterà l'Ambasciator Moscovita; e per fine La saluto, e Le auguro ogni felicità.

Nunziat. Polon. tom. 9. pag. 8.

LII.

Del medesimo al medesimo. Roma 29 Ottobre 1605. (Missio nepotis Nuncii Aflici Poloniae in Moscoviam improbatum).

Ошъ шогоже къ шомуже, изъ Рима 29-го Октябра 1605. Ап. 1605.
Посольство въ Москву племянника Папскаго въ Поль-
нѣ Нунція неодобрелся.

Avendo scritto V. S. più volte di non voler spedire suo nipote in Moscovia senza espresso consenso di cotesta Maestà (del Re di Polonia) e scrivendo ora d' averlo avuto con tanta difficoltà, dovea bastarle il vedere la Maestà Sua poco inclinata a questa missione, massime non essendo necessità, che premesse tanto, e sentendo anco il medesimo il Palatino di Sandomiria. La venuta dell' Ambasciator Moscovito Le poteva

dar lume di molte cose, né si perdeva tempo col fare la resolutione più fondata come si doveva fare. Dalle mie precedenti scritte in questo proposito, avrà inteso la mente di N. S., e perciò essendole capitate dopo la partita di suo nepote, avrà anche potuto rimediare, massime dovendosi lui fermare à confini per saper la volontà del Gran Duca: e per fine Le prego quanto desidera.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 12.

LIII.

Del medesimo al medesimo. Roma 12 di Novembre 1605. (Missio in Moscoviam nepotis Nuntii Poloniae denuo improbatum).

Ошъ шогоже къ шомуже, изъ Рима 12-го Ноябра 1605. Ап. 1605.
Вторичное неодобрение посольства въ Москву пле-
мянника Нунція Папскаго въ Польнѣ.

..... Quanto a suo nepote inviato da Lei in Moscovia, si può dire contro la volontà di Sua M^{ta} (il Re di Polonia), avrà già inteso dalle precedenti quel che sente N. S., e tanto Le replico ora, volendo credere che Lei avrà

rimediato alla ricevuta della presente; per non multiplicar li disordini, et accrescere il sospetto dè Moscoviti, con poco servitio del Gran Duca, e delle cose pubbliche.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 14.

LIV.

An. 1605. Del medesimo al medesimo. Roma 28 di Novembre 1605.
(Palatini Sandomiriae nata Duci Moscoviae nuptura).

Омъ тогоже къ шомуже, изъ Рима, 28 Нюбря 1605.
Опредстолящємъ бракосочетаніи дочери Седомирскаго воеводи съ Царємъ Московскимъ.

Ricevo con l'ordinario di questa Settimana cinque lettere di V. S., quattro dei 5 et una dei 6. del presente, del contenuto delle quali ho dato subito parte a Sua Santità.

Si rallegra Sua Beatitudine con ogni vivo affetto della continuata buona volontà, che mostra il Gran Duca di Moscovia verso il Sigr. Palatino

di Sandomiria, e poichè piace al Signore di unire tanto più quella Altezza con cotesto Regno col mezzo di sua figliola. Spera la Santità Sua di vedere frutti anco spirituali del matrimonio a beneficio di tutta la Cristianità, et esaltatione di questa Santa Sede.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 17.

LV.

An. 1605. Pauli P. V. ad Palatinum Sandomiriae. (Demetrius opera Fratrum S. Francisci catholicam Religionem amplexus fuerat).

Павлу Паулу V. къ Воеводѣ Седомирскому, о томъ, что Димитрій обращєкъ въ Римско-Католическую вѣру попоченіємъ брашій Ордена Св. Франциска.

Dilecto Filio Nobili Viro Georgio Palatino Sandomiriae Paulus Papa Quintus.

Dilecte fili Nobilis vir salutem, et Apostolicam benedictionem. Etsi ex his, quae hactenus a nostris Legato, et Nuntio Apostolicis, et ab aliis quoque Regni Poloniae Religiosis, nobilibus que viris accepimus de integritate vitae, atque sanctitate disciplinae dilectorum filiorum fratrum Sancti Francisci de observantia, facile persuadebamus, et juberemus, ne ulterius progredetur in reformatione illius Ordinis, profecto, lectis

litteris Nobilitatis tuae, quibus uberrime nobis eorum probitatem, et virtutem renuntias, et Dilectissimi filii Demetrii Magni Moschoviae Ducis conversione comprobas; cum ipsum non minus exemplo sanctitatis eorum, quam doctrinae praestantia inductum fuisse ad amplectendam Catholicae Religionis veritatem affirmes, multo alacrius, multoque libentius mandavimus ut nulla posthae reformationis mentio fieret.

Plane ut vides, tuo hoc testimonio plurimum tribuimus. Tuam erga hos viros religiosos pietatem summopere laudamus, eamque tibi magno usui fore apud Deum certo speramus. Quae vero de egregia voluntate erga Sanctam hanc Sedem Dilectissimi filii nostri Magni Ducis Moschoviae nobis significasti, libentissime legimus: praesertim cum sciamus quanta tibi laus debeatur hac de re. Nos nunquam tuorum oblituros esse offi-

ciorum in Catholicam Religionem omnino cre- An 1605.
das volumus, atque a nobis omnia, tamquam ab amantissimo patre, ut expectes desideramus. Amplificet Dominus super te gratiam misericordiae suae, et nos tibi Apostolica benedictione benedicimus. Datum Romae apud Sanctum Marcum sub Annulo Piscatoris Quarto Nonas Decembris MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an I. epist. 327.

LVI.

Ejundem ad Pseudodemetrium. (Demetrius, qui catholicam religionem et religiosos viros impensius fovebat, cum Palatino Sandomiriae veteris amicitiae vincula arctius nectit connubio eius natae).

Тогоже Папы къ Ажеднишрлю. Папа хвалитъ его за Ап. 1605.
оказываемое имъ Римско-Католической вѣрѣ и духовнымъ особамъ покровительство, и за настрѣненіе его швѣдѣ соединиться узамъ дружбы съ Восвблоу Седомирскимъ чрезъ сочтаніе съ его дочерью.

Dilectissimo filio Nobili Viro Demetrio Domino Russiae, Magno Duci Moschoviae, Noveguardiae, Smolentiae, Wlodimiriae, Domino Casani et Astracani, multarumque aliarum Provinciarum Principi Magno Paulus Papa Quintus.

Dilectissime fili Nobilis vir salutem et Apostolicam benedictionem. Neque laudabilius quidquam, neque quod animi tui magnitudini, et egregiae pietati magis conveniat, facere poteris, quam cum tanta inter Celsitudinem tuam, et Nobilem virum dilectum filium nostrum Georgium Palatinum Sandomiriae officia mutuae charitatis, et benevolentiae intercederent, volueris iuncta tibi nobilissimo connubio Marina nata eius Nobili virgine, dilectissima filia nostra, veterem

amicitiam confirmare. Plane una, atque eadem re et grati animi praeclarissimum exemplum erga probatum amicum praebuisti, et religiosae, ac piaae tuae voluntatis signum in Dei obsequium dedisti. Et quidem omnis Ecclesia iam de te optimam opinionem conceperat; nam relata sunt nobis tua in catholicos, religiosos que viros officia, et ob id assiduae pro salute tua preces Deo oblatae sunt, iugiterque offeruntur; sed hisce tuis praeclarissimis, iucundissimisque nobis nuptiis

An: 1605. omnium spem, atque animum confirmasti. Procul dubio credimus, ut cum tibi filios ex lectissima hac foemina, quae in religiosa, et catholica domo nata, pie ac sancte educata est, procreare cupias, velis quoque ad catholicae veritatis lumen, et ad Ecclesiae sanctae Romanae omnium aliarum Ecclesiarum matris, et Magistrae gremium Moschovitici Imperii populos desideratissimos filios nostros adducere. Nam Principes, Ducesque suos populi ut imitentur necesse est. Profecto novimus, quemadmodum amplissimum, nobilissimumque Imperium recuperaveris; virtutem dexteræ Excelsi aperte vidimus; Dei providentiam in exilio tuo animadvertimus. Sane quid aliud tuum hoc exilium sibi voluit, quam ut de catholicae fidei veritate apprime instruereris! nam experimento compertum est, nihil ad adipiscendum Imperium pertinuisse, cum fere nullam tibi difficultatem attulerit, quemadmodum his, qui exulantur, evenire solet. Quod si ulli unquam pertimescendum fuit hoc, tibi maxime formidandum erat, qui patria procul profugus, et inermis peregrinaberis. Quae cum ita sint, iure existimare debes, Celsitudinem tuam a Deo praedestinatam esse, cuius ductu, et auspicio Moschovitae redeant ad sinum matris antiquae, et eorum amantissimae, Romanae videlicet Ecclesiae, passis, latisque brachiis ipsos recipere gestientis. Hoc enim pacto multo magis nunc gratulamur tibi hoc tuum nobilissimum, foelicissimumque connubium, quod speramus multa tibi ex ipso commoda ad hoc tam salutare negocium perficiendum promanatura esse. Nec interea desistimus unquam Deum precari, ut iugiter

te praesidio divinae gratiae custodiat, lumine coelestis sapientiae illustret; actus, operationes, et consilia tua in beneplacito suo disponat, atque promoveat. Celsitudinem autem tuam etiam, atque etiam hortamur, ut noctes, diesque divinae bonitatis benignitatem meditetur, camque foelicissimis in rerum tuarum eventibus agnoscat, seque gratam, et memorem tantorum beneficiorum auctori omnium bonorum exhibeat. Quod certe nulla alia re praestare poteris, quae gratior, acceptiorque sit summo Patri, quam si catholicam fidem ab aeterno filio eius sanctis Apostolis demonstratam, et ab ipsis Romanae, et Catholicae Ecclesiae declaratam, atque a summis Pontificibus, praedecessoribus nostris, et a nobis constanter retentam, integram incorruptamque servatam, ut subiecti tibi populi recipiant, ac amplexentur, omni studio, atque diligentia curaveris. Sic enim a Deo benediceris, sic omnis Ecclesia nobiscum orabit ad Dominum, ut uxor tua sit sicut vitis abundans, et filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae. Quemadmodum et nos in nostris precibus, quas ad corpora beatissimorum Apostolorum pro totius populi Christiani salute fundimus, assidue petimus, ut diu, multumque cum lectissima coniuge tua filia nostra in Christo dilectissima foeliciter vivas, filios filiarumque vestrorum usque ad tertiam, et quartam generationem videatis. Quod ut facilius obtineas, benedicimus tibi Apostolica benedictione nostra. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris tertio Nonas Decembris MDCV. Pontificatus nostri anno primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an I. epist. 363.

LVII.

Ejusdem ad Marinam Mnizek. (Ei de conjugio cum Demetrio gratulatur).

Тогоже Папы къ Маринъ Мнѣшекъ. Папа поздравляетъ Ан. 1605. ее со вступленіемъ въ супружество съ Димашріемъ.

*Dilectissimae in Christo Filiae nostrae Nobili Mulieri Marinae Magnae Moschoviae
Ducissae Paulus Papa Quintus.*

Dilectissima in Christo filia nostra Nobilis Mulier salutem, et Apostolicam benedictionem. Maxima sane laetitia profusi sumus ob praeclarissimum tuae Celsitudinis cum dilectissimo filio nostro Demetrio Magno Moschoviae Duce conubium, ipsumque tibi ex animo gratulamur: facile enim credimus, has tuas nuptias, magnam Ecclesiae Catholicae utilitatem esse allaturas. Te enim patre Nobili viro, et de Religione nostra optime merito nata: pia, et laudabili institutione educata, nunc singulari Dei munere cum tanto, talique Principe in matrimonium iuncta, libet nobis omnia a tua Celsitudine expectare, quae a nobili muliere zelo Dei incensa, Divinorum beneficiorum memori expectari debent. Quorum illud primum, et potissimum est, ut omni studio, atque diligentia cures, una cum Dilectissimo filio nostro Demetrio Magno, et Potentissimo Duce viro tuo, ut Catholicae Religionis cultus, et Apostolicae Sanctae Romanae Ecclesiae disciplina a subiectis Imperio vestro populis recipiatur, recepta retineatur, et amplificetur. Hoc enim pacto te Deo Patri misericordiarum gra-

tam ob tanta in te collata bona exhibebis, qui nihil aliud a nobis exigit, quam sacrificium laudis, et oblationem nostri cordis. Sic enim coniugi tuo nobilissimo, qui te ad tanti Imperii societatem vocavit, gratias rependes debitas: cum tu divino auxilio thronum eius potestatis munire studueris. Sic enim de te iure dicetur, Dilectissima filia, mulieris bonae beatus vir, mulier bona in parte bona timentium Deum, dataque est viró pro factis bonis. Nos certe, quo facilius hoc assequi possis, semper tui in nostris orationibus meminerimus, tibi que a Deo auxilium gratiae suae indesinenter precabimur, ut cum pace, et gaudio simul cum praestantissimo viro tuo foelix, ac laeta ad extremam senectutem vivas, filios filiorum tuorum ad quartam usque generationem videas; demum ad vera bona aeternamque vitam pervenias. Interea et cum omni cordis affectu nostra Apostolica benedictione peramanter benedicimus. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris Tertio Nonas Decembris MDCV. Pontificatus Nostri Anno primo.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros, Pauli P. P. V. an I. epist. 358.

LVIII.

An. 1606. Ejusdem ad Palatinum Sandomiriae. Gratulatur de conjugio ejus natae cum Demetrio.

Тогоже Папы къ Воеводѣ Сандомирскому, когото по-
дразываютъ со вступленіемъ дочери его въ бракъ съ
Димитріемъ.

Dilecto Filio Nobili Viro Georgio Palatino Sandomiriae Paulus Papa Quintus.

Dilecte Fili Nobilis Vir salutem, et Apostolicam benedictionem. Significatum Nobis est, collocasse te in matrimonium dilectissimam in Christo filiam nostram virginem Nobilem Marinam natam tuam Potentissimo, et dilectissimo filio nostro Demetrio Magno Moschoviae Duci. Deo Patri misericordiae gratias egimus, quod speramus hoc nobilissimum connubium magno Catholicae Religionis amplificationi usui fore. Ipsi autem sponsis praestantissimis statim benediximus, ac simul omnia fausta, ac foelicia precati sumus. Nunc vero Nobilitati tuae ex animo gratulamur, cui hac affinitate tantam dignitatis accessionem factam esse videmus. Coeterum quo magis haec tua, tuaeque filiae, ac totius Domus vestrae foelicitas augeatur, hortamur te, ut nullius rei magis satagas, quam ut animus Magni Ducis generi tui firmus, et constans sit Catholicae Religionis professione. Sic enim et sibi, et vobis divinum praesidium in omnibus rebus comparabitis, sic mutuus inter coniuges amor amplificabitur foveus divinae charitatis ardore. Sed ut hoc efficere possis, omni

studio, atque diligentia curare debes, ut inducas dilectissimum filium nostrum Demetrium ad introducendam in Moschoviam Sanctae Romanae Ecclesiae disciplinam, sine qua impossibile est recte, atque catholice de fide sentire, sicuti optime nosti. Profecto non dubitamus Nobilitatem tuam hoc ipsum nobiscum sentire, et in hoc unum intendere, nihilque magis filiae tuae praecepisse, vel ipsam monuisse, quam ut sedulo, et prudenter virum suum ad tam necessarium saluti suae consilium semper impellat. Verum pro nostra paterna charitate cogimur, ut enixe petamus a te, quod tua sponte praestitutum omnino speramus. Quod omni certe cum nostri cordis affectu facimus, nec non Deum assidue precamur, ut studia, labores, operationes, et consilia tua lumine suae sanctae gratiae dirigat, optatisque tuis in beneplacito suo benignus respondeat, ac simul tibi Apostolica benedictione nostra peramanter benedicimus. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris Tertio Nonas Decembris MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an. I. epist. 360.

LIX.

Del Cardinal Borghese al Nunzio Aꝑlico in Polonia. Roma 3 di Decembre. 1605. (De gratulatoriis epistolis Pontificiis ad Magnum Ducem et Ducissam Moscoviae matrimonio inter se jungendos).

In conformità di quanto ha ricordato V. S. nel particolare, che pretende dal Re (di Polonia) il Gran Duca di Moscovia, mando qui alligato il Breve per Sua Maestà con la copia, acciochè Lei la accompagni con l' ufficio, che giudicherà necessario. Saranno anco con questa tre Brevi per li Gran Duca, e Gran Duchessa di Moscovia, e Palatino di Sandomiria, con li quali si rallegra

Отъ Кардинала Боргеа къ Папскому Нунцию въ Польшѣ Ап. 1605. изъ Рима 3 Декабря 1605. О поздравительныхъ письмахъ Папы Царю Московскому и супругъ его на ихъ бракосочетаніе.

N. S. del Matrimonio. Perciò V. S. presenti li due, e mandi il terzo al Gran Duca con opportuna occasione. Né il tempo serve di dar risposta alle difficoltà proposte dall' Ambasciatore Moscovita circa la celebratione del matrimonio, nè si è potuto intendere, da quel che Lei scrive, in che consistano: onde non avendo che aggiungere di più le auguro per fine ogni felicità

Nunziat. Polon. tom. 9. pag. 19.

LX.

Del medesimo al medesimo. Roma 3 di Decembre 1605. (De oratore Moscovitico Summis officiis colendo; deque Patriarcha Ruteno Apostolicae Sedi obediente).

. . . . Il complimento fatto da Lei con l' Ambasciatore di Moscovia gli avrà dato gran soddisfazione; perciò continui ad onorarlo con ogni cortese dimostrazione per disporlo a sentir volentieri qualche altro ragionamento delle cose pubbliche.

Favorisca V. S. appresso il Serenissimo Re (di Polonia) il Patriarca Ruteno, poichè si mos-

Отъ шогоже къ шому же, изъ Рима 3-го Декабря 1605. Ап. 1605. О хорошемъ приѣмѣ Московскому Посланнику и о покорности Россійскаго Патріарха Папскому престолу.

tra così obediente a questa Santa Sede, e non lasci di fare officio, che Le possa giovare, esortandolo a difendere l' unione con tutto lo spirito.

Si aspetta nuova della celebratione delle nozze di Sua Maestà, delle quali sente N. S. ogni giorno maggior contento, massime avvisando Lei che passano con la desiderata quiete.....

Nunziat Polon. tom. 9. pag. 19.

LXI.

An. 1605. Del medesimo al medesimo. Roma. 10 di Decembre 1608.
(Dux Moscoviae pollicitus fuerat Clementi VIII, 30 Julii
1604, se cum suis populis Apostolicae Sedi conjungere).

Non ho che dire a V. S. con la presente se non che non tengo sue lettere questa settimana, non essendo capitato in Venetia sabbato passato il corriere di Vienna. Sarà qui alligato un Breve per il Gran Duca di Moscovia, con l'occasione di una lettera trovata qui del medesimo, scritta a Papa Clemente di santa memoria, sotto li 30. di luglio 1604. con la quale promette di voler essere unito sempre con questa Santa Sede, e

Отъ тогоже къ тому же въ Рима, 10-го Декабря 1608. Царь Московскій далъ 30 Юля 1604 г. обѣщаніе Павъ Клименту VIII присоединиться съ народами своими къ западной Церкви.

d'indirizzar tutti i suoi popoli a questo sante fine. V. S. potrà pregare il Sig^r Palatino di Sandomiria, che procuri di fargli aver buon ricapito, e che l'accompagni con l'autorità sua, che avendo principalissima parte in questo negotio, mi rendo certo, che farà anco l'ufficio volentieri: ne occorrendomi l'aggiunger altro, La saluto per fine con ogni affetto.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 21.

LXII.

An. 1605. Pauli P. V. ad Pseudodemetrium. (Respondetur Demetrii litteris anno superiori ad Clementem VIII scriptis; qui ei monita catholicae Religionis tradiderat; ipseque Demetrius monetur de eadem Religione servanda, uti eidem Pontifici iam promiserat).

Папы Павла V къ Лжедмитрію, описавъ на писмо Димитрія писанное въ предъидущемъ году къ Папъ Клименту VIII, отъ него отъ принялъ участіе Лажинской вѣры, и уважаніе самому Димитрію хранить сію вѣру, какъ онъ уже обѣщавъ по повелѣнію Папы.

Dilectissimo Filio Nobili Viro Demetrio Domino Russiae, Magno Duci Moschoviae, Noveguardiae, Smolentiae, Wlodimiriae, Domino Casani et Astracani, multarumque aliarum Provinciariarum Principi Magno Paulus Papa Quintus.

Dilectissime fili Nobilis vir salutem et Apostolicam benedictionem. Legimus litteras Celsi-

tudinis tuae ad foelicis recordationis Clementem Octavum praedecessorem nostrum anno prae-

terito III. Calendas Augusti datas. Plane summam ex ipsis iucunditatem cepimus. Affirmas namque accepisse te ab eodem praedecessore nostro doctrinam vitae, et aeternae gloriae, eamque non solum in gravibus, et periculosis casibus constanter retenturum polliceris, verum etiam publice, et palam pie et generose professurum, et ut populi tui hoc ipsum agant, si unquam tibi facultas suppeditaretur, enixe curaturum. Et quidem ex iis, quae de tua pietate, religione, atque animi magnitudine a piis, et gravibus viris accepimus, haec omnia te semper praestitutum speravimus, sed tua hac epistola omnino spem nostram confirmasti. Quare Deo omnipotenti immortales gratias egimus, ipsumque precati sumus, atque precamur, ut confirmet, quod in te mirabiliter operatus est. Celsitudinem vero tuam, dilectissime fili cum omniscordis affectu (quod etiam alias per plures litteras fecimus) hortamur, ut bonorum omnium auctori Deo, qui dextera virtutis suae dispersit superbum tyrannum, ac te in antiquum Imperium restituit, gratam, ac memorem huius beneficii se exhibeat. Egregie quidem praestabis hoc, si postquam ad tuos reversus es, studueris lumen veritatis illis afferre, qui ad huc sedent in tenebris, et umbra mortis. Nullum certe Deo gratius holocaustum, nullum acceptius sacrificium offerre potes, ob tot tantaque bona, atque munera in te collata, quam si dederis operam ut nomen eius rite glorificetur apud vos. Hoc autem est, quod ipse a nobis exigit; inquit enim. Numquid manducabo carnem taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua. Coeterum ut hoc efficias, laborandum tibi est, charissime fili, omnique studio, atque diligentia enitendum, ut ex praescripto Sanctae Romanae Ecclesiae aliarum omnium matris, et magistrae verus, integer, purus Deo cultus a tuis exhibeatur. Neque enim sufficit Deum venerari: profitentur quidem hoc

ipsum etiam ethnici, atque pagani, sed qua pietate An. 1606. mentis, qua religione, quibus praeceptis, et institutis hoc peragamus maxime refert. Siquidem recepit Dominus sacrificium Abel; ad munera autem Cain non respexit. Hac de causa legem primum populo suo Deus per Mosem servum ejus dedit. Caeremonias, sacrificia, et sacrificiorum, oblationumque rationem demonstravit, sacerdotem, qui omnibus praeesset, constituit; novissime vero per unigenitum filium suum Redemptorem nostrum Iesum Christum omnia, quae hactenus in figura contigerunt, plenitudine gratiae absolvit, atque perfecit. Ipse vero Salvator noster Apostolos suos, potissimum autem Petrum, cui Ecclesiae Principatum tradidit, absolutam religionem, perfectamque Dei venerationem edocuit; quae postea ab ipsius Petri in hac Sancta Sede successoribus, summis Pontificibus praedecessoribus nostris constanter retenta, praesidio Spiritus Sancti conservata, ad nos, qui Romanae, et universali Ecclesiae, divina disponente misericordia, licet immeriti praesidemus, simplex, integra, nunquam immutata, sine ulla labe pervenit, sine qua placere Deo, aeternamque salutem assequi impossibile est. Profecto nobis renunciatum est, Celsitudinem tuam haec omnia diligenter considerare, et id quod Deo, et praedecessori nostro pollicitus es, qua ratione facilius perficere possis, curare, atque hac de causa te nonnullos tibi religiosos, et pios viros adiunxisse. Laudamus, fili, pietatem, et prudentiam tuam, magnamque in ipsis fiduciam habemus. Verum quia videmus messem quidem esse multam, operarios autem paucos, cum alias nostris litteris operam, et industriam nostrorum hominum in hoc tam salutari negotio tibi promptam, ac paratam exhibuerimus, iterum ex eis quot, et quales volueris, sanctitate vitae, et excellentia doctrinae praestantes, etiam ex venerabilibus fratribus nostris Episcopis, si tibi ita videbitur, pollicemur. Quantum autem perti-

An. 1605. neat ad salutem tuam, et ad Imperii tui firmitermentum Catholicac Religionis introductio, et tu optime nosti, et nos non semel per litteras tecum diligenter egimus. Itaque cum ex animo te diligamus, cupimus, ut in hoc, et in omnibus aliis rebus paternam nostram charitatem experire. Sane studebimus semper quantum cum Domino poterimus justae, ac piaevoluntati tuae

satisfacere. Interea Deum oramus, ut actus, cogitationes, consilia, et opera tua in viam salutis dirigat, ac te continua protectione custodiat, cui cum omni cordis affectu nostra Apostolica benedictione benedicimus. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris XVII. Calendas Ianuarii MDCV. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an. I. epist 384.

LXIII.

An. 1605. Del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 24 di Decembre 1605. (De dispensatione matrimoniali pro Demetrio in Quadragesima).

Ошъ Кардинала Боргезе къ Панскому въ Польшъ Нунцію Рангони, изъ Рима 24 Декабря 1605. О разрешеніи Деметрію совершить бракосочетаніе въ Великій постъ.

Ho dato conto a N. S. del contenuto delle lettere di V. S. delli 19. del passato, arrivate in tempo appunto, che si aspettavano con gran desiderio, per non tenere avviso alcuno di costà con li due ordinarii precedenti. Sente infinito contento Sua Santità della buona volontà, che mostra il Gran Duca di Moscovia verso la Religione Cattolica, e delle offerte, che fa di muoversi contro il nemico comune con tanto affetto. Tenga V. S. animato il suddetto Principe, et esorti il suo Ambasciatore a stringere amicitia con cotesto Re e Regno.....

Sarà qui alligata una mia lettera per il Pře Savitio, colla quale N. S. gli dà facultà di dis-

pensare quanto alle nozze del Gran Duca, in evento che si dovessero celebrare nel tempo della Quaresima, e lo avvisi anco ad eseguirle senza atto pubblico, ma secretamente, in foro conscientia, che tanto basta.

Faccia ogni possibile officio, perché l'Ambasciator di Moscovia parta sodisfatto, che questo mezzo sarà potentissimo di unir maggiormente l'animo del suo Principe con Sua Maestà (il Re di Polonia), e' scriva quanto intende alla giornata. Dio nostro Signore conservi V. S. lungamente con buona salute, desideratale da me di tutto cuore.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 23.

LXIV.

Del medesimo al medesimo Roma. 31 Dicembre 1608. (De epistula in forma Brevis ad Magnam Ducissam Moscoviae).

Il complimento fatto ad V. S. con la Gran Duchessa di Moscovia è piaciuto molto a N. S., e dalla risposta di Sua Altezza possiamo prometterci ogni desiderata consolatione. A quest' ora sarà capitato il Breve, che io Le inviai alli 3. del corrente, per la medesima Gran Duchessa, onde averà avuto nuova occasione di salutar S. A., e di farle duplicata testimonianza della pa-

Ошъ погоже къ шомуже, изъ Рима 31 Декабря 1608. Ап. 1608.

О письмъ Папы къ Великой Княгини Московской (Марии).

terna volontà della Santità Sua. Tenga V. S. rinnovati questi officii alla giornata, e col Sig^r Palatino di Sandomiria particolarmente, per il quale se Le mandò anche un Breve in congratulatione delle nozze, e ricordi quel che Le par necessario per tener bene affetto Demetrio a questa Santa Sede, che si farà prontamente. E per fine Le auguro quanto desidera.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 25.

LXV.

Del medesimo al medesimo Roma 31 di Dicembre 1608. (De titulo Czari a Duce Moscoviae optato; deque foedere inter ipsum Ducem et Poloniae Regem ad profligandos Tartaros renovando).

Essendosi tentata più volte la pretensione del titolo di Czar, e sempre indarno, non è verisimile, che per questa causa voglia il Gran Duca di Moscovia far maggior risentimento degli altri suoi antecessori, che non lo hanno avuto mai dalli Re di Polonia. Ha fatto però bene V. S. a dar soddisfattione all' Ambasciator Moscovita, et a mostrarsi desiderosa d'ogni maggior onore del suo Principe, e non potranno non giovar

Hist. R. Mon. T. II.

Ошъ погоже къ шомуже, изъ Рима, 31 Декабря 1608, Ап. 1608.

О шинуль Царя, какого желеть Государь Московский, и о возобновленіи союза между нимъ и Королемъ Польскимъ на поражение Ташаръ.

gli officii per testificare almeno la buona volontà verso quella natione.

Se si potesse stabilir l'unione scritta trà Sua Maestà (il Re di Polonia) e il Moscovita per debellare i Tartari, sarebbe di grandissimo beneficio a cotesto Regno il liberarsi dalle incursioni di que barbari, e dovrebbero cotesti Senatori fare il possibile per tirarlo innanzi. V. S. dà principio a questa trattatione, che non può non

11

An. 1605. essere sentita volentieri da tutti, e l'occasione presente faciliterà il negotio. Farà N. S. in questo tutti gli officii, che saranno ricordati. Onde V. S. intente la mente di Sua Maestà, e dè Senatori, et avvisi per tempo, acciochè nè futuri Comitii si possa proporre il servitio comune con maggior soddisfattione. Con che augurandole piena felicità, la salute per fine di core.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 24.

LXVI.

An. 1605. Pseudodemetrii litterae ad Carolum Sudermanniae Ducem, MDCV. (Significat ei coronationem suam, monetque, ut reddat Sigismundo usurpatum Sueciae regnum).

Александрія Письмо къ Герцогу Карлу Сюдерманландскому 1605. г., въ коемъ извѣщаетъ его о вѣнчаніи своемъ на Царство и увѣщаетъ его возвратити Сигизмунду воцѣщенный имъ Шведскій престолъ.

Nos Serenissimus et invictissimus Monarcha Demetrius Iohannis, Dei gratia Imperator et M. Dux totius Russiae atque universonum Tartariae Regnorum, aliorumque plurimorum dominiorum Monarchiae Moscoviticae subjectorum Dominus et Rex. Significamus ex more veteri fere omnibus vicinis regibus de felici coronatione nostra, et summa Dei Omnipotentis tum erga nos clementia, tum contra hostem nostrum severitate. Sciebamus enim veris principibus talia Dei iudicia magnam voluptatem allatura fuisse. Tibi verò, qui te hostem jam pridem ostendisti, hoc potius significandum putavimus, cum Serenissimo Poloniae et Sueciae Rege fratre nostro, Domino autem tuo, cum ob eam necessitatem, quae omnibus legitimis regibus inter ipsos est, tum vero ob fraternum Serenitatis suae erga nos amorem, quem in causa nostra experti sumus, intimam nobis conjunctionem et amicitiam inter-

cedere. Quem quia tu, violatis omnium gentium ac naturae legibus, contra fidem ac jusjurandum, quo te ipsi obligaveras, non modo regno haereditario nefariè exusti, verum etiam impia arma contra Serenitatem suam sumpsisti, et adhuc in hac rebellionem permanens nullo jure Sueciae Regnum retines et tibi usurpas. Monemus te, pro jure societatis nostrae, ut ad officium et sanitatem redeas, veniam a Serenissimo Rege et Domino tuo supplex petas, nos eripi avitum regnum ipsius, infamemque injuriam fratri amico et vicino principi a te illatam diutius ferre non poterimus, sed cunctis viribus nostris, ad repetendum et recuperandum Sueciae regnum ipsum juvare decrevimus. Neque dubitamus Deum ipsum conatibus nostris adfuturum, et in tam justa causa pro nobis esse pugnaturum. Haec igitur, si in te quid est pietatis et religionis diligenter considera, etc.

(Exempl. Albertrandii).

LXVII.

Pauli P. V. ad Sigismundum Regem Poloniae. (De victoria reportanda a Rege Poloniae contra Tartaros, si eos etiam Dux Moscoviae adoriatur).

Папы Павла V къ Сигизмунду Королю Польскому, о Ап. 1606. шомъ, что онъ одержишь победу надъ Татарами, ежели и Царь Московскій нападетъ на нихъ.

*Charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Poloniae et Sueciae Regi Illustri
Paulus Papa Quintus*

Charissime in Christo fili salutem, et Apostolicam benedictionem.....oblata hac Comitiorum occasione operae pretium facturos nos esse existimavimus, si etiam atque etiam hortaremur te, ut non tantum quemadmodum resistendum hostibus videres, immo vero de ipsis abigendis procul a vestris finibus, deque strenue, ac fortiter profligandis deliberares. Neque enim non sperare debemus, quin Deo auspice res ex voto succedat, si veris, fortitudinem, et disciplinam militarem Polonae gentis cum Tartarorum manu comparare velimus, qui latronum more palantes, multitudine, atque celeritate potius quam virtute bellica finitimas Provincias praedae cupidi invadere solent. Praeter quam quod facile adhuc vires eorum labefactari, et imminui poterunt, si dilectus filius noster Demetrius

Magnus Moschorum Dux communes inimicos Tartaros adoriatur, ad quam rem induci posse tuis adhortationibus, maxime confidimus, cum ipse tantopere Majestati tuae iure merito debere profiteatur, nec verisimile sit deesse causas, quibus sponte sua ad hoc bellum concitetur.....Deum Patrem misericordiarum nunquam precari cessabimus, ut Spiritus Sancti lumine mentem tuam, et Regni Procerum illustrare, corda vestra dirigere, salutaria vobis consilia per suam misericordiam vobis suggerere dignetur, quem ut te sospitem, ac foelicem servet, iterum oramus, ac simul tibi Apostolica benedictione nostra benedicimus. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris Sexto Calendas Februarii MDCVI. Pontificatus Nostri Anno Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P. P. V. an I. epist. 442.

LXVIII.

An. 1606. Del Cardinal Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia.
Roma 4 Febbraro 1606. (De spe, ut Moscovitae auctoritate Magnae Ducissae Romanae Ecclesiae se se adjungant).

Ошь Кардинала Боргесе Папскому Нунцию въ Польше Рангони, възъ Рима, 4-го Февраля 1606. Есть надежда, что Московиты по уваженію къ Царцѣ своей (Маринѣ), присоединяся къ Римской церкви.

Con la gran Duchessa di Moscovia poiché si trattiene in luogo vicino, continuo V. S. gli officii, e faccia testimonianza della speranza, che ha Sua Beatitudine, di vedere i suoi popoli uniti con questa Santa Sede col mezzo della autorità sua, e con la gratia del Signore.

Il Palatino di Sandomiria sarà il direttore di tutto il negotio, et in questa occasione potrà

mostrar la pietà sua, la quale è nota già a N. S^{re}. V. S. lo visiti spesso con sue lettere, e faccia le solite diligenze in dare avviso minutamente di quanto intenderà alla giornata delle cose di Moscovia, che non avendo io da dirle altro in questo proposito, la saluto per fine affettuosamente.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 33.

LXIX.

An. 1606. Del medesimo al medesimo. Roma 11 di Febbraro 1606.
(De epistula Pontificis ad Magnum Moscoviae Ducem: interim Palatinus Sandomiriae ipsum Ducem inducat ad promissa præstanda.)

Ошь того же къ тому же, възъ Рима 11 Февраля 1606. О письмѣ Папы къ Царю Московскому; между шемъ и Воевода Сандомирскій напоминиъ Царю да выи имъ обещанія.

Si manda ora con questa il Breve per il Gran Duca di Moscovia, che si dovea inviar prima, come Le scrissi, ma sarà in ogni modo in tempo, che V. S. le potrà mandare al Sig^r Palatino di Sandomiria, acciochè ricordi a quel Principe

quanto ha promesso mentre era in Polonia. Dalla copia, che sarà qui inclusa, V. S. vedrà il tenore di esso. Però non occorendomi il dirle altro, Le desiderò per fine ogni prosperità.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 35.

LXX.

Del medesimo al medesimo Roma li 23 di Febbraro 1606.
(Quaedam Demetrii quaesita jussu Pontificis discutienda;
Moscoviae Ducissa latinum ritum retineat).

Nostro Signore ha dato ordine, che si vedano li punti, sopra li quali Demetrio domanda resolutione, e si farà straordinaria diligenza per inviare la risposta quanto prima. Intanto ha fatto bene V. S. ad esortare la Gran Duchessa (di Moscovia) a conservarsi nel rito latino, perchè se non si potrà compiacer Demetrio, Lei ancora,

Отъ тогоже къ помуже, изъ Рима 23 Февраля 1606. Ап. 1606.
Некоторыя требованія Димитрія имѣють бытъ раз-
смотрѣны по приказанію Папы; Царьца Московская
остаеяся при обрядахъ Лавинской церкви.

mentre si mostrerà renitente, giustificherà tanto più la causa.

Con le lettere delli 24 di Decembre, si diede facoltà al Pře Savitio di dispensare quanto alle nozze del Gran Duca, et ora si manda a V. S. il duplicato, sebbene non sarà forse necessario, ch'è il fine di questa, et la salute di cuore.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 37.

LXXI.

Del medesimo al medesimo Roma 23 di Febbraro 1606.
(Demetrius Regi Poloniae contra Turcas opem ferre promiserat).

Rispondo con questa, et con l'alligate alle nove lettere di V. S., sei delli quali sono delli 14., una delli 15, e due delli 21. del passatto, ricevuta con l'ordinario, di questa settimana, e Le accuso anco le copie annesse delle lettere del Gran Duca di Moscovia, della Gran Duchessa, e del Palatino di Sandomiria.

Se Demetrio sara così pronto in esequire, co-

Отъ тогоже къ помуже, изъ Рима, 23 Февраля 1606. Ап. 1506.
Димитрій обѣщаль Королю Польскому подати по-
мощь противу Турокъ.

me é risoluto in promettere l'aiuto suo contra il Turco, si può sperare ogni felice successo, e cotesta Maestà (il Re di Polonia), e Signori del Regno hanno causa di risolversi a far la guerra al Tartaro, poichè si facilita l'impresa con questo mezzo. Ch'è quanto mi ocorre dirle con questa, e Le auguro piena felicità.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 36.

LXXII.

An. 1606. Del medesimo al medesimo Roma 4 di Marzo 1606. (De voluntate Ducis Moscoviae se conjungendi cum Regno Poloniae contra Tartaros).

Ошъ тогоже въ тому же, въ Рима, 4 Марта 1606. О расположении Царя Московскаго вступившъ въ союзъ съ Польскимъ Королемъ противъ Татаръ.

Mostrando il Gran Duca di Moscovia così viva inclinatione d'unirsi con cotesto Regno per far la guerra a Tartari, non dovrebbe trovarsi difficoltà alcuna nei Comitii in accettar l'aiuto offerto. Averà V. S., come spero, gran facilità in tirare innanzi il negotio, e l'impresa sarà utilissima alla Republica Cristiana, e di per-

petua gloria a cotesta Maestà. Onde deve impiegarvi ogni suo pensiero, per condurla al desiderato fine, che piaccia al Signore di favorire, e di dare a Lei piena consolatione della sue fatiche, come io Le desidero, e Le auguro ogni bene.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 39.

LXXIII.

An. 1606. Del medesimo al medesimo Roma 4 di Marzo 1606. (Demetrius Czari titulo appellari cupiebat).

Ошъ тогоже въ тому же, въ Рима, 4 Марта 1606. Димитрій желаетъ именоваться Царемъ.

Se V. S. crede, che l'intercessione di N. S. possa persuadere a cotesta Maestà a compiacer Demetrio del titolo di Czar, da lui tanto desiderato, e che la Maestà Sua non abbia a sentire un minimo disgusto dell'officio, si contenta la Santità sua, che Lei ne tratti, presupponendo sempre, che con tal mezzo si possa render più pronto quel Gran Duca ad aiutare cotesto Re-

gno contro il Tartaro. Circa il dar nuovi titoli a Demetrio, non si risolverà cosa, che possa dispiacere a Sua Maestà, e si farà diligenza per vedere se il nome di Czar è uscito dalla Secretaria a tempo di Papa Clemente (VIII) di santa memoria, come a Lei pare. Augurando in tanto a V. S. felicissimo esito d'ogni suo desiderio.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 40.

LXXIV.

Del medesimo al medesimo. Roma 4 Marzo 1606. (Quaesita Ducis Moscoviae a Cardinalibus et Theologis discussa).

Si è fatta la diligenza, che V. S. desiderava per resolutione dei punti proposti dal Gran Duca di Moscovia, ma non conforme al desiderio, poichè una Congregatione di parecchi Cardinali, e Teologi, nella quale sono stati esaminati diligentemente li detti dubbii, ha risoluto, che la Sede Aplica non dispensa in casi simili, nè si trova esempio, che abbia mai dispensato. La Maestà di cotesto Re fece la medesima istanza, quando passò in Suetia a pigliare il possesso di

Ошъ шогоже къ шомуже, възъ Рима 4 Марша 1606. Ап. 1606. Требования Царя Московскаго разсмотрѣны Кардиналами и Богословани.

quel Regno, nè si potè compiacerlo per li medesimi rispetti. Onde resta solo, che V. S. rappresenti a quel Gran Duca l'impedimento legitimo, e lo assicuri della paterna volontà di N. S. verso la persona sua, procurando di darle piena soddisfattione, col farlo capace delle ragioni suddette. Ch'è quanto posso dirle in risposta di questi particolari, e Le desidero ogni felicità.

Nuntiat. Polon. tom. 9. pag. 39.

LXXV.

Pauli P. V ad Sigismundum Regem Poloniae. (Regem Poloniae, consociatis armis cum Duce Moscoviae, hostes suos devicturum).

Папы Павла V къ Сигизмунду Королю Польскому. Ап. 1606. Король Польскій въ союзъ съ Царемъ Московскимъ, побѣдиль враговъ своихъ.

*Charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Poloniae et Sueciae Regi illustri
Paulus Papa Quintus.*

Charissime in Christo fili noster salutem et Apostolicam benedictionem..., quod Polonorum Regum fortasse ante te contigit nemini, habes Magnum Moschoviae Ducem non solum Majestate Tuae addictum, sed singulari etiam amore

devinctum, cum quo si consilia, vires, et studia coniunxeris, non tantum potes pacatum, atque securum reddere Poloniae Regnum a Tartarorum incursionibus, verum etiam Tartaris ipsis in ordinem redactis, iter aperietur tibi facile,

An. 1606. et expeditum ad immanem Tyrannum Otho-
manicum adoriendum, qui cum interea Princi-
pum Austriacorum Imperium occupare summa
vi adnitatur, Regna quoque tua inexplebili cu-
piditate imperitandi inhiat; quem qui sapiunt
una tantum ratione superari posse arbitrantur,
si deversa bellandi necessitate eius vires in plu-
res partes fuerint distractae, atque dissipatae.
In qua re quia optime intelligimus, quantum
Majestas tua prodesse possit, praesertim con-
sociatis animis, atque armis cum Moschovita,

petimus a te etiam, atque etiam, ac in visceri-
bus Christi rogamus, ut totus in hoc incumbas,
id mediteris, id cures, ut quotidie mutuus amor
inter vos augeatur, et novis semper officiis
charitatis, et benevolentiae foveatur.....Interea
nostra tibi Apostolica benedictione cum omni
cordis affectu benedicimus. Datum Romae apud
Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris XV. Ca-
lendas Aprilis MDCVI. Pontificatus Nostri An-
no Primo.

Petrus Stroza.

Ex autogr. Regesto Brevium ad Principes viros Pauli P: P. V. an. 1. epist 481.

LXXVI.

An. 1606. Pauli P. V brevia quaedam ad Demetrium M. Ducis Mos-
scoviae sibi nomen afferentem, ad Marinam ejus conju-
gem, ejus socerum Palatinum Sandomiriae et Bernar-
dum Card. Maciejovium.

Тогоже Папы несколько писемъ къ Лжедмитрію, къ
Маринѣ, къ Воеводѣ Сандомирскому и къ Кардиналу
Мацѣевскому.

Pauli V. Breve Demetrio M. Duci Moscho-
rum. Dilectissimo filio nobili viro Demetrio
magno Moschoviae Duci.

Dilectissime fili nobilis vir salutem et Apo-
stolicam benedictionem.

Quae sunt a Deo bonorum omnium autore in
tuam Celsitudinem singularia collata beneficia,
ea verisimile est ad contemplandam praedican-
damque divinae bonitatis gratiam te indies ex-
citare, atque inflammare magis magisque. A
Domino certè factum est istud et est mirabile
in oculis nostris, et memorabile in universa
terra; nostrique cum id evenit initio Ponti-

ficatus, tanto perfundimur gaudio spirituali, ut
ex divina gratia quem tu fructum percipis,
in nos id redundet maximè, tecumque una de-
bitas Deo agamus gratias, quod tuos tibi, quod
per te tuis pacem restituit et tranquillita-
tem. Frequens est nobis sermo de te Fili dilec-
tissime, frequentissima de tua pietate cogitatio.
Atque dum paterno inquirimus studio, quan-
tum tua Celsitudo Ecclesiae Dei possit prodesse,
et quam latum habeas campum, in quo Chri-
stiana tua excurrat prudentia, in nostras inci-
derunt manus, ad Clementem praedecessorem
nostrum felicitatis recordationis, quas tu Samborii

dedisti litteras quarum argumentum, cum summam tuam erga S. hanc Sedem imprimis redeat observantiam, incredibile est, quam nos eadem recreaverint, et paternae nostrae in te charitatis viscera pertentaverint omnia. His ipsis litteris, quia tu Christi Vicario pollicebaris, ad fidem catholicam tuis in locis amplificandam quae opus essent, omnemque affirmabas daturum te operam, ut tibi subjectis populis debitam Sedi Apostolicae instillares obedientiam, idcirco et mercedem, quam poposceras, accepisti in terris, avari scilicet et paterni imperii solium, et in coelo majora multo tibi reservata sunt praemia. Tu modo quae recepisti si praestiteris fortiter, quod vix fieri posse existimaverat tua Celsitudo, ut exiguis copiis cum validissimo configeres hoste, victorque evaderes, facile factu expertus es, Deo Duce, cui non est difficile in paucis vincere. Dei igitur Omnipotentis auxilio, aggredere nunc quod-

que praesenti animo, quae tuis populis futura An. 1606. sunt salutaria. Dabit illis Deus cor docile, ut te audiant, et tuae ultro ut pareant voluntati, tuisque idem piis conatibus aderit in fortitudine brachii sui. Operi in Christo inchoato cito impones fastigium; adjutores certe fautoresque ex tuis habebis quam plurimos, qui divina favente gratia, tuo adducti exemplo, tuo nutu in S. Romanae Ecclesiae communis matris gregium accurrent palam, atque in unitate spiritus, nobiscum una, uno oro Deum honorificabunt. Et accepti beneficii et promissionis tuae memorem te plane fore confidimus. Verum tu quae pie cogitas, exequere naviter, et nostra, quam tibi nunc impartimur, ad verae immortalitatis gloriam contende Apostolica benedictione. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XI Februarii MDCVI. Pontificatus nostri anno Primo.

Ejusdem ad Eundem.

Optatissimi nuntii cum ad nos afferrentur undique, de rebus a tua Serenitate praeclare gestis, de tua in S. hanc Sedem observantia, de studio, quo tu flagras, Christianae juvandae rei, tanto litterarum tuarum tenebamur desiderio, ut Andream Lavitium e Societate Iesu ad nos tuo properantem mandato, hominem non indiligentem, negligentiae penè accusaremus. Mora omnis molesta, cum quid expetitur maxime. Verum dum computamus dies, et tanquam e sublimi loco aliquo ejus adventum speculamur, ecce subito nunciatur venisse. Intromissus illico, jussus illico reddere litteras et dicere; reddidit, dixit de te digna, et nisi quod non simul omnia, ut cupiebamus. Tam magnam cepimus ex ejus sermone voluptatem, ut prae gaudio tenere lacrymas non potuerimus.

Hist. R. Mon. T. 11.

Tantam certe Sedi Apostolicae factam accessionem arbitramur, istis in locis prudenter ac fortiter te imperante, quanta esse potest maxima. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Iesu Christi qui consolatur nos in omni tribulatione nostra. Tibi Fili dilectissime quid non adversi antehac accidit? Tuae pueritiae factae insidiae, paterno avaroque ejectus es solio, intra aliena praesidia coactus venire, ut vita et communi spiritu tuto fruerere. Verum unde tibi extremum exitium erat pertimescendum, inde tua duxit initium gloria atque amplitudo, et quae domi forsitan atque in otio ad tuorum populorum salutem perquam necessaria didicisses nunquam, ea externo in regno summoque in negotio didicisti. Dei haec admiranda sunt opera a Dei Genitricis patrocinio, cui te

An. 1606. dicasti totum, et in cujus tutela quandiu fueris regnabis tutissimus, singularia sunt haec beneficia. Ad ea vero si mentis aciem intendimus, cum Apostolo exclamare necesse est: O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus! Firma ac stabilis divino auxilio cum sibi tibi jam parta quies, eamque incredibilis quaedam sequatur admiratio, quod te omnes virtute caeteris praestare existimant ad veram felicitatem adipiscendam, illud tibi nunc restat denique, ut tua Serenitas in iis operetur, quae a Deo accepisti talenta, et Domino offeras, quod fueris superlucratus. Campum habes latissimum, in quo plantes, seras, metas; in quo Christianae pietatis fontes diducas quaquaversum; in quo extruas aedificia, quorum fastigia pertingant ad coelum. Utere igitur opportunitate loci, atque in eo ipso, quasi alter Constantinus, Romanam primus firma Ecclesiam. Primus liberalibus juventutem imbuere disciplinis, atque ad omne Christiani officii munus instrue tui imitatione; primus reservatum tibi a Deo munus tui ornandi Imperii agnosce, primus exple. Una est fides Catholica,

una sit toto orbe terrarum Catholicorum consensus; una haec nos inter nos, maximo licet locorum intervallo disjunctos arctissimo jungat vinculo charitatis. Paterni affectus nostri intimos tibi sensus aperimus; tu patere tuis eos imis haerere in visceribus. et quia apud tuos tantundem potes, quantum vis, jube, impera. Christi in terris vicarii veri pastoris vocem tui audiant omnes. Lavitium ad tuam remittimus Serenitatem, inviti volentem, ac ni poposcisses, haud facile dimittebamus: usque eò hominis colloquio et pietate delectamur. Verùm ea lege revertitur, ut nos invisat et quàm primum. Is a nobis habet multa, quae tibi exponat nostro nomine, sed haec imprimis aurea, nempe, ne tu te ac tua credas haereticis, neve a prudentum piorumve consilio discedas unquam. Ei igitur fidem habebis, cui, quo ist tibi in posterum charior, munus ingens dedimus ad te perferendum, nostram scilicet Apostolicam benedictionem. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die X. Aprilis MDCVI. Pontificatus nostri Anno primo

Ejusdem Marinae Demetrii Conjugi.

Dilectissimae in Xto Filiae nobili mulieri Marinae Magnae Ducissae Moschoviae.

Dilectissima in Christo filia nobilis mulier salutem et Apostolicam benedictionem. Crebras paterni amoris nostri Serenitati tuae dabimus in posterum significationes; crebris te, velut novellam plantam in Domini vinea ista collocatam, irrigabimus benedictionibus, ut fructu quotannis aucta feliciore, fiat sicut vitis abundans in lateribus domus tuae. Sis igitur a Domino benedicta filia, sint qui nascentur ex te filii benedicti, quando quidem tales speramus fore, quales et Sancta mater Ecclesia expetit,

et parentum pietas pollicetur; hoc est, ad Christianam fidem propagandam propensissimos. Atqui optimi parentis cum sit, quos procreaverit atque eduxerit, eos non in gremio et blanditiis, sed in disciplina et pietate educare; a teneris quippe si quis puerum imbuat iis opinionibus, quae insitum a nativa indole studium colendae religionis excitare atque inflammare solent, aetate paululum progressus, ad eam ipsam amplificandam miro quodam modo exardescit. Te filia in Christo dilectissima hortamur, ut quanam ratione sint liberi educandi, monentem Apostolum audias; filios vestros educate in

disciplina et correptione Domini. Quo de tuam Serenitatem ex officii nostri munere admoneamus in praesentia hoc unum est, tu paternis nostris cohortationibus aures libens praebe, et Andreae Lavitio, hasce litteras qui tibi reddet, fidem habe. Intimum patrii nostri erga te animi sensum, cum sis is cumulatè explicaturus, eumque, ejusque toti orbi terrarum utilem So-

cietatem tantùm dilige nostra causa, quantùm An. 1606. nos te amamus in Domino, hoc est summè, et nostra, quam is tibi impartietur, Christianam tuam pietatem firma atque auge Apostolica benedictione. Datum Romae apud S. Petrum X. Aprilis MDCVI. Pontificatus nostri anno primo.

Ejusdem Palatino Sandomiriensi.

Redeunti in Moschoviam Andreae Lavitio e Societate Iesu hasce dedimus litteras ad tuam nobilitatem perferendas, simulquè mandavimus, ut quanta simus paterna benevolentia complexi et te, et tuos, tibi plane confirmaret. Catholicae religionis in Moschovia propagandae in tuae nobilitatis pietate spes nostra sita est maximè, tuoquè ad id consilio auxilioquè indigemus. Tua certè interest, Potentissimum Principem generum tuum Demetrium ejusque populos retinere in officio et obsequio erga Sacram Romanam Ecclesiam, atque obedientia. Etenim ubi eorum animi semel imbuti fuerint disciplina, ut sunt dociles, et nullis adhuc haereticorum erroribus depravati, certatim quisque,

Deo favente, in Catholicae Ecclesiae gremium sese recipiet, et pietatis aucto studio, ad pristinam observantiam erga principem recentem, quandam adjiciet venerationem. De his quanta cum sollicitudine cogitemus, exponet tibi idem Lavitius, cujus opera si volueris uti, reipsa intelligas, publicis illum rationibus fore non inutilem. Tuae nobilitati suggerat Deus, quae sunt publicae utilitati profutura, et quam nos tibi nunc impartimur benedictionem, sua idem firmat ratamquè habeat benedictione Sanctissima. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris Die X. Aprilis MDCVI. Pontificatus nostri anno primo.

Ejusdem Bernardo Card. Maciejovio.

Dilecto filio nostro Bernardo Sacrae Romanae Ecclesiae Cardinali Cracoviensi nuncupato.

Quanta nos Christiana voluptate affecerit Andreae Lavitii ad nos adventus, ex ejus tu sermone conjicies, cum ipsum paternae nostrae erga Magnum Moschoviae Ducem benevolentiae voluerimus esse, speremusque testem fore locupletissimum. De Principis Demetrii pietate tam multa certè is nobis pollicitus est, ut in spem magnam venerimus, facilè posse confici, favente Deo, quod optamus tantopere;

nempe ut Mosci tandem aliquando Sanctam Romanam Ecclesiam communem matrem agnoscant colantquè, et nobiscum unà mutuo charitatis vinculo jungantur. In eo verò cum tua imprimis autoritas profutura sit plurimùm, te hortamur, ut eidem Lavitio, qui nostras hasce litteras tibi reddet, ea suggeras, quae publicae causae possunt prodesse maximè, eiquè negotio tuam accomodes operam, ad Catholicam religionem illis in locis propagandam. Tua id erit pietate dignum, tuusque conatus iste prac-

An 1606. clarissimus, quò sis in idipsum propensior, piis
tuis cogitationibus Apostolica nunc benedicti-
mus autoritate. Datum Romae apud S. Pet-
rum sub annulo Piscatoris X. Aprilis MDCVI.
Pontificatus nostri anno primo.

(Albertr. ex codice manuscr. Bibliothecae Vallicellianae Romae 1. 59.)

LXXVII.

An. 1606. Dyaryusz dziejow Moskiewskich i legacyi I. I. M. M. p. p.
Posłow, P. Mikołaja Oleśnickiego z Olesnice Kasztelana
Małogoskiego, i Pana Alexandra Korwina Gosiewskiego
Starosty Wielunskiego Sekretarza I. K. Mości. Spisany
w roku MDCVI w Moskwie.

Дневникъ провѣщствій Московскихъ и посольства
въ Москву Папа Николая Олешицкаго Каштеляна
Малогоскаго и Папа Александра Корвина Госивскаго
Старосты Вилонскаго Секретаря Его Королевск.
Величества. Писанный въ 1606 году въ Москвѣ.

Die 25 we wtorek. Wyjechawszy z Orszy do
Dombrowna na noc mil cztery, die 26. we śro-
dę z dombrowna do Bojowa mil sześć drogi
zły leśney, tam pokarmiwszy jachaliśmy na
noc mila za granicę do wsi, którą zowią S.
Mikołay. Dnia 27 we Czwartek z tey wsi do
drugiey Dziedziowa na noc mil dziewięć drogi
mieyscami nie dobrej lasami.

Dnia 28 w piątek z Dziedziowa do Lubna mil
dwie drogi nienaygorszy. Potkał Imci Pana
Starostę Dworzanin Hospodarski Lawryn Rad-
ziwonowicz, szereg w kilkunastu koni i mó-
wił wte słowa Bojarzyn, Wojewoda Namiest-
nik Smoleński Kniaź Iwan Siemienowicz Ku-
rakin z Towarzyszem swoim według rozkaza-
nia Iego Carskiey Mości przeciwko was wi-
elkich posłow Zygmunta trzeciego Króla Pol-
skiego i Wielkiego Książęcia Litewskiego na
granice na spotkanie wysłali, których potkali
posłowie Pana Mikołaja Oleśnickiego Kaszte-
lana Małogoskiego, a ciebie P. Alexander pot-
kanie dla tego nie było, żeś na tenczas na gra-

nicę z towarzyszem swym nieprzyjechał, jako
Starosta Orszański do Wojewody Smoleńskiego
pisał, i tak jachał podle karety Imci aż do sa-
mego Lubna. Pogonili Imci Pana Starostę słu-
zy z Warszawy.

Dnia 29 w Sobotę z Lubna wyjechaliśmy do
Smoleńska mil dwie drogi dobrej, gdzie przez
Dniepr przewieziono nas na tamtę stronę prze-
wozu. Moskwy stało na koniach, i prowadzili
nas wszyscy przejeżdżając drogi zwykłemi
zaułkami aż do gospody, którą nam dano w
Mieście, wszakoż izby białey niebyło, ani u
Imci P Małogoskiego, z którym się Moskwa
zwykłym obyczajem targowała o stacyą, tak
nader mało obiema dawano, żeby się tym je-
den żadną miarą nicmógł wyżywić, tegoż dnia
wszystko za pieniądze kupowano, a owsa, siana
dostać niemogli, musieliśmy wziąć, i bardzo
koniom skapo było.

Dnia 30 w Niedzielę Wielkonocną Ruską
przystaw Iwan Borysowicz Mokszejow był u
Ichmści, i zgoła bardzo mało albo nic stacyi

przyczynić nie chciano, i podwod niedano, i tak niemogąc dłużej czekać, niektóre potrzebniejsze rzeczy na podwodach z sobą wzięwszy Orszańskich, a insze tam zostawiwszy, jachaliśmy do Pniowa mil ośm drogi dobrej, a potym aż Ichmń w kilka godzin terzczy z Smoleńska na podwodach przysłano, i tam stacy nam niedano, jedno owies i siano.

Majus MDCVI.

Die 1 wyjechaliśmy w poniedziałek do Dorohobuza na noc mil dziesięć drogi niezły, jedno mosty częste na przeszkodzie były. — We dwóch milach za Pniowem przewóz na Dnieprze, że był bardzo wylał, musieliśmy się zabawić z kilka godzin, a że nocleg był daleko, musieli Ichmość w pół drogi pokarmić, a iż trudność wielka była, że nam stacy niedano, a kupić Ichmość dostać niemogli, za wielką niewolą Ichmość to wzięli co dawano, jako jest nizéy opisano. — Wszakoz jałowic, które Imci Panu Małogoskiemu i Imci Panu Staroście dawano dwie, brać Ichmć niechcieli, a to dla tego, że bardzo chude były.

Stacya Imci P. Staroście Wieluńskiemu na ludzi 150. koni 150.

Chleba rżanego 150. Kurów 10. Gęsi 2. Kaczki 2. Zajęcy 3. Cietrzewi 3. Słoniny półci 3. Krup ćwierci $\frac{1}{2}$. Miodu prasnego pudu $\frac{1}{2}$. Smetany wiadro, soli puda $\frac{1}{2}$. Octu pułtora wiadra. Cebuli potrzebę. Mąki biały ćwierć, Miodu patocznego wiadro. Miodu malinowego kruszkę. Miodu obarnego kruszkę. Owsa ćwierci 15. Siano ostramkow 15. Słomy ostramków 8. podwod 30.

Dzien Rybny. Szczuk świeżych. Ryby pólspolite. Biełżyny. Sienczyny. Strzelczyny. Lososi pół pięta. Ikry lakierney bludę. Ikry paszney bludę. Miodu dla Czeladzi wiader 50. Piwa wiader 56. Gorzałki. Akwawity Kruszkę. Korzeni najmniey.

Dnia 2 we Wtorek, Ichmć Koniom odpoczęli An. 1606. w Dorohobużu.

Dnia 3 we środę z Dorohobuża do Kolpity na noc mil 6 niemal wszystko mostami; naliczyliśmy 45.

Dnia 4 z Kolpity do Wiazma na noc mil 8 drogi dobrej także mostami naliczyliśmy mostów 95.

Dnia 5 w Piątek z Wiazma do Zajezierza na noc mil 8 drogi prawie niedobréj lasem po części mostami.

Dnia 6 w Sobotę z Zajezierza do Dobry na noc mil sześć drogi nieprawie dobrej.

Dnia 7 z Dobry do Możayska na noc mil 10 drogi nieprawie dobrej. Przystaw pilno się tego domagał, żeby Ichmość stali wtéy wsi, gdzie przedtym posłowie zwykli stawać, dając tę przyczynę, że pijani ludzie w mieście, bez warchołu by się nieobeszli, lecz Ichmość upatrując to, że chociażby we wsi stali, jednak czeladz ta, którym pieniądze strawne dawano, dla tego ze się stacyą wyżywić niemogli, musieliby przed się do miasta dla kupienia żywności iść, woleli Ichmość sami stać w mieście. Tegoż dnia był Przystaw u Ichmćiow, żądając, aby Ichmość czeladzi swéy zakazali chodzieć po mieście. — Ichmość z chęcią radzi zakazali wszystkim, aby pod gardłem żaden daley gospody wynisć nie śmiał. Interim hayduk Imci Pana Małogoskiego któremu pieniądze strawne dawano, szedł dla kupienia piwa, do kabaku dla siebie i dla drugich samowtór. — Gdy przyszli do kabaku, kazali piwa dać, Karczmarz niechciał pieniędzy Litewskich brać, i oto zwadzili się z sobą i jeli haydukow bic Potym jednego kilka ich nożami pchnęli, aż padł na ziemię, związali go tamże chcąc go utopic, a drugi ledwo uciekł, i przybiegłszy do gospody dał znac Imci P. Małogoskiemu, i posłano tam zaraz, że tego hayduka odzyskano, potym obawiając się większego tumultu, czeladzi Ichmość

An. 1606. zeyść się do gromady kazali: — Na trwoę trą-
biono. Posłali Ichmość po Przystawa, któremu
szeroce przełożywszy despekt swój, o spra-
wiedliwość się domagali. — Przystaw to odło-
żył do jutra.

Dnia 8 w Poniedziałek przystaw przyniósł
do Ichmości Pana Starosty Wieluńskiego listek
pisany od Ophanasieja Własiewa, który świeżo
u Kroła Imci był.

Kopia listu pisanego od Ophanasieja do Imści
Pana Starosty Wieluńskiego.

«Nayjaśniejszego niewzycięzonego Samo-
«dzierżcy i wielkiego Hospodara Dmitra Iwa-
«nowicza z Bożey łaski Cesarza wielkiego Kró-
«lestwa wszystkicy Rossyi i wszystkich Tatar-
«skich Carstw i inszych niemało Hospodarstw
«Moskiewskich Monarchyi podległych Hospo-
«dara Cara i Samodzierżce jego Carskiego Wie-
«liczeństwa, od Podskarbiego i naybliższé rady
«Diaka, od Ophanasa Iwanowicza Własiewa,
«Alexandrowi Korwinowi Gosiewskiemu Se-
«kretarzowi i Dworzaninowi Iego Królewskicy
«Mości. — Wiadomość mię doszła od Cesar-
«skiego Wieliczeństwa od przykażnych ludzi,
«i od Przystawa naszego przyszedłszy do Wiel-
«kiego Hospodara Naszego woyczyznę do Smo-
«leńska według rozkazania Cesarzkiego, roz-
«kazał Wojewodzie i z towarzyszem, Kniaziu
«Iwanu Siemienowiczu Kurakinu wam stacyą
«dać na wszystkie ludzie i konie, jakoż i u sie-
«bie powiadał, a z tobą tak wiele koni i ludzi
«niebyło, i stacyi dla tegoś nie wziął, począł
«prosić we troje albo we czworo stacyi, nawet
«i naypodlejszego Człowieka swojego chcąc
«w tym korzystać, i ja się temu wydziwić
«nie mogę, jakimeś to obyczajem uczynił. —
«Wiadomo tobie samemu jakie braterstwo i mi-
«łość między Hospodary naszymi, Wielkiego
«Hospodara naszego Cesarza i Wielkiego Knia-
«zia Dimitra Iwanowicza wszystkicy Rusi dzi

«erżawca z Hospodarem waszym Zygmuntem
«Królem Polskim i Wielkim Książęciem Li-
«teńskim, i wam było poddanym Hospodar-
«skiéy Mci wiedząc taką miłość między Hos-
«podary, przystoi nam z wszelakich miar Iego
«Hospodarskiéy Mości przestrzegać, i nieprzy-
«stoinych rzeczy czynic nie przystoi. — I to-
«bie Alexandru między wszystkimi przystoyno
«było ostrzedz, wiedząc do Siebie Hospodara
«naszego i Iego Cesarzkiego Wieliczeństwa to-
«bie miłosierdzie uczynił, czego większym Po-
«słom na Moskwie niebывало, jako było Ce-
«sarskie Wieliczeństwo uczynił to dla ciebie, i
«ty zapomniął to Cesarzkie miłosierdzie, ta-
«kieś niepotrzebne rzeczy uczynił i starszego
«towarzysza na to przywodził. — Ia przestrze-
«gając między Wielkich Hospodarów bractwa i
«miłości i towarzystwa okazując tobie miłość
«swoję, że takie nieprzystoynne rzeczy Iego
«Cesarzkiéy Mości donieść i tobie będzie wstyd,
«i takich niepotrzebnych rzeczy niepoczynay,
«a tobie pomniac Iego Carskiego Wieliczeń-
«stwa żalowanie komu i mało porządnym oby-
«czajem, żebyś ty na się rozniewania wiel-
«kiego od Iego Hospodarskiéy Mości nie miał.
«Pisan u Wielkiego Hospodara naszego w Ho-
«spodarstwie panując u zamku Moskwie. Roku
«1606 dnia 4 Maja.»

Potym naradziwszy Ichmość mu czynili re-
spons taki. «Nayjaśniejszego Wielkiego Hos-
«sudara Zygmunta trzeciego z Bożey łaski Króla
«Polskiego, Wielkiego Książęcia Litewskiego,
«Ruskiego, Pruskiego, Zmudzkiego, Mazowie-
«ckiego, Kijowskiego, Wołyńskiego, Podol-
«skiego, Podlaskiego, Inflantskiego Estońskiego
«i innych i dziedzicznego Króla Szwedzkiego,
«Gotskiego, Wandalskiego i innych. Od posła
«Sekretarza dworzanina Starosty Wielizkiego
«dzierżawcy Koniuchowskiego, Ophanasieja
«Iwanowicza Własieju Podskarbiemu i Pisar-
«zowi Carskiemu. — Dzisięszego dnia oddano

«mi list przez Przystawa naszego Iwana Mok-
 «szejowa od ciebie, a wtym pisaniu pisał ty do
 «mnie, że tobie wiadomość dano od przykaż-
 «nych ludzi i od przystawa naszego, bądź to
 «Bojarzyn i Wojewoda Książ Iwan Kurakin-
 «z towarzyszmi, rozkazał nam posłem korm-
 «dać na te wszystkie ludzkie i konie co ja sam u
 «siebie ukazał, że tyle ludzi i koni, bądź to było
 «albo nie więcej, ty do mnie słów wtym pisa-
 «niu napisał; ja tobie na to oznajmuję, że ja z
 «Iaśnie Wielmożnym Panom Mikołajem Oleś-
 «nickim Kasztelanem Małogoskim towarzyszem
 «moim do Smoleńska przyjechał, i tegoż czasu
 «po pierwszemu obyczajowi dał na rejestrze
 «przystawu, że tyle ludzi i koni ze mną, ani
 «więcej, ani mniej. — A te ludzkie i konie
 «pierwiy ze mną byli, i ty kiedy będziesz
 «chciał, rozkażesz w Moskwie dowiedzieć się,
 «że tak jest, jako ja do ciebie napisał; a przy-
 «kazani ludzkie i przystaw nieprawdę do ciebie
 «napisali. — I teraz w Smoleńsku według re-
 «jestru znajdzie, i na konie niedano nasze,
 «nie mogliśmy się żadną miarą tym wychować,
 «i ja mówił przystawu, ażeby mówił Woje-
 «wodzie, a przystaw mnie od Wojewody drugi
 «rejestr przyniósł, a według tego rejestru coś
 «ty mnie pierwiy dał, tedy ja to wiedział, że
 «nazbyt było, a ja też z tego rejestru co naz-
 «byt było wyrzucił, a na to miejsce inższego
 «potrzebniejszego prosił i tego rejestru nieod-
 «mienił. — A my oba strzegąc tego, według
 «rozkazu Najjaśniejszego Hosudara naszego,
 «niemieszkając jachaliśmy w drogę z Smoleń-
 «ska do Pniowa, a na staniu według rejestru
 «dano nam siano i owies, myśmy to wzięli, a
 «więcej nic nie dano inższego, przed się za pie-
 «niądze nasze wszystko kupiono. — Drugi no-
 «cleg w Dorohobużu, tamże też nam dawali
 «według rejestru Smoleńskiego, my to pobrali
 «na ludzkie i konie, tylkośmy jałowic nędznych
 «nie wzięli, nieprzydały się na jedzenie; Kie-

«dybyś to sam widział, niemógłbyś się wydzi- An. 1606.
 «wić, i pod ten czas wszystkie karmy wzięli,
 «tylkośmy jałowic nie brali, a tośmy przecię
 «za frasunek niemieli u siebie i pod ten czas dla
 «tegośmy frasunku nieczynili. — Ze między
 «Hosudarem naszym wielka miłość i brater-
 «stwo jest, bo tego jakim ja był i ty u lego
 «Krolewskiéy Mości, Hosudarowi memu, ale i
 «wszystkim ludziom, nawet i przed tobą w
 «Krakowie niepojednokroć tobie wystawiał, i
 «potymem i towarzyszowi memu mówił, — i
 «to się dzieje nie samym Hospodarską mścią,
 «ale Wojewodą Smoleńskim a ludźmi przykaż-
 «nemi. — Mówiliśmy przystawowi o tym że
 «karmu mało dając, żeby on był do pisarzów
 «wielkich do Moskwy napisał, a z Moskwy z
 «czasu na czas czekaliśmy polepszenia, jako i
 «przedtym bywało. — Ia się pisaniu twemu nie
 «dziwuję, dla tego że tobie prawdziwey wiado-
 «mości niedano, — Ia dla tego do ciebie tak sze-
 «roko piszę, a kiedy dali Bog będziemy w Mo-
 «skwie, ty sam dowiesz się i obaczysz wiele
 «ludzi ze mną, i karmu wiele nam dają. —
 «Niepodolna rzecz żebyśmy się tym mogli wy-
 «chować, tobie samemu pierwsze obyczaje wi-
 «dome. A coś ty do mnie pisał w liście swoim
 «posła Krolewskiego grożąc Hosudarem swoim,
 «nigdy nie wygrozisz, wielki to dziw u nas i u
 «każdego, tylko ty tak rozumiesz, że twemu
 «Najjaśniejszemu Hosudarowi tak się zeydzie
 «na wielkich Hosudarskich posłów gniewać się,
 «to twemu rozumowi się zeydzie. Mnie Hosu-
 «darem grozić, a twemu Hosudarowi nieprzy-
 «stoi na wielkich Hosudarach Chrzesciańskich,
 «na bracią swoje, a zwłaszcza na posłów ich
 «gniewać się. A ty mnie guiewem swym nie
 «groź, nie Alexandru to czynisz, jedno Królowi
 «Imci Hosudara mojemu. Popędliwie i nieo-
 «byczajnieś te słowa w liście swym napisał, ja
 «to rozumiem żeś ty w liście swym nie doyr-
 «zał tego słowa, anibyś jeszcze tego spostrzegł,

An. 1606. «żeby takie słowa nieprzystoynne w liście swoim, a do nas posłów takich słów niepisano, bo «to krzywda Iego Królewskiéy Mości by się «działa, a za tym by nieprzyjaźń między Hosudarami».

Dnia 8 w Możaysku, tego dnia koniom odpoczywano.

Dnia 9 we Wtorek, będąc tey nadziei, żeśmy mieli w ośmiu milach w Kubińsku nocować, wyjechaliśmy skoro dzień z Możayska, i przyjechaliśmy jeszcze przed południem do wielkiéy iedney Wołgi, w którey jedno chałup kilka, mil cztery od Możayska. Mówiliśmy przystawom, żeśmy nie tu mieli nocować, oni powiedzieli, że Carski taki rozkaz jest.

Dnia 10 we środę z Bołgi do Wiazmey mil ośm drogi przednie dobrej. We Wtorek przed Ichmciami wyjechała Czarowa Moskiewska z Wiazma, a że ognia nieopatrznie odjechali, zapaliło się miasteczko, i zgorzało, jako Moskwa udawała, domów 30. Tam przyjechawszy, szli Ichmc do Cerkwi murowaney dwór zaś nakształt zameczku wostrzony z wieżami wyniosłemi drewnianemi, których jest 6, ale Ichmciów ani do dworu niepuszczono.

Dnia 11 we Czwartek powiedział Ichmciom przystaw, że Ukaz Hospodarski jest, a by Ichmć jechali. — Wyjechaliśmy z Wiazma do Mamonowa mil trzy przednie dobrej drogi, polami i chróstami niewielkiemi.

Dnia 12 z Mamonowa jechali Ichmć do Moskwy mil trzy drogi dobrej polami, w półtorey mile od Mamonowa Hosudarowa stała w polu w namiocie; gdyśmy mijali ten namiot Moskwy i naszym bardzo wiele przed namiotom przechadzali się — Tych namiotów było niemało i wielkich, i pięknym ie płótnem i basztami płociennemi obstawiono nakształt zamku. Na tym miejscu dwa dni Hosudarowa stała. Nam przyszło przyjechać do Moskwy

pierwiey niżli Hospodarowa. Mila przed Moskwą, wsiedliśmy na konie od stanowiska Hospodarowcy milę przed Moskwą aż do samego miasta roty nasze które były z Panem Wojewodą Sendomirskim przyciągnęły, widzieliśmy postronach stojące. Moskwa się też przejeżdżała, jedni na dobrych koniach i stroyni, a drudzy jak w szeregach stali, ku miastu. Przyjeżdżając do mostu, który nam było nagotowano przez rzekę Moskwę na łodziach widzieliśmy dwa namioty wielkie i piękne nagotowane, do których Hospodarowa wysiadła i tam ją dumni bojarowie, po naszymu Senatorowie od Hospodara witali. — Przy tychże namiotach stała Kareta doścć wielka u nas przedtym niewidziana w którey nakształt majestatu wysoko postawiono stolec na którym Hospodarowa siedziała. Wtęy Karecie szło koni 12 bachmatów tarantowatych, na których nicht nie siedział, ale każdą parę zosobna wiodł stajenny. — Zaraz przejechawszy ten most, uszykowano po obydwu stronach Moskwę po dwu pagórkach, których było koni 700 wszyscy w złotogłowach. My potym potkaliśmy się ze dwiema Moskwicinami na imię, Kniaziem Hrehorym Konstantynowiczem Wołkońskim i Iędrzejem Iaworowiczem Diakiem. — Ieden z nich Kniaź Hrehory przemowę do Ichmciow uczynił wte słowa; «Nayjaśnięszy i niezwy «cięzony samoderżca i Wielki Hospodar Dmitr «Iwanowicz z Bożęy łaski Cesarz, Wielki Kni- «aż wszystkiëy Rusi i niektórych Tatarskich «Carstw i innych Hosudarstwu Moskiewskiemu «podległych, Iego Cesarskie Wieliczeństwo «jak Bojar, Nayjaścięszego Wielkiego Hospo- «dara Zygmunta trzeciego Króla Polskiego, Wi- «elkiego Książęcia Litewskiego, Ruskiego, Pru- «skiego, Zmudzkiego, Mazowieckiego i innych, «was posłów Królewskiéy Mości potkaliśmy, i «o zdrowiu waszym dowiadując się i do go- «spody odprowadzić i przystawami nad wami

«być kazał». Na co według potrzeby opowiedzieli Ichmość, potym byli odprowadzeni do

dworu Poselskiego, gdzie zwykli Posłowie sta- An. 1606.
wać, przez wielkie osady miasta.

Wjazd Carowéy do Moskwy.

Wjeżdżając w Zamek, stanęli po lewéy stronie na łobnym rynku Parznicy, podle nich Turcy, Arabcy i Persowie trzymając konie innym. W tyle onych ku bramom stali żołnierze dwóma półkami, mimo których jachali w zamek dworzanie Carscy, synowie Bojarscy, Panowie Mniszchowie Krasnostawski Lwowski i Sanocki Starostowie, Panów Stadnickich trzech Marcin Andrzej Ierzy, i Pan Podstoli Niemojewski, Panowie Laurynowie, Książę Wiszniowieckie, Pan Lubomirski i innych wiele. — Potym Imc Pan Wojewoda Sandomirski a z nim murzyn po Persku święto ubrany, potym Carowa w karecie oney co przed miastem stała z dziesięciu tarantowatych koni jechała, tam na żadnym koniu nie siedział woźnica, jedno przy kazdym koniu pieszo szli koniuszewie trzymając konie za cugle, wtey karecie siedziała tylko przed Carową Ieymc Pani Staroscina Sochaczewska, alabartnicy z obu stron, a przy samey karecie szło sześć lokajow w Kabaciech i pludrach zielonych axamitnych gładkich, a wpłaszczach czerwonych poł szkarłatnych. — Gdy już do bramy Zamkowéy wjeżdżać miała, muzyka Polska na gorze z okien grała pieśni. — Za Carową jachała karetka druga jey własna, która w ośmiu koni białych szła, axamitna czerwona a wewnątrz wszystko czerwonym złotogłowem w pośrzodku obita, a wniewy stały cztery stolki tegoż złotogłowu złotem kosztownie oprawione. — Woźnice w żupanich i ferezyach czerwonych atłasowych. — Szor na koniach axamitny czerwony, w tey karecie nie siedział nicht. — Za nią szła karetka trzecia ośmiu koni białych, szor axamitny czerwony w srebro zło-

Hist. R. Mśn. T. II.

ciste oprawny, woźnice w czarnych żupanich aksamitnych, a czerwonych atłasowych ferezyach, siedziała wniewy Książna Kosyrska, Pani Purłowa Chorążyna, Pani Herburtowa, Pani Kazanowska. Po nich szedł brozek z drzewa rzezany złocisty, czerwonym aksamitem futrowany, frantzla złota, galki złociste sześciu koni jabłkowitych, szór aksamitu zielonego, woźnice w atłasach zielonych, w tym brozku siedziały dwie Panie. Zatymszedł drugi brozek czarnym aksamitem futrowany, galki złociste, sześciu koni karych, woźnice wczarnych adamaszkowych ferezyach, pokojowi Pani Wojewodzinéy siedzieli w nim. Potym szło kilka karet u których siedziały panie stare i fraucymer Iest tam, skoro wjechawszy w zamek z bramy wprawey ręce Cerkiew Wniebowstąpienia Pańskiego, przy której Manaster, nowo dla Carskiéy matki zdrzewa budowany, i do tego monastera Carowa zaraz wysiadła i mieszkała tam przy matce Carskiéy pięć dni, gdzie też Car bywając chodził po kilka kroć z nią się widywał. Będąc w onym monasterze musiała swego nabożeństwa katolickiego zaniechać, bo nie tylko w dzień powszedni, ale na świętki nie dopuszczano iey tam dla słuchania mszy świętęy Kapłana mieć, ani też do oyca dopuszczano iey isć, jedno fraucymerowi pozwolono isć do gospody Pani Starosciny Sochaczewskiéy na nabożeństwo. — Imc Pan Wojewoda Sandomirski stanął we dworze Borysa Hodunowa, który jest w Zamku budowany. Iśszych Panów w mieście na różnych miejscach postawiono. Nad wieczor tegoż dnia przyjechał od Cara do Ichmciow P. P. posłów Iwan Hramotyn, i po-

An. 1606. wiedział że jutro mają być w ręku Iego Carskiej Mości, chcąc mieć na piśmie tych co mają witać Cara i upominki jakie mają bydź żeby

była wiadomość. Ichmc P. P. Posłowie spisawszy każdego z nas, mianowicie cośmy witać mieli, dali mu na karcie.

Audyencya u Hospodara.

Dnia 13 jachali Ichmość na audyencyą. Od gospody Ichmciów aż do samego zamku Strzelcy dwiema rzędami stali z rusznicami, a potem przyjeżdżając do Zamku, i zsiadłszy z koni na zwykłym mieyscu, gdzie posłowie siadają, na wschodzie gdzie Ichmciom iść przyszło, tam Alabartnicy po dwóch stronach stali.—Niemcy Inflantczycy których jest trzysta, jest nad niemi Francuz kapitan, a nie chodząc do samych drzwi sali, gdzie Ichmciow poselstwa słuchano, wyszedł do Ichmciów P. Wojewoda Sandomirski, bo już tam był, a Ichmość się też chcieli widzieć z Imcią i wniektórych rzeczach się porozumieć, dowiedziawszy się że Hospodar listu Królewskiego wziąć niechciał, prosząc Imci P. Wojewody, aby on wyperswadował. Ichmość P. Wojewoda uczyniwszy o tym złą nadzieję odszedł od Ichmciów. — Ichmci potem chcieli do Cara wnieść. W sieniach przed samym wejściem, dway, Hrehory Iwanowicz i Mikołay Okolczy z towarzyszem swoim prowadzili Ichmciow do Sale, w której Car na Majestacie siedział wysoko, ho cztery stopnie do niego wstępować potrzeba było.—Ichmciom dano siedzieć naprzeciwko Cara, jedno daleko, mało nie wpół izby, majestat kosztownie urobiony z srebra złocisty, sam zaś Car siedział, w Szacie kosztowney, perłami, drogiemi kamieniami sadzonoy, mając na sobie odzienie białe, sztyki też białe, łańcuchy też złote na sobie mając. — Dway poprawy ręce, a dway po lewy, ci stali siekierki mając na ramionach, ostrzem ku gorze obrócone, piąty stał z mieczem gołym, a szosty zaś stał, co czasem też

trzymał szeptum, a czasem jabłko mu podawał. Po lewy ręce jego siedzieli dumni Bojarowie jedno daleko; Patryarcha podle niego blizy po prawy ręce na miednicy wręku trzymając krzyż, a drugie duchowienstwo już opodal po teyże stronie patryarchy, daley dworzanie jego, Moskwa po ławach siedzieli, drudzy stali. Nasi też Polacy, których assistencya nie mała była, na ten czas przestrono za Ichmciami stali. Ta sala wszystka różnemi kobiercami obita była. Imc P. Wojewoda Sandomirski w ławce siedział, przeciwko któremu Ichmciom właśnie stać przyszło, zacyz tam stanawszy przy Ichmciach Mikulin Okolniczy opowiedział Hospodarowi.

«Nayjaśniezemu i niepośledniemu Samoderżcy Wielkiemu Hospodarowi Dmitru Iwanowiczu Bożą miłością Cesarzu i wielkiemu Książęciu wszystkiey Rusi i wszystkich Tartarskich Carstw i innych Moskiewskicy Monarchii podległych Hospodarstw, Hospodarowi, Caru i Obładytelu, Nayjaśnieyszego i wielkiego Hospodara Zygmunta trzeciego z Bożey miłości Króla Polskiego, wielkiego Księcia Litewskiego i innych, posłowie Mikołay Oleśnicki, Alexander Gosiewski waszey Hospodarskiy Mości czołem biją.»

Po oddaniu pokłonu mówił Imc Pan Małogoski podług instrukcyi.

«Nayjaśnieyszy i wielki Hospodar Zygmunt trzeci z Bożey łaski Król Polski, wielkie Książę Litewski, Ruski, Pruski, Zmudzki etc. przysłać raczył nas posłów swych, mnie Mikołaja Oleśnickiego Kasztelana Małogoskiego i Alexandra Korwina Gosiewskiego Starostę

«Wielizkiego, dzierzawcę Koniuszowskiego,
«abyśmy, imieniem Króla Imci Pana naszego
«miłościwego, waszey Hospodarskiéy Mości na-
«wiedzili, i oglądali; szczęśliwego panowania
«na stolicy przodków waszéy Hospodarskiéy
«Mości wińszowali, chęci i Braterskiéy miłości
«Iego Królewskiéy Mości Pana naszego miłości-
«wego waszéy Hospodarskiéy mci powiedzieli.»

Przypatrowałem się natenczas, jako wdzię-
cznie poselstwo będzie Car przyjmował, i wid-
ziałem sam to na oko, gdy w przemowie Imci
P. Małogoskiego przyszło do tego, że nie Ce-
sarem, ale Kniaziem mianował, ruszywszy się
zmięysca podniósł w górę oczy, zawoławszy
jednego Senatorsa, kazał sobie Koronę z głowy
zdzjąć, mając wolą alterkacją sam z posły mieć.
Imc P. Małogoski dokończywszy mowy swéy i
wziąwszy list, do ręką Aphonasiewa Iwanow-
wicza Własiewa oddał, Który on wziąwszy
czytał przed Hospodarem po cichu tytuł, gdzie
go Cesarzem nienapisano. Informował Hospor-
dar Ophanasia jako miał odpowiedzieć, który
przystąpiwszy do Panów Posłów, wte słowa
mówił: «Mikołay i Alexander do Nayjaśniej-
«szego i nizwycięzonego Samoderzcy od Nayjaś-
«nieyszego Zygmunta Króla Polskiego wielkiego
«Książęcia Litewskiego posłowie, oddaliście
«nam list, na którym tytułu Cesarkiéy Mci
«niemasz, ale od Nayjaśniejészego Króla do nie-
«jakiego Kniazia wszystkiéy Rusi. Tylko Iego
«wieliczeństwo na swych własnych Hosporar-
«stwach panuje, i wy to pismo weście do siebie
«zanieście Hosporarowi waszemu». Odpowied-
«ział Imc P. Małogoski «Bierzem list ten I. K.
«Mci Pana naszego nazad radzi z tą uczciwością
«jako się godzi, jako był przez nas dorąk Apha-
«nasia Iwanowicza dany, chcąc nazad Królowi
«Imci Panu naszemu odnieść, Którym już wa-
«sza Hosporarska Mość wzgardził, a przyjc
«onego niechciał. — Pierwszy jest Monarcha w
«Chrzescianstwie, który tytuł Królowi Imci

«Królewski, przez wiele seł lat od wszystkich An. 1606.
«Monarchów świata tego przyznany mimo
«wszelką sprawiedliwość uymować każesz i
«listu brać od nas niechcesz, Czym Iego Kró-
«lewską Mość i Rzpltą na tym majestacie obel-
«żyłeś, na którym wasza Hosporarska Mość
«siedzisz dziwną sprawą Bożą i łaską Króla
«Imci, pomocą ludzi narodu Polskiego posad-
«zony; którego dobrodzieystwa prędko Wasza
«Hosporarska Mość zapomniawszy, rzuciłeś się
«na dostojęństwo Iego Królewskiéy Mości Pana
«naszego i wszystkiey Rzeczy-pospolitèy, co nie-
«tylko Majestat I. K. Mości Pana naszego mi-
«łościwego i wszystkę Rzecz-pospolitą i nas sa-
«mych posłów I. K. Mości, ale i tych cnych
«Polaków którzy stoją przed oczyma Hosporar-
«skiéy Waszéy Mci i wszystkę Rzecz-pospolitą
«i Oyczyznę naszą obrażać musi. To też my, co
«daley w zleceniu mamy, iż się zlistu było
«Waszéy Hosporarskiéy Mci sprawić potrzeba,
«którego wziąć niechcesz, odprawować nie bę-
«dziem, i prosimy, abyśmy do gospody swey
«prowadzeni byli.» Rzekł Hosporar na to.
«Niezwykła rzecz jest Monarchom siedząc na
«Majestacie z Posły się umawiać. Ale nas do
«tego przywodzi uymowanie tytułów naszych
«od Króla Imci Polskiego. Niedawno Posłanik
«u nas był, i teraz posłem z wami iest, z któ-
«rym takąż kontrowersyą o uymowanie tytu-
«łów naszych, przedtym jako i teraz mieliśmy;
«Ze niejesteśmy Kniaz, nie jesteście ni Ho-
«sporar, nie jesteście ni Car, ale jesteście Im-
«perator na swoich szerokich państwach, a bi-
«erzemy się za ten tytuł, który mamy od Boga
«samego, i zażywamy tytułu tego, nie słowy,
«jako insi czynią, ale samą rzeczą, gdyż ani oni
«Assyryjscy Monarchowie, Medy i Cesarze
«Rzymscy większym prawem i słusnością tego
«tytułu nad Nas nieużywali. bo nietylko że-
«byśmy nie byli Kniaziem albo Hosporarem,
«albo jedno Kniaziów i Hosporarów, lecz z ła-

An. 1606. «ski Bożey i Królów pod sobą mamy, którzy «nam służą. I nikogo w panowaniu równym «sobie w tych północnych Krajach niemamy, i «nicht tu nie rozkazuje, jedno wprzód P. Bog, «a potym my sami, jakoż wszyscy Monarcho- «wie i Cesarze tym tytułem mnie pisują, — «jedno Król Imc uymę nam w tym czyni, a tak «się przed Bogiem oświadczamy, że nie z nas, «ale z Króla Polskiego przyczyna będzie nie- «przyjaźni, rozlania krwi między nami.» Od- «powiedział Imc Pan Małogoski. «Wasza Ho- «spodarska Mość raczyłeś mowę swą zacząć, «że niezwykła rzecz iest Monarchom siedząc «na Majestacie z posły się umawiać. — Prawda «jest, ale i to też niezwykła rzecz jest, nad in- «strukcją Posłów namowy jakie wyciągać. — «Iednakże iż mię Wasza Hospodarska Mość do «tego sam pobudzasz, tedy, aczkolwiek nie je- «stem tak sposobny, abym na takie rzeczy we- «dług potrzeby, nieprzygotowawszy się odpo- «wiedzieć miał Waszemy Hospodarskiemu Mości, «wszakoz, iż tu idzie o dostojenstwo I. K. Mo- «ści Pana naszego miłościwego, godzi mi się «ozwać, i to co mi się zda, do ochronienia do- «stojenstwa Iego Królewskiego Mości i Rzeczy- «pospolitey będąc Polakiem człowiekiem wol- «nego narodu mówić będę. — Tytułu tego, «ktorego Wasza Hospodarska Mość od Króla «Imci i Rzeczypospolitey domagać raczysz, z «tey przyczyny Król Imc Waszemy Hospodar- «skiej Mości niedawa, że przodkom Waszemy «Hospodarskiej Mości żaden z przodków Iego «Królewskiej Mości i sam Król Imc niepisał i «niedawał, niema Król Imc ani Rzecz pospo- «lita żadney wiadomości o takim tytule, jaki «teraz Wasza Hospodarska Mość sobie przyw- «łaszcza, co metrykami tak koronnemi jako i «W^o Księstwa Litewskiego i Moskiewskiemu «śladnieby się pokazać mogło, nawet i dumni «Bojarowie ludzie starzy, dobrze by tego wia- «domi być mieli, że się u nich innsze tytuły nie- «naydują, nad ten który się teraz imieniem «Króla Imci Waszemy Hospodarskiej Mości daje. «Druga że Wasza Hospodarska Mość do Króla «Imci jakoś usiadł na Państwie swym, żadnych «posłów niesłał domagając się tego tytułu u «Króla Imci, i choć Wasza Hospodarska Mość «wspominać raczysz, że przez posłanika Iego «Królewskiej Mości Pana Starosty Wielizkiego «i przez posłanika swego Ophanasia dawałeś «otem znać Królowi Imci, że takiego tytułu po «Królu Imci potrzebujesz, to jednak za własne «rozkazanie niema bydź poczytane, że P. Sta- «rosta Wielizki jako posłanik Iego Królew- «skiej Mości z czym inszym do Waszemy Ho- «spodarskiej Mości przyjeżdżał, to tylko na «woli jego co Wasza Hospodarska Mość przezeń «skazał, odnieść i nieodnieść Królowi Imci, «także Ophanasiey posłanik waszemy Hospodar- «skiej Mości, w inszey sprawie był posłany od «waszemy Hospodarskiej Mości do Króla Imci, a «zwyczaj takowy między Monarchami zacho- «wuje się, którego jeżeli wasza Hospodarska «Mość nie masz, powinienes jako Monarcha wie- «dzieć, iż gdy Monarcha jeden od drugiego «potrzebuje czego, przez posły swe znaszać się «zwykli, a za tym to odnosi i otrzymywa. A «zwłaszcza gdy słusznèy rzeczy żąda. — Więc «do tego to jest sprawa Seymowa, a seymu «Król Imc żadnego nie odprawował jakoś «wasza Hospodarska Mość usiadł na stolicy, «dopiero ten pierwszy, i na seymie Królowi «Imc i Panom Senatorom otym by się znosić «potrzeba, gdyż Iego Królewskiej Mości, choć «nam szczęśliwie panuje, i szerokiemi państwem «rządzi, jednak bez pozwolenia stanow koron- «nych, i jednego najmniejszego wrzeczy nie- «uymując, nic nowego nad pierwsze stanowić «nie może. — A ten tytuł którego się Wasza «Hospodarska Mość nowo upominasz, także do «stanow Koronnych należy. Niesłusznèy tedy «Wasza Hospodarska Mość jąłeś się tak goraco

«o ten tytuł swoy niesłusznie, i obrazę bierzesz
«przeciw Królowi Imci, z tych racyi którym
«wyżey wspomniał, a oświadczam się przed
«Bogiem, przed Waszą Hospodarską Mością, i
«przed Bojary dumnymi, że Wasza Hospodar-
«ska Mość przyczyną będziesz, a nie Król Imc P.
«nasz miłościwy, jeźliby się krew nasza i ludzi
«Waszey Hospodarskiéy Mci dla tego tytułu lać
«by miała. A tu ni ocz nie prosimy, tylko
«abyśmy byli odprowadzeni do gospody naszey.

Rzekł Hospodar. «Wiem jakimi się przod-
«kowie nasi tytułami tytułowali, i pokazali-
«byśmy to pismem, jedno że miejsce nie jest
«potemu. Ale gdy Bojarom swym dumnym ka-
«żemy z wami wtym mówić, tedy pokazemy
«to i sami my, jakim się tytułem przodkowie
«nasi pisali. A teraz Król Imc uymuje nam
«tytułu jakim my się piszemy, nie tylko nas,
«ale samego Boga obrazac musi i wszystkie
«Chrzescianstwo. Pewnie że kiedyby kto was
«Panem Oleśnickim nie nazwał, albo miano-
«wać tym imieniem niechciał nie ozwalibyście
«się mu, tak też i ja, że mego zupełnego tytułu
«nie masz na liście, przyjąc go nie mogę, i de-
«klarowaliśmy się Krolowi Polskiemu, że ma z
«nas brata, ma przyjaciela takiego, jakiego
«przedtym korona Polska nieniała, a więcey
«się nam teraz od Króla Polskiego trzeba
«strzedz, niżeli od którego odległego pogarń-
«skiego Monarchy. Bo wiem że się już seym
«skończył, a was z seymu odprawiono, i z od-
«prawą nie rychło dogoniono, a to wiem, że
«niektórzy z waszych rządzą Królem Imcią, żeby
«nam tytułow niedawano; wszakoż o tym nie
«zeydziemy szeroce Kontrowersyi z wami wieść.

Odpowiedział Imc P. Małogoski. «Niechcemy
«się natenczas więcéy wdawać w dalsze roz-
«mowy z Waszą Hospodarską Mością, ponieważ
«Wasza Hospodarska Mość odzywać się raczysz
«na dawne Bojary swe, których wysadzić obie-
«cujesz na rozmowę z nami o tym tytule swym,

«na ou czas to sobie zachować chcę zniemi o An. 1606.
«tym mówić, i to między innemi rzeczami w
«zleceniu od Króla Imci mamy.»

Gdyśmy za tym odeyść chcieli, rzekł Hospo-
dar do P. Małogoskiego. «Panie Małogoski zna-
«łem ja chcę waszę do mnie będąc w Państwach
«Iego Królewskiey Mości Pana Waszego, i wie-
«my to żeście sie nam na każdym placu życz-
«liwym stawili, przeto, nie jako posła, ale jako
«przyjaciela naszego w Państwach swychszano-
«wać chcę, podzcie do ręki naszey niejako po-
«seł» i sciągnąwszy rękę witać go chciał.

Na co Imc P. Małogoski odpowiedział; «Nay-
«jaśniwszy Wielki Hospodaru, łaski téy którą
«Wasza Hospodarska Mość pokazować osobie
«moiey raczysz wdzięczeniem, ale że mnie wa-
«sza Hospodarska Mość do ręki swéy przypu-
«szczać chcesz nie jako posła, tego niemogę
«uczynić, i proszę aby mi to żadný niełaski
«Waszey Hospodarskiej Mości nie wniosło,
«dosyciem już znał łaski W. Hospodar-
«skiéy Mci ale jakoś wasza Hospodarska mość
«w Polsce znał sobie życzliwym przyja-
«cielem i sługą, tak Iego Królewska Mość
«niech dozna wiernym poddanym i cnot-
«liwym sługą». Potym i drugi raz powtórzył,
a P. Małogoski tylko się ukloniwszy, i powtór-
«zywszy, że tego uczynić nie mogę, isć niech-
«ciał. Po tym rzekł; «pódź WMPan jako po-
«seł.» P. Małogoski rzekł; «Poydę jeźli Wasza
«Hospodarska Mość list Króla Imci weźmiesz.
Rzekł Car; «Wezmę» I tak szli obay do ręki,
potym diak jego wziął list, i czytał go przed
Hospodarem stojąc podle niego pomału, a wzięw-
szy informacją, mówił do nas, «chociaż»
«takowego listu bez tytułow niegodziło się
«Iego Carskiej Mości od Króla Imci Polskiego
«Pana waszego przyjmować, ale iż teraz na-
«stępuje akt wesela Cesarskiego Majestatu, te-
«dy ztęy przyczyny Cesarska Mość i krzywdy
«swey wniewopisanu tytułu swego na stronę u

An. 1606. «chyliwszy, oto ten list od Króla Imci Pana
«Waszego i was posłów przyymuje. — A kiedy
«się do Krola Pana waszego wrócicie, mówić
«będziecie, iżby wprzód takich tytułów listów
«znieopisaniem tytułu Cesarskiego posyłać tu
«niekazał. Bo Cesarki Majestat mianowicie to
«wam opowiedzieć kazał, że na potym od
«Krola Pana waszego, ani od kogo inszego ni
«jakich listów bez zupełnego tytułu swego Ce-
«sarskiego przyjmować niechce, a teraz co ma-
«cie w zleceniu od Zygmunta Hospodara wa-
«szego, sprawuycie poselstwo do Cesarskiego
«Majestatu.»

Imc Pan Małogoski sprawował poselstwo wte
słowa;

«Przyśłać raczył Wasza Hospodarska Mość
«Posłanika swego Ophanasia Iwanowicza Wła-
«siewa, oznajmując Wasza Hospodarska Mość,
«że z łaski Bożey za pomocą ludzi narodu Pol-
«skiego, usiadł na stolicy swey oyczystey Wi-
«elkich Hospodarów Moskiewskich przodków
«swych, a będąc pierwiéy w państwach Iego
«Królewskiéy Mości, doznał Wasza Hospodar-
«ska Mość Iasnie Wielmożnego Pana Ierzego
«Mnizka, Wojewody Sendomirskiego, Staro-
«sty Lwowskiego i Samborskiego przeciwko
«sobie wielkiéy chęci i uczynności, a chcąc wza-
«jem wdzięczność, nie tylko Iemu samemu, ale
«i wszystkiemu swiatu okazać, skłonił Wasza
«Hospodarska Mość umysł swój, mieć sobie w
«stan święty małżeński za małżonkę Iasnie
«Wielmożną Pannę Marynę Córke I. W. Imci
«Pana Wojewody Sendomirskiego, żądając
«Króla Imci Pana naszego miłosciwego przez
«tego posłanika swego Ophanasia Iwanowicza
«Własiewa, aby Iego Królewska Mość Pan nasz
«miłosciwy Iasnie Wielmożnego Pana Woje-
«wody Sendomirskiego Córke im w stan święty
«małżeński Waszéy Hospodarskiéy Mci dać, i
«odprowadzić do Waszey Hospodarskiéy Mości
«pozwelił, wziąwszy tę wiadomość Król Imśó

«Pan nasz miłosciwy, cieszył się z tego i win-
«szował, aby wdobrym zdrowiu i przyjaźni z I.
«Królewską Mością Wasza Hospodarska Mość
«długo panował, a Imc P. Wojewoda Sendo-
«mirski pozwolić raczył dać za małżonkę córkę
«swóję I. W. Pannę Marynę i odprowadzić ją do
«waszey Hospodarskiéy Mści. Iakoż przy słu-
«bie, który Posłanik waszéy Hospodarskiéy
«Mci Ophanasiey Iwanowicz brał według por-
«ządku i zwyczaj, imieniem waszéy Hospo-
«darskiéy Mści Iasnie Wielmożną Pannę Ma-
«rynę Mniszchownę Wojewodzanke Sendomir-
«ską, rad I. K. Mość sam był i z synem swoim
«Iejmcią Szwedzką Siostrą swą, i oświadczać
«waszéy Hospodarskiéy Mości ehęć i życzi-
«wość swą braterską, na wesele waszey Ho-
«spodarskiéy mci posłać raczył nas posłów
«swych, rozkazawszy bydź na weselu według
«instrukcyi swéy Waszey Hospodarskiéy mci
«miasto osoby swéy.

Potym Imc P. Starosta Wieliski wte słowamó-
wił; «Nayjaśniejszy i wielki Hosudar Zyg-
«munt trzeci z Bożey łaski Król Polski etc. Wa-
«széy Hospodarskiéy Mci Nayjaśniejszemu swe-
«mu Bratu z Bożey łaski wielkiemu Hosudaru
«i wielkiemu Królowi Dmitru Iwanowiczu
«wszystkiéy Rusi, mówić to rozkazał i wskazał
«Waszéy Hospodarskiéy mci przez tego posła-
«nika swego Aphanasia Iwanowicza Własiewa,
«że Wasza Hospodarska Mość osiadłszy na wi-
«elkich Hospodarstwach swych Oyczystych, za-
«łujesz z serca upadku Chrześciańskiego, i prze-
«myślać chcesz o wyswobodzenie Chrześciań-
«stwa z rąk pogańskich. — Iego Królewska
«Mość ehęć zamysłu i przedsięwzięcia Waszéy
«Hospodarskiéy Mości o dobrym wszystkiego
«Chrześcianstwa, pochwałać raczy i z posły
«Waszéy Hospodarskiéy mci wielkiemi, któ-
«rych Wasza Hospodarska mosc do Iego Kró-
«lewskiéy mci naznaczył, i przez gońca swego

«Iwana Przebraszowa o nich oznaymił, gdy do
«Króla Imci przyjdą Panowie, radom swym na-
«mawiać i stanowiąc rozkazać raczy; do czego
«iż niektóre rzeczy pierwey uprzątnąć potrze-
«ba, poruczyć raczył I. K. Mość nam posłom
«swym Waszëy Hospodarskiëy Mości przypom-
«nieć i przełożyć one z Bojary dumnymi Wa-
«szëy Hospodarskiëy mci, których na to Wasza
«Hospodarska Mość naznaczyć będziesz raczył
«mówić, aby Wasza Hospodarska Mość w tych
«rzeczach posłom swym wielkim, których do
«Iego Królewskiy mości posłać raczył, naukę
«dostateczną i moc zupełną dał, żeby te spra-
«wy nie słowem, daremnie trawiać czas, ale
«rzeczą samą ku takiemu końcowi prowadzili,
«namawjali, i zawierali, jakoby było znaywię-
«kszą czią i chwałą naywyższego Boga, z
«ugruntowaniem dobrëy i scislëy przyjaźni i
«miłości braterskiëy między Iego Królewską
«Mością Panem naszym, a między waszą Ho-
«spodarską mcią, z niesmiertelną sławą was
«Nayjaśniejszych wielkich Obudwu Hospoda-
«rów i tych zacnych narodów, na których was
«pomazańców swoich Pan Bóg wywyższyć i
«przełożyć raczył, z dobrem i pocięchą wszyst-
«kiego Chrzesciaństwa, a z upadkiem i zgubą
«wieczną wszystkich Ord Pogańskich i Bissur-
«mańskich.»

Po odprawieniu poselstwa, kazano Ichmciom
siedzieć, potym Ophanasiey szedł do Hospodara,
informacją wzięwszy od niego przyszedł do nas,
«i mówił wte słowa;

«Mikołay i Alexander do Nayjaśniejszego i
«niezwycięzonego wielkiego Hospodara Dmitra
«Iwanowicza z Bożëy łaski Cesarza wszystkiëy
«Rusi, od Nayjaśniejszego Zygmunta trzeciego
«Kroła Polskiego i innych, mówiliśmy na po-
«selstwie, iżby Nayjaśniejszy Zygmunt Król
«Polski pozwolił łasnie Wielmożnemu Ierzemu
«Mniszchowi Wojewodzie Sendomirskiemu, łas-
«nie wielmożną Pannę Córkę do Nayjaśniëy-

«szego i niezwycięzonego Samoderzcy odpra- An. 1606.
«wić, i ona z łaski Bożëy Carowa tu dobrze
«zdrowa przyjechała. Cesarski Majestat wdzię-
«cznie to od Króla Imci Pana waszego przyy-
«muje, i was Cesarskim miłosierdziem żałować
«będzie. — A co ty Alexander mówił, iż Nay-
«jaśniejszy Król Polski i Wielki Książę Litew-
«ski wam posłom swym rozkazał z Bojary Ce-
«sarskiego Majestatu dumnymi, o dobrych spra-
«wach mówić, Iego Cesarski Majestat, po swym
«Cesarskim miłosierdziu rad na to pozwoliw-
«szy, rozkaże Bojarom w świętnym pałacu z
«wami zasieść i o ich Hospodarskich sprawach
«mówić.»

Potym znowu siedli Ichmść, a za tym rzekli
do Ophanasieją; zwyczaj ten jest zawsze, Ho-
spodarowie Moskiewscy o zdrowiu Króla Imci
powstawszy pytali. — Hospodar zasłyszawszy
to spytał o zdrowiu Króla Imci siedząc, temi
słowy; Król Imc wasz Pan dobrzeli zdrów?
Odpowiedzieli: odjechalismy Króla Imci Pana
naszego zdrowego i fortunnie panującego w
Krakowie. — Potym rzekli, Wasza Hospodarska
Mość powstawszy miał pytać o zdrowiu Iego
Królewskiy Mości.

Odpowiedział Hospodar; Panie Małogoski, u
nas ten zwyczaj, że zrozumiawszy i dowiedziaw-
szy się o zdrowiu Iego Królewskiy mci, do-
piero powstawszy P. Bogu dziękujemy, że
o dobrym zdrowiu Brata naszego słyszemy;
powstawszy trochę zmieysca, z dobrego Iego
Królewskiy Mości przyjaciela naszego cieszymy
się.

Za tym podarki oddawano, które wprzód
z rejestru podanego czytał Gregory Iwanowicz
Mikulin wte słowa:

Z Bożëy łaski Nayjaśniëszemu i wielkiemu
Królowi Dmitru Iwanowiczu wszystkiëy Rusi,
od Posłów Króla Imci Hospodarowi Naszemu
miłosciwemu.

Łańcach złoty pancierzowy wielki. Puharów

An. 1606. wielkich srebrnych złocistych z pokrywką iedenascie. Roztruchanów składanych wielkich dwa. Roztruchan składany mały 1. Konwisrebrnych miyscami złocistych 2. Koń dzianet gniady pod derką. Kobierzec wielki Perski. Koń biały Turski pod derką. Kobierzec jedwabny mały Perski. Pies brytański pokojowy i do łowow zwierzyn godny.

Pan Alexander Korwin Gosiewski Starosta Wieliski temuż Hospodarowi czołem bije. Roztruchan srebrny pozłocisty znakrywką wielki. Roztruchan srebrny złocisty drugi z nakrywką wielki. — Koń dzianet gniady, pod derką. — Książ Alexiej Massalski czołem bije. — Roztruchanow pozłocistych srebrnych sowitych dwa. Łańcuch złoty wielki jeden. Po oddaniu upominkow słudzy Ichmciów Panów posłów Hospodara witali.

Potym Ophanasiey do Ichmciow P. P. Posłów rzekł; Cesarski Majestat was żałuje objadem swym, i odjechali Ichmość do gospody. W kilka godzin przyjechał do nich Cześnik Buturlin Wasiley, potraw rozmaitych i napicia w złociste wszystko przyniesiono.

Dnia 14 przyjechał do Ichmciów od Hospodara Dżak poselski Iwan Tarasowicz Hramotyń i mówił wte słowa «Nayjaśniejszy i niewyciężony Samoderżca Dmitr Iwanowicz z Bożey łaski Cesarz, Iego Cesarzkie wieliczeństwo lubią Brata swego Zygmunta Króla Polskiego i wielkiego Książęcia Litewskiego Pana i Hospodara waszego, posłał mię do was posłów jego nawiedzić i rozkazał dowiedzieć się o zdrowiu ciebie Mikołaju i ciebie Panie Alexander, jako się macie w jego przesławnych i wielkich Hospodarstwach.» Odpowiedzieli Ichmc P. P. Posłowie. «Za tę chęć i łaskę Hospodarskię Mści, którą nam posłom jego Królewskię Mści Pana naszego pokazać raczy wdzięczniśmy, i dziękujemy Hospodarskię Mści, o potrzeby których nam niedostaje, o-

«znaymiliśmy przystawom naszym, pewni będąc łaski Iego Hospodarskię Mości, że nam ni naczym schodzić nie będzie.» Powiedział; «wszystkiego będzie wiele na rozkazanie Cesarzkiego wieliczeństwa, ale sam od siebie z wami mówić chcę;» i mówił wte słowa: «Swiadamo wam samym jak pierwięty między przaszłemi wielkimi Hospodarami naszymi bywało, że chociaż na czas między sobą przyjaźni stanowili, ale to jedno powierzchownie uczynili, a sercem zawsze sobie głównemi nieprzyjaciółmi byli i was i waszych, i nas i naszych, między sobą jeden drugiego jak naygłówniejszych nieprzyjaciół strzegli się. — Niedawnych czasów za Borysa Hoduna, kiedy tu posłowie Iego Królewskicy Mści byli, w takię ciasności za strażą ich trzymano, że nie tylko posłom, ale i najmnięszemu człowiekowi ich, nie wolno było z gospody wynieść. — Czego poswiadczam samym Imc Panem Starostą Wielikiem, ale teraz widzicie, że za Nayjaśniejszego i niewyciężonego Cesarza naszego Dmitra Iwanowicza wszystkię Rusi, wam posłom i wszystkim ludziom waszym, na Moskwie wielka wolność, ludzi waszych miłujemy jako sami siebie, wolno z nami mówić, jako i z wami nic się nieobawiając i nigdy w Moskwie tak wiele ludzi z narodu Polskiego niebywało, jako teraz, a to się tym dzieje, że nasz prawosławny wielki Hospodar Cesarz, miłuje Króla Imci Polskiego Pana waszego, i chce z nim w przyjaźni dobrę mieszkać, wlistach swoich wszystkie tytuły Królowi waszemu opisuje, nie tylko Polskiego, ale i dziedzicznego Królestwa Swedzkiego, pisze Królem Szwedzkim, Gotskim, Wandalskim, Książęciem Finlandyi, z których tytułów Swedzkich Borys Hospodara waszego wyzuł był, a Króla waszego, nie tylko wsamych listach swoich nieopisał, ale i we własnym liście przyimiernym, niedopuscił Królem napisać Króle-

«stwa jego dziedzicznego. Dla tegoż I. Kr. Mość
«Hospodar Wasz Zygmunt, ofiarując się być
«przyjacielem i bratem Cesarzowi Hospodarowi
«naszemu, niekaże opisywać tytułów z pełna
«Iego Cesarskiéy Mości jak jemu przystoyno.
«Radzcież tedy Hospodarowi waszemu, i Pa-
«nom jego, aby napotym tytułów, które spra-
«wiedliwie Iego Hospodarskiéy Mości służą,
«Król Imc Pan Wasz nieuymował. Aby dla tego
«między Wielkim Hospodarem naszym rozer-
«wanie przyjaźni niebyło.»

Odpowiedzieli Ichmc P. P. Posłowie. «Co się
«tyczy że przedtym między Hospodarami na-
«szemi szczeréy przyjaźni niebywało, działa się
«za spólnemi grzechami, i dla tego też krew się
«Chrześcianańska lała. Borys, ten jako zawsze
«płochym był, i lekkim z przodków swych
«człowiekiem, tak też po wszystek czas nic do-
«brego nie czynił, bo nayprzód zdradę uczynić
«chciał pod wielkim Hospodarem terazniéjszym
«Panem swym przyrodzonym; dostąpiwszy for-
«telnie przez zdradę tak szerokiego państwa,
«nieumiał się na nim rządzić, będąc przedtym
«bratem waszym, równym wam we wszystkim,
«potym stał się wam tyranem, krew waszą roz-
«lewał, niepomniąc na przeszłe czasy, że też
«sam był kondycyi waszéy. — Jako z wami
«samemi tak pogotowiu z monarchami wiel-
«kiemi postąpić nieumiał. Ale wdawszy się w
«hardość, wpychę, naprzód z posły I. Kr. Mości,
«coś ty sam przypomniał, tak się obszedł, że
«onych nie jako posłów według zwyczaju in-
«nych Monarchów, ale jako więźnie u siebie
«pod strażą miał. Z téy hardości swéy, tytuł
«dziedziczny Królowi Imci Królestwa Szwedz-
«kiego uymował, i innych rzeczy wiele na
«swiecie, więcey złych niż dobrych czyniąc,
«zapłatę nie Chrześcianskim sposobem, nagłą
«śmierć podjął. Terazniéjszy Hospodar Pan
«Wasz, będąc z Panów Pan i własnym potom-
«kiem przodków swych, obchodzi się z nami

Hist. R. Mon. T. II.

«posły I. Kr. Mości sposobem innych Panów An. 1606.
«Chrześcianańskich, co się też wzajem posłom
«Waszego Hospodara dzieje, i dzieć będzie w
«państwach Iego Kr. Mości. Co się tknie strony
«tego, abyśmy się starali u Króla Imci aby ten
«tytuł, którego się Hospodar wasz domaga, był
«od Króla Imci Hospodarowi Waszemu dany;
«radzi to do Króla Imci doniesiemy, i rozu-
«miemy, że jeżeli to rzecz będzie słuszna z och-
«roną dostojenstwa Iego Królewskiéy Mości
«Pana naszego, Król Imc przeciw temu nie
«będzie.»

Dnia 17 Maja we środę o trzeciéy godzinie
«w noc, z świecami lanemi, których było bard-
«zo wiele, (nakształt u nas gromnic) pro-
«wadziła Moskwa Carowę, z tego Monasterya
«w którym mieszkała przez pięć dni, do poko-
«jow Carskich dla niey przygotowanych już
«pospołu z Carskiemi pokojami, a przed wiecz-
«rem tegoż dnia oznaymiono Ichmc Panom Po-
«słom, że jutro ma być koronacya, i proszono
«Ichmcistów aby byli przytym.»

Dnia 18 we Czwartek przed koronacyą Car
posłał Imci Panu Wojewodzie Sandomirskiemu
sanie wszystkie złociste, a wewnątrz złotogło-
wem obite, materace złotogłowowe w nich, su-
kno zwierzchu pół szkarłatne czerwone złotog-
łowem podszyte, w których bachmat biały
szedł. Chomont na nim i nabiodrki czerwone-
go aksamitu; leyc bobrowy, hołoble i duha ak-
samitem czerwonym powleczone, drutem srebr-
nym około okręcono, i po połowicy blachami
srebrnemi zdjęto, i po końcach u duhy i hoło-
bli gałki srebrne z pukłami u hołobel z jedwa-
«biu czerwonego. Na chomencie miasto pokry-
cia z obu stron po soroku soboli bardzo pięk-
nych i przednich. Kapturek na koniu perłami
kształtownemi haftowany. Wtych Saniach Imc
Pan Wojewoda Sandomirski tegoż dnia ze dwor-
u swego do Cara jechał, tam idącemu do Pa-

An. 1606. łaców Carskich na równej drodze ów bachmat porwał, co w oczach wielu jakiegoś niestetyż szwankował, tak, iż się zrazu na nogi nie rychło znakiem przyszłego upadku było.

Koronacya na państwo Moskiewskie Iasnie Wielmożney Panny Maryny Mniszkowney.

Dnia 14 Maja we Czwartek. Z południa jechali IchMC P. P. Posłowie na zamek. Tam przyjechawszy, gdyśmy zsiadli z koni i prowadzili Ichmc P. P. Posłów na salę nazwaną złotym pałacem w której Borys nagle umarł, tam przed tą salą w sieni siedziało po obu stronach Moskwy bardzo wiele. W sali samy zastaliśmy P. P. Polaków niemało, przyjacioł Imci P. Wojewody Sandomirskiego. Zszedłszy się z temi Ichmc P. P. Posłowie siedzieli oczekiwając na Cara, który gotował się na koronacyą. Potym mimo sali z pokojow swoich szedł Car ubrany w szatę aksamitną czerwoną, którą kamieniami drogiemi i perłami sadzono tak gęsto, iż mało co było znać aksamitu. Korona na nim także bardzo kosztowna, mając szeptum w jednej ręce, a w drugiey jabłko złote dyamentami wszystko sadzono. Na wierchu jabłka tego krzyżyk dyamentowy, przed nim szło do kilka set Moskwy świętno ubraney. Z Polaków przed nim P. Starosta Ianocki, P. Tarło Chorąży Przemyski, za nim P. Buczyński starszy. Pod rękę Cara prowadził Imc Pan Wojewoda Sandomirski, a z drugiey strony Książ Mscisławski. Carowa Ieymc tuż wedle niego szła w ubiorze Moskiewskim, w bociech kowanych perłami sadzonych; Koronę przed nią niesiono na misce złotey. Szatę na sobie miała zrękawami szerokimi aksamitną czerwoną kosztownie bardzo dyamentami rubinami perłami haftowaną, na głowie miała koronę taką, jakiey pospolicie panny zażywać zwykły, w kamienie bardzo bogate ubraną. Prowadziły ie pod ręką dwie Bojarynie Moskiewskie, żona kniazia Mscisław-

skiego, a z drugiey strony żona kniazia Szuyskiego. Za nią szła Ieymśc Pani Starościna Sochaczewska, Pani Tarłowa, Pani Herburtowa, Pani Kazanowska. Insze zostać musiały nie chodząc za nią z Frauncymerem.

Wszedł Car z Carową do tej sali gdzie posłów przyjmowano, tam usiadłszy Car w Majestacie, a Carowa w drugim na lewey stronie niżey niedaleko od niego lecz w mnieyszym. Posłał, aby przyszli Ichmc P. P. Posłowie, którym gdy dano znać, weszli tam, i zastali oboje siedzących w Majestatach. Potym za informacyą od Cara Hrehory Iwanowicz Mikulin czynił podziękowanie Królowi Imci za to, że dozwolił Imci Panu Wojewodzie Sandomirskiemu Córke swą w stan małżeński odprowadzić, i za to że na miejsce swe was posłał posłów swych. Za tym Ichmc Panom posłom siedzieć kazał, a wtym Patryarcha na głowie swey na misce koronę przyniosł, i do Cara z nią przyszedł, którą Car pocałowawszy, kazał nieść do Carowey; gdy także Carowa uczyniła niosł ją ztamtąd precz. Po małej chwili posiedziawszy powstali i szli już na koronacyą do Cerkwie. Imc P. Małogoski szedł podle Cara na prawey stronie, w ziąwszy się za rękę Carską, a Imc P. Starosta przednim szedł. Między temi ponieśli szeptum i jabłko, i tak przyszli do Cerkwie Bogorodzice soborney, gdzie, aby się nie nacisnęło bardzo wiele, zaraz za nimi zawarto Cerkiew, i nie było znaku ciżby. Po gankach tych począwszy od samych pokojów aż do sali wielkiey, i z oney sali zgory na doł szedłszy do Cerkwie, której szedł Car usłano było we dwie poły po

ziemi brunatnym axamitem podłym. W Cerkwi gdzie było teatr na półtora chłopca zwyż uczynione czerwonym falendyszem karmazynowéy masci, na którym były trzy stołki, jeden dla patryarchy, który stał po prawéy stronie, dla Cara drugi we środku, trzeci dla Carowéy po lewey stronie srebrny mieyscami złotocy. Ten dla Cara miał w sobie niemało złota i turkusów z szafirami, dla Patryarchy nie tak kosztowny. Gdy już na ów Majestat po stopniach wszedłszy, każdy na swym mièyscu usiadł, Ichmc P. P. Posłowie stali czekając aż im mièysce do siedzenia ukażą, ale niemogąc się doczekać, domagali się sami o nie, którym Car przez Ophanasieja powiedział; iż nie jest ten zwyczaj w Cerkwiach siadać, i ja sam tylko gwoli koronacyi siedzieć muszę; i tak musieli trwać niemając ukazanego mièysca. Ale przecie na stronie odszedłszy, po cermoniach siedli. Gdy już śpiewanie odprawowano, przyniesiono naprzód noszenie jakieś Carskie, które powstawszy z mièysca Swego Patryarcha włożył na Carową. Powtóre na teyże misce przyniesiono dyadema, i te także przez głowę na ramiona włożył tenże Patryarcha, na tàyże diademie szmaragdów wielkich jako duże kokosze jayca było 6, okrom inszych drobniejszych wielu kamieni i pereł dosyć wielkich. Potrzebie przyniesiono Carski wieniec, to jest koronę na misie złotéy, i tę także na głowę jey włożywszy patryarcha błogosławił, i przez szatę rękę całował. Poniż insi duchowni całowali jey rękę jeden po drugim. A zatym świeccy Senatorowie wszyscy gromadą winszowali przez Kniazia Mścislawskiego, i poddaństwo Carowéy oddawali, bo już przedtym po dwa dni w Poniedziałek we Wtorek, krzest onéy całowali, to jest przysięgę wykonywali. Po długich ceremoniach i śpiewaniu zszedłszy z Majestatu, i bywszy we drzwiach Carskich szedł Car na mièysce swe do formy, gdzie zwykli w Cerkwi zawsze

siadać, a Carowa do Zakrystyi dla odprawo- An. 1606.
wania swego nabożeństwa weszła. I tego mi też tu dołożyć niezdalo się zaniechać, iż na on czas, gdy się koronacya odprawowała, siedząc Car na Majestacie, a pokazując przed posły Króla Imci magnificencyą swoję, zawoławszy wprzód do siebie Kniazia Wasila Szuyskiego Senatora przedniego, kazał mu sobie podnożek podstawić, a podstawiwszy, jeszcze i nogi, po jedney podeymując, na on stołek postawił, i potym zawoławszy Kniazia Dymitra Szuyskiego, powtóre temu także uczynić Carowéy rozkazał, i stało się jako rozkazał. Potym już zszedłszy z swego Majestatu onego, będąc w formie, nim się Carowa od swego nabożeństwa wróciła, Carska Mość tychże Szuyskich pojednemu do siebie kazał wołać, i kazał się im pod obie ręce trzymać, potym na inszą jaką posługę odsyłał tych, a inszych z tày assistencyi która około niego była zawoławszy, kazał też trzymać, a zatym i Carowa odprawiwszy nabożeństwo swoje wyszła. Po wyjściu z onéy zakrystyi powstał Car z mièysca swego, i zszedłszy się z nią przed Carskiemi drzwiami (Carskiemi drzwiami zowią drzwi uczynione przed Ołtarzem w Cerkwi, którem nikt niechodzi jedno Car sam a duchowni) tam im Pop szlub dawał. Ceremonie rozmaite przy szluby były, ale dwie tylko przypomnę. Pierwsza gdy już im ślub dawać miał, kazał się Carowi z Carową za ręce wziąć, i obrocił ich trzy razy około. Po tym w szklanney czasce wina czerwonego sam się pierwiéy napiwszy, Carowi podał, potym Carowéy, trzykroć im podając każdą razą po trosze się napili. Za czwartą razą postawił czaszkę na ziemi, którą sam Car nogą potraciwszy stłukł. Potym gdym się pytał, co by to za ceremonia była, powiedziano że ta posłednia reprezentuje pamiątkę wesela w kanie Galilejskiéy. Usiedli potym oboje na onymże mièyscu gdzie sam Car siedział w formie. Na obojgu korony kosztowne także scep-

An. 1606. trum, jabłko u Cara, że się od kamieni które na nich i na ich ubiorach były Cerkiew połyskowała. Potym zaś sam siedząc, tymże Senatorom swym żonę i siebie trzymać kazał podnożki podstawować i podlejsze posługi (których Król Imc nie tylko przedniëszemu Senatorowi ale ledwo pacholëciu swemu bezpiecznie roszkaże) on kazał wyrządzać, co Ichmc Panowie Posłowie i wiele innych Polaków braci naszëy widząc dziwowali się temu, i P. Bogu dziękowali, że P. Bóg ich od takiëy niewoli uchował, którymi nas obdarzyć raczył w oyczyźnie naszëy. Po małym czasie, już też wieczor nadchodził, wychodzili z Cerkwie, i skoro sam przez próg przestąpił, zostawiwszy z sobą Carową i innych, Książ Mscisławski biorąc z misy portugały w których, w jednych było po 20 czerwonych złotych, a wdrugich po 10, w in-szych i po pięciu, i drobn.ëjszych in-szych czerwonych złotych, miotał przedem. Po tym daley postąpiwszy, zawołał do siebie Ichmciów P. P. Posłów, i rzekł: «Nie możemy was dziś mieć na «swoim bankiecie, bośmy się spracowali długie-mi ceremoniami, i spełzło się też, ale jutro bę-

«ziem was mieć u stołu swego.» Zatem Ichmość P. P. Posłowie rozeszli się przed Cerkwią z nim i jachali do gospody. W téy Cerkwi gdzie koronacya była są dwa groby, jeden S. Piotra podle ołtarza, a drugi S. Iana, których oni cudotworcami zowią. Powiadają, jakoby ich ciała na wierzchu całe leżeć miały nienaruszone, jakoby świeżo pomarli, i że ich ziemia wsobie nie może zachować, bo kiedy jedno pogrzebią, naydują je zaś na wierzchu, lecz te ciała są pod pokryciem, nie ukazują ich nigdy. Po przyjachaniu naszym do gospody już w wieczor, stolnik Carski przyjechał do Ichmciów P. P. Posłów, za którym potrawy, picia rozmaite wszystko na złócie przyniesiono.

Dnia 19 na zajutrz wpiątek wesele Carskie naznaczono, którego dnia przypadło S. Ruskie świętego Mikuły. A to święto jest wielce znaczne w Moskwie. Widząc Ichmc P. P. że na one wesele mieli być prosseni, rozkazali przez przystawów, aby im oznaymiono o mieyscu, domagając się u stołu tego, gdzie sam Car siedział.

Kontrowersya o mieysce u stołu.

Dnia 19 przypadł dzień wesela Carskiego na zajutrz po koronacyi wpiątek, w tym zrana posłał Hospodar do Ichmciów Posłów Dziaka swego Hromatyna, wzywając Ichmciów P. P. Posłów Króla Imci na chleb swoy, dołożył, według zwyczaju waszego na bankiet Carski, a wywiedzieć się u przystawów swych, gdzie wam będzie naznaczone mieysce, jako dostoyno posłom wielkiego Króla Hospodara Waszego, i Carskie wieliczeństwo będzie was szanował jako posłów brata swego.

Odpowiedzieli Ichmc na to; «Nie wątpimy o tym że będziemy poszanowani, jako posłowie

wielkiego Króla brata Hospodara Waszego takim mieyscem u stołu jego samego, jako Król «Imc Pan nasz Ophanasia posłanika jego uszanował, że u tego stołu gdzie sam siedział posadził.»

Hramotyn na to rzekł; «Tonie można u nas, aby kto miał siedzieć u stołu z Cesarzem naszym, kromia jego samego a Carowëy naszëy» Dziwno to Ichmciom było, i powiedzieli na to; «że przedtym posłowie Hospodarów waszych «nigdy nie siedzieli u tegoż stołu z Królem Imcią Panem naszym, dopiero Król Imc czasu «wesela Swego, względem przyjazni brater-

«skię , uczcił miejscem posłanika waszego u «stołu swego nad przeszłe zwyczaje, jako o Ho- «spodaru waszym był pewien, że to miał wza- «jem uczynić, tak i nam pilno poruczyć roz- «kazał, abyśmy tego na tym placu strzegli, i «inaczej tego nieczynili. Przeto żądamy, abyś «to bojarom dumnym donosił, i nam tu respons «w gospodzie uczynił, gdyż my zgospód jachać «niemożemy, ażbyśmy o pewnym miejscu u «stołu Hospodara, według dostojęstwa Króla Imci wiedzieli. Bo inaczej, gdzieby nam nie «takie miejsce, jakim poszanowano posłanika «waszego Hospodarskiego, pokazano, przyszło- «by nam nazad odjechać do gospody naszey, a «toż lepięz to przed czasem opatrywać.»

Hramotyn odpowiedział; «Rad odniosę to «Hospodarowi i uczynię wam respons» I tak odjechał. Po godzinie przyjachawszy i wyliczy- «wszy tytuł Cara Pana Swego odpowiedział; «Ze «Carski Majestat miłując Króla Pana Waszego «Brata Swego, a was posłów jego miłując, ka- «zał wam na swym weselu u stołu swego bydz.»

Powiedzieli Ichmc; «Ze radzi się tam wasze- «mu Hospodarowi stawiamy, tylko czekamy od «ciebie responsu, gdzie nam miejsce siedzenia «u Swego Stołu w osobie Króla Imci Pana na- «szego będzie ukazano.»

Odpowiedział Hramotyn; «że słowa pierwsze «nasze odniosł do Wielkiego Cesarza, Cesarz «wielki rozkazał do was, że was poszanuje, ja- «ko jest dostojno poszanować posłów tak wiel- «kiego Hospodara. A Bojarowie dumni wska- «zali do was, że tobie Panie Małogoski siedzieć «po prawey stronie Cesarza wielkiego, za dru- «gim stołem przeciwko tego jako wasz Król «Ophanasia posłanika Cesarzkiego uszanował. «A tobie Panie Starosta Wielizki, także będzie «mieysce, według dostojęstwa Króla Imci Pol- «skiego i zwyczajow dawnych u drugiego stołu;

«żałowanie i poszanowanie obiema więcej niż An. 1606. «pierwszym posłom.»

Ichmc nato odpowiedzieli; My mamy takie «rozkazanie w Instrukcyi Króla Imci Pana na- «szego, abyśmy obay siedzieli u jednego stołu «z Hospodarem Panem waszym, jednak gdzieby «Hospodar Pan Wasz względem tego, że u Stołu «Króla Imci jeden nie dwa posłowie siedzieli, tu też u siebie jednego posadzić będzie chciał z «sobą, tedy Król Imć puszczając to w dystrak- «cyą Hospodara Waszego sporu nam o to wieść niekazał, jednemu z nas Starszemu posłowi sie- «dzieć u jednego z Hospodarem waszym, a dru- «giemu na miejscu zwykłym zalecić raczył. O toż według rozkazania Króla Imci kontentujemy się, tylko z tym dokładem, aby jeden z Hospo- «darem waszym u stołu siedział, a drugi jako Pan Starosta Wielizki, ten siedzie u drugiego stołu, jako jest zwyczaj posłom Króla Imci siadać. Inaczej, gdzie nam tak, jako się powied- «ziało, miejsca w czas naznaczone nie będą, in- «strukcyi Króla Imci przestąpić i z miejsca z gospody do Zamku jachać nie możemy.» Były «rozmowy długie z tym Hramotynem, jedno takie, iż własności żadne Ichmców Panów Po- «słów niezachował, jedno upor pokazał. Odje- «chał od Ichmców z tą deklaracją. Mało co po- «czekawszy w poł godziny przyjechał Ophanasię Własiew Podskarbi Hospodara, który był posłanikiem do Króla Imci na wesele; ten te słowa wyliczywszy tytuł Hospodarski mówił; «Cesarzkie Wieliczeństwo miłując poł brata «swego, a was posłów Iego żałując, posłał do «Was dumnego Diaka Swego Iwana Ilroma- «tyna, na swoję Carską radość, i do stołu Was «Swego wzywając, i miejsca wam naznaczył, «jako dostojno posłom brata swego. Lecz wy «tego miejsca, nie przyjmujecie, chcąc jeden «z was siedzieć u jednego stołu z Cesarzem «wielkim. A względem tego, że ja będąc posła- «nikiem siedziałem u jednego stołu z Królem

An. 1606. «Panem waszym, tedy się to tym dziwo, że
«tam siedział poseł Papieżki i Cesarzki, za czym
«nie żał było mię u inszego stołu posadzić, je-
«dno tam gdzie i ci siedzieli, gdyż i Cesarz
«nasz nie jest mniejszy od Papieża i Cesarza
«Rzymskiego, i owszem bolszym, gdyż i u na-
«szego przesławnego Cesarza toż są Popi jako u
«was Papa.» Z wielkim podziwieniem i żalem
Ichmciom słuchać przyszło tych jego grubych
racyi, które nie jedno u nas ale u każdego bacz-
nego miejsca mieć niemogą; bo minawszy to,
że Swego Hospodara nad inne wszystkie Mo-
narchy w Chrześcijaństwie przekładał. Przypi-
sawszy to jego dumie i pysze, radniey go kilka
słów odprawiwszy zamilczeć się Ichmciom zdało.
A na tę jego racyą to odpowiedział, że gdzie
inși posłowie siedzieli, tam i on siedzieć mu-
siał, dosyć mu szeroce na to Ichmość odpowie-
dzieli, naprzód «że to nie gwoli temu Król
«uczynił, bo i ciebie samego mając, choć by
«tam i ci wszyscy posłowie nie byli, przychy-
«lając się Król Igmość i Rzplita do przyjazni
«Braterskiéy z Hospodarem twoim toż by był
«uczynił, to by cię tam posadził. Gdzieby też
«nie miał być posadzić, ani korzystać w przy-
«jazni Hospodara twego, Iacno by cię tam od-
«prawił, idź do innego stołu siedzieć jako jest
«zwyczaj posłów Moskiewskich siedzieć u in-
«nego stołu, a nie u stołu jednego z Królem Im-
«cią; a oni Posłowie Papieżki, Cesarzki, iż jest
«zwyczaj im u stołu Królewskiego, a posłóm
«Króla Imci u ich też stołu siedzieć, siedzieli
«by byli według dawnego zwyczaju. Na cię się
«Król Imc ani na Hospodara twego nie oglą-
«dałby był, nie miałby respektu na przyjazń
«jego jako się wyżey wspomniało. Iesli też
«Król Imc nowym zwyczajem postąpiwszy po-
«sadzić cię u jednego stołu z Sobą, chcąc uczić
«Hospodara twego nie wzbraniał się, słusznie i
«twóy Pan uczynić by to miał, aby nas u stołu
«swego posadził, nadgradzając to wzajem Kró-

«łowi Imci, i niebyłaby żadna wątpliwość Kro-
«łowi Imci, aby Hospodar wasz nie tylko nas
«dwóch posłów Króla Imci, aleby i dziesięci
«razem posłał, niemiał u stołu swego posadzić,
«jednak na to, że ty jeden u stołu Króla Imci
«siedział, Król Imc wzgląd mając, jeźliby do
«tey kontrowersyi przyszło, informować nas ra-
«czył, żeby jeden starszy u stołu jednego z Ho-
«spodarem siedział, a drugi na zwykłym mi-
«éyscu, gdzie posłowie Króla Imci zwykli
«przedtem siedzieć.»

Tenże Ophanasiéy przy swoich grubych ra-
«cyach stanawszy, na mowę Ichmciom nieumiał
odpowiedzieć, a to tylko pytał, jeźli Ichmość
chcą jachać do Cesarza jego. Powiedzieli Ichme
że nie pojedziemy, nie kontentując się tym mi-
eyscem, które imieniem Pana swego opowied-
ział. I tak Imciom tego dnia w gospodzie zo-
stać przyszło, nie bywając na bankiecie jego.

Dnia 20 Maja na zajutrz wdzień sobotni rano
godzin ze dwie, naydaléy trzy na dzień Ichmc
P. P. Posłowie posławszy do Imci P. Woje-
wody Sandomirskiego, że chcą być u niego, je-
chali spółnie; Tam będąc u Imci P. Wojewody,
a prosiwszy żeby obesłali Ichmciów P. P. Przy-
jacioł swoich, których przy sobie miał nayzna-
czniéyszych, między któremi też był Imc P.
Podstoli Króla Imci, uskarżali się Ichmość P.P.
posłowie, przed onemi wszystkiemi, na to, co
ich potykało, rady zasięgając, coby daléy z tym
czynić mieli. Na tym stanęło że Ichmc P. P.
Posłowie Pana Wojewody użyli aby do niego
jachał, który choć bardzo był chory pod ten
czas, zezwolił na to, a Ichmość P. P. Posłowie
tam we dworze, gdzie on stał na zwrócenie jego
oczekiwali; który po tym w godzinę, mogło
być dwie, wrócił się do Ichmciów P. P. Posłów,
powiedział Ichmciom rozmowy swe z nim i jego
responsa na nie, jednak definitivé w téy spra-
wie nic nie otrzymał; nadzieję tylko jakąś
uczynił, wposadzeniu inakszym niż nam poka-

ziano, Króla Imci poszanować w osobach Ichmc-
ciów P. P. Posłów miał, a do jutra wszystko
sobie z Imcią P. Wojewodą zachował, bo też
już obiad następował, naktóry wezwał panów
żołnierzy naszych, których natenczas bankie-
tował, i tych wszystkich zaciągając ku służbom
swoim, każdemu ktoby pieniądze chciał brać
u niego, postępował, na koń Usarski po sto zło-
tych, i zaraz na 4 ćwierci dać obiecował, a to-
warzyszowi każdemu po soroku soboli konten-
tacyi, i po sztuczce złotogłowu naznaczył, chęci
swe przy tym każdemu z osobna ofiarując. Ichmc
po tym od Imci Pana Wojewody po obiedzie do
gospody swéy odjachali, i tego Jnia nie przy-
szło Ichmciom bydz u stołu także jego.

Dnia 20 w Niedzielę, przysłał do Ichmciow
P. Wojewoda Pana Strzembosza z tym, aby
Ichmc do P. Wojewody przysłali dowiadując
się, jeżeli jest dziś czas do upominkow oddawa-
nia od Krola Imci, chcąc mieć przyczynę przyj-
ścia do Hospodara Imci. Dziwno to było, że
Imc P. Wojewoda do Ichmciow P. P. Posłów
przysłał, gdyż nieotym wczorayszy dzień na
traktacyach Ichmc strawili, ale na swoje po-
danie z strony miejsca u stołu Ichmc P. P. Po-
słowie czekali. — Iednak i na to respons dać
musieli Ichmci Panu Wojewodzie takowy;
«Dobrze rozumiemy to, że to posłanie Imci Pa-
«na Wojewody do nas, nie z niego samego, ale
«z Hospodara poszło, bo straciwszy nadzieję, że
«nam miejsca tego, które Królowi Imci właś-
«nie należało ustąpić niechcieli, tym oddawa-
«niem upominków do siebie zaciągnąć nas chci-
«ał, nie zwykłym sposobem, bo pierwíy po-
«trzeba nas mieć u stołu jego, który tym niech-
«ciał poszanować Króla Imci, aby nam dał mi-
«eysce u stołu, jako Król Imc uczcił posłanika
«jego Ophanasia. — Za czym niezdało się upo-
«minków oddawać mimo ten zwyczaj, który
«się zwykł zachować przy takowych akcyach,
«nie będąc u stołu.» — Na to Ichmciom P. P.

Posłom tenże P. Strzembosz imieniem Pana Wo- An. 1606.
jewodzinym odpowiedział; «Takby wprawdzie
«miało być, żebyście Waszmość pierwíy byli
«u stołu jego, a potym upominki oddawali, ale
«że teraz minęło, prosi i perswaduje Imc P.
«Wojewoda, abyście Waszmość teraz z upomin-
«kami jachali, mając wzgląd na większe i na po-
«trzebnięysze sprawy Króla Imci i Rzpltéy,
«którym sprawom żebyście temi ceremoniami
«drogi nie zawarli do otrzymania ich, albo Rzecz-
«pospolitą w niepotrzebną trudność niewpra-
«wili, więc do tego sam Hospodar będzie prosił,
«aby się Ichmść zostali na chlebie jego, i obie-
«cując to, że miejscem i wszelakim poszano-
«waniem Króla Imci w osobach Ichmciow ucz-
«cić i poszanować będzie chciał.» Strawili
«Ichmść Panowie Posłowie na tym czas nie-
«mały rozmyślając się coby daléy czynić mieli,
a uważając wielką pychę człowieka tego, i ma-
«jąc wzgląd na statum rzeczy w oyczyźnie na-
«széy, tak się Ichmość rezolwowali upominki
«oddać, a gdzieby Ichmciów miejscem posza-
«nować nie chciał, którego się domagali, na
chlebie jego nie bydz. — I z tym odprawili Ich-
mość P. P. Posłowie Pana Strzembosza. Tamże
po tym P. Strzembosz rychlo wróciwszy się do
«Ichmciow P. P. Posłów, prosił i perswadował
imieniem P. Wojewody, aby Ichmść na tych
ceremoniach niezasadzając się jachali z upomin-
kami, i tak nam jachać przyszło, które w osob-
nych pokojach w Zamku dla Carowéy nowo
zbudowanych, nie tam gdzieśmy byli przedtym
te upominki oddawali, Ichmość P. P. Posłowie
samego zastawsy z Carową w dalszym pokoju
siedzących pospołu. — Sam był w kopieniaku
aksamitnym gładkim czerwonym sobolami pod-
szytym, perłami sadzony we wzór zupan także
jeszcze gęstszy perłami sadzony na takowymże
aksamicie w orły, a krony nad orły, kita cza-
pla z zaponą, boty kowane aksamitne czerwone
gładkie. Carowa wteciecie czerwonym także per-

An. 1606. łami sadzonym po Polsku ubrana w koronie téy, którą ją koronowano przed kilką dni. Pokoy aksamitem gładkim czerwonym obity, na ziemi kiece w bobrowéy szerści szare. — Nie było tylko białychgłów naszych trzy. Pani Chorążyna Tarłowa, Pani Staroscina Sochaczewska, i Pani Kazanowska, ostatek Moskiewskich kilka.

Przy oddaniu Carowéy od Króla Imci upominków miał przemowę Imc P. Kasztelan Małogoski. upominki zaś były następujące.

Rejestr upominków od Króla Imci Carowéy oddawanych, Roztruchan wielki zlocisty walny z kubkiem. Kubków dwoistych wielkich dwa, Rostruchanów sowitoskładanych trzy. Kubkow siedm. Gron winnych z kwiatami na wierzchach 7. Okręt na nim działo srebrne. Okręt z wojskiem. Testudo z perłowéy macice, Testudo druga z perłowéy macice. Drzewo, około troje tac z gromami winnemi. Przyjmował też upominki i dziękowanie czynił Ophanasiéy Własiew. Potym Imc P. Małogoski od siebie i od małżonki swéy teyże Carowéy ofiarował następujące upominki.

Korona z perłami z dyamenty i z rubinami. Kanak z rubinami i z dyamenty. — Kanak drugi z dyamenty wszystek. Noszenie z dyamenty i z rubinami. Łańcuch odlewaną robotą z dyamenty i z perłami.

Po oddaniu tych upominków rozkazał Hospodar mówić do Ichmciow P. P. Posłów Ophanasiowi te słowa; Wylńczywszy tytuły: «Prosi «Was Cesarz jako Posłów Króla Polskiego, abyście u stołu jego byli, i chleb jego z nim jedli.»

Na to Imc P. Małogoski odpowiedział: «Chcemy w tym Hospodarowi dogodzić, i chlebem «jego gardzić niebędziemy, oczekiwając przed «tym kilka dni na to, żeśmy byli gotowi u jego «stołu bydz, ale iż nam miejsca u stołu swego «dać niechciał, a zwłaszcza mnie jed emu, tak

«jako posłanika jego Ophanasieja Iego Królew- «ska Mość u stołu swego posadził. Ta była przy- «czyna, choć nas Wasza Hospodarska Mość «przedtym zapraszał na chleb swój, żeśmy nie- «byli, i teraz się nam być niegodzi, jeśliby «Wasza Hospodarska miłość w osobie I. Kr. Mo- «ści nas mieyscem u jednego stołu poszanować «nie miał.»

Na to sam Hospodar odpowiedział. «Iam Kró- «la Polskiego na wesele nieprosił. Zaczym będę «umiał poszanować, i mieyscem w osobie jego «Królewskiéy Mości, jedno tylko wy idcie do «stołu mego jak posłowie.» Zaniósł się był Imc «Pan Małogoski na to mu odpowiedzieć, ale że «Car zawoławszy Imci Pana Wojewody do sie- «bie, jął z nim rozmawiać, który do Ichmciow «P. P. Posłów potym przystąpił. Nayprzód «począł imieniem jego Ichmciow o tym powia- «dać, że z tych przyczyn, jako i pierwiéy po- «wiadal przed tym, niemoże Imc P. Małogoski u jednego stołu z nim siedzieć, ale stolec osobny po prawéy ręce na tymże Majestacie, gdzie on siedzi, będzie mu dany. Prosząc przez Pana Wojewodę (a ta mowa po cichu do Ichmciow była) aby już więciéy Ichmc Panowie posłowie o tym z nim nietraktowali, i to mieysce przyjęli, ponieważ że on większe i ważniéysze rzeczy, które mają Ichmc P. P. Posłowie od Króla Imci zniemi traktować chce tak dla Króla Imci jako i dla Rzeczypospolitéy.

Ichmc Panowie posłowie jednak niechcieli się tym kontentować, przekładając instrukcją swoję i rozkazanie Króla Imci, gdzie pisze, aby przynajmniéy Imc P. Małogoski jako starszy poseł, mocno się tego trzymał, żeby mieysce mógł mieć u stołu jego. I tak Imc Pan Wojewoda z Ichmc Pany Posłami mówiąc, prosił i perswadował, aby się Ichmość tak dalece tego mieysca niedomagali, ani tak gorąco według instrukcji tego się trzymali, powiadając że się innsze sprawy Iego Królewskiéy Mości i Rzpl-

tey tym bardziéy zatrudniają; upewniając Ichmc P. P. Posłów o tym że się u niego wiele dobrego sprawić może i Królowi Imci i Rzeczypospolitéy. Potym namówiwszy się Ichmc P. P. Posłowie z sobą taki respons dali; «Sami przez się niemożemy się tego ważyć, abyśmy tey instrukcyi Króla Imci odstąpić mieli, ale jeśli Hospodarska Jego mość da to świadectwo o nas przez pisanie do Króla Imci, żeśmy w téy mierze instrukcyi odstąpić niechcieli, aleśmy

«to uczynili dla perswazyi i obietnice jego, An. 1606. «że się ztąd do wiela dobrego Rzeczypospolitéy i Królowi Imci zawiązać ma, więc «też i jeżeli Imc P. Wojewoda to na się weźmiesz, «a nas u Króla zastąpisz, aby się nie zdało, «abyśmy co dostojeństwa I. K. Mci uwlec tym «mieli, tedy już te miejsca przyjmujemy, jako «nam Waszmość powiadasz, które nam są «znaczone, niechcąc tym zatrudnić spraw Króla «Imci i Rzeczypospolitéy.»

Bankiet Hospodara Moskiewskiego na Posty I. Krolewskiéy Mości.

Za tym tedy upewnieniem Hospodara i Imci P. Wojewody, szli Ichmc P. P. Posłowie prędko potym do stołu. Imc P. Małogoski siedział po prawéy ręce blisko niego u inszego stoła poniżéy majestatu trochę. Osobne potrawy do stołu Imci niesli, osobni do usługowania tak w napoju, jako ich potrzeba, naznaczeni im z narodu Moskiewskiego byli. Imc Pan Starosta Wielizki u tego stołu, i na tymże miejscu siedział, gdzie wiele przedtym posłowie jadałi. Po Imci Panu Staroscie siedzieli Szwagrowie Hospodarscy Ichmc Panowie Mniszchowie i insi przyjaciele po nich, a potym poselscy siedzieli po niżéy. Po prawéy ręce siedziały białęglowy, Kniaziowa Mascisławska, Kniaziowa Szuyska i niektóre panie Polskie. Księżna Kozyrska siedziała w oknie nie daleko Carowéy. Pani Tarłowa Chorążyna stała przez wszystkie objad przed Carową. P. Wojewoda też staruszek i chory będąc bardzo, przed Carową przez wszystkie objad stał ani usiadł, i jako chłopiec przed niemi stał czapkę zdjawszy, co u wszystkich w podziwieniu było, że nań baczenia nie zażyto. Muzyka Carowéy zwyczajem Polskim grała, i tak kilka godzin objad się włókł z ceremoniami Moskiewskimi podłemi bardzo potrawami, których z nas żaden jeść niemógł. Przez

Hist. R. Mon. T. II.

obiad on po kilkakroć Stolnikowie Hospodarscy przynosząc do nas w złotych czarkach rozmaite napoje, i każdemu z osobna podawając mówili; «Cesarski Majestat ciebie żałuje.» Tam był wpośrodku izby onéy filar, około którego począwszy od ziemi aż do samego wierzchu, rozmaitych sztuk naczynia nastawiono, i tego srebra na onczas nieruszono, jedno wszystko, tak potrawy jako i picia we złocie dawano. Przy tym obiedzie wymógł to Hospodar na Ichmciach Panach posłach, że gdy do nich pił za zdrowie Króla Imci, musieli powstawszy z miejsc swych, iść do niego po pełną, którą im z ręki swoiéy dawał, i tamże ją nie odchodząc od niego wypijać musieli. Także czynił wszystkim inszym Polakom, z ręki swoiéy pełną im podając. Była też tam na on czas iedna ceremonia, że gdy postawiono na stoł przed Hospodarem półmisek śliw suchych Węgierskich powstawszy z miejsc swych wszyscy Bojarowie dumni i dworzanie, szli do Hospodara, którym on po parze śliwek z ręki swéy dawał, a oni biorąc, zaraz to zjadali, i tak nie przestał, aż wszystkich onemi śliwkami podzielił. Gdy się już objad skończył, posłowie Hospodarscy, którzy do Persyi odprawował, żegnali Hospodara i Hospodarową, którzy szli po tym do pokojów

An. 1606. swych. Po przyjechaniu naszych do dworu Poselskiego, wieczszą od Hospodara przyniesiono Ichmc Panom Posłom podług zwyczaju.

Dnia 23 we Wtorek jachał Imc P. Małogoski na bankiet Carowéy Ieymci do zamku, a Imc P. Starosta Wielizki został był w gospodzie, gdzie, gdyśmy przyjechali, prowadzono nas do pokojów Carskich dumnych, tam w pokoju pierwszym siedział Imc Pan Małogoski, zabawiając się rozmowami z dworzany Hospodarskiemi półgodziny, a potym przyszedł P. Buczyński i prosił Imc Pana Małogoskiego, aby szedł do pokojów Carowéy. Tam gdyśmy przyszli, zastaliśmy w stołowéy Izbie, że według zwyczaju Polskiego po Królewsku u stołu nagotowano. Urzędnicy stołowi i Kredencerze jako u Króla Imci. Tam wiele na onczas przyjacioł powinny Imci P. Wojewody Sandomirskiego było na tym bankiecie. Muzyka Carowéy przy której dobrą myślą się tam wszyscy i tańcami zabawiali. Z tego bankietu Imc P. Małogoski odniósł sobie od Cara, i od Carowéy darowanych dwie czary złote niemala z kamieniami, potym już w sam wieczor Imc Pan Małogoski odjechał z tamtąd do gospody, któremu przyniesiono za nim rozmaitych trunków od Hospodara.

Dnia 24 we środę, Ichmc P. P. Posłowie chcąc się widzieć z Imc P. Wojewodą Sandomirskim, a mając respekt na starość i niesposobność zdrowia jego, chcieli byli do nego jachać, jakoż i

jachali byli, lecz Imc P. Wojewoda, niechcąc ab się już do niego Ichmc P. P. Posłowie tradzili, sam jechał do Ichmciow, i potkali się w zamku z sobą, i czcili Ichmc P. P. Posłowie tym, aby się wrócił do swéy gospody, chcąc sami do niego jechać, lecz Imc P. Wojewoda niechciał żadną miarą, i wolał jechać do Ichmc P. P. Posłów, którzy się z nim wrócili do swego stanowiska.

Die 25 w dzień Bożego Ciała jachali Ichmc P. P. Posłowie tam do zamku. Prowadzono nas do Pałaców drewnianych, nowo od Dymitra nad rzeką Moskwą w tyle inszych pałaców zbudowanych, gdzie w jedney izbie niemaléy zastaliśmy Hospodara samego w ubiorze błękitnym a w szłyku wielkim siedzącego na stołku. W reku miał posoch, około niego po obu stronach Bojarów i dworzan jego pełno siedziało. Skoro tam Ichmc P. P. Posłowie weszli, opowiedział Ophanasicy Hospodarowi o Ichmciach, i dano Ichmciom ławkę na której siedzieli. Po tym tenże Ophanasiéy za informacją Hospodarską mówił do Ichmciow, aby Ichmc szli do otwiernéy pałacy na traktaty z dumnymi Bojary, których miał deputować. Szli Ichmc z tamtąd zostawiwszy Hospodara na tymże mieyscu gdzieśmy go zastali. Mało potym poczekawszy, przyszło kilku Bojarów dumnych, mianowicie, Książ Dymitr Szuyski, Książ Michayło Masalski, Michayło Ignatowicz Taciszczów, Ophanasiéy Własiewow, Iwan Hramotyn.

Traktaty Ichmciów P. P. Posłów z Bojary dumnymi dnia 25 Maji.

Ophanasiey mówił do Ichmciów P. P. Posłów wte słowa. «Mikołay, Alexander, Najjaśniéyszemu i niepobiedzinemu Samoderżcy Dmitru Iwanowiczu» (tytuł jego wyliczywszy) «prawiliscie od Króla Imci swego na poselstwie, że Król Hospodar wasz posłał was po-

»słów swoich o dobrych dziełach mówić, i Cesarz Imc po swoim Cesarskim miłosierdziu roskażał z wami być na traktatach bojarom swym «dumnym» (i mianował każdego nazwiskiem) «abyście oznaymili, co macie wporuczeniu od «Króla Pana swego.» Za tym Ichmc P. P. Po-

słowie mówiący po dostatku słownie, na piśmie mowę im swą podali, która jest taka:

«Niepotrzeba nam o tym szeroko mówić, co
«ze wszech stron wiadomo jest między Chrze-
«sciańskimi narody, iż braterska zgoda Panu
«Bogu naszemu miła i przyjemna. Napisali to
«święci Ewangelistowie, Apostołowie i Prorocy
«na wielu miejscach pisma świętego i ludowi
«Bożemu na naukę podali, abyśmy wszyscy z
«godą i miłością między sobą zachowali, za zgo-
«dą bowiem nietylko sobie łaskę u Boga za-
«sługujemy, i zbawienie duszom naszym w
«Królestwie jego gotujemy, ale i na tym swie-
«cie pokój i rozszerzenie w oyczyźnie, u Chrzy-
«sciaństwie ku oddawaniu czci i pochwały
«Panu Bogu Zbawicielowi naszemu sposobiemy.
«Gdzie zaś niezgody, rozterki, nienawiść mię-
«dzy ludźmi panuje, a zwłaszcza między Ho-
«spodarami wielkimi Chrześcianańskimi, tam
«wiara Chrześcianańska, chwała Boża ginie i ni-
«szczęje, a poganstwo, hańbouchwalstwo roz-
«szerzenie swoje bierze, jak to na oko wi-
«dzimy, że za niezgodą Hospodarów Chrześ-
«cianańskich, czego się Boże pożał, wielkie Ho-
«spodarstwa, monarchie Chrześcianańskie i na-
«wet miejsca święte, na których Pan Jezus
«Zbawiciel nasz przebywał, w ręce pogańskie,
«bissurmańskie dostały się, z nieopłakany ża-
«lem wszystkiego Chrześcianaństwa. Iż tedy z
«Bożey łaski Najjaśniejszy Wasz Hospodar i
«wielki Książ Dymitr Iwanowicz wszystkiy
«Rusi Hospodar wasz, z woli i przezyrzenia Bo-
«żego usiadłszy na stolicy przodków swoich
«upadku Chrześcianańskiego żałuje, i o oswobo-
«dzeniu ich przemyśliwając, posłanika swego
«Ophanasia Iwanowicza Własiewa podskarbiego
«i diaka dumnego do Najjaśniejszego Króla
«Pana naszego miłościwego wysłał, a potem i
«wielkich posłów do Króla Imci naznaczywszy,
«przez gońca swego o nich wiadomość dał, chcąc
«za jedno z Królem Imcią przeciwko nieprzyja-

«ciom Krzyża świętego stać, i o oswobodzeniu An. 1606.
«Chrześciana z ręki pogańskich przemyśliwać.
«Iego Królewska Mość Pan nasz miłościwy w
«dzięcznie to od Najjaśniejszego i wielkiego
«Hospodara przyjąwszy, chce nie tylko sam wpi-
«łości Braterskiy żyć z nim, ale i Hospodar-
«stwa swoje wielkie do wdzięczny miłości i
«zjednoczenia z państwem Hospodara waszego
«przywieść i tak spólnie i nierozdzielnie prze-
«ciw pogan stać. Które takie sprawy wielkie i
«wszystkiemu Chrześcianaństwu potrzebne i po-
«żądane, Iego Królewska Mość Pan nasz miłoś-
«ciwy w dalszy czas nieodkładając, zlecił ra-
«czył nam posłem swym z Najjaśniejszym
«Hospodarem waszym i wami Bojarami jego
«dumnemi mówić, aby wy bracia nasi od Nay-
«jaśniejszego Hospodara swego sposoby nam
«objawili, jakimi sposoby, jako prędko z po-
«gany tę wojnę zacząć, i jaką potężnością pro-
«wadzić ją chce. Gdyż Najjaśniejszy Hospodar
«wasz jako sam tę sprawę przedsięwziąwszy do
«Iego Królewskiy Mości Pana naszego posyłał,
«tak też sam i sposoby ktemu należące podać i
«ukazać może, a my też mając sposoby od Nay-
«jaśniejszego Hospodara waszego i od was sa-
«mych podane, radzi się z wami będziemy zno-
«sić i objawim, co się z strony naszej może stać
«i dalej o téj wielkiy i gruntowny sprawie
«mówić z wami gotowi będziemy, dla tego, iż-
«by się ulacniwszy teraz, rzeczy z obu stron,
«czego która strona chce z siebie zrozumieć,
«jakoby potym, gdy posłowie wielcy od Nay-
«jaśniejszego i Wielkiego Hospodara waszego
«u Najjaśniejszego Króla Imci Hospodara będą,
«nie nadaremnie czas strawili, ale tym snad-
«niy i łatwy sprawę tak wielką i ważną wszy-
«stkiemu Chrześcianaństwu pożądaną kończyli i
«zawierali. Bo jeżelibyśmy teraz z obu stron ro-
«zumieć nie chcieli, tedy w on czas posłowie
«wasi, gdzieby im co nowego (na co oni naukę
«od Najjaśniejszego i wielkiego Hospodara

An. 1606. «waszego nie mieli) podano, musieliby albo do «Hospodara Imci posyłać, albo na inŝy czas «odkładać, a zatym by ta sprawa końca swego «niewzięła, lepiéy tedy wam teraz z obuŝtron «w przyjaźni i miłości braterskiéy mówić, a «potym w rychle za pomocą Bożą kończyć.»

Po przeczytaniu tego pisma, porozumiawszy się z sobą Bojarowie, mówili do Ichmciow przez Mikołaja Taciszczowa te słowa.

«Wyrozumieliŝmy z was że Zygmunt Hospodar chce stać z Nayjaŝniejszym Carem naszym niezwyceŝonym przeciwko pogan, jedno takimi sposoby, co macie w zleceniu od «Króla powiedzieć nam w tych rzeczach, nasz «Nayjaŝniejszy niezwyceŝony Cesarz miłując «roznoŝenie chwały Boŝéy, Koŝcióła powoŝeznego, a nie z inŝszéy miary; chce z pogany wieŝć wojnę, wasz Król jeŝli prawdziwie chce powiedzieć nam. Bo jeŝli kazał jedno nas zrozumieć, a potym nic nie czynić, «to byłby fałsz i oszukanie.»

Na te słowa jego poŝlednie doŝć grube odpowiedzieli mu Ichmc P. P. Poŝlowie surowie, i wŝtydał się ich.

Po tym mówił P. Starosta Wielizki; «Wiecie «wy sami dobrze, tryh zwyczaju miédy ludŝmi, że gdy kto proponuje sprawę jaką znaćzną, i od kogo czego potrzebuje, ten się nayprzódm z racyami swemi otwiera, sposoby i «ŝródki podaje sam. A toŝ i Wasz Nayjaŝniejszy Hospodar i Wielki Kniaŝ Dymitr Iwanowicz wŝiéy Rusi, usiadłszy na stolicy przodków swych, oznał się Królowi Imci przez «Ophanasieja Własiewa Podskarbiego swego, a «potym i przez Iwana gońca swego i przez listy swoje, iż ŝałując upadku Chrzeŝciaŝskiego «i przemyŝliwając o wyswobodzeniu, umyŝlił «wojnę podnieŝć przeciwko Cesarzowi Turckiemu i innym Bissurmanom, dla tego poŝłów «swoich wielkich Kniazia Wasila Iwanowicza «Mosalskiego Dworeckiego, Michała Ignace-

«wicza Taciszczewa Okolnickiego, i dwoch Dya«ków naznaczywszy, od Jego Królewskiéy «Moŝci gleytu potrzebował; a Jego Królewska «moŝć Pan nasz będąc Panem Chrzeŝciaŝskim, «wdziecznie to od waszego Hospodara przyjął, «i skłoniwszy umyŝł swoy bydŝ z nim nie tylko «z samym Hospodarem waszym, ale i szerokie «paŝstwa swe z Chrzeŝcianami jego wprzyjaŝń «i wieczną unyą zwiódłszy i z jednego siły swe «przeciw pogaŝstwu obrócić chce, i poŝłów tych «od Hospodara waszego naznaczonych czeka do «siebie, i gdy przybęda Panowie Poŝlowie, Radom swym mówić o tym rozkaŝe, a iż do tego «wiele rzeczy wprzod uprzątnąć trzeba, tedy «I. Kr. Moŝć teraz posyłać nas na wesele do «wielkiego Hospodara waszego, zlecić raczył, «zrozumieć sposoby od Nayjaŝniejszego Hospodara waszego, jakimi tę wojnę z pogany prowadzić chce, a potym i z swéy strony pewne «kondycye do związków przyjaŝni i do téy «woyny naleŝące wyrazić, i z wami Bojarami «dumnemi o tym dostatecznie pomówić, dla tego, «żebyŝmy się teraz z obuŝtron (czego która «strona po której potrzebuje) zrozumieli, a zatym, aby poŝlowie wasi Królowi Imci Panu «naszemu miłosciwemu i Rzpltéy podali; gdyż «my tego punktu przestąpić, i sposobów od «waszego Hospodara Nayjaŝniejszego podanych «niemając, dalej postąpić niemoŝemy.»

Rzekli do Ichmciów P. P. Poŝłów oni po słówku się przymawiając, Kniaz Dymitr Szuyski, Taciszczów i Ophanasiey. «Słowa wasze «odnosimy do Nayjaŝniejszego Cesarza naszego, i respons wam uczyniemy.» I z tym odeszli precz. Mało potym zwrócili się Taciszczow, Ophanasciey i Hramotyn i rzekł Taciszczów; «do Nayjaŝniejszego i niepoŝledniego «Samoderzcy, do Dymitra Iwanowicza Cara «wielkiego doniesliŝmy słowa wasze, i Cesarz «wielki zwielił nam zwiescić się o tych sposobach. Prędcie z wami sam będzie o tym mówił.

«Bojarów swoich nie wielką gromadę przy sobie mając» i z tym się rozესli.

Z tamtąd zaraz jachali prosto P. P. Posłowie do gospody Imci P. Tarła Chorążego Lwowskiego, bo tam byli na obiad proszeni, gdzie też był Książę Wiśniowiecki, P. Podstoli Koronny, i innych wiele. Tam po obiedzie czas niemały przy dobréj myśli tańcowali, i tym się zabawiając on czas trawili. Interim już po niesporze ktoś przyszedłszy, powiedział, jakoby się Polacy z Moskwą mieli powadzić, a w on czas prawie dzwonięo na niespor, albo na wieczornią, i rozumiejąc nasi, że to na gwałt, wybiegali z téj dobréj myśli. Zaczym też i Ichmc P. P. Posłowie mając już za swe, jachali do swego dworu poselskiego. Książę Wiśniowiecki, P. P. Stadniccy i P. Podstoli zostali tam byli jeszcze, gdy się byli pytali o onéj trwodze. Po tym dano nam sprawę że Hayduk Książęcia Wiśniowickiego nagabał Moskwę upiwszy się, i za to go potłukli, z kąd trwogę wszczęto, z różnych stron przestrzegano nas wszystkich, abyśmy się mieli napieczy, powiadając że jako Bojarowie, tak i pospółstwo wszystkie są na tym, aby Cara i wszystkich Polaków wygubili. I znać była już ta zmowa, którą przeszłéj nocy zę środy na Czwartek

wykonać mieli, i było już około dworu, An. 1606. gdzie Książę Wiśniowiecki stał (bo na tego naywięcéj rankor mieli) do czterech tysięcy pospółstwa, co chcieli uderzyć, lecz im téj nocy przeszkoda jakaś stała do téj sprawy; jednak Niemcy, którzy są życzliwsi nam niżli Moskwie, przestrzegali nas zapewne to udając, iż są na tym Moskwa, aby nikogo z narodu naszego nie żywić. Za czym takowe przestrogi mając Ichmc P. P. Posłowie, inszym to Polakom oznaymili, przestrzegając ich, gdyby przyszło do czego, aby się do P. P. Posłów garnęli. Dano znać i Carowéy o tym że Ichmc P. P. Posłowie jęli się trwożyć. Car to usłyszawszy, tegoż dnia słał do Ichmc P. P. Posłów Pana Buczyńskiego, po dwakroć upominając, aby byli bezpieczeni, powiadając; «Zem ja wziął tak dobrze w władzę to swoje państwo, iż nad wolą moją nic się stać nie może.» Zaraz tegoż wieczora piechota Pana Wojewody i P. Starosty Sanockiego z chorągwiami i z bębnami szli do dworu Panów swoich, na inšzém stronie gospody stali. Myśmy też we dworze poselskim za takową trwogą straż postanowili, i kazdy z nas z czeladzią swą od tego dnia przez całą noc koleją wartować musiał.

O zamordowaniu Dymitra Hospodara Moskiewskiego dnia 27 Maja w Sobotę Roku 1606.

Mogły być te zamysły zdrażliwe w nich dawne, lecz na on czas przed kilka dni zchadzali się w radę Bojarze, i przekładając to fałszywie pospółstwu, jeżeliby Car miał mieć wolą za najachaniem się teraz wiele ludzi narodu Polskiego, familie wszystkie przednięysze w Moskwie wygubić, a Polakami i Litwą Moskwę osadzić, a mianowicie skutek tych zamysłów swoich jakoby w przyszłą niedzielę, to jest 28 Maja wykonywać miał, a na on dzień

gotowało się niemało Rycerstwa Polskiego którzy mieli kopije kruszyć z przyjaźni, więc też i dział w pole nieco wyprowadzonych w saniach było, z których strzelając tryumf wesęla Carskiego znaczyć się miał. A oni wszystko wykładali, że i ci Polacy co się na gonitwy nagotowali, i te działa, jakoby ku zgubie ich bydz miały. Także religią Ruską wyniszczyć, a katolicką (którą oni zowią Heretycką) szczepić, i widzac Cara po kilkakroć w ubiorze Hussarskim,

An. 1606. za jeden tó znak pospolstwu , jako prostakom, ukazowali , że i to niemniéy do wiary należy, bo swóy ubior dawny opuszczając, a to wymyślił sobie cudzoziemski ; ktemu i to że skarby i zbiory przodków swych niszczy a Polakom roz daje. Owa inszych przyczyn tam wiele było, któremi onym prostakom zagubienie tego Cara zasmakowało, nazywając go nie sprawiedliwym Carowiczem Dymitrem, ale Hryszkiem Bohdanowiczem Otopiewnym synem rostrygą. To wszystko knowali wszyscy, snadź usiłując, tego dostąpić, aby z ich familij panował na tym państwie który, a on im tego dopomagał fakcją swoją Michayło Ignatowicz Taciszczów, którego też nieboszczyk mało nie dał stracić, postrzegłszy jeszcze przed tym po nim zdrady, i zasłał go gdzieś był na więzienie, a potym go zprowadził do łaski i w senat przyjął. Wiedział o téy zdradzie i sam Car lepiéy niż który z naszych, i kiedy go kto z naszych przestrzegł, nieprzyjmował tego wdzięcznie, i owszem się obrażał, chcąc to utaić, aby o jego defektach domowych Jego Królewska Mość Pan nasz i Rzplta nie wiedzieli, spodziewając się że tak prędko kusić się on nie będą. A on odprawiwszy posłów Króla Imci miał też między swym Senatorem zdrajców takich wynaydować powoli. Bywało u niego zawsze przed pokojem Niemców z Alabardami 300 na straży, których sami ci Bojarze żdraycy, niektórych jeszcze w piątek z wieczora, a drugich w sobotę jakoby imieniem Carskim rozkazując rozesłali do domów, którzy niemysłąc o żadný zdradzie, a rozumiejąc, że to im za wołą Cesarską rozkazano, odeszli, niezostawivszy jedno 30 alabartników przed pokojem, a w pokoju było przy nim kilka pacholąt narodu naszego i muzyków nieco, bo powiadają, że téy nocy niespiąc Car sam był dobréy myśli, a o takowym dokończeniu jego powiadają, rano w sobotę tylko w czarzarze wyszedł na ganek z pokojów, a obaczyw-

szy Ophanasia Własiewa, Kniazia Hrehora Wołkowskiego, który był przystawem u Ichmciów P. P. Posłów pytał o poslech, coby o nim mówili, którzy znać niewiedząc co się stać miało, odpowiedziawszy mu szedł przez ganek. Interim Bojarowie dumni zchadzali się, mając z sobą porozumienie. Tegoż czasu wpadło już do bramy zamkowej Bojar i dworzan Moskwy na to spraktykowaney do dwóch set człowieka, i nderzono w dzwon nazwany Nałd, którym na wszelki gwałt zwykli dzwonić. Car to usłyszawszy, spytał Kniazia Dymitra Szuyskiego, na co by te dzwonił, który odpowiedział, że na ogień, a skoro dzwonić poczęto, pospolstwo też do téy roboty spraktykowane jęli na drugich (którzy o téy niewiedzieli zdradzie) wołać, że Litwa Bojar bije, i tak wrzкомо Bojarom na ratunek wszyscy we wszystkie dzwony, ile ich było w miesce, uderzywszy, z rohatynami, z rusznicami, z siekierami, z szabłami, i z jakim kto mógł orężem, wielkim tumultem biegli do zamku. A tym czasem, poki Czerń do zamku nie wbiegła, Kniaź Wasil Szuyski przywodził dworzan do szturm do pokojow Carskich, upominając ich, aby to, co przedsięwzięli, kończyli, bo jeźliby tego wieczora (jako on go nazywał): Hryszka Otopieja nie ubili, tedyby on wszystkim głowy podsiekać kazał. Niemców tam 30 zastanowili się byli z Alabardami, ale kiedy do nich kilka kroć strzelono, poczęli od siebie rzucać alabardy, a drudzy z gory skakając uciekali. W pokoju jego samym Piotr Bosman na ten czas był, a usłyszawszy rozruch ten, i obaczywszy że już z drada, rzekł do Cara; Zdrada! ja umrę, a ty radź o sobie. I stanął we drzwiach broniąc się im, a niedopuszczając ich jeszcze w pokoy, przy którym też kilku było Moskwicininów co się opponowali, nie odstępując Cara. Zabito w przód Bosmana i owych co bronili. Car ubrawszy się w odzienie swe, uchodząc przed gwał-

tom, powiadają, że chciał z okna na dół skoczyć, i tam uchodzącemu, jakoby Moskwicין jeden doganiając, zadał mu był ranę szablą u nogę, i do tego w onym skoku stłukł się był snadź bardzo, do którego przypadłszy strzelce jego, a porwawszy go z miejsca oblewali wodą, i wiedli go na fundament murowany, gdzie były pokoje drzewiane od Borysa zbudowane (a on je potym zrzucić kazał) tych strzelców prosił, aby go bronili, obiecując im majątności Bojarskie dawać, i z żonami Bojarskimi ożenić. Gdy się ku niemu Bojarze i dworzanie rzucili, postrzelili kilku dworzan, tak że się nazad cofnęli byli, i zawołali; idźmy do miasta w domy Strzeleckie, a wycinamy żony wszystkich i dzieci ich. Strzelcy tym ztrwożeni będąc, opuścili nadoł rusznice. Za tym Bojarowie i Dworzanie przybliżywszy się ku niemu, jeśli mu na oczy wyrzucać, jakoby nie miał być prawdziwym Dymitrem, ale Hryszkiem Otropiejowym. On się ozywał do matki, na które słowa jego Książę Galiczyn powiedział mu od matki, że ona przyznawa, że nie jest synem jèy, ale syn Dymitr prawdziwy jest zabity na Uhliczu i ciało jego tam leży. Podczas rozmów tych, syn Bojarski Gregory Wołniew wcisnąwszy się między ludzie, z pod giermaka strzelił i zabił Cara, a Strzelcy się różpiercheli. Tamże Moskwa przypadłszy, siekli ciało jego, i potym go kazali wleoc do bramy przy której w Monastyrze matka mieszkała, i pytali jéy, jeźliby to był prawdziwy jey syn; Ona jakoby miała powiedzieć, pytać mnie o to było, poki on żyw, lecz teraz kiedyście go zabili już nie møy. I wlekli go za bramę, i położyli ciało w pośrodku rynku na stołku, a na drugim stołku albo ławie niżey trochę położyli ciało Piotra Bosmana u nog Dymitrowych, tak iż z onego stołka nogi Dymitrowe zwiesiły się, dotykając się ciała Bosmanowego na piersiach. Na Dymitra położyli larwę maszkarską, powiadając pospolstwu,

że on to sobie w pokoju miasto obrazow cho- An. 1606. wał, i za Boga swego to miał, a obrazy jakoby pod łożkiem u niego znaydowano. Dudką też prostą, niewiem na jaką pamiątkę w usta jemu wetchnęli, i tak one ciała przez sobotę, niedzielę i poniedziałek aż do wtorku na rynku leżały, gdzie ustawnie moc wielka Moskwy przychodząc, żaden bez urągania z tamtąd nieodeszedł, ale każdy albo usztychował, albo urznął szmat ciała, lub przez oczy kłut, i włóczył z miéysca na micysce po ziemi, tak owego który się niezwycciónym być mianował traktowano. To tam jedni robili, a drudzy pod ten czas do pokoju Carowéy, z którą jako inne białogłowy przy niéy takowy rozruch widząc porwały się rady sobie dać nieumiejąc, gdzie z męszczyzn prócz pacholąt małych u Carowéy nie było nikogo. Między temi pacholęty był jeden najstarszy Matteusz Osmolski, który gdy już prawie w pokoy gdzie Carowa sama była wdzielali się, bronił u drzwi stanąwszy z bronią, i dosyć z siebie czynił, chociaż już był kilka ran sobie zadanych otrzymał. Lecz potym z kilku rusznice strzelono do niego, i tam gdy już od postrzału upadł o ziemię, dobywszy pokoje opanowali, gdzie też na ten czas strzelając do Osmolskiego, Panią Camielecką Ochmistrzynią Carowéy w ud postrzelono, od którego postrzału w kilka dni po tym umarła. Tamże już mając, tak samą Carową, jako i inne białogłowy, cokolwick jeno było pobrawszy, tylko przy jednych koszulach zostawili. Pana Wojewody dwór zaraz opatrzono wkoło strażą. Niemógł żadney pomocy dać, ani wiedzieć, co się dzieje z Carem. — Nasi Polacy niewiedząc o żadney rzeczy, co by się dziać miało, a widząc zewsząd lud w bramach zamkowych i po ulicach zgromadzony wielce, wspomniawszy na one trwogi, które nas przed tym zachodziły, zrozumieliśmy, że to już nie darmo we dzwony bez przestanku kołacą. Którego jedno mogli

An. 1606. zayrzeć z naszych, którzy niewiedząc o tumulcie wyszli byli na rynek dla kupowania potrzeb, zabijają i odzierają ze wszystkiego, a iż różno po gospodach stali i o zdradzie niewiedząc, ubezpieczyli się byli, i chociażby mogli byli do jedné kupy, lub do Ichmciów P. P. Posłów, lub też do Imci Pana Wojewody Sandomirskiego zbierać się, lecz już tak Pan Bóg chcąc wszystkich pokarać, za wysokie i wyniosłe dumy nasze i hardości, w któreśmy się byli podnieśli, i rozum wszystkim odjął, tak że, nie jedno popolity człowiek, ale i żołnierze, którzy przy Carowéy idąc poddanym Króla Imci wiele łupiestwa czyniąc i niemal wszystek dwór tam tych przeklęstwa na się brali, ręce opuściwszy chodzili, którym też konie, ryszunkki, armatę i wszystko co jeno mieli pobrano, a mogli by byli w czas na konie powsiadawszy, jeżeli nie do kogo inszego tedy przy najmniéy do Książęcia Wisniowieckiego, który się Moskwie mężnie bronił, posiłkować, bo i snadny przystęp mieli do niego, i siłaby dobrego nam wszystkim, tym posiłkowaniem sprawić mogli. Po zabiciu Cara, czern ona do gospód, gdzie jeno Polacy stali udawszy się, łupy i cokolwiek jeno należeli szarpali, brali, i ludzie z narodu naszego, kogo jeno zastali okrutnie mordowali, siekierkami w sztuki rąbiąc, a z właszcza na jednéy ulicy, gdzie pacholeta Carscy stali, tam największą szkodą uczynili ludzi znacznych, młodzi bardzo wiele, osobliwiej pozabijali: mianowicie znaczniejszych wspomnę, P. Gołuchowskiego dworzanina I. Kr. Mci, P. Sklinskiego, P. Pierzchlinskiego, P. Wąsowicza, P. Iwanickiego, P. Borsę, P. Samuela Bala, P. Cizowskiego, P. Komorowskiego z Zywca, P. Chodoradzkiego, P. Sumońskiego, także i P. Iasieniowskiego zabito, i inszych bardzo wiele. P. Smolski miał dwór swoy, który Car nieboszczyk darował, odjąwszy to u Michayła Taciszczewa, nie daleko dworu Poselskiego, i

przywodził się był z państw I. Kr. Mci z żoną i dziećmi nie mając już woli do Polskiéy się wracać. Na ten dwór wpadłszy Moskwa, pobrali wszystko cokolwiek jeno zastali. Tam należeli nieco trunków miodów i wina, razem to wszystko popili, za czym im przybyło fantazy do łupienia cudzych komór. — Tak on wszystek dwór wyprzątnęli, że co było wnim za ćwierć godziny zabrali, i Pana gospodarza z żoną z dziećmi i wszystka czeladzia z ostatniéy koszuli obnażyli, samego Słońskiego zwiawszy, prowadzili go mimo dwór poselski przy koniu do zamku. P. Tarło Choraży Przemyślski w gospodzie się też był zamknął i P. Lubomirski przy nim, który gdy Moskwa nastąpiła, za chrzéstwa całowaniem broń im oddawali od siebie, i mniemali, że już wszyscy mieli wyjść zdrowo po oddaniu broni, dopiero ich Moskwa poczęła bić i okrutnie mordować, gdzie onemu samemu zabito czeladzi 30 a innych poraniono. Samą Panią Tarłową i Panią Herburtową Wdowę, która przy niéy była, srodze potłuczono i ze wszystkiego odarto, bez wstydu wszelakiego. Tak odarłszy, samego Pana Tarła i żonę jego, także i Panią Herburtową i Pana Lubomirskiego nago do zamku wodząc, Pani Tarłowéy dwie panny wzięwszy aż trzeciego dnia ledwie je wrocono. Na téyże ulicy stał Ksiądz Pomaski, który tumult ten usłyszawszy, kazał się zatarasować i ofiarę przenyświętsza ofiarował, gdzie dobywając się do niego musieli się nieco zabawić, a tym czasem już też odprawiwszy komyuna kończył mszą świętą. Tam zdraycy wpadłszy, na nim ornat rozszarpali, samego srodze posiekli, od których ran trzeciego dnia P. Bogu ducha swego oddał, brata jego rodzonnego, i sług iego tam zaraz pobito, a innych rannych niemało w domu jego, cokolwiek było wybrano. My poselscy, skoro się ten tumult stał, dwór swoy ze wszech stron obwarowali, który zatarasowawszy straż w nim haydu-

kami, i po wszystkich stronach około płotów pacholkami swemi poosadzali, każdy nieobiecując sobie jutra doczekać, był rezolut na śmierć; P. Boga tylkośmy prosili o dobry koniec, gdyż wszędy patrzaliśmy około dworu poselskiego naszego na trupy ludzi naszych pobitych. Czekaaliśmy tylko póki się na nas obróca, mając dobrą wolą aż do upadku się bronić. Na przeciwko dworu naszego poselskiego, przez ulicę we dworze Stefana Hodunowa, a teraz Galiczynów, stał Imc P. Starosta Sanocki, do którego z gospody swęy przed tumultem, dla snadniejszego obronienia się, będąc przestrzeżony od gospodarza swego, ubiegł Imc P. Podstoli Koronny, P. Wolski, P. Korytko, i P. Komorowski, bo ci wszyscy pospołu z soba w gospodzie Imci P. Podstolego sypiali, i rzeczy swoje wszystkie Imc Pan Podstoli wyprowadził do Pana Starosty Sanockiego. Tam w onym dworze było grono ludzi przy Imci Panu Staroście, którzy się też zatarasowali, porozumiewając się z nami przez ceduły, które do strzały przywiązawszy, wystrzeliwali z łukow. Z drugiey strony dworu Poselskiego na rogu stał we dworze Bezobrazowym Pan starosta Łukowski, ten w on tumult odbieżawszy sług i wszystkiego swego, w żupanie tylko jednym uszedł do nas, a jego czeladź w gospodzie się zawarła. Radziby byli Moskale te oba dwory powyprzatali, gdyż nawięciey ważyli na Pana Starostę Sanockiego, bo od jego sług i żołnierstwa przykrości snadź jakieś cierpieli, lecz obawiali się od nas posiłkowania, bo nielza z téy ulicy, która jest między naszym a ich dworami, musieliby dobywać. Iednak przed się z niektórych miéysc zobaczywszy kogo z naszych, a między opłotki rusznice włożywszy, strzelali w dwór Imci Pana Starosty Łukowskiego, ale gdy przystawowie nasi biegając po ulicach hamowali ukazując na dwór Pana Starosty Łukowskiego, Panów Stadnickich, którzy też nas niedaleko byli, powia-

Hist. R. Mon. T. II.

dając, że tu w tych dworzach są poselscy lud- An. 1600.
zie, aby im dano pokoy, gdyż (powiadali) poselskich niekazano ruszać, zaniechali ich dobywać.

W tyle dworu naszego, za scianami naszymi we dworku stali Ichmc P. P. Kazanowscy dway bracia, którzy widząc, że się mocy tych pogan oprzeć nie mogą, mając u siebie i Pana Domaradzkiego rotmistrza, który zbywszy konia ledwo od nich uciekł pieszo, prosili przez pewne znaki, abyśmy onych w dwór poselski puścili, których radzi chcąc ratować, obawialiśmy się, abyśmy sami w większe niebezpieczeństwo nie przyszli, jednak usłyszawszy krwie braci naszéy, uczyniliśmy dziurę, którędyby do nas weszli, i ukazawszy aby się do dziury mieli, stanęło kilkanaście nas na wierzchu stajni, zmierzając do Moskwy rusznice, aby onym wprzebieżeniu przez ulicę nieszkodzili, za czym z onego dworu wybiegłszy wpadli do dziury Panowie Kazanowscy i Pan Domaradzki, i kilka naście sług przy nich, i gdy ich obaczyła Moskwa biejących poczęli z obu stron ulice nacierać na nie, chcąc ich ogarnąć i do onéy niedopuszczyć dziury. Lecz obaczywszy nas, i okrzyk usłyszawszy, bojąc się, abyśmy do nich niestrzelali, nazad się cofnęli. Iednego z nich przed się sługę P. Domaradzkiego Malickiego postrzelił z drayca Moskwicin, tuż przed oną dziurą, że zaraz został na placu, i jeszcze przypadłszy rohatyną go przebił ku ziemi, ale też i sam w ział zapłatę zaraz, bo jeden z gromady naszéy, prawie w czoło go postrzelił, że się też z nim położył. Za tym na nas, cośmy na wierzchu stali tey stajni, poczęto strzelać i kamieniami ciskać, ale nieszkodzili z łaski Bożéy ni żadnemu. Po tym też wpadłszy kilka set Chłopsstwa w on dworek, wszystko cokolwiek zastali rzeczy Panów Kazanowskich rozszarpali i czeladzi ich zastawszy tam człowieka 22 pozabijali, owa potym wyprztaławszy poblizy zamku

Am. 1696. gospody drobniejsze , gdzie stali Polacy, do dworu Stefana Hospodarowicza Wołoskiego, w którym stał Książę Konstantyn Wiśniowiecki, ten miał przy sobie ludzi niemało grzecznych, i dobrze się w onym dworze obwarował, długi czas dobywali się do niego z niemałą szkoda swą, bo im siła ludzi pobiło Strzelbą z domów, a widząc że go trudno dobyć mają, działa ku nim zatoczyli, ale za gorą była, nieszkodziła ona strzelba. W tym czasie przybiegli przed wrota do dworu poselskiego dwaj Bojarowie na koniach, mianowicie Borys Naszczokin, i drugi z nim, prosząc aby się z posły obaczyć mogli, do których wszedł Imc Pan Starosta Wielizki i stanął we wrociech, a oni siedząc na koniach, mając przy sobie Sahaydaki i szable pokłonili się. Za tym jął mówić Naszczokin; Książę Fiedor Iwanowicz Mścislowski, Książę Wasiley i Książę Dymitr Iwanowicz Szuyski i inni Bojarze i my Bojarowie towarzysze ich, wam posłom Zygmunta Króla Polskiego i wielkiego Książęcia Litewskiego kazali wam powiedzieć. Nie dawno to było w państwach Króla Hospodara Waszego, że pośmierci Iwana Wasilowicza Cara wielkiego Hospodara naszego, syn w małych leciech Dymitr Iwanowicz prawdziwy Carowicz nasz, z przyczyny złych ludzi z świata zgładzony jest. Po tym nie rychłym czasie Hryszko Bohdanów syn Czerniec, i będąc diakiem i wpadłszy w Hanitwo Czarnoksięstwo, a uchodząc za to karania, zbiegł był w Litwę do Państw Hospodara waszego i tam nazwawszy się Carowiczem Dymitrem Iwanowiczem, ośzukał nas i was, i ludzie wasi weszli z nim w granice Moskiewskie, a za tym mir (to jest pospólstwo) zbuntowawszy się, za zeyściem z tego świata Borysowym Fiedorowiczem, który był Carem, przyjęli go za Cara Sobie, który Carem będąc, na Hospodarstwie wojował, złe mieszkał, i wiarę naszą Chrześcijańską wyniszczyć, i Heretycką wprowadzić chciał. I Ca-

rycy, którą on matką nazywał, oznaymiła Bojarom, i wszyscy go poznawszy a dalej nie cierpiąc, zabili go. Już ten wor (co się rozumie łotr) nie żyw, jednak wy żęście od Hospodara i od ziemi przyjechali, nieobawiajcie się żadnego niebezpieczeństwa. Bojarowie pilnie zdrowia waszego ochraniać kazali, a w tym upominają, cobyście wy sami i ludzie wasi z Starostą Sanockim, i ludzmi jego i z inszemi niemieszali się, bo do tych wy nie należycie, ani oni do was. Oni z Wojewodą Sendomirskim tu przyjachali, Moskwę tu chcą zająć, i wielkie złości ludziom Ruskim wyrządzali.

Na to mu Imc Pan Starosta Wielizki dał re-spons Ruskiemi słowy: «Prawda jest, iż była wiadomość u nas, że po wielkim Hospodarze Waszym Iwanu Wasilewiczu, został był Dymitr, słysząc to było, że Borys Hodunow kazał go fortelnie zabić, ale kiedy się ten człowiek w państwach Króla Imci ozwał, szeroco dawał sprawę, że on jest właśnie Dymitrem Iwanowiczem i Pan Bóg cudownie od téj śmierci zachował. Ludzie nasi jak w onczas gdy o śmierci Dymitrowej słyszeli, żalowali tego, tak potym żywego bygdym widzieli i sami wszyscy radowali się, rozumiejąc go być prawdziwym Dymitrem Iwanowiczem, i ludzie wasi ciż Bojarowie dumni posiadzili go na Hospodarstwie. Dopiero, iż jako powiadasz, dowiedzieliście się, żeby nie miał być prawdziwym i zabili go, nic nam do tego, niech wam Bóg pomoże na waszój prawdzie. My posłowie swego bezpieczeństwa pewniemy bo nie tylko w państwach Chrześcijańskich, ale i Bissurmańskich przestrzegają bezpieczeństwa Poselskiego, jednak Bojarom za taką chęć i zyczliwość przeciwko nam dziękujemy. A co się tycze strony Pana Starosty Sanockiego i innych ludzi Króla Imci, którzy tu z Panem Wojewodą Sendomirskim przyjechali, tedy ci

«tu nie na wojnę jachali, ani Moskwę zasia-
«dać (jako wy powiadacie) nie mieli, ali bę-
«dąc wezwani od tego, który u was był Ho-
«spodarem, i od was samych przez posła wa-
«szego, tu na wesele przyjechali, o tym żeby
«to niemiał być prawdziwy Dymitr, najmniéj-
«szy wiadomości nie mieli, zbytów też żad-
«nych nie czynili a jeżeli który z mniejszych
«ludzi krzywdę jaką czynił, od tego sprawied-
«liwość: za winnemi nicht nie stoi, dla jednego
«wszyscy nie powinni cierpieć. Za tę chęć Bo-
«jarom Dumnym, którą nam przez was opo-
«wiadają, podziękowawszy, żądajcie imieniem
«naszym, a by pilnie tego przestrzegali, jakoby
«krew ludzi Króla Imci Pana naszego niwczym
«niewinnych, i pokojem ubezpieczonych rozle-
«wana nie była. Uchoway Boże żeby też tu
«przed oczyma naszymi prawie, mordować
«miano, tedy czeladzi swéy utrzymać, i sami
«byśmy na rozlanie krwi braci naszév patrzyć
«nie mógli i zarównobyśmy wszyscy pomrzeć
«musieli, a ztego czego by się w przód spod-
«ziewać mieli łatwie Bojarowie dumni rozsąd-
«zić mogą.

Biegli zaraz z tym do zamku, ktore słowa
«gdy Bojarom ci posłancy powiedzieli, zaraz
niektorzy co przednieysi, mianowicie Książ
Mscisławski, i Kniaziowie Szuyscy i inni biegli
wpadłszy na konie po ulicach, od nadchodze-
nia gospody łupienia i zabijania naszych, w co
się już byli bardzo zajuszyli, hamując. A Nay-
przód Książ Mscisławski biegł na ulicę Milur-
ską, gdzie naywięcéy rękodaynych sług Car-
skich i Carowéy poginęło i ratował osta-
tek tych, co jeszcze żywo zostali. A Książ
Wasiley Szuyski, Iwan Mikiczycz biegł do
dworu tego, gdzie Książę Wisniowieckie stał,
i zastał tam niezliczoną rzecz pospółstwa,
szturmując do Książęcia Wisniowieckiego, a
on się już był w domu zawarł i z onego
się bronił, gdyż pierwiéy będąc na koni-

ach w zbrojach z kopijami do dwóch set An. 1000.
człowieka, z dwory onego armata manu między
pospółstwo wypaść usiłował, lecz będąc ubez-
pieczony słowami przedniejszych ludzi, którzy
to pospółstwo przywodzili, że się jemu samemu
i żadnemu co są przy nim nic stać niemiało, z
koni wszyscy posiadali, ale oni słowa niedo-
trzymawszy, zaraz do nich ubezpieczonych
strzelać poczęli, gdzie już do koni, bo w stajni
były postawione przyjsć nie mogąc, z domu się
onego im bronić musieli. Tam domagał się
Książ Szuyski i Mikiczycz aby ono pospółstwo
uśmierzyć, i sami przyszedłszy, i przysięgą się
obowiązawszy, że mu się stać nic niemiało, w
zięli Książęcia Wisniowieckiego samego tylko w
jednym żupanie, a we zbroi, i odprowadzili go
do domu Bojarskiego, a słudzy i czeladź została
wszystka w onéy gospodzie z odzienia złu-
pieni. Rzeczy też tam wszystkie, rynsztunki,
konie, tak samego Książęcia Wisniowieckiego
jako i sług jego pobrano, sługę mu jednego Pia-
seckiego z dwodziestą czeladzi zabito i coś hay-
duków i stajennéy czeladzi. Tamże po inšzych
ulicach biegali Bojarze dumni hamując pospół-
stwo. Zaczymi Pana Starostę Łukowskiego i Pana
Sanockiego, na którego naywiększy appetyt mieli
ratowano. Około dworu poselskiego obwiedziono
500. Strzelców, aby się już gminę uspokajał. Przy-
jechał do Ichmciów P. P. Posłów Piotr Szeremet
i Hrehory Romadanowski Bojarze dumni a od
inšzych Bojar dumnych mówili do Ichmciów
P. P. Posłów, niemal te słowa, co i pierwiéy
Naszczokin mówił, na co mu też odpowied-
ziano. Tego dnia gdy się już uspokoili, przy-
wiedziono kilku czeladzi poselskich odartych
ze wszystkiego, tak, że koszule biednéy nie było
na drugim, jedno że byli Poselscy, dla tego ich
niezabijano. A przed się tam dwóch Szlach-
ciców Komorników Ichmciów P. P. Posłów Za-
gurskiego i Owłoczowskiego, i pięciu czelád-
ników inšzych zabito, którzy byli dla potrzeb nie-

Ad. 1606. których do kramów rano, niewiedząc o takowym tumulcie wyszli. Ten dzień sobotni w wielkim żalu, frasunkach i trwogach wielkich niebezpiecznych przeszedł, także i noc, bo o żadnym, kogo by miał sen nagabać nie wiem.

Dnia 28 w Niedzielę rano, Książ Sanicki Iezuita, którego jużemy za straconego mieli, i z dwiema laikami do nas przyszedł odarty, tylko w kożuszysku baranim, tego z wielką żalnością witaliśmy. Posyłał Ichmc P. P. Posłowie za dozwoleń Bojar dumnych sług swych z przystawem do P. Tarła, dowiadując się onim, i nawiedzając, u którego w gospodzie naleziono budowania, ziemię, ściany krwią pofarbowane, postrzelone i posieczone. — Samego P. Tarła i Lubomirskiego, w jednych tylko dość złych kożuchach Moskiewskich, także Panią Tarłową potłuczoną srodze, Panią Hербurtową i inne białogłowy w takich ubiorach, w jakich u nas i naypodlejszy kondycyi człowiek nie chodzi nigdy. Posciel ich była słoma na ziemi jako dla bydła scielą. Wszystkim do naymniejszej rzeczy pobrano, którym szat swych, chust białych, płótna kilka sztuk, i sukna, dla samych salendyszu, a dla czeladzi dwa postawy karazyi Ichmc P. P. Posłowie odesłali.

Tego dnia trupy pobitych ludzi narodu naszego zbierając, za miasto w pole wywożono i tam chowano.

Dnia 29 w poniedziałek o godzinie wtórej na dzień uderzone w zamku w bębny i w trąby, po wszystkich cerkwiach we dzwony. To dla tego tryumf czynili, iż obrali sobie Hospodara Kniazia Wasila Iwanowicza, a ten zawsze zdradę knował pod nieboszczykiem, i był skazany na śmierć, któremu na plac wywiedzionemu, już kat do szyi siekierą przymierzał, lecz go znowu nieboszczyk Dymitr na zgubę swą pożałował, i gardłem go darowawszy, w senacie zaraz po Kniaziu Mscisławskim pierwsze mi-

eysce dał. O czym przybieżawszy, oznaymili to przystawowie Ichmc P. P. Posłom, ubezpieczając imieniem tego Hospodara nowego, aby już o żadney trwodze nie myśleli. Ciż pozwolili Ichmciom od Bojar i od Hospodara nowego posyłać nawiedzając kogoby chcieli z przystawem, przetoż ci którzy żywi zostali posyłałi do siebie, jeden do drugiego z drowia ciesząc, i prawie jakoby też który się z nich nowo na świat narodził, dziękowaliśmy P. Bogu, że się już ten narod rozjuszony uspokoił. Tego dnia, nowy Hospodar kazał Pana Ratomskiego Starostę Ostrzeckiego do dworu Poselskiego przyprowadzić, który też mając gospodę swą niedaleko od Książęcia Wisniowieckiego, póki mógł póty się bronił, rzeczy konie i wszystkie sprzęt jego rozszarpali, a samego tylko w kaftanie a w delii na koniu Moskiewskim przyprowadzono z kilką sług jego w ubiorze nie bardzo przystoynym i stroynym. Temu zabito do 10 czeladzi: począwszy od soboty aż do poniedziałku wozdono do dworu poselskiego braci naszey ludzi znacznych, którzy Carowi i Carowey służyli, ze wszystkiego obnażonych, tak i przez te trzy dni do pułtoraset człowieka gołych do dworu poselskiego przybyło, na których nędzę patrząc, ile znajomych, których w dostatku każdy widział, czym kto mógł koszulami i innemi rzeczami zapomogali. Ta tylko enota do téy Moskwy się okazała, że chodź kto niebył poselskim, a powiedziano że poselski, niezabijano, lecz przecię odarłszy ze wszystkiego przywiedziono do nas.

Regestr tych ludzi co po zamordowaniu Dymitra Hospodara żywo zostawszy dla ochronienia zdrowia ze wszystkiego obnażeni do dworu poselskiego przyprowadzeni.

Imc P. Mniszek Sta. Łukowski. I. P. Ratomski Sta. Ostrzecki; I. P. Stadnicki. I. P. Adam Kazanowski z dworu Carowey. I. P. Tarło Staroscic Sochaczewski. P. Wiliam Strukczasy

Carowéy, P. Plato Podstoli. P. Marcin Plato Strażnik. P. Matyasz Domaradzki Rotmistrz, P. Krzysztof... P. Zdroński. P. Ian Strzenbosz, z dworu Carowéy z synem. Książdź Sanički soc. Iezu samopiąt. P. Smierski z dworu Carowéy i brat przy nim. P. Ian Korsak Cudziel-ski, P. Andrzej Korsak, P. Mateusz Buczyński, P. Mysłowski żołnierz. P. Domaszowski, P. Wydlicy z P. Wierzosowskim. P. Luboszewski. P. Mostowski pisarz Carowéy. P. Gidziel-ski, Pan Czerteński, P. Wyszyński, P. Dydyński, P. Dębicki, P. Tyszkiewicz, P. Pudłowski, P. Pierzchlinski, P. Zaklika pacholę. P. Krzy-sztof Pełczyński, P. Bełczyński, P. Kaczkowski, P. Sienieński pacholę. Kupcy złotnicy z Auszurgu. Mikołaj złotnik ze Lwowa, Seba-styan Zittel Krakowczyk. Woyciech Storcista, P. Łapa żołnierz. P. Gosiewski karzeł. Jakub żydek, komornik I. Kr. Mci, Balter żydek błazen. Sienko korunda ze Lwowa świec. Awe-dyk Ormianin samoczwart. słudzy P. Starosty Ostrzeckiego. Smiotanski z Mińska samoczwart. P. Ierzy Chełtowski. P. Fedor Pełczyński. P. Krzysztof Rudzki. P. Lazowski. P. Maliszycki. Balwierz krawiec Surmacz i kucharz Tałaszk. P. P. Kazanowskich dwóch czeladzi 20. Pana Zdrońskiego czeladzi 9. P. Gnońskiego cze-ladzi 10. P. Nilamowéy czeladzi 8. P. Doma-radzkiego czeladzi 12. P. P. Smierskich cze-ladzi 4 i wszystkich ludzi niemało, których pa-nów pozabijano a oni uszedłszy udali się do dworu poselskiego.

Regestr tych, co na inszych dworach różnych próżno stojąc zostali żywo i za przystawami byli. Imc P. Wojewoda Sendomirski, przy nim Carowa. Książę Konstanty Wisniowiecki z słu-gami swemi Imc P. Tarło Chorąży z żoną Imc P. Podstoli Niemojewski, P. P. Stadniccy Andr-zéy i Marcin. P. Lubomirski. P. Wolski. P. Do-maradzki pod. Lwowski. P. Korytko. P. Iwan Komorowski. P. Gołuchowski, dworzanin I. Kr.

Mści, samodziewiąt. P. Zaborowski samo-szo- An. 1606. sty. P. Strzyzowski samośmy. P. Pierzchlinski. P. Szumoński, P. Mateusz Osmolski pacholę Carowéy. P. Lagiewnicki samotrzeci. P. Chode-rezki. P. Chrabkowski. P. Zagurski. P. Owło-czymski. P. Krassowski młodszy. P. Ołowwin. P. Bobola. P. Przecławski. P. Łapa samowtór. P. Zwierzchlinski samodwoy z bratem, P. P. Buczyńscy Ian i Stanisław. P. Starosta Socha-czowski, Pani Herburtowa wdowa. Antonius Beati Włoch. P. Dworycki który był Hetma-nem u Nieboszczyka nad Polakami. Żołnierzów rot trzy, to jest, Imc P. Wdy, P. Starosty Sano-ckiego i rota stara Carska. Tych wszystkich żołnierzów udawano potym jakoby je miano wysłać za granice Państwa I. Kr. Mości.

Nie zdało się zaniechać wspomnieć tych, którzy na wesele przyjachawszy, okrutnie przez chytrość Moskiewską we spiączki są pomordo-wani.

Książd Pomaski pleban Samborski z bratem. P. Samuel Bal samodziesiąt. P. Cyżowski ze wszystką czeladzią swą. P. Domaradzki stary. P. Komorowski z Zywocza z 20. P. Sklinski samo 19. P. Iasienowski. P. Myszkowski. P. Solecki. P. Wąsowicz. P. Lipnicki. P. Kruszyński samodwoy. P. Iwanicki samopiąt. P. Borza samoczwor. P. Pełczyński samoczwor. mu-zyki Carowéy 17 a rannych 8. P. Piasecki sługa Księcia Wisniowieckiego samo 20. P. Celary kupiec Mediolańczyk. P. Zoltego czeladzi 2. P. Sułtanowi sługa 1. P. Marcinkowski Komor-nik Carowéy. P. Nitowski spiewak Carowéy. P. Kanowski Komornik. P. Glinski Komornik. P. P. Kazanowskich czeladzi 22, P. Tarłowi zabito czeladzi 36, P. Wojewodzie Sendomir-skiemu czeladzi stajennéy i hayduków 37, P. Burzyńskiewu 3. P. Pudłowskiemu pacholka. P. Gabrielowi organiście czeladzi 13. Oycem Iezuitom czeladzi 2. Z roty P. Wdy, pacholków 26. P. Ratomsk ego zabito czeladzi 10. P. Lubo-

An. 1606. mirskiego sług trzy. P. Starosty Łukowskiego haydukow 13. P. Ierzemu Stadnickiemu 3. Księdzu Pomaskiemu czeladz wszystką pobito, P. Ianowi Komorowskiemu czeladzi 13. Kupców różnych miast 3. z roty Domoradzkiego pachółkow 14. Hańczyk Haler. Poselskiéy czeladzi zabito 5. Tu się jedno tych wspomniało, o których wiedzieć mozemy, ile tych czasów a znajomość zniemi mieli. A inszych nieznając i liczby niewiedząc pisać trudno było. Iednak ile się wiadomości dotknąć mogło, przyszło pewnie do tysiąca trupów, które nieliczonę z narodu naszego. Bo potym zbierano trupy i na jednym micyscu dla snadniejszego policzenia porządkiem kładziono, gdzie chodząc niektorzy ze dworu naszego poselskiego, między onemi trupami powinny swoich poznawali. Dnia 30 o wschodzie słońca we wtorek, ciało Dymitrowe, ktore do tego czasu na wielką wzgardę i urąganiu leżało w rynku, ze się go i psi na włoczyli, jeden kupiec Moskiewski uzałiwszy się wziął, i wywiozszly w pole zakopał. A Bosmanowe przyjaciele krewni jego wziąwszy, przy cerkwi schować dali. Dnia 31 Maia we Szrodę, za prózbą Ichmociow Panow posłów, także i Imci P. Wojewody Sandomirskiego, ktory dotąd niewiedział o corce swey co się z nią działo przyprowadzono ją z pokoiow jey do niego, i białęgłowy ktore przy niey były, iuż nie w Carskich dostatkach, ktorey Imc P. Woiewoda pokoiow swych ustąpił, i tak ią, niejako corkę ale iako Panią po wszystek czas szanował. Nas, nietylko poselskich, ale i wszystkich, ktorzy w Moskwie byli, tym cieszone, ze prędko do Polskiewy puszcza, i do tego ci ktorzy są zgrabieni wszystko powracać i czego by niedostawało, z skarbu Carskiego nadgrodzić obiecuiąc; czegosmy sobie zyczyli wielce, i jużby nadgrody nawet nie potrzebowali żadney, byle do oyczyzny zdrowo powrócić dał Pan Bóg.

Iunius 1606.

Dnia 1 Iuny we Czwartek Michayło Iwanowicz Okolniczy (a po polsku Kasztelan), przyiechał do Ichmociow Panow posłów, ten imieniem Boiar dumnych domagał się u Ichmociow P. P. Posłów rejestru spisania tych wszystkich, co potym pogromie w dwór poselski przybyli, powiadaiąc, że wam posłom będzie prędka odprawa, ale ci wszyscy z Panem Wdą będą tu zatrzymani. Powiedzial tez to Taciszczów że Ichmość Panowie Posłowie wprzyszlą niedziele maia bydź w zamku u ręki nowego Hospodara, i odprawę wziąć maia, a z niedzieli w drogę do Polskiewy obiecował nam jechać, lecz nieziszcilo się to wszystko. Dnia 2 w piątek, żołnierzów Pana Wdy, i Pana Staroscy Sanockiego, i rotę P. Domaradzkiego, Armatę i konie, i wszystką armatę od nich odebrawszy, ledwo nienago wysłano z Moskwy, udając że do Litwy ich wysłano, jakoz potym nas doszła wiadomość, że do 600 człowieka wyszło, a drudzy iakoby w więzieniu gdzieś zatrzymani być mieli.

Dnia 3 w sobotę przystawowie przyszedłszy do Ichmosciow P. P. Posłów mówili, aby tych wszystkich ludzi po tym pogromie w dwór poselski przybyłych wydali, dla zaprowadzenia do gospod ich, gdzie żywności według potrzeby każdemu i dostatki wszelakie i osobliwe pożałowanie od Cara dziegami obiecywali. Lecz że się Ichmość obawiali, aby za wyprowadzeniem ich od Panow posłów, lub do więzienia gdzie nie byli dani, albo też niedostatkami ucisnieni, prosili Ichmc Panow Posłów, aby staraniem swoim zatrzymali ich przy Sobie, lepiej się chcąc kontentować odrobinami z małej porcyi poselskiewy, a niż od nich wielkie dostatki i pożałowanie które obiecowano. Pan Tarło iednak młody staroscic sochaczewski szedł zniemi, ktorego odprowadzili do stryia iego Chorążego, i dali mu tam 200 rubli co uczyni złotych 666 i

groszy 20 na przyodzienienie samego siebie, a staremu P. Tarłowi snadź także wiele dano.

Dnia 5 w poniedziałek Imc P. Starosta Wielizki zwiadomością Hospodarską iczdział do zamku, i był u Kniazia Iwanowicza Dymitra

Szuyskiego rodzzonego Brata Hospodarskiego, z An. 1606. którym privatim rozmawiał o odprawieniu P. P. Posłow i wypuszczeniu wszystkich Ludzi Króla Imci, a ten Książ Szuyski miał do Hospodara odnieść.

Bytność Ichmciow P. P. Posłow w zamku u Boiar, pierwszy raz po zabiciu Hospodara.

Dnia 6 Iuny we Wtorek, obadwa Ichmci P. P. Posłowie jechali do zamku. Tam prowadzono nas do tych pałacow, gdzie zwyczaj posłom z Boiary dumnymi zasiadać, w których zastaliśmy Kniazia Fedora Mscisławskiego, Kniazia Dymitra, i Kniazia Iwana Iwanowicza Szuyskich, Wasila Trubeckiego, Iwana Mikiczyna Romanowicza, Kniaziow Galiczynow 3. Michayła Nagiego, Michayła Taciszczowa, i innych kilka. Tam Ichmość P. P. Posłowie zniemi zasiedli, a myśmy wszyscy do inśzey sali przez scianę, w której moc wielka Moskwy Boiarskich synów była, z którymi siedząc poki się Ichmość P. P. Posłowie z Boiary odprawili, zabawialismy się rozmowami. Znac iuz tam wielką odmianę było od przeszłych czasów, wszyscy smutno jakoby na stypie jakiey siedzieli. Assystencija ona wszystka, która była za Dymitra zginęła, drabantow ani strzelców, i ludzi tak grzecznych i swietno ubranych jako przedtym niemasz.

Gdy iuz tam P. P. Posłowie zasiedli, Książ Mscisławski przedmowę do Ichmościow z karty czytał, temi podobnymi słowy.

«Nieprawie za dawnych czasów, za naszey i waszèy pamięci po zèysciu z tego swiata godnèy pamięci Cara Iwana Wasilewicza Hospodara naszego, zostali ponim synowie dwa, Car Fedor swiatobliwy, chwałolubliwy P. Bogu przyiemny, który szczęśliwie w pokoju, w obfitości wszelakich dobr, nad nami panował.

Drugi Książ Dymitr Iwanowicz, w dziecięcich leciech, i temu także było dano w «Udzielnie zamek Uhlecz z inszemi zamkami i włościami, a potem sprawiedliwym sądem a za gniewem Bozym, i tego Dymitra «w żywocie niestało. Stała mu się śmierć «umysleniem Cara Borysa, w onczas gdy był «prawicielem za Cara Fedora. Po którego zèysciu uczynił się Hospodarem na Ruskim Carstwie Car Borys, do ktorego Zygmunt Król «wasz stał wielkich posłow swoich, Pana Lwa «Sapiehę Kanclerza W. Księstwa Litewskiego i «towarzyszów jego, którzy zastanowili pokoy «między hospodarami i Hospodarstwy na lat 20, «i to z obu stron przysięgą ulwierdzono iest. «A potym z nauczenia szatanskiego, Gryszka «Bogdanow syn Otropiejow, czerniec, Dyakon, «Wor, iął był nauki Czarnoksięskiej, za czym «gdy od Oycy oyców powszechnego na karanie «osądzony, uciekł do Państw Króla waszego, i «tam nazwawszy się nazwiskiem Kniazia Dymitra Iwanowicza Carowicza naszego, był u «Zygmunta Króla waszego, i my Boiarrowie «dumni usłyszawszy o tym woru w Litwie, «posyłalismy do Senatorów Litewskich z Listem «zmiernym naszym Otropiejowa rodzzonego strya «tego wora, żeby on go obliczył i pokazał przed «waszemi Senatorami, bydz go nie prawdziwym «czym się mianował, a potym Patriarcha i Biskupi nasi do Arcybiskupow też i Biskupow «waszych posyłali i pisali. Ale Zygmunt Król

An. 1606. «wasz i panowie rada jego nieprzyimuiąc téy
 «wiadomości naszey, zapomniawszy pakt po-
 «przysiężonych, w których to napisano, że
 «żadnemu nie przyiacielowi skarbem i ludzmi
 «do wyiścia pakt niepomagać, tego wora utwier-
 «dzili ludzmi i skarbem go wzmogli i P.
 «Iurgia, Mniszka wojewodę Sandomirskiego,
 «zwielu ludzi prosto w granicę Państwa Mo-
 «skiewskiego posłali. I gdy ten wor z ludzmi
 «Króla Polskiego do ziemi Siewierskiej przy-
 «szedł, pospółstwo, czerń, ludzie nierozumni
 «zaraz mu uwierzyli, a zamki zdawali, woie-
 «wody na nich hędące wiązali, a potym sądem
 «Bożym nad Carem Borysem śmierć się stała,
 «i ten wor Króla Waszego pomocą i ludzi wa-
 «szych osiadł stolice Carstwa Moskiewskiego, i
 «chciał nas wszystkich wygubić, a wiarę naszą
 «chrześciańską sporcić (to iest wyniszczyć) a z
 «Wojewodą Sandomirskim przyszło wiele ludzi
 «żołnierzów narodu waszego i wielkie tu zbyt-
 «ki i krzywdy ludziom Ruskim czynili, a na-
 «wet żon od mężów brać byli poczęli, i Ca-
 «rowa wielka matka prawdziwego Dymitra,
 «ktorą ten wor matką sobie uczynił, chociaż
 «zrazu z bojaźni synem go przyznała, ale po-
 «tym oznaymiła nam, że to wor iest, a my nie-
 «cierpiąc takowego wora nad sobą, ubiliśmy
 «go, a czerń mając serce do ludzi waszych, o-
 «zbytki im czynione, bez wiadomości naszéy
 «rzucili się do ludzi narodu waszego, i tak wiel-
 «kie rozlanie krwi stało się; a wszystka ta
 «smuta, stała się od Króla waszego, od P. P.
 «Rady, od was, żeście chrzestne pocałowanie i
 «mirne postanowienie porzucili, a po tym mi-
 «łosierdziem Bożym, za zgodą wszystkiego
 «stanu duchownego, bojar, dworzan i wszyst-
 «kich ludzi, uczynił się Carem Ruskim Wasi-
 «lécy Szuyski Wsiej Rusi, i jako Gospodar mi-
 «łościwy i mądry, żałuje takowego krwi roz-
 «łania chrześciańskiéy, a tych ludzi waszych
 «młodszych, których wielka liczba żywych zo-

«stała, ze wszystkimi ich majątnościami na
 «granicę Moskiewską zaprowadzić kazał, i my
 «to wszystko wam posłom oznaymujem, abyś-
 «cie widzieli nieprawdę Króla Pana Waszego,
 i w Gospodarstwie Iego że nie po chrześciań-
 «sku czynicie.»

Ichmc P. P. Posłowie wysłuchawszy tego, a
 wywiodłszy trochę na stronę, z sobą się poro-
 zumieli, a potym Imc P. Starosta Wielizki Mo-
 skiewskimi słowy dla snadniejszego zrozu-
 mienia, na ten czas im respons uczynił.

«Słyszeliśmy rzecz waszę, któraście do nas
 «z pisma czytali, życzymy sobie tego, abyście
 «to pismo do nas dali, a respons od nas na piś-
 «mie szerey wzięli, teraz krótkimi słowy tak
 «odpowiadamy wam: Była ta wiadomość i w
 «państwach Króla Imci Pana naszego, etc.
 «*Vide hanc orationem integram in scripto sub*
 «*título; Rzeczy Polskich w Moskwie za Dymitra*
 «*opisanie.*

Słuchali z wielką pilnością wszyscy téy
 przemowy Imci Pana Starosty, a po skończeniu
 niemały czas w milczeniu siedzieli, jeden na
 drugiego poglądając, jakoby się zamyśliwszy,
 znać było, że się kontentowali responsem
 tym.

Za tym Michayło Taciszczów wstawszy,
 szedł do Kniazia Mscisławskiego, do Kniazia
 Szuyskiego, którzy na starszym miéyscu sied-
 zieli, jeden na drugiego poglądając i konfero-
 wali się z sobą. Po tym usiadł znowu na miéy-
 scu swoim i mówił niemal teź słowa do Ichm-
 ciow P. P. Posłów, co i Książ Mscisławski z
 ceduły czytał, na co mu solwowali Ichmc we-
 dług potrzeby. Lecz iż w téy mowie swoiéy do-
 łożył tego, że za tę nieprawdę uczynioną od
 was, P. Bóg was karze rozruchami domowemi,
 więc Tatarzynem tak rok i teraz Karolusem
 nawiedził, woyska ich wielkie wyliczając, do
 tego przytoczył, że teź i Król wasz od swych
 nie jest bezpieczen zdrowia swego. Na to mu

Imc Pan Starosta Wielizki odpowiedział temi słowy; «My o żadnych domowych rozruchach «waszych, o jakowych wy powiadacie, nie wie- «my i nie rozumiemy one bydz, ale jako ludzie «wolni zwykliśmy wolno mówić, praw, wol- «ności i swobod narodowych przestrzegając, a «to za rozruch żaden poczytano być niemoże, i «choć niekiedy zdarzyły się między niektó- «remi w oczyźnie naszey niesnaski, jako więc «to między ludźmi bywa, jednak nasz narod «Polski i Litewski zawždy, tę cnotę miał u sie- «bie, że kazdy prywaty swéy dla oyczyzny ustę- «pował, bo luboby co i teraz między niemi «niezgody było, jako wy powiadacie, czemu my «niewierzemy i inakszą wiadomość o tym ma- «my, a oburzyłyby się który postronny nieprzy- «jaciel, łączno nasi i predko między sobą się «zgodzą, swobod i woluości swoich nieprzyja- «cielowi postronnemu nie dopuszczą, i rychło «go od oyczyzny swéy odrażą. Król Imc aby «miał być niebezpieczn zdrowia swego od «poddanych swoich, to są rzeczy brzydkie i do «słuchania nam. — Umiał zawsze cny narod «nasz Panom swoim wiarę zachowywać, do- «trzymają iey i terazniészemu Królowi Imci «Panu pobożnemu, dzielnemu i szczęśliwie nad «nami panującemu. Tatarzyn tak rok na Uk- «rainę Króla Imci werwał się był, ale we dwóch «potrzebach od woyska I. Kr. Mci będąc «odparty, duże skrzydło ludzi swoich utrwo- «niwszy, ze wstydem z granic Króla Imci ustę- «pować musiał. Mamy w Panu Bogu nadzieję, «że i teraz nie natrze, gdyż i niedawnych cza- «sów, kiedy iednokolwiek ten nieprzyjaciel «wyrwał się zawsze od ludzi Króla Imci był «gromion i żałośnie uszedł, i nigdy Tatarzyn «głęboko w państwa I. Kr. Mości wchodzić nie- «może, chociaż jako zboyca ku Ukrainie państw «Króla Imci wypadnie, zawždy go woyska I. «Kr. Mości na Ukrainie potykają. Nie tak ja- «ko u was niedawnych czasów za Iwana Wasile-

Hist. R. Mon. T. II.

«wicza to stołeczne miasto wszystko spalili, a An. 1606. «za Fedora Wasilewicza też pod samą scianą «wam gdy burzyli państwa i plądrowali, Bo- «rys ten wielkimi podarkami zatrzymał ich «był. I teraz niewykrzykucie, by gorzey was «niż kogo niepotkało, czego my wam braci «swéy nieżyczymy. Przypomnieliście nam Ka- «rolusa, ten jako zboyca z morza do Inflant «wpada, a gdy ludzie Króla Imci nastąpią, zno- «wu nazad na morze ucieka, ile też razy bitwę «zwodził, zawždy od małej liczby ludzi Króla «Imci jego niemałe woyska na głowę pogro- «mione były, czego i wy sami dobrze wiadomi «jesteście, bo o granice zpaństwa Króla Imci «mieszkacie. Dziwno to nam bardzo, że wy rze- «czy swoje pod niebiosą wnosicie, a nas sa- «mych niżey ziemi kładzicie. Dobrzeby wam «przypomnieć, jako hardych słów wprzemowie «od Borysa Ophanasiéy przeciwko Krola Imci «posłowi zażywał, a jako mu Imc Pan Kanclerz «Litewski modestè na to płacił, co potym z Bo- «rysem człowiekiem hardym P. Bóg nad mnie- «manie nasze i wasze uczynił, sami widzicie, «a Krol Imc Pan nasz jako ten który się Pana «Boga boi i oycowsko szczęśliwie nad nami pa- «nuje i z państwa swemi dobrze zdrów prze- «bywa. Lepiéy tedy i w rzeczy saméy i w mo- «wie braterskiéy znami żebyście postępowali, «postrachów nam żadnych nie wyliczali; gdyż «wiecie sami, jako defektów waszych domo- «wych nie zwykliśmy wam wymawiać, tak «też postrachów waszych żadnych nie lękamy «się.»

Nie wdzięcznie to drudzy od Taciszczowa przyjmowali, że do takowéy kontrowersyi nie- potrzebna przyczynę Ichmciom P. P. Posłom dał. Potym Kniaz Mscisławski, Kniazowie Szuyscy dwa i tenże Taciszczów łagodnemi «słowy jeli z pany Posły rozmawiać, mianując że się to pogrzechom stało. Ten wor i nas i was oszukał, i ukazali Nagiego brata rodzzonego Ca-

An. 1606. rycy staréy, którego nieboszczyk wujem rodzonym twierdził się bydź, pytaycie wy prawi go, a on wam powie, że to nie Dymitr był, a Dymitr prawdziwy nasz na Uhleczu siedzi. Iachał poń patryarcha Fiedor Milliczyc z Biskupami, przyprowadzili go tu, i będzie położone ciało jego między przodki jego. Wasze słowa o odprawie poselskiéy i o wypuszczeniu tych wszystkich ludzi, doniesimy do Wielkiego Hospodara swego, mowy terazniéysze i nasze i poszlycie pismo wasze, i zrozumiawszy

od Hospodara respons wam uczyniemy. Potym łagodnie pozegnawszy rozeszli się i odjechali Ichmc do Gospody. Prosili w onczas Ichmc P. P. Posłowie bojar wszystkich, aby pozwolono im wstąpić do Pana Wojewody Sandomirskiego, a nawiedzić go i córkę jego Carową, lecz tego żadnym sposobem nie pozwolono. Gdyśmy jachali mimo dwór ich, patrzali z okien wszyscy na nas, ale mówić z nimi trudno było, bo opodal trochę było od drogi mieszkanie ich.

Okrucieństwo nad ciałem zabitego Hospodara.

Dnia 7 Iuny we środe ciało onego nieboszczyka Dymitra, które było w polu schowane wykopawszy, i zawiozłszy za miasto przy drodze, którą na państwa wjeżdżał, za Strzelecką posiadą dobrze go smołą polewając, aby rażniéy gorzał spalili, którego, powiadają, że i ogień jąć się niechciał, aż go po kilkakroć smołą polewano, jako naylepiéy, a potym spaliwszy i popioł z niego zebrawszy, działo nabili i tamże ku onemu go szanćowi którym wjeżdżał wystrzelili. Tegoż dnia naprzeciwko dworowi poselskiemu do gospody P. Starosty Sanockiego Strzelców niemało posyłało, którzy czeladź stajenną, pacholki i komorników z tamtąd brali. Ichmc P. P. Posłowie to słyszając, i będąc wzruszeni żalem, przystawom swoim mówili, że się nigdzie, nie jedno w Chrześciaństwie ale i w pogaństwie niezachowuje, aby ludzi wolnych w niewolę zabierać i do więzienia dawać miano, co gdy przystawowie donieśli Bojarom, zaraz tegoż dnia nad wieczor przyjechawszy do

Ichmciow P. P. Posłów, Książ Hrehory Piotrowicz Romadanowski Okolniczy i Wasil Diak imieniem Bojar dumnych wszystkich powiedzieli, że tych ludzi nie dla tego od Pana Starosty Sanockiego brano, aby ich wniewolę, albo w więzienie, jako wy rozumiecie wieść miano, ale dla tego, że ich do granice Króla Imci cało odprowadzić kazano. Die 9 Iunij w piątek przystawowie ci, co u Ichmciow P. P. Posłów byli, Książ Hrehory i Andrżéy Diak przyszedłszy do Ichmciów, zdawali swoy urząd, i pożegnali się z Ichmśc Pany Posły, bo Ichmciow do Króla Imci w poselstwie odprawują, a na miejsce ich dano nam przystawami Kniazia Iwana Michayłowicza Boratyńskiego, i Dorófeja Brochnia Diaka.

Dnia 10 Iunij w sobotę, przez tych nowych przystawów, pisali Ichmśc P. P. Posłowie do Bojar dumnych z cedulą ruskim pismem wte słowa.

Cedula Ichmciow P. P. Posłów do Bojar.

Od posłów Iego Królewskiey Mci Pana naszego miłosciwego pamięć przystawom naszym

Kniaziu Iwanu Michayłowiczu Boratyńskiemu, i Dorofiejowi Diaku, donieść te słowa nasze

do dumnych Bojar, do Kniazia Fedora Iwanowicza Mściślawskiego, do Kniazia Dymitra i Kniazia Iwana Szuyskich i towarzysów ich.

Iakośmy dnia onegdajszego byli u Bojar dumnych i mówiliśmy z obu stron o tym, iż za grzechy ludzkie z dopuszczenia Bożego krwie rozlanie takie się stało, ażeby wprzód między wielkich Hospodarów naszych w państwach dobrze było, to do nas proponowane było, żeby nam posłom wrychle odprawa była, a my byśmy Królowi Imci Panu naszemu i Rzeczypospolitéy sami wiadomość uczynili, jakim się to sposobem stało pogrzechom i jako Bojarze dumni i ludzie rycerscy nas posłów i innych ludzi Królewskich ochronili i większemu krwie rozlaniu byź niedopuszcili, i Bojarze dumni co od nas słyszeli objekali do wielkiego Hospodara i wielkiego Kniazia Wasila Iwanowicza wszystkiéy Rusi Hospodara swego donieść i sami wrychle respons uczynić, i mowę swą także na piśmie podać i odprawę naszą w rychle obiecywali byź; a teraz miasto odprawy przystawow nam inszych dano. My teraz prosimy Bojar dumnych, aby bili czołem wielkiemu Hospodarowi swemu, żeby nas w rychle niezatrzymując, do I. Kr. Mści Pana naszego miłościwego, i Rzeczypospolitéy puscili. Prosimy o to nie tak dalece dla siebie, gdyż nam nie ciężko dla łaski I. Kr. Mości Pana naszego miłościwego i Rzeczypospolitéy naszéy oyczyzny nie tylko w cudzék stronie długo byź, ale by też naywiększą nędzę cierpieć i śmierć podjąć, lecz prosimy bardziéy dla tego, żeby za długim mieszkaniem Król Imc Pan nasz i Rzplta mając różne wieści, jako to więc w takowych rzeczach zwykłobywać, nierozumieli że dzisiejszy Hospodar wasz i Bojarze dumni umyślnie to uczynili, posłów; ich ludzi wszystkich pobili i przymierze do urocznych lat postanowione rozerwali. Ażeby zatym o pomście i o rozlaniu krwie nie myśleli, i z obu stron rozlanie

krwie nie stało się; a nie tylko Król Imc i Rzecz- Ann. 1606. polita, ale i na granicach obawiamy się tumultu i rozlania krwi z obu stron; bo dobrzy ludzie żądają pokoju i zgody, a źli niezgody i rozlania krwi. Przeto między dobrými u nas i w Moskwie bywają tacy i owacy, nie jednéy matki dzieci. Do tego jeźliby Wielki Hospodar wasz, gońca lub też posłów swych wprzód bez nas do Króla Imci Pana naszego skłał, obawiamy się i tego, aby od ludzi niewiadomych i żalosnych, których tu bracią na Moskwie pobito, despekt się im nie stał jaki, a zatymby między Hospodary i Hospodarstwy większe zaciągi byź musiały. Teraz my posłowie zabiegając temu, a chcąc dobra, to wszystko Bojarom dumnym w czas przekładali, niechby oni tak czynili, żeby na obie stronie dobrze było, ale jeźli nas zadzierzą, a potym z dopuszczenia Bożego za naszym za trzymaniem stanie się co przeciwnego, niechay nas potym przed Bogiem i sami przed sobą nie winują wtym. Prosimy i oto, aby ludzie Króla Imci, którzy żywi zostali, znami w rychle puszczeni byli, jeźli nie wszyscy, przynajmniéy ci, któremi nas już posłów pierwéy pożałowali i na poselski dwór do nas puscili. A do tego P. Tarło z żoną i Pani Staroscina Sochaczewska wdowa, żeby z nami do Litwy puszczeni byli, bo ci ni nacz nie są potrzebni, i nic tu po nich, tylko płacz i ży niewinne. Do tego prosimy, aby nam wrócono Kapłana naszego Księdza Woyciecha, który po śmierci Księdza Pomaskiego Kanonika Sekretarza Króla Imci za uchronieniem Bożym żyw został, i myśmy go obnażonego na dwór poselski byli wzięli, a potym go od nas wzięto. Lepiej że się będzie Bogu modlił za Hospodara, aniżeli tu jednemu samemu frasunek cierpieć. Ktemu prosimy, aby nam było wolno, z przystawami ludzi swych posyłać do P. Wojewody Sandomirskiego, do P. Tarła i do inśzych ludzi Króla Imci tu będących, a u kogo odbie-

An. 1606. rają ludzi, prosimy aby potrzebnych im do posługi nie obierali.

Iuż to drugi rok, jeszcze za Borysa Fedorowicza, który na on czas był Hospodarem tutejszym posłani byli od Oycy świętego Papieża Rzymskiego dway Zakonnicy Karmelitani do Persyi, dla nawrócenia do wiary Chrześcijańskiej, a były z tym od Cesarza Chrześcijańskiego, i od Króla Imci Pana naszego listy do Borysa, żeby ich przepuszczono przez ziemię Moskiewską, i w onczas wrocili ich z Newla, lecz gdy już Borysa nie stało, tedy oni zas tu z Bandziłowiczem gońcom Króla Imci przyszli znowu do Moskwy i jechali, chcąc wrychle w Persyi bydź. Król Imc rozkazał nam posłom swym o nich dowiadować się, przeto gdyśmy tu do Moskwy przyszli, ten któregośmy tu zastali na Hospodarstwie Moskiewskim, powiadał że szli do Persyi, ale na granicy posłów Moskiewskich, których do Persyi ślać miano, oczekiwać mieli. Prosimy Bojar dumnych, żeby o

tem Wielkiemu Hospodarowi swemu czołem bili, żeby ci zakonnicy przy poslech Moskiewskich do Persyi zdrowo dobrze odprowadzeni byli. Ociec święty, papież Rzymski, Cesarz Chrześcijański, Król Imc Pan nasz i wszystko Chrześcijaństwo, wdzięcznie od Wielkiego Hospodara Kniaza Wasila Iwanowicza Hospodara waszego przyimie, a Bondziłowicz który gońcem i przystawem u tych Zakonników był, żeby był nazad do Litwy puszczoney. A jeźliby teraz posłowie Moskiewscy nie szli do Persyi, a zatym ci Zakonnicy nie mogli być w Persyi, tedy i tych nazad aby do Litwy puszczoneo. I oto jeszcze prosimy, żeby nas Wielki Hospodar Kniaz Wasilèy Iwanowicz pożałował i pozwolił nam wziąć od córki P. Wojewody Sendomirskiego cztery dziewczki, to jest: Dekczyńską, Woyciechowską, i dwie Zakliczanki, i Panią Rozwadowską z córką, a żeby ich kazał w Litwę zaami puścić.

Koronacya Wasila Iwanowicza na Hospodarstwo Moskiewskie.

Dnia 11 Iunii w Niedzielę Koronowano Wasila Iwanowicza Hospodara Moskiewskiego. Przed wieczorem na godzinę przyszedłszy przystawowie do Ichmciow posłów usiedli, Kniaź Boratyński mówił, nie frasucie się na nas żeśmy u was dnia dzisiejszego nie byli. Byliśmy w zamku. Za tym stanawszy, a czapkę zdjąwszy mówił;

«Prawiednym sądem, i niewypowiedzianym miłosierdziem Cherubinów i Serafinów w

«Troycy sławnego Boga, i od wszystkich ludzi, «prześwietny i miłosierny Hospodar Car i Wielki nasz Kniaź Wasili Iwanowicz wsiey Rusi «Samodzierzca, Carską się koroną koronował; «dla tegoż wszystkie Carstwo Ruskie oświeciło «się dzisiay i my wszyscy radujemy się, pewni «niemy, że i wy znami pospołu radować się «będziecie. Bojarowie dumni dla tego wam res- «ponsu na pismo wasze wczoray dane uczynić «niemoga, że wszyscy byli zabawni.»

Odpowiedzial Imc P. Starosta Wielizki.

«My pospołu z wami radujemy się ztęy miary że wrychle po tēy koronacyi tego Hospo-

«dara waszego do Króla Imci Pana naszego od- «prawieni będziemy. A ze Bojarowie nam res-

«ponsu nieuczynili, my to sami baczemy, że «prosiemy abyśmy wrychle ten respons, a za- An. 1806.
«dzisiaj czym innym zabawieni byli. Iednak «tym prędką odprawę z tąd mieć mogli.»

O fortelu Moskiewskim.

Ten naród jako jest ze wszęch miar chytry, tak i w tym samym wielki fałsz swoy okazali. Albowiem chcąc jaśniej objawić, że ten terazniejszy Hospodar zabity ich niebył prawdziwym potomkiem Kniaziów Wielkich Moskiewskich, a rozumiejąc że tey sztuki ich fortelnéy żaden nie postrzeże, dostali dziecięcia lat dzieścię niemającego, mianowicie (czegośmy od sameyże potym Moskwy doszli) niejakiego Romuszka syna Strzeleckiego, dobrze go rodzicom iego przepłaciwszy, zarzneli, i w Uchleczu na miejsce gdzie był schowany ów za naprawą Borysową miasto Dymitra Carowicza położyli, a zatym pospółstwo, którzy o zabitym Carowiczu myśleli, a o zmyślonym takowym ich fałszu nie wiedzieli, to ukazując, zwodzili, udając, jakby w rzeczy się jakie cuda przy onym objawiać mieli. Potym gdy już dobyto ciała onego z ziemi, duchowieństwo na to już spraktykowane, pospółstwo zwodziło perswadując im że ponieważ ten prawdziwy Carowicz nasz niewinnie był zamordowany, i P. Bóg między świętymi policzywszy go, a to i ten cud nad ciałem jego okazać raczył, że choć temu lat 16 jako zamordowany, a to teraz widzicie że i ciało jego jakoby przed kilką dni umarło, i drzewo także od ziemi, w którym położony naymniey skazy nie odniosło, ktemu także

tam niemało było łotrów spraktykowanych, którzy choć dobrze zdrowi byli, zmysliwszy sobie chorobę, wrzkomo ofiarowali się do ciała pomienionego, gdzie przychodzili w postaci chorych, a odchodzili zdrowi, i tak owych prostakow oszukiwali, którzy uwierzyli temu, że prawdziwy Carowicz, i za świętego onego poczytali. Ten tedy głos o nim Czerń pusiwszy, dnia 11 Iunii we wtorek, przyprowadzili je z Uchlecza do Moskwy i postawili w Cerkwi S. Michała Archaniola, gdzie się Hospodarowie zwykli chować, tam mu ustawnie dzwonicie bardzo częste niemal przez dwie niedziele slychaliśmy, i gdyśmy pytali, dla czego to tak często dzwonią, to go przystawowie bardzo wychwalali i powiadali, jako którego i wiele ludzi uzdrowił, lecz gdyśmy potym tego fałszu ich doszli, i wiary powieściom ich w téy mierze niedawali, zaniechali już i dzwonic i wspominać, tak iż wzmianki potym nie było, i tak ów święty zaniechał cudów czynić, wczym srogi i gruby nikczemny fałsz i kłamstwo się ich pokazało. Ciału temu gdy ie do Moskwy wieziono Carowa stara żona nieboszczyka Iwana Wasilewicza Tyrana wychodziła, i musiała przyznawać, że to iéy własny i prawdziwy syn. Lecz się tam serce z usty snadź nie zgadzało.

Michajła Taciszczowa bycie u Ichmciow Panów Postów.

Dnia 15 we Czwartek przed objadem, przyjechał do Ichmciow P. P. Postów Michajło Taciszczów i drugi Wasiley Telépniow Diak, wrzkomo dla uczynienia responsu na pismo Ichm-

ciów P. P. Postów. Ten Taciszczów postaremu winnym czynił Króla Imci Pana naszego i Rzeczpospolitą, i ukazał kopią kontraktu między nieboszczykiem Hospodarem Moskiewskim, a

An. 1606. między P. Wojewodą Sandomirskim, gdzie napisano, że córkę Pana Wojewodziną pojąć, a sumną pieniędzy Pana Wojewodę ratować, a ziemię Nowogrod Wielki i Psków ję w dziedzictwo zapisać. Ukazował list Króla Imci do Nieboszczyka pisany pierwszy po usiądzeniu na stolicy, gdzie napisano, iż na wolę Bożą, za życzliwością Króla Imci, przez ludzie Króla Imci posadzony na Stolicy Moskiewskiéy, także listy Oyca Świętego, Księdza Legata i Imci Xiędza Kardynała, aby Koscioły w Moskwie budował, religią katolicką rozmużał, jako to dawno poprzysiął. Powiedział że i więcej tych pism mają, z którymi do Króla Imci i do P. P. Senatorów Koronnych i Litewskich wysyła Książ nasz Gregora Konstantynowicza Wołkońskiego i Andrzeja Iwanowicza Djaka, którzy u was za Nieboszczyka przystawami byli. A wam posłom i wszystkim ludziom Króla Imci, którzy tu są do zwrócenia tych posłanników, i poki nam Król Imc informacją przysłać raczy w Moskwie być, a inaczej te prawo być nie może: tak Bojarowie dumni oznaymieć wam kazali. Respons na słowa Taciszczowa od Imci Pana Małogoskiego, któremu zapłaciwszy szeroce na słowa jego, oto, że nie słusznie na Króla Imci i Rzpltą winę kładzie, na kontrakt P. Wojewody z Nieboszczykiem odpowiedzieliśmy, i to niepotrzebnie wspominacie, siebie wtym radniéy w pośmiech dając, a nie nam szkodząc. Pan Wojewoda Sandomirski za wyświadczeniem ludzi z narodu waszego Moskiewskiego, rozumiejąc go bydz prawdziwym Dymitrem, pozwolił zań dać córkę swą, a dając córkę, powinien był warować rzeczy swe jako naylepiéy, i naymniéy temu dziwować się nie potrzeba, że takie kondycye od Nieboszczyka otrzymał, lecz skutek rzeczy saméy wręku waszych. P. Wojewoda, gdy tu przyjechał, nieboszczyk z wami wszystkimi Bojarami radził, jakoby małżonkę swoją opatrzył przystoynym wychowaniem według

stanu iey, gdzie P. Bóg wprzód by śmierć nań dopuścił. Wyście sami większą rzeczą uradzili kontentować niż Nowogrodem i Pskowem boście pozwolili przyjąc ją sobie i wszystkiemu Hospodarstwu Moskiewskiemu za panią dziedziczną, któreyjeście zarazem przed koronacją wy dumni Bojarowie przednieysi ludzie przy sięgę uczynili wiare i poddanstwo jey oddając. O lisciech Oyca S. Księdza Legata i Księdza Kardynała, niemasz się czemu dziwować, bo to nie nowina, kiedyż kolwiek kontrakty były o wiecznym pokoju, między inśzemi kondycjami do związku wiecznéy przyjaźni z narodem waszym i naszym należącemi, i tę kondycją podawano, aby ludziom narodu Ruskiego wolno było w Polsce i Litwie służyć, z powinowacać się, majątności nabywać, w nich także cerkwie wolno mieć, i wiare swą wolno zażywać, a ludziom narodu naszego, aby także wolno było w Moskwie służyć majątności nabywać i w nich, także w miastach głównych Koscioły Rzymskie, według wiary swéy dla odprawowania nabożeństwa swego mieć. A toż Ociec Święty Papięż, który jest na stolicy Apostolskiéy w Rzymie na miéyscu Piotra świętego zwierzchnego Apostoła, starając się Ociec Święty ołaskę Bożą i dobre wszystkiego Chrześcijaństwa, i życząc wam znami wiecznéy przyjaźni i dokończenia, żeby się tym religija Pogańska nie szerzyła, a nasza Chrześcijańska wywyższała, chciał, tę kondycją do pakt wiecznych między nami i wami należącą z zwierzchności przełożenstwa swego dołożyć, i z tą nie sobie, ale wszystkiemu Chrześcijaństwu dobra szukał, za co nie tylko się gniewać, ale i dziękować i czołem byście bić mu mieli za to. Co się tycze w lisciech Króla Imci, żeby ten przeszły Hospodar wasz za łaską I. Kr. Mości i pomocą na stolicy posadzony być miał, tedy wyście sami przez Ophanasia Własiewa gońca swego i inśzych posłanników do Króla Imci przysłanych, przy-

właszczali to Królowi Imci i dziękowali za tę uczynność, za czym Królowi Imci nie zeszło się z niemi oto kontrowersyi wieść a radnię pusić tak wedle woli i zdania waszego w téy mierze, a toż co raz poczytaliście sobie pożytecznie, tego drugi raz temi ustami swemi niegodzi się opakować, sorom Michayło że sami przeciwko sobie mówicie, oto się sprawa tak właśnie toczyła, jako się onym Bojarom dumnym przekładało, wami samemi poczęła się Moskwa, wami się zniewierzyła. Nas posłów Króla Imci przyczyny żadney tu zatrzymać niemacie, my jeźli tu za waszym zatrzymaniem zostajemy, tedy zostajemy jako więźnie, a to się nie dzieje, nie tylko w Chrześcijańskich ale i pogańskich państwach, aby posłów mieli więzić. Tamte tez uiędzy innemi rozmowani powiedział Ichmciom Taciszczów nowinę; Mamy prawi wiadomość z zagranicy, że w Litwie i w Polsce wielkie zajątrzenie i niezgody między Senatem a Królem Imcią, więc też jakoby Car Rzymski z woyskiem wielkim miał isć w państwa I. Kr. Mości, przeciwko któremu jako sam Król Imc miał się ruszyć. Takze w Inflanciech o wielkim woysku Karolusowym powiedział; na co respons od Ichmciow Panów Posłów jako należy do wiary bardzo podobny odnieśli, gdyż to mówił co by rad sam widział. Odjechał potym Taciszczów.

Po którym odjechaniu, wielceśmy wszyscy

byli zafrasowani, gdyż ta nas nowina o zatrzymaniu wszystkich bardzo zasmuciła, bo prawieśmy wszyscy więźniami zostali, gdyż nie tylko iż w Oyczyźnie swéy bydź i powinności swoiéy, którą każdy z nas jest obowiązany dosyć czynić niemoże, ale w takimieśmy zawarcu zostali, nieinaczéy iedno jako więźniowie; i więźnie u nas więszéy wolności zażywają, ze dworu tego, gdzieśmy przedtym stali nie tylko wpole na powietrze dobre wynisć, ale i na ulicę za wrota wychylić się nam niedopuszczono, w ciasności srogiey na tak wielką gromadę ludzi, więc skoro deszcz naymnieyszy poszedł, musiał, kto niemógł mieć konia, od izby do izby idąc, po błocie aż do kolan brnąć. Dwór w okóło strzelcami osadzony, którzy strzegą wednie i wnocy, żeby żaden niewychodził, do tego i z bracią naszą, którzy po różnych gospodarach stali, niewolno widzieć się, lecz naybardziéy znać było frasunku po Imci Panu Małogoskim, bo po odeysćiu Taciszczowym, mdłość nań przypadła. Owo zgoła każdy z nas tam na który czas przyjechawszy, a mając jeszcze zabawy w oyczyźnie swéy, sprawy swe domowe nieuprzątnione zostawiwszy, słusznie się miał oco frasować, gdyż tam i w onym więzieniu będąc, rozmaitych strachów, trwog, niebezpieczeństwa ustawicznie zażyć musieliśmy, a co naywiększa, że ani wiedzieć nie mogli przez półroka i daley tam mieszkając, co się w oyczyźnie dzieje.

An. 1606.

(*Exempl. Albertranli*).

LXXVIII.

An. 1606. Lettere del Cardinal Borghese a Mgr. Rangoni Nunzio in Polonia, sopra il secondo Pseudodemetrio.

Roma 30 di Settembre 1606.

.....V. S. apporta gran congetture della vita di Demetrio, ma pare poco verisimile ch'essendo egli fuggito da suoi stati, avesse tardato

Roma 7 Ottobre 1606.

....Abbiamo molti contrasegni della vita di Demetrio, per quanto vedo dalla relatione del mercante Italiano, ma la certezza del male suc-

Roma 21 di Ottobre 1606.

Se vive Demetrio, dovrà conoscere il beneficio singolare assolutamente dalla mano di Dio, e mortificare in modo i suoi pensieri, che non abbiano altro fine, che la gloria di Sua Divina Maestà. Se è vero, ch'egli abbia avuto parte nè motivi del Regno (di Polonia), ha giusta causa di star nascosto, quando non per altro, almeno per non sentire il giuditio, che si farà della sua

Roma 9 di Dicembre 1606

Cominciamo a credere, che Demetrio viva. poichè vien scritto affermativamente da più bande, ma l'esser egli circondato dagli eretici, come s'intende, non ci è da sperare, che sia per continuar nel buon proposito, che professava prima; e la Maesta del Re (di Polonia) ri-

Письма Кардинала Боргезе къ Павскому Нунцию въ Польшѣ Рангони, о второмъ Лжедмитріи.

Изъ Рима 30 Сентября 1606.

tanto a comparire in Sambor, dove si dice che si trovi. Prego il Signore, che si verifichi l'avviso, e saluto V. S. per fine con tutto l'animo.

Изъ Рима 7 Октября 1606.

cesso in Moscovia indebolisce le speranze. A V. S. desidero ogni prosperità.

Изъ Рима 21 Октября 1606.

persona dopo tanti beneficii ricevuti dal Re. Pur chè sia vivo si potrà accommodare ogni cosa: si scriveranno li Brevi, e si farà ogni possibile officio per riconciliarlo con Sua Maestà, dalla cui cortese natura si promette molto N. S. Aspettiamo con desiderio la conferma della nuova, et intanto prego a V. S. ogni prosperità.

Изъ Рима 9 Декабря 1606.

sponde prudentemente, che non sia da fidarsene la seconda volta. Dovrebbero le miserie, nelle quali si trova, muoverlo a mostrar segni di vera pietà, ma l'amicitia degli eretici dà indicio, che non abbia questo senso. Di possono dir molte cose in questo proposito, ma conver-

rà sentir anco lui, se vive, e quando si dichiarerà di essere quel Demetrio, che promise tanto solennemente al Signore Dio di procurar nel suo stato l'accrescimento del culto di Sua Divina Maestà, aiutarlo con ogni possibile officio,

perchè cotesto Re Serenissimo gli perdoni l'offesa. V. S. si governi in ciò con la prudenza solita, e per fine Le desidero ogni prosperità.

.Nuntiat. Polon. tom. 9.

LXXIX.

Dall' istruzione del Card. Borghese a Mgr Simonetta destinato Nunzio in Polonia. Roma li 30 di Dicembre 1606. (Una cum extincto Demetrio spem redigendae Moscoviac ad Ecclesiae unitatem evanuisse.)

.....Delle cose di Moscovia ho poco, che dirlo, poichè la speranza, che si avea di ridurre quel Gran Ducato alla devotione della Sede Apostolica è svanita per morte di Demetrio, sebbene si dice ora, che vive. Non resterò però di dirle, che quando fosse aiutato il pensiero del Rusk, e che s'introducesse la riforma della Regola di S. Basilio tra li Greci, com'

Изъ Инструкціи Кардинала Боргезе назначенному Ап. 1606. Нунціємъ въ Польшу Прелату Симонетта, изъ Рима, 30 Декабря 1606 г. Со смертію Димитрія исчезла надежда обратити Московію въ единство церкви Римско-Католической.

egli procura, si potrebbe col tempo allevare molte buone piante, che con la corrispondenza, che hanno con Moscovia darebbero lume a què popoli della vera fede. Prego il Signore, che la conduca in Polonia con buona salute, mentre qui se le augura ogni felicità, e Sua Santità L'accompagna con la sua santa beneditione.

Nuntiat. Polon. tom. 9.

LXXX.

An. 1607. Del Card. Borghese a Mgr Rangoni Nunzio in Polonia. Roma 13 di Gennaio 1607. (Nullam Demetrio spem superesse, si Petrus Theodori filius pro legitimo Moscoviae Duce habeatur).

Отъ Кард. Боргезе къ Нуцию Рангони, изъ Рима 13 Генваря 1607. Деметрiю не остается никакой надежды, ежели Петръ Теодоровичъ (самозванецъ) признанъ будетъ Царемъ Московскимъ.

Se sarà conosciuto per legittimo successore Pietro Teodorovicz, non potrà pretendere Demetrio di rimettersi in stato, e l'Internuntio di Demetrio tiene avviso, che il suddetto Pietro

sia già in Mosca, e che abbia liberato tutti li prigionieri Polacchi. Dio Signor nostro conservi V. S. lungamente.

Nuntiat. Polon. tom 9.

LXXXI.

An. 1607. Lettere del Card. Borghese a Mgr Simonetta Nunzio in Polonia, sopra il secondo Pseudodemetrio. 1608.

Письма Кардинала Боргезе къ Папскому въ Польше Нуцию Симонетта. о второмъ Лжедмитрiи.

Roma 17 di Novembre 1607.

Изъ Рима 17 Ноября 1607.

Li figlioli del Palatino di Sandomiria, che sono qui, hanno data per certa a N. S. la nuova della vita di Demetrio, e dicono di averla per lettere della Palatina lor madre. Stiamo in

grandissima aspettazione d'intendere la certezza, e cotesta Maestà lo potrà sapere più facilmente col mezzo delle diligenze fatte. A V^{ra} Sig^{ria} per fine auguro ogni bene.

Roma 8 Aprile 1608.

Изъ Рима 8 Апрелья 1608.

L'ultime lettere di V. S. sono del primo del passato. Siccome si desidera con tutto l'animo la vita di Demetrio, così si sentono volentieri

gli avvisi della persona sua, e si credono ancora facilmente. Alle relazioni uniformi, e a quella particolarmente dell' Ebreo mandato da cote-

sta Maestà in Moscovia, si può prestar fede, essendo accompagnate dalle circostanze da Lei accusate. Con infinito desiderio aspetto d'inten-

der la certezza, et in questo mentre auguro a V. S. ogni vero contento.

Roma li 12 Aprile 1608.

Изъ Рима 12 Апрель 1608.

Gli avvisi della vita di Demetrio sono così uniformi, che si fa creder qui, che non ingannino. Si aspetta la cortezza, la quale non s'in-

tenderà, o non si crederà se non coll mezzo della rotta del suo nemico.....Il Signor Dio Le conceda ogni prosperità.

Roma 26 di Aprile 1608.

Изъ Рима 26 Апрель 1608.

Non tengo lettere di V. S. con l'ordinario di questa settimana, e l'ultime sue furono delli 23 del passato. Sto aspettando con gran desiderio l'avviso del Palatino di Cracovia, e qualche

nuova delle cose di Moscovia. Viviamo qui quasi sicuri della vita di Demetrio. V. S. ci Levi l'ansietà con la certezza de suoi progressi: e per fine Le auguro ogni bene.

Roma 9 Agosto 1608.

Изъ Рима 9 Август 1608.

Due pieghi tengo di V. S. questa settimana uno del 13, e l'altro del 20. del passato. Demetrio vive anco qui in opinione di molti, e li più increduli non contradicono ora, come facevano

già, assolutamente. La certezza della vita sua, e delle sue vittorie si aspetta con gran desiderio. Dio Signor nostro La conservi, e prosperi.

Roma 30 Agosto 1608.

Изъ Рима 30 Август 1608.

Mi porta l'ordinario di questa settimana le lettere di V. S. delli 3 del corrente. Se è vero l'avviso della vittoria di Demetrio, si verifica necessariamente ch'egli sia Demetrio stesso, e non altri. Non par che V. S. dubiti più della

vita sua, poichè non aggiunge diversità di pareri, ma io aspetterò con tutto ciò altra nuova per crederla con maggior giustificatione, et a V. S. per fine auguro ogni bene.

Nunziat. Pol. tom 9.

LXXXII.

An. 1609. Literae ad Illustrissimum Dominum Nicolaum Wolschi Marescalcum Regni Poloniae datae die sexta Februarii 1609. (Moschi nonnulli se subdunt Regi Poloniae: sed exercitus ipsius Regis ad Demetrium transire minatur, nisi stipendia pacta ei solvantur. Demetrius colligit exercitum magnum ad obsidendum Smolenscum.)

Post discessum Legatorum Moscovie venerunt ad castra Regis quidam Moscoviti Sacofsi ex familia Illustri, et potenti reddentes obedientiam S. R. M. una cum ipsorum exercitu, quem in diversis locis tenent, viginti millia, et quotidie multi alii veniunt fidem suam S. R. M. deferentes, ita quod nullum est dubium, quod illa provincia in potestate Regis veniet, si adfuerit auxilium pecuniarum, at si hoc defuerit, difficultatibus multis bellum hoc implicabitur. S. M. sumptus sustinet immensos, ipsius aerarium jam plane est exhaustum, quinimmo gemmas pretiosas, et omnem suppellectilem, sed aureum iam distrahi, atque divendi fecit pro conquirenda pecunia, sed neque sufficit, exerci-

Письмо къ Пану Николаю Вольскому, Маршалу Королевства Польскаго, писанное 6 Февраля 1609. Нѣкоторые Московитыне поддаются Королю Польскому, но войско Королевское угрожаетъ передать-ся Димитрію, ежели не будетъ удовлетворено условленною платою. Димитрій собираетъ большое войско для осады Смоленска.

tus enim est ingens, magnaue desiderat stipendia, et quidem uterque exercitus petit solutionem, ille autem qui obsidet Moscoviam, urget instanter, et minantur, se defecturos ad Demetrium, nisi ipsi solvantur, quod est multum difficile, cum et Domi Reipublicae nostrae nervus iste pecuniarum sit tenuis.

Imposterum Demetrius ad Calugam collegit exercitus, et magnus numerus jam confluit ad ipsum; Smolentium pertinaciter sustinet obsidionem, cuniculi cohortis germanice nihil fecerunt, et tres pedites in illis sofogati sunt, nullo modo illa munitio capi potest, nisi diuturna obsidione.

Nunziat Polon. tom. 33. pag. 5.

LXXXIII.

An. 1609. Diarii fragmentum, in quo multa de Moschis in Smolenschi obsidione referuntur).

Отрывокъ дневника объ осадѣ Смоленска.

Dominus Generalis misit unum ex peditibus qui requireret ipsum Hofanascum, qui tractabat

de pace, ut dmitterent, sed nullum responsum habuit. Eadem die ictus tormenti majoris ex

arce explosus in atrio Domus Domini Cancellarii Lithuaniae, tres hastas fregit, cocumque occidit.

Dominus Senbecactis cuniculis sub munitione Smolensis, disjecit locum excubiarum hostium, sexaginta Moscovitas terra suffocavit. 7 Februarii S. M. solempni convivio Legatos Moscovitarum recreavit.

8 Februarii septem Moscoviti habitu pellegrinorum deprehensi sunt cum licteris suis ad Smolenzianos, quibus illos hortatur, ne seendant, promittant breve succursum.

9 Februarii unus Nobilis ex Molensco ad Ca-

stra transfugit referens de magna fame, omniumque rerum penuria, quam patiuntur obsessi.

11 Februarii alius nobilis ex arce ad castra transfugit de fame eadem referens.

12 Dominus Molenschii civitatem Scerphucovo, quae ab ipso defecit, noctu aggressus, cepit, incenditque omnia aedificia, ubi multa millia hominum igne absumta sunt. Interim accepit nuntium, quo referebatur Boroscho vel deficere ad Suiscum, quare nocturno, diurno itinere festinanter eo direxit exercitum, et inopinatus ejus adventus oppressis suis cuniculis etc.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 5.

LXXXIV.

Di Mgr Simonetta Nunzio in Polonia al Card. Borghese. Vilna 4 di Aprile 1609. (De nata Palatini Sandomiriae Kalugam ad Demetrium suum proficiscente.)

.....Col suddetto primo Corriero venuto con lettere dei 20 del soprannominato (Marzo) abbiamo, che la Principessa figlia del Palatino di Sandomiria, essendo stata (dopo presa nella sua fuga) condotta al Sapięha accampato sotto Demetriow, come con le passate significai a V. S. Illmā, quivi fece istanza di voler parlare ai soldati, il che essendole permesso dal detto Sapięha, essa pur travestita del medesimo abito mi-

Отъ Паискаго въ Польшѣ Нунція Симонетти къ Кар- Ап. 1609. динялу Боргезе, изъ Вильны 4 Апрелья 1609. Объ ошъздъ дочери Воеводы Сандомирскаго въ Калугу къ мужу ея Димитрію.

litare, che prese nel fuggire, orò con tanta efficacia a quel Campo, e con lamenti e pianti esagerando il suo misero stato compassionevole, commosse tanto gli animi di buona parte di què soldati, che tiratili a sua divotione, fece che andassero con lei ad accompagnarla a Kaluga al suo Demetrio.....li Cosachi dopo la fuga di Demetrio passorno il fiume Volga,.....e parte si sono trasferiti alla banda di Demetrio.....

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 242.

LXXXV.

An. 1609. Del Card. Borghese a Mgr Simonetta Nunzio in Polonia.
Roma 13 di Giugno 1609. (Pseudometrius Moscuam ingressus dicitur).

Отъ Кардинала Боргезе къ Нунціо Симонетти, изъ
Рима 13 Іюня 1609. О слухъ, будто бы Лжедмитріи
вошелъ въ Москву.

Se il finto Demetrio è di già entrato nella città di Mosca, lascerà senz' altro cotesta Maestà (il Re di Polonia) il pensiero, che aveva prima di far l'impresa di Moscovia. Poteva giovar la

celerità, e l'occasione per lo più ci si presenta una volta sola, et a tempo limitato..... Prego il Signore che conceda a V. S. ogni desiderata felicità.

Nunziat. Polonia tom. 9.

LXXXVI.

An. 1609. Del medesimo al medesimo. Roma 4 di Luglio 1609.
(Pseudodemetrio Suiskium resistere posse verisimilius est).

Отъ тогоже къ тому же, изъ Рима, 4 Іюля 1609. Вѣ-
роянно, что Шуйскій въ состояніи противиться
Лжедмитрію.

Con questo dispaccio rispondo alle lettere di V. S. delli 13 del passato. Le nuove, che vengono dal campo del finto Demetrio variano assai; è pero verisimile, che il Suiski abbia forza

de resistere, poichè si è conservato in istato nè pericoli più evidenti....A V. S. per fine prego il colmo d'ogni bene.

Nunziat. Polon. tom. 9.

LXXXVII.

Di Mgr Simonetta Vescovo di Foligno, Nunzio in Polonia al Card. Borghese Di Vilna 23 Agosto 1609. (De oratoribus Smolenski ab Rege Poloniae sciscitantibus, ut a militibus Polonis Demetrio adhaerentibus liberentur.)

Отъ Г. Симонетши Епископа Фолинскаго, Нунція въ Ап. 1609. Польшѣ къ Кардиналу Боргезе, изъ Вильны 23 Августа 1609. О послахъ изъ Смоленска, освѣдомлявшихся у Польскаго Короля, будутъ ли оны освобождены отъ Польскихъ войскъ, держащихъ спору Дамширїя.

Illmo e Rmo Sig^{re} e P^{re} mio Colmo.

Come significai a V. S. Illma con l'ultime, parti la Maestà del Re martedì passato ai 18. del corrente alla volta della scritta Città di Orsa vicino ai confini di Moscovia, e dopo si è avuto nuova, che va proseguendo il viaggio felicemente, facendosi il conto, che vi arriverà in 18 giornate. In detta Città si crede che Sua Maestà sarà per fermarsi circa a tre settimane per aspettare l'arrivo dell' artiglieria, e del restante della gente soldatesca; e poi la prima impresa dovrà essere l'andare alla Città di Smolensko discosta da Orsa 24 leghe, ch'è la principale del Ducato di Severia preteso da questa Republica, come V. S. Illma avrà veduto dalla copia degli Universali, che Le mandai. Ho procurato di poter penetrare de Sua Maestà se ha certezza alcuna nei particolari di questa spedizione di Moscovia, e l'istessa diligenza hanno fatto anche quasi tutti questi Senatori, ma non si è potuto cavar cosa alcuna, non avendone voluto comu-

nicare ad alcuno la Maestà Sua: ben si crede che partendo ella si risoluta, e così allegramente, abbia qualche cosa di certo in mano: e si vocifera, che sia sicura d'impadronirsi della suddetta Città di Smolensko, e che da detta Città dovranno venire per la strada Ambasciatori alla Maestà Sua, ed invitarla a venir da loro per liberarli dalla soggezione de' soldati Polacchi di Demetrio. Dopo il successo della suddetta impresa di Smolensko, si va discorrendo, che Sua Maestà lasciato quivi l'esercito suo, perchè proseguisca avanti, se ne sia ella per ritornarsi qua per convocar i Comizii, e far istanza di qualche gagliardo soccorso pecuniario per il rimanente dell' impresa. Piaccia a Dio che succedano bene le cose per maggior stabilimento di Sua Maestà, e quiete del Regno, come mi giova sperare e credere per la gran pietà della Maestà Sua etc.

Di Vilna 23 Agosto 1609.

Umo et devmo Servitore.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiatura di Vienna. tom 71,

LXXXVIII.

An. 1609. Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 18 di Settembre 1609. (Nonnulla Moscoviae loca, ac Demetrii fautores, adventante Rege Poloniae, terrore perculti).

Con occasione del corriere venuto la settimana passata, che portò la nuova dell' arrivo di Sua Maestà in Orsa, avendo io procurato di sapere gli avvisi, che fossero scritti qua d'altra banda, oltre di quelli, che significai a V. S. Illm̃a con l'ultime, ho veduto una lettera scritta qua dal Vice-Cancelliere del Regno al Principe Wladislao, che contiene alcuni particolari di più, e ne mando copia a V. S. Illm̃a nell' inserto foglio. Ho vista anco un' altra lettera scritta alla Regina Serenissima dai Gran Cancelliere di Lituania, che dice di avere avute lettere da diversi luoghi dentro alla Moscovia, con le quale viene avvisato, che e i Moscoviti, e l'impostore Demetrio, e i suoi aderenti si sono grandemente atterriti, e persi d'animo avendo

Ошь погоже къ шомуже, изъ Вильны, 18 Сентября 1609. Примерженцы Димитрія въ разныхъ мѣстахъ Россіи поражены страхомъ при извѣстїи, что Король Польскій приближается.

inteso della venuta di Sua Maesta in persona in quelle parti.

Viene scritto di più che avendo il Capitano d'Orsa mandato alcuni suoi gentiluomini con lettere al Palatino di Smolensko, avvisandolo della venuta di Sua Maestà, e pregandolo a ricever volentieri la Maestà Sua, esso Palatino nel rispedire què gentiluomini, non diede alcuna risposta per lettere, ma solamente disse loro queste precise parole. Tornate al vostro Capitano: non abbiamo per adesso, che scrivere. Era ben cosa degna che il vostro Signore si ricordasse degli anni della tregua, non altro: ma che pero essi gentiluomini con insolite amorevolezze furono ben trattati, ed accarezzati etc.

Di Vilna li 18 di Settembre 1609.

Umo e Devmo Servit^{re}.

F. Vescovo di Foligno.

LXXXIX.

An. 1609. Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 12 d'Ottobre 1609. (Incolae Smolenski frustra implorant opem Scopini fratris Suiski, qui in castris Demetrii militabat; octo milia domorum Smolenski contra incolarum votum combustae fuere).

Con l'ultime lettere de li 3 del corrente venute dal Campo di Sua Maestà, habbiamo, che

Ошь погоже къ шомуже, изъ Вильны 12 Октября 1609. Жители Смоленска напрасно призываютъ въ помощь себѣ Скопина Шуйскаго, который занялъ военными дѣйствїями противъ самозванца; восемь тысячъ домовъ въ Смоленскѣ сожжены прошиву желанїя жителей.

al primo di questo la Maestà Sua arrivò col suo Esercito, artiglieria et munitione sotto Smolen-

sko, et quivi s'accampò in un luogo bassoposto a la radice del monte, sopra il quale è collocata parte del Castello da la banda del fiume verso l'occidente. Avvisano, che il Re col mezzo del Cancelliere di Lituania, et d'altri continuava li trattati col Governatore, et con li cittadini di Smolensko per indurli a rendersi, ma che mentre s'haveva di ciò qualche speranza, essi oltre agli altri rispetti, fatti ostinati principalmente da li loro Ecclesiastici per causa de la religione, scopersero finalmente la loro malitia, mostrando ferma risoluzione di voler più tosto morire tutti, che rendersi; poichè nell' istesso giorno, che Sua Maesta s'accampò quivi, per prepararsi meglio a la difesa, abbrusciorno tutti li borghi, et quella parte de la Citta, verso la quale sta il Campo di Sua Maestà, contra la volonta della maggior parte degli abitanti, li quali a ciò ripugnavano, et si ritirorno con le loro sostanze

nel Castello, per quivi difendersi sino a l'estremo spirito, riferendosi che siano abbrusciate da circa m/8 Case; al qual incendio diede anco causa il timore, che li Moscoviti havevano che li Nostri passando il fiume sopra un ponte di navi, che comincio Sua Maestà a far fabricare, non occupassero quella parte della Citta, la quale era ripiena di molta copia di vettovaglia, et donde li nostri fortificandosi, haverebbono potuto danneggiar molto al Castello....Che era stato preso un Moscovita notaro de le rendite di quella Provincia, il quale riferiva, che li Cittadini non havevano pensiero alcuno di voler rendersi, et che aspettavano soccorso da lo Scopino fratello del Suiski, ma che però era vana questa loro speranza, essendo esso Scopino in tal modo occupato dal Esercito di Demetrio, che non può venire a dar soccorso.

Di Vilna li 12 d'Ott^{re} 1609.

Humilis^o et devotis^o Servit^o.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 70.

XC.

Del medesimo al medesimo. di Vilna li 23 di Ottobre 1609
(De obsidione Smolenski; Suiski a mercatoribus Smolenski pecuniam mutuatur; regnante Demetrio, Polonos uxoribus Moscorum abusos fuisse.

E'giunto qua dal Campo Regio l'altro Corriero, che s'aspettava, et porta lettere dé..... del corrente, con le quali habbiamo avviso, che dopo riuscito infruttuoso il tentativo dè pet-
Hist. R. Mon. T. II.

Ошъ тогоже къ тому же, въ Вильнѣ 23 Октября Ап. 1609.
1609. Объ осадѣ Смоленска. Шуйскій занялъ деньги у купцовъ Смоленскихъ. Поляки въ царствованіе Димитрія въ Москвѣ насмѣляли женщинъ.

tardi, s'era atteso con l'artiglieria a far la batteria nella muraglia del Castello di Smolensko, coi quali colpi si era ammazzato un principale de Moscoviti, che soprastava alla difesa, et che

An. 1609. di già si era fatta una buona apertura, non però ancor sufficiente a far per essa l'assalto, ma che dopo rottisi que due pezzi grossi d'artiglieria, di che scrivo a V. S. Illma con l'altra, che erano delle migliori, si sospese alquanto la sudetta batteria. Et intanto il Gran Marescial di Lituania posto con la sua gente, et alcuni pezzi d'artiglieria ordinaria dall' altra banda di là dal fiume in certo colle, che riguarda dentro al Castello infestava il nemico con essa artiglieria, et con fuochi artificiatì, che tirava dentro, onde comincio ad abbruciare alcune di quelle case, ma fu tosto smorzato l'incendio: Et che alli dieci del presente il medesimo Marescial abruccio il ponte della città, per il quale solendo passare il nemico già faceva alcuni prigionì dè nostri. Che della medesima banda, dove era il Marescial, era posta anco la soldatesca del Potoski Palatino di Braslavia, et di qua dal fiume quella del Vaier, et 3500. Cosacchi, sopragnunte ultimamente, che sono quelli di che con altra accenno a V. S. Illma, in modo che il nemico assediato quasi da tutte le bande non ardiva più sortire, come prima far soleva. Che alli 15 del sudetto un mercante di Vilna chiamato Bugdan, per haver molta amicitia, et intelligenza con li mercanti di Smolensko (tre dè

quali ricchissimi, et principali si dice che per haver imprestata gran somma di denaro al Suiski, temendo di perderla facciano ogni loro sforzo per mantenere li cittadini in devotione d'esso Suiski) andò per trattar con loro, ma non fu intromesso, essendo solamente uscito fuori uno d'essi mercanti, il quale gli disse, che li Moscoviti avevano tra l'altre cose gran paura che li Polacchi entrando dentro nelle loro case, non faccessero violenza alle loro donne, come fecero già in Moscovia al tempo di Demetrio; et così lo licentiò, dicendogli però che tornasse il giorno seguente. Che da questo ognuno hebbe speranza, che si potesse venire ai trattati dell' accordo, et che perciò il sudetto mercante ritorno quivi, a cui uscirono fuori tre mercanti, et alcuni nobili i quali da principio gli dissero, che gli haverebbono date lettere per il Re, et per il General del Campo, ma finalmente dopo alquanti discorsi, et consultationi fatte tra loro gli significarono per conclusione, che avevano risoluto di morire in servitio del Suiski, et d'amazzare le proprie donne piuttosto, che permetterle venire in mano dei Polacchi; et con tal risposto ritorno al Campo di Sua Maestà il detto mercante.....

Di Vilna li 25 di Ottobre 1609.

Humilis^o et devotis^o ser^o.

F. Vescovo di Foligno.

Nunziat. Polon. tom. 33. pag. 92.

XCI.

Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 23 Ottobre 1609.
(De nonnullis Regni Poloniae Proceribus sub Demetrio militantibus.)

Tengo avviso, che havendo il Palatino di Chiovia General del Campo scritte alcune lettere a molti de principali Polacchi, che sono ne l'esercito del nuovo Demetrio, per tirarli a la devotione del Re, ha nuovamente havuta risposta da loro, che essi stanno con molto desiderio aspettando la venuta di Sua Maestà. Che

Ошъ шогоже къ шомуже, изъ Вильны 23 Октябрю 1609. Ап. 1609.
О нѣкоторыхъ Польскихъ вельможахъ, воюющихъ подъ знаменами Лжедмитрія.

perciò la Maestà Sua aveva risoluto di mandare espressi Ambasciatori a tutto il sudetto esercito Polacco per guadagnarselo da la banda sua. Et per fine con l'humilta dovuta bacio le mani a V. S. Illma, pregandole da Dio ogni perfetta consolatione. Di V. S. Illma et R^{ma}.

Di Vilna li 25 Ottobre 1609.

Humilis^o, et devotis^o Ser^{re}.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 89.

XCII.

Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 25 d'Ottobre 1609.
(De jure Poloniae super castro Smolensko; de pactis initis ab Oratoribus Polonis cum Duce Suiski; de Polonis captivis redimendis; de causis Moscoviae occupandae a Poloniae Rege.)

L'ultime di V. S. Illma sono cinque de li XII di Sett^{re}. Per essere di già partito il Re a la sua spedizione di Moscovia, non sono a tempo di rappresentare a S. M^{ta} quelle considerationi di N. S^{re} significatemi da V. S. Illma, a la quale

Ошъ шогоже къ шомуже, изъ Вильны 25 Октябрю Ап. 1609.
1609. О правахъ Польши на Смоленскъ; о заключенныхъ Польскими послами съ Царемъ Вас. Ив. Шуйскимъ условіяхъ; о выкупѣ Польскихъ пленныхъ; о причинахъ, какія имѣеть Польскій Король завладѣть Московією.

posso ben dire, che a la Maestà Sua avanti la sua partenza sono state da più bande proposte queste si fatte cose: ma havendo la Maestà Sua per ogni modo voluto partire, devo credere, che si sia risoluta con maturo consiglio, et con

An. 1609. la solita sua prudenza. Et circa al giusto titolo di questa speditione, molte, et giuste asseriscono essere le cause. Quanto a Smolensko, o Ducato di Severia, pretendono li Polacchi, che anticamente sia loro proprio, cioè spettante al Gran Ducato di Lituania, et che al tempo di Sigismondo primo sia stato da li Moscoviti occupato per fraude; nè mai dopo sia stato da loro posseduto con giusto titolo, anzi, che li Re di Polonia ne lo stabilire le capitulationi con esso Moscovita, abbiano sempre specificamente eccettuato detto Ducato: Nè vogliono, che il Re venga impedito dal muovere guerra al Moscovita per gli ultimi patti fatti da gli Ambasciatori di Sua Maestà col Suiski moderno Duca, poichè siccome què patti non sono stati validi da principio, per non haver' havuto gli Ambasciatori commissione, o autorità di stabilirli, essendo stati mandati solamente, li primi per le nozze di Demetrio, et li secondi per redimere li captivi Polacchi, et per essere detti patti estorti per vim, metumque per redimere li suoi da la misera captività di due anni, cosi non hanno mai havuto vigore alcuno dopo: Olen, che il Suiski in essi patti havendo promesso in certo giorno determinato di restituire tutti li prigionieri Polacchi ne i confini del Regno, et quivi secondo la determinazione degli arbitri eletti d'ambe le parti compensar li danni a li medesimi prigionieri, et di più mandar Ambasciatori a Sua Maestà, et a li Comitii Generali per

stabilir detti patti, che senza il consenso di tutti gli Ordini del Regno non si potevano concludere: egli non ha osservata veruna de le sudette cose, et se ha restituiti alcuni de captivi, sono stati solamente alcuni pochi spogliati de le loro sostanze, et gran parte ne ha trattenuto tuttavia. Quanto poi a l'acquisto del Gran Ducato di Moscovia molto ragionevoli, dicono essere le cause, che muovono Sua Maestà. La prima, et principale la gloria di Dio, l'augmento de la Religione Cattolica, et il publico et universale bene de la Christianità; poichè vedendo Sua Maestà in queste lunghe discordie civili de Moscoviti, et in questa rovina di quel Dominio, essere pericolo grande, che cosi gran Principato non fosse occupato dal Turco, o da li Tartari, o da altri giurati nemici del nome Cattolico, Isolani, che hanno ben cognitione, e pratica di penetrar per mare nel Paese de la Moscovia, ha giudicato espediente per divertire tanto pregiudicio, che ne potrebbe seguire a la Christianità, di tentar ella questa impresa ad honore, et gloria del nome Divino. Et tanto più che essendo estinta la vera stirpe de li Duchi di Moscovia, pretende la Maestà Sua haver ragione sopra quel Principato per le parentele, che sono state tra que Principi, et la Casa Iagellona, da la quale Sua Maestà discende. Et per fine riverentemente bascio le mani a V. S. Illma, pregandoli da Dio ogni perfetto contento. Di Vilna li 25 d'Ottobre 1609.

Di V. S. Illma, et R^{ma}.

Humilis^o et devotis^o Ser^o.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 87.

CXIII.

Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 15 di Novembre. 1609. (Regi Poloniae Moscam petenti epistulae in forma Brevis a Pontifice mittuntur.)

Ho mandato a la Maestà del Re il Breve di N. S. nel partire de la spedizione di Moscovia, con che gli manda Sua Beatitudine la sua santa benedittione, et l'altro in raccomandazione del Metropolita. Il 3° in materia del Marchese di Brandeburgo m'è parso bene di soprasedere in mandarlo, per iuformarmi prima bene di un certo disgusto, che ho presentito haver ricevuto Sua Maestà da esso Marchese, et per sentir anco sopra ciò il parere d'un mio confidente giudizioso, et informato assai de le occorrenze, affinché ritrovando cosa a proposito, me ne potessi servire con occasione di mandar' il Breve, et potessi assicurarmi, se non di muovere adesso la Maestà Sua conforme al desiderio di Sua Beatitudine, almeno di farle fare tal riflessione sopra il negotio, che potesse prendere qualche partito di mettere in gelosia, et timore il su-

Ошъ пожеже къ шомуже, изъ Вильны 15 Ноября 1609. Ап. 1609.
Королю Польскому во время похода его на Москву, посылается письмо или Бreve ошъ Папы.

detto, che per altro, contenendo questo negotio due capi, come scrissi a V. S. Illma con le mie de li 25 d'Ottobre, uno de la successione del soprannominato nel Ducato di Prussia, et l'altro de la Curatila, ovvero amministrazione del medesimo, et quanto al primo non potendosi rinnovare cosa alcuna insino a la Dieta, in che la Nobiltà del Regno s'è mostrata molto risoluta, e costante in non voler consentire; et quanto al secondo, non essendo a tempo gli officii, per essere di già concessa, come Le scrissi, dubitarei di cavarne in questò urgente bisogno, poco frutto, et di render vano l'effetto del Breve. Et per fine con la riverenza dovuta bascio le mani a V. S. Illma, pregando Dio, che La felicità a pieno. Di Vilna li 15 di Novembre 1609.

Di V. S. Illma et R^{ma}.

Humilis^o et devotis^o ser^e.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 19.

XCV.

An. 1609. Del medesimo al medesimo. Di Vilna il 1 di Dicembre 1609. (De legatis Polonis ad Demetrii castra missis; Demetrii exercitus commeatus penuria laborabat).

.....Che continua il nemico a sortire da Smolensko spesse volte contra alcuni de' nostri, che incautamente s'allontanano dal Campo, prendendone alcuni, et menandoli prigionieri dentro al Castello; et che havendo un giorno fatta una gagliarda sortita verso il Campo de li Cosacchi, ne ammazzo due, et prese tre. Che sortiscono anco alla volta del fiume per pigliar acqua, et legnami, il che si sforzano li nostri d'impedire, ma però difficilmente, poichè volendo a questo effetto uscir fuori de le trinciere, si va sotto li tiri de l'artiglieria del Castello; che s'era perciò provato di far più innanzi una trinciera per

Омъ тогоже къ тому же, изъ Вильны 1 Декабря 1609. О Польскихъ посланникахъ, отправленныхъ въ станъ Димитріевъ; войско Димитрія терпящъ недосытокъ въ съезшихъ принасахъ.

poter col mezzo d'essa più facilmente impedire il nemico, ma che s'era trovato il terreno tanto indurato dal gelo, che non si poté fabricare, tuttavia che quando il fiume sarà tutto gelato, gli sarebbe affatto levata l'acqua, et vietato più facilmente il sortir per li legnami. Che havvano havuta nuova, che gli Ambasciatori di Sua Maestà inviati alla volta del campo di Demetrio andavano molto lentamente, trovando gran mancamento delle cose necessarie per strada, per essersi la gente di Demetrio stesa sin vicino 20 leghe a Smolensko a provedersi di loro bisogni. Et per fine etc.

Di Vilna il primo di Dicembre 1609.

Humilis^o et devotis^o Ser^o.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 123.

XCV.

An. 1609. Del medesimo al medesimo. Di Vilna 7 di Dicembre 1609. Smolenski cives obsidione pressi, Suiskio rejecto, parati sunt Demetrio uti vero Domino se se subijcere.

Monsig^{re} Referendario Firlei m'ha oggi conferito, essere stata mandata al Re (di Polonia)

Омъ тогоже къ тому же, изъ Вильны 7 Декабря 1609. Жители Смоленска, измученные осадой, ошмущаются отъ Шуйскаго и готовы признашь Димитрія истиннымъ своимъ Государемъ.

dal Campo di Demetrio una lettera scritta da quelli di Smolensko a Demetrio, nella quale

esponendogli il travaglio, in che si ritrovano per l'assedio del Re, e confessando venirgli questo castigo da Dio per i loro peccati, e di conoscere come il Suiski non è loro vero, nè

legittimo Signore, si offerivano perciò d'accettare esso Demetrio per loro padrone; onde lo pregavano con molta istanza a venire con gagliardo e presto soccorso a liberarli dall'assedio- An. 1609.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 134.

XCVI.

Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 14 di Dicembre 1609. (De audacibus petitionibus oratorum Pseudo-Demetrii a Rege Poloniae rejectis.)

Отъ тогоже къ тому же, изъ Вильны 14 Декабря 1609. An. 1609.
О дерзкихъ требованіяхъ пословъ Лжедимитрія, отвергнувшихъ Королема Польскаго.

E' poi giunto qua il Kothanski, di cui scrissi a V. S. Illma con l'ultime, e con le lettere portate da lui habbiamo avviso, che gli Ambasciatori dell' Esercito di Demetrio hanno havuta non una sola Ambasciata all' Esercito, come significai a V. S. Illma con l'ultime, ma una al Re, et l'altra al General del Campo, et alla soldatesca. Al Re professando prima con humili parole la loro obbedienza, et fedel soggettione, come a loro Signore, esposero dopo in questo senso. Come non potevano se non havere dispiacere, che Sua Maestà fosse venuta in persona in quei paesi ad interrompere le imprese loro, et ad impedire il frutto delle loro fatiche cercato, et trovato con tanto dispendio delle loro sostanze, e spargimento del proprio sangue, pregando perciò Sua Maestà ad havere più benigno riguardo di loro, et dè loro meriti, et ragioni, non proseguendo più avanti ad impedirli, altrimenti che saranno sforzati a non

lasciarsi far torto. Alla soldatesca esposero il medesimo senso pregandoli ad interporli per questo loro intento appresso di Sua Maestà. La Maestà Sua gli fece rispondere alquanto risentitamente prima in voce, et poi in iscritto, in tal significato. Come si maravigliava, che così arditamente, et ancora contra tutte le leggi della loro patria osassero contraddire al loro Re, e Signore in ciò, che la Maestà Sua procurava per beneficio commune della Republica, et che li esortava a mutare pensiero, et a risolversi a più sani consigli nel modo che Sua Maestà er Sua benignità, et clementia si è dignata mandare a comunicare con essoloro col mezzo dé suoi Ambasciatori già distinti, altrimenti che gli farà conoscere con fatti che Sua Maestà sente di esser Re, et Padrone di quegli huomini, che Dio Le ha dati, e commessi per suditi.....

Di Vilna li 14 di Dicembre 1609.

Humilmo, devotiss^o Servit^{re}.
F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat Polon. tom. 33. pag. 146.

XCVII.

An. 1609. Del medesimo al medesimo. Vilna li 14 di Decembre 1609.
(Oratores exercitus Demetrii audacter coram Rege Poloniae loquuti sunt, ne milites Pseudodemetrio, tamquam vero, adhaerentes, a se alienarent).

Monsgr^{re} Referendario Firlei m'ha conferito in molta confidenza, et sotto legge di segretezza essere stato scritto qua dalla Maestà del Re, come per certa spia ha saputo, che un Ruteno cittadino di questa città è stato mandato nascostamente da questi Ruteni scismatici alli cittadini di Smolensko a fargli sapere il molto danno, che ha ricevuto da S. Maestà la loro Religion Greca in questa città con haver tolte loro tante Chiese, et come la Maestà Sua inimicissima de la Religione non haveva altra mira, che d'estiparla tutta, et di soggiorgarli tutti sotto l'obediencia del Papa: onde li esortava a star fermi, e costanti a non rendersi mai a Sua Maestà per non veder l'ultimo estermio de la Religione. Avvisa Sua Maestà, che il sudetto Cittadino, dopo essersi fermato due settimane dentro a Smolensko per tal effetto, s'era hora inviato a questa volta, onde poteva essere di già arrivato in questa Città, commettendo perciò, che si facesse subito prigione, si come hora se ne va facendo secretamente diligenza per trovarlo.

M'ha riferito il sudetto Monsig^{re} essere stato scritto dal Sig^r Vice-Cancelliere del Regno a la Serenissima Regina, che se bene quegli Ambasciatori de l'Esercito di Demetrio hanno fatta

Ошъ шогоже къ шолуже, изъ Вильны, 14 Декабря 1609. Послы Димитрія дерзко говорили съ Королемъ Польскимъ, для шого, чтобы не омчуждали ошъ себя пошновъ Самозванца, почитающихъ его истиннымъ Димитриемъ.

in paese quell' Ambasciata cosi arditamente nel modo, che scrivo a V. S. Illma con altra, hanno con tutto ciò havuto una secreta informazione da li Capi del sudetto Esercito, con la quale hanno significato a Sua Maestà di non haver potuto far di meno di non far quell' Ambasciata in apparenza, come havevano fatto, per non alienarsi da se li Moscoviti adherenti a Demetrio, li quali credono tutta via, ch'egli sia il vero Demetrio, ma che essi devotissimi a Sua Maestà, altro non bramano, se non che la Maestà Sua vadi quanto prima di drittura a loro per congiungersi insieme a l'acquisto de la Città di Mosqua, et di tutta la Moscovia, il qual negotio dovrà essere secretamente trattato con gli Ambasciatori di Sua Maestà, mandati a detto Esercito, li quali s'erano fermati per strada, perchè quelli del campo di Demetrio havevano loro fatto intendere, che non volevano, che fossero venuti innanzi con tutti que^m/_{si} soldati, che menavano seco, ma solamente con 100 cavalli, tuttavia mi scrive il Cusborski, che sono di già arrivati quivi, havendo havuto franco il passo, se bene da lui solo, et non da altri ho questo avviso. Et per fine bascio le mani a V. S. Illma, pregandole da Dio sommi contenti. Di Vilna li 14 di Decembre 1609.

Di V. S. Illma, et Rma.

Humilis^o et devotis^o Ser^o.
F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 149.

XCVIII.

Del medesimo al medesimo. Vilna li 14 di Dicembre 1609.
(De oratoribus exercitus Demetrii ad castra Polonia Regia).

Отъ тогоже въ томуже, изъ Вильны 14 Декабря 1609. Ап. 1609.
О посланныхъ отъ войска Димитріена послахъ въ
станъ Короля Польскаго.

E'poi giunto qua il Kotanski, di cui scrissi a V. S. Illma con l'ultime, e con le lettere portate da lui abbiamo avviso, che gli Ambasciatori dell' esercito di Demetrio hanno avuto non una

sola Ambasciata all' esercito, come significai a V. S. Illma con l'ultime, ma una al Re (di Polonia) e l'altra al General del Campo, et alla soldatesca.....

Nuntiat. Polon. tom 33. pag. 146.

XCIX.

Del medesimo al medesimo. Vilna li 20 di Dicembre 1609.
(Rex Poloniae Pseudodemetrium pro vero Moscoviae Duce callide recognoscit).

Отъ тогоже къ тому же, изъ Вильны 20 Декабря 1609. Ап. 1609.
Король Польскій притворно признашъ Лжедмитрія истиннымъ Царемъ Московскимъ.

Un Signore mio amicissimo, et che suole essere ben' avvisato, m'ha conferito in grandissima confidenza, et segretezza, essergli stato scritto dal Campo da un suo amico per cosa verissima, et egli cosi la tiene, che il Re ultimamente ha mandato dietro una nuova instruttione a li suoi Ambasciatori mandati al Campo di Demetrio, con la quale gli impone espressamente, che in nome de Sua Maestà espongano a Demetrio come per le molte ambiguità passate circa la persona d'esso Demetrio, non credeva la Maestà Sua ch'egli fosse il vero Demetrio, ma che hora conoscendo ch'egli è desso,

Hist R. Mon. T. II.

lo manda a salutare come vero Prencipe, et Gran Duca di Moscovia, et ad offerirgli la sua amicitia. Tanto scrive li suddetto dal Campo d'haver veduto nella propria instruttione mandata, ma di non haver potuto leggere più avanti. A che fine il Re habbia fatto ciò non si penetra per hora, se io non volessi pensare, che cio fosse per mantenere quei Moscoviti di Demetrio in credenza, ch'egli sia quel vero, che essi tengono, come la settimana passata scrissi a V. S. Illma, per poter poi Sua Maestà più facilmente eseguire col mezzo d'essi suoi Ambasciatori mandati quegli intendimenti, che devono pas-

An. 1609. sare tra la Maestà Sua, et quei Capi Polacchi dell' Esercito del medesimo Demetrio, come parimente scrissi. Ho voluto in tanto dar conto di ciò a V. S. Illma, alla quale per fine con la riverenza debita bacio le mani, pregandoli da Dio il compimento d'ogni suo desiderio.

Di V. S. Illma et Rma.

Di Vilna li 20 di Dec^{re} 1609.

Humilis^o et devotis^o Servit^{re}.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 190.

C.

An. 1609. Del medesimo al medesimo. Vilna li 28 di Dicembre 1609. (Demetrius Legatos Polonos humaniter accipit; nonnulli Moscorum cupiunt deferre dominium totius Moscoviae filio Regis Poloniae).

..... Monsig^{re} Referendario Firlei m'ha conferto, ch'era giunto avviso al Campo, che gli Ambasciatori di Sua Maestà mandati all' Esercito di Demetrio erano di già arrivati quivi, et che siano stati molto ben visti, et accarezzati non solo dai Polacchi, ma ancora da Demetrio, et che alcuni di quei Moscoviti si lasciano sec-

Omъ многоже къ понуже, изъ Вильны 28 Декабря 1609. Димитрій ласково принялъ пословъ Польскихъ; нѣкоторые Московитяне назреваются ождать все Царство Московское сыну Короля Польскаго.

retamente intendere con essi Ambasciatori, che desiderano, che Sua Maestà mandasi quivi il Principe Suo figlio, perchè facilmente lo farebbono impadronire in breve di tutta la Moscovia. Di questo particolare non ho riscontri d'altre bande, onde non so che credermene. Ft per fine etc.

Di Vilna li 28 di Dicembre 1609.

Humilis^o et devotis^o Servit^{re}.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 200.

CI.

Rzeczy Polskich w Moskwie za Dymitra opisanie, przez jednego tam obecnego. Roku MDCV do roku MDCIX.

Rzeczy Polskich w Moskwie opisanie. Rok MDCIV. Dymitr Iwanowicz po Oycu swym Iwanie Wasilewiczu dziecięciem pozostawszy miał od Brata swego Fedora Iwanowicza, na on czas Cara Moskiewskiego Księstwo Uglickie na wychowanie. Gdzie przy nim było znacznych ludzi z Panów Moskiewskich, także i paniąt znaczny orszak. A sam Fedor Car na stolicy Moskiewskiéy osiadłszy, żywot swój skromnie wiodł, tak że mało co państwem rządził, ale więcéy po monasterach chodząc z Czerncami rad konwersował. Był naten czas u niego Koniuszym niejaki Borys Hodun, ten widząc płochę zdrowie Cara, Brata też jego jeszcze małego, za uwiedzeniem chciwości, chcąc sam Carem zostać, uknował zdradę pod niemi, bo i wten czas sam wszystkim rządził. Nayprzód w Księstwie Uglickim (które odległe od miasta stołecznego było :) subordynował pewne zdrajce, którzy ono dziecię, to jest dzisiejszego Cara zamordować podjęli się. Był przy Carowiczu także niejaki Włoch doktor, ten wzięwszy wieść o tey zdradzie, onéy natychmiast tym sposobem zabiegał. Wziął Chłopczyka jemu podobnego do pokoju, i zawsze mu z nim konwersować, a nawet i w jednéy poscieli sypiać rozkazał. A gdy owo Chłopczę zasypiało, Carowicza na insze legowisko, nikomu się tego niepowierzając odłączył, i tak się zniemi długi czas sprawował. Gdy tedy Zdraycy owi przeciwni wezbrawszy się przedsięwzięcie swoje

Описание Польских дѣлъ въ Москвѣ при Димитріи Ан. 1604. составленное однимъ изъ бывшихъ тамъ съ 1608 до 1609 года.

wykonać, do pokoju wpadli, widząc tam miejsce Carowiczowego legowiska, zadławili w łożku owo chłopczę będące, i ciało porwali. Zaczyn stał się w mieście rozruch, o zabiciu Carowiczowym bardzo wielki. Wieść wyszła, zaraz za zdrajcami posłano w pogonią, kilku dziesiąt zabito, i ciało odjęto.

Zarazem wtym on Włoch, wiedząc, jako był niedbały w sprawach swoich Fedor Brat Starszy, i to, że wszystką ziemią władał on Borys Koniuszy, rozumiejąc to, że choć nie teraz, jednak kiedykolwiek ono dziecię zdradliwéy śmierci uysć niemialo, wziął go potajemnie, i uszedł z nim aż ku lodowatemu morzu, i tam go chował miasto chłopca, i to dla ogłoszenia aż do swéy śmierci. Widząc się potym być śmiertelnym radził mu, aby niepowiadając się nikomu Czerncem został, dla doskonalszych lat i baczenia, co za radą jego uczynił, i monasterami się bawił. Zaś Borys Koniuszy udał to przed Carem Fedorem, że się Dymitr brat swój sam sabił, będąc chorym na kaduk, za co sługi Dmitrowe co przy nim byli, ślad zdrady swéy tracąc na gardła karać rozkazał. A gdy Car Fedor, ciało przynieść rozkazał, chcąc je pochować uczciwie, zbił go ztego przedsięwzięcia, powiedziawszy, żeby w onym Księstwie zapowietrzć się miało. I także mu tam pogrzeb sprawiono. Potym zaraz i samego Fedora Borys otruł, a sam stolicę i państwo posiadł.

Gdy już tedy Carowicz Dymitr w monasterze

An. 1605. Czerncem będąc przychodził do baczenia, wyszedłszy z onego, udał się do inszego monasteru już bliższy ku stołecznemu miastu, po tym i do trzeciego i do inszych, coraz się bardziéj przybliżając aż do stolice, a tam i u samego Borysa na pokoju bywał, w Patryarszynym dworze nikomu nieznacny. Ale bącząc to, że się trudno dla niebezpieczeństwa zdrowia swego miał komu obwieścić, puścił się ku Polsce, gdzie był u jednego Szlachcica dzieci ucząc czas nie mały, potem od niego poszedł do Braźnia miasteczka Książęcia Wisniowieckiego Adama, i tam się najpierwiéj Humiennemu (tak to Starszego zowią nad Czerncy) objawił, a Humienny Książęciu Adamowi go opowiedział, a Książę wezwawszy go do siebie z rozmaitych miar wypytywał się jeżeliby był istotnym dziedzicem Moskiewskim. A z konjektur prawdy doszedłszy, ubior Czerniecki z niego zdjął i ubrawszy go w szaty Polskie, zawiozł go do Książęcia Konstantego Wisniowieckiego Zięcia Wojewody Sandomirskiego, zaś książę Konstanty przywiozł go do Pana Wojewody, a P. Wojewoda do króla Imci do Krakowa, z kąd wróciwszy się z nim zaraz, expedią uczynił i prowadził go do Moskwy w kilka tysięcy woyska.

Nayprzód tedy, gdy nasi na granice pod pierwszy Zamek Moskiewski podeszli Morawisko nazwany, Czerni tameczna Wojewody powiązawszy, oddali Carowiczowi i Zamek z niemi, a ztamtąd poszli pod drugi zamek Czerniechów, gdzie także Czerni powiązawszy Wojewody i ludzi przywiedli i poddaństwo poprzysięgli. Potym dniu poszli nasi pod Nowogrodek trzeci zamek Moskiewski, na którym zastali ludzi zawartych dworu Borysowego do tysiąca strzelców, przyszło im tam leżeć niedziel 8 dostawając trzeciego zamka, co gdy się działo, przyszło na odsiecz Moskwy, działo się to w roku 1604 ultima Decembris, pewny liczbę 40,000,

człeka, które nasi za pomocą Boga pogromili.

Rok 1605.

Tam gdy ieszcze nasi po potrzebie odpoczywali, miasto Putywl, z którego wychodzi ludzi do potrzeby 40000, z poddaństwem i przysięgą przysłali do Cara, oddawszy także Wojewody powiązane, prosząc żeby posłał zamek, i miasto odebrać, potem i insze zamki mocne; jako Kromy, Rylsk, Orcel, Szewko, i innych wiele, ze wszystkimi włościami, poddaństwem, przysięgami przysłali, Wojewody w okowach wodząc, nad któremi wszystkimi Carowicz miłosierdzie czyniąc, w łaskę przyjmował ich, i wolno puszczał. Wtym się P. Wojewoda rozchorował, tak, iż dla opatrzienia zdrowia swego do Polskiéj się wrócić musiał. Więc i woysko Polskie zimna i innych niedostatków cierpieć niechcąc, zbuntowawszy się odeszli, i tak tylko sam Car ztrochę ludzi Polskich, których mógł zaciągnąć, został, a Zaporozców przy nim do ośmiu tysięcy. Z któremi ludźmi odciągnął do włości komarzyńskiéj Nowogrodka niewziąwszy, gdzie przyszedł na woysko Borysowe, przeciw niemu wyprawione, dał im bitwe ale przez złą sprawę Zaporozców, którzy zaraz niepotkawszy się tył podali, przegrał, i sam ustąpić wzad do Putywla musiał, i tam chwilę mieszkał, oczekiwając na pomoc od P. Wojewody, z którą tylko co P. Wojewoda miał wysyłać, alie P. Bóg Borysa nagłą śmiercią skarał, która przy słuchaniu posła Duńskiego, za rzuceniem się mu krwi, z ust, nosa, oczu i uszu, zpadłszy z Majestatu umarł. Zaczym woysko Borysowe dowiedziawszy się o śmierci jego, było go w lidzbie 170,000 pod Kromami Zameczkiem Carowiczowym, posłali z przysięgą do niego, i inszych Panów Moskiewskich wiele przyjeżdżało przysięgę mu czyniąc, co drudzy, którzy się

byli do syna Borysowego przywiązali, zobaczywszy, zarazem żonę, syna i córkę Borysowego do więzienia dali. Syn też Borysów był zawsze przychylnym Carowiczowi, i do tego oycy wiódł, żeby się z nim jednał, rozważając mu, jako Carowicza za jego sprawiedliwością Bóg pomnaża, zaczym tak wiele ziemi posiadał szabli niedobrywając. W więzieniu tedy będąc żona Borysowa przyprawiwszy truciznę piła do syna swego, prosząc aby za zdrowie Carowiczowe, bo go miłował, wypił do siostry swojej, i tak oboje wypiwszy pomarli. Córka do ust niosąc, postrzegłszy że Matka i Brat mdleją, nie piła, jednak zapachem onym zarażoną ledwie doktorowie uzdrowili. Przyszedł za tym Car do miasta stołecznego Moskwy, gdzie koronacyi bez matki swęjy odprawować nie chciał, ale posłano wskok po nią, która gdy przyjechała, wyjeżdżał Car przeciw nię, i pół mile drogi szedł pieszo ze wszystkim orszakiem; także do zamku pieszo ją prowadził, strzemienia się u karety trzymając.

Ultima Iulii Koronacya Cara, koronowany, na stolicy Oczystęj usiadł, i już doskonałym panem będąc, skłonił się też do oddawania chęci onych P. Wojewodzie Sandomirskiemu, i do stawienia się w słowie i obietnicach swych, córkę jego w stan święty małżeński na imię Marynę biorąc. Z czym, niewspominając inszych w téj sprawie potocznych dziejów i posłańców, wielki Poseł Ophanasięj Owłasiejów w kilka set koni 9 Novembris przyjechał do Krakowa. 11 Novembris wyjeżdżał przeciwko niemu dwor Królewski i inszych wiele. Witął go P. Wojewoda w gospodzie jego, tamże P. Wojewodzie oddał upominki od Cara posłane; 1. Kozuch marmurkowy z koźnierzem i sztyk. 2. Czarę złotą perłami i kamieniami sadzoną. 3. Buławę we złoto i w kamienie oprawną. 4. Koń tarantowaty z siedzeniem, jarczak i rząd w złoto kamieniami sadzone, wodze złote w śmi-

erz łańcuch. 5. Zegarek w kryształach z łańcuchem złotym. 6. Noże dwa, jeden dyamentami sadzony a drugi handzar różnemi kamieniami. 7. Parę kobiereców Perskich ze złota, 8. Soboli przednich soroków 6, i Sobola z kuną żywe. 9. Białożorów trzech ze złotemi dzwonekami.

Dnia 14 Poseł publicznie sprawował poselstwo, to jest oświadczając przyjaźń Pana swego, i przymierza wiecznego pragnąc przeciw każdemu nieprzyjacielowi koronnemu zarówno walczyć obiecując, gdzie też zaraz i listy od Cara oddał. Po odprawieniu zaś poselstwa, i poseł i syn jego oddali upominki Królowi Imci, to jest; soboli soroków 12, Marmurków 8, Pierścień z dyamentem. Luk. z saydakiem i strzałami w złoto oprawni. Koń Nahajski pod siodłem, drugi pod dekiem Perskim, trzeci pod dekiem aksamitnym. Po oddaniu upominków odprowadony był poseł do gospody swojej.

Dnia 15 wszystkę Moskwę (oprócz posła, który tego dnia chory był;) bankietował Imc Pan Wojewoda dostatkami wielkimi.

Dnia 18 Poseł znowu był na zamku, i przy listach, Króla Imci, Wojewody i wszystkich Senatorów o pannę Wojewodzanę oretenus prosił, pokazując, że, naywięcęj dla tego posłany jest, żeby zaraz szlub wziął, i onę Panu swemu odprowadził, co wszystko otrzymał.

Dnia 19. Pannę Wojewodzanę do Krakowa przywieziono.

Dnia 22 wziął poseł szlub z Panną. Tegoż dnia sprawiał Imc Pan Wojewoda bankiet, na którym byli przytomni Król Imc z Królewicem i Królowną, ks. Kardynał Maciejowski, który też szlub dawał, ksiądz legat, i Panów Senatorów bardzo wiele, wszyscy niemal co ich natenczas w Krakowie było tańczyli, Król zaś i Królewicz z Carową byli nadzwyczaj weseli.

Po szlubie oddano zaraz upominki od Maryi Fedorowęj matki Cesarzowej. 1. Obraz S. Troy-

An. 1606. cy wżłoto oprawni i kamieñmi drogiemi sadzony. 2. Od Cara kléynot Neptuna, który szacowano na 60 tysięcy. 3. Czarka hyacyntowa mało nie téyże ceny. 4. Zegar wielki wjedný Szkatule zdziwnemi sztukami, to jest trębaczami, bębenistami i innemi misterstwy, które się odzywały, gdy wybijał godzinę. 5. Pierścien z wielkim dyamentem. 6. Zapona, to jest ptak wielki zdyamenty, i rubiny. 7. Czara z kamieñmi drogiemi szczeró złota, 8. Okręt ze srebra pozłocisty misterną robotą. 9. Zwierz z skrzydłami złotem i kamieñmi oprawný, 10. Portret bogini Dyany na jeleniu złotym siedzącéy sztuka bardzo kosztowna. 11. Pelikan srebrny serce z siebie dla piskląt wyjmujący 12. Paw z roztoczonym ogonem od złota. 13. Pereł kilka nakształt gałek muszkatelowych wielkich, iñszych zaś pereł bardzo wiele sznurów które wszystkie ważyły łotów cztery tysiące ósmnaście. 14. Złotogłowów, teletu, aksamitu sztuk ósmnaście. To wszystko oddawano przed objadem. Odprawił się ten obiad dosyć spokojnie i zwszelką wspaniałością. Po którym nazajutrz P. Lipnicki, który nato czekał, bieżał z tą nowiną na Moskwę do Cara.

Dnia 24 nawiedzał Poseł pannę Wojewodzankę, jako Carową i Panią swoję. Tegoż dnia oddał upominki Panu Staroście Sanockiemu bratu jey a synowi P. Wojewody to jest: 1. Szablę i kiarwasz w złoto oprawne i kamieñmi sadzone 2. Czarę złotą pierwszym podobną. 3. Noż kosztowny, 4. Soboli sorok pięć, Marmurkow trzy. 5 Białozora z dzwonkiem złotym. Oddał też saméy Pani Wojewodzinéy i Pani Chorążynéy babce Carowéy soboli i pereł dosyć.

3. Octobris Carowa z Krakowa do Promnika wyjechała, którą prowadził oyciec sam Wojewoda, matka jey i Poseł ze wszystką Moskwą i innych wielą. Był przy tym wyjeździe iey konkurs ludzi bardzo wielki w oczy zachodzących,

tak że ledwie mógł przycrzeć człeka. Poseł i Pan Wojewoda odprowadziwszy ich na to miejsce, wrócili się do Krakowa, gdzie byli przez wesele Królewskie. Tegoż właśnie czasu przybieżał goniec do Posła i upominki na wesele przynosił.

Dnia 12 Decembris oddawał Poseł upominki, to jest: 1. Kanak z kosztownym kamieniem, 2. Zegar. Przy których oddał też swoje P. Wojewoda; to jest: Roztruchanów 4. i zegarek który miał od Cara między upominkami.

Die 18 Decembris wyjechał Poseł z Krakowa, a zaś P. Wojewoda i Pani Wojewodzina żona jego z Carową córką swoję zostali się tym czasem na Promniku.

Rok 1606.

Dnia 3 Stycznia przysłał Car do Krakowa Panu Wojewodzie pieniądze, to jest, trzy kroć stotysięcy złotych, a Panu Staroście Sanockiemu synowi jego pięćdziesiąt tysięcy złotych. Z temi pieniędzmi przyjechał P. Ian Baczynski i Michayło Tolsochanów Moskal, przy których przysłał też i upominki, które dnia 5 Ianuaryi oddawali, to jest: 1 kleynot zjedney strony imię Iezus a z drugiéy Marya wyrażone, których litery z dyamentów w złocie sadzone były, liczba zaś ich z obu stron sztuk 96. 2. Łańcuch szczerozłoty, w nim dyamentów sztuk 136. 3. Pacierze perłowe nakształt wielogrochu, 4. Manele z dyamentów perłami przeplatane, 5. Złota skrzyneczka z perłami, 6. Trzy Cegły złota ważyły 15 tysięcy. 7. Miss złotych dwie a półmisków 12. 8. Solniczka Hyacyntowa we złocie. 9. Roztruchan także Hyacyntowy w złoto sadzony i z nakrywką. 10. Miednica z nalewką złote z misterstwy, 11 Pierścien o trzech dyamentach.

Dnia 14 znowu goniec Moskiewski Iwan Bezbrazny z listy do Króla Imci i do Pana Woje-

wody samodziśiat do Krakowa przyjechał. Dnia 22 odprawę wzięwszy pospołu z Panem Wojewodą z Krakowa wyjechał. Dniem tylko przedtym wyjechała też Carowa z Promnika ku Samboru.

Dnia 1 Februarij P. Lipnicki zajechawszy drogę Pann Wojewodzie w Dembowcu, listy od Cara oddał, w których Car prosił żeby czym prędzj w drogę się ku Moskwie pośpieszył. Przeto niebawiac się P. Wojewoda (tylko mięsopusty w Sanoku a w Olszanicj odprawiwszy) Die 11 Februarij z Carową i ze dworem przyjechał do Sambora. Tam posłańcy z Moskwy często przybiegali. P. Dębski, P. Skliński, P. Gorski, Moskwa, przez których Car pisał utyskując o nierychły wyjazd, aż na ostatek wrócił się zdrogi i sam poseł Ophanias i z rozkazania Carskiego przyjechał do Samborza z wielkim narzekaniem.

Dnia 22 Februarij w pięci dziesiąt koni z wielkim lamentem czynił przemowę do Carówj i do Pana Wojewody, utyskując o nicrychły wyjazd.

Dnia 2 Martij w tę drogę Moskiewską puścił się P. Wojewoda z Carową, z Ophanasiem i z niektórymi Panami przyjacielmi, bo drudzy aż wdrodze dojeżdżali drogą bardzo złą.

Porządek drogi Moskiewskiej. Z Sambora do Lublina mil 30. Die 2 Martij pierwszy nocleg w Kupnowicach. Die 3. drugi w Mosciskach. Die 4 trzeci w Lubaczowie. Die 5. czwarty w Łakowj. Die 6. piąty w Siebrzesinie. Die 7. szósty w Skrzonowie. Die 8. siódmy w Lublinie. Zmieszkali w Lublinie ad 14 Martij. Tamże znowu przybieżał Pan Skliński z listy od Cara, przeto tegoż dnia 14 wyjechali z Lublina.

Z Lublina do Brześcia mil....Die 14 pierwszy nocleg w Łęcznój. Die 15 drugi w Ostrowie. Die 16 trzeci w Parczowie, Die 17 Czwarty w Roszczku. Die 18 piąty w Brześciu. Die 19

Szosty tamże. Niedziela Kwietnia. Z Brześcia An. 1606. do Słonima mil 27. Die 20 Marca pierwszy nocleg w Kamieńcu. Die 21 drugi w Szereszowie. Die 22 trzeci w Nowodworze. Die 23 czwarty w Rożanój. Die 24 piąty w Słonimie. Szosty tamże, die 25, siódmy tamże, die 26. Wielkanoc. Podeymowano wszystkimi dostatkami od P. Kanclerza Litewskiego. Z Słonima do Mińska mil 25. Die 27 Martij pierwszy nocleg w Molczadzi. Tam odprawiono P. Dębickiego do Cara, a P. Kazanowski przyjechał. Die 28 drugi nocleg w Cyreniu. Die 29 pod Mirem przeprawa przez Mir, nocleg trzeci. Die 30 nocleg czwarty w Nieświżu, die 31 piąty nocleg tamże. P. Wojewoda Wileński Solemnissimé traktował.

Dnia 1 Kwietnia nocleg szósty w Mikołajow-szczyźnie, die 2. Siódmy w Koydanowie, die 3 osmy w Mińsku, die 4 dziewiąty tamże, die 5 dziesiąty nocleg tamże. Tam zastaliśmy pieniǳe, które Car na strawne przysłał trzydzięści i pięć tysięcy złotych. Tamże przybieżał P. Skliński, którego było z Lublina z listami wyprawione, w których Car przeproszał, że go w pierwszych listach obrażał o nierychły wyjazd. Z Mińska do Orszy mil 38. Die 6 Aprilis, pierwszy nocleg w Smołowicach, 7 ejusdem wtóry nocleg w Boryssowie. 8. Ejusdem trzeci nocleg w Naczy. 9. Ejusdem czwarty nocleg w Bobrze, 10. Ejusdem piąty nocleg w Tołoczynie. 11 ejusdem szósty nocleg w Kochanowie. Podeymowano od P. Kanclerza Litewskiego, 12 ejusdem siódmy nocleg w Orszy, 13 ejusdem osmy nocleg tamże, przeprawa przez rzekę Dniepr tegoż dnia była za Orszą. Ta przeprawa cokolwiek zabawiła, poniewaz dnia 14 ejusdem coraz położone mosty impetem swoim woda znosiła, dnia osobliwie 15 ejusdem. Z Orszy do Bajowa mil 8, Die 16 ejusdem pierwszy nocleg był w Swatoszycach. Die 17 ejusdem drugi nocleg w Bajowie. Kilka Moskwicinów przybie-

An. 1606. gło z listy. Z Bajowa do granice mila równa. Die 18 ejusdem przejechaliśmy granice, iest rzeczka mostem położona, tam nas nikt niepo-tykał, tylko czterech Moskalów ludzi statecz-nych, którzy Ofanasowi Posłowi i listy oddali i pozdrowili Carową i Pana Wojewodę.

Spisek orszaku w którym za granice wyje- chali; to jest: P. Wojewoda osobą swą jeden, a dworu jego z Żołnierzami i piechotą osob 445. Koni zaś wszystkich 411. Carowa osobą swą jedna, dworu jęcy osob 251. Koni wszyst- kich 251. P. Starosta Krasnostawski jeden oso- bą swą, dworu jego osob 107 koni 115. Książę Wiśniowiecki osobą swą jeden, dworu jego osob 215 koni 255. P. Starosta Sanocki osobą swą jeden, dworu jego z żołnierzami osob 415, ko- ni 411. P. Starosta Łukowski osobą swą jeden, dworu jego osob 87 koni 96. P. Tarło Chorąży Przemyski z żoną swoją osob 2 dworu jego człeka 21 koni 69 P. Marcin Stadnicki osobą swą jeden, dworu jego Człeka 36 koni 33. P. Ierzy Stadnicki osobą swą jeden, dworu jego człeka 21 koni 24. P. Samuel Bał osobą swą ieden, dworu jego człeka 29, Koni 30. P. Pa- weł Tarło Staroscic Sochaczewski osobą swą ieden, dworu jego człeka 9, Koni 10. P. Nie- mojewski Podstoli Koronny osobą swą ieden, z nim ludzi 15, koni 13. Książdz Pomaski Sekre- tarz Królewski, osobą swą ieden, z nim ludzi 16, koni 17. P. Wolski osobą swą ieden, z nim ludzi 20, koni 19. P. Broniewski osobą swą ie- den, z nim ludzi 8, koni 7. P. Pomaski osobą swą jeden, z nim ludzi 10, koni 10. P. Lubo- mirski osobą swą ieden, z nim ludzi 12, koni 12. P. Iasionowski, którzy był przystawem u Ofanasa, osobą swą jeden, ludzi 11, koni 12. P. Piotr Domaradzki osobą swą jeden, ludzi z nim 9, koni 15. Zakonników 5 i czeladzi ich 16, koni 16. Pani Tarłowa Staroscina Sochaczewska osobą swą jedna, dworu jey ludzi 50, koni 45. Pani Kazanowska osobą swą jedna, z nią ludzi 19, ko-

ni 19. Pani Herbertowa osobą swą jedna, z nią ludzi 24, koni 17. Ormian przytym i Kupców przy Panu Wojewodzie oprócz tych co na swą szkodę iachali było osob 12 i koni 16. Wszy- stkich w liczbie według tego komputu było człeka osob 1969, zaś koni 1961. To się tak pi- sze, jak komu czelałzi i koni chować pozwo- lono. Ale znalazłoby się było nad to do trzech set człeka, także i koni, ponieważ przy tych dwóch dworach Carowdy i Wojewody mogło być nad liczbę ich Komputu do 200 Człeka i koni także.

Takimże sposobem szły tego dnia wozy, te naprzód które się po zad pisały. P. Wojewoda za niemi, a na samym ostatku Carowa z białą płcią, husary i piechota po stronach, czasem wprzód, drudzy jeźdźni każdy za swym Panem, kolaski i wożki po parze koni wprzód puszczo- no dla zawady za granicą. Na każdym potoku mosty dobrze sporządzone były, i tak aż do sa- méy Moskwy, jednak tego dnia i niemal do Smoleńska wiele kolas, wozów więzło w błocie dla zhyt złéy drogi.

Od granicy do Smoleńska mil 15. Die 18 Ap- rilis pierwszy nocleg w Krasnym. Tam gdyśmy przyjeźdzali, z każdego sieła wynosili ku nam Popi chleb i sól na znak przyjaźni i prosząc o błogosławieństwo. Wtym to Krasnym siele al- bo wsi pierwsza stacya Carska, ale słaba z pier- wszego razu, aż potym za pisaniem Pana Wo- jewody poprawiono. Wielka w ten czas niepo- goda uderzyła, kiedy także się wiele niewygody i nędzy zażyło, osobliwie dla ciasnego stano- wiska, bo tylko kilka chałup było, a izbę no- wa postawiono dla Carowéy. Drudzy zaś wpo- bliższych derewniach stali, a inni w budach w błocie po same prawie kostki, dla którój to pluty przytym i dla inszey ordinacyi z strony żywności przyszło tam stać przez dzień 19. ejusdem.

Die 20 ejusdem nocleg w Lubliwie, także sta-

nowiska niebyło, oprócz pary świetlic dla Carowéy nowopostawionych a kilka chałup, także w budach a po derewniach bliskich stać trzeba było. Tam zastaliśmy pod tysiąc człeka, którzy tam już mieszkali od dwodzieści niedziel, czekając na przejazd Carowéy, jakoż za pierwszym jej wéyrzeniem, skoro na miejscu stanęła, zwyczajem swym honor jéy czyniąc, ci wszyscy czołem bili. Przy tych ludziach był Książ Moskiewski niejaki Wasyli Michałowicz Massalski i drugi Michajło Alexandrowicz Nagi wuy Carski. Ci obydwu skoro Carowa wysiadała, wszedłszy do izby z kilkudziesiąt dworzan swoich, zaraz ją przywitali i czołem nisko bijąc o ziemię, listy od Cara jéy oddali, także i Wojewodzie Oycu iéy. Zastaliśmy też tam i koni 54 białych, które zasłano pod Carowę, sani troje z oknami, zewnątrz sobolami podbitych, szory aksamitne, w pierwszych szło koni 12 pod Carową, w drugich 10, w trzecich ośm pod białogłowy. A ostatek koni na powodzie 24.

Die 19, już też osobne obroki na dwor Carowéy dawano i kuchnia dla niéy była osobna, a Panu Wojewodzie i Panom przyjaciółom osobno.

Die 21 Aprilis trzeci nocleg w Smoleńsku. Wszystka tu Moskwa prowadziła Carową i z Smoleńska przytym wyjeżdżało ich bardzo wiele i miru (pospólstwo zowią mirem) do kilkudziesiąt tysięcy człeka, którzy czołem bili, sobole darowali, a Czerncy zaś chleby i obrazy przeciw niéy wynosili. Zamek wszystek, który jest w Smoleńsku bardzo wielki, strzelcami w koło obstawiono, których było do dwóch tysięcy, chleby także i sol i obrazy i ztąd ku niéy czerncy wynosili. Nazajutrz die 22 Aprilis Carowa w dworze swym objad jadła, a zaś P. Wojewoda z panami przyjaciółmi, zaproszony był do Kniazia Massalskiego, z kąd, jak się obiad skończył do gospod po tym swoich się rozjechali. Dwa kroć tam nas ogień straszyl, pierw-

szy raz jak się zapaliła Kuchnia Carowéy, a drugi raz w moiéy gospodzie zapalił pacholek mój kilka funtów prochu, którym sobie oczy i twarz wypalił. I to to jest, co snadź pierwszą złą wrózką było dalszego dla nas nieszczęścia, jako i tego człeka, bo potym w Moskwie zginął, a nas przecię P. Bog zachował złaski swoiéy.

W Niedzielę die 23 Aprilis tamżeśmy stali bo Imć P. Wojewoda chory był. Muzyce przy mszy bardzo się Moskwa dziwowała, aż blanki łamali cisnąc się.

Z Smoleńska do Wyazmy mil 28. Die 24 Aprilis pierwszy nocleg w Pniowie, tam obroku na konie poprawiono, po pułtorey heczki owsa, i wóz siana na dziesięć koni dawano.

Die 25 Aprilis, drugi nocleg w Dupkach, przed tą derewnią przewóz przez Dniepr, z którym zchodzi się rzeka Wop, na tym miéyscu we dwóch milach promów było dosyc, jednak, iż szeroko było wozic, cisnęli się do przewozu, tak że utonęło do kilkunastu człeka, jak się prom znicmi przewały. Pod ten czas w rocie P. Starosty Sanockiego towarzysz towarzyszowi palec uciał cisnąc się na prom. Od przewozu drogę borem prostowano i moszczono, mostów do noclegu 26 stanęło. Tamże przybiegł z listami od Cara Moskwinin niejaki Borys Michajłowicz Łyków, krayczy, w których się weselił z szczęśliwego wjechania P. Wojewody i Carowéy Małzonki swéy w Państwa śwec, oraz wyrażał, że wedle potrzeby każe dawać wszelkie wygody i sam z radością na przyjazd ich oczekuje.

Die 26 Aprilis. Trzeci nocleg w Drohobyczy, także drogę prostowano i moszczono przez lasy. Die 27 Czwarty nocleg tamże, a iż się nasi surowiez Moskwą obchodzili, tedy postanowiono sędziów i artykuły spisano. Ale tego prawa nieobserwowano. Z tego mieysca P. Ian Baczynski przodem do Cara był wyprawiony. Die 28 Aprilis piąty nocleg w Kolpitzie, drogą

An. 1606. arcyniepocziwą. Samych mostów 45 było. W ten dzień P. Gorski od Cara z listami przybieżał, a za nim Ophanas poseł Carski, który był przodem z Smoleńska wyjechał. W tych listach prosił Car aby P. Wojewoda z kilka panów przyjaciół, przynajmniej w sto koni do Moskwy poprzędził, a to dla ustny namowy z strony wesela i inszych ceremonii. Tamże Ophanas oddał upominki Carowéy bardzo kosztowne, to jest; koronę dyamentową i bindę na kapeluszu, z dyamentów zaponę, i pereł uryańskich wielkich 4. Sznury, podléyszych kilkadziesiąt, zegarek złoty w baranku, a drugi w wielbłądzie. Die 29 Aprilis szósty nocleg w Wyazmie. Wielka noc Ruska tego dnia była, ale i tego dnia Moskwa spiesząc się, wytchnąć sobie niechciała, i więźniów tamże niemało wypuszczono przedniéyszych z Bojarów, kazdego, według zwyczaju, piękną bardzo chustką udarowano. Z tego Wyazma do Moskwy rachuią mil 36. Na tym noclegu rozjechał się P. Wojewoda z Carową. Die 30 Aprilis, pierwszy nocleg w Zajezierzu, P. Wojewoda z Książęciem Wiśniowieckim i z Panem Starostą Sanockim, a zaś P. Chorąży, mało co z sobą sług wzięwszy, w Czarrowie miasteczku.

Die 1 Maja, drugi nocleg Carowéy w Dobry a zaś P. Wojewody w Możajsku mieście. W tym mieście jest Cerkwi 5. Z tych nayprzedniéysza Mikuły, którego za Cudotworcę Narod Moskiewski uznaje, i tam na święto jego (jako też i inne dni) zewsząd się schodzić zwykli. Die 2 Maji Trzeci nocleg Carowéy w tymże samym mieście Możajsku, a zaś Pana Wojewody w wsi Wiazoméy w sześciu milach od stołeczny Moskwy odlegléy. Ta wieś była to majątność niaboszczyka Cara Borysa. Dwor tam jest dosyć wielki, gęsto na koło sztachetami ogrodzony, i fossą ocembrowana obwiedziony. Wedle tegoż dworu jest Cerkiew murowana dosyć piękna,

w której obrazy, świece, lichtarze i kosztowne i osobliwą porobione inwencya. Tu pod Imci Pana Wojewodę świeże konie z Moskwy przysłano, i co osobliwa rzecz, stado nam Carskie prezentowano. Die 3 Maji Czwarty nocleg Carowéy w tymże samym Możajsku, a zaś P. Wojewody pod wsią jedną nazwaną Manaczyn, gdzie w namieciech Carskich dosyć kosztownych i bogatych, umyślnie na to postawionych nocował. Tych było 12. Tamże dosyć przepyszna karetę w sześć koni zaprzężoną pod niego z Moskwy przysłano. Die 4. Piąty nocleg Carowéy w Drowaczowie, a zaś P. Wojewody w stołecznym mieście Moskwie. Wjazd P. Wojewody do tego miasta takowy. W dzień Bożego wstąpienia wysłał Car konie 4 z siedzeniem, a jednego pod Imci Pana Wojewodę, na którym siedzenie było dosyć kosztowne od złota, inne trzy konie pod Panów przyjaciół na które wsiedli. Na cwierć mile od miasta wyjechał Bosman no koniu dosyć bogato ubrany po Usarsku, a z nim przednich Bojar i Panów Moskiewskich do półtora tysiąca było, którzy wszyscy Imci Pana Wojewodę na miejsce prowadzili. Most też osobliwy przez rzekę Moskwę inwencyi bez palów tylko na samych linach położono, za którym przed pierwszą bramą stało konnych ludzi dosyć przystoyno ubranych wielka liczba. Ci we dwa rzędy byli ustanowieni, a nas śródkiem pomiędzy nich puszczono. Był tam między niemi nicznacznie i sam Car, i Imc Pan Domaradzki stał z rotą polską, ale żadnego z nich za most na drugą stronę niewypuszczono. Prowadzono tedy P. Wojewodę w téy wszystkiéy assystencyi aż do dworu, który był w zamku. Tam ledwieśmy zsiadli, przyniesiono potraw z kuchni Carskiéy do jedzenia dosyć suto, które wszystkie na kosztownych od złota półmiskach były wydawane, między tymi naywięcéy było ciast wymyślnych, ale cóż potym, kiedy to wszystko było nie do

smaku, bo niesłono. Picia także dosyć dostatkiem i wiele dawano. Iak się obiad skończył, przysłał Car powinnego swego Kniazia Iwana Fedorowicza Chworostyna, nawiedzając i ciesząc się z szczęśliwego przyjazdu do państw Iego Moskiewskich Imc Pana Wojewody. A wszakże tegodnia Imc Pan Wojewoda nie witał Cara. W tenże dzień jeździł Car do pewnego Monasteru (jako zwykł był czynić) do matki swęy, który manaster tamże jest w Zamku przy bramie. Szata na nim była biała, a koń pod nim z wilczata kasztanowaty, alabartników kilkaset koło niego było, i Moskwy konnëy bardzo wiele.

Die 5 Maji szosty nocleg Carowëy w Iasomey. Ale tego dnia Imc P. Wojewoda witał na Moskwie Cara tym sposobom. Z dworu swego, w którym na tenczas rezydował, prowadzony był aż do Zamku. Zobustron tłum niezliczony strzelców, prawie jeden na drugim polegając, onemu assystowało, a po wschodzie strzelcy aż do wielkiëy sieni pałacu, w którëy pełno stało Bojar kosztownië ubranych. Z sieni weszliemy do izby, gdzie Car sam siedział na majestacie w szacie z pereł, a kamieni drogich w Koronie wysokiëy, sceptrum wprawëy ręce trzymając. Ten majestat był szczerozłoty wzwyż na łokci trzy, czterema szczytami na krzyż pokryty. na tych szczytach bania, na którëy orzeł bardzo kosztowny postawiony, od szczytów wisiały kutasy dwa nad filarami z pereł a z kamieni drogich, a między nimi kamień Topasius, większy niż Włoski orzech. Filary zaś pod kutasami takie dwa lwy, wielkością makszałt wilków srebrni leżąc trzymali Lichtarze dwa złote na których gryffowie stojąc kolossów onych sięgali. Na majestat było 3 stopnie złotogłowem kryte.

Po bokach Carskich stało po dwóch Panów z berdyszami żelaznemi na toporszyskach złotych. Szaty na nich spodnie i zwierzchnie z bia-

łego były aksamitu gronostajami podszyte i ob- An. 1606.
lamowane. Bóty także białe, sami łańcuchami byli przepasani. Po lewëy ręce stał Dymitr Szuyski z gołym mieczem, w szacie złotogłowowëy podszytëy sobolami. Za nim w tyle Car pacholę jedno w kosztownëy szacie chustkę trzymające. Po prawëy stronie siedział stołeczny Patriarcha, przed którym trzymano krzyż na złotey misie. Po nim Biskupi i wszystka rada duchowna, a po nich zaś Senatorowie i inni dworzanie siedzieli, po lewëy ręce także Senatorowie i Dworzanie. Tam P. Wojewoda pocałowawszy rękę Carską, uczynił rzecz do Niego, którą tak Go rozrzewnił, że płakał jako bobr, chustką sobie oczy coraz ocierając. Odpowiadał od Cara Ophanas poseł, potym P. Wojewoda siadł na kilka kroków przed Carcm, na drugiëy zaś ławie siedli Panowie przyjaciele. Pomiędzy które ławki szliemy z rejestru do pocałowania ręki Carskiëy. Co gdy się skończyło, Car zawoławszy do siebie do Majestatu P. Wojewodę, prosił go na obiad, a panów przyjaciół przez Bosmana. Wszedł potym P. Wojewoda na ganek, który idąc, zaszedł mu drogę Patriarcha stołeczny z swemi duchowienstwy. Ten wprzód przywitał się z nim, a potym z pany przyjaciółmi, gdzie też dawał im krzyż całować oraz błogosławiąc. Za duchownemi wyszedł Car, prowadzono Go pod obiedwie ręce do Cerkwie, a przed nim niesiono jabłko złote i z krzyżem. Po małej chwili szedł za nim Wojewoda do tëyże samëy Cerkwi i stanął w pobocznych drzwiach Cerkiewnych w Krużganku patrząc pilno na ceremonie. W tym czasie przyniesiono do Cerkwi inszą Koronę lżeyszą Carowi. Po nabożenstwie w tymże krużganku usiadłszy Car chwilę z Panem Wojewodą rozmawiał, Potym Go prowadził P. Wojewoda na pokoje, które są z drzewa budowane, ale z tym wszystkim dosyć ozdobnie i wspaniale. Zawiasy albowiem i wrzeciãdze u wszystkich drzwi szczerozłociste, pie-

An. 1606. ce zielone a niektóre srebrnymi kratami w pół obwiedzione. Tam przebywszy, poszli potem do stołowej izby, przed którą stało w sieni bardzo wiele naczyń złotych a srebrnych, między którym było też siedm beczek srebrnych nakształt śledziówek złocistymi obręczami obwiedzionych. Stołowe także naczynie wszystkie od złota. Inszego srebra pospolitego, jako to konwi, wanien etc. bardzo wiele. Izba stołowa Perską błękitną materyą była obita. Listwy zaś koło drzwi i koło okien złotogłowe, Majestat czarny złotymi strefami przeszywana materya. Stół pod nim srebrny złocisty obrusem haftowanym przykryty, za którym sam tylko siedział. Drugi stół po lewéj ręce a zatył P. Wojewoda i przyjaciele jego siedzieli. Trzeci zaś stół był podle tegoż samego przeciw Cara. Tam nas sług pasadzono przepłatając Moskwą którzy czestowali. Talerzów nam nie dano, tylko 4 dla Panów i to jeszcze Car powiedział, iż się to dzieje nad obyczaj. Po prawéj ręce Cara Senatorowie, których tam dumnymi Pany zowią, siedzieli.

Wody nie dawano, ale stała tam rura jedna wielka srebrna pozłocista wżwyz na chłopca, a koło niéy trzy miednice obwiedzione jedna nad drugą, w które woda rurkami z wierzchu pryskała, jednak się nikt nieумыwał. Stała zaś w izbie służba alias serwis, więcéy złotym naczyniem aniżeli srebrnym aż pod wierzch zastawiona. Wtym przedziwnym kredensie, Lwi, smocy, jednorożce, jeleń, gryffowie, jaszczurki, konie i insze roztruchany dziwne i wielki znajdowały się. Przynoszono zatył potrawy, ryby rozmaite, bo dzień był piątkowy. Nayprzód iednéy potrawy półmiskami stół zostawiono, to jest półmisek od półmiska wzdłuż na łokieć, a gdy te zdjęto, toż drugą postawiono. Chleba niepołożono jak Zwyczaj, ale każdemu od Cara, jako zasiedli do stołu, po sztuce wielkiej białego chleba noszono, z któregośmy so-

bie i talerzy czynić musieli. Ciągnął się tak ten obiad kilka godzin. Ciast rozmaitych smacznych bardzo wiele noszono, na te stoły, a wszystko na złocie. Co z strony picia, pił nayprzód Car do Pana Wojewody, potem do panów przyjaciół, a potem też nam wszystkim oddawano Carskie pożałowanie, to jest po czarze wina, za którym rozmaitych miódów, piwa podsycanego, i co komu było lubo, wielką wielkość, a wszystko we złocie stawiono, kredense u stołu Carskie z prosta odprawowano bez ukłonu, i czapek nawet niezdeymowali Trukczaszowie, których tu stolnikami zowią, tylko głowi ruszali. W pół obiadu osłabiawszy na zdrowiu P. Wojewoda, wyszedł do Carskiego pałacu, za którym niepuszczono nikogo, oprócz pary pacholąt. Wpół obiadu przyszło Laponów do 20 Człeka wszyscy z łukami. Ci Laponowie jest to naród, którzy mają ziemię swoją aż ku Indyi i morzu lodowatemu przyległą. Na jeleniach jeżdżą, a dań Carowi Moskiewskiemu oddają. Każdy który siekierę zdłuża podnieść powinien dać na rok od siebie dziesięć soboli. I na ten czas tę to dań Carowi przywozili. Surowiznę jedzą tak ryby jako i mięso, wiary żadnéy niemają, tylko słońce, miesiąc, drzewa, niedzwiedzie, i co się komu podoba, chwalą. Zony sobie kupują, to jest zakupi sobie z młodu dziewczę małe, i tak czeka aż podrośnie. Tak są odlegli od Moskwy, że rok cały do nich jechać trzeba, niż do ich nacyi przyjedzie. Domów też żadnych nie mają, tylko pomieszkawszy na jednym miéscu w pustyni kilkanaście niedziel, przenoszą się znowu z tego miéysca na insze mil kilkadziesiąt, i tak mieszkają poki się znowu gdzie nieprzeniosą. Ich zabawa jest ustawiczna, z łuku bić zwierza i tym się szczególnie żywią. Po obiedzie żadnych niebyło wetów tylko przyniesiono półmisek oliwek, które Car z rąk swych onym stolnikom rozdawał, i ten to jest obyczaj w Moskwie, którego na znak wdzięcz-

ności za posługi ich Carowie zażywać zwykli. Oszczędił za tym Car na pałace, a Panowie przyjaciele do naznaczonych sobie gospod rozjechali się. Pana Wojewodę zaś wieczorem już samym kruzgankami do dworu przywieziono.

Dnia 6 Maja siodmy nocleg Carowéy tamże. P. Buczyński znowu przywiozł upominki, ośm kanaków bardzo bogatych, także i ośm sztuk przedniego złotogłowu. A tu zaś Pan Wojewoda zjadłszy w swym dworze obiad jachał na zamek, gdzie zastał Cara przy dobréy myśli. Muzyka P. Starosty Sanockiego, których było 40 grali przed Carskim pokojem w Carskiéy izbie, która była oponami złotem tkanemi obita. Drugi pałac złotogłowem, trzeci w którym sam Car był bardzo kosztowną złotą materją także obity. Iak kapela grała, Moskwa bardzo się dziwiła. W sieni przed pierwszym pokojem stała służba (to jest kredens złoty i srebrny Bogów i ptaków) złotem i srebrem obstawiona, a wszakże nie tym które było w stołowéy izbie, ale już odmiennym i bardzo tego wiele było. Nalewano picia rozmaitego dosyć. Car sam wysłał do nas Bosmana prosząc, żebyśmy byli dobréy myśli. Przebierał się też kilka kroc, i po Ussarsku i po Moskiewsku. Po Hussarsku zupan złotogłowowy i Delia czerwona aksamitna, perłami i sztukami nasadzana, ubranie czerwone, baczmagi szafianowe, i tak się cieszył oną muzyką aż ku wieczoru. Kazał im potem dać tego dnia dwa tysiące złotych. Książę z Panem Starostą Sanockim tańcowali przy nim, potem odprowadzono P. Wojewodę do dworu, ale zaś znowu jechał do Monasteru witac Matkę Carską, wzięwszy z sobą po parze tylko chłopiąt, z tamtąd jachali znowu na wieczerzą Carską i tam już zabawiali się niemal ku dniowi.

Die 7 Maja ośmy nocleg Carowéy tamże. Tam przypędzono stada z których do ośmiudziesiąt bacłmatów między dworzany a sługi swoje sa-

ma rozdała. A zaś w Moskwie Panowie u Cara An. 1605. na wieczerzy tego dnia znajdując się byli dobréy myśli.

Die 8 Maja dziewiąty nocleg Carowéy tamże, Zgorzało chałup kilka, samaż Moskwa się paliła. A owdzie z Moskwy Car z panem Wojewodą na łowy jeździli, tam między inśzemi zwierzami puszczone też niedzwiedzie, z których gdy się pierwszy nicht nie śmiał jąc, Car sam natarłszy do jednego razu rohatyną, tak aż się toporzysko skruszyło zabił, i szablą szyję uciął. Zaczym krzyknęła Moskwa weseląc się z tego. Tamże po tym w namiocie wszyscy jedli.

Die 9 Maja w tychże namiociech Carowa ruszywszy się z Wiazoméy nocowała. Die 10 et 11 Maja tamże znajdowała się, a owdzie zaś na Moskwie na wyjazd się przeciwko niey gotowało przez ten czas. Witali ją też tamże mieszczanie i kupcy Moskiewscy i upominki oddawali, między któremi znajdowało się 5 roztruchanów, złotogłowu sztuk 5 i soboli przednich soroków pięć.

Die 12 Maja, wjazd Carowéy do Moskwy, wszyscy Panowie przyjaciele i z sługami dworów swych konno prowadzili, wozy wszystkie z czeladzią do miasta wprzód wyprawiwszy. Zajeżdżał w drogę widzieć ten porządek sam Car nieznacznie, tylko w dziesięciu koni. Potym wróciwszy nazad ordynował ludzi swoich, jako wyjeżdzać mieli, także i drugich przy namiociech, których dwa nad rzeką Moskwą pod samym miastem było rozbito. Postawił też dwiema rzędami strzelce swe do namioty i alabartniki, tak, że wszystkich tych mogło być do tysiąca człeka. Iak przyprowadzono Carowę, tysiąc koni Hussarów Cesarskich zaraz w bok namiotom stanęło. Imc Pan Małogoski poseł I. Kr. mci uprzedził wyjazd Carowéy godziną. Zsiadła tedy do tych namiotów Carowa, i tam ją witano od Cara, i przemowę czyniono wdzięcz-

An. 1606. no bardzo, jako ją do miasta swego stołecznego przyymuje i cieszy się oraz z szczęśliwego w dobrym zdrowiu jéy przyjachania. Tamże wyjechałszy strono i świętnie Wojewodowie, Kniaziewie, dumni Bojarowie i wszystek dwór Carski witali potym Carową z zwyczajnemi nacyi swoiéy ceremoniami. Potym prezentowano iéy od Cara karetę, po bokach srebrem oprawną i z Herbami Carskiemi. Wtęy karetce było koni tarantowatych 12, z których każdego w rękę prowadzono. Do któręy wsiadłszy zaraz po tym witaniu, wjechała w miasto. Alabartnicy i strzelcy szli około karety z roty Hussarskiéy panów przyjaciół naszych przodkiem szli Panowie, a Moskwa przed karetą jechali. Gdy już w stare miasto za trzeci mur wjechała, w tym w trąby i bębny uderzono, których bardzo wiele na teatrum przed zamkiem zbudowanym na odprawowanie z szczęśliwego przyjechania tryumfu zasadzono. Było tego grzmotu dość długo, poki aż do zamku nie wjechała, gdzie Carska matka mieszkała, niemieszkając tedy wysiadła z karety swojéy i onę tamże i Cara przywitała. Tamże przy matce aż do Koronacyi i do wesela z Fraucymerem byłą. Potym Car na zamek, a inni wszyscy do swych gospod, które daleko i różno od siebie mieli, odjechali.

Die 13 Maji. Nazajutrz do powitania Cara Panom powinnym i przyjaciółom czas naznaczony, które się odprawowało w zwykłym pałacu, przy senatorach Moskiewskich porządkiem rejestrowym. Będąc tedy P. Marcin Stadnicki Ochmistrem Carowéy, od wszystkiego Dworu i od Panów przyjaciół temi słowy witanie odprawował; «Przyjaciele i dwór cały «Nayjaśniejszý Panny a małżonki poślubionéy W. Carską mość wita przezemnie gdyżem «wtęy liczbie, Waszý Carskiéy mości niski «pokłon oddawszy, Który w zachwianiu Królestw wszech Chrześciańskich dał tę pociechę, «na postrach pogaństwa, że Waszą Carską mość

«przedziwnie dotknąwszy na uważenie przy-
«padków, któremi swych polerować zwykł, po-
«stanowiwszy na stolicy sławnych swiatu
«przodków Waszý Carskiéy mości wślawić
«raczył. Chciał oraz Waszą Carską mość z powi-
«nować z narodem mało różnym w mowie i
«wobyczajach, równym w sile; w sercu, w chę-
«ci do boju, w męstwie od wieku sławnym,
«nad to z Senatorem Królestwa Polskiego, któ-
«rego azażby Waszý Carskiéy mości potrzeba
«zalecać, gdy na wołą Bożą dostało się Waszý
«Carskiéy mości widzieć dom, rząd I Kr. mości,
«Pana Wojewody Sandomirskiego, przysłuchać
«się radzie, rozsądkowi i uważeniu przysłych
«rzeczy, na szczęśliwe powodzenie wielom i
«samému sobie do tego zpowinowacenia zprzed-
«niészemi ludźmi, a nadewszystko dufności i
«wielkiéy łasce I. Kr. mości takiéy, iż ani w
«koronie Polskiéy, ani w wielkim Księstwie Li-
«tewskim żaden opatrzenia łaski I. Kr. mości
«tak wielkiego niema, jak Imć Pan Wojewoda.
«Z takowego domu sobie Wasza Cesarska mość
«upodobać i obrać przyjaciela raczył. Co jeźli
«komu za nowinę, iż to z Polskiéy zdało się,
«już to P. Bóg od dawnych wieków w Państ-
«wie Wielkim Moskiewskim tę wołą swoję
«wślawił. Pradziad albo też dziad (gdy mnie-
«mam) miał w stanie S. Małżeńskim Witól-
«downę, córkę także S. P. Oycy W. Carskiéy
«mci, azaż nie Glińska urodziła? któregoż tedy
«czasu ze krwie takowéy nieszczęśliwie się wio-
«dło przodkom W. Carskiéy mci, a tak na-
«dzieja pewna zostaje szczęśliwego za łaską Bo-
«żą powodzenia; gdyz P. Bóg cudownie obro-
«cił serce W. Carskiéy Mości do narodu tego,
«z którym przodkowie powinowacili się i W.
«Carska Mość teraz powinowacić się raczysz.
«Już tedy owa zmyślona przyjaźń serc obojga
«narodów to jest naszego i Waszý Carskiéy
«Mości poddanych cale wygaśnie, już owe sro-
«gie i prawie pogańskie krwi przelewania mię-

«dzy nami ustana, już wspólne siły obojga na-
«rodów za błogosławieństwem Bożym szczęś-
«liwie przeciwko poganom obracać będziemy,
«czego nie tylko my, ale i wszystkie chrzesci-
«ańskie narody z wielkim pożądaniem oczeku-
«ją. Niechayże tedy P. Bóg jako siła dał Wa-
«szey Carskiéy Mości, dodaje zdrowey rady, i
«wywyższa tron i Majestat jego, abyś W. Carska
«Mość zpołnocnych krajow zepchnawszy mie-
«siąc, na południe rozswiecał sławę swoją, a na
«stolicy przodków swoich w obfitości lat po-
«tomstwo swoje oglądał.»

Odprawiwszy tak witanie, Diak Ophanasiéy
za instrukcją Cesarską powiedział etc. Posłano
potym do Posłów I. Kr. Mości którzy natych-
miast przyjechali. A gdy przychodzili do pa-
łacu wielkiego, potkał ich w sieni Gregory
Iwanowicz Okolniczy Carski i prowadził do
Sali, do której gdy weszli, tenże Bojarzyn te-
mi słowy Carowi opowiedział; Najjaśniejsze-
mu i najsławniejszemu Samoderzcy, We-
«likomu Hospodarowi Dymitru Iwanowiczu z
«Bożey łaski Cesarzowi wielikomu, Kniaziowi
«wshy Rossyi, i inshych Tatarskich Carstw i
«wielu Hospodarstw Moskiewskiéy monarchyy
«podległych. Hospodarowi Czarowi, obładate-
«łowi, Najjaśniejszego i wielkiego Hospodara
«Zygmunta trzeciego z Bożey łaski Króla Pol-
«skiego i W. Książęcia Litewskiego i innych po-
«słowie Mikołay Oleśnicki i Alexander Gosiew-
«ski, waszego Carskiego Wieliczeństwa maje-
«statowi czołem biją.»

Po oddaniu zaś pokłonu, mówił od I. Kr.
Mości Pan Małogoski wte słowa; «Najjaśniey-
«szy i wielki Hospodar Zygmunt trzeci z Bo-
«żey łaski Król Polski, W. Książę Litewski
«Pruski, Zmudzki, Mazowiecki, Kijowski,
«Wołyński, Podolski, Podlaski, Inflantski,
«Estoński i inshych, a dziedziczny Król
«Szwedzki, Godzki, Wandalski, a Książę Fin-
«landzkie i inshych państw, posłać nas raczył

«posłów swoich, mnie Mikołaja Oleśnickiego z An. 1606.
«Oleśnice Kasztelana Małogoskiego, a Pana
«Alexandra Korwina Gosiewskiego Sekretarza
«i dworzanina swego, Starostę Wielizkiego
«dzierzawcę Konjuchowskiego, abyśmy imie-
«niem Iego Królewskiéy Mości Pana naszego
«miłościwego, waszey Hospodarskiéy Mości
«Najjaśniejszemu z Bożey łaski Hospodarowi
«wielkiemu, Kniaziowi Dymitru Iwanowiczu
«wshy Rossyi, Wołodomyzskomu. Moskow-
«skomu, Nowogrodzskomu, Kazańskomu, Astra-
«chanskomu, Pskowskemu, Tworskemu, Ichor-
«skomu, Permskemu, Wiackomu, Bolharsko-
«mu, i innych wielu Panstw Carowi, pokłon
«Braterski uczynili, zdrowie waszey Hospodar-
«skiéy Mości nawiedzali, i oglądali, i szczęśli-
«wego panowania na stolicy przodków Iego
«powińszowali, i chęci braterskiéy miłości I.
«Kr. Mości Pana naszego, waszey Hospodar-
«skiéy mości opowiedzieli.»

Potym list do ręki Dziaka Iego Offanasieja
Iwanowicza Własiewa oddał, który on wziaw-
szy, przyniósł przed Hospodara, i czytał po ci-
chu przed nim tytuł, gdzie iż Cesarzem nie na-
pisano, informował sam Hospodar, jako miał
Ophanas na to odpowiedzieć. Przyszedłszy te-
dy bliżey do P. P. Posłów, mówił do nich te
słowa; «Mikołay i Alexandro do Najjaśniey-
«szego i niewycięzonego Samoderzcy wiel-
«kiego, od Najjaśniejszego Zygmunta Króla
«Polskiego i wielkiego Książęcia Litewskiego
«oddali list, na którym tytułu Cesarskiego Ma-
«jestatu niemasz, ale do niejakiego Kniazia
«wshy Rusi, Dimitr Iwanowicz Cesarzem
«jest na swoich przesławnych Hospodarstwach,
«ni wy ten list weźcie do siebie, i odnieście go
«do swego Hospodara.»

Imc Pan Małogoski, przyjąwszy list nazad,
«Bierzemy, rzekł ten list I. Kr. Mości Pana na-
«szego z wdzięcznością i radzi go weźmiemy
«nazad. Ieszcze od żadnego Monarchy Chrze-

An. 1606. «ściańskiego taka zelżywość Ięgo Królewską Mość Pana naszego i Rzecz pospolitą niepotkała, jaka teraz od waszëy Cesarzkiëy Mości potyka. Bo Król Imc, jako pierwiëy w państwach swych wielką życzliwością waszëy Hospodarskiëy Mości świadczył, tak i teraz też samę przez nas posłów odnosi, i z prawdziwą radością tuśmy jachali. A przyjachawszy, ledwośmy się z piasku otrząsnęli, gdy nam do waszëy Hospodarskiëy mości iść kazano. Z wielką radością szliśmy, Osobę W. H. Mości widzieć, a teraz jako się nam nadgradza, nad nadzieję i spodziewanie widziemy. Bo W. H. Mość tym listem I. Kr. Mości wzgardzasz, i odpięczętować go niechcesz. Tytuł Królowi przedniëszy i od wszystkich Królów i Monarchów, przez wiele lat approbowany, mimo wszelką sprawiedliwość uymować każesz; co nie tylko I. Kr. Mości Pana naszego, ale i tych, którzy tu są przed oczami teraz W. H. Mości, i całą rzecz pospolitą Oyczyznę naszą obrażać musi.»

Na to sam Car odpowiedział; «Niezwykła rzecz i niczwyczajna monarchom na Majestacie siedzącym z posły się umawiać. Ale nas do tego przymusza uyma tytułów naszych od Króla Polskiego. Przez Posłów naszych deklarowaliśmy się Królowi Polskiemu, i przez Starostę Wielizkiego, który niedawnych czasów od Króla Polskiego pasłańcem do nas był, i teraz jest Posłem, z którym takąż kontrowersją przedtym, o uymowanie tytułów naszych, jako z wami teraz mieliśmy, że nie tylko Książ, nie tylko Hospodar, nie tylko Car, ale też jesteśmy Imperator na swoich szerokich Państwach. I bierzemy się za ten tytuł, który mamy od Boga samego, i zażywamy tego tytułu, nie słowy jako inși, ale rzeczą samą, gdyż ani Assyryjscy, ani Medscy monarchowie i Cesarze nawet Rzymscy większym prawem i słusnością tytułu nad nas nieużywali. Bo nie tylko żebyśmy byli Książ

«albo Hospodar, ale niejedno Książów albo Hospodarów, ale złaski Bożey i Królów pod sobą mamy, którzy nam służą, i nikogo sobie w panowaniu równego w tych północnych krajach niemamy, i nikt nie rozkazuje, jedno wprzód P. Bóg, a po nim my sami, jakoż wszyscy monarchowie tym nas tytułem Imperatorskim opisują, sam tylko Król Polski uymę nam w tym czyni »

Na to mu poseł odpowiedział: «wasza Hospodarska Najjaśniejsza miłość zacząć mowę swą raczył, że niczwyczajna rzecz jest Monarchom siedząc na Majestacie z posły się umawiać. Prawda jest, ale i to też nie zwykłą mimo Instrukcją posłom się wrzecz wdawać. Iednakże iż mię W. H. mość na to sam wyciągasz, ja chociaż niejestem tak sposobny, abym na te rzeczy nieprzygotowawszy się W. H. mości płacić miał, wszakoż zem jest Polak, człek wolnego narodu, zwykłem liberè mowić. Wspomnyi W. H. Mość albo każ weyrzec w kancelarye Koronne, Litewskie i swoje Moskiewskie, a nawet i spytać tych starych Bojar dumnych swych, jakimi się tytułami pradowie W. H. Mci tytułowali. Nie tylko Najjaśniejsi Królowie Panowie nasi tego tytułu Cesarzkiego, jaki sobie W. H. Mę uzurpujesz, nieprzypisowali, ale i sami przodkowie W. H. Mci żadnego Cesarstwa sobie nieprzywłaszczali, i sami tym się tytułem, jaki I. Kr. mość Najjaśniejszy i nieprzewyciężony Pan przez nas w liście swym W. H. mci przyznawa. A nie inszym dawniejszych czasów pisał I. Kr. mość Pan nasz, jako W. N. H. mość w państwach swych uraiłował, chęć i pomoc wielką do odzyskania Oyczyzny W. N. H. mci pokazał, i daléy wprzyjaźni swoiey szczeréy nieustawając, do tego czasu tym więcéy onę W. N. H. mci oświadcza. Co W. N. H. mość nie słowy, ale rzeczą samą po Królu Imci Panu naszym niezwyciężonym uznawać ra-

«czysz. Lecz zaś jako to Wasza Najjaśniejsza
«Hospodarska mość lego Królewsk.éy mci od-
«dajesz, łatwo to każdy na oko obaczyć może.
«Swieżo W. N. H. Mc zapomniawszy tego, zes
«cudownie za pomocą Boga, i złości I. Kr. Mci
«Pana naszego miłościwego, za pomocą ktemu
«narodu naszego Polskiego, albowiem krew swo-
«ję Bracia nasi Polacy wyléwali dla waszég
«N. H. Mci, na tym Majestacie,» (ukazał go ręką)
«posadzonéy, miasto wdzięczności niewdzięcz-
«nością, miasto przyjaźni nieprzyjaźnią znaczną
«oddajesz, chęcią i przyjaźnią Króla Imci Pana
«naszego pogardzasz i wielką przyczynę do roz-
«lania krwi ludzkiéy z siebie dawać raczysz.
«My z takowéy krzywdy Króla Imci Pana na-
«szego wielce żalśni zostajemy, oświadczać
«się Bogiem samym, W. H. Mcią, i temi dum-
«nemi Bojary, że nie z Króla Imci P. Naszego,
«ale z W. N. H. Mci przyczyna wielka daje się
«do rozerwania przyjaźni z Królem Imcią Pa-
«nem naszym i Rzpltą. My tedy z tym gotowi
«odjechać do Króla legomości.»

Na to Car posłom odpowiedział; «wiemy
«bardzo dobrze jakimi się tytułami przodko-
«wie nasi tytułowali, i pokazałibyśmy to wam
«pismem, jedno miéysce niepotemu. Ale gdy
«Bojarom swym dumnym o tym z wami roz-
«każemy mówić, pokażą to, i my sami poka-
«żemy wam, jakimi się tytułami przodkowie
«nasi szczylicili, a teraz że Król Polski uymuje
«nam tytułów, nie tylko to nas, ale i Boga sa-
«mego i wszystkie Chrzescianstwo obrażać mu-
«si. Deklarowaliśmy się Królowi Polskiemu,
«że ma z nas sąsiada, ma brata, ma przyjaciela
«takiego, jakiego ieszcze nigdy Korona Polska
«nie miała, a więcey się nam teraz od Króla
«Polskiego trzeba strzedz, niż od którego z nay-
«odlegléyszych Pogańskiego Monarchy.»

Na to zaś P. Poseł odpowiedział Carowi;
«Nie życzyłbym ja tego aby się o tytuły krew
«Chrzesciańska miała rozlewać, i Wasza Nay-

«jaśniejsza Hospodarska mość niema się tym An. 1606.
«obrażać. Bo zwyczaj ten jest, że się Monar-
«chowie wielcy ważnych rzeczy przez posły swe
«zwykli upominać. Pann Starościé Wielizkie-
«mu, który od Króla Imci i pierwiéy był posła-
«ny do W. N. H. Mości, wolno było to rozka-
«zanie W. N. H. Mci Królowi Imci donosić i
«nie donosić. Ale wasza Carska mość miał po-
«słów swoich na seym przysły do Króla Imci
«o tym posłać, gdyż to jest sprawa seymowa.
«Nie tajno W. H. Mci, że Król Imc Polski w
«wolnéy Rzeczypospolitey panuje, w którég
«bez konsensu wszystkich stanów, i jednego nie-
«wymując, nie inszego nad pierwsze zwy-
«czaje, ani przydawać, ani wynować nie może.
«Nas teraz nie z seymu odprawiono, bo i ja był
«na scymie podczas propozycyi tylko dzień
«jeden.»

Na to taką dał Car replikę: «Wiem ia to do-
«brze że się scym skończył i że was z seymu
«odprawiono, wiem że was z odprawą w Orszy
«nierychło dogoniono, i to też wiem, że niektórzy
«z waszych radzą Królowi Polskiemu, aby nam
«tych tytułów niedawano. Wszakoz o tem béd-
«zie czas szeroce z wami wieść kontrowersye.
«Panie Oleśnicki, pytam was tedy, gdyby też
«od kogo był list pisany do was, na którymby
«tytułu waszego szlacheckiego niebyło, przy-
«jęlibyście go, albo nie? Ia znaiąc chęć waszę
«w państwach Króla Imci Pana waszego będąc,
«i wiedząc, że się nam na każdym miéyscu ży-
«czliwym stawisz, przeto nie jako posła, ale ja-
«ko przyjaciela naszego w państwach naszych
«szanować chcemy. Podzcie de ręki naszég, nie
«jako poseł; wtym ściągnąwszy rękę od Maje-
«state, witać go chciał.»

Na co P. Małogoski rzekł; «Najjaśniejszy
«miłościwy Hospodar, łaski téy, którą wasza
«Carska Mość pokazować raczysz osobie moiég
«wdzięczeniem. Ale że mnie W. Carska mość
«nie jako posła chcesz przyjmować, uczynić

An. 1696. «tego niemogę.» Rzekł potym Car; «Więc ja-
«ko poseł.» Zatył witał go P. Poseł, po nim
P. Starosta Wielizki Gosiewski. Za tym Diak
wziąwszy list czytał go przed Carem po mału,
i zaś informowany od Cara rzekł do Panów
Posłów; «choć takowego listu bez tytułu Ie-
«go Cesarskiéy Mości niegodziło się od Króla
«Polskiego Pana waszego przyjmować, lecz że
«teraz następuje akt wesela Cesarza Imci, a na
«to wesele Król Polski was posłał do Iego Ce-
«sarskiego Majestatu, z tey tedy przyczyny Ie-
«go Carska Mość i krzywdy swéy w nieopisa-
«niu tytułów jego na stronę uchyliwszy, ten o
«to list Króla Pańa Waszego, i was posłów je-
«go przyymuje. Wy kiedy się zaś do Króla Pa-
«na waszego wróćcie, mówić będziecie, aby
«wprzód listów takich z nieopisaniem zupeł-
«nego tytułu Cesarskiego posyłać tu niekazał.
«Bo Cesarski Majestat mianowicie wam to roz-
«kazał powiedzieć, że napotym od Króla Zyg-
«munta, ani od kogo inszego żadnych listów
«bez zupełnego tytułu swego Cesarskiego przy-
«mować nie każe. Ale teraz co macie w zlece-
«niu od Zygmunta Króla Pana Waszego spra-
«wycie poselstwo do Cesarskiego Maje-
«statu.»

Po odprawieniu poselstwa kazano P. P. Po-
słom sięść. Ofanasiéy z informacyi Cara przy-
szedłszy do posłów, tak mówił; «Mikołay i
«Alexandro do Nayjaśniéjszego Samodzierzce i
«Wielkiego Hospodara Dymitra Iwanowicza z
«Bożéy łaski Cesarza i wielkiego Kniazia wszy-
«stkiéy Rusi i innych Tatarskich Carstw i wie-
«lu Hospodarstw Moskiewskiéy Monarchyi pod-
«ległych, Hosudara, Cara i Obładatelą od Nay-
«jaśniéjszego i wielkiego Hospodara Zygmunta
«trzeciego z Bożéy łaski Króla Polskiego i wiel-
«kiego Książęcia Litewskiego Pruskiego i in-
«nych. Mówiliśmy na poselstwie iżby Nayjaś-
«niéjszy Zygmunt Król Polski pozwolił I.
«Wielm. Ierzemu Muiszchowi Wojewodzie Sen-

«domirskiemu Iasnie Wielmożną Córkę jego,
«do Nayjaśniéjszego i niczwyciężonego Samod-
«zierzcy odprowadzić, i ta Cesarzowa Ieymć
«łaski Bożéy w dobrym tu zdrowiu przyje-
«chała, a Cesarski Majestat wdzięcznie od Króla
«Pana waszego przyjmuje, i was swym Car-
«skim miłosierdziem żałować będzie. A co ty
«Alexandro mówił, iż Nayjaśniéjszy Zygmunt
«Król Polski i wielki Książę Litewski, wam Po-
«słom swoim rozkazał ż Bojary dumnymi Car-
«skiego Majestatu o dobrych prawach monar-
«chyi Moskiewskiej i Korony Polskiéy mówić,
«Iego Cesarski Majestat po swemu miłosierdziu
«rad na to pozwoli, i rozkaże dumnym Boja-
«rom z wami zasieść, i o ich Hospodarskich
«sprawach, rozmówić się.»

Siedli zatył P. P. Posłowie, zas do Ofana-
siejá rzekli, «zwyczaj ten był zawsze, że się
«Hospodarowie Moskiewscy o zdrowiu Króla
«Imci powstawszy pytali.» Car usłyszawszy to py-
tał się o zdrowiu Króla Imci siedząc; «Król
«Imc Pan wasz dobrze li zdrów?» Rzekł P. Ma-
«łogoski; Króla Imci Pana naszego z Bożéy łas-
«ski dobrze zdrowego i szczęśliwie panującego
«odjachaliśmy w Warszawie. Ale wasza Carska
«Mość powstać miałeś pytając się o zdrowiu
«Iego Królewskiéy Mości.» Rzekł Car» Panie
«Małogoski, u nas ten jest zwyczaj, że po wy-
«rozumieniu zdrowia dobrego dopiero powsta-
«jemy.» Powstawszy tedy trochę z Majestatu
rzekł Car; «Z dobrego zdrowia Króla Pana wa-
«szego przyjaciela naszego cieszymy się.» Wtym
podarunki oddawano, które wprzod z Rejestru
«jemu danego czytał Hrehory Iwanowicz Mi-
«kulin. Imc Pan Małogoski, Konia Tureckiego,
«konia Neapolitańskiego; Łańchuch złoty pan-
«cerzową robotą, roztruchanow 13. Konwi zło-
«cistych 2. Psa brytańskiego, ale tego aż naza-
«jutrz wzięto. Wymówiono w tenczas niemiec
«tego zwyczaju. Dano woduznym od tego psa
«soboli soroków 2 i złotych 100.

Imc P. Gosiewski Konia Tureckiego. Po od-
«daniu upominków, Ophanasiéy powiedział;
«Cesarski Majestat żałuje was objadem swym.»
Zatym odprowadzono Ichmci do dworu posel-
skiego, a Panowie przyjaciele na Carskim obie-
dzie byli. Tegoż dnia miała rozmowę Carowa
z Carem, z strony czynienia jeść, iż tych po-
traw nie mogła używać, które z Zamku da-
wano. Przeto za raz posłano po Kuchmistrza i
po kucharze polskie, którzy tamże wszelakim
dostatkiem gotowali dla niéy, i klucze do spi-
żarni do piwnic dano wszystkie. Do Fraucy-
meru też posłał Car, bo z sobą bardzo tesknili,
bojąc się wieczny niewoli, że każdą objecuje
wolno pusić do Polskiéy, która tylko zechce.

Die 14 Majj w Niedzielę swiáteczną nie do-
szło wesele z pewnych przyczyn, tylko Car
wszystkich Panów przyjaciół solemniter trak-
tował na zaruku.

Die 15 Majj Car darował Carowéy szkatułę z
klejnotami, których cena (jako powiadają) wy-
nosiła na rublów 500,000, z której darować
kazał, coby komu rozumiała. A Panu Woje-
wodzie złotych 100,000, i kazał je zaraz wieść
do Polskiéy na wypłacenie długów, ale zniemi
niepóspiano wyjeżdzać i niewieleśmy ich za-
żyli. Darował też i sanie, u których ucha i hoł-
ble na aksamicie srebrem sadzone, u chomonta
sorok soboli zawieszonych, koń w tych saniach
biały, kantar srebrem oprawny z czapłą kitą, z
kapturem perłami sadzonym, sanie wszystkie
pstrym aksamitem obite, dek na nich czerwony
z narożnikami od pereł, a w saniach koc, i
kołdra sobolami przedniemi podszyte. Carowá
rozdała z téy szkatuły klejnotów niemało pa-
nom przyjaciołom. Tegoż dnia o wtórey godzi-
zinie w noc, ze wszystkim Carowá wyjechała
na zamek na onéy karecie, a to dla tego wnocy,
aby nacisku nie było. Synowie Bojarscy pieszo
szli przed kareta i alabartnicy.

Dnia 18 Majj koronacya Carowéy odprawiła

się. Niżli z zamku wyszli całowali obojekoronę An. 1666.
i krzyż potrzykroć i kropiono ich wodą święco-
ną, potym szli do Cerkwi. Rozpostarto na drod-
ze złotogłów na suknie czerwonym, wprzod
niesiono koronę wielką kosztowną, przed nią
szli dwaj władcy z trybularzami, za koroną
niesiono miednicę złotą i inśze obrzędy Cerkie-
wne. Przeciw téy koronie wyszedł z téy Cer-
kwi Patryarcha z kilkunastu Biskupów, i po-
modliwszy się wniósł ją do Cerkwi. Za tym
w półgodziny, ruszyli się do Cerkwie, i szło
nayprzód z półtorasta dworzan w złotogło-
wach, za niemi szli Ichmc P. P. przyjaciele z
berdyszami, i czterech onych panów co przy
Carze stawają, piąty z mieczem. Za tym no-
szono drugą koronę z krzyżem i sceptrum. Car
szedł w koronie i szacie kosztownéy. Po pra-
wéy ręce prowadził go P. Małogoski poseł, a
po lewéy Książ Mscisławski. Szła przy nim Ca-
rowá po Moskiewsku kosztownię ubrana w
szacie perłami i kamieniami na wisniowym aksa-
miciéy sadzonéy, prowadził ją po prawéy stro-
nie P. Wojewoda Ociec iéy, a po lewéy Knia-
hyni Mscisławska, za nią szli Panowie przyja-
ciele, i sześć Moskiewek żon Senatorskich. Sko-
ro weszli zamkniono Cerkiew, mało tam naszych,
więcey Moskwy wpuściwszy. Odprawowało się
to nabożeństwo wedle ich obrzędu. P. Woje-
woda będąc chory prędko wyszedł. Po nabo-
żeństwie konfirmacya szluba, i zamiana pier-
sieni, po tym koronacya była i unkcyá more
Graeco. Po koronacyi P. P. Senatorowie i Bo-
jarzy wszyscy co tam byli przy tym akcie i w
Moskwie (porządkiem ich w Cerkiew wpusz-
czano) przysięgali, ale zdradziecko. Po przy-
siedze całowali rękę. A patryarcha nad czołem
w koronę całował. Odprawowały się te cere-
monie kilka godzin. Na wychodzenie z Cerkwi
i u schodów rzucano złote dzięgi, biła się Mo-
skwa kóło nich palcatami, w której ciźbie
uderzono kilku naszych, mianowicie posłowych,

An. 1606. czym urażeni będąc, nie odprowadziwszy Cara na zamek odjachali do gospod. Przychodząc Car po drzwi pokojowych, obaczywszy kilku Polaków znacznych w kupie, uczyniwszy korpuzę, kazał rzucić kilkanaście Portugałów między nich, ale żaden się nie rzucił do nich, owszem jednemu parę ich na kołpak wpadło, ale ich strząsnął na ziemię, co zobaczywszy Car niekazał więcej rzucać, bo się do nich Moskwa cisnęła. Tego dnia nic więcej nie było tylko koronacya.

Die 19 Maji wpiątek na zajutrz Consilium się zaczęło, skoro świt uderzono w bębny i w trąby, których bardzo wiele było, i tak trąbiono na przemiany aż ku południu. Potym wezwano P. Wojewody i P. P. przyjaciół na objad. Poszli wszyscy, ale zaś P. Wojewoda odprowadziwszy Cara z Carową do stołowej izby odszedł do dworu swego, dla tego że P. Poseł nie był u stołu, bo mu niepozwolono siedzieć za Carskim stołem, o co przedtym P. Wojewoda pilnie prosił Cara, żeby wdzięczność Królowi Imci pokazał tymże sposobem, jako on pokazał posłowi Carskiemu na weselu swoim, bo mu kazał u stołu swego siedzieć, żeby też poseł I. Kr. Mości mógł siedzieć u jego stołu, aże tego otrzymać niemógł P. Wojewoda, przeto i sam u stołu niesiedział. Na tym obiedzie niebyło nic wymyślnego, tylko Car po Hussarsku ubrawszy się siedział w majestacie wyżey opisanym, a Carowa podle niego w inszym majestacie podobnym Carowemu tylko że w mniejszym. Nicht inšzy u tego stołu nie siedział. Przy Caru po prawey ręce stali z gołemi siekierami i mieczami za nim u stołu Senatorowie Moskiewscy, po lewey ręce przy Carowey stała Pani Chorążyna, i księżniczka Kosierska. Od nich za stołami siedzieli Panowie przyjaciele, u tychże stołów daléy aż ku drzwiom słudzy, a drudzy u inšzych stołów pośrzod izby. Złota tylko a srebra naywięcéy postawiono koło filara, który

jest w pośrod izby, w krąg cztery stoły po trzy sążnie, na stołach stopnie aż do stropu zastawiono, a oprócz tego w sieni także trzy stoły długie zastawiono, na których jeść pić noszono. Po obiedzie odeszli słudzy do gospod, a Panowie przyjaciele do Pałacu Carskiego, gdzie byli z muzyką dobréy myśli, ale nieszczęśliwa ta dobra myśl piątkowa była. Był po obiedzie na pokojach u Cara P. Wojewoda, frasując się o P. Pośła, ale prędko odszedł.

Die 20 Maji na zajutrz znowu w one trąby zagrano dość brzydko. Przed objadem Patriarcha z duchowieństwem upominki oddawał Carowéy: Rysie, Sohole, Roztruchany, złotogłowy. Przed obiadem był P. Wojewoda u Cara, przekładając i rozważając mu to, jako się wielka wzgarda stała chęci Królewskiej przez nieuszanowanie Pośła jego, i prosząc, aby się to więcej niedziało, ale żeby za stołem Carskim siedział. Na co, acz nie rychło, ale pozwolił jednak Car, ale tego dnia niemogło to być, aż nazajutrz. Dla czego i tego dnia nie siedział P. Wojewoda u stołu, ale jadł z Panem Posłem w swym pałacu tak że żadnych potraw wymyślnych, ani ceremonii ani muzyki nie było. Żołnierze tego dnia u stołów siedzieli, pił Car za zdrowie całego żołnierstwa Polskiego. Carowa tego dnia w Polskim stroju była, a Car w Moskiewskim. Tego dnia żołnierze Cara witali, naznaczył im kontentacyą na koń po rublów 100. Ale niedoszła za odmianą rzeczy. Tegoż dnia Laponowie upominki oddawali rysie i psy białe wyprawne.

Die 21 Maji P. Poseł oddał na pokoju upominki od Króla, było sztuk 33 osobliwych. Roztruchany rozmaite i sztuczne były, Łańcuch kosztowny. Tegoż dnia wezwany był i siedział P. Poseł u stołu Carskiego, nie właśnie u tego gdzie Car w Majestacie siedział, ale po prawey ręce postawiono stolik za którym siedział z P. Wojewodą, i dwór wszystek jego cze-

stawano. Car i Carowa w polskim ubiorze byli w koronach. Die 22 Maja także Polacy służyli do stołu, był i P. Poseł, ale u innego stołu siedział. Tańczyli po obiedzie P. P. przyjaciele. Car się przebrał w Ussarskie szaty, tańczył raz z Carową, drugi raz z P. Wojewodą. Cereemonije w tańcu te były: wszyscy panowie, gdy mieli służyć Carowi w tańcu, wprzód całowali rękę jego, potem szli porządkiem swym czapki zdjawszy. P. Wojewoda z P. Posłem na ostatku tuż przed Carem. Gdy też sami P. P. przyjaciele tańczyli, tedy także zdjawszy czapki, oprócz posła, ten tylko mijając Cara zdycymował coraz czapkę. Gdy zaś P. Wojewoda tańczył z Córką wiodł ją po lewéj ręce. Tańczył Car z P. Wojewodą, a Carowa z Księżniczką służyły im. Nalewano dostatkami picia wszelakiego; Moskwy w ten czas nie było, oprócz Ofanasieja i Massalskiego. Rozeszli się o zachodzie słońca. Die 24 Maja czystowała Carowa wszystkich Panów Moskiewskich w pokoju swoim. Już téż nocy kupiła się Moskwa po ulicach turmami się przechodząc. Za czym żołnierze zbrojno jak do potrzeby stali pogotowiu, rozumiejąc że się na Polaki buntować mieli. Powiedano Carewi, że to nie bez przyczyny i żeby się strzedz zdrady, o której już posłuchy były znacznie, ale był takiego animuszu, że i powiadać sobie o tym nie dał, i tych co powiadali karać kazał. Przeto też i drudzy co widzieli, milczeli dla bojaźni.

Die 25 Maja w dzień Bożego Ciała uciszyło się; jednak pod pretextem tego, aby się naszych ostrzegać mieli, buntowali i gotowali, w nocy rozruch uczynili. Na jednego z Polaków potwarz włożono, jakoby bojarkę jadącą zgwałcił, o czym na zajutrz była skarga u Cara, i inkwizycya, na której się nic niepokazało; a oni niecnotliwie dla tego to czynili, żeby się Car niepostrzegł, i żeby onych buntów i konfederacyi nieszlakowano. Téż nocy пойmano sześciu

szpiegów, którzy do zamku przyszli na zwiedzy, An. 1606. trzech zabito, a trzech zamęczono.

Die 26 Maja wpiątek przyszli żołnierze do Pana Wojewody, opowiadając to, że jawne niebezpieczeństwo, z czym zaraz P. Wojewoda do Cara poszedł. Car się z tego śmiał, mówiąc i dziwując się, że tak Polacy małego serca. Przeto w nocy po wszystkich ulicach kazał zaraz strzelecką straż zasadzić, żeby Polaków strzegli, bo się Moskwa znacznie już buntować poczęła, i znaczne naszym okazy dawała. Już téj nocy lud, którego tylko było w mili od Moskwy 18,000, o którym wiedział Car, tylko rozumiał, że to do Krymu miał iść, bo tam codzień woyska wysyłał, w miasto różnemi bramami wpuszczono. Bramy wszystkie 12 już opanowali zdraycy, już ani z zamku ani do zamku nikogo niepuszczono zwłaszcza w nocy, Atoli jako mówią, kogo P. Bóg ma skarać, temu rozum odeymie. Widząc nasi już znaczne niebezpieczeństwo, niepoczuli się i nieradzili o sobie, owszem bezpieczni byli, że tak rzekę, jako w domu spali, o niczym niewiedzieli.

Dnia 27 Maja. Tumult nieszczęsny, gdy już zdraycy dawno się na to zkonfederowawszy i przysięgłszy we wszystko się sposobili. Ten Car dzisiejszy Wasil Iwanowicz Szuyski ich pryncypałem był w téj sprawie, obiecując zamki państwa między nich podzielić i godności insze konferować. Lud też postronny mieli, dla tego, jeżeliby się co Moskwy było do Carskiej strony przyłączyło, kupców co przedniejszych do téj fakcyi przywiedli i miru część zwłaszcza starsi wiedzieli o tym, a drudzy niewiedzieli. Z wielkiego Nowogroda naywięcý Bojar i służącego ludu do tego sposobiono. Rano w sobotę, naypierwéj po ulicach hasło sobie także dawali do Horoda, do Horoda! Horyé Horod, a to dla naszych, żeby rozumieli że się w zamku zapaliło, i zaraz gospody wszystkie polskie oskoczono, żeby ratować niemogli bard-

As. 1606. zo prędko zamek w moc wzięli. Potym w dzwo-
ny wszystkie uderzono, zewsząd się lud niez-
liczony do zamku sypie zbroyną ręką. Nay-
pierwiéy alabartniki rozproszyli. Po tym na
pałace wpadli. Sam Szuyski z pomocnikami
do pokoju pierwszego wpadł, w którym nay-
przód Bosmana (który przy Carze sypiał) za-
bili. Wtym Carowa jeszcze się niebyła ubrała,
i wszystek Fraucymer jeszcze bez stowłosa by-
li, tylko że się ze snu porwawszy do indera-
ków, usłyszawszy rozruch w zamku wypadnie,
chcąc się dowiedzieć cò się dzieje. Zaraz usły-
szawszy złą nowinę że Cara zabito, myślić Ca-
rowa poczęła co czynić. Zeszła na doł do je-
dnego sklepu, ale gdy iéy tam nieradzono być,
wróciła się na górę, tam idącą zepchnęli nie
wiedząc kto jest, bo tak mniemam, gdyby ją
byli poznali, nie ważyliby się byli. Weszła je-
dnak do izby, tamże między białemi głowami
była. Zaraz się też zdraycy posypali do pała-
ców. Tam też był przy Carowéy Ian Osmulski
pokojowy, tam gdy się już darli do drzwi poko-
jowych, wypadł siekąc wszystką siłą, i długo
wspierał na schodach, że mu w ciasnym miey-
scu radzić niemogli, aż gdy już zemdłał, roz-
siekali go na sztuki. Potym Panią Chmielow-
ską starą postrzelili, z którego postrzału w kil-
ka dni umarła. Do izby wpadli gdzie była Ca-
rowa zbiałemi głowami. Iuż więcéy nie bili
białych głów, tylko na łupież wpadli, rzuciw-
szy się do Komor w których sypiały. A w tym
starsi Bojarowie przypadli, pos, ó stwo rospęd-
zili, straż przystawili, żeby się już targnąć na
nich nieśmieli. Rzeczy ich wszystkie i Carowéy
w sklepach pochowawszy popieczętowali. Ca-
rową do innéy izby ze wszystkimi białogłó-
wami sprowadzili, upew iwszy ich, że im nic
niebędzie. To jedni w zamku zrobili, a owdzie
się inni ubiegali do stajnie które były tamże
w zamku za Wojewody dworem przez ulicę,
tam 25 Człeka pacholików i woźniców, tak Pań-

skich, jako i naszych słuźnych zabili, koni 95
wzięli. Ieden chromy był, i tego wzięwszy za-
bili, obłupili, w cwierci porąbawszy zabrali.
Wojewoda nic jeszcze niewiedział o Caru, tyl-
ko widząc co się dzieje, zwątpił już o zdrowiu,
ratować ich tam trudno było, bo wrota zatara-
sowane były, oni z ulice zawalić je kazali, a
my zdworu się zaparli. Wiéc nie wiele nas by-
ło we dworze, bo warta pięćdziesiąt piechoty,
którzy w nocy strzegli, już byli do gospod sko-
ro dzień odeszli.

Iuż by byli radzi wszyscy do dwora bo sta-
nęli pod chorągiew, ale ich niepuszczono, żoł-
nierze też na swych stanowiskach będąc, sta-
nęli pod chorągwią, tak tylko jako wsiedli,
chcieli się też przepawić jako do zamku, ale
trudno było, bo kobylicami ulice zawalono, i
mocnym ludem zastawiono, jednak uderzyć na
nich nie śmieli, tylko stanowiska ich ubieżaw-
szy, konie, czeladź i rzeczy wszystkie rozszar-
pali. A oni tak do czasu w sprawie stali, i tak
tylko z sługami i komornikami i zdrobną cze-
ladzią został Pan Wojewoda w swym dworze.
Byliśmy jednak gotowi się bronić, tego się
spodziewając, co się drugim działo w oczach
naszych. Iuż były działa wyrzchtowane prze-
ciw oknu ku nam, drugie pod mur zastawione,
tylko żeśmy przecię sklepy mieli murowane,
wktórych niełatwo by nas dobyć mogli, chyba
wielką mocą. Iuż byli kamienie poczęli na dwor
rzuć, cisnąć się na parkany, i strzelców za-
kradło się było niemało dziurą od Czerców, o
których niewiedzieliśmy. A w tym Bojarowie
przyjechawszy do wrót, zawołali, żeby kogo star-
szego P. Wojewoda posłał na traktaty do P. P.
dumanych, nieufaliśmy im, przeto dali zakład
Bojarzyna iednego, który miał pod sobą strzel-
ców 500. Posłał te!y P. Wojewoda sługę swe-
go Starszego Pana Stanisława Gogolinskiego,
przesadziliśmy go przez parkan, bośmy wrot
otwierać nieśmieli. Na którym gdy zbroję zo-

baczyli, rozumieli że tam ludu zbroynego wiele było. Ten gdy przyszedł przed Pany dumne, uczynił do niego rzecz jeden Senator Tuczyszczów przezwiskiem, który też był przednięszym zdrajcą. i autorem téy sprawy, pokazując to i wywodząc; «Ze Bóg wszechmogący w opatrności swéy ma wszystkie Królestwa, i wedle upodobania swego onemi rządzi, «a bez jego woli nic się nie dzieje; przeto i to «co się stało, z woli Bożéy się stało, zmiennik «ten który Państwo nasze osiadł, iż go niesprawiedliwie nabył, nieposzedłszy z pokolenia «Carskiego, przeto się z niego niedługo cieszył, dziś koniec żywota i państwa jego przyszedł. A Pan twój słusznie by też zniemi przypłacić tego był powinien, ponieważ on jego «był opiekunem, on go tu w ziemię naszą «wprowadził, on przyczyną był wszystkich «przeszłych szkod i wojen, on Ziemię spokojną «zburzył i zamieszał, ale że Bóg go zachował «tego niebezpieczeństwa do téy godziny, niech «chwali Boga, już się daléy niebojąc, aby go co «potkać miało, i córkę jego ze wszystkiemi zachowaliśmy zdrowo. Idź a powiedz to Panu «swemu.»

Dopierośmy w ten czas rozumieli kiedy przyszedł i wierzyli że Cara zabito, z jednéy strony żal wielki, z drugiéy jakakolwiek pociecha, że nas ubezpieczono pokojem. Iednak potym począł się lud cisnąć do Pałacu, aż prawie na parkany leźli. Przeto znowu słał P. Wojewoda Pana Gogolińskiego, żeby się lud niecisnął, ponieważ choć się niemieszam do téy sprawy, jednak z żalości swéy niewytrzymam daléy, gdyż nieżal mi będzie pocziwie umrzeć. Zaraz tedy pospółstwo odpędzono i dwór strzelcami otoczono.

Tylko cośmy się trochę uspokoili, ali znawa we wszystkie dzwony uderzono. A wtenczas Książęcia Wisniowieckiego dobywałi wszystką mocą. Ten gdy już chciał ze wszystkiemi sługa-

gami i czeladzią konno do zamku albo wpole Am. 1609. biec, niewiedząc co się dzieje, alić mu dano znać, że już i Cara zabito i Polakow niemało zginęło, wiedząc że już niebyło po co jeździć, kazał konie postawić, a sam się umyślił bronić zdomu. Acz go już ubezpieczyli pokojem, i przystawów kilku dano. Iednakże gdy się pospółstwo uacisnęło, wpadli w dwór dla łupów, spodziewając się, że po rozszarpaniu rzeczy i samemu się dostać miało, krzyknawszy na czeladź, uderzył na nich. Tam gdy mu radzić nie mogli, wskok zatoczywszy działa strzelali do gmachów. Oni też przecię się bronili, i do trzechset Moskwy zbili, którym jeszcze puszkarz pomógł na śmierć, zły wyrychtowaniem działa. Co miał do sciany uderzyć, to on w swoich że Moskwę poniżył, i uczynił w nich czystą dziurę. Sam Książę szły ich z łuku nie źle. Widząc tedy Szuyski, że ludzi wiele upadło, skoczył sam (ten to Carem został) krzyknął na Książę, żeby się hamował, wyjawszy krzyż pocałował ślubując mu pokoy, uwierzył mu Książę i puścił go do siebie. Wszedłszy w dom płakał bardzo, widząc tam wiele Moskwy pobitych, którzy się dla łupów tyłem poprzekradali, drudzy się oknami łamali, wszystkich nasi pobili. Bojąc się tedy Szuyski, żeby co potym niepotkało Książęcia od pospółstwa, wziął go z sobą na inszy dwór i sługi przedańsze z nim rzeczy rozebrawszy, konie wszystkie. 17 mu człeka zbito w tym pogromie i sługę jednego. Do Pana Starosty Krasnostawskiego już się też poczęli dobywać, szturmować, pod parkany podkopywać, ale gdy w obronie stali, przybieżali Bojarowie, uhamowali, i straż zostawili koło dworu. Iuż przedtym naszych bardzo wiele pobito, mianowicie na Ulicy Mickickiéy, gdzie dwór Carowéy stanowisko swe miał, tam naywiększą moc obrócono, bo tam było do kilku set Polaków, w jednéy ulicy; ale cóż potym, kiedy się niemogli ratować, bo

An. 1606. zrazu jeszcze drudzy spali, kiedy gospody ob skoczono wszystkie z osobna, przeto się kazdy z swego domu bronił z czeladzią, albo który był towarzysz towarzysza bliższy przebijali się do siebie i wespół bronili, drudzy na ulice, gdy im już strzelby nie stało, wypadli z ręcznymi broniąmi. Legło tam Moskwy bardzo wiele, bo się nasi bronili do ostatniéy, chyba których na wiarę pobrali, odebrawszy od nich oręże pobili, i tak ich naywięcéy poginęło, a gdzie zaś było naszych w kupie kilkanaście, kilkadziesiąt, w obronnym mieyscu, nie mogli im poradzić i zostawili ich. Tam zginęli Andrzej Komorowski z Zywca, ten się długo i dobrze bronił z mieczem, Samuel Strzyżowski, Jakub Horodecki sługa P. Wojewody, Stanisław Łagiewnicki, Jan Zabawski, Woyciech Pierzchliński, Stanisław Sumowski, Jakub Solecki, innych imion niewiem, Przeclawski, Gliński, Krużyński, Marcińkowski, Gotard, Hańczyk, Kunoski, Mijakowski, Witowski, Haler, Bobola; z sług Carskich, Skliński, Stanisław Lipnicki, Borszay, Czadowicki, Iwanowski, Chrapkowski, Wąsowicz, Pełczyński, Haraburda, Hołownia. Nad temi wielkiego okrucieństwa dowodzowali, bo gdy na jednym mieyscu kilku ich było, zgodzili się na to, żeby się poddać niebroniąc się, gdyż im przysięgali, że mieli być wolnemi. Gdy się tedy poddali, i pytano ich naprzód, który większy Pan między niemi, odezwał się Skliński. Porwawszy go tedy, rozkrzyżowali na stole, tamże obciawszy ręce i nogi brzuch rozpruli. O Lipnickim to drudzy powiadali; drugich rozmaicie katowali, oprócz P. Borzę, który się w inszém gospodarstwie bronił dobrze, kilka kroć wypadł z mieczem, aż go jeden postreził. Gdy się do izby wracał, a on się w sieni na niego nasadził. Swirski się obronił, i inszych nie mało na téy ulicy pobito, pachołków zwłaszcza a woźnic, etc. Tamże zginął Piechota mie szczaniu z Krosna zsynem samo-

czwart. A których P. Bóg zachował, ze wszystkiego ich obnażyli, poranionych, pokłutych ledwo żywo zostawili. Było tego tyraństwa wiele i okrucieństw niesłychanych. Trupy bezduszne, pastwiąc się nad niemi, próli, kłuli, ćwiertowali, sadło z nich wypruwszy w błota, w gnoje, w wodę rzucali. Zdobycz wielką z tamtéy ulicy odnieśli, bo możnych i strojnych wiele tam było. Drudzy, a zwłaszcza ci, którzy książęcia dobywali, porwali się na P. Zygmunta Tarła Chorążego Przemyskiego. Zaczym prędko go dobywali, niemógł się im oprzeć. Samę Panię Tarłową postrzałem obrażono, czeladzi człeka no 18. zabito, rzeczy wszystkie zabrano, sami tylko w Koszulach zostali. Tamże Panią Herburtową też potkało i P. Lubomirskiego. Ztamąd zaraz, bo niedaleko było, dobyli się do Księdza Pomaskiego Sekretarza Królewskiego, mszą na ten czas mającego, i tylko eo rzekł; *Ite Missa est*, ostatnie drzwi wybili, jeszcze był w ornacie. Tamże obraz Nayświętszém Panny postrzelili z aparatów samego obłupili i przed ołtarzem zabili i brata jego rodzzonego. Nazajutrz skonał. Czeladzi mało co zostało, rzeczy wszystkie rozchwycono.

Ksiądz Alexander Szendecki Kanonik, i ten tylko nago uszedł po Niemiecku, i tego P. Bóg ratował, bo rozumieli że Niemiec, ale żeby byli postrzegli ze Ksiądz, tożby mu się stało. Na Pana Starostę Sanockiego nie rzucali się, bo tam wiedzieli o żołnierzach, tamże się do niego zbiegli P. Niemojewski Podstoli koronny, P. Korytko, P. Wołski, dla snadniejszém obrony. Zaczym widząc ludzi niemało, nieśmieli uderzyć na nich; tylko ieden niecnota Panu Staroscie strzałę nad samą głową ugodził, i mało co go chybył, a w tym też od Bojar przystawów i strzelców dano dla obrony. P. Starosta Łukowski obaczywszy rano tumult i rozruch poszedł do P. Posła dla rady, i inszych niemało tam się zbieżalo.

P. Poseł Małogoski jako człowiek cnotliwy, wszystkich z niebezpieczeństwem kazał w dwór puścić, i potym rozruchu długo ich miał na swym chlebie i onich się o pierał, jednak potym wydać ich musiał, a dwór poselski w pokoju był zachowany. Na P. P. Stadnickich rzucili się, ale tam nic niewskorali, bronili się dobrze i potężnie, zacych musieli ich zaniechać, a złodzieje na nich naygorsi byli, co ich z turmy wypuszczono, których oni przedtym karmili w turmie dostatkami opatrywali i pieniędzmi, i tak im to za to dobrodzięystwo oddawali, tam naybardzięy szturmując, ale ich P. Bóg bronił. Pani Staroscina Sochaczewska zobaczywszy tumult, w gospodzie swoięy zamknęła się z sługami swemi na gorze, gdzie ich niedobywano długo, widząc że się bronila., tylko co rzeczy, koni, wozów na dole było zabrali wszystko. P. Paweł Tarło Staroscic Sochaczewski z Panem Samuelem Balem pospołu się wjednym dworze bronili. Tam gdy ich Moskwa bez szkody swęy pożyć niemogła, przysięgła im pokoy. Po której przysiędze P. Bał uwierzywszy, przyszedł do nich, broń oddał od siebie, którego rozsiekali i sługi którzy z nim wyszli. Co widząc P. Tarło niewychodził za nim, ale się cofnąwszy do końca bronił i został bez szwanku. Tamże niedaleko P. Piotra Donaradzkiego, także przysięgą i pokojem ubezpieczywszy, gdy się im poddał, wywiodłszy go za wrota zabili. Słudzy jego radzi by się byli bronili, ale samże Pan, odebrawszy od nich broń zamknął. Nie bitoć ich wprawdzie. ale ze wszystkiego odarto. Także Pana Iana Gołuchowskiego dworzanina Królewskiego rozkrzyżowawszy próli, nożami kłóli, na ostatek zamordowali. Ten jeszcze przedtym do Cara był zajechał. Także Pana Iesionowskiego co tu był przystawem u posła Ofanasieja, i czeladź im pobito. P. Cekowskiego młodego w gospodzie jego zabito. Stał z nim pospołu P. Iakub Broniowski, ale szczęściem albo

Hist. R. Mon. T. II.

raczēy przēyrzeniem Bożym równo ze dniem, An. 1606. śródkiem tumultu onego puściwszy się do Wójewody samoczwart zdrowo przyjechali. Zabito też P. Celarego Kupca Krakowskiego, i wszystkie kleynoty towary zabrano. Baptystę kupca umarłym odeszli. Tego P. Bóg do zdrowia przywrócił, ale tylko nago został, wielką sumę na złocie i srebrze straciwszy. Innych kupców niemało pobito i niemało przy nich, tak pomiędzy złota srebra, jako i innych towarów zabrano. A naywięcēy kleynotow poginęło, które był Car od nich targiem pobrał, ale ich jeszcze nieopłacono było. Z Carskięy rotę zabito P. Stromyka starszego samodzięiąt i P. P. Zwierzchlewskich dwóch braci, czeladzi tēy że rotę co przy koniech wpolu byli, zabito (jak twierdzą) do 30 człeka.

Wszystkich zginęło, jakośmy mieli wiadomość, tak z rejestrów, jako też od samēy Moskwy, którzy porachowania trupów wiadomi byli, do pięci set człeka Polaków, a Moskwy z tyle drugie. O południu się burda uśmierzyła, kilkakroć się porywali na Polaków i poprawiali, srogiego nad niemi tyraństwa i morderstwa dokazując. Nawet Czerncy i Popi wodzieniu chłopskim przywódcami byli, i naywięcēy szkodzili naszym, bo i sami bili, i pospółstwu bić kazali, mówiąc że naszą wiarę Litwa łamać przyjechała. Wielkie się krwie rozlanie i szkoda nieoszacowana, przez tę ich niecnotliwą zdradę stała. A nam też P. Bóg i naszym starszym rozum odjął, żeśmy się przed czasem niestrzegli, bo pewnie gdybyśmy byli pospołu i poblisku stanowiska swe mieli, nieważyliby byli się na nas, abo by nam rady dać niemogli, ani by naszych tak wiele nie zgubili. Ale znać tak P. Bóg chciał i za nasze nieprawości nas skarał, bośmy go już byli mało nie zapomnieli w rozkoszy bezecnēy. Tego dnia leżały ciała pobitych nago z okrutnemi razami po ulicach, aż ich nazajutrz chowano, wszystkie w Mogiłach

An. 1606. za Moskwą, drugie w błotach, gnojach grzebano; nie które w wody powrzucono. Tych zaś którzy się byli pokryli, i zataili, zwodzono na Ziemski dwór i spisywano imiona przezwiska i komu kto służył. Których panowie pozostali, odsyłano do Panów, a którym panow pobito, obowano ich na pewnych miejscach i żywności dawano; tak tylko w koszulach chudzieta byli, poki zaś wzajem jeden drugiego nie ratował. Tegoż dnia pierwiéy Ofanasiéy poseł, potym Taczyszczów, potym Galliczyn, dway to Senatorowie przednieysi byli, przez których ta się zdrada stała, byli u P. Wojewody ciesząc go. Tegoż dnia, za pozwoleniem Bojar był P. Wojewoda w zamku u Carowéy, tylko samoczwart; gdzie był w wielkim niebezpieczeństwie, bo pospółstwo jeszcze się było nierozeszło z zamku, i zaraz skoro tam wszedł P. Wojewoda, gruchnęli za nim tłumem. Kazali byli Bojarowie zamknąć drzwi za Panem Wojewodą, ale pospółstwo niekazało, bo już większa na onczas ich potencya była, niżli Bojarska, bo i zawsze więciéy tam mir może, niżli Senat, a

zwłaszcza w obieraniu Cara i w buntach kiedy się trafi. Nawiedziwszy Carową P. Wojewoda z wielkim żalem i smutkiem, widząc wszystkich niemal obnażonych i potrwożonych, wrócił się do domu swego środkiem prawie onego tumultu, za którym jako za jakim dziwem patrzali. Tam położyli ciała na stole podle siebie pokatowane nad obyczay leżały tam przez trzy dni na wielkie urąganie, które nad niemi z wielkim tyraństwem dokazowali, piaskiem posypując, plując, tłukąc, smoląc i inne sromoty wyrządzając na hańbę wieczną. Potym Bosmana wywiedziono, a to drugie ciało końmi wywleczone i spalono na popioł. Schowali je byli pierwiéy, ale gdy srogie zimna (które tego dnia powstały :) długo trwały, więc i cuda tam jakieś nad tym grobem widowali, t. e. swiece gorejące etc. A za radą Czerńców y Popów wykopawszy je spalono. Tam się ostatnie miraculum pokazało, gdy w ostatniéy bramie już ie wlekli, powstał wichér srogí, i zrzucił trzy szczyty z onéy bramy, które stanęły podle drogi nienaruszone, tak właśnie jak na bramie były.

Nowy Car.

Dnia 29 Maja inszego Cara Kniazia Wasila Iwanowicza Szuyskiego obrali, przy którym obraniu bardzo mało Bojar i pospółstwa było. Obrawszy bez pozwolenia wielu, zaraz mirowi prezentowali. Ten zaraz przysłał do P. Wojewody, żeby się nie frasował, upewniając go, że wszystko będzie dobrze. Carowéy w zamku potrzeby wszystkie dawano, ale że potraw tamtych użyć niemogła, przysłano potrzeb do kuchni Pana Wojewody, aby dla niéy jeść gotowano. Ultima Maja, gdy już rozesłano po wszystkim Państwie o nowym Caru, poczęli się zjeżdzać i przysięgę mu czynić. Zołnierzy też P. Wojewody i piechotę Carską wywieziono z

Moskwy ku granicy. Naznaczono zostawić człeka przy Panu Wojewodzie 230, jednak zostało nas więcéy, to jest do trzech set, saméy tylko czeladzi Pańskiéy a Carowéy.

Iunius. Dnia 2 Iunii. Carowę do dworu w którym stał P. Wojewoda, oddaliwszy od wszystkiego, tak od tego co od Cara miała, jako i iéy wszystkiego z białemi głowami przysłano. Die 3 nazajutrz, rzeczy niektóre, owo zgoła próżne skrzynki, szkatułki, a płacin trochę iéy przysłano, a kleynoty, suknie, perły i inne wszystkie rzeczy, konie, wozy, zatrzymano. Die 9 przysyłano po P. Wojewodę do zamku, i tylko samodziesiąt był przed Pany dumnymi,

tam kwerymonie z długimi alterkacyami i replikami z obu stron czynili. Oni wszystkę winę tak zatrudnienia, mordów, krwie rozlania, i tego cokolwiek się działo za prowadzeniem Dymitra, którego oni zdraycą zwali, do Moskwy, kładli na Pana Wojewodę, a on ekuzował, niewinność swoją pokazując. Przypominali i to, że cię Panie Wojewodo dziwnie Bóg, któremu dziękuy zato, ochronił, bo i tobie to miało bydź, co się Rostrydze stało.

Die 11 Iunii koronacya Cara nowego odprawiła się dość mizernie, więcéy chłopstwa, niżeli Bojar było. Die 12 Iunij przywieziono do Moskwy ciało martwe, udając to że być miało ciało Dymitrowe, które Borys zabić kazał przed 20 kilką lat, a tam był świeży trup. Die 13 Iunij zwielkim obrzędem wprowadzono je do Cerkwi, w której Cary Moskiewskie chowają, tam długo stało. Tryumpf był, ceremonie wielkie, dzwonienia, processye obchodzone, głosząc to, że się cuda dziwne przy tym ciełe działy. Przenajęto chłopca, który się ślepym uczynił, (jak my tego doszli) gdy go do grobu przyprowadzono, przeyrzał, ale innych chromych niedołącznych nie zratowało, było tych obchodów i machlarstwa, którym pospólstwo ślepili do tego dnia następującego. Dnia 23 P. P. Posłowie byli przed panami dumnymi. Tam gdy całą winę tak poruszenia pospolitego pokoju w państwach swych, jako też i rozlania krwie Moskiewskięy pod Nowogrodkiem, na Króla Imci, na Rzpłtą i na Pana Wojewodę Sandomirskiego implikowali, na wszystkie Panów dumnych te mowy P. Małogoski taką dał replikę: «Była ta wiadomość i w państwach Ięgo Kr. «Mci Pana naszego, że po wielkim Hospodarzu «waszym Iwanu Wasilewiczuy został był syn Dymitr w dziecinnych leciech, i podział mu dany był w Uhliczu, był ten słuch potym, że go «Borys z tego świata zgładzić miał, czego ludzi «i narod nasz Chrześcianański w one czasy zało-

«wali. Potym tén człek, którego wy nieprawd- An. 1606.
«ziwym Dymitrem nazywacie, zjawiwszy się
«w Polsce, wiele prawdziwych znaków i po-
«dobieństw na ciełe pokazował, że on jest
«prawdziwy Dymitr Iwanowicz, a P. Bóg go
«cudownie od tyraństwa Borysowego zachował,
«i jako Borys sztucznie i fortelnie śmierci W.
«Hospodara Fedora Iwanowicza i dziecięcia je-
«go, które miał z żoną swoją, a siostrą tegoż
«Borysa, przyczyną był jako wiele familij zna-
«cznych waszych zniszczył i zwodził, i tak was
«Bojar dumnych i znacznych ludzi scisnął, żeś-
«cie rady i ratunku sobie dać nie mogli. Iakoż
«o sprawach i fortelach Borysowych wątpli-
«wości niemasz, bo nietylko od tego człeka,
«ale innych wielu z narodu waszego wiedzie-
«liśmy i z was niektórzy dawno privatim mó-
«wiąc z nami toż potwierdzali, i tegoż w prze-
«mowach swych o fortelach i złości Borysa, że
«na zdrowie przyrodzonego Pana swego nastę-
«pował, wyrazić niezaniechaliście. Iednak po-
«wieści tego człeka nie tylko Król Imc Pan
«Nayjaśnieyszy, ale i ludzie jego wiary nie do-
«dawali, i niemały czas w podłym uważeniu
«był. Potym ludzie z narodu waszego, z różnych
«czanków do kilkudziesiąt człeka kniemu się
«zgrupadziło, i wszyscy jednostaynie twierd-
«zili, że jest prawdziwy Dymitr Iwanowicz
«własny Carewicz, z którym gdy do Króla Im-
«ci przybył, Król Imc, jako prawdziwym Dy-
«mitrem Carowiczem być nie twierdził, tak też
«zdrugięy strony oglądając się na przedziwne
«sady Boże, i mając wiele przykładów z Hi-
«stori, że na życie dzieci Królewskich Car-
«skich dla osiągnięcia państw, zli ludzie różne
«fortele czynili, a P. Bóg ich cudownie obra-
«niał i do państw ich przywracał, o złości też
«tego Borysa wiedząc, i zadatkem niechęci je-
«go w zatrzymaniu i scisłym chowaniu posłów
«swoich przez czas niemały, do siebie mając,
«do tego tenże Borys nad pakta poprzysiężone

An. 1606. «wesławszy w ziemię Królewską Wiśniowieckich
 «Przyłuki zburzyć i zplądrować, a ludzi poko-
 «jem ubezpieczonych i do boju niegotowych
 «męskiéy i białogłowskiéy płci i dzieci małych,
 «wszystkich do 300 człeka pomordować kazał;
 «a do granice Wielizkiéy na czas Kommissyi w
 «paktach opisanéy Kommissarzów niewysławszy,
 «potym woysko swe za granice Królewskie ośm
 «mil do włości Wielizkiéy wysłał, i wszystkę
 «włość po sam zamek odzierzeć chciał, o co się
 «krew ludzka z jego przyczyny z obu stron roz-
 «lewać musiała, i po inszych miejscach przy
 «granicy ludzie Moskiewscy jego samego umyś-
 «leniem krzywdy i bitwy wielkie czynili, tak
 «że Król Imc od żałoby i płaczu ludzi swych
 «często a gęsto pokoju uieśniał, o co Ichmi P. P.
 «Senatorowie z wami Bojarami dumnymi przez
 «listy obsyłali się. Za takimi tedy zadatkami
 «do nieprzyjaźni od Borysa, rozumieć raczył
 «Król Imc, iż kwoli Borysowi człowiekowi nie-
 «szczeremu i takiemu, który sobie przyjaźń
 «Królewską i całej Rzeczypospolitéy naszéy
 «letko poważył, niepowinienby Król Imci tego
 «Dymitra tłumy do więzienia wtrącać, lubo go
 «kwoli Borysowi wtrącić kazał, coby za dobrą
 «i szczerą przyjaźnią iść mogło. Obeyrzawszy
 «się też na pakta między Hospodarem i Hospo-
 «darstwa postanowione, które Król Imc jako
 «Monarcha Chrześciański pobożny każdemu
 «sąsiadowi swemu zwykł trzymać, nie zdalo się
 «woyny z wami dla Dymitra podnosić, puścił
 «to na samą wolą Bożą, rozumiejąc, jeżeli prawd-
 «ziwy, a P. Bóg go cudownie od téy śmierci
 «obronił, łatwo stolicę przodków swoich za po-
 «mocą samego Boga dostąpić może, Hetmanów
 «swoich koronnych i wielkiego Księstwa Litew-
 «skiego wielkich i polnych, przez których
 «zwyczaj jest Króla Imci Pana naszego i Rze-
 «czypospolitéy znieprzyjacioły woyny podno-
 «sić, ani woysk swych z nim niesłał, i tak ten
 «człek nie za Carowicza, ale za zebraka onego

«czasu w narodzie naszym poczytany był, i nie-
 «którzy względem Boga opatrywali go jałmuż-
 «ny, jako ludzie Chrześciańscy, co i wy będąc
 «ludźmi Chrześciańskimi ludziom ubogim zwy-
 «kli czynić. Drudzy też, jako P. Wojewoda be-
 «dąc człekiem pocziwym i szczerym, nakło-
 «niwszy wiarę, żeby ten człek prawdziwym
 «Carowiczem być miał, dał się mu i Moskwie
 «przy nim będącéy uprosić, że pewną niewiel-
 «ką lidzbę ludzi pozwoli z nim iść pod gra-
 «nice Moskiewskie. A on i ta Moskwa upew-
 «niali, że ludzie Moskiewscy za granicą z chle-
 «bem i solą radzi potykają, i sami z zamkami
 «jemu, jako Panu przyrodzonemu poddawać się
 «będą. A jeżeliby się tak niestało jako on upew-
 «nił, tedy P. Wojewoda Sandomirski z temi
 «ludźmi miał się od granice wrócić, aby się
 «pakta postanowione nie ruszały. I tak gdy do
 «granice Moskiewskiéy przychodzili ludzie Mo-
 «skiewscy jeszcze przed granicą w ziemi Króla
 «Imci potykali go, jak on upewniał, z chlebem
 «i z solą, poddał mu się Morawisk, Czernigów
 «dobrowolnie, czym niemniéy potwierdzili
 «wiary u ludzi, że on prawdziwy Dymitr, za
 «czym, choćby byli listem pod imieniem pa-
 «nów Bojar dumnych do P. P. Senatorów Li-
 «tewskich i pod imieniem duchowieństwa tu-
 «teyszego do duchowieństwa koronnego, Mo-
 «skwa ta, którzy przy tym człeku (twierdząc
 «go być Carowiczem swoim) udawali, że te li-
 «sty od samego Borysa wniewiomości was
 «Bojar dumnych i duchowieństwa waszego by-
 «ły posyłane. Zaczym Król Imc i Ichmc P. P.
 «Senatorowie żadnemu z nich niepomagając ani
 «też jednemu przeciw drugiemu nie przeska-
 «dzając, z daleka na to patrzyli, czekając spra-
 «wiedliwego rozsądku Bożego między niemi w
 «Nowogrodku Siewierskim, gdy się Moskwa
 «niektóra oparła, a Borys słał do Króla Imci
 «posłanika Ogarowa, mianując tego człeka ja-
 «kiego teraz mianujecie Otopiejowym a nie

«Dymitrem, y przypominając punkta Króla Im-
«ci Pana N. jako pokoju postanowionego nie-
«naruszył, tak za ozwaniem się Borysowym
«srogie uniwersały swoje do P. Wojewody Sen-
«domirskiego, i do inśzych ludzi którzy pod
«Nowogrodem byli posłać kazał, aby z tym
«człkiem nieprzestawając, zaraz zgranic Mo-
«skiewskich wyjechał. Jakoż P. Wojewoda i
«ludzie z nim Polscy wyjechali, on jeno z ko-
«zakami waszemi Dońskimi, było część Zapo-
«rowskich, i z innemi ludźmi narodu waszego
«Moskiewskiego, którzy go za Pana sobie ob-
«rali, tam został. Po odejściu Pana Wojewody
«Sendomirskiego, wiele zamkow odstąpiwszy
«Borysa, jego za prawdziwego Pana przyznali.
«Potym po zeyściu z tego świata Borysowym,
«gdyscie wolnemi sobie bez Pana zostali, Król
«Imc na onczas rozumiał, żeście już będąc wol-
«nemi sobie, ani od Borysa, ani od jego opres-
«syi niecierpiąc, mieli Królowi Imci dostat-
«nią i prawdziwą dać wiadomość o tey spra-
«wie. Miasto dania wiadomości, wszystko woy-
«sko wasze Moskiewskie co przednieysze, które
«pod Kramami było, Kniaziowie, wojewodo-
«wie, ludzie zacni i rycerstwo, dobrowolnie
«przyjechawszy pokłonili się, za Pana i dzied-
«zica swego poznawszy. do stolicy prowadzili.
«I choć jeszcze daleko Dymitr był od stolicy,
«wy Bojarowie dumni żonę Borysową i syna
«jego za straż do więzienia osadziwszy, a sami
«wszyscy przednieysi, tak Książ Szuyski, jako
«i drudzy do niego na Thylę mil 30, od Mo-
«skwy dobrowolnie przyjechawszy, za Pana
«swego własnego przyznali, przysięgę mu od-
«dali. i tu do stolicy przyprowadziwszy, Carem
«koronowali. A zatym wy sami, tak ci którzy
«u nas po poselstwie bywali, jako za przyjecha-
«niem udawali się, że niepodobna rzecz, aby
«narod nasz miał wam pana na stolicy waszcy
«posadzić, aleście go sami sobie dobrowolnie
«wzięli, i tym się Hospodarem waszym stał.

«Potym Posła swego Ofanasieja Własiewa An. 1606.
«urzędnika znacznego, i tutéyszego w Mo-
«skwie obywatela, który od Borysa Hoduna u
«Króla Imci, u Cesarza Chrześciańskiego, i ind-
«ziéy posłem bywał, posłem do Króla Imci wy-
«jechać dopuściliście. Ten mając przy sobie
«kilku dworzan Moskiewskich, ludzi tutéy-
«szych znacnych i przytym kredencyales, li-
«sty pod pieczęcią Moskiewską, Królowi Imci
«oddał, za chleb, sol, i wszelaki chęci, których
«doznał w państwach Króla Imci, podziękował,
«i odzywał się, że pragnął wieczny przyjaźni
«z Królem Polskim Panem naszym i Rzplą na.
«szą sobie z Hospodarstwem Moskiewskim. Pro-
«sił przytym, aby Król Imc pozwolił Imci P.
«Wojewodzie Sendomirskiemu córkę mu swą
«dać w stan małżeński. I. Kr. Mość będąc Pa-
«nem Chrześciańskim pobożnym, życzył sobie,
«aby państwa jego z państwa Moskiewskiemu
«złączywszy się, spólnie przeciw nieprzyjacio-
«łom krzyża S. stali, wątpliwości też onim nie-
«miał, żeby niemiał być prawdziwym, za tak
«wielkim wyświadczeniem was samych, a za-
«tym rad na to pozwolił. Brał Ofanasię imie-
«niem Hospodara waszego ślub z córką P. Wo-
«jewody. Bywali przedtym i potym gońcy u
«Króla Imci i u Pana Wojewody Sandomirskie-
«go, wszyscy twierdzili go być prawdziwym
«Dymitrem. Tenże Ofanasię i inni posłowie
«tu z Moskwy od niego i od was samych czynili
«podziękowanie Panu Wojewodzie za te chęci
«które w państwach Króla Imci onemu poka-
«zował. Za tym P. Wojewoda sprowadził tu
«córkę swą, a Król Imc posłał nas posły swe
«na wesele, i dla stanowienia dobrych dzieł ku
«wieczny przyjaźni należących między wami
«i nami. Senatorowie Moskiewscy znaczni Kni-
«aż Wasili Massalski i Michał Nagi z niemałym
«półkiem Moskiewskim, Pana Wojewodę i cór-
«kę jego na granicy potkali i aż tu do stolicy
«prowadzili. Wy Bojarowie dumni w namio-

An. 1606. «tach jeszcze za miastem oneście witali, za pa-
 «nią swoją przyjęli, i wiarę poddaństwa swego
 «poprzysięgali. Po tym publice przez patry-
 «archę i Biskupów waszych, ceremoniami wa-
 «szemi słowiańskimi była koronowana zgod-
 «nie od wszystkich. Nas też posłów przed Smo-
 «leńskiem po zwykłemu potkano, i przystawo-
 «wie aż tu do stolicy prowadzili i poselstwo
 «publicè odprawiliśmy, na traktaciech z wami
 «samemi zasiadaliśmy. O tym aby to nieprawd-
 «ziwy Dymitr miał być, od żadnego z was nie-
 «słyszeliśmy, i chociaż w niektórych ludziach
 «narodu naszego przedtym niejaka wątpliwość
 «była, tedy wy sami Moskwa, tak znacznym,
 «wszystkiemu światu jawnym oświadczeniem
 «swym, wszystkie one wątpliwość znieśliście, i
 «onego za prawdziwego Pana swego, w wiado-
 «mość niewątpliwą wszystkim Królestwom po-
 «dali. Dopiero świeżo nad ono wyświadczenie i
 «przysięgi wasze, zabiwszy go, sami przeciwko
 «sobie mówicie, Króla Imci Pana naszego i
 «Rzeczpospolitą naszą niesłusznie winujecie.
 «Która wina przy was zostaje. My o jego zabi-
 «cie kontrowersyi żadney nie wiemy, bo go
 «też za co żałować niemamy. Samiscie widzieli,
 «gdym ja starosta Wielizki pierwszą razą był
 «posłem u niego od I. Kr. Mości tak też i teraz
 «jako nam obiema się stawił, tytułów Cesar-
 «skich niezwykłych wymagał, Króla Imci Pana
 «naszego Królem mianować, listów od niego
 «przyjmować niekazał, w hardość i pompę się
 «wielką był podniósł. To u nas jedno z wiel-
 «kim podziwieniem być musi, że wy Bojarowie
 «dumni będąc ludźmi (jako my rozumiemy)
 «bacznemi, śmiecie w tych rzeczach sami prze-
 «ciwko sobie mówić, Króla Imci Pana naszego
 «niesłusznie winować, a tego wiedzieć i w sie-
 «bie rozsądzić niechcecie, że i ten człek, który
 «się mianował bydz prawdziwym Dymitrem,
 «a wy go nazywacie zmyślonym, waszego na-
 «rodu był Moskwiczin, i ci co go wyświadcza-
 «nie nasi, ale wasi Moskwa, przed granicą z
 «solą i chlebem potykała, zamki i inne włości
 «poddawała, do stolicy prowadziła, jemu pod-
 «daństwo poprzysięgali i na stolicy jako Ho-
 «spodara koronowali, a potym samiż i zabili.
 «Owo krotkiemi słowy mówiąc, Moskwa po-
 «częła, Moskwa zakończyła. Wczym też nie-
 « możecie na kogo narzekać ani utyskiwać, je-
 «dno ieśli się wam co niepomyślnego w téy
 «mierze stało, grzechom waszym a gniewowi
 «Bożemu poczytać. Jest i to w wielkim podzi-
 «wieniu i żalu naszym, że tak wiele ludzi na-
 «rodu naszego znacznych, którzy żadney kon-
 «trowersyi z wami o tym człeku niemieli, i na
 «woynie téy którąście wy tu przypominali nim
 «niebyli, tu też zdrowia jego stróżami niebyli,
 «gdym się on wam samym Moskwie zdrowia
 «swego powierzał, zań się z wami niebili, po-
 «zabijano, pomordowano, krew wielka rozlana,
 «majątności znaczne połupiono, jeszcze wy sa-
 «mi nas winując, mianujecie być z naszey stro-
 «ny przymierze rozerwane. Miasto tego, co
 «byście żal nasz utulić mieli, to go ieszcze wię-
 «cący przyczynić usiłujecie: i największemu
 «nieprzyjacielowi Króla Imci Pana naszego i
 «Rzeczypospolitéy oyczyzny naszey bezpiecz-
 «nie byśmy to na rozsadek dali, i pewnie z
 «rozsądku ludzkiego człeka, wszystka wina
 «przy was się znajdzie. My rozumiemy, że pak-
 «ta nie są naymniéy z naszey strony wzruszo-
 «ne, a oto rozlanie krwi braci naszych, że na
 «Czerń składacie, my tak mniemy, że win-
 «nych pokarać będziecie chcieli. I tę ekskuzę
 «waszą na ten czas przyjmując, rozumielibys-
 «my żebyście ten nieszczęsny terazniejszy
 «przypadek grzechowi i dotknienu Bożemu
 «przypisawszy, Imci P. Wojewodę Sendomir-
 «skiego z córką, i drugich ludzi, którzy żywi
 «zostali, jak nayprędzey ze wszystką majątno-
 «ścią ich, przy nas posłach Królewskich do Pol-
 «skiéy królowi Imci wypuścić chcieli. I oto te-

«razniéyszemu wielkiemu Hospodarowi swemu, «sami dla swego dobrego pokoju przyszłego czolem byli. My też do Króla Imci Pana naszego «przybywszy, zabiegać temu będziemy, jakoby «ten pokoy do wiecznych lat był postanowiony. A gdzie zaś nas pod zwyczaj wszystkich «Hospodarów Chrześciańskich a nie Bissurmańskich zatrzymacie, i tym Króla Imci Pana naszego i Rzeczpospolitą naszą, Koronę Polską i «W. Księstwo Litewskie obelżycie, to już tego «trudno na Czerń wkładać. Zatem i to niewinne rozlanie krwi braci naszych, nie przy «czerni na którą składacie, ale przy dzisieyszym wielkim Hospodarzu waszym, i przy was «samych bojarach dumnych naidować się i zostawać musi. Zaczynam pewnie nic dobrego między narodami waszym i naszym być nie może. A P. Bóg tego coby się zatem zobustron «między nami Chrześcianami źle stać miało, nie «z naszych, ale z waszych ręk zyszcze, i wy «tego srogą liczbę Panu Bogu dać musicie.»

Potym responsie P. P. Posłów, już tak dalece «ce zniemi niekontrowertowali, tylko powiedziawszy, że się wam jako tym, którzyście nie są posłami do terazniejszego Hospodara naszego W. Kniazia Iwana Wasilewicza etc., ale do przeszłego roztrygi, niezeszło tak wiele i bezpiecznie mówić, odprowadzono do gospody.

Die 22 Iunij, posła swego na imię..... wyprawiał Car do Króla Imci, przy którym pozwolono każdemu z panów naszych, posłańców swych i listy posłać, i posyłać.

Die 25 Iunij zabrało się znowu miru do kilkunastu tysięcy, przed zamkową dziedzińcową bramę, na Lobne miejsce gdzie się Car zwykł «prezentować, z orężem, z kamieniami, niewiedzieliśmy jakim duchem, tylko nas tak słuchy dochodziły, że część Bojarów, mimo wiadomość Carską i drugich Bojar, zbuntowali ich, powiedziawszy, że Car kazał ostatek Litwy poćić. Wyjeżdżał Car do nich pytać co za przy-

czyna zebrania się ich była, i zrozumiawszy An. 1606. rzecz, kazał się im rozeyść. A tamtych buntowników karano potym; byliśmy jednak wtrwodze do kilku dni, mało ce nawet sypiając.

Iulius. Dnia 1 Iulij poczęły nas słuchy dochodzić o Dymitrze, że miał uycić z tego niebezpieczeństwa. Aleśmy wiary temu niedawali. Die 8 Iulij przeprowadzono P. Wojewodę z Carową a córką jego i czeładzią wszystką do zamku z Borysowego dworu, aż za drugi mur, na dwór Ofanasia, który był posłem, a samego skoro po śmierci Dymitrowej, zasłano w opale na Sybir. Die 15 Iulij Pana Starostę Sanockiego brata Carowej pierwszy raz puszczono na kilka godzin do P. Wojewody.

Die 22 Iulij jako i innych dni, Bojarowie, (którzy na ten czas większą tam władzę mieli niż sam Car, a to rozerwaniem ich Rzeczypospolitej, gdy o nieprzyjacielu posłyszeli) skrycie traktowali, wyjeżdżając w pole z mirom naszym zdrowiu. Mir na to niepozwał, mówiąc bycie ich sami, że się wam też dostanie, jako i naszym braci; zaczynam potym między sobą uradzili, żeby nas po zamkach różnie rozestlać, i tych dni byliśmy w trwodze wielkiej, gdy nas to dochodziło.

Augustus. Dnia pierwszego Augusta rozruch był w zamku wielki, za listami podrzuconemi, które były imieniem Dymitrowym pisane. Nie chciano ich czytać publicznie, ale rozumiejąc że zmyślane były, probowali i znosili wszystkich Diaków, podpisków pisma, ale takię rękę przybrać niemogli. Wtym czasie już też wojska wysyłano było z Moskwy, bo im przypinano fałdów, zamki pograniczne poczawszy od Putywła zdawać się poczęły. Wiesci były, to o Piotraszku synu Hospodarowym, to o Dymitrze, to zaś o obydwu wespół, że się lud do nich pograniczny kupił, przysięgę, i posłuszeństwo oddawszy, dla czego gwałtem lud na

An. 1606. tę wojnę pędzono. Tegoż dnia pierwszy raz księżęciu Wiśniowieckiemu pozwolono być u Pana Wojewody.

Dnia 2 Augusta. Most zebrano do zamku u jednéj bramy, strzelby bardzo wiele naprowadzono. Die 3 Aug. P. Staroscie Krasnostawskiemu pierwszy raz bardzo wiele pozwolono być u P. Wojewody. Książę Wiśniowiecki ze wszystkim dworem jego, przyłączywszy sługi i żołnierze Pana Starosty Sanockiego, wysłano z Moskwy na zamek nazwany Kostroma 54 mile od stolicy podwodami. Koni ani jemu, ani czeladzi nie wrócono, a Pana Starostę Sanockiego samodwunast przyłączono do Pana Wojewody Sendomirskiego Oyca jego.

Die 10 Augusti. Panu Tarłowi Chorążemu Przemyskiemu także pierwszy raz pozwolono być u Pana Wojewody. Tegoż dnia wyjeżdżał Car za miasto do Monasteru dla nabożeństwa i tam nocował. Die 11 Augusti tamże w dzień spasów kąpał się w rzece; zwyczaj ten jest albowiem u nich, że każdy w ten dzień powinien się kąpać, albo przynajmniej obmyć, na pamiątkę chrztu Zbawicielowego. Tamże Bojary czestował i strzelce, których go prowadziło do tysiąca koni. Sam wierzchem jechał, a karetą za nim szła i koni 6 powodowych. Die 14 Augusti P. P. Stadnickich dwóch Marcina i Andreja, a zniemi Pana Niemojewskiego podstolego koronnego, Pana Wolskiego i Pana Korytka odesłano na zamek rzeczony Rostow mil 35 od Moskwy, ale tam niedługo byli, bo ich potem na inśzy zamek odesłano.

Dnia 16 Augusti zapaliły się kuźnie Kowalskie i zgorzało ich trzy, zaczym byliśmy w wielkiéj trwodze, rozumiejąc że to umyślnie uczyniono dla jakiéj burdy, bo tuż przed dworem P. Wojewody. Die 17 Augusti Pana Starostę Sanockiego brata Carowéj z ostatkiem czeladzi i koni do Pana Wojewody przeprowad-

zono. Die 18 Augusti, P. Tarła z żoną i Panią Starościnię Sochaczewską i z Panią Herburtową i z P. Starościcem Sochaczewskim, na zamek Twer nazwany, mocny bardzo i obronny 40 mil od stołeczny Moskwy odległy odesłano. Die 20 Augusti, zapaliły się prochy w kramach mieyskich, które wyrzuciły trzy kamienne kramnice i kilka drewnianych. Ta ruina po biła na śmierć ludzi do 40 człeka, a poranionych zdjęto z placu pod sto. Ztrwożył był sobą i Car usłyszawszy on grzmot, a przyczyny nie wiedząc. Kazał zaraz zamykać zamek, gdyż też właśnie tego dnia trwoga była między niemi. Albowiem dano znać od woyska Szuyskiego, że bitwę przegrali, a tym więcej gdy o Dymitrowym żywocie zasłychnęli, żeby miał uszedłszy z onéj burdy woyska zwieść. Tegoż dnia kazano się Panu Wojewodzie z Carową córką jego, z Panem starostą Krasnostawskim i synem jego, oraz z Panem Starostą Łukowskim i Sanockim gotować na zamek, rzeczony Iaroslawa od stołeczny Moskwy 42 mil odległy. Wrócono im na tę drogę koni wozowych kilka cugów bardzo chudych, ale jezdnych i ślicznych nic anic. Odmieniło się i Carskie słowo, który już był przyobiecał P. Wojewodę nieruszać z Moskwy, dla niesposobnego zdrowia iego.

Dnia 26 Aug. gdyśmy już wyjeżdzać mieli, rewidowano wszystkie rzeczy, wedle rejestra w pogromie spisanego, i przyłączono panów wyżey pomienionych i ich czeladź. Nadto przyłączono do nas człeka 58, których było zpogromu zabrano do dworu na imię Glińskie szlachty i kupców, nad któremi był Zaporski z Dworzyckim, a to naproźbę Pana Wojewody posłał ich Car znami. Było u nas wszystkich człeka 375 zbiałemi głowami Fraucymeru Carowéj, Przydawszy nam tedy 300 strzelców, wyprawili w drogę tegoż zaraz dnia w godzinę przed wieczorem, Mieliliśmy nocleg w Rosztoku nad rzeką Iawuszą, w mili od Moskwy, oni liczą

wierstów 5. Die 27 Aug. w Zwizińskim sele mil 9 wierstów 45. Tęj nocy w Moskwie zgorzała sztuka dworu tego Borysowego, gdzie stał P. Wojewoda, i dwór Monasterski. Podle także się i Cerkwi dostało. Od tego noclegu we dwóch milach jest Monaster swiatyiej Trócy murowany na bardzo wesołym mieyscu, gdzie landuły i Kowsze wszelakie korzeniowie robią. Die 28 nocleg w Dubny mil 7, wierstów 35. Gonily nas wieści rozmaite o Dymitrze, ale te mało albo nic wiary były godne. Die 29 nocleg w Hlewoskoim sele, mil 7 wierstów 35. Tego dnia doscigła nas podwoda, na której wieziono kozaka Dońskiego do turmy Peryasławskięj bardzo spieszo, a ten był pojmany od woyska przeciwnęj strony. Dostało się trochę mówić jednemu z naszych, który gdy się go pytał o Dymitrze, on także twierdził być Dymitra żywego. Die 30 nocleg w Pereasławiu mil 7 wierstów 35. Tam pojmano babę w gospodzie Carowęj, która obłupiwszy żabę, poczęła była coś gnilić, ale się postrzeżono. Die 31 w Piotrkowskim sele mil 8, werstów 40. Tęj nocy strzelcy zarzeżali między sobą jednego. Od tęg wsido Rostowa mil 4, gdzie zawieziono Panów Stadnickich, jachaliśmy mimo, ale nam niepozwolono widzieć się z niemi.

September. Dnia 1 Septembris. Przewiozłszy się przez rzekę rzeczoną Ussie, nocowaliśmy w siele nazwanym Zadowica mil pięć i pół, wierstów 28. Die 2. Nocowało państwo w siele Sydoskowie nad rzeką Kotorosią, a sług i czeladzi połowica przeprawiwszy się nocowali na drugięj stronie w siele Kuczminskim. Do którego nazajutrz w niedzielę przeprawiwszy się, wszyscy nabożeństwo odprawiliśmy mil 6, werstów 30. Die 3 na przedmieściu Iarosławskim, które slobodą zowią, nocowaliśmy, bo tego dnia niechcieli nas przewozić do miasta mil 3, wierstów 15. Wszystkięj z Moskwy do Iarosławia drogi równinami wierstów 213, na-

Hist. R. Mon. T. II.

szych równych mil 42. Tegoż dnia wieziono mi- An. 1606.
mo Bojarzyna niejakiego Iwana Tomalczana ku Syberyi do turmy, dla tego że radził posłać i dowiedzieć się, jeźliby Dymitr uszedł i czy był żyw, i żeby mu raczy poddać znowu państwo, luda nie tracąc. Przy nim wieziono znowu niejakiego Siemionka Bielka Watamana Kozaka Dońskiego urodzonego, i inszych z Moskwy: Niemógł żaden z naszych przyjść do tego, żeby znim mówić, ponieważ Moskale, którzy straż przy nich trzymali, niechcieli dopuścić.

Die 4 przewiozłszy nas przez tę rzekę Kotoros, którąśmy wszyscy przejechali, ukazali nam dwory podle siebie trzy, a czwarty o podal, w których się stanowiąc kazano panom Stanął jednym P. Wojewoda z trochęj sług, wdrugim wpodle Carowa z Fraucymerem swoim, wtrzęcim na przeciwko P. Starosta Łukowski i Sannocki, a wtamtym dalszym P. Dtarosta Krasnostawski z synem, i ze wszystką czeladzią, a dla inszych dano gospód według potrzeby pobliskich. W drodze obroków żadnych niedawano dla koni, i dla nas bardzo mało. To miasto jest z niemają osadą, ale nikczemną, muru nic niemasz w mieście, prócz monasteru murowanego i murem otoczonego. Zamek zgniły oparłkaniony na kopcu w widłach między dwiema rzekami, zjednęj strony przyszła ta którąśmy przejechali, a zdrugięj Wołga rzeka wielka od brzegu do brzegu. Miasto od przedmieścia wałem na dwa kopce obsypano, a my za tym wałem stali.

Die 7. o godzinie w noczapaliło się w Carowęj pokoju z pieca, który nowo postawiono wypalano. Zaczym byliśmy w trwodze, stał się rozruch wielki, wysoki się już wzbijał płomień. Na gwałt uderono. z Moskwa się zbiegła do gaszenia. Gdyby ich byli Strzelcy nie zabawowali, niewiem coby było czynić, czy się Moskwie bronić, czy ogniowi. Umysł ten był wszystkich, porzuciwszy rzeczy oręże mieć na

An. 1666. baczeniu i zdrowie swe. Ale w tym P. Bóg dał że ogień ugaszono. Die 9 odebrano od nas konie i posłano na paszą. Chcieli Panowie wszystkie swym kosztem żywić, ale niepozwolono. Zostało jednak wszystkich do kilkudziesiąt. Die 13 ztrwożono nas powiedziawszy że Car kazał wszystkich resztę Polaków zabić, z téj przyczyny, jakoby wojsko w ziemię w targnąć miało, ale to fałsz był, jako i inne płonne były o Dymitrze.

Die 17 przysła wieść do P. Wojewody, że pod Ielcem Szuyskiego wojska pięć tysięcy na głowę zbito.

Die 18 o godzinie w noc, zapaliło się nieopodaleko Stanowiska naszego, i zgorzeło domów 12. Die 21 Znowu wieść. Die 22 z kilką set strzelca przyjechał dumny Bojarzyn niejaki Michajło Michajłowicz Sołtykow z Moskwy. Ten sam którego pod Nowogrodkiem Carowi Nieboszczykowi i Panu Wojewodzie w powrozie za brodę uwiązawszy było przywiedziono. Zatrwożyliśmy się bardzo, a zwłaszcza gdy z miezczem już przyjechał, a tym więcej, że ten przyjazd jego bardziéj na złe niżeli na dobre ominowali. I już byli tacy niektórzy zpospółstwa, którzy płakali żałując nas, i przestrzegając, że zapewna jutro na nas uderzą. Całą noc onę byliśmy ostrożni, poruczając się Bogu w opiekę, z prozbą gorącą żeby nas ratował, i wtym stanie nader okropnym, czekaliśmy skutku sprawy i przyjazdu jego.

Die 23 Martii, na zajutrz tedy rano byliśmy między nadzieją i bojaźnią, w tym przysłał do P. Wojewody, oznajmując mu, że w sprawie Carskiéj przyjechał tu umyślnie, przeto chcę, żebyś z przyjaciółmi swemi, sług niebiorąc, do gospody moiéj do miasta zaraz przybył. To my słysząc, dopierośmy jeszcze bardziéj zwątpili, bojąc się żeby Pany wprzód załapiwszy, na nas się potym nie rzucili, albo jaką zdradą niepodeszli. Długo się rozmyślali na to, jeżeli

iachać do niego albo nie, jednakże po rozmyśle, rezolwowawszy się, i oddawszy woli Boga jachali P. Wojewoda, P. Starosta Krasnostawski i P. Starosta Łukowski, sług z sobą wzięwszy kilkunastu pieszo, a dwa na koniach dobrych dla ostrzeżenia, jeżeliby się co stało; a P. Starosta Sanocki został przy Carowéj i wszystka inna czeladź, zgotowawszy się przód jak do potrzeby. I stało się gdy tam przyjechali, tedy on przywitawszy się z niemi, nawiedzał imieniem Carskiem Pana Wojewodę, opowiadając mu wedle zwykłych tytułów łaskę Carską i tę nowinę, że się Poseł Carski a Pana mego, który był w Łuckiéj ziemi, Książ Gregory Wołkoński wrócił z pociesznemi sprawami, a za nim spodziewamy się i codzień wyglądamy posła Króla Lachów Kniazia Bogdana Ogińskiego z dobrym poselstwem. Ten skoro przyjedzie, a te rzeczy, które się dla roztrygi przygodziły pomiarkuje, tedy się zaraz ze wszystkiemi Pany twemi z ziemi swéj wypuścić obiecuje, gdyż też Król Lachów bardzo bez ciebie teskni, i pytasie o zdrowiu twym, a teraz zaś żaluie cie Car, żebyś czeladzi swéj człeka 70, to jest, Starosty Krasnostawskiego i Kupców którzy tu są wysłał do Polskiéj przed sobą, żeby o zdrowiu was wszystkich ozuaymili, za czym sam niewyjedziesz.

Die 29 Martii. Oznaymił też zaraz tenże Michało do Cara o powolności P. Wojewody, bo nasi przystawowie daleko inaczej nas byli do niego udali przez opisanie, gdzie doniesli i to, żeśmy gwałty czynili, wadzili się, i strzelców pobili. A naostatek, że władza dzień zamek poddadzą nieprzyjaciołom. Insze też potwarzy na nas wlekli, i dla tego z tak wielką mocą przyjechał był z Moskwy ten Wojewoda, a żeby nas, jeżeliby tego była potrzeba uskromił. Ale gdy wyrozumiał z powieści mieszczan, z świadectwa ich i pospółstwa, żeśmy spokojnie z niemi i zgodnie żyli, i żeśmy owszem od sa-

mych że przystawów tych daleko większą krzywdę cierpieli i oni nawet sami, gdy im żony i dziewczki gwałtem biorąc, niecnotę płodzili, przytym inśze przykrości onym wyrządzali. To wszystko słysząc, oznaymił natychmiast Carowi co się działo. Udawali też drudzy, że umyślnie dla obrony zamku i miasta był przyjechał, spodziewając się ludzi podeń jakich ku dobywaniu onego. Iakoż podobieństwa były, ponieważ się wszystkim okolicznym Bojarom zjechać kazał, i do tego dzieła armaty i dzieła przyprawiono, także rohatyn dostatek, których kilka tysięcy w monasterze było, i mieszczanom rozdano. Die 26 wyprawiono tych naszych wdrogę, jeźliż do Polskię tego niewiemy, a ta jest liczba wyprawionych, to jest czeladzi P. Wojewody człeka 37, między którymi niechcieli mieć tylko 3 Szlachciców, ale naten czas bardzo rad się drugi chłopem nazwał, aby tylko wyjechał do Oycyzny i zbył się niewoli. Pana Starosty Krasnostawskiego sługi niemal wszystkie człeka 17, kupców także 9, wszystkich 64, konie tym wrócono, którym w Iarosławiu wzięto, ale którym w Moskwie pobrano, także i inśzych rzeczy nie wrócono, i szkód nienadgrodzono, zwłaszcza tym kupcom, którzy w klejnotach mieli na kilkakroć sto tysięcy szkody, które byli Dymitrowi przedali, a za to niemieli zapłaty. Gdy tedy pożegnawszy się z nimi wyjechali, czestował ich w mieście ten Sołtyków Wojewoda na wyjezdnym miodem i gorzałką, tak że się popili. Potym każdemu z nich dawszy po rublu groszy, kazał ich w drogę ku Stołeczney Moskwie prowadzić. Mieliśmy też od nich pisanie w kilka dni potym potajemne nam przysłane z monasteru. S. Tróycy, od Stołeczney Moskwy mił 12 z téy strony ku Iarosławiu wte słowa; «si valetis bene est nos quidem valemus. Exspectamus vos in monasterio S. Trinitatis. Illius D. Palatinus non ingreditur Mo-

scoviam nisi cum paucis. Multa nova bona habemus, Tartari enim Crimenses Casanen-
«sesqve bellum gerunt, multa argumenta vitam comprobant.» Pocieszyło nas to pisanie niepomalu, ale potym, gdy nie ztego do skutku nie przyszło, i pociechy też zczasem ustały.

Die 27 Martii przysłał ten Sołtyków Wojewoda, zeby się z nim P. Wojewoda widział wgospodzie jego, ale to nie mogło bydź, i wymówił mu się lekarstwem. Przetoż powtóre przysłał do niego przystawow, powiadając przez nich, że to jest wola Carska, aby Glińskie ludzie, to jest wszystkie które na Tatarskim dworze stały, na inśzy gorod zawieść, bo nam ta ztrudnością przychodzi na tak wielu was żywności dawać. Imc P. Wojewoda co musiał to rad uczynił, pozwolił na to zaraz i tamci sami pozwolili. Wszystko to bystrość nasza i porywczą lekkomyślność sprawiła, iż rozumieliśmy, iż nas kilka set wszystkę Moskwę zawojować miało. Tegoż dnia o godzinie 4 w noc zapaliło się w naszym dworze, tak iż zgorzała izba i sieni, a towarzysze dway którzy tam stali, ledwo jako przecię wstawszy wypadli, gdyż w pierwospy ogień ogarnał, a chłopiec przy ścianie świecy zapomniał, i z tąd się zajęło. Niebezpieczny to był bardzo ogień, bo budowanie gęstych pokojów P. Starosty Krasnostawskiego było prawie pod bokiem, tylko że przecie P. Bóg bronił, że się daléy nie zawzięło.

Die 29. Dochodziło nas toż co nasi do nas pisali, zeby P. Wojewodę z P. Starostą Krasnostawskim i Lukowskim do Moskwy wziąć miano na traktaty, a inśzych z Carową zostawić w Iarosławiu. Dziwne między nami były tych dni opinije i trwogi. Jedni nas cieszyli, że się nam pociecha przybliża, a drudzy zaś mówili, że smutek i dalśza niewola, a naywięcéy to nas trapiło, że drugich naszych daléy wieść miano, i tegoż dnia drogę im znówu opowiedziano. na

An. 1607. dalszy zamek. Na Moskwie też o wielkim zatrudnieniu rzeczy ich, przez woyny srogie powiedano. I że tamtych, których do Polskiej wieść obiecywano, zatrzymano. Takowe praktyki dziwnieśmy rozumieli, a dalszego rozerwania dziwnieśmy się bali.

Aprilis 1607. Dnia 1 Aprilis Dworyckiego z towarzyszem jego i ze wszystkimi, którzy pod jego ręką będąc w tutajszym dworze stali, poprowadzono na ten innszy zamek. Powiadano nam żehy na Wołogde, który jeszcze daléy za Iaroslawiem mil 36. Wszystkich było człowieka 37, a P. Iana Komorowskiego i P. Władysława Mutynę za prozbą P. Wojewody samowtorych zostawiono przy P. Wojewodzie i pacholika jednego towarzyszowi jednemu i woźnic kilku. Tegoż dnia przyszła wieść, żeby tu lud jakiś pod Iaroslaw miał iść nie mały. A przeto zamek dobrze strzelbą opatrzono i Bojarów się ku obronie jego bardzo wiele zjachało. Było téy ostrożności ztydzień, a potym się znowu rozjechali. Die 6 wrócono P. Wojewodzie i na dwór jego za przeszłą żywność którą dostarczał zapłacono pieniędzmi, to jest za dni 22, złotych 278, groszy dwa, nadto piwa wiader 470 a gorzałki 17 wiader. Także z osobna panom Starostom oddano, co komu według porachowania przychodziło. Tegoż dnia kazali sobie rejestr dostateczny spisać, tak tych co się zostali, jako i tych, których było odesłano. Die 12 Strzelbę bardzo gęstą puszczano po rano, powiedając że tak wiara niesie. Działo się to w Wielki Czwartek. Też było przed kilku dni to jest 4 na Zwiastowanie P. Maryi podług ich kalendarza. Potym ten Michayło Sołtyków odjechał na wieś, aby tam świętował. Die 13 cośmy mieli przystawa starszego niejakiego Romana, tego nam wzięto, a na miejsce jego dano zaś innego zprzezwiska Ofanasieja Melexchowicza. 15 Pascha złaski Bożéy acz nie bardzo żyźna nastąpiła, bo zamiast Kołaczów chleb tylko jedliśmy, a drud-

zy i tego skąpo mieli, ale przecię spokojna, i od trwog, także od nowin wolno.

Die 18 przyszło z Koreli zamku strzelców innszych 150, na odmianę tym co nas pilnowali, a onych co od nas powciekali knotowano tamże w Koreli. Zatym tedy przyjęciem ich zwałala i upadła nam nadzieja prędkiéy swobody, a tym więcéy gdy nas coś urwawszy, na innszy jeszcze zamek posyłać obiecywano. Tegoż dnia Michayło Sołtyków, z tamtąd gdzie świętował wrócił się zaś do Iaroslawia. Die 25 Wołha i Kotoroś rzeki nazwane puściły, zaczym iż nie mogli dostać bydła żywcem, musieliśmy słone mięso bardzo złe brać na obroki. Sliśmy wprawdzie z niemi na wytrwałą, ale gdy nam głód przycisnął, musiało się tym kontentować co dawano, pieniędzy się też bardzo przebrało, acz jeszcze zawijało się srebra u panów, ale cóż kiedy go przedawać broniono, a choć też i czasem pozwolono, nieśmiał go nikt kupować jawnie, tajemnie kupowało, ale z wielką wagą, bo im pierwsze które u nas pokupili byli pobrano, dla zdzierku jakiego. Potym zaś gdy wody opadły, dawano znowu jałowice i barany.

Około 30 Aprilis Zima nagle zaszła; jako zawsze wtych krajach bywa, że zima prędko schodzi, a lato zaraz o S. Iurgiu Ruskim nastaje, i zaraz gorąca takie, jakie u nas wlecie następują, więcéy jednak i wlecie zimna przykrego bywa, niżeli gorąca. Bo skoro sięjaki obłok z morza lodowatego ukaże, to zaraz zimno następuje. Owo, jeśli słońce grzeje, to gorąca miary niemasz, a jeżeli się też na niepogodę zawezmie, to znowu zimna jak jesienne prawie powstają, a lata zaś mało, także jesieni, ale zima ranna się stawa i dosyć krzepka, z początku aż do schyłku zimy najeździć się może na saniech dowoli.

Dnia 4 był konkurs w mieście niemały z roskazania Sołtyka Wojewody w Sądowéy zi

bie. Prezentowano kilku nastu szpiegów poimanych, nie mogli się dowiedzieć gdzie ich i jako dostano. Tegoż dnia widziano w mieście kilku Polaków stroynych, z tych znać, którzy się na imie Carskie przedali, mianowicie o Sadowskim niejakim, który przed tym był w Polsce pokojowym i pisarzem u Pana Krakowskiego,, uciekł był i tułał się po obcych krajach, a owdzie był zajechał z Panem Stadnickim, i jak powiadano zdradziwszy panów Stadnickich był się w Rostowie przedał, a tam go ci widzieli towarzysze nasi, którzy byli uszli zimie, co ich w Rostowie pojmano. Die 8 w dzień S. Stanisława wieczór, naszych ieden snadź że umyślnie z karabinu z stayni na ulicę strzelił, mało kula Strzelcowi Moskwicinowi nosa nie utarła, więc i P. Starosty Lukowskiego woźnica porwał się strzelcowi zpięścią do gęby, jednak o to trudności niebyło. Die 12 rocznica wjazdu nieszczęśliwego Carowéy na Moskwę.

Dnia 17 obchodziliśmy nabożeństwo przez 40 godzin, prosząc P. Boga o swobodę. Tamże gdyśmy do dnia dyscyplinę wszyscy czynili w kupie, zdumiała się Moskwa, usłyszawszy szęlest i krzyk drogi imienia Jezus Maria! Pod ten czas słyszeć było, że Szuyskiego strona słabiec miała bitwę przegrawszy. Dnia 18 Rocznic koronacyi Carowéy. Die 19 Rocznic wesela Carowéy, wpiątek tak rok przypadło, a w tym roku w sobotę. Die 24 o Bożym wstąpieniu trwoga na Moskwie bardzo wielka, wojska coraz świeższe wyprawują. Circa 27 28 i inszych dni przed świątkami, bardzo wiele Bojar i inszych pospolitych ludzi przyjeżdżało od Moskwy, ci to udawali, że przed trwogą pilność wielka była, a przetoż żebyśmy się z nikim niewidzieli, straż która u przewozu obecna była, inną stroną wału przejeżdżających obracała.

Czerwiec. Dnia 3 Świątki złaski P. Boga

, wszechmogącego spokojne i nieponure, tak żeśmy wesoło P. Boga chwalili. Die 4 na zajutrz przyszła wieść, że do 14,000 wojska Szuyskiemu porażono, którą potrzebę powiadali bydz ultimis jeszcze Maji, jako w téy, tak i w inszych potrzebach z obustron bardzo się wiele krwie przelało, tak iż po zeyściu zimy do 40000 Indu zobopolnego upadło, jako powiadali, zczym z tych przyczyn wielkie zamieszanie było na Moskwie, tak iż sam Car Szuyski ruszyć miał głową swą przeciw nieprzyjacielowi. Zewsząd za tym tak Bojarowie, jako też lud pospolity służebny do Moskwy sypali się, aby radzili o uspokojeniu ziemi, gdyż przed tym tak im nakazano było przez gończych, których tu w tym kraju taka jest predka jazda, że od godziny do godziny 50 mil ubieżeć może. Były też słuchy za tym ich zjazdem, że albo inszego Cara obrać miano, albo więc wszystką mocą na nieprzyjaciela wyciągnąć, i oniego się uderzyć.

Die 10 pozwolono nam przedawać konie, które jeszcze przy nas były, także i oręza, którego im na wojnę potrzeba było. Przedawali tedy niektórzy konie, a zwłaszcza ci którzy potrzebni byli, ale zaś oręza żaden od siebie niebywał, bowiem jeszcze Moskwie nie dufali. Die 15 dway Niemcy niewiedziec zkad się wzięwszy mimo nasz dwór przechadzali się, powiadając nam po cichu że pewnie Dymitr żyje. Die 19 listy od Szuyskiego do Iarosławia przyszły, przez które rozkazywał im tyran ten żeby znowu na wojnę pewną liczbę ludu wyprawili a to z Sochowniaków a po naszymu Ławników. Zaczym szemrali znacznie przeciw Carowi, że tak wielkie krwi rozlanie dla niego się dzieje. Die 20 przyszła wieść, że Szuyskiemu 6000 ludzi urwano na czacie. Zaiste też mowy między niemi o Dymitrze były, życząc mu (jeżeli żyw) wygranéy. Znami też pod ten czas łaskawie się nasi przystawowie obchodzili. Iednak się tym powieściom i wierzyło i niewierzyło. Die

An. 1607. 24 wdzień S. Iana samym już zmierzchem wrzucili między nas trwogę, powiadając o Galliczynie z ludem pod miastem. Galliczyn zaś był to ow jeden z nayprzedniejszych Wojewodów Moskiewskich, który w dzień pogromu nawiedzał P. Wojewodę w stołecznę Moskwie. Było wprawdzie kilka set człeka i znaszých niektórzy widowali ich przez dni kilka, ale potem poszli ku Moskwie. Zaraz też ustały strachy i nowiny pocieszne, które były nagle gruchnęły, a nam aż sannicą tuszyli do Polskiéy, co niebardzo w smak było, a naywięcéy zimy się lękali, bo wielka koło wielu nędza była.

Julius. Die 3 Iuly wieści sobie przeciwnie. Przyszły listy od Szuyskiego donosząc zwielką chlubą Iarosławianom, że zmienniki rozgromił, i hetmana ich nazwanego Bołotnika z 5,000 pojmał. Drudzy zaś powiadali otym, że fałsz to jest. Była, prawda, bitwa sroga, która trwała dzień i noc (gdyż tu zorza nigdy nie gaśnie w nocy, i nocy otym czasie ledwo 4 godziny bywa) 29 Iunij, tak że z obu stron legło niemało luda, ale przecieź nierówno więcéy padło Szuyskiego, a mianowicie 25,000, powiadali pobitych ludzi tego. Sam jednak w Sierpuchowie Szuyski miał bydź, a o Dymitrze przecieź się na jedno zgadzali, że żyw, i z wielkim woyskiem następować miał i z Bołotnikiem się złączyć, wiele potym i innych wieści mało godnych pod tenczas latało. Die 9 wrocił się strzelec, którego byli z poźródka siebie strzelcy co nas pilnowali, wyprawili. Ten przyniosł im taką sprawę. jako nam powiadali, że pewnie Dymitr żył, i z wielką potęgą idzie przeciwko Szuyskiemu, a Szuyski także wielką mocą gotuje się przeciwko niemu, mało co na Moskwie z Dymitrem Szuyskim a bratem swym ludzi zostawiwszy. Drudzy zaś przeciwną rzecz powiadali, że się już wrócił Car Szuyski do Moskwy, zostawiwszy woyska swe nad rzeką rzeczoną Oka. Rozmaite słuchy i wieści były, którym

się dla ich odmian i niestateczności niewierzyło, a przetoż i to fałsz, żeby się Car na Moskwę wrócić miał.

Die 10 doszła nas wiadomość, że naszych, których od nas odebrawszy na Wołogdę zasłano, to jest Dworzyckiego z inšzemi bardzo ciasno chowano i pokarmu im dosyć szczupłego, jeszcze połowicę ujęto, a to dla tego, że zamysłali o takiéy przewadze, jaką znami nieszkając w głowie sobie byli uprzedli, to jest chcąc ujeżdżać potajemnie.

Die 12 oddano nam listy potajemnie P. Wojewodzie należące, od jednego Hiszpana Zakonnika roguły S. Augustyna imieniem Nicolaua, a zprzez wiska de Melo, który będąc 20 i kilka lat wnowéy Indyi na przepowiadanie słowa Bożego tamtym narodom zasłany, generałem wszystkiéy Ameryki został, z tamtąd zaś jadąc z rozkazania Papieskigo i Króla Hiszpańskiego, był u Króla Persów, od którego bardzo wdzięcznie był przyjęty, i listy z Komissami pewnemi do oycy Papeża i do Króla Hiszpanii wziął. A iż wspomniony Nicolaus niemógł przejechać przez morze dla niebezpieczeństw wojennych, tedy za paszportem Króla Persów, przytym i innych Monarchów, puścił się lądem przez kray Moskwy. Ale Moskwa obaczywszy go być zakonnikiem, jak są nieprzyjaciele wiary Rzymskiéy i takich osób (jeszcze za Borysa Hoduna to było) z listów go onych i ze wszystkiego onego cokolwiek miał przy sobie złupili, i obaczywszy że z listów onych i Kommissiow onych mógł być wielki postępek Rzymskiéy religii w Królestwie Perskim, i też uważając z drugiey strony wielką przychylnosć Króla Persów do wiary Katolickiéy i do wszystkich katolików, i ztąd bojąc się aby pograniczny potężny Król katolikiem zostawszy, niechciał też i w inšzych państwach swych téżé wiary pomnażać, w ciężkim więzieniu na zamku Sołoku onego zatrzymali. Ale po śmier-

ci Borysowéy, jak potym Dymitr na państwo nastąpił, dowiedziawszy się o tym mężu Bożym, kazał go natychmiast wyswobodzić, i do siebie na Moskwę jako nayuczciwiey przyprrowadzić, mając go wolą z Kommissyami swemi do Króla Hiszpańskiego odesłać, a w tym zaszedł nieszczęśliwy pogrom. A iż już był w drodze, z rozkazania Cara Szuyskiego na Moskwę przywiedziony, gdzie Carowi ustnie przez tłumacza Anglika sprawę o sobie dawał i Bojarom dumnym, zaczyn z rozkazania Carskiego, a za przyczyną też Anglików w Moskwie mieszkających, głównych nieprzyjaciół wiary katolickiéy i narodu Hiszpańskiego znowu do monasteru Borysowego trzy mile od Rostowa zasłany i do więzienia dany, z kąd te listy pisał Francuskim językiem pisane, dając znać de statu rzeczy swych.

Ist tego skrypt niemały, w którym wszystkiemu światu sprawę daje, co w Ameryce, Indyi nowéy w Persyi etc. czynił, i coby się tam ad emolumentum religii katolickiéy sprawić mogło. A to dla tego uczynił, aby zwątpiwszy o swéy cliberacyi, jeźliby P. Wojewodę P. Bóg oswobodzić raczył, za sprawą I. Kr. Mci i Papieża, to i Króla Hiszpańskiego dóysć mogło. Stateczność wiary i miłość dożywotnią oświadczył swoje, i młodzieńca jednego zalecił Indyjczyka, który zacnego człeka i przedniejszego w Indyi synem będąc, pusił się przy nim na dwór Króla Hiszpańskiego i przy nim w te sidła wpadł i w więzienie. Którego wszelkimi tyrańskimi mękami przywieść usiłowali, aby odstąpiwszy religii katolickiéy, do ich bałamuictwa przystał, czego na nim żadnym sposobem wymęczyć niemogli. Przytym też był list od P. Andrzeja Stadnickiego z Rostowa między tymże skryptem, w którym oznaymił, że go wiadomość doszła o koronnych niesnaskach, i wewnętrznym ich zayściu między Kró-

lem Imcią i Panami, z kąd też była materya An. 1607. frasunku i melancholij.

Die 13 podrzucano listy w mieście z wojska przyniesione, w których to było, zeby się niefrasując, inšzego Cara na Moskwie nie mieszkanie się spodziewali, a zatym i pokoju. Zmęczono o to chłopca którego suspectum mieli. Die 14 przyjechało do 700 człeka konno z łukami do Szuyskiego wojska, takich rycerzów zeby 40 Husarów bez wątpienia rozgromić mogło. Die 15 przystawowie nawiedzali P. Wojewodę, co między innemi rozmowami powiedzieli, że Car Szuyski objeżdza monastery. A z inšzych miéysc powiadano, że Sierpuchowianie nie mogąc zbyć Szuyskiego, umyślnie zapalili miasto, i między innemi rzeczami 70 namiotów zgorzało, zaczyn musiał się ruszyć z Sierpuchowa. Die 17 P. Ian Bereżański Komornik P. Wojewody, kąpiąc się w rzece nazwanéy Kotoros (czego nam za przystawami pozwolono było) gdy uniesion wartem wody na głębią utonął, za którą śmierć jego przystawowie wielce frasowliwi byli. Pochowany zaś jest w polu za miastem, tam gdzie też pochowano tych Polaków, których tu przedtym w więzieniu długo trzymając, potym u Wołogdzie rzecz potopiono było. Ten umarł z przygody a drugi z nędzy, to jest sługa jednego z onych, którzy byli w zimie uszli, będąc tam w nich w więzieniu osobnym, gdzie znaszych żadnego dopuścić niechciano, częścią z niedostatku, częścią sfrasunku życia dokonał. Tegoż dnia dwóch Moskwy utonąło, a zaś między naszymi braćmi towarzysz towarzyszowi u igrzysku nogę przebił pałaszem. Die 23 Michał Węgrzyn ten to który się był z Tatarskiego dworu do przystawów sprzedał, oknem się spuściwszy uciekł do gospodarza swego u którego był za przystawem. Kłopot głowom otworzył, albowiem ci z pilnością go szukać i szpiegować kazali, i między naszymi skrzętnie się pytali.

An. 1607. Die 22 zapisano tych wszystkich, co nieboszczyka Berezańskiego do grobu prowadzili, i grobu zaś strzegło 5 stróżów. Iakoż go potym z Ziemi dobywano, będąc tego rozumienia o przystawiech, żeby oni jednego z naszych do Polski wysłać mieli, a na to miejsce Moskwićcina utopionego zakopać, co było szaleństwo wielkie, ale się bali żeby czarnoksięstwem niewyszedł. Die 23 przysięgali strzelcy nienosić nam wieści żadnych. Die 24 snadź albo się dowiedziawszy o tych listach, które nas doszły, albo dla tego że im ten Węgrzyn zdrayca nasz uszedł, dwór nasz i ulice ogrodzili we trzy drewna, jako u nas pastewnik grodzą. Zaczyn nadzieja rychłéy swobody wątłala, a melancholii przybywało. Die 28 przyszła wieść że Car Szuyski dobywając miasta Tuły stracił ludzi swoich do 20,000 w szturmach które przypuszczał dwadzieścia dwa razy. Przeto znowu wszystkę potęgę doczekawszy Nowogrodzian, którzy musieli na pomoc, i inszych sił, umyślił ie dobywać. Tegoż dnia jednemu z naszych przy nowym miesiącu pokazała się szabla i miotła krwawa na niebie po zayściu słońca, który tym przestraszony będąc, zarazem do dworu przybieżawszy, drugim opowiedział, i od tego czasu votum na potym uczynił S. Bernardo wstąpić w Zakon Bernardyński. Die 29 opatrzone nas pilną strażą nadzwyczaj. Przyczyny jednak niemogliśmy się dowiedzieć. Jedni powiadali, że już Szuyskiego nie stało, ale fałsz; drudzy zaś, że się w onych liściech dowiedzieli, które dnia 12 oddano do nas, i szpiegi swoje zatym rozesłali.

Augustus. Dnia 2 powiedali o kilku tysiącach ludzi, że się w kilku mieyscach przeprowowali, przez rzekę Wołhę, wracając się od woyska, Straszili nas niebezpieczeństwem mówiąc, jeżeli Szuyski niewskóra, i nie będzie się mógł oprzeć, tedy zezwoliwszy z przyjaciołmi swemi żywić was niebędzie. Alec to nas przecię nie

nieobchodziło. Die 6 Niemałym nas wszystkich żalem P. Bóg wszechmogący nawiedził, gdy zpośródka nas niegodnego narodu swego, Oycy Bonedykta Anseryna Zakonu świętego Franciszka Bernardynów Kapłana Starszego, a bardzo godnego człeka i pobożnego, który prowincyałem nad Klasztorami w Polsce tego zakonu i Kommissarzem do nich często bywał, i na ten czas do Moskwy Kommissarzem był posłany, do chwały swéy swietéy w 62 roku jego powołać raczył i umarł o godzinie 10, gdyśmy już komplete zwykłym obyczajem odprawiali, koło onych wierszów *In manus tuas etc.* zwielkim obciążeniem serc naszych i z nieutulonym płaczem wszystkich w obec. Tak wiec bywa, gdy osicrociałe dzieciny kochanego oycy postradają, a znać tym wiecey, bo nie tylko płacz ale i strach jakiś nagły ukrócił wszystkich, gdyż tego niestało, za którego snadź pobożnością zasługami i modlitwami szczycił nas Pan dobrotliwy dotąd w ręku pieprzyjacielskich od wszelakich przygod i niebezpieczeństw wielu na nas szturmujących. Zdało się nam, żeśmy jako mocną tarcz i zasłone straciwszy, jakiemu na sztych nieszczęściu byli podani. Requiescat in pace.

Die 11 Szymon Ostrowski pacholik Pana Zagorskiego Podskarbiego Pana Starosty Sanockiego umarł, a tamże go za miastem schowano gdzie i Berezańskiego. Za ciałem jego niechciano puścić oprócz jednego Kapłana a 4 towarzyszów. Za czym ztęy przyczyny bardzo nasi Moskwe łajali. Die 12 straż pilna koło nas była; a strzelcy znowu przysięgali niepowiadać nam żadney wieści. Ale owdzie chłopu przysiądz jedno jest, jako jagode połknąc. Kazano im też pilno tego strzedz, żeby nas żadne listy nie doszły, i do nich samych jakby jakie pismo przyszło imieniem Dymitrowym, żeby niewierzeli, gdyż go na swiecie niemasz. Sam zaś Wojewoda Sołtyków przeprowadziwszy się za

rzeke, tam sobie stał gospodą rozstawwszy sługi zprzyjazdu po gospodach, i tak ktokolwiek z Moskwy jechał, pierwsi się musiał prezentować, a on zaś z przystawami swemi odprowadzić go kazał, bądź przez miasto bądź na przewoz, przykazawszy żeby nikim nie mówił, żeby nawet i pospółstwo nic niewidziało. Tegoż dnia jednego z synów Bjarskich co nas pilnował, porwawszy na stołeczną Moskwę w okowach posłano. Przecież my wiedzieć nie mogli dla czego, oprócz téj przyczyny, żeby mu tego ow Węgrzyn zdrayca nasz, który od nich uciekłszy z Iaroslawia, do Moskwy do Cara przybył, albo tam gdzie na ten czas był Car, przyczyną był oskarżywszy go przed Carem.

Die 13 zatrzęsły się rozmaite wieści, 1. Zeby Szuyski miał ustąpić do Moskwy dla obrony, niemogąc strzymać potędze tamtéj strony, ale to był fałsz. 2. Ze nas z Iaroslawia wysłać miano, a w tym mieszkaniu posła Pana Małogoskiego postawić, o którym już za rzeką powiadali. I to także fałsz. 3. Ze nas głodem wymorzyć miano, a to dla tego, jakoby woyska Polskie w ziemię Moskiewską, już wtargnąwszy ognem i szablą około Smoleńska szkodzić miały, ale i to fałsz. Ztąd znać te wieści pochodziły, że było za rzekę do 200 człeka więziono, które rozwożono snadź kozaków Dońskich, których oni Polakami być rozumieli, niewiedząc i sami nic pewnego, bo im też inaczey udawano, niż w saméj rzeczy było, i tak, co onym kto, to też oni nam bajali.

October. A te są punkta, które zlistu przereczonego Kapłana Nicolausa de Melo tu kładą. Upewnia najprzód że to co pisze istotną prawdą być rozumie a die 12 Maja do tego dnia wszystko oznajmuje. Ludzie Cara Dymitra którzy natenczas koło Kaługi leżeli, potrzebę mieli zwoyskiem Szuyskiego, któremu na placu 13,000 legło, a z tamtéj zaś strony także poległo mężów 6000. Przywódcą był w téj bitwie niejaki

Hist. R. Mon. T. II.

Iwan Bołotnik Hetman waleczny Dymitrów. An. 1607.

Po téj potrzebie krwawey siła się ich z woyska Szuyskiego tak pospolitego żołnierza, jako też duchownych Bojar do tamtego przedało, z których pierwszemi byli Książ Dołhoruki, także Książ Andrzej Teletyński przytym i drudzy z nazwiskami wyrażeni, a osobliwie jeden Pan przedniejszy, który dotąd praktyką swoją dzwigał rz czy Dymitrowe na Moskwie i którego tu mianować nie śmie. Potym i inne potrzeby i krwawe utarczki miewał Bołotnik z ludem Szuyskiego i zawsze wygrywał. Po którym niefortunnym tyranna tego powodzeniu przyszło do niego 10 Bojar co przedniejszych. Ci tedy przekładali mu przed oczyma nie-zczęsne panowanie jego i wielkie przez tak krótki czas krwie ludzkiej rozlanie, wstręt serc wszystkich prawie Moskalów i ziemie odkrycie, i że jedni jawnie przeciw niemu boy wiedą, drudzy się do przeciwnéj strony przedają, a trzeci skryte praktyki znieprzyjacioły czynią. Ci zaś którzy się jeszcze przy nim obierają, nie czynią téj chęci i przychylności, jaką by powinni, ale z bojaźni okrucieństwa, którego on zażywa, i sam i bracia i wszystek dom jego; a niektórym też tylko o majątność idzie i dzieci, których lada-jako odbieżeć i wdać w niebezpieczeństwo żałują. To przełożywszy namawiali go zatym, żeby on raczey Czerncem został, a państwo puścił temu, komu sprawiedliwość pokaże. Oco rozgniewany Szuyski pobrał tym panom Majętności i do więzienia ich wrzucić rozkazał. A gdy tedy oni oczewistą radą i mową swoją nie u Tyrana nie sprawili, drudzy widząc to listy potajemnie i paszkwile jemu i powinnym jego podrzucali. Czemu zabiegając Szuyski, czyniwszy radę z swemi, przez Patryarchę Stołecznego a powinnego swego dekret takowy i edykt wydał. Wszelakie wprzód zelżywości na Cara Dymitra miotając, i onemu słusność państwa odejmując, Hryczkiem go Otropiejem, przez

An. 1607. wzgardę, i roztrygą mianował. Przytym onemuż zadając to, że on niesłusznie sobie imię Dymitrowe przywłaszczał, powiadając też jako prawdziwego Dymitra Borys Hodun a przeszły Car w dzieciennym jeszcze wieku przez sztuki swoje zabił, którego ciało z wielką czcią do miasta stołecznego wprowadzone i do grobu przodków jego złożone, sami przed lat kilka widzieliście, wyraził. Co się było jawnemi cudy oświadczyło na tym pogrzebie, gdy ten trup niewinny ślepych, chromych i chorych uzdrawiał. I zatym exkommunikował patriarcha wszystkich tych, którzyby jedno tym cudom wierzyć niechoieli; exkommunikował także tych którzyby wierzyli Dymitrem byż prawdziwym onego Roztrygę, którego tak rok na stołeczny Moskwy zabili, dla tego że sobie niesłusznie państwo pod Carskim tytułem przywłaszczał, także iż łacińskiej wierze, nad którą starszy jest Papież Rzymski, był przychylnym. Przeciw któremu, i przeciw Katolickiej wierze aprzytym i duchownym osobom, wielkie i sromotne potwarzy i obelżenia w téj się exkommunice zamykały, i które się też tu dla sromoty nie kładą podciwych uszu. Exkommunikował nawet i tych wszystkich, którzy są przychylni i pomagają drugiemu zmyślonemu Dymitrowi, gwałtem go na Państwo Moskiewskie nieprzyznawając, i zadając mu fałsz. Wyklął w tąż i Bołotnika i insze przeciwne fakcye. Po publikacyi dekretu tego, po wszystkich państwie rozesłał, pod gardłem rozkazując, aby się do niego przeciw nieprzyjaciołom wiary świętej ściągali. Na ostatek aby i ludzie monastercy, którzy bronią władać mogą na wojnę jachali, aby z monasterów żywność wszelaką do Ostrogu albo Obozu wieziono. Na ostatek, aby sami Czerńcy byli gotowi bić się, gdy o wiare idzie, gdy im rozkażą.

Potym sam głową swą na wojnę wyciągnął, i wyciągnawszy przysięgł pod Sierpuchowem

niewracać się na stołeczny Moskwy, aż albo zwycięży albo na téj expedycyi mężnie położy gardło swoje. Bołotnik zaś mając o téj rezolucyi wiadomość i o potędze Szuyskiego, złączył się natychmiast z Piotraszkim, i dla bezpieczeństwa swego ściągnął z Kaługi do Tuły, zamku mocniejszego, który Strzelbą żywnością i wszystkim dostatkami na 6 lat opatrwszy, sami niemieszając przeciw Szuyskiemu z ludem swym wyciągnęli, z którym bitwę zoczywszy wygrali i pogromili, ludzie zaś Szuyskiego w sprawie ustąpili nazad, i namawiali Szuyskiego, aby się do Moskwy wrócił. Ale on niechciał dla wstydu przysięgi i niebezpieczeństwa swego. A Bołotnik przedtym niż wyjechał z Kaługi, wszystkich więźniów na wolność wypuścił, odebrawszy od nich przysięgę na imię Carskie. Szuyski zaś dniem przedtym niż się z stołeczny Moskwy ruszył, Antoniego, i dwóch Dawida i Krzystofa do więzienia porwać kazał. Píše też i o tym, jak fałszywemi nowinami i płonniemi pociechami, częścią Moskwy dając znać o szczęśliwym powodzeniu, a o wielkim ucisku przeciwny strony, o wielkiemy nędzy i nie potędze nieprzyjacielskiemy, co wszystko opacznie rozumieć potrzeba. Oznajmuje też, że przyjechał do Putywła kapitan z Polskiemy co go zowią Elomaga, który powiedział, że Szuyski przepłacił Tatarów i upominkami spraktykował Szwedy, żeby Polskę turbowali i na sobie zabawiali, którzy acz na to przypadli ale niewskorali, bo Tatarzy pogromiono i Szwedy okrutnie pobito, i to przyczyna być musi, że dotąd Dymitr promocyi z Polskiemy nie miał. Píše jeszcze, że po napisaniu listu tego przyjechał do niego Bojarzyn Moskwin z Czeladzią Bojarzyua iednego, który jest wielkim przyjacielem Imci P. Wojewody, Książnina Fedora, który szukając znalazł sposób, że się z nim wnoy widział, który ośmnasty dzień jako z Putywła przyjechał, kedy Car Dy-

mier mieszka, mając koło siebie 9000 woyska. I to że pisał do Szuyskiego, dając mu znać że ma tę potęgę, żeby przez miecz państwo swoje odzyskał, ale dziedzicem własnym będąc, żal mu krwie Chrześcianańskię, którzy się już bardzo wiele przelało. Namawia też i perswadyje mu w tym liście, aby się dał na miłosierdzie jego, a państwo mu puścił, bo gdy tego nieuczyni, tedy gwałtem i swoim złym przymuszony musi. Który posłaniec był pierwszy w Tule, potem go wyprawiono do Szuyskiego, i tam 4 listy oddał, i poselstwo w wielkię gromadzie Bojar i żołnierzów odprawował. Odprawiono posła do Putywła i listy mu oddano, a tym czasem dla dalszëj rozprawy, w pokoju się zatrzymywają z obu stron. Na ostatek pisze, co mu też Bojarzyn powiedział, że ten Kapitan wyżey pomieniony woyska 12000 przywiódł temi czasy, zwiódłszy ich z bitwy Tatarskiëj. O wielkim też frasunku P. Jędrzeja Stadnickiego pisze, którego acz cieszy rozmaitemi wesołemi nowinami, jednak albo wierzyć niechce, albo nie rozumieć. Był też list jego z temi listami do Imci P. Wojewody, gdyż tam jako z sobą noszą, w którym że niemoże być Tomaszem, w téj sprawie żeby Dymitr miał żyć na swiecie. Po którym oddaniu listów, ten posłaniec nieukazał się więcoëy, nie wiedziec z jakiëj przyczyny, a do nas jeszcze tym większą i pilniëszą Monasterską straż przydano. Die 31 na radość we wszystkich Cerkwiach we dzwony kołotano, powiadając, że Car Szuyski Tuły dobywszy Bołotnika i Piotraszka dostawszy na Moskwę się wraca, których nowin z listów Cara Szuyskiego słuchać kazano wszystkim, zwabiwszy ich w zamek. Drudzy przeciwnie powiadali, mówiąc, że mu się źle powodzi, i dla tego prosi żeby się za nim Panu Bogu modlili; jako inższym listom, tak i tym małą wiarę dawali.

November. Die 1 było plotek nazbyt prawdy nic zgoła. Wszyscy nas cieszyli prędką swobodą

sicut unicuique datum est posse mentiri. Die II An. 1667. Gdy caładz nasza jeździł po wodę do rzeki, zastali na brzegu kilkudziesiąt Bojar, którzy się przewozili, od woyska do domu się wracając. Z których jeden poskoczywszy na koniu, chciał woźnicę zaciąć nachayką mówiąc; że wy błedne dzieci zroztrygą swoim nawarzyłście nam tych kłopotów i krwie rozlania w ziemi naszëj. Woźnica rzekł, że ja nic niewinien. On się też cofnął uderzywszy go tylko, i rzekł mu, a toż już prędko poydziecie, bo już roztryga z worami u czorta, a posel wasz wielki idzie.

Die 14 słuchy rozgłosiły się, że Car jedne wory pobiwszy, drugie połapawszy wjeżdza na Moskwę, posławszy zamki odbierać, które były za przeciwną fakcyą. Die 16 o tamtych posłach Polskich, o których wzmianka wyżey była już niepowiadali, ale o inższych, mianowicie o P. Końiecpolskim, a o Kniaziu Ostrowskim, eo iż u nas niepodobna była, a tym więcey nasłuchawszy się bałamutów częstokroć niewierzyliśmy, już na miłosierdzie się tylko pańskie spuściwszy. Die 20 słychać było, że aczkolwiek posłowie nasi pewno są na Moskwie, jednak nie tylko wam a i onym nie lada jako wyjechać, bo Król wasz zdradę myśli pod naszym Carem. Tu posły wyprawil, a woysko wielkie na granicy leży, które, skoroby posłowie Wojewodę i was wyludzili, prowadziliby roztrygę na państwo, w czym się Car postrzegłszy i posły i was do czasu przytrzyma. Bardzośmy tego nie radzi słuchali, a niewierzyliśmy też matactwom, jak pewną próbą mając. Die 25 punkta niektóre z listu jednego znaszycz towarzysza, który tamże w Iarosławie ale w inższëj osobnëj gospodzie jest za przystawem dla pewnëj przyczyny, ten skrycie pisywał o czym kolwiek mógł się dowiedziec, bo go tam pewniëwsze jeżeliż prawda, wieści dochodziły, w takowy sposob; opisuję Wmc Panom prawdziwie, i z

An. 1607. strony Cara nie wątpię że żywy i w Putywlu jest. Gdzie oraz pisze racye i dowody, między ińszemi i to. Day Panie Boże abym tak był w domu Oyca mego, jako on jest w Putywlu, nic a nic nie trzeba wąpić. 2do. Piotraszek i Bołotnik na stołeczny Moskwie jest niewątpliwie. Sztukę jakaś, jak mówia, chciał wyprawić Bołotnik, ale mu na dobre nie wyszła. Ludzie z Tuły za kontraktami jego wyszli, a sam w Łykach został. 3tio. Poseł nasz niedziel 3 będzie jako wjechał na Stołeczną Moskwę, ale audyencyi jeszcze niemał, i pod strażą wielką jest, z starym posłem Boże mu się uchoway widzieć albo porozumieć, pilnie tego strzegą. 4to. Cara dotad nie było, i dopiero teraz na stołeczna Moskwę przyjechał. 5to. Już maja Piotraszka i Bołotnika w Łykach, a przecię znowu na Mikułę kazano się wpółki zjeżdzać, toć znać że Dymitr żyje.

December. Dnia 1 dopiero śnieg wtym kraju okrył ziemię, z kąd poznać, jako nam Bóg wszechmogący dziwnym opatrności swojej dobrodzięstwem przez te wszystkie czasy, jako też i napotym ciepłem dogadzał. Die 3 gdy woźnice jeździli po wodę rano, nyrzeli nad rzeką Polaka w przewozu między Moskwą, który przybliżywszy się do nich spytał o Pana Wojewodę i o innych, więcę zaś mówić nie mógł, tylko postąpiwszy dalej, umyślnie Czerńcom pytającym się, żeby nasi słyszeli głośno powiadał, mówiac, że z obu stron (to jest z téy strony Carskie, a z tamtéy strony Polskie;) takie sa woyska, jakie do tych czas nie bywały, i by się fortelami nie ratowała Moskwa, ani razuby placu nieotrzymali, bo ilekroć się Moskwa ukaże, za-

raz pierzchnąć musi: ale się temu wierzyć nie chciało. Die 9 te wieści zjawiły się, że już poseł odprawić miał poselstwo, podczas którego pytać miał Cara, przeczby tak długo posła Pana mego i Senatora Pana Wojewodę i ińszych ludzi tak wielu zacnych przez długi czas bez wszelkiéy winności trzymał w więzieniu, ponieważ nieplądować ziemi, ani wojennym obyczajem, ale jako prawemu Carowi Panu Swemu, Króla Imci i Rzeczy pospólitéy o żonę prosili, w obyczaj pokoju z weselem wjechali wszyscy z Posły Polskimi przyjaźni potwierdzać i z strony przymierza wiecznego traktować. Na to Car i Bojarzy dumni odpowiedzieli: że tak P. Wojewoda, jako i wszyscy ińsi ludzie Pana twego nie do prawdziwego Cara, ale do roztrygi na upadek rzeczypospólitéy naszéy przyjechali, któremu się inaczą zabieżeć niemogło, jedno tak jak wykonane jest. Słyszac to poseł wywodzić zatym i pokazować to miał, że Dymitr nie roztrygą, ale był Car prawdziwy, a to dla tego, iż od wszystkiéy Moskwy za Pana był przyjęty i Koronowany, i temuż potym przysięgę na wierność uczynili. Iednakże cokolwiek się stało, wieczny to wszystko niesławie i hańbie na wszystek świat służy, a teraz, gdzie ostatek luda Panu mego, z ziemi swéy nie wypuścisz, a nie tak oszarpano, jakoś drugich wypuścił, Pan mój kazał ci oddać tę szablę opowiadając sprawiedliwą wojnę. Zatym jakoby szablę przyjąwszy Car miał Posła tego zatrzymać pod wielką straż dawszy, a swego znowu do Polskiéy wyprawić. (*finis excidit.*)

(*Exemplar Albertrandii.*)

CII.

Di Mgr Simonetta Nunzio in Polonia al Card. Borghese.
Di Vilna li 4 di Aprile 1610. (De uxore Demetrii quae
Iacrymis suis militum animos movet; De Scopino fratre
Suiski qui copias Sapiehae fundit: de Cosaccis amplec-
tentibus Demetrii partes; de obsidione Moscuae.

L'ultime mie lettere furono di 20 del passato, et avanti che mi sia presentata altra occasione da poter scrivere a V. S. Illma, son venuti due Corrieri ordinarii dal Campo. Di quello, che ha portato il primo scrivo, con la presente a V. S. Illma, et del secondo Le do raggugliò con altra. Col sudetto primo Corriero venuto con lettere dei 20 del sopranominato, habbiamo che la Principessa figlia del Palatino di Sendomiria, essendo stata (dopo presa nella sua fuga) condotta al Sapieha accampato sotto Demetriow, come con le passate significai a V. S. Illma, quivi fece istanza di voler parlare ai soldati, il che essendole permesso dal detto Sapieha, essa pur travestita del medesimo habito militare, che prese nel fuggire, oro con tanta efficacia a quel Campo, e con lamenti e pianti esagerando il suo misero stato compassionevole, commosse tanto gli animi di buona parte di què soldati, che tiratili a sua devotione, fece che andassero con Lei ad accompagnarla a Kaluga al suo Demetrio. Dopo il qual successo essendosi snervato

Отъ Нунція Симонетши къ Кардиналу Боргезе, изъ Ап. 1610.
Вильни 4 Апрѣля 1610. Жена самозванца слезами
преклоняетъ воиновъ на свою сторону; Скопинъ
Шуйскій побуждаетъ войско Сапеги; казаки беру-
тъ сторону Аждамишря; осада Москвы.

di forze il sudetto Sapieha, fu assalito dallo Scopino, che dicono sia accampato con circa m/40 persone, et fu rotto, e disfatto con perdita di molta gente, et delle bagaglie, onde appena potè egli con alcune pochi salvarsi. Quelli anco dell' altro Campo, che sin' hora erano stati sotto Mosqua, vedendosi di presente molto debilitati, e diminuiti, perchè parte del loro Esercito, cioè li Cosacchi, dopo la fuga di Demetrio passorno il fiume Volga, et andorno a far scorrerie nel paese per non ritornar più nel Campo, come già scrissi a V. S. Illma, et parte si sono trasferiti alla banda di Demetrio, et perciò essi, come ridotti in poco numero, temendo delle forze dello Scopino, tanto più hora dopo la sudetta rotta del Sapieha, hanno levato il Campo, et si sono ritirati, onde hora resta libera affatto d'assedio la Città di Mosqua, et dovranno ridursi a qualche luogo sicuro, dove era per andare a trovarli il già scritto Potoski Palatino di Bratislavia, il quale era in procinto di partir dal Campo Regio a quella volta....

Di Vilna 4 d'Aprile 1610.

Humilis^o et devotis^o Serv^{us}
F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag 242.

CIII.

An. 1640. Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 4 di Aprile 1640; (De uxore Demetrii, Demetrius et Suiski potentiores fiunt; Poloni quidam a militibus Demetrii fugati; Cosacci Demetrianos se simulant; Severiensis provincia Demetrio addictissima; questio utrum Poloni cum militibus Suiski, vel Scopini, vel Demetrii congredi debeant, nec ne).

Con l'ultimo Corriero venuto dal Campo con lettere dei 27 di Marzo vengono tuttavia non molto buone nuove di quelle occorrenze. Si conferma l'andata della Principessa Polacca al finto Demetrio suo marito insieme con molti soldati di quelli dello scritto Sapieha; et la rotta d'esso Sapieha, il quale era giunto al Campo Regio, et la ritirata di quell' altro Campo già Demetrianano dall' assedio di Mosca. Si aggiunge che s'accrescono alla giornata le forze del Suiski, et anco quelle di Demetrio. Che oltre a quelli del detto Campo già Demetrianano, che à giorni passati ritornorno a Demetrio, parte anco ne sia passata al Suiski; al quale si è anco reso di presente il Castello di Mosaisko, che poco fa prestò il giuramento di fedeltà alla Maestà del Re. Che havendo alcuni de' nostri saccheggiata una certa Città, et Castello chiamato Masalst, furono sopraggiunti dalla gente di Demetrio, et

Онаъ тогоже въ монахе, изъ Вильны, 4. Апрѣля 1640.

О жънѣ сивозваца. Лжѣдиметрїи и Шуйскїи утверждоуть свои силы; и некоторые Поляки обращены въ бѣгство войсками Диметрїа; кованы прихворанцыя приверженцыи его; область Северная ему предана больше всѣхъ; вопросъ, съ кѣмъ должны сражаться Поляки, съ Шуйскимъ ли, Скопинскимъ или Диметрїемъ?

messi in fuga, et spogliati della preda. Che alcuni Cosacchi di Sua Maestà venuti a certo luogo detto Staradito della Provincia di Severia (la quale, dicono essere affezionatissima a Demetrio) con inganno sotto finto d'essere Demetrianani, lo sorpresero, et entrativi dentro ammazzorno tutti gli habitatori. Che per li sudetti andamenti gli Ambasciatori Moscoviti, che à di passati giurorno a Sua Maestà, et che non sono ancor partiti dal Campo, consigliano che il destinato Potoski Palatino di Bratislavia, non vada più alla volta dell' altro Campo, anzi alcuni altri stimavano piuttosto, che fosse bisogno d'apparechiarsi nell' istesso Campo per havere a venire alle mani con genti o del Suiski, o dello Scopino, o di Demetrio. Molti perciò erano d'avviso, che Sua Maestà senza abandonare l'assedio, et senza levar l'Esercito, ritornasse nel Regno a convocare una Dieta...

Di Vilna li 4 d'Aprile 1640.

Humilis et devotus Servus.
F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 250.

CIV.

Del medesimo al medesimo di Vilna li 16 d'Aprile 1610.
(Demetrius in Caluga a Suiski obsidione clausus, uti fertur. Moschi nonnulli ab Rege Poloniae opem implorant contra Demetrium et Suiski; Suiski et Scopinus inter se dissidentes).

Con l'ordinario della settimana passata venuto dal Campo con lettere dei 3 del corrente, fu scritto, ch'era quivi sparsa certa voce, sebbene incerta, che il Suiski havesse con buona gente assediato Demetrio in Caluga; il che se fosse vero, non si sa da chi esso Demetrio potrebb'esser soccorso. Ch'era giunto al Campo il Sigr Sborowski mandato dal residuo dell' altro Campo già Demetriano per sollecitare l'ultima resolutione di Sua Maestà intorno a quella soldatesca. Et che col detto Sborowski erano venuti alcuni Moscoviti, i quali hanno presentato a Sua Maestà certi castelli provisti d'artiglieria,

Она погоже къ шомуже, наъ Вильнѣ, 16 Априля 1610. Ап. 1610.
Димитрій въ Калугѣ, какъ сказываютъ, осажденъ Шуйскимъ. Нѣкоторые Москвитяне просятъ помощи у Короля Польскаго противъ Димитрія и противъ Шуйскаго; Шуйскій (Царь Вас. Ив.) и Скопинъ между собою въ несогласіи.

facendo istanza alla Maestà Sua d'essere soccorsi in caso di bisogno contra il Suiski, e contra Demetrio. Era anco nuova, che duravano tuttavia l'emulationi, e dispareri tra il Suiski, et lo Scopino suo fratello, il che quando fosse vero, non potrebbe se non apportar giovamento alle cose di Sua Maestà (sebbene anco si dice, che s'intendano insieme.) Che alcuni villani del contorno di Smolensko radunatisi insieme hanno ammazzati molti de' servitori dei Polachi del Campo Regio, mentre andavano vagando per depredare in què villaggi.....

Di Vilna li 16 d'Aprile 1610.

Humilis° et devotis° Servit°.

F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 262.

CV.

An. 1610. Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 16 d'Aprile 1610.
(Unus ex proceribus Tartarorum postulat ab Rege Poloniae, ut se interponat apud Demetrium, ut sibi uxorem et liberos restituat; incertum est utrum ipse Demetrius a Suiski sit obsidione circumventus).

Mentre non è ancor partito il Corriero, è giunto l'altro Ordinario dal Campo con lettere de' 10 del corrente, con le quali per quanto ho potuto haver io, et saper da altri in questo poco tempo, non habbiamo altro, se non che si pativa qualche difficoltà per mancamento di denari, et che dovendosi a tutti le soldati del Campo la paga d'un qualche decorso, ai 6 del corrente fu trattato con loro, che si contentassero d'aspettar per qualche tempo, il che si credeva dovessero fare, purchè fossero assicurati del tempo preciso, al qual fossero infallibilmente pagati. Che tuttavia Sua Maestà ha-

Ось тогоже къ нему же. Изъ Вильны, 16 Апреля 1610.
Одинъ изъ знатныхъ Татаръ проситъ Короля Польскаго посредствовать ему оуъ Димитрія возвращенія жены и дѣтей, задержанныхъ у него; неизвестно, действительно ли Димитрій осажденъ Шуйскими.

veva finalmente risoluto di far sborsare di presente subito alla soldatesca di quell' altro Campo già Demetriano gli scritti m/100 fiorini in contanti, et in oltre altrettanto in drappi, onde se ne sperava buon frutto. Che hebbe audienza publica dalla Maestà del Re un Principe de' Tartari, il quale fu posto a sedere sopra tutti li Senatori, et si sottomise a Sua Maestà pregandola che volesse liberare la moglie et figli suoi, che disse esser prigionieri appresso Demetrio. Non si conferma, che il detto Demetrio fosse asediato dal Suiski, come si scrisse con le precedenti venute dal Campo.

Di Vilna li 16 d'Aprile 1610.

Humilis^o et devotis^o Servit^r.
F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 260.

CVI.

Del medesimo al medesimo. Di Vilna li 16 d'Aprile 1610.
(Fertur, ut Nuncii Regis Poloniae Suiski adeunt ad obtinendum Ducatum Severiensem; si vero abnuerit, ipsi Nuncii Demetrium alloquentur, ut se cum Rege Poloniae conjungat.)

Siccome accennai a V. S. Illma con la precedente, che da alcuni s'andava discorrendo che per lo stato occorrente delle cose del Re non sarebbe meglio espediente per Sua Maestà, come che procurasse di stabilire una buona pace col Moscovita, ottenendo per conditione il Ducato di Severia; così da Signore di qualità, et che suole essere bene avvisato, mi viene confidentemente, et con obligo di silenzio conferito per cosa certa, che Sua Maestà ha secretamente mandato persone a posta per trattar col Suiski per ottener da lui il sudetto Ducato di Severia di cui è Metropoli Smolensko, offerendosi all'incontro Sua Maestà di far con lui una pace perpetua, et d'aiutarlo a sgombrare il suo paese di gente nemica, perchè possa vivere in quiete, et tranquillità: et il sudetto Sig^{no} va pensando che le medesime persone mandate dalla Maestà

Отъ тогоже къ тому же, изъ Вильны, 16 Апрѣля 1610. Ап. 1610.

Говорятъ, что Король Польскій послалъ къ Шуйскому требовать отъ него себя княжество Сѣверское; въ случаѣ отказа его, тѣ же послы должны идти къ Деметрію съ предложеніемъ, чтобы онъ соединился съ Королемъ Польскимъ.

habbiano anco in commissione, che non potendo effettuare cosa alcuna col detto Suiski, vadano a trattare con Demetrio per unirlo con Sua Maestà con buone conditioni, la quale unione siccome sarebbe stata buona sin da principio, avanti che si fosse disciolto et dissipato quell' Esercito sotto Mosca, che serviya ad esso Demetrio, quando andorno quivi gli Ambasciatori Regii; così hora quando si potesse concludere, sarebbe pur anco per giovar non poco a Sua Maestà, non solo per tirar a se la gente soldatesca, che segue esso Demetrio, ma anco principalmente per acquistare gli animi di molti Moschi, et massime di quelli della Provincia di Severia, che quasi tutti si mostrano, per quanto si dice, molto affezionati al medesimo Demetrio. Et per fine etc. Di Vilna li 16 d'Aprile 1610.

Humilis^o et devotis^o Ser^o.
F. Vescovo di Foligno.

Nuntiat. Polon. tom. 373. pag. 20.

CVII.

An. 1610. Del medesimo al medesimo. Di Vlna li 23 d'Aprile 1610.
 (De propugnaculis Moscorum a Rege Poloniae occupatis. Patriarcha Moscoviae, eo quod res promoverat senioris Pseudodemetrii. jam vita functi, a Suiski vexatur, eique novus Patriarcha sufficitur; ipse vero etiam junioris Pseudodemetrii partibus adhaesit; insuper de Demetrii captura, et de Smolenski deditioe).

Отъ тогоже къ тому же, изъ Вильны 23 Апрѣля 1610-
 О крѣпостяхъ Россійскихъ, занятыхъ Поляками; Патриархъ Московскій (Игуменъ) за приверженность свою къ прежнему, умершему уже Лжедимитрію, оставленному Шуйскому, принялъ сторону новаго Лжедимитрія; между тѣмъ слухъ пошелъ, что Димитрій задержанъ поляками, возбуждавшими кромѣвъ него, и что Смоленскъ готовъ сдать.

E'venuto con molta diligenza il Corriero Ordinario dal Campo Regio con lettere dei 6 del presente, e subito dopo la venuta sua, la Serenissima Regina ha mandato Monsig^{re} Referendario Firlei a darmi parte delle buone nuove scritte dalla Maestà del Re di sua mano, cioè che hora si sono rese in poter di Sua Maestà due principali fortezze del Ducato di Severia, una chiamata Biala con tutto il territorio suo, ch'è assai grande, et buono, la qual Biala essendo stata lungo tempo assediata da m/6 Cosachi di Sua Maestà, è stata costretta rendersi per mancamento del vivere, et in essa si è trovata gran quantità d'artiglieria, et monitione, et m/16 anime, oltre a m/10 che sono morti per li patimenti dell'assedio: l'altra fortezza acquistata si chiama Novograd piccola, che dicono essere stata già Metropoli del Ducato di Severia. Hora sono circa 20 fortezze, delle quali s'è impadronito il Re in Moscovia, et le vedrà V. S. Illi^{ma} notate nell'inserto foglio secondo l'estratto havutone dalla nota mandata alla sudetta Serenissima, le quali fortezze sono quasi tutte del Ducato, et Provincia di Severia, che poco meno, che tutta è già in potere di Sua Maestà, fuorchè Smolensko, e circa due altre piazze. M'ha detto anco il medesimo Monsig^{re}

Firlei che s'aspettava al Campo il Patriarca della Moscovia, al quale sua Maestà haveva mandato incontro il suo cocchio, et alcuni carri per riceverlo onorevolmente, il qual Patriarca è quello, che promosse le cose del morto Demetrio, et che perciò è stato perseguitato dal Suiski moderno Principe, il quale ha creato un altro Patriarca in suo luogo, che ora si ritrova in Mosca; et il detto vecchio Patriarca ha tenuto anco la parte del nuovo finto Demetrio, et hora è venuto a rendersi devoto a Sua Maestà; il che non può essere se non di giovamento, et per l'affettione, che gli conservano tuttavia molti dei Moscoviti, et per l'esempio suo. Aggiunge di più il sudetto Monsig^{re}, haver il Re scritto alla Serenissima, ch'era venuta persona a posta a dargli avviso, sebbene ancora incerto, che li Moscoviti, ch'erano con Demetrio si siano rivolti contra di lui, et l'habbiano preso, et lo conducano a Sua Maestà. Et in oltre che la Maestà Sua haveva saputo che gli assediati di Smolensko afflitti dai molti patimenti di così lungo assedio, havevano cominciato a trattar del rendersi a Sua Maestà, del qual particolare, siccome anco dell'altro di Demetrio ne haverebbe la Maestà Sua scritto con maggior certezza con le prime lettere seguenti. Et che s'era havuta

nuova della morte del Rosinski Polacco, Generale dell' altro Esercito già Demetriano. Mi ha poi conferito come da se il sudetto Monsig^{re} Firlei, chè Sua Maestà risoluta (impadronita che si sara di Smolensko) di proseguir il restante dell' impresa di tutta la Moscovia, et di trasferirsi perciò in persona col suo Campo alla volta della Metropoli di Mosca. Piaccia a Dio nostro ignore, che siccome pare che le cose

di questa Regia Espeditione tornino hora a ri- An. 1610.
pigliar buona piega, cosi vadano continuando di bene in meglio li felici progressi di questo pi-
issimo Re a gloria et esaltatione del suo santo nome, et accrescimento della Religione Cattolica. Et per fine con la maggior riverenza, che devo, bacio le mani a V. S. Illma, a cui prego da Dio ogni bramata consolatione.

Di V. S. Illma et R^{ma}.

Di Vilna li 23 d'Aprile 1610.

Humilis^o et devotiss^o serv^{us}.

F. Vescovo di Foligno.

Arces Serenissimo Regi Poloniae deditae.

Biala, et Districtus Bialscensis.

Rzowa Wolodimiriensis.

Widzdzę Rzewensis.

Zopczow.

Starczyn.

Pohorele.

Wolok Lamscensis.

Ozypon Monasterium

Borisow.

Pocrepow.

Karolowo Zuimiesiensis.

Wiazma.

Drohobus.

Misierk.

Scrpiek.

Bransk.

Czernichow.

Massalsk.

Sturodub.

Novogrodek Severiensis.

Nuntiat. Polon. tom. 33. pag. 281.

CVIII.

An. 1610. Del Card. Borghese a Mgr. Simonetta Nunzio in Polonia. Roma li 20 Novembre 1610 (De fuga Pseudodemetrii, de ejusdem exercitu Polonis adjuncto; de caede adhaerentium ipsi Demetrio).

Отъ Кардинала Боргезе къ Нунцию Симонетти, изъ Рима 20 Ноябрь 1610. О бѣгствѣ Лжедмитрія; о присоединеніи войска его къ Полякамъ, и о пораженіи его приверженцовъ.

Essendo passati due ordinarii senza lettere di V. S. sono poi comparse tutte insieme le sue delli 2, et 8, del passato, le quali ci hanno recato contento per li buoni avvisi che Ella ci ha dati del Campo, e sebbene vuol dire assai la fuga del finto Demetrio, l'acquisto del suo eser-

cito, e la strage di quei che stavano a sua devotione, s'aspetta nondimeno con desiderio che Ella ci possa finalmente avisare, che la Legatione Moscovitica, et il trattato dei Smolensciti habbia havuto il fine, che si pretende per gloria di Dio, et esaltatione del Re. Con che etc.

Nunziat Polon. tom. 33. pag. 132.

CIX.

An. 1610. Del medesimo al medesimo. Roma li 18 Decembre 1610. (De proceribus Moscoviae castra Regis Poloniae aduentibus).

Отъ тогоже къ тому же, изъ Рима 18 Декабря 1610. О вельможахъ Московскихъ, прибывшихъ въ станъ Короля Польскаго.

Sono poi comparse le lettere di V. S. delli 24 Ottobre con le altre dei 29 e 30 dell' istesso mese del Generale in Mosca, e dell' arrivo degli Ambasciatori Moscovitici al Campo del Re, e sebbene si erano prima intesi da altri, si sono nondimeno letti i suoi volentieri, sperandosi che siccome sono procurati, e descritti da Lei

con particular diligenza, cosi siano anco più certi, contuttociò se ne desidera la confirmatione, e di havere un giorno quest' allegrezza per beneficio, et esaltatione della Religione Cattolica, che la Moscovia tutta, et in specìe quel combattuto Ducato di Severia stiano sottoposti al Domino, et obbedienza di Sua Maestà etc.

Nunziat. Polon. tom. 33. pag. 133.

CX.

Di Sigismondo III Re di Polonia al suo Vicecancelliere dal campo sotto Smolensko 22 di Dicembre 1610. (De copiis Demetrii dissipatis; de exercitu Suiski devicto; de filio Regis Poloniae in Moscoviae Ducem eligendo; de Demetrio Calugam fugiente; de Suiski et fratribus ejus captis ad Regem Poloniae missis; de Demetrio Calugae vires resumente; deque alliis pluribus Demetrium et Suiski spectantibus).

Отъ Короля Сигизмунда III, къ Вицекаццлеру его изъ Ап. 1610. лагеря подъ Смоленскомъ, 22 Декабря 1610. О разсвляиіи войска Димитріева; о побѣдѣ надъ Шуйскимъ; о избраніи сына Короля Польскаго Царемъ Московскимъ; о бѣгствѣ Димитрія въ Калугу; о поимкѣ Шуйскаго и братьевъ его, посланныхъ къ Королю Польскому; о Димитріи, вновь собирающемъ силы въ Калугѣ; и о другихъ обстоятеляхъ, касающихся до Димитрія и до Шуйскаго.

Sigismundus III. Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Livoniae, et Suetiae, Gothiae Vandaliaeque Haereditarius Rex.

Illustris, sincere, nobis dilecte. Vano, ma mai al desiderio nostro contrario, in tutto questo tempo, progresso di guerra ha fin' adesso ritenute le nostre lettere. Adesso quando già Iddio comincia a ridurre a qualche porto questa nostra impresa, ci è parso necessario far Vostra Sincerità consapevole di quel, che è passato, e significarle lo stato, nel quale ci troviamo. Dopo molti trattati fatti con noi da quell'Esercito, che appresso a quell'impostore Demetrio tanto di Polacchi, quanto di Lituani si ritrova, al fine fu diviso in due parti, una delle quali restò con la Compagnia del Sig^r Alessandro Zborowski, l'altra o la ventura sua, o qualche stratagemma arcando, nella Compagnia del Sig^r Gian Pietro Sapiecha è ristata, e forse aspettando tempo più comodo di aiutar la Republica, appresso il medesimo Impostore si rimase. Fra tanto havendo risaputo dell'uscita dell'Esercito di Suischì, che veniva sotto il reggimento di Demetrio Suischi, fratello del Gran Duca passato, per aiutar quei di Smolensko, e cacciare alcuni principali Compagnie uostre, havemo spedito

anche noi l'Illustre Palatino di Kiovia Generale dell'Esercito nostro, il quale incamminato che fu verso loro, messe agli avversarj la paura, e fece rivoltar le Compagnie loro di Tedeschi (quali con gran spesa, e lungo cammino hanno all'Esercito suo con maggior sicurtà condotti) dalla fortezza di Biala, quale volevano sorprendere sotto la difesa del Generoso nostro Capitano Wreliski, il quale poco avanti l'haveva guadagnata con la forza; di più havendo cacciato le precipue Compagnie de.l'Esercito di Suiski dall'Horodko sotto Wazmia, et havendolo notabilmente vinto nel medesimo luogo, con la grazia di Dio, e con la sua destrezza, et valor della mano del nostro Esercito con poca gente (perche gli fu necessario di dividere l'Esercito) gran numero dell'Esercito dei Moscoviti, mentre che fuggiva, ha dissipato, e parte ammazato. Dei forastieri Tedeschi parte fu spenta e dissipata, altri sotto il suo reggimento ha ridotto. Poi havendo inteso che questo impostore Demetrio, nel tempo tanto comodo alla Citta di Mosca si avvicinava, non riposando

An. 1610 niente, anch' egli si è mosso verso Mosca, ove havendo trovate le cose dubbie, perché già questo finto Demetrio cominciava a dare l'assalto a la Città, dopo havere alcune volte rinfrescato quei della Sedia di Mosca, ha ridotto a questo i Boiari, anzi tutta quanta la Comunità del Dominio Moscovitico, che si sono con gli affetti suoi voltati a noi, et al Serenissimo Principe Vladislao nostro figliolo, il quale hanno pigliato per loro Padrone, cominciando anche nel medesimo tempo a rendergli il giuramento. Riservandosi però certi punti di suoi costumi e leggi, con i quali mandorno a noi gli Ambasciatori. Per il che Demetrio disperando della sua giustizia, e non fidandosi della militia Polacca, quale era sotto il governo del Sig^r Sapiecha restata, s'è ritirato nella fortezza detta Caluga. E così liberata dall' assedio di Demetrio la Sedia, più liberalmente con l'illustre Palatino trattando, ha conchiuso che Vatil Suiski lor Signore, il quale poco avanti avevano levato, e privato dell' Imperio, fosse mandato a noi con due suoi fratelli, Demetrio che fu General suo, e Giovanni Economo di tutta Moscovia, pregandoci, che non mostrassimo loro gratia di sorte alcuna. Di più anche hanno permesso che i presidii del nostro Esercito per rimediare a qualche tumulto alla Sedia fossero ammessi, e già vi sono alcune migliaia di nostri soldati nel Castello Crimogrod principale in quella Città. È luogo assegnato all' abitazione de' Gran Duchi di Moscovia, et anco nel Ketaigorod, et Biallogorod fortezze in detta Città. Così dunque il Signore Iddio onnipotente ha aiutato l'impresa nostra con la gratia e benignità sua. Adesso sotto Smolensko quegli articoli, i quali furono proposti, si van trattando, avendo riguardo a tutte le circostanze di questa impresa, ma essendo le cose per se gravi, vogliono e considerazioni serie, e consiglio maturo, perché habbiamo da far con gente molto incostante, e nel-

la sua fede mutabile, e lubrica: E benché in essa si trovino molti soggetti constanti, e virtuosi, non dimeno la maggior parte è di quelli, che cercano o d'acquistar l'Imperio per se, ovvero con altri nuovi movimenti di procacciarsi qualche nuovo utile. Ci sarà dunque necessario, e per questa conclusione, e per l'acquisto di questa fortezza, trattarsi ancora qui particolarmente, vedendo che questo impostor Demetrio di nuovo in Caluga comincia a racconciar le sue forze come può, e senz' altro dopo la nostra partenza più fortemente la sua factione resusciterebbe, et alzando la sua già inchinata fortuna, potrebbe di nuovo far maggiori movimenti. Perché con tutto che la nostra gente, la quale nella Campagna del Sig^r Gian Pietro Sapiecha appresso lui si ritrova, s'è dichiarata per noi, e con certi patti propostici dagli Ambasciatori loro, ai quali rispondiamo adesso, prometta di venire sotto i nostri stendardi; non dimeno di Tartari dalla Tana, e di Moscoviti d'ora in ora si va accrescendo il numero della sua Compagnia. Per il che prima sarà necessario o di haverlo nelle mani, ovvero di levarlo del tutto. Vostra Sincerità frattanto non tralasci in quello, che si vedrà necessario, dare il parere, e consiglio suo, e massime in questo, come habbiamo da contentar questi Eserciti, poichè con il valore, e virtù di quelli habbiamo fatto tanto in questi Dominii. Non rimettendoci a questi paesi, quali sebbene per se sono assai grandi et abbondanti, nondimeno avanti che vengano alla finale obbedienza, et avanti che le Provincie dalle lunghe guerre vengano a fruttare le solite entrate, ci verrà tempo assai. I tesori, che v'erano anticamente inclusi, il passato Demetrio in gran parte ha dispensato, il resto de' quali il Suiski nelle angustie, che si trovava, talmente ha cavati, che non vi resta più niente, fuor di quel poco in gioie, oro, argento, ch'è quasi minima parte di quel Tesoro.

Noi frattanto avendo assicurato quanto meglio si potrà le cose di questa Monarchia, al nostro Domino, ritorneremo per fare la Dieta generale, alla quale rimetteremo ancoragli Ambasciatori di Moscovia, che si trovano appresso noi, per finale resolutione di tutti questi negotii. Preghiamo frattanto a Vostra Sincerità del Signore Dio buona sanità.

Dal Campo sotto Smolensko à 22 di Dicembre, Anno 1610, del Dominio nostro di Polonia 23, e di Svetia 17. Sigismundus Rex.

Frescamente dopo d'haver scritto queste lettere hanno mandato a noi i Boiari di Moscovia il Duca Massalschi per farci sapere nuovo tradimento scoperto nella Sedia tra alcuni Boiari per una certa pratica con questo impostore, che finge il nome, e la persona di Demetrio. Poi anche pregandoci, che noi sotto il pretesto d'andarlo a rincontrare, voltiamo il passo verso Mosaischo, dove ci vogliono baciare la mano, et invitar suo alla Sedia. Sopra il che bisognerà deliberare sino a che il Signore Dio ci mostrerà qualche maniera di soccorrere ai mancamenti, e bisogni de' nostri soldati, tanto quelli, che nella Sedia si ritrovano, quanto quelli, che appresso noi sono. Questo solo nella resolutione nostra dell' altre cose fa difficoltà, che

questa gente desidera con gran pertinacia il Principe Vladislao, nostro figliolo, per suo Signore. Onde il Paladino Generale nostro, vedendo che quell' impostore sotto la Sedia di Moscovia trovava molti soggetti a se inchinati, per ovviare a qualche pericolo maggiore, consenti d'accettare da loro il giuramento in nome del Principe nostro figliolo. Noi dall' altra parte temendo chi i malevoli nostri non havessero occasione di accusarci che tutte le cose drizziamo non all' utile della Republica, ma al nostro, et del nostro figlio (stante le promesse, e dichiarazioni fatte nella partenza ai Stati de' nostri Dominii) vorremmo migliorare questo, e ridurre le cose a qualche temperamento, e quella intentione, con la quale ci siamo partiti. Sebbene i Signori Senatori, i quali si trovano, appresso di noi, ci assicurano, che per questo conto non incorreremo invidia di sorte alcuna appresso i fedeli nostri vassalli. Però noi non dimeno con la dichiarazione nostra stiamo continuamente, e restar vogliamo, nel che ricercare vogliamo la sentenza di Vostra Sincerità quanto prima. Smolensko finora non si vuole inchinare al dovere, e noi piuttosto con la paura, e terrore cerchiamo guadanargli, e non collo spargimento di sangue, vedendo molto bene, che non possono stare molto tempo in questa pertinacia. An. 1610.

Nunziat. Polonia tom. 33. pagg. 376 et 381.

CXI.

An. 1611 Lettera del Segretario di Stato a Monsigr Nunzio in Polonia. Roma 1 Gennaio 1611. (Di Mosca a Rege Polonise subjugata, deque Suiski et fratribus ejus captis).

Письмо Папскаго Статсъ-Секретаря къ Нунцію въ Польшу, изъ Рима, 1 Января 1611. О взятіи Москвы Королемъ Польскимъ и о полоненіи Шуйскаго и братьевъ его.

Specie di trionfo pare che sia stata l'entrata solenne del Generale nel Campo Regio, havendo riportato non solo vittoria e conquista nella Metropoli di Mosca, ma anco condotto suo prigionero, e fatto comparire ignominiosamente il tiranno Suiski con li fratelli. Questa gloria, che sommamente si accresce al Re, si desidera che habbia duratione, e che una volta per sempre si stabilischino d'accordo o in Dieta, o fuori gli articoli proposti da quelli Ambasciatori, perchè non si faccia pregiudicio, ne abbiano a violare

le cose della Religione Cattolica con l'onore della santa Legge di Dio, e contro la riputatione dell' istesso Re. Si aspetta anco d'intendere, e con molto desiderio, che l'ezito di Smolensko sortisca similmente per via di concordia senza nuovo strepito d'armi, e senza spargimento di sangue. Tanto mi occorre di rispondere alle lettere di avviso di V. S. dei 7, 16, e 27. di Novembre per darle qualche segno, che si conosce, et approva la sua diligenza. Con che etc.

Nuntiat. Polon. tom. 10. pag. 140.

CXII.

An. 1627. Di Mgr Lancellotti Nunzio in Polonia al Card. Barberini Segretario di Stato. 12 Maggio 1627. (De abrogatione conventionis inita inter Moscoviae Ducem et Gustavum Suecorum Rege de violandis induciis factis ab ipso Duce cum Poloniae Rege).

Отъ Нунція въ Польшу Ланчеллотти къ Статсъ-Секретарю Кардиналу Барберини 12 Маія 1627. Объ оштянскім договорѣ, заключеннаго между Царемъ Московскимъ и Королемъ Шведскимъ Густавомъ, чтобъ Царь нарушилъ перемиріе съ Польскимъ Королемъ.

.....Ha procurato Gustavo (1) con un' Ambasceria al Moscovita, di muoverlo a rompere

la tregua, che ha con questa Corona, promettendo di assisterlo alla ricuperazione di Smo-

(1) Re di Svezia.

lensko, e del Ducato di Polozca. Veniva accettata il partito, e la mossa di questo sarebbe stata senza dubbio di gran momento; ma risaputosi ciò dal padre del moderno Gran Duca, che è Patriarca di Moscovia, et è tenuto comunemente per persona santa, e di molta integrità,

fece chiamare di nuovo l'Ambasciatore, rivo- An. 1627.
cando il trattato, incolpandone i Consiglieri, de quali il Cancelliero di suo ordine per penitenza del fallo fu fatto battere sulla bocca. Cessa perciò il timore, che si aveva da questa parte.....

Ex autogr. litteris Ioannis Baptistae Lancellotti Episcopi Nolani, Nuncii Aplici apud Regem Poloniae ad Cardinalem Barberini a Secretis Status. Nuntiat. Polon. tom. 38.

CXIII.

Urbani P VIII litterae XXIV ad Regem, clerum et proceres Poloniae, die III Novembris 1643, de Ruthenis Ecclesiae Romanae coniungendis.

Папы Урбана VIII 24 письма къ Королю. Духовен- An. 1643.
ству и знатнымъ особамъ въ Польшѣ, отъ 3 Января 1643 г. о присоединеніи Русскихъ къ Римской церкви.

Venerabilibus fratribus Metropolitanis, Episcopis et Prelatis Ruthenis unitis Urbanus P. P. VIII.

Venerabiles fratres etc. Minime nos latet, fraternitates vestras episcopalis muneris laud immemores nihil ardentius contendere, quam ut honorificetis ministerium vestrum, et cuncta assidue promoveatis, quibus Divino cultui, simulque animarum saluti prospectum sit, quas aeternis Paterfamilias zelo et vigilantiae vestrae commendavit. Ex egregiis certe conatibus hucusque summa cum laude adhibitis certam capientes conjecturam, speramus fore, ut nullo unquam tempore desiderari aliquid patiamini, quod a praecipuo studio in catholicae fidei propagationem, aut spiritualem populorum profectum conferri possit, paterna tamen benevolentia, qua Ruthenorum nationem in Christi visceribus complectimur, Nos impellunt, ut illud ipsum a vobis postulemus, quod vel solo innatae virtutis incitamento diligenter curaturos confidimus. Quamobrem Nos proximae Synodi

opportunitatem nacti, dum in concilium, et congregationem iustorum convenietis loquentes testimonia Domini, maiorem in modum hortamur fraternitates vestras, ut peculiari sollicitudine Unionem tueri satagatis, quam eum hac Sancta Sede sub Clemente VIII. Decessore nostro in Brestensi Concilio constituta fuit, eamque in universa Prussia late propagare sedulo studeatis. Ad hoc vero e sententia perficiendum mirifice sane proderit, si officiis, atque auctoritate vestra Monachi Uniti ad regularis disciplinae observantiam iuxta sancti Basilii praescriptum inducantur. Dum enim non minus exemplo, quam verbis ubique semina effundunt catholicae praedicationis, Deo incrementum dante, uberes expectari poterunt cum bonorum omnium consolatione proventus. Quam genti isti felicitatem anxiiis orationibus ab Altissimo flagitamus, cupientes eam caelo, atque

An. 1643. orbi commendari Divinae beneficentiae documentis. Nunc vero licet venerabilis frater Antonius Ruthenorum Metropolitae ad debitam Nobis, et Sanctae Sedis obedientiam praestandam personaliter accedere debuisset, senii tamen, ac aegritudinis, quibus conflictatur, habita ratione, ex speciali indulto ad huiusmodi munus eius nomine peragendum admisimus venerabilem fratrem Methodium Episcopum Chelmensem Unitum, qui eximiis dotibus, et vestra etiam causa plurimum commendatus, perhumaniter a nobis exceptus, ac libentissime auditus fuit. Ex eodem cognoscere poteritis quam sollicito Apostolicae charitatis affectu suffragemur fraternitatibus vestris, quas Regnum Dei in terra propagantes diu incolumes optamus, et Pontificia benedictione intimo cordis sensu impertimur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III Novembris 1643. Pontificatus Nostri anno XX.

Ex regesto autogr. epistolarum ad Principes Urbani P. P. VIII. ann. XX. pag. 334.

Carissimo in Christo filio nostro Vladislao Poloniae, et Sueciae Regi Illustri Urbanus P. P. VIII.

Carissime in Christo fili etc. Perspicuum Nobis est, Ruthenos Unitos commendatione apud Majestatem tuam haud indigere cum illos eximia sua pietate suadente humanissimo patrocinio semper complexus fueris, atque ad universalem Ruthenorum Unionem promovendum nulla Regiae auctoritatis officia desiderari patiaris. Pro Pontificia tamen erga illos sollicitudine majorem in modum a te postulamus, ut eorum, imo Dei causam sedulo tuearis, atque in hoc maximi ponderis negotio consuetam Divinae gloriae, et communis salutis curandae zelum indesinenter ostendas. Quod sane in tui etiam nominis laudem, et amplissimi Regni felicitatem cedit. Quibus enim praesidiis Religioni consulitur, iisdem stabiliuntur munimenta publicae tranquillitatis. Amplissimam quoque mercedem praestolari poteris ab Altissimo, qui cum divis sit in misericordia, praeclare virtutis opera carere non permittit ubere caelestium beneficiorum foenore. Ipsum nos enixe precamur, ut diuturna incolumitate, et prosperis rerum omnium eventibus florere velit Majestatem tuam, cui Apostolicam benedictionem amantissime impertimur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris MDCXXXIII. Pontificatus nostri Anno XX.

Indidem pag. 335.

Dilecto filio Nobili Viro Duci Georgio Osselinschi Supremo Regni Poloniae Cancellario Urbanus P. P. VII.

Dilecte fili etc. Qui catholicae fidei incrementum praecipuam Pontificiae sollicitudinis curam esse arbitramur in illud promovendum quantum in Domino possumus, diligenter in-

cumbimus. Neque sane aliquid est, quod inter gravissimas, quibus conflictamur, molestias aequae Nobis solatio sit, ac religiosus illorum conatus, qui populos sedentes in tenebris et umbra mortis ad aeternae vitae lumen revocare contendunt. Quo nomine ingentem plane laudem promereri scimus Nobilitatem tuam, quam omni auctoritate, ac studio Ruthenis huic Sanctae Sedi obtemperantibus praesto esse, reliquis ad salutarem Unionem aditum sedulo aperire non semel audivimus. Non minus certe

publicae felicitati, quam illius Nationis commo- An. 1643.
modo a te consulitur, dum ipsam ad verae fidei integritatem perducere assidue satagis. Nos, qui virtutes tuas paterna prosequimur benevolentia, Altissimum indesinenter precamur, ut tuis in hanc rem officiis obsecundantem se praebeat, et caelestium gratiarum ubertate diu florere velit Nobilitatem tuam, cui apostolicam benedictionem peramanter impertimur. Datum III. Novembris 1643.

Indidem pag. 336.

Venerabili Fratri Mathiae Archiepiscopo Gnesnensi. Urbanus P. P. VIII.

Venerabilis Frater etc. Mirifice animum nostrum recreant accurata illa officia, quibus fraternitas tua Ruthenos cum Romana Ecclesia sentientes patrocinio tueri, eorumque rationibus diligentissime suffragari solet. Neque enim Nos latet, ubicumque proponi aliquid contingat, quod in illorum perniciem cedere quoque modo valeat, nihil tibi magis cordi esse, quam ascendere ex adverso, et opponere murum pro Domo Israel. Illustri hoc pietatis documento omnibus exemplo es quanta efficacitate divinus cultus, et animarum profectus curandus sit,

eodemque ingentem apud veros Ecclesiae filios religiosissimae voluntatis laudem promereris. Tantum nomini tuo decus impense gratulamur, qui sperantes fore, ut praeclarum de Catholica re benemerendi institutum sedulo custodias, et universalem Ruthenorum Unionem indesinenter promoveas, Omnipotentis clementiam precabimur propitiam fraternitati tuae, cui pontificiam benedictionem peramanter impertimur. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris 1643. Pontificatus nostri anno vigesimo.

Indidem pag. 337.

Dilecto filio Nobili Viro Jacobi Subiescho Palatino Russiae. Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili etc. Caeleste patrocinium promerentur Nobilitati tuae illa humanitatis officia, quibus Ruthenos ad Romanae Ecclesiae unitatem aggregatos protegere numquam desistis. Quantum inde utilitatis promanare queat facile

est perspicere. Eo enim propensius cum Apostolica Sede ceteri cohaerebunt, cum aperte intelligant minime sibi illorum defore praesidium, quorum ope, atque auctoritate felicitas publica, et catholica religio communitur. Nos, qui

An. 1643. in eam Nationem non raro Pontificiae sollicitudinis oculos convertimus, ubere colligimus fructum consolationis, pro certo habentes, nihil a te unquam praetermissum iri, ut in gravissimo negotio, quod non nisi ad Dei gloriam, et animorum incolumitatem dirigitur, optatissimi voti compotes efficiamur. Perge dilecte fili, eam, qua dudum progredieris, viam constanter insiste, et eximium catholicae fidei propagandae

studium, quo te maxime incensum hactenus ostendisti, assiduis pietatis tuae documentis indesinenter declara. Ita sane paternam charitatem nostram arctius demereri, et ingentem a Deo mercedem iure praestolare poterit Nobilitas tua, cui Nos paternam benedictionem amanter impertimur. Datum Romae apud sanctum Petrum die III. Novembris 1643. Pontificatus nostri anno XX.

Indidem. pag. 338.

Venerabili Fratri Alexandro Epo Primisliensi Urbanus P. P. VIII.

Venerabilis frater etc. Neque Religioni tutela, neque virtuti patrocinium deest in Poloniae Comitibus, ubi fraternitas tua, aliique complures nihil potius habent, quam divinae gloriae incrementum, ac bonorum utilitatem promovere. Id experti non raro sunt Rutheni Apostolicae Sedi obsequentes, cum auctoritatem, quam meritorum praestantia tibi comparavit, in ipsorum praesidium impendere consueveris. Nec vulgarem eximius iste zelus tuo nomini laudem quaesivit, cum luculenter ostendas, nihil tibi optabilius contingere, quam Ecclesiae rationes

communire, et animas Christo lucrifacere. Ad hoc assidue praestandum, et universalem Ruthenorum Unionem sedulo curandam, scimus te nullius hortatibus indigere, qui soles in mandatis Domini velle nimis. Proinde ipsum Patrem misericordiarum potius precabimur, ut benigne faveat religiosi conatibus fraternitatis tuae, cui nos Apostolicam benedictionem ex animo impertimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris 1643. Pontificatus nostri Anno XX.

Indidem pag. 338.

Venerabili Fratri Petro Episcopo Cracoviensi Urbanus P. P. VIII.

Venerabilis frater salutem etc. Celebrant non sine praecipua gratissimi animi significatione Rutheni Uniti ea beneficia, quae fraternitatis tuae pietas, atque auctoritas sive Comitiorum occasione, sive quavi alia opportunitate in illos

conferre solet. Consolatur sollicitudines nostras tuarum laudum commemoratio, et gratias agimus Altissimo, quod te scuto bonae voluntatis communitum ad suarum rerum tutelam paratissimum semper inveniat illa Natio, quam Nos

ad Pontificiae charitatis curas pertinere, ubicumque usus ferat, libentissime declarabimus. Proinde testamur, iucundissima Nobis accidere officia, quae a te in ipsius commodum tam humaniter exhibentur. Neque ulla ratione benevolentiam nostram arctius demereri poteris, quam si in posterum quoque illius rebus prae-

sto esse minime praetermiseris. Pollicetur id An. 1643. eximia virtus, cui uberem etiam inter mortales, ab Altissimo mercedem, et Apostolicam benedictionem fraternitati tuae intimo cordis sensu impertimur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris MDCXXXIII. etc.

Indidem pag. 339.

Dilecto filio Nobili viro Dominico Duci Zaslavu Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili etc. Qui Nobilitatis tuae zelum jam pridem novimus, ea a te non dubie expectamus pietatis documenta, quibus fides catholica propagetur, et plurimorum saluti consultum sit. Id summa cum tuae virtutis laude perficies, si diligenter curaveris, ut Rutheni omnes, qui intra tuae ditionis fines commorantur, Romanae Ecclesiae se se adjungant, et dum Ruthenos sacerdotes in suis erroribus contumaciter persistere animadvertas, operam, atque auctoritatem impenderis, ut spiritualis populorum gubernatio sacerdotibus Unitis commendetur. Hoc idem a te enixe flagitimus testantes

nostra solatia fore cuncta officia, quibus in maximi ponderis negotio Dei causam propugnare conatus fueris. Neque enim ardentius quidquam exoptamus, quam ut necessitatibus animarum, quas Christus Dominus ipsius sanguinis pretio redemit, opportune prospiciatur. Annuat votis nostris omnipotens misericordia, atque immortalis praesidio tueatur Nobilitatem tuam, cui Apostolicam benedictionem paternam impertimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris MDCXXXIII. etc.

Indidem pag. 340.

Dilecto filio Nobili Viro Stanislao Radzivil Duci in Olica Cancellario Magni Ducatus Lithuaniae Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili Nobilis vir salutem, et Apostolicam benedictionem. Quae pro vera religione, qua tuenda, qua propaganda, hactenus perfecit Nobilitas tua, abunde nobis persuadent, alienae hortationis impulsu tibi haud opus esse, ut nihil a tua auctoritate desiderari patiaris, quod

Ruthenis hanc sanctam Sedem venerantibus qualibet ratione proficuum fore duxeris. Tuum enim zelum, ac prudentiam nequaquam praeterit, iisdem, quae in illos conferuntur, officiis, non solum ipsorum rationes communire, sed reliquos etiam ad unitatem amplexandam effi-

An. 1643. caciter invitari. Hoc tamen maximi momenti opus Nobis adeo cordi est, ut illud a te in praesentia sollicite exigamus, quod propria virtute suadente te praestitutum confidimus. Coniicere solum inde poteris quam iucunda animo nostro futura sint quaecumque beneficia accepta illi referent Nobilitati tuae cui caelestium donorum incrementum ab Attissimo postulamus, et Pontificiam benedictionem intimo affectu impertimur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris 1643. Pontificatus nostri anno XX.

Indidem. pag. 341.

*Dilecto filio Nobili Viro Lucae Opalinschi Supremo Marescalcho Regni Poloniae
Urbanus P. P. VIII.*

Dilecte fili etc. Minime Nos latet supervacaneum omnino fore, si a Nobilitate tua flagitemus, ut Ruthenis Aſſiſſimae Sedis auctoritatem agnoscantibus, ubicumque usus ferat, sedulo praesto sis, ceterosque ad unionem amplectendam qua patrocinii ope, qua officiorum efficacitate indesinenter allicias. Quaecumque enim ad catholicae fidei praesidium aut propagationem pertinent, pro egregio quo polles zelo, accuratae apud te suffragationis locum obtinere solent. Facere tamen non possumus, quin praedictam Nationem tibi majorem in modum commendemus, quippe qui intelligimus, amplissimum in ea patefieri campum, ubi Divinae gloriae cultus, et animarum salus non sine maximo incremento proferri queant. Nihil est, in quo tuam erga publicum bonum sollicitudinem luculentius valeas ostendere, quam si cuncta paratissime adhibeas, quae tanti ponderis negotio proficua fore existimaveris. Rem sane praestabis Nobis vehementer optatam, qui Nobilitati tuae ab immortali honorum largitore felicitatem precamur, et paternam benedictionem ex animo impertimur, Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris 1643.

Indidem pag. 341.

Dilecto filio Nobili Viro Castellano Cracoviensi Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili etc. Quae ad Ruthenorum huic sanctae Sedi pie obtemperantium tutelam, atque utilitatem summo cum studio hactenus curavit Nobilitas tua, facile ostendunt, nullum hortationis genus opus esse ut in posterum quoque tui similem te exhibeas. Sed quoniam illi accurata potentium suffragatione assidue egent, cum praecipue non desint, qui animo in Ecclesiam infenso eorumdem perniciem continuo moliuntur. Nos pro ea, quam erga dilectos filios gerimus, sollicitudine, enixe a te petimus, ut ipsorum rationibus iugiter praesto sis, ac operam sedulo impendas, quo Rutheni omnes ad Romanae Ecclesiae unitatem amplectendam benevole iavitentur, atque in viis Domini ambulent cum consensu. Religiosi isti conatus miri-

fice respondebunt praeclarae, quam de te suscepimus, opinioni, de cuius virtute, ac pietate cuncta in Catholicae fidei, et publici boni praesidium Nobis pollicentes Nobilitati tuae felici-

tatem ab Altissimo postulamus, et Pontificiam An. 1643. benedictionem paterne impertimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris 1643.

Indidem pag. 342.

Dilecto filio Nobili Viro Adamo Kisilio Castellano Cernichoviensi Urbanus P. P., VIII.

Nobilis vir salutem, et lumen Divinae gratiae. Extra Beati Petri naviculam, cuius cursus ad immortalis beatitatis portum dirigitur, inter caecos errorum scopulos, et opinionum syrtes hominum salutem misere naufragari, cum perspicuum Nobis, atque exploratum sit, ad illam per fideles Divini verbi propagatores omnium animos ubique vocare satagit Pontificia sollicitudo. Eodem nunc zelo ducimur, ut Nobilitatem tuam, quam auctoritate, doctrina, atque prudentia plurimum pollere audivimus, ad Romanae Ecclesiae unitatem invitemus, ac salutaribus hisce monitis a te petamus, ut laudem, quam adhuc eximiis dotibus non vulgarem tuo nomini comparasti, optima verae fidei accessione cumulare velis. Utinam affulgerit

dies felicitatis, et laetitiae, qua cum Angelorum gaudiis, et Ecclesiae benedictionibus complecti Aëlicae charitatis brachiis te possemus vocatum in adoptionem filiorum Dei. Nihil sane Nobis incundius acciderit, quam si Adamum Kiselium id existimationis virum ad Romanae Ecclesiae obtemperandum nostra officia traducerent. Proinde tantum a Divina clementia beneficium tibi suppliciter exposcentes, Iustitiae solem orientem ex alto frequentibus, atque accuratis precibus postulabimus, ut caelesti suo lumine dirigat pedes tuos in viam pacis, et beatitudinis sempiternae. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III Novembris 1643. Pontificatus nostri anno XX.

Indidem pag. 343.

Venerabili fratri Petro Mohillae Metropolitae nuncupato Urbanus Papa VIII.

Venerabilis frater salutem, et lumen Divinae Gratiae. Licet non minus Religionis diversitate, quam locorum intervallo a nobis divisam esse sciamus Fraternalitatem tuam, oculos tamen ad te convertit apostolica sollicitudo, cupiens te deducere ad sanctuarium catholicae fidei, ubi elegit Dominus habitationem sibi, at-

que ad tutissimum illud iter advocare, in quo Pontificiae claves patefaciunt fores aeterni Regni populis credentibus. Audi, venerabilis frater, salutaria consilia, quae non tantum ob Urbe Nationum Patria, et veritatis magistra, quam a Coelo ipso tibi suggeruntur. Consule tuae, et aliorum salutis, qui tuis vestigiis insistunt, et

An. 1643. quam viam exemplo commonstrabis, facile subsequenter. Gravissima hac de re fusius ad te literas dabit sacra Cardinalium congregatio, qui catholicae fidei propagandae praesunt; si autem aliquid distinctius explicandum supererit, sive uberiores animadversionem postulare visum fuerit, duos ex peritioribus tuis Monachis ad nos mittere poteris, qui comiter ac benevole excipientur, ac procul dubio dignoscent quam sincera, quam sibi constans, quam cum omni virtutum genere coniuncta sit illa doctrina, quam veneranda Beati Petri Cathedra profitetur. Tum, ut speramus, scientiam salutis edocti a vos revertentur, loquentes testimonia Domini, quibus tuorum populorum animae ab infidelium luporum fauci-

bus ad verum ovile Christi perducantur. Confidimus fore, ut pontificiis votis optatum largiatur exitum omnipotens, cui accuratissimis orationibus universam Ruthenorum Nationem assidue commendamus. Ille enim dispersiones Israelis ubique congregare potens est, et in tuo corde possunt, spiritus sancti aura afflante, germinare fructus aeternae salutis irrigati imbre pretiosi sanguinis e vulneribus Crucifixi Domini profluente. Hanc animo nostro consolationem, et Fraternalitati tuae felicitatem cupimus, cui a Patre luminum caelestes suae gratiae radios indesinenter precabimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris die III. Novembris MDCXXXIII. Pontificatus nostri anno vigesimo.

Indidem pag. 344.

Dilecto filio Nicoláo Ostroroque Urbanus Papa VIII.

Dilecte fili, salutem, et Apostolicam benedictionem. Cupimus vehementer, ut pietas tua, quae in rebus ad catholicae fidei propagationem spectantibus egregium sui specimen adhuc praebuit, nihil a se desiderari permittat, quod ad Ruthenos, qui intra tui dominatus limites Romanae Ecclesiae non consentiunt, ad unionem deducendos proficuum esse valeat. Illud autem in primis proderit, si sacerdotibus schismaticis, ubi a sua contumacia avelli nequeant,

sacerdotes uniti subrogentur, ne eorum culpa, qui doctrinae integritatem alios docere debent, perniciosae contagionis labes contrahatur. Ita certae tuae eximiae institutioni satisfacies, et rem Dio gratissimam praestabis, a quo tibi felicitatem precamur, et Apostolicam benedictionem intimo affectu impertimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die III. Novembris MDCXXXIII. Pontificatus nostri anno vigesimo.

Indidem pag. 345.

Dilecto filio Nobili Viro Ioanni Palatino Chioviensi Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili etc. In tot, quibus difficillimo hoc tempore premimur molestiis oblivisci haudquam valemus eius benevolentiae, quam erga Ruthenos cum Romana Ecclesia sentientes paratissimam profiteamur. Propterea cum exploratum Nobis sit quam animi propensione illis suffragari, et reliquorum unitatem promoveri soleat Nobilitas tua, has ad te dare decrevimus, in quibus tuas potius laudes, quam Pontificias hortationes poteris cognoscere. Tanto

enim studio in isto Regno solemne tibi est Regnum Caeli propugnare, ut solum optandum sit, te in posterum quoque tui similem esse. Speramus sane fore ut nova semper beneficia populi illi accepta referant Nobilitati tuae, cui fausta cuncta precamur, et Apostolicam benedictionem in Domino impertimur. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris III. Novembris 1643. etc.

Indidem pag. 345.

Dilecto filio Joanni Zamosco Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili, etc. Solemne tibi est, caelestis Regni ditionem in amplissimo isto Regno propugnare, quotiescumque Catholicae Religionis tuendae aliqua praebeatur opportunitas. Nos tuis laudibus paterne suffragantes rem tibi in praesentia proponimus, in qua propriae pietati, et Pontificio desiderio valeas morem gerere. Petimus vero, ut quemadmodum tibi hactenus in votis fuit, Ruthenos omnes, qui in locis ad te pertinentibus commorantur, catholicam unitatem amplecti cures. Si autem salutaria consilia

sacerdotes schismatici detrectaverint, in ipsorum locum unitos subrogare contendas, qui verbo et exemplo ad aeternae Patriae semitam populos perducant. Id ab eximia, qua polles virtute expectantes, Divinae gratiae opem tuis officiis postulamus, tibi quoque apostolicam benedictionem ex animo impertimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris 1643. Pontificatus nostri anno XX.

Indidem pag. 346.

Dilecto filio Nobili Viro Friderico Sapiechae Succamerario Vitebscensi Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili etc. Praecipua catholicae fidei propagandae sollicitudo, qua Nobilitas tua in-

censa sese ostendit, aperte docet, Divinam gloriam, et animarum profectum tibi prae ceteris

An. 1643. rebus unice cordi esse. Nobis sane gratissima acciderunt, quae de tuo zelo, et filiali erga hanc sanctam Sedem observantia retulit Venerabilis frater Methodius Episcopus Chelmensis. Nihil enim inter tot, quibus assidue premimur sollicitudines aequae Nos consolatur ac filiorum virtus, qui insignia religionis exhibent documenta, et impiis eorum conatibus obsistunt, qui adversus Sanctuariam, quod firmaverunt manus Domini, insurgere non verentur. Perge igitur no-

vis in dies praeclare gestis eximiam hanc laudem promereri, ac illud pro certo habe amplissimum tibi praemium non defuturum ab eo, qui dives est in misericordia. Idem ad felicem perducatur exitum labores pro eius cultu susceptos a Nobilitate tua, cui Nos Pontificiam benedictionem paterno affectu impertimur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembr. 1643. Pontificatus nostri anno XX.

Indidem pag. 347.

Dilecto filio Nobili Viro Duci in Kores Koreschi. Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili etc. Patet Nobilitati tuae amplissimus de Ecclesia optime merendi campus, si nimirum sategeris, ut Rutheni, qui intra tuae ditionis fines commorantur, Aplicae Sedi haudquaquam obtemperantes, semotis opinionum ambagibus, ad tutam divinae legis semitam se se conferant. Illud autem in primis curandum est, ut si sacerdotes schismatici suis in erroribus obstinate permanserint, iisdem populis sacerdotes Uniti praeferantur, qui salutaris doctrinae pabulum subministrent. Prodeant igitur,

dilecte fili, ex tua virtute consilia, atque officia, quae delata videantur e coelo, et filios tenebrarum exterreant. Ut id nobis de te polliceamur, facit omnino pietas illa, quam a tua prudentia nunquam disjungi voluisti. Quamobrem Altissimum orantes, ut praeclaris tuis votis, et conatibus praesto sit, Nobilitati tuae paternam benedictionem ex animo impertimur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris 1643.

Indidem pag. 347.

Dilecto filio Nobili Viro Theophilo Tryznae Palatino Brestensi Urbanus P. P. VIII.

Dilecte fili etc. Recreavit non parum animum nostrum Venerabilis frater Methodius Episcopus Chelmensis earum laudum commemoratione, quas eximium Catholicae religionis studium Nobilitati tuae apud omnes Ecclesiae fili-

os mirifice comparavit. Audivimus enim, te pro insigni pietatis zelo ea assidue aggredi, quae cum plurimorum salute, et praecipuo divinae gloriae incremento conjuncta sunt. Intimis applicae charitatis visceribus te complecti-

mur, atque impense hortamur, ut in posterum quoque tui similem te exhibeas, ceterisque exemplo sis, nullum laborem, ac diligentiam alacrius impendendam esse, quam ut in tenebris aberrantes ad vias Domini revocentur, eiusdemque opera agnoscant, quae sunt veritas et iudi-

cium. Annuat ipsius clementia votis nostris, An. 1643. et coelestibus muneribus affatim cumulet Nobilitatem tuam, cui paternoam benedictionem amanter impertimur. Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die III. Novembris 1643.

Indidem pag. 348.

Dilecto filio nobili viro Casimiro Sapiecho Marescalcho Magni Ducatus Lithuaniae Urbanus Papa VIII.

Dilecte fili, nobilis vir salutem, et Apostolicam benedictionem. Perspectum, atque exploratum re ipsa cupimus, Ruthenorum Nationem ad praecipuas Apostolicae sollicitudines pertinere. Idcirco facere non possumus, quin quandocumque se dat occasio, iis qui virtute, atque auctoritate praestant, illam iteratis officiis summo animi affectu commendemus. Nunc proinde a Nobilitate tua enixe petimus, ut quibus in rebus Ruthenos Ecclesiae obtemperantes iuvare, ceteros vero ad Unionem pertrahere quoquo modo valeas, operam tuam illorum utilitati im-

pendere ne praetermittas. Id si quemadmodum de tua pietate Nobis pollicemur, accurate perfeceris, eximium antiquis laudibus decus superaddes, et pontificiam benevolentiam arctius demereberis. Nos vero divinam precabimur bonitatem, ut piis tuis conatibus obsecundantem se praebet, et fausta cuncta largiatur. Nobilitati tuae, cui benedictionem nostram intimo cordis sensu impertimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die III Novembris, Pontificatus nostri Anno vigesimo.

Indidem pag. 349.

Dilecto filio Nobili Viro Ioanni Nicolao Danilovitz Thesaurario supremo Regni Poloniae Urbanus Papa VIII.

Dilecte fili nobilis vir salutem et apostolicam Benedictionem. Plura sunt, quibus perficiendis opinioni, quae de tuo zelo iam pridem apud omnes invaluit, abunde satisfacisti; nihil tamen est, in quo Nobilitas tua maiorem sibi laudem consequatur, quam dum Ruthenis orthodoxis

perhumaniter favet, atque ad reliquorum unionem procurandam nullum praetermittit officium. Id quemadmodum pietatis tuae instituto optime respondet, ita Nobis, qui Nationem illam pontificia complectimur charitate, ingentem plane materiam affert consolationis. Nemo

An. 1643. enim non videt, quanto iis populis ad vere fidei semitas incitamento esse possit, si re ipsa perspexerint, Regni Proceres erga eorundem rationes et commoda propensissime ferri. Quamobrem illos sic auctoritati tuae commendamus, ut nihil maiori studio commendari queat. Pro certo autem tibi persuadeas, insigne hoc opus uberem relaturum mercedem ab Altissimo misericordiarum Patre, quem enixe rogamus ut te diutissime servet iucolumem, et Nobilitati tuae paterno affectu benedicimus. Datum Romae, apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die III. Novembris MDCXXXIII. Pontificatus nostri anno vigesimo.

Indidem pag. 349.

Dilecto Filio Nobili Viro Michaeli Duci Koributh. Urbanus Papa VIII.

Dilecte fili, nobilis vir salutem, et aplicam benedictionem. Ingenti plane afficimur moerore, dum animadvertimus, in agro, quem aeternus Paterfamilias sollicitudini nostrae commendavit, aliquando deesse operarios, ubi dives expectari posset mercium proventus. Suadet proinde muneris nostri ratio, ut nihil praetermittamus, quod ad impigros ubique vocandos ministros opportunum videri queat. Nunc igitur cum audiverimus intra Nobilitatis tuae dominium non paucos Ruthenos degere, qui hujus Sanctae Sedis auctoritatem minime agnoscunt, summopere a te petimus, ut illos ad catholicam veritatem traducere, iisdemque sacerdotes Unitos praeficere omnino cures. Confidimus, te in hujusmodi opportunitate talia editurum verae pietatis documenta, ut omnes desumere inde valeant exempla auctoritatis Religioni famulantis. Neque deerit praeclaris hisce conatibus iuge Altissimi patrocinium, a quo diuturnam precamur felicitatem Nobilitati tuae, et paternam benedictionem ex animo impertimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die III. Novembris MDCXXXIII., Pontificatus nostri anno vigesimo.

Indidem pag. 350.

Dilectis filiis Academiae Cracoviensi Urbanus Papa VIII.

Dilecti filii salutem, et Aplicam benedictionem. Venerabilis fratris Methodii Episcopi Chelmensis Rutheni Uniti pietas, et prudentia mirifice eluxit, dum ad excolenda juvenum ingenia

magno reipublicae commodo scholas non ita pridem erexit. Optime enim instituta gymnasia, cum bonarum artium officina sint, arma illa quotidie cudunt, quibus coercetur impietas, Dei gloria propugnatur, et communis felicitas custoditur. Adeo proficuum opus cum diu florere, et maioribus in dies incrementis cumulari exoptemus, patrocínio vestro illud summopere commendamus, et praecipue petimus, ut quaecumque a vobis proficisci possunt privilegia eisdem scholis humaniter concedatis. Omnia sane benevoli erga illas animi documenta consuetam

vestram in Nos observantiam, in bonum publicum propensionem luculenter testatam facient. Ceterum existimantes in negotio, ubi plurimum utilitas agitur, longioribus hortationibus locum ab istius Academiae zelo non relinqui, hoc a vobis solatium haud dubie expectamus, quibus apostolicam benedictionem paterne imperitumur. Datum Romae apud Sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die III. Novembris MDCXXXIII. Pontificatus nostri Anno vigesimo. An. 1643.

Indidem pag. 351.

CXIV.

Lettera di Monsignor Altoviti Arcivescovo d'Atene Nunzio Apostolico in Venezia al Sig. Card. Flavio Chigi nipote di Papa Alessandro VII, con un ragguaglio dell'udienza data in Venezia a gli Ambasciatori Moscoviti li XIX Maggio MDCLXIII. con la lettera credenziale de gl'istessi Ambasciatori.

Письмо Папскаго Нунція въ Венеціи Архіепіскопа Ап. 1663. Аѳонскаго Альшовиши къ Кардиналу Флавію Киджи племяннику Папы Александра VII, съ извѣщеніемъ объ аудиенціи данной Московскимъ посланцѣмъ въ Венеціи 19 Маія 1663, при чемъ приложена и кредитивная грамота означенныхъ пословъ.

Lettera di Monsignor Altoviti.

Si è qui concorso con istraordinaria curiosità alla prima publica udienza degli Ambasciatori Moscoviti. Vi fummo incognitamente i Signori Ambasciatori d'Allemagna, Francia et Spagna et io; ch'anzi essendomi abbatuto di stare in mezzo del Segretario di Collegio, e del Interprete Moscovita, quali due si riportavano trà

Ioro in Latino il parlare del Doge e degli due Ambasciatori, posso per tanto servire Vostra Eminenza dell' appunto di questa prima udienza, e segue nell' incluso foglio.

Hanno questi Ambasciatori Moscoviti havuto due altre udienze. La prima, chiamati a udire nell' Eccellentissimo Collegio la risposta del Senato, alla loro prima esposizione delle lettere credenziali. La seconda udienza è stata doman-

An. 1663. data da essi, per esporre il fine della loro missione, ch'è stata; desiderarsi dal loro Monarca di attaccare il filo di negozio mercantile in questa piazza, con uno special privilegio per le mercanzie di Moscovia; al ch'è si risposto loro dal Senato, che si dichiarino in iscritto, potrebbe ciò capitolarsi ad una scambievole soddisfazione.

Relazione mentovata nella lettera precedente 19 Maggio 1663.

Mercoledì di 16 Maggio 1663, hore 13 I due Ambasciatori di Moscovia salitochè ebbero il soglio, si fermarono col herettone loro in mano davanti Sua Serenità, e cominciò il più vecchio à dire come appresso. L'Imperatore etc. (qui disse tutti gli molti titoli del suo Principe, come nella credenziale) che ha spediti noi qua per suoi Ambasciatori, hà questo di sapere, come se la passi di salute Vostra Serenità. *Rispose il Doge*; Che lodava Iddio di poter rispondere, che per questo capo di buona salute, ei poteva ricevere sì nobil ambasciata, che l'inviava il loro Signore, e di poter sentire dalla viva lor voce, che lo havessero lasciato medesimamente in buona salute.

Ambasciatore. Che haveva lasciato con buona salute il loro signore, e che ne havevano anco havuti per viaggio buoni avvisi.

Doge. Che si rallegrava di sentire questi così grati avvisi, et à lui et à tutti quegli altri Signori.

Ambasciatore. Il mio Imperatore etc. (con la medesima commemoratione de titoli) amè pur assai e stima la persona di Vostra Serenità, e tutta questa Serenissima Republica.

Doge. Che sommamente gradiva l'affetto del suo Signore, in che era corrisposto dalla Republica, con i riguardi anco particolari all'invitto suo valore.

Ambasciatore. Se conforme il suo Imperatore

ama e stima Sua Serenità e la Republica, sia da doverlo corrisposto in questo amor e stima?

Doge. Confermare il detto della corrispondenza più affettuosa e vera di tutta la Republica.

Ambasciatore. Comincerà dunque ad esporre la loro Ambasciata. (E voltatosi verso del suo interprete, gli disse con volto sdegnato); Ma ancora non si vuol questo Principe scuoprire il capo? Digli, ch'io avertò Sua Serenità à scuopriselo, qualunque volta, che nominaremo il nostro Imperatore.

Doge. Non esser questa la sua usnaza, mà si bene essere, che con tutti gli Ambasciatori d'altri gran Principi non si cava il suo corno.

Ambasciatore. Adunque come haver Sua Serenità detto d'amare e stimare il loro Imperatore, mentre sarà segno del contrario, quando non si cavi il suo corno come sopra etc.

Doge. Che non va fatto, ne si puo fare una tal conseguenza in uno fatto consueto, come s'è detto. Che quel corno v'è inseparabilmente col suo habito Dogale. Che à quel modo s'era quivi ricevuta l'ambasciata de due loro ultimi antecessori in simil ambasciata; e che quei Signori Cavalieri assegnateli dal Senato per esserli d'accompagnamento, eran rimasti di concerto, che similmente si sarebbe praticato al presente, con loro due.

Ambasciatore. Non poter essere, che quel honore, que riceveva il loro Imperatore etc. da tutti i potentati del mondo, non havebbe da riceverlo anche da Sua Serenità.

Doge. Si compiacessero ad accomodarsi all'uso particolare del paese, praticatosi con altri simili Ambasciatori, conforme à che s'è concertato (Alla qual risposta del Doge, s'alzarono in piedi i Signori Savii dal Consiglio, dicendo unanimamente à Sua Serenità, che quando si pretendose di non voler osservare l'uso, ne il con-

certato, potevano quei Signori tornare indietro).

Ambasciatore. Haver prima da parlare alcune cose.

Doge. Le dicessero pure, che volentieri sarebbero stati sentiti da lui e da quei Signori.

Ambasciatore. Che si rallegrava di poter riferire al suo Imperatore, d'haver trovato Sua Serenità con buona salute.

Doge. Che questa gratia, che li faceva Dio, gli s'accresceva, coll espressione del gusto, che ne facevano essi, i quali pregava d'attestare al loro Principe, con quanta soddisfazione si sentiva quivi in tutta la città e Dominio della Republica, ch'egli godesse buona salute, la qual'erano molto ben informati bramarsi da lui, per rendersi sempre più glorioso al mondo.

Ambasciatore. L'Imperatore manda à Vostra Serenità otto mazzi di zibellini. (E cio detto, fè cenno à che li haveva, che li presentasse quivi, come fece, buttandogli sopra il pavimento del soglio) pregandola di gradirgli in segno del affetto che le porta.

Doge. Mi presentano lor Signori un nobile regalo, e con molte grazie lo riconosco per effetto della gran generosità del loro Principe.

Ambasciatore. Questi altri pochi zibellini (se ne trovarono altri mazzi come sopra) armellini el volpi neri si danno à Vostra Serenità da noi due a parte, in segno della nostra particolar divozione verso di lei.

Doge. Che continuava il suo ringraziamento, con espressione di stima dell' amor loro particolare.

Ambasciatore. Che di tutto il detto e da dirsi da essi, presentavano quella lettera credenziale; (ne sarà la copia in fine di questo registro) la quale teneva in mano, e volse consegnare, come consegnò in mano propria del Doge, il quale tenutala così alquanto à vista di tutti la diede al

Segretario, che rilevava l'esposizione del medesimo Ambasciatore. An. 1663.

Doge. Che si sarebbe letta, e se ne sarebbe sentito volentieri il contenuto; ma che in tanto si ponessero à sedere, come fecero, ponendosi il berrettone loro in capo, e prima che si muovessero per andar à sedere, havendo in mano una cartuccia, e come volesse assicurarsi di dire per appunto il prescrittogli nella loro instruzione. Et in ristretto ratificava tutto quello, che haveva detto il suo compagno, à nome dell' Imperatore loro etc. che parimente nominò con gl'istessi titoli. Postisi à sedere, uno per lato del Doge, si che Sua Serenità era in mezzo di loro, tornò à dire; che il suo Imperatore etc. amava e stimava molto questa Serenissima Republica, e che pero con essa voleva continuare una buona corrispondenza.

Doge. Che la Republica haveva fatto sempre gran stima del suo principe, e che la medesima stima haverebbe continuata colle significazioni più aggradevoli al Principe loro. E detto questo, si rizzorno i due Ambasciatori per andarsene, e fermatici davanti il Doge, disse il detto primo, che haveva alcun altra cose da dire, toccanti il negozio.

Doge. Che potevano sodisfarsi più commodamente in altro giorno, sicuri, che sarebbero sentiti da lui e da quei Signori coll' attenzione più volonterosa, per le soddisfattioni della loro Imbasciata, e che in tanto andassero à riposarsi dall' incomodo che havevano preso quella mattina.

Lettera del Gran Duca di Moscovia al Doge di Venezia di sopra accennata,

Gran Signore e Duca Alessi Michelovich del tutto della Grande e Piccola e Bianca Russia solo governatore, di Moscovia, Chiovia, Volodimeria, Novogardia, Zar di Casano, Zar di Astrican, Zar di Siberia, Signore di Plescow, Gran Duca di Lithvania, Smolenschi, Twerschi, Pa-

An. 1663. dolschi, Ugorschi, Pezorschi, Viatschi, Voleschi, Volgarschi e di altri signorie signore e Gran Signore di Novogrodi ne i paesi bassi, Cernegowschi, Resantschi, Poloschi, Rodoschi, Ieroslawski, Reborseschi, Donschi, Obdorschi, Condinschi, Vitepschi, Imtifschi e di tutte Nordie provincie commendator, Signor di Iverschi, paesi Captolenschi e Gosteoschi, Zari Cabridenschi, paesi Cercaschi e Garschi Principe e di molte altre provincie, padron hereditario di molti altri paesi Signore e gran Monarca.

A Vostra Serenità per Iddio gratia Gran Doge di Venezia salute. Mandiamo à Vostra Sere-

nità li nostri Ambasciatori Rurarin Inamensnich Curmisch, Ivan Afflanatowich Hlebowski, e l'altro Cancelliere Suan Davidof, e colli nostri Ambasciatori vi mandamo lettere, e con nostro gentilhuomo Ignato Riscoschi, la supplicamo, che siano ricevuti detti nostri Ambasciatori e così questo nostro getilhuomo, assistendoli con ogni favore per la sua celere spedizione. Il medesimo supplicamo per i nostri Ambasciatori.

Scritta dal nostro Ducal Palazzo nella città di Moscovia nel principio dell'anno, sette mille settecento e settanta etc.

(Exempl. Albertrandii.)

CXV.

An. 1670. Discorso sopra il titolo di Czar da darsi al Gran Duca di Moscovia sotto Clemente X.

Proponendosi alla Consulta il dubbio, se sia espediente che la Seda Apostolica devenga all' espeditione di persona espressa al Gran Duca di Moscovia, con titolo che parerà conveniente, per corrispondere à simile espeditione fatta l'anno passato alla Santa Seda da quel Principe, per mezzo dal suo ablegato, pare, che à fine di formare accertato concetto della cosa, sia bene dispiegare distintamente i motivi e le ragioni, che militano, tanto per la parte affermativa, quanto per la negativa, e comparare diligentemente fra loro le somme, che di qui' e di là si

Разсужденіе о титулѣ Царя, даванъ ли оный Государю Московскому отъ Папы Климента X.

saranno raccolte per risolvere e stabilire, a quali d'esse habbia ad inclinare l'arbitrio di chi haverà à risolvere e determinare.

Per la parte negativa vengono in considerazione due capi di motivi, l'uno è la spesa che bisogna di fare; l'altro la necessità di dare al detto Principe il titolo di Czar, senza il quale sarebbe inutile, anzi dannosa questa spedizione.

Il primo di questi capi, attese le strettezze correnti della Reverenda camera, non si può negare, che non sia molto considerabile; poiche

s'andrebbe senza dubbio qualche migliaio di scudi, per la lunghezza e difficoltà del viaggio, che sarebbe bene fosse fatto dall' inviato, con tale quale decoro, poichè non potrebbe farsi à meno, di mandarlo con qualche poco di comitiva, simile à quella, che seco condusse il suddetto ablegato. E se bene l'uso della corte di Moscovia è, di somministrare à rappresentanti de' Principi forastieri le cose necessarie, così pel vitto et habitatione, come per le cavalcature et altre occorrenze del viaggio, è d'avvertire, che tale vantaggio si gode solamente ne' paesi di sua giurisdittione, per arrivarà quali e lungo tuttavia e dispendiose il camino. E queste medesime cortesie non sono altrimenti gratuite, per la convenienza che sarebbe d'usare liberalità, nelle mancie à ministri immediati, per mano de quali si ricevono i trattamenti, cosa della quali, per un certo necessario decoro, non potrebbe farsi à meno, e tira un pezzo innanzi.

Ma molto più del primo e considerabile il secondo capo, trattandosi di metter in pratica l'uso sin hora mai non praticato, et al quale la Sede Apostolica hà sempre costantemente ripugnato, senza lasciarsi piegare dall' istanze pressanti, che quei Principi in ogni tempo han continuato di fare à Sommi Pontefici del titolo Regio, che si contiene nel vocabolo di Czar.

E tanto meno pare che sia dovuto quest' honore al presente Gran Duca, quanto che egli in questa parte e scarcissimo col Papa, trattando Sua Santità col titolo di Maestro della Chiesa Romana, titolo inferiore senza dubbio alla maestà del successore del Principe de gli Apostoli e padre universale di tutti i Christiani. Le novità in tutte le materie sono à sfuggire, e da Principi savii sono sempre sfuggite; mà in questa de titoli più che in qualunque altra, vedendosi per esperienza, che portano seco gravissimi disturbi et inquietezze allo stato. Doversi per

Hist. R. Mon. T. II.

tanto stare costantemente ne gli usi inveterati; An. 1670.
nec verti sapienter reperta et semper placita.

Oltre i già detti due capi, non pare, che alcun altro possa per questa parte allegarsi, e se pur c'è di più qualche cosa da considerarsi, tende questa, non tanto à sostenere espressamente la propositione à favor della quale s'adduchi, quanto à debilitare i motivi militanti per la contraria, che però à suo luogo non mancaranno da spiegarsi.

Per la parte affermativa si considera primieramente il profitto, che perverebbe alla Polonia, da gli uffici che l'inviato potrebbe opportunamente interporre, per levar le gelosie et i sospetti soliti sempre à correre, frà questi due Potentati, e per operare, che quel Gran Duca continui sinceramente nell' impresa incominciata di fare la guerra al Turco, ch'è il più valido e più potente soccorso, che possi havere la Polonia in queste sue strettissime contingenze, e quel che unicamente può sollevarla ne' correnti suoi travagli, mediante la diversione, che impedirebbe i Tartari d'ajutar il nemico, è che de fatto è quello, che l'ha ultimamente sollevata, e fermato il precipitio al quale correano le cose di quella Republica. A titolo di questo potrebbe mettersi la poca spesa, che in questa spedizione occorrerebbe, e far conto, che di tanto cresca e si renda maggiore la somma del denaro trasmesso con tanta lode di magnificenza e liberalità di Nostro Signore, in soccorso di quella parte di Christianesimo, e che questa poca partita possa esser di maggior sollievo all' amico, che si soccorre, che tutto il resto della somma mandata e da mandarsi; poichè non il denaro, ma l'opportunità di spendere e d'impiegare il denaro à quella che conduce à felice successo i grand' affari, sicome non ogni ferita, mà l'infitta in parte vitale del corpo è quella che uccide el nemico e dà la vittoria. Ne deve diffidarsi dell' efficacia degli uffici, che interponesse l'in-

An. 1670. viato dal Papa, non essendo credibile quanta sia la riputatione di Roma pel' mondo, e con quanta stima siano riguardate le cose, che di qua provengono, etiam appresso i nemici; cosa che darebbe più peso alle parole dell' inviato e credito alle ragioni, che à fine di persuadere v'adducesse. Di che ne habbiamo chiaro essemplio in quest' istessi termini del Possevino, che riportó felicemente la palma della pace seguita frà questi medesimi Potentati per interposizione di Papa Gregorio XIII, con haver fatto risplendere maravigliosamente, nelle radunanze di quei congressi la Maestà della Santa Sede.

Secondariamente, si considera l'avanzo, che fa grandissimo, la Sede Apostolica nella riputatione appresso il mondo Christiano, il quale è per edificarsi grandemente della sola apparenza di questa missione, come quella, in cui è per risplendere chiaramente il zelo di Nostro Signore diretto alla salute de' popoli separati, si puo dire, dal nostro mondo e sotto altro cielo et altre stelle reposti, il che sarebbe uno de' più importanti atti possessorii del titolo, che Sua Santità porta degnamente di Padre comune di tutti i fedeli, et atto esecutivo dell' ordine dato dal Salvatore à gli Apostoli, quando disse; *Ite in universum mundum, et praedicate Evangelium omni creaturae.* Tratto hora dell' apparenza sola e del decoro, che porta seco esteriormente questa cosa, punto da essere molto considerato, da chi, non solo è debitore della buona coscienza à Dio, mà anco del buon nome a gli huomini, come sono i Vescovi nelle loro Chiese, il capo de' Vescovi in tutto il mondo, à quali pare, che in questo proposito sia specialmente diretto il precetto Evangelico, che dice; *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui in coelis est.* E questo lodevole strepito è spetialmente necessario ne' Pontefici molto avanzati nell'età, per ovviare alla te-

pidezza d'ossequio e stima, che naturalmente nasce ne' popoli soggetti, quando riflettono al senio del loro Principe, che però in questi casi da molti regii savii c'è memoria essersi praticato di andar di quando in quando facendo delle attione espressive del vigor dell' animo e della freschezza de' buoni sentimenti, per mantenere ne gli animi di ogn' uno l'autorità necessaria, non meno al Principe, per esser meglio ubbidito, che à gl'istessi sudditi, per godere la felicità, che dall' esattezza di questa ubbidienza principalmente dipende.

Nel terzo luogo si considera l'avanzo reale et effettivo di somma importanza, ch'è per fare la Santa Sede, quando ben altro non conseguisse, che la concessione in quello stato, et in specie in Moscovia della Chiesa di rito Catholico Romano Latino, della qual cosa il sudetto Ablegato davo certissima speranza, e quando questa arrivasse ad essere come colligata di qualche numero di Sacerdoti, i quali celebrassero gli officii divini con decoro e puntualità di canto Ecclesiastico e di ceremonie essatamente osservate, sarebbe cio un istromento efficacissimo à promuovere la sempre designata coll' animo e non mai potuta sin hora ridur ad effetto unione delle chiese. Quando poi i detti sacerdoti fossero di più huomini dotti e potessero servire come d'istromento al Principe moderno di cavarsi la gran voglia della quale fama celebre da per tutto risuona d'introdurre nel suo stato il culto delle buone lettere Greche e Latine, e con questo ridur à civiltà e costumi mansueti la rozzezza de' suoi popoli, è incredibile quanto vantaggio indi risulterebbe alla gloria di Dio e salute delle anime. Mentre verrebbe con questo ad appianarsi maravigliosamente la strada all' unione suddetta, ch'è successo da non disperarsi in modo alcuno che col tempo possa succedere, come si spiega diffusamente nel discorso dell' Abbate Stefano Gradi, che tratta generalmente

de' popoli osservatori del rito Greco in lingua Ruthena, à i motivi del quale aggiungero solamente la riflessione da me fatta sopra l'antiche dissensioni della Chiesa Greca dalla Latina, e sopra la riunione di esse, poiche trovo esser stato il Principe secolare quasi sempre favorevole a Latini, come lo fù Basilio Macedone, che favorì con la sua autorità la Sinodo ottava, nella quale fù deposto dal trono di Costantinopoli Fotio primo autore dello Scisma frà le chiese. Come Leone Filosofo, figliuolo di questo, il quale volse, che à Stefano suo fratello, che ottenne quel Patriarcato, venisse da Roma la dispensa, per difetto corso nelle di lui ordinationi, come ricevute dalle mani di detto Fotio, il quale stimato come usurpatore del trono, e pastore illegitimo, non potesse canonicamente conferirli. Come Constantino Monomaco, al tempo del quale finì di separarsi la Chiesa Greca dalla Latina, per mezzo dell'atto preciso di levare dalli diptici il nome del Papa, e di restarsi da far menzione di lui nelle orationi e sacrificii pubblici, il qual Costantino favorì si potentemente la causa de' Latini, che per autorità sua fù costretto Niceta Stetato à disdirsi pubblicamente dalle detrazioni e maledicenze contro la Chiesa Romana, e che i suoi scritti fossero condannati alle fiamme, che perciò da Papa Leone e da Umberto de Silva Candida Cardinale, suo Legato Apostolico, venuto espressamente per queste differenze à Costantinopoli, senza fine fù commendato. Come furono gl'Imperatori della casa Comnena, che possederono sopra cent'anni quella Regia, dando segni più volte di questo loro religioso sentimento, ne' tempi d'Urbano II et Alessandro III Sommi Pontefici, impediti e questi e gli altri, che di sopra si sono mentovati, à finir di passare alla parte migliore, dalla malignità di quei dell'ordine Ecclesiastico tanto secolare quanto regolare, per resistere al quale non fù bastante l'autorità Im-

periale, come s'è veduto alla pruova dopo cio An. 1070. fatta da Michele Paleologo, al quale convenne d'usare molte violenze, per venire à capo della breve unione, che finalmente gli riuscì di concludere, e fu eseguita poi nel Concilio Lngdunense sotto Gregorio X, gli effetti della quale presto svanirono, per lo ritorno al Scisma di Andronico suo figlio, l'odio del quale verso i Latini fù singolare, essendosi veduto ne posteriori di lui segni d'animo molto inclinato alla concordia, come lo dimostrò Giovanni Paleologo suo pronipote, che venne a Roma sotto Urbano V, e professò e procurò da se stesso quest'unione, come anco fece un altro Giovanni nipote di lui, che condusse seco da Costantinopoli in Fiorenza i Prelati della Grecia, e con finissime diligenze procurò d'indurli all'unione, che poi nel Concilio celebrato in quella città, come à Dio piacque, seguì felicemente.

Horà quello, che si vede esser tante volte succeduto, ne gl'Imperatori di Costantinopoli, perche una volta non puo succedere ne' Gran Duchi di Moscovia, che uno di loro habbia questa inclinatione alla Chiesa Latina, e gli venga l'humore d'essergli amico, e di star unito seco? Dato questo caso, che non è punto Metafisico, ne ideale, l'unione è bell' e fatta, attesa l'autorità despótica di quel Principe sopra i suoi sudditi, non meno Ecclesiastici che secolari; punto che mancava ne' casi somiglianti de gl'Imperatori di Costantinopoli. Che di quest'humore sia vicino ad essere Alessio moderno Gran Duca, la fama lo pubblica, il suddetto ablegato apertamente l'afferma, egli è conteste il detto di..... stato due anni in quella Corte ministro dell'Imperatore; et à noi con costa niente il crederlo non si trattando d'entrar, à conto di questa persuasione, in alcun impegno, ne di venire ad alcuna resolutione, alla quale per motivi diversi da questo non sia per devenirsi; come sarebbe la missione della quale si tratta, attione

An. 1670 da se stessa lodevole, e che hà il suo proprio fine di corrispondere à simile missione ricevuta da quella parte, e di far risuonare nell' orecchie di quel Prencipe ragionamenti impulsivi all' unione con Polonia.

Ma poniam, che queste voci siano false, o quel che c'è di vero sia molto poco, ne sia considerabile, in ordine all' effetto sì grande, come sarebbe l'unione delle Chiese, lo farà essere, e se è, arrivar ad ogni gran segno il culto delle lettere, e la civiltà e mansuetudine de' costumi, che quel Prencipe hà animo d'introdurre ne suoi stati; dono del Cielo, che naturalmente passa da un paese all' altro, come ne sono piene l'istorie e pronti ad ogni passo gli esempi antichi e nuovi. Produrrà facilmente quest' effetto non solo l'introduzione delle lettere e della civiltà riuscita di succedere, mà anco l'istesso conato e diligenza, che à cio vi s'impiegasse, perche con occasione d'imparar la lingua Greca e Latina, si leggeran libri, che trattano la materia di quest' unione, e confutano le dottrine de' Scismatici, de' quali v'è infinita copia nel mondo stampati, e perciò facili à maneggiarsi, dove che delli favorevoli allo Scisma, pochi se ne trovano, e questi ne' manoscritti riposti nelle biblioteche, dalle quali ne mai si caverebbono, ne alcuno si prenderebbe la molesta fatica di tradurli in lingua Ruthena, ne di stamparli; che però la causa della Chiesa Latina haverebbe ne gli animi di quei popoli quel vantaggio che ne' giuditii hà la parte de' due litiganti, che sola informa. Non si niega con tutto questo, che tuttavia, che sia lontana e difficile la speranza d'un tanto bene da tanti secoli in qua indarno seguitatosi, e procurato, e diasi ancora, che di poco giovi l'essere con la rovina della Grecia cessate l'interne cagioni dell' antica dissensione et intepeditisi gli odii et estinta l'emulatione frà le nazioni, dalla quale prendeva principale fomento lo scisma; am-

messe tutte queste cose, non è affatto impossibile l'evento di questa speranza, non solo naturalmente, come non è naturalmente impossibile, che à uno in gettar cento dadi, riesca di far con ciascuno di essi un istesso numero, per essemplio di sei. Mà ne anco è impossibile moralmente, come moralmente è impossibile il sudetto caso de' dadi, che però habbia à riputarsi vano affatto ogni conato di seguirlo, per facile e di minimo costo che sia, come sarebbe vano e spropositato, chi à conto di speranza propostagli di far guadagno di cento mila scudi si mettesse al giuoco già detto di dadi, con rischio di un Giulio solo. Di questa natura certo che non è l'unione della Chiesa Ruthena con la Romana: La pietà non permette di crederlo, non la promessa fatta da Christo d'assistere alla sua Chiesa sino alla consumatione de' secoli, non gli esempi prodigiosi della fecondità della semenza Evangelica, vedutasi nella conversione alla fede di tante nationi de' Pagani, e nella riduzione di tante e sì ostinate sette d'heretici. Non si sarebbon giamai mossi i Apostoli alla gloriosa intrapresa di spargere pel' mondo la luce dell' Evangelio, ne i sommi Pontefici e gli altri huomini Apostolici à seguir le loro pedate, se l'apparenza esteriore delle difficoltà alla ragione humana insuperabili havesse havuto luogo nelle loro consulte. Che cosa più ardua che la riduzione alla fede dell' Inghilterra, paese dopo l'espulsione delle legioni Romane e l'inondatione in quell' isola de' Scoti, de' Picti, e degli Angli et altre fiere nationi, incivili, barbaro, e d'ogni culto humano alieno? Ne perciò s'atteri punto Gregorio Magno della nobile impresa di conquistarlo à Christo per mezzo d'Agostino, che fù apostolo di quella parte del monde. Altretanto non s'atteri Zaccaria Sommo Pontefice dal metter mano alla conversione della Germania, per mezzo di S. Bonifacio. Qual cosa à la ragione humana più malegevole, che

la riuscita della fede ne popoli della Bulgaria e negli altri dell' istesso linguaggio co' Bulgari, Slavi e Serbli, Croati, Rutheni, Polacchi, Boemi, e pure fu introdotta felicemente, sotto gli auspicii parte di Papa Giovanni VIII, parte di Patriarchi di Costantinopoli?

Il punto dell' esser riuscibile, ò nò, la cosa, che si mette in consulta, il quale nelle deliberationi humane è il più riguardato e'l piu ventilato d'ogn' altro, in materia di propagar la fede, non hà luogo alcuno, di niun peso, di niun momento si giudica mercè la gratia divina, ch'è quella, che con modi al nostro basso intendimento occulti e nascosti muove le machine dell' imprese di questa sorte et opera, si, che si vedono condotte à felice fine con stupore di noi stessi, che quando siamo degni di servir per istromento le maneggiamo.

In riguardo di che, è cosa prudente, e lodevole di venir ad atti non solo indifferenti e facili e sostenuti da altri fini e motivi, come è la espeditione, della quale al presente si tratta, mà à operationi dispendiose, travagliose, pericolose, e con andar all' incontro alle persecuzioni, all' ingnominie, alle ferite et alle morti. Và del pari in materia della fede la pratica con la speculativa, che sicome à credere le verità rivelate non osta in modo alcuno la resistenza della ragione humana, che ne ritira dall' assentirvi; così ne anco osta all' osservare i precetti, quando all' nostro intendimento appariscono impossibili ad osservarsi, e frà questi il precetto maggiore e il più importante, contenuto nelle sopradette parole; *Ite in universum mundum et praedicate Evangelium*, con quel che segue, dato non à fedele alcuno privatamente, mà in publico à i Principi de' fedeli, che furono gli Apostoli, et al loro unico successore ch'è il Pontefice Romano.

Mà voglio che questo ragionamento sia più sollevato che non comporta la materia, certo è,

che per concludere quello, che si tratta, e so- An. 1670.
verchio ricorrere à motivi sì sublimi, bastando il puro racionio humano à dimostrare, che non è moralmente impossibile quest' unione, mà che è in qualche grado di probabilità morale la sua riuscita; come per essemplio è probabile la speranza, che hà chi mette al lotto, di riportare la poliza beneficata, che è unica nel numero delle dieci, e però non è imprudente, se à prezzo e con spesa dieci volte minore, che non è il premio di essa, si mette al cimento di conseguirla. Che se nel medesimo caso il prezzo del premio crescesse quasi in infinito, et altre tanto decrescesse quello della spesa, non solo non imprudente haverebbe à riputarsi, chi à tal giuoco applicasse l'animo, mà al contrario poco accorto et à proprii interessi poco attento, chi nol facesse. In questo caso può dirsi, che siamo nella presente deliberatione, trattandosi in un certo modo di giuocare ad un lotto spirituale, del qual è premio la riduzione all' ovile di Christo, di moltitudine innumerabile d'anime Christiane, segregate per colpa di scisma dall' ovile del loro sovrano pastore, premio certamente d'infinito valore, non solo à stima spirituale cavata dal prezzo del sangue del Salvatore, con cui sono state redente, mà anco à calcolo più basso della Politica Ecclesiastica, che addatta con molta ragione più ò meno diligentemente le sue opere, secondo sono più ò meno copiose le raccolte che spera. Dall' altra parte, quello che in tale giuoco mette à cimento, è di prezzo piccolissimo, e se attentamente si considera, di niuno affatto, come immediatamente mi metto à provare.

Questo prezzo certo che non è altro, che le due cose dette al principio; dice la spesa e la necessità di dar il titolo di Czar, al Gran Duca di Moscovia. Sopra il primo, mi pare bassezza il discorrere, e che discorrendosene si facci torto alla generosità di Nostro Signore, senza che

An. 1670. la somma di qualche migliaro di scudi, che vi s'impiegasse, ha di già il suo esito ad altro fine, ch'è il servizio della Polonia, alla quale questa poca partita, potrebbe portare maggiore soccorso, che tutto il denaro profusamente sin hora spesi, e che continua di spender à beneficio di quella Republica.

Vengo all' altra, che concerne il titolo di Czar, ripigliando altamente la materia dell' impositioni et uso de nomi, de quali è detto volgare, che i significati sono ad placitum, e che la consuetudine è l'unica regola di queste cose. Lo spiegò elegantemente un nobile Poeta, il cui detto può servire di testo in questo genere; «*Multa renascentur, (dice costui)» quae jam «cecidere, cadentque, quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus; quem penes arbitrium est, et jus et norma loquendi.»*

Che che sia del nome e titolo dovuto à tempo de gli avi nostri à questo Principe, e delle sue pretensioni in questo genere, così appresso la Santa Sede, come appresso i Principi secolari, certo é, che al presente egli possiede pienamente il jus d'essere honorato col titolo di Czar, e tal è l'uso hodierno, confermato dalla pratica osservata nelle lettere, che gli vengono scritte da tutte i principi del mondo, et in spetie dall' Imperatore e dal Rè di Polonia, che si sono contentati di lasciarli vincere la contesa, essercitata seco per questo punto ne secoli passati, in modo, che il nome di Czar viene ad essere nome suo vero e legitimo, datogli da chi de jure poteva darlo, ch'è l'uso commune e la pratica de' Principi. Che però quando anco la Sede Apostolica glielo dia, non perde niente del suo, sicome non hà perduto, quando incominciò à trattar col titolo di Duca, il Duca di Mantova, trattato per prima con quello di Marchese; attesa la mutatione dell' antica pratica seguita per autorità dell' Imperatore, il quale come signor diretto di quello stato, potette le-

gitimamente indurla. E sicome non hà perduto ultimamente in dare il nome regio al Rè di Portogallo, contesogli per innanzi, in riguardo che li faceva il Rè di Spagna.

A questo pare, che osti la già detta scarsezza di titoli che quel Principe usa nella lettera che scrive al Papa, e che però si rende indegno, che in questo stesso genere abbondi seco la Santa Sede. Mà all' objectione con più risposte si sodisfa. E prima che i titoli del Papa contenuti in dette lettere, sono gl'istessi per appunto, delle scritte da suoi maggiori à sommi Pontifici passati, et in spetie à Gregorio XIII, i quali non per questo sono rimasti di trattare quei Principi con nomi in quel tempo loro convenienti, e quelli, che da altri potentati erano loro soliti di darsi. Onde se hanno, d'haver luogo gli esempi passati, ne anco hora s'hà da rimanere di fare il medesimo, cioè di dargli quel nome ch'è suo proprio, come se gli dava prima quello, ch'era suo proprio per prima. Riflettendo al Santo proposito di quei savii Pontefici, di passar al di sopra di questa sorte di puntigli di parole, dove si tratta d'interessi gravissimi della gloria di Dio e salute dell' anime, e di non pretendere altrimenti uell' affare della conversione, per dir così, alla fede trattamenti honorifici da Regi, che si tratta di convertire; che ciò sarebbe delicias in cilicio quaerere; essendo pratica naturale di questi, non solo di non honorare i operarii Evangelici, ma disprezzarli e vili penderli, e non solo maltrattarli con parole, mà con acerbissimi fatti d'ignominie, di cruciati, e di morti, perseguitarli; anzi questo è il primo passo consueto di farsi, nel santo mestiere della conversione del mondo, rimanendo solamente lodevole la disputa de' titoli con i Principi, che portano volentieri il giogo soave dell' ubbidienza alla Sede Apostolica; la quale in tal caso, e non in altro, hà modo di essercitare questa sorte di controversia e di vincerla

e spuntarla. Essempio memorabile di questo abbiamo a tempo del Concilio di Trento, ove essendosi a principio, messo in consulta, se havean ad invitarsi per mezzo de Nuntii Apostolici aspressi da parte del Papa i Prencipi Protestanti, et a tempo di Paolo e Guilio III. fù risoluto, che no, per motivo del manifesto disprezzo, che si sarebbe incontrato, ma poi sotto il Pontificato di Pio IV, considerato più profondamente la materia, si recedette da tale consiglio, e furono loro inviati con caratteri di Nuntii Apostolici Delfino e Comendone, con brevi credenziali, ne' quali i detti prencipi erano trattati con tutti i nomi e titoli honorifici loro per altro dovuti, ne punto per gl'indebiti et incivili trattamenti, che all' essecuzione di questa loro carica incontrarono, ben preveduti e supposti dalla Santa Sinodo, si rimase d'essere approvata dal mondo e con profuse lodi celebrata et applaudita quell' espeditione, da gli operarii della quale tornati in dietro, gloriosamente potè con ragione dirsi; *Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Perché veramente sosteneano disprezzi e contumelie, non già dirette alle persone loro, ma quel che più importa a quella del Papa, i cui brevi furono ignominiosamente ributtati, con dire, che altrimenti quei Prncipi non voler esser trattati co' titoli di figli, da quello che indebitamente s'usurpava il nome di Padre loro. Questa sorte d'ignominie non è mai di improvero, ma anzi di preggio e d'ornamento, achi le riceve; come sono di preggio e d'ornamento le ferite ricevute nelle bataglie, e sino i sfreggi della faccia, che in altro caso recano somma vergogna. Ma hora non siamo in questo caso, perché de mali trattamenti, ne di fatti ne di parole, non v'è alcun pericolo, anzi al fine della sua lettera il presente Gran Duca, supponendo la sua impratichezza (attento il lungo silenzio con Roma) in

materia de titoli domanda scusa, e mostra d'esser non alieno della correctione. An. 1670.

Da queste cose tutte maturamente considerate risulta un diligente, e quasi mercantile calcolo di ragioni, con le 'sue somme dall' una e dall' altre parte, con manifesta preteritione della affermativa, nella presente consulta, confrontandosi il tutto co' ragionamenti, che corrono volgarmente frà gli huomini grandi e piccoli, i quali di commune consenso concorrono a giudicar utile e necessaria questa espeditione, e non mancano gl'historici di farne testimonianza nelle loro opere, et avanzandosi più oltre, di affermare (come pur troppo è solito d'usar essaggerazioni strepitose per empirsi la bocca) che Dio haveva toccato il cuore all' hodierno Prencipe di Moscovia di ritornare nell' antica carita con la Chiesa Cattolica, che ne haveva dato di ciò manifesti segni, e che di qua non gli sia stato dato alcun adito, e ne anco risposto alle lettere; prendendo indi occasione di deplorare l'infelicitade nostri tempi, e notandoli di negligenza in valersi di congiuntura, che arditamente diranno essere (conforme hora il mondo la tiene) certissima, di fare immensi acquisti al Regno di Dio, sicome sono stati notati i tempi di Leone X, rispetto non all' omissione d'acquisto, ma alla perdita della Germania, e quei di Clemente VII a quella dell' Inghilterra, e del medesimo Clemente, in quest' istesso proposito della Moscovia, per la memoria disavvantaggiosa, che ne lasciò nelle sue relazioni Ramusio. Onde viene in conseguenza, che quando bene si prevedesse, che questa espeditione non havesse a partorire gli accenati buoni effetti, è tuttavia savio consiglio di farla, in ogni modo, per ovviare alle mormorationi di penne malediche, le quali è grand' apparenza, che troveranno credito appresso il mondo futuro, e perciò non tralasciare questa missione, a favor della quale concorre unitamente, la causa di procurar il

An. 1670. guadagno, come di sopra si è spiegato, è di sfuggir il danno, che qui si spiega, e per dirla con termine usitato e curiale, vi è di mezzo, non solo la considerazione del lucro cessante, ma quello che importa molto più del danno emergente, e danno gravissimo della riputazione e

buona fama, non punto trattenuto dalla verità e buona coscienza, in contrario non bastando, come di sopra si è detto, questa moneta a pagare i debiti, che un Sovrano contrae col mondo.

(*Albertr. ex codice Manuscripto Bibliothecae Principum Alteriorum Romae. VII. G. II. pag. 107.*)

CXVI.

Scrittura dell' Abbate Scarlati in favore del titolo di Czar a darsi al Sovrano di Moscovia,

Мнѣше Аббата Скарлати, чтобы шинуль Царя былъ данъ Государю Московскому.

L'objezioni che si fanno, per sostenere la negativa del trattamento che domanda per il suo Prencipe il Signor Inviato di Moscovia, si riducono principalmente a due.

La prima, che la Santa Sede scrivendo a Principi non è solita mutare i titoli, e che per tanto essendosi altre volte usato di dare al Moscovita *Dilecto filio nobili viro N. Magno Moscorum Duci*, devesi continuare nell' istessa conformità senz' alteratione.

La seconda, che dato che si costumasse il mutare i titoli, non è però, che possa darseli quello di Czar, stante che questa parola significa Imperatore, et è barbara, ne puol usarsi dal Papa nelle sue lettere Latine. Onde la Santità sua scrivendo al Sultano, et al Sofy, gli chiama Ré, e non altrimenti con i nomi delle proprie dignità loro.

Quanto alla prima, si replica, che la Santa Sede non solamente è solita mutare i titoli nelle lettere Pontificie, conforme richiedono l'occasione et i tempi, e l'ha fatto sempre, come è notorio, mà specialmente col Moscovita, à cui si trova, che molti papi, e particolarmente il S. Gregorio VII, Innocentio IV, et Alessandro IV hanno dato il titolo d'illustre, con la denominatione di Rè, e Gregorio XIII, havendoli scritto l'anno 1581, coll' esempio d'un breve di B. Pio V. (che poi non fù mandato, per le ragioni addotte dallo Spondano l'anno 1571, al Num. XXV. *Dilecto filio nobili viro Ioanni Basilidi Magno Moscorum Duci*. Qual lettera fù rigettata, come poco convenevole alla dignità d'un sì gran monarca, à cui niun Prencipe Cristiano o Infedele nega il trattamento Regio, anzi che l'istesso Imperatore lo

tratta del pari, cangio per tanto l'anno seguente 1582, variando in tutto e per tutto la forma della prima intitolatione, con notabil accrescimento d'espressioni honorifiche, mà perche in vece della parola Czar, uso quella di *Princeps Magnus* e di *Dominator*, non se ne sodisfece Basilio, onde resto sospeso il commercio.

Del resto, altre volte li Papi, (come sanno li Canonisti) non davano di Maestà ne alli Rè, ne all' Imperatori, e pure hoggi non la negano ad alcuna testa coronata. Al Principe D. Pietro si dà hora *Dilectissimo in Christo filio nostro*, benchè non l'abbia havuto alcun Infante di Portogallo, è l'istesso Arciduca Leopoldo d'Austria fratello dell' Imperatore Ferdinando III. Rè ereditario di Boemia non lo potè mai conseguire, onde si prese per mezzo termine, di dargli il *Venerabilis frater*, sicome al Principe Carlo di Polonia e Svezia, fratello del Rè Vladislao e Casimiro. Li Ragusei furono honorati da Urbano VIII, con il *Nobiles viri*. Al Rè di Francia si aggiunge il di Navarra, che prima non se li dava, e da soli moderni hà ricevuto il Persiano quel *Potentissimus*, che pure al Moscovita diede Gregorio XIII nella lettera che scrisse al suo primogenito, dell' anno 1581.

Ne vale il dire, che il Papa dando un titolo, viene a concedere, et a conferire all' intitolato quella dignità che s'esprime con un tal titolo, potendo questa teorica esser vera rispetto a sudditi della Santità Sua, et ad alcune dignità Ecclesiastiche, quali non gode effettivamente colui, al quale nel titolo vengono dal Papa attribuite, come succede giornalmente de gli Abbati, che li Canonisti asseriscono farsi dal sommo Pontefice con la semplice denominatione, mà del resto, sicome il Papa chiamando abbate uno che non lo sia, viene in ogni modo a farlo tale, così anco nominando per esemplo ò maresciallo di Francia, ò principe dell' Imperio, ò Grande di Spagna, etc. quelli, che di già lo sono, Sua

Hist. R. Mon. T. II.

Santità non conferisce loro tali prerogative che essi godono antecedentemente et indipendentemente dalla Santità Sua. An. 1670.

E se bene è verissimo, che la Santa Sede può fare ò dichiarare i Rè, non è però che tutti i Rè siano stati fatti tali dalla Santa Sede, la quale niente dimeno riconosce per Rè, e chiama tali tutti quelli, che per tratto di tempo e per consenso universale de gli altri, hanno prescritto queste denominationi, come sono Francia e Spagna, il qual nome di Rè di Spagna, dugent' anni sono, non costumava darsi da Papi, e pure il Rè Ferdinando doppo il sue nozze con Isabella, se lo prese jure proprio, e da tutti li Papi et altri Principi è stato dato a lui, et a successori senza contradditione. L'istesso si può dire della Gran Bretagna, dopo l'unione dell' Inghilterra con la Scotia, e tanto l'Inghilterra, come Svezia, Danimarca e Persia sono regni, et i Principi loro chiamati Rè, senz' alcuna precedente institutione. Di più li Pontifici chiamano Rè de Rè quello d'Etiopia, e niuno di essi (benchè la Boemia fosse censuaria della Santa Sede, come asserisce il Baronio all' anno 1073) ha recusato di dare a quel Principe il titolo di Rè, conferitoli dall' Imperatore Henrico IV, ò di nominar Arciduca quel d'Austria, che da Federico III. n'ottenne la dignità; sicome li Duchi di Savoia da Sigismondo, e quelli di Mantua e Modena da Carlo V, et ultimamente da Ferdinando III, il Duca di Massa. Anzi che l'istesso Gran Turco, benchè usurpatore, et ingiusto detentore di provincie rapite al Cristianesimo, viene in ogni modo chiamato e riconosciuto per Rè dalla Sede Apostolica, com' è notorio, et apparisce evidentemente da alcuni essempli, che, tralasciati tant' altri per brevità, qui a basso si noteranno.

Di qui è, che se bene il Moscovita è un di quelli, che gode il titolo Regio di Rè di Russia, prima per antica et espressa approvazione di

An. 1670. Gregorio VII, e dugent' anni doppo per una rinovatione spetiale della Corte Romana, mediante la di cui autorità fù sollemnemente consecrato et incoronato l'anno MCCLVI il Rè Daniele, da Opizone legato a latere d'Innocentio IV, hanno potuto in ogni modo li suoi successori prescrivere in vece del nome di Rè, quello di Czar, proprio della lor corona, stante l'assenso et l'approvazione di tutti i Prencipi, tanto Christiani, che infedeli, e l'istesso Imperatore, à cui non si controverte, ne del Papa, ne da altri, il poter dare et accrescer titoli, l'hà canonizzato et autenticato col proprio esempio, precedente una lunga contestatione, e cognitione di causa nella città di Praga, come riferisce l'Herbestenio, e tant' altri autori Classici del tempo dell' Imperatore Massimiliano I, sono hormai quasi dugent' anni. Onde gl'istessi Polacchi emuli per natura del Moscovita, non gli negano questa prerogativa divenuta sua propria e particolare.

Ne puole opporsi, che sebene l'Imperatore ha facultà di fare e nominare i Rè et i Duchi, etc., non puol in ogni modo creare un altro Imperatore, il che solamente spetta alla Santa Sede, onde Massimiliano e tutti gli altri suoi successori non habbiano potuto intitolare legittimamente col nome di Czar il Rè di Russia, essendo errore di chi l'asserisce, che questa parola significhi *Cesar*. Primo, perche in lingua Ruthena et Illyrica *Cesar* si dice *Kysara*, e così chiamati li Moscoviti, Boemi et altri l'Imperatore, à distintione di Czar, che vuol dire altra cosa, et i Monarchi Russi, che vantano la loro origine da Cesare, l'assumono più tosto per qualificare la discendenza e la prosapia, benchè per uso commune sia divenuto di poi nome anche della loro dignità; sicome il Prencipe de gli Arabi si chiama *Seripho*, che significa discendente del Propheta, cioè Mahometo e pure il Beato Pio V. non lasciò di nominare *Serifo*

in un suo breve l'anno MDXXI, del mese di Novembre.

Secondo. Perche l'Imperatore gelosissimo de suoi titoli non darebbe il Czar al Moscovita, mentre fosse equivalente al suo, et in effetto vediamo nelle soprascritte delle lettere autentiche esibite qua dal Signor inviato, ch'il suo Prencipe s'intitola quattro volte Czar, che pur gli da l'Imperatore, ma ove si nomina *Imperator*, Sua Maesta Cesarea lo chiama *Dominator*, il che non solamente prova, che la Maesta Sua non gli vuol dare il proprio suo titolo, ma anche di più, che la parola Czar è diversa e totalmente distinta da quella d'Imperatore.

Tertio finalmente, che il Moscovita nella sua intitulatione si chiama Signore delli Czari Cartelinensi et altri etc., il che assolutamente esclude, che Czar possa dire Imperatore, mentre si vede con tant' evidenza, ch'altro non puol significare, in tal senso, che Signore, attribuendosi a Prencipi subalterni e feudatarii.

Che poi tal parola sia barbara, no si nega, ma si dice, che li Papi per il passato non hanno havuto tale scrupolo, et tra gli altri Leone X, dotissimo et eruditissimo, valendosi della penna del Bembo, l'un di più Ciceroniani Latinizanti, scrisse più volte ne suoi brevi che si vedono stampati, Waiwoda, Soltano, e Sophy, di che qui sotto si noteranno l'allegazioni.

S'aggiunge per conclusione di questo, che stante l'apertura fatta al Signore inviato da un ministro Palatino di prendere per mezzo termine il dire Czari seu *supremo Domino Russiae*, il che è stato escluso, ò pure di scriverli *Regi Russiae*, par che forse potrebbe aggiustarsi, com'è credibile, la differenza con un espediente cavato dall' esempio de sudetti Leone X. e B. Pio V, i quali sempre che nominano il *Sophi* ò'l *Sultano* ò'l *Seripho*, aggiungono Rè di Persia, o de gli Arabi; e così scrivendosi al Moscovita, *Alexio Michaelidi Czario Russiae Regi*, non so-

lamente si seguirebbe lo stile de sudetti Pontefici, ma verrebbe in un certo modo a mostrarsi, che quel Czario fosse nome, non della sua dignità, ma della sua Casata, ch'egli vanta derivare da Cesare, sicome il Michaelidi, non vuol effettivamente dir altro, che figlio di Michele, ne deve parer improprio, che al nome del Padre s'aggiunga quello parimente d'un altro antenato di gran stima, mentre nell' Evangelio si dice del nostro Redentore, Filii David, Filii Abraham, e nel dare il Czar al Rè de' Russi sarebbe anche minor inconveniente, che non è stato l'haver scritto altri Papi *Sophy* o *Serifo*, che sono nomi significativi, l'uno di protettore di superstiziosa religione, e l'altro della discendenza di Mahometto, quali Pontefici con l'aggiunta della parola Rè, hanno spiegato il senso dato da loro all' altre di Sultano e di Sophi. Sicome fece il medemo B. Pio V, allor che scrisse al Prete Janni col titolo di *Rex Regum*, molto superiore ad ogni altra prerogativa e propria solamente del Sig. Dio, aggiungendo à quella, come per esplicatione, *Illustri Aethiopum Regi*. Ecosi pare, che congiungendosi al nome di Czar, anche quello di Rè, verrebbe à darseli questo significato, e può sperarsi con sua maggior soddisfazione, che non sarebbe il dire

*Czar*io seu supremo Domino, o Czario nuncupato, e pure in sostanza sarà l'istesso, et in vece di fare un esempio nuovo, si caminerà coll' antico metodo della Santa Sede Apostolica.

Note. Leo X. apud Bembum Selimum Sultanum dicit. Epist. XII. L. I. Et Ioannem Vainodam. Epist. XXII. L. IV. Et. Ep. V. L. X. Audita ea victoria, quam ingentem et maximam Turcarum Rex Selimus, contra Ismaelem Sophym Persarum Regem de mense Augusti, etc.

Et Epist. XII. L. XIII. Itaque aut contra Sultanum Aegypti Regem, aut contra Sophym Regem Armeniae, puto illum etc. Et epist. XXIX. L. XIII. Turcarum Regis contra Sultanum Aegypti Regem recens mirificaque victoria. Et Ep. XVII. L. XV. Rex Turcarum contra Sultanum Aegypti.

Et B. Pius. Epist. VIII. L. V. pag. 420. Edit. Plantin. Potenti Seripho Mutahar Regi Arabiae Felicis. Sub datum Romae apud S. Petrum XV. Kal. Decembris MDLXXI.

Et proxime sequenti Epist. sub eadem data: Charissimo nostro in Christo filio Mennae Regi Regum Illustri Aethiopum Regi.

(Alberti. ex codice manuscr. Bibliothecae Barberinae Romae. 3398. pag. 151.)

CXVII.

Discorso del Signor Abate Stefano Gradi Raguseo sopra i popoli di lingua Slava. All' Eminentissimo Card. Rasponi.

Разсужденіе Аббата Стефана Гради Рагузинца, о народѣхъ языка Славянскаго, поднесенное Кардиналу Распони.

An. 1670. Essendosi Vostra Eminenza degnata, di stender meco più volte prolissi ragionamenti sopra le materie di praticar fruttuosamente le gloriose espeditioni, che v'ha facendo la Chiesa Romana, per propagare nel mondo la luce dell' Evangelio, con ridurre all' ovilo di Christo le pecorelle, che segnate nel battesimo col suo Santo nome, per causa d'eresia ò di scisma vanno smarrite et erranti, e quali arti e quali consigli à questo santo fine sarebbono, piu convenienti e più proficui. Et havendomi Vostra Eminenza spesse volte honorato d'udir con benignita cio, che da me, per notizia mea particolare, si riferiva, in proposito specialmente de paesi e de popoli contigui alla mia patria, dominati dal Turco, et iu genere di tutti gli altri, che parlano la lingua Slava, ho havuto copiosa materia d'imparare e profittare di discorsi che prendendo occasione del mio discorrere l'Eminenza Vostra v'interponeva, e d'ammirar grandemente in lei la peritia di questo altissimo ministero e veramente Apostolico e piu conveniente d'ogni altro, al grado sublime che gode nella Chiesa di Dio. Et perche sono degne di memoria le cose dette e replicate in questa materia, ho guidicato, che non sarebbe discaro, che da me se ne raccogliesse il contenuto, et in breve e succoso discorso si riducesse, come ho procurato d'eseguire in questi fogli, i quali presento riverentemente à Vostra Eminenza, come frutto à lei singolarmente dovuto, in se-

gno della gratitudine che devo all' humanissimo affetto, con cui da quaranta quatr'anni costantemente mi honora e protegge e benefica.

Fra le nazioni, che discese dal Polo Boreale inondarono ne secoli passati l'Europa, e concorsero alla distruzione dell Imperio Romano, ne per numero d'huomini, ne per valore e ferocia dell armi, fu inferiore ad alcuna quella de Slavi, popolazione della parti Orientale del detto clima spiccatasi. Questa si come arrivo piu tarda à quella gran preda, cosi essercitò le sue vittorie con modi piu fieri e piu rigorosi, che non fecero i Goti, ne i Vandali, ne gli altri, che trovando le provincie Romane in stato piu intiero, e piu florido, havevano incontrato piu abbondante materia di satiarsi. Poiche all'opposito di cio, che da questi fu praticato, non solamente i Slavi uccisero e fugorono intieramente tutti gli antichi habitatori del paese conquistato, mà ne anche soffrirono, che in esso vi rimanesse alcun vestigio ne di lingua, ne di legge, ne di costumi, ne di religione di prima.

Comparve questa nazione al nostro mondo, intornò alla metà del settimo secolo, e sottoponendo al suo giogo tutto lo spatio dell' ampio paese, che dall Alpi Rhetie sino al mar nero, e sino le foci del Danubio si distende, commuto i vocaboli dell' Illirico, della Pannonia, e della Dacia, in quelli di Croatia, di Servia e Bulgaria, coll' rimanervi all' Imperio di Oriente solo qualche città posta ne' lidi della Dalmatia, ove

à guisa di piccioli nidi, si ritiro il tenue avanzo de gli antichi coloni Romani, per l'asprezza de' siti, e per la vicinanza del mare, dall' uso del quale erano per lo più alieni quei barbari, negletti dal vincitore.

Dopo due cent' anni della sua inondazione, lasciato il paganesimo ricevè la luce dell' Evangelio, mà non fù intieramente felice alla Chiesa un tanto acquisto, per le discordie che insorsero fra la Chiesa Romana, e quella di Costantinopoli, à quali di esse avesse à toccar la cura del nuovo gregge. Nella quale contesa prevalse de fatto la parte più potente e più vicina, che furono i Greci, che con loro operarii coltivavano quella vigna, e v'introdussero il proprio rito, che sino al giorno d'hoggi, si nell' amministrazione de' Sacramenti, come nelle solennità de' sacrificii, et in ogni altra parte del culto Divino si pratica, ma in lingua ivi naturale, che è la Slava, in cui da huomini dotti e pii furono trasferite non solo le liturgie e l'altre scritture necessarie per l'essercitio del culto divino, mà anco le scritture sacre del vecchio e nuovo testamento, e cio con intiero bene placito della Chiesa, allegandosi per sostenere questa singolarità della lingua Slava, la concessione di cio speciale di Papa Giovanni VIII, che dovette considerare la necessità di permettere, che in quello idioma risonasse la parola di Dio, che solo ad esclusione di ogni altro era inteso da gli huomini. Onde apparisce, che se bene i Greci prevalsero, come s'è detto, nella principale contesa delle jurisdictione Patriarcale, non rimasero affatto indipendenti quei popoli della sovrana indipendenza del pastore universale; come inoltre dalle lettere di Papa Nicolo I et altri insigni documenti può raccorsi. E quantunque nell' historia e trattati di questa materia corre il nome di Bulgari, e la Bulgaria è quella, di cui principalmente in essi si parla; fù nondimeno a parte di medesimi successi la

Servia e la Croatia, come anco le regioni più An. 1670. Boreali, comprese col nome generale della Russia, e quelle di Moscovia, con tutto il tratto che verso Levante in immenso si distende. E sarebbe stato felicissimo il frutto, che ne fece la semente dell' Evangelio, per l'infinita copia dell' anime acquistatesi alla Chiesa in quelle regione, se la zizania de scismatici pullulata nel medesimo tempo non l'avesse infettata. Poiche la vastità e l'ampiezza delle provincie, nelle quali s'invoca da questi popoli il nome di Dio, non solo supera per infinite parti il paese particolare, che usa il medesimo rito in lingua Graeca, mà è di ben poco inferiore a quello di tutto il Christianesimo Catholico, e meritamente parte molto notevole del genere humano può riputarsi.

Ne si dica, che a l'ampiezza del paese e poco corrispondente la frequenza de gli habitatori, poiche dato ancora questo, rimane tuttavia grande e smisurata la massa, di cui si parla, riflettendosi massimamente alle reliquie de' Cristiani, tutti quasi di questo rito nel dominio dell' Ottomano, delle quali il Vescovo di Culma nella sua censura Candidatorum Regni Poloniae hebbe a dire; Sub Turcae imperio, quod gnari referunt, tres subditorum partes Graecizant. Il che senza dubbio del rito, non della lingua s'intende.

Onde nasce motivo relevantissimo, per vender degna di una cura singolare del Sovrano Pastore questa parte dell' ovile di Christo, quantunque smarrita, per causa del suo scisma, e staccata dall' altre, e che per andarla cercare sia espediente di abbandonare in certo modo la parte ubbidiente, conforme alla nobile parabola dell' Evangelio in questo proposito; ove in termini meno forti di una sola pecora smarrita in comparatione delle novanta nove, s'insinua questa dottrina. Si aggiunge il possesso antico, che vanta la nazione Slava; dell' affetto

An. 1670. singolare verso di se della Chiesa Romana, la quale, dopo di haver sostenuto con moderatione e patientia l'usurpatione dell' altre provintie Orientali, dell' Europa, fattali da Patriarchi di Costantinopoli, al torto che ricevete per conto di questa, non seppe mai acquietarsi, ne fare à meno, che delle contese e dispute se n'empisse il mondo.

E se bene non si manca di attendere alla salute di quell' anime, per mezzo delle frequenti missioni di Sacerdoti, e mantenimento dispendioso de' Vescovi ne' paesi di questa lingua, dominati dal Turco, restringendosi non di meno queste diligenze à beneficio solamente de' Latini, de' quali se trova nella Servia, Russia e Bulgaria piccolissimo numero, tanto maggiore diventa la convenienza di non negligere la parte senza comparatione più numerosa, nella quale essendo mortificata et inutile, per mancamento della carità, la fede, materia più propria che non è de' Latini veri e perfetti fedeli, al essercitio del titolo magnifico e glorioso de Propaganda Fide, sotto il quale si fanno dalla Chiesa Romana le solite espeditioni di questo genere.

Il motivo che dico, concerne l'utilità e l'onestà, che rispetto ad esso concorrono à persuadere una singolare applicatione alla salute di queste anime, che, come si è detto, e motivo rilevantissimo, mà non è punto inferiore quello, che riguarda la facilità del haver à riuscire fruttuosa e facile l'opera che al fine proposto vi s'impiegasse: punto nelle consulte delle grand' imprese molto più importante de i due già detti. Sarebbe dunque opera assai facile il ridurre alla pace con il resto della Chiesa Christiana queste nationi. Imperoche non si tratta ne de gl'infedeli, ne di heretici: Ne gli uni de quali sarebbe di mestieri piantare sino da fundamenti la fede; ne gli altri corregerla e reformarla. Mà de popoli che tengono commune-

mente con noi la vera e Santa dottrina, usano i medesimi sacramenti e professano la medesima disciplina stabilita ne primi sette concilii, de quali affermano francamente esser stato capo e direttore il Pontefice Romano, ne quanto à i dogmi trattati ne' tempi posteriori della Chiesa universale, discordano in parte alcuna da noi, come in questi ultimi tempi è stato ingegnosamente avvertito da chiari e nobili scrittori, che hanno saputo considerate gli errori de gli huomini e de corpi privati della Chiesa Greca e provare con sode ragioni e con indubitati testimonii, che alla Chiesa Greca non appartengono, pubblicando alle stampe con applauso et ammiratione del mondo letterato dotti ed eruditi trattati, à quali hanno arditamente d'imporre il magnifico titolo; De Ecclesiae Orientalis et Occidentalis perpetua consensione. Il qual vanto non esser altrimenti vano la dimostra, non che altro, la confessione quasi espressa del maggiore Scismatico, che mai vivesse, che fù Marco d'Efeso, quando hebbe à dire pubblicamente a Ferrara in un encomio scritto a Papa Eugenio; «Facile quidem esse illi, si velit, unionem efficere, propter magnitudinem principatus et auctoritatis, qua in suam Ecclesiam praeditus est, et propter obsequium et subjectionem, quae illi ab orbis Latini gentibus, tanquam Petri successoribus debetur. Si enim in animum inducet expungere a Symbolo additionem vocis *Filioque*, et prohibere mortuum, quod in azymis fit sacrificium, statim existet unio, atque ab omnibus excipietur. Potest igitur Papa hoc facere, et in unam Ecclesiam omnes Christianos conjungere.» E detto preso ad verbum dalla historia di Siro-polo pessimo Scismatico e nemico professo della Chiesa Latina, conforme alla vera e sincera versione del testo Greco, poco fedelmente ivi tradotto dal Crejectonio, che ha pubblicato quest' opera.

Onde chiaramente apparisce da una parte la pravità dell' animo di quell' empio Scismatico, parlo dell' Efesino, che per cagione così leggiera restava indurato nel suo proposito di non voler l' unione, e dall' altra la persuasione, che teneva, del perfetto e sincero consenso delli parti, in tutti gli altri capi, che non questa piccola eccezione viene da lui manifestamente confermato. Et in specie, nel capo della dottrina della processione, distinta da quella dell' aggiunta al Simbolo, in queste parole non toccata, e della quale i Greci in quel Concilio consapevoli del loro torto, hanno sempre studiosamente sfuggito di parlare.

Dissi, che l' opera di ridurre all' unione con la Chiesa questi popoli è facile, intendendo della facilità, che proviene dalla natura e sostanza delle cose, che si tratta, nell' istesso modo che si dice esser facile che guarisca un corpo, che hà intiere le membra, sane le viscere, e puro il sangue, e solamente da qualche intemperie, o impedimento locale vien travagliato. Rispetto alla quale, è difficile la sua cura solo accidentalmente; nel qual caso non è dubbio, che vi è maggior occasione di bene sperare dell' ammalato, che non sarebbe nel primo. Una pura Sincope, che l' uomo patisca, è bastante à privarlo di vita, e tuttavia con semplice spruzzo d'acqua perfettamente si guarisce. Un poco di ripienezza dello stomaco è habile a muovere e stemprare gli humori, e cagionare morbi pestiferi; con leggiera medicamento purgativo si rimedia. Una postema, che negletta e non curata, può recedendo verso le parti interne opprimere il cuore e cagionare la morte, con poca manufattura del Chirurgo si sana.

Di questo genere in buona parte è il morbo dello scisma, che tiene oppresso i popoli de quali si ragiona; mà che nodrito lungamente è diventato gravissimo, mà non però a segno, che habbi ancor corrotto le viscere principali e

resa impraticabile verso di se la medicina. Poiché in effetto in diversi popoli di questa nazione sono penetrate velenose dottrine et affatto contrarie alla purità dell' Evangelio, e da loro pubblicamente si praticano; come sono, l' Anabattismo, la dissolutione de matrimonii, e circa il purgatorio e lo stato delle anime de defonti sino al giuditio universale, prave e pestifere opinioni, tutti effetti della corruzione delle menti vulgari sedotte da professori di diverse sette, non impedita da curati dell' anime, ne da Prelati delle Chiese, massime dopo la confusione delle cose sotto il giogo de Turchi; nella quale non si sono potute celebrare i Concilii, come seguiva spesse volte, durante ancora l' Impero Graeco, ne usarsi altri rimedii di questo male, il quale riceve naturalmente et origine et alimento dalla trascuraggine; come vediamo esser succeduto nella Chiesa Latina, non solo nelle parti infette manifestamente, dall' heresia, mà anco in quelle, che professano l' integrità della fede Cattolica, come è stata in più parti la provincia di Milano, innanzi che al glorioso Pontefice San Carlo ne pervenisse la cura.

Di queste corrottele sono, per ordinario, infetti i più rozzi del volgo, conservandosi nell' antica purità de dogmi i più eruditi e più civili; come à me è succeduto di conoscere chiaramente, nella pratica havuta con alcuni monaci di quel rito, diversi fra loro, e discordanti d'opinioni, secondo la diversità dell' educazione e de costumi fra loro. E se bene da i cattivi sono per lo più infettati e corrotti i buoni, non è per questo che alle volte non si vegga il contrario, come è succeduto in questi ultimi anni per l' arrivo in Moscovia di due Patriarchi, Antiocheno et Alessandrino, à persuasione de quali, quel Principe si è mosso ad abolire l' uso sacrilego di ribattezzare i Cristiani, che passano al suo rito, e quello di anathemizare ne sacri-

An. 160.

An. 1670. fici solenni il Pontefice Romano; quello da gli Anabaptisti e questo da Nestoriani per lo passato introdotti. Ma in Moscovia specialmente vi è di più il divieto del predicare nelle concioni al popolo la parola di Dio, il quale indotte scongiamente in quelli stati, à fine di rimuovere le occasioni di falsi dogmi, produce effetto contrario, essendo cagione di una supina ignoranza, mediante la quale, si rendono le menti humane opportune ad ogni insidioso disegno de' falsi maestri, che mai non mancano.

Da questa infettione è essente affatto l'universale di quella Chiesa, come accuratamente dimostra Leone Allatio nel suo trattato, che porta il titolo accennato di sopra, e ne due altri, intitolati, uno de Consensione etc., l'altro Ottingerus refutatus, e ciò facilmente apparirebbe. quando si venisse a trattato stretto dell' unione, come apparì nè trattati che seguirono fra Latini e Greci a tempo dal Concilio celebrato in Fiorenza, restando le parti concordi, senza molta contraddittione ò disputa, non solo nel dogma del Purgatorio e molt' altri, ne' quali era per innanzi fama che errasse la Grecia, ma anco in quello della processione dello Spirito Santo, come diede a divedere la gran resistenza, che fecero i Prelati Greci all' introduzione della disputa di questo articolo, insistendo puramente nel' punto dell' aggiunta della parola, Filioque, fatta nel Simbolo, come lo dimostra la sudetta eccezione dell' Efesino, che contiene solamente il punto dell' aggiunta fatta al Simbolo detta da loro..... distinto da quello del dogma, chiamato da loro *ΑΟΞΑ*, nel qual punto non ardi l'empio d'affirmare, che errasse la Chiesa Latina, come apertamente confessarono, che non erravano i Prelati Orientali congregati in Costantinopoli a tempo di Michele Paleologo per questo istesso trattato dell' unione, quando udita l'efficace esortazione

alla concordia di Giovanni Parastone Cavaliere Gierosolymitano, uno de gl'inviati da Papa Gregorio X, con tutto che havessero risoluto fermamente di non consentire all' unione fra l'altre cose, che dissero, fù; «caeterum quod querimini culpari vos à nobis ab additamento Symboli, tunc quaerela haec locum haberet etc. Cum autem additamento ad Symbolum propterea nos adversemur, quod neque honestum nec omnino tutum semel constitutis ac stabilitis manus eos injicere, quamvis alioquin ea quae dicunt a recti honestique praescripto non exorbitent quo jure nobis etc.» Pachymerus lib. V. cap. XI. suae historiae. Onde apparisce chiaramente, che dogma stimato da Greci falso non v'era di mezzo, e pero il male della discordia non haveva le sue radici nelle parti nobili e principali del corpo infermo.

Ma quanto è facile rispetto alle cure e naturali cagioni della dissensione delle due Chiese l'opera del riunirle, altrettanto è ardua e malagevole quest' impresa rispetto a quelle, che per accidente l'attraversano, et in spetie per quella dell' odio inveterato de Greci verso i Latini, il quale eccitato da Fotio per fini e con artifici che sono notissimi, ando sempre crescendo, per le conquiste de Principi Latini con quell' Imperio, et arrivò al sommo, quando da i medesimi fù presa e posseduta lungo tempo Costantinopoli. Il qual odio riceve gran fomento da gli Ecclesiastici, et in specie da Monaci, che lo ridussero a punto di religione, dipingendo per profani e sacrileghi, diversi usi e riti lodevoli de Latini, et imbevendo gli huomini volgari di questi loro assurdi sentimenti, che poi più profonda radice vennero a fare ne gli animi più inculti e più rozzi de gli altri, e massime in quei de Russi e Moscoviti, come s'è veduto nell' occasione del Concilio de Fiorenza, al quale non adherirono in parte alcuna le Chiese di quei paesi, come pur fecero per qualche spatio di

tempo le Greche, ma detestarono immediatamente l'attione d'Isidoro lor Patriarca, che aveva consentito all' unione, vessato perciò crudelmente nella persona e privato di vita.

Il superare queste difficoltà non è opera punto leggiera, ne che per via di trattati à dirittura, e di conferenze possa felicemente condursi à fine, ma ricerca previa disposizione da farsi à poco à poco, venendo à ripieghi, da quali venga naturalmente in conseguenza ciò chi si desidera, e facendo conto, che l'opera che à questo fine s'impieghi, sia simile alla coltura delle olive, il frutto delle quali di rado tocca di godere à chi le piantà; e sia tamquam lignum quod tractatum est secus decursum aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Dal qual detto possiamo apprendere, che è di mestieri di far queste piante in terreno pingue et inaffiato dal fecondo humore, perche con l'abbondanza del frutto possa compensare largamente il dispendio del tempo nell' aspettarlo.

Questa consideratione pare che concorra più che in altra parte del rito Greco nella Russia e Moscovia, la quale frà esse è libera e dominante, dove che l'altro sono soggette à Principi d'altra lingua e d'altro rito e d'altra religione, e come tale è riguardata con particolare veneratione e stimata da tutte; essendo massimamente istituto antico di quei Principi di proteggere e con larghi doni mantenere le Chiese dell' istesso rito in tutto l'Oriente. Che però l'acquisto, che se ne facesse, tirarebbe in gran parte seco l'acquisto di tutto il rimanente. E quando riuscisse di convertire la persona del Principe, verrebbe in facile conseguenza la conversione di tutto il paese, per l'autorità dispotica, che quel Signore essercita ne' suoi sudditi. «Leges quibus utuntur, (afferma di questi popoli l'autore dell' historia de bello Livonico) paucas admodum habent, eamque ferè «solam, ut principis voluntatem pro lege ob-

Hist. R. Mon. T. II.

«servent. De eo ita illis persuasum est, Metro- An. 1670.
«politis maximè opinionem hanc eorum juven-
«tibus, per principem tamquam interpretem.
«Deum secum conjungi, ac prout de Deo meriti
«sint, ita principem vel benignum in se vel as-
«perum esse. Ita voluntati ejus non secus ac di-
«vinae, seu turpia, seu honesta, seu mala, seu
«bona subeat, omnibus in rebus parendum pro
«fidei decreto habent; illique vitae ac necis, om-
«niumque rerum summam in suos potestatem
«tribuunt.» Onde meritamente puo dirsi, che que-
sta sia una di quelle genti, in qua una Domi-
norum domus, caeteri servi; all' opposito dè
Romani, che sino à gli ultimi tempi del loro
Imperio Orientale, hanno ritenuto il costume;
ut nec totam servitutem pati possent, nec to-
tam libertatem. Onde è nato, che se bene allo
principio dello scisma l'Imperatore Basilio Ma-
cedone, e ne progressi d'esso, Costantino Mo-
nomaco e poi Michele Paleologo e molte altri
Imperatori furono favorevoli alla causa della
Chiesa Romana, non bastò la loro autorità à far
cessare lo scisma.

E grande et arduo il pensiero, e di riuscita, per opinion commune affatto disperata. Non mi è ignoto ciò, che il suddetto Vescovo di Culma essagera in questa materia, con dire; «Moschum
«Romano-Catholicam fidem suscepturum, nul-
«la fides. In schismate nimium ille pervicax, et
«frustra jam in negotio Religionis pertentatus
«etc. Moschos cogitationem omnem de Religio-
«ne catholica procul habere, nec temerè de-
«hinc relationibus fidendum videri. Nullam
«spem Catholicismi Romani, aut unionis cum
«Latinis in Magno Moscoviae Duce, filiisque
«principibus, multo minus in tota gente afful-
«gere.» Tutto questo stà bene, e perciò lodo
senza fine la conclusione, che da queste pre-
messe egli vi cava, d'avvertir molto bene, che
alla Corona di Polonia non sia ammesso questo
Principe, con speranza, che conseguita sia per

An. 1670. convertirsi, à conto della quale speranza molte altre cose non sarebbe espediente di fare, come d'entrar seco in leghe dispendiose, e dargli ajuti contro i proprii suoi nemici, et in spetie andar molto cauto di venir, come ho detto, seco ad un espresso e solenne trattato dell' unione, che sarebbe un seminar terreno duro et incolto; mà circoscritti questi et altri simili fini, i quali non conseguiti conciliano all' opera impegnatavisi la nota d'imprudente e dannosa, non sò perche non debba entrare in questo affare il savio detto di Seneca, et quod est aequissimum spera, et ad id quod est iniquissimum temet compara. Aspettar non si deve la conversione della Russia è vero, che vuol dire, non doversi à conto d'essa entrare ne in impegni ne in spese; ma col non sperarla affatto, si fa grand'ingiuria alla Divina Provvidenza, che nell' antico gentilesimo, più ostinato contra la nostra Santa Fede, che non sono contro la carità i Greci moderni, seppe trovare un Constantino; ne Goti di Spagna non solo pessimi Ariani, mà persecutori acerbi della fede Cattolica un Ermene-gildo e molti altri, per mezzo de' quali la luce della vera fede e della sana dottrina è stata introdotta nelle menti de' popoli loro.

Numquid non adjiciet Dominus, ut complacitior sit adhuc, aut continebit in aeternum in ira sua misericordias suas?

A conto di questa speranza, che io non senza causa distinguo dall' aspettatione, possono farsi molte cose, per altro buone e lodevoli, et atte à produr varii buoni effetti in servizio di Dio e salute dell' anime, con decoro della Chiesa, et edficatione del mondo. A che pare che dia grand' apertura l'humore del presente Gran Duca di Moscovia, d'introdurre ne suoi stati la civiltà de' costumi, e far, che vi fioriscano le lettere Greche e Latine, e che in spetie ne vengano instrutti i suoi figliuoli, a fine di che, tratta volentieri co' forastieri, e fa loro carezze,

ammettendogli all' amministrazione delle cariche, e massimamente militari, per indurre nelle sue soldatesche la disciplina, e da segno d'animo nobile et avido di vera gloria, come apparisce in quest'ultima espeditione a tutti le prencipi Christiani, con la quale da loro parte della sua mossa d'armi contro il commune nemico, essortandogli a concorrere seco alla medesima opera, et in spetie al Papa, nella qualè è da notare, che questo forse è unico essemplio di missione fatta da Moscovia a Roma, non provocata da simile missione ricevuta antecedentemente dal Papa (come fù quella che venne a Clemente VII, all' incontro della gita che fece colà due volte Paolo Centurione da parte di due Pontefici Leone et Adriano) e che non vi sia stato di mezzo il titolo dell' interesse, come seguì a tempo di Gregorio XIII, quande quel Prencipe hebbe bisogno di mezzanità del Papa, per ottener la pace da Stefano Battori Rè di Polonia, che con felice successo fù intrapresa da Possevino.

Per venir dunque alla resolutione, che può operarsi, sarebbe in primo luogo espediente, di attacar qualche corrispondenza col detto Prencipe, e perche ciò malamente può praticarsi, senza aggiustar il punto del titolo di Czar ch'egli pretende, io dico, che quest' honore sino da principio che si mise in posto di pretenderlo la Moscovia, affetto grandemente quel Prencipe d'ottenerlo dal Papa, ne mai l'ottenne. E non solamente non gli riuscì mai di riportare il detto vocabolo, nel quale hora singolarmente insiste, mà ne anco il significato d'esso, che è il titolo di Rè. E quello, che pretendono i Moscoviti dell' esser stato chiamato col nome di Czar dall' Imperatore Massimiliano I il G. Duca Basilio, vien confutato espressamente da Sigismondo Herbstein, che fù di mezzo frà questi due Prencipi in qualità d'Ambasciatore di Massimiliano. E quanto alli trattati fra Gregorio XIII.

e Giovanne Basilide Gran Duca di quel tempo, è cosa indubitata, che non corse nelle lettere del Papa questo titolo, come dalle relationi di Possevino apparisce. Senza che è cosa aliena da ogni discretezza, il pretendere, che il Papa honori con vocaboli per prima insoliti quel Principe, mentre egli scrivendo à Sua Santità, usa titoli scarsissimi, e di molto inferiori alla sua grandezza, che sono di dottore della Chiesa Romana, che questo ad verbum suona la parola di *Ucitel* da lui usata, e non altrimenti *Direttore*, come è stata ultimamente tradotta, il che confronta per appunto con la traduzione de' medesimi titoli fatta à tempo di Clemente VII, come da Giovio si racconta, et altre simili.

Se poi sia espediente, di non abbadare a questa pontualità, mà a fine di far guadagno di quell' anime, convenga di rimettere alquanto dal proprio dritto, in cosa che consiste nelle solo parole, e può talvolta con trattato particolare raddrizzarsi, in virtù dell' apertura che si dà nel fine della suddetta lettera ultimamente ricevuta, e se sia rilevante in questa materia la mutatione delle cose, per la concessione, che del titolo Regio, et in specie dal nome di Czar è stata fatta à questo Principe e dall' Imperatore e dal Rè di Polonia, da quali anticamente gli era controverso, mi rimetto à ciò, che considerati dall' una e dall' altra parte i motivi, sarà della somma prudenza di Nostro Signore giudicato per lo migliore.

Aggiustato in qualsivoglia modo con soddisfazione commune questo punto, sarebbe bene, di venire ad una missione di soggetto discreto e prudente à quella Corte, e che sia di età e complessione di corpo habile à riuscire in quel rigido clima, à titolo, che già si trova in pronto di corrispondere all' apertura indi fattasi di commercio et amicitia, e di mostrare il gradimento con cui si è ricevuta la missione dell' ablegato. E sarebbe bene di largheggiare in que-

sta parte, et usare concetti atti et magnifici, ne An. 1670. troppo guardarsi, che non habbino dell' hyperbolico et ideale, mentre non si tratta d'intraprendere le cose che si dicono, mà di piacere à chi dicono. Potrebbe dunque lodare effusamente il nobile motivo di quel Principe, nella mossa d'armi contra il Turco, per difesa del Regno amico e seco confederato di Polonia, e mostrare il contento grande havuto da Nostro Signore de' prosperi successi da Dio concessigli, che veramente sono stati causa si trattenessero i Tartari dall' assistere all' avversario, il quale perciò si sia reso materia opportuna alle gloriose vittorie ottenute sopra di lui. Che di questo loda la Santità Sua senza fine Dio, e ringrazia il Principe, rallegrandosi seco, d'esser stato eletto da Sua Divina Maestà per istromento della Sua Divina volontà propitia e favorevole si abbondantemente al suo diletto popolo; essortando l'istesso Principe a continuare nel suo magnanimo proposito, coll promettersi dall' istesso Dio (che non manca di confermare quod operatus est in nobis) premii grandi e maggiori, che mai sin hora si siano ne havuti, ne sperati; essendo facile, che da questa santa conspiratione delle due nobili corone provenghi la totale liberatione dell' Europa, dall' immondo Mahometismo. Perche non potendosi fra loro dar mano il Tartaro e l'Ottomano, i primi non habili a battaglie stabili et ordinate, sarà forza, che per l'assiduità de travagli, che loro si daranno, finalmente soccombano, lasciando libero l'ampio e spatiose paese da loro, per tante centinara d'anni habitato à chi più di loro è meritevole di goderlo, da riempirsi e popolarsi con le frequenti colonie de sudditi del detto principe, il quale in questo modo verrebbe poco meno che duplicare il suo Imperio, attesa non tanto l'estensione del paese, che se conquistarebbe, quanto la fertilità et il temperamento dell' aria più mite, e più benigna, per ragione del clima,

An. 1670. che non è la Moscovia; aggiuntavi principalmente l'opportunità del mare. E perchè non solo si potrebbe coltivar e godere il paese hora goduto da Tartari, mà anco quello, che s'interpone frà la Moscovia e Tartaria, che è vastissimo, e seben non ottimo, è sommamente capace del culto humano, hora come confine di due gran Potentati, è desolato. Battuti i Tartari, rimarebbero i Turchi destituti dal loro ajuto, e per le fresche sciagure indeboliti sopra modo e depresse, facile preda di chi gli hà cominciati si felicemente à vincere e debellare. Questa sorte di concetti, sebene, come hò detto, tumidi et hiperbolici massime quando saran sostenuti da prudenti discorso, del quale non mancherebbe mai la materia, darebbono incredibilmente nell' humore di quel Prencipe, per quel che da ragionamenti del sudetto ablegato si è potuto congetturare.

Potrebbe dopo questo procurare con maniere, che si giudicassero espedienti dalla prudenza di chi avesse l'affare in mano, d'ottenere l'essercitio libero in quel stato, ò almeno nella città di Mosca del rito Latino, in qualche Chiesa à ciò specialmente assegnata, ad esempio di ciò che all' incontro si pratica in Roma, e potrebbe maggiormente praticarsi (come di sotto si spiegherà) verso l'essercitio del rito Greco, che, per quello afferma il detto ablegato, è negotio di facile riuscita. Se poi si arrivasse che questa chiesa venisse servita da competenti numeri di Preti, e fosse instrutta di buone suppellettili, et i divini officii decorosamente e con canto Ecclesiastico ben ordinato puntualmente si celebrassero, gran breccia si vedrebbe nelle menti di quei popoli contro l'avversione, che senza cagione ne nodriscono verso la Chiesa Latina. E quest' effetto tanto maggiormente verrebbe à prodursi, quando i medesimi fossero in oltre dotati di conditioni riguardevoli, di dottrina, di costumi, di esemplarità della vita. E

talvolta quel Prencipe potrebbe trovare in questi ciò che cerca, in ordine all' introduzione delle lettere Greche e Latine, delle quali sarebbe necessario, che fossero ben instrutti. E ciò sarebbe molt' espediente per levarli l'occasione di valersi per questo effetto di soggetti heretici, da quali si corre gran pericolo, che sia insieme con le lettere instillato il veleno delle false dottrine. E perchè i dogmi di questa nazione sono veri e sani (parlo con le ristrette di sopra spiegate) gran vantaggio havrebbero i nostri Cattolici sopra gli Eterodoxi, nel concorso all' elettione, nel ministerio dell' insegnar le lettere, e maggior confidenza in loro senza dubbio s'havrebbe.

E' incredibile quanto gran profitto naturalmente si farebbe in ordine all' unione se riuscisse quest' introduzione delle lettere; perchè i migliori ingegni sarebbero quelli, che più profitto vi farebbono, i quali per necessità leggerebbono con affetto, e con certo impegno di stima et approvatione, et in spetie si applicherebbono, per una certa curiosità, alla lettura degli autori, che trattano dello scisma frà le Chiese, de quali, troncondosi qualche abbondanza à favor de' Latini, che contengono vivissime e stringentissime ragioni, nascerebbe da se stessa ne' lettori l'affettione verso la parte migliore, senza che la contraria potesse far le sue parti per impedirlo. Prima, perchè in effetto il discorso di' Scismatici in via della buona dialettica è vitioso e nulla conclude, e poi perchè de loro libri non c'è n'è gran copia, non trovandosene quasi nessuno de' stampati, et essendo cosa malagevole leggere i scritti, de' quali in questo genere v'è anco gran carestia nella Grecia stessa. Ne alcuno si prenderebbe il molesto pensiero di stamparli nella Moscovia, massime quando gli operarii Cattolici in quelle parti s'astenessero, come sarebbe dovere, dalle dispute contentiose, e lasciassero, che la natura

operasse da se medesima. E tanto più, che dell' opere con le quali da scrittori scismatici è oppugnata la Chiesa Latina, se ne trova solamente, eccettuatene pochissime in lingua Greca, nella quale non è verisimile, che in quelle genti s'abbia a fare tanto profitto, che con diletto, se n'abbino à leggere i libri; essendo opera molto ardua, per la sua incredibile vastità, l'imparar quell' idioma, nel quale rarissimi sono quelli, che arrivano ad intendere, non che à gustare la dolcezza delle Poesie, che sono finalmente quelle, che condiscono il cibo dell' intelletto, e rendono soave la fatica noiosa del leggere i libri. Aggiungasi, che ne anche si troverebbero de' maestri, che potrebbero sufficientemente insegnarlo. Perche ne i nostri sarebbe bene, che in questa parte non troppo si affaticassero à servirli, et i Greci ne sono rozziissimi.

Verrebbero per tanto à prevalere à grand' intervallo alle lettere Greche le Latine, come più facili ad apprendersi, e delle quali si troverebbero ottimi maestri, che non solo in iscritto, ma' anco ne discorsi l'userebbono, et i studiosi d'essa, non solo per necessità d'intendere i libri che leggono, mà per diletto ancora attenderebbono ad approfittarsene.

Alla civiltà de' costumi e coltura delle lettere, che s'introducessi in quei popoli, verrebbe in necessaria couseguenza l'affetto e propensione verso l'unione, come quella alla quale altro non osta, che il maledetto impegno dell' odio gratuito contro i Latini, ridotto in punto di religione, riputandosi da quelle sedotte et ingannate genti, gli atti che praticano di aversione verso noi, come sacrificii à Dio; errore sopra ogni altro gravissimo, che tocca l'intima radice della nostra Santa Fede e della disciplina lasciataci da Christo, ove la Charità è quella che domina e trionfa, come virtù la più eccellente e la più sublime dell' altre, anzi somma

e compendio di tutte le virtù, e quella da cui An. 1670. dipende, cioè, che contiene la legge et i profeti. Dove che l'odio e la malevolenza dal nostro divino legislatore non solo è proibita verso i fratelli, mà verso gl'istessi nemici, dal qual errore è lontanissima la Chiesa Latina, che non professa altrimenti d'odiare la Grecia, ne è molto sollecita ad indagare per giustificazione di questo disordinato affetto motivi di diversità di cerimonie e d'altre cose, senza alcun dubbio indifferenti, ma sinceramente sempre che può, procura l'unione e la pace con essa, col solo fine del retto e dell' honesto *δι' αὐτοῦ τοῦτο το τῆς κελόν*, come confesso già candidamente il detto Pachimero del Papa Gregorio X, a distinzione di Michele Paleologo, che, come egli afferma, si portò all' unione seco conclusa per interessi humani, per la paura del Rè Carlo di Napoli. Come anco fece Giovanni Paleologo pronipote di Michele, per tema de' Turchi, che à tempo suo passarono in Europa, e ne fecero infinite conquiste. E parimente l'ultimo Giovanni nipote di questo, che intervenne al Concilio Fiorentino, dove che nel Papa Eugenio et altri Latini di quella Santa Sinodo, altro interesse che l'honore di Dio, e la salute del prossimo non potè considerarsi.

La brutezza di quest' errore non mancherebbe d'apparire à gl'intelletti de' gli huomini purgati con la coltura delle lettere e della mansuetudine de' costumi adomesticati, onde nascerebbe da se medesimo l'affetto verso la pace, per opera del quale diventerebbono poi le menti docili et agevoli à rendersi alle ragioni, che troppo validamente militano à favor de' Latini come avviene spesso ne' giudici, che facilmente intendono, e volentieri fanno buone le ragioni, che per la parte à cui sono inclinato s'allegano, quando anco sian deboli, non che quando sono efficaci e convincenti.

Ne dove disperarsi che l'introduzione della

An. 1670. *politezza de costumi di cui si tratta, habbia in qualche parte à riuscire, essendo caso non punto singolare, ne punto raro del mondo. Enea et i Regi Latini della sua stirpe apportarono questo beneficio all' antico Latio, de cui vecchi habitatori si diceva meritamente;*

*Gens hominum, truncis et duro robore
nata,*

*Queis neque mos, neque cultus erat, nec
jungeret tauros,*

*Aut componere opes nôrant nec parcere
parto.*

Massinissa riempi il suo regno di Numidia di grosse e fiorite città, delle quali rimane celebre memoria ne' Concilii Africani, paese, che avanti di lui era frequentato da tugurii sparsi per la campagna, detti mapali, in modo non dissimile da quello de' Tartari di questi nostri tempi.

«*Quis Asia, aut Africa, aut Italia relicta Germaniam petat, informem terris, asperam coelo, tristem cultu aspectuque etc. Nullas Germanorum urbes habitari satis notum est, nec pati quidem junctas inter se sedes. Colunt distracti ac diversi, ut fons, ut campus, ut nemus placunt, etc.*» La qual parte del mondo dopo la savia condotta in governarla di Carlo Magno, à niun altra, ne per moltitudine d'habitatori, ne per numero et ampiezza delle città, ne per arte alcuna nobile e preclara è punto inferime. L'istesso culto civile e frequenza et humanità ricevete già la Prussia e la Livonia, da cavalieri Teutonici, e l'Ungheria dall' inclito Rè Mattia Corvino, et à molti altri paesi è accaduto lo stesso, che sarebbe cosa lunga l'andarli numerando, ad esempio de' quali, *Potens est Deus ex lapidibus etiam istis suscitare filios Abrahæ.* La quale speranza è vero ch'è molto lontana, et hà dell' ideale, e però à conto d'essa sarebbe leggerezza l'entrare in impegni d'imprese, che portassero seco pericolo e dispendio,

come ho già detto. Mà altrettanto savio e prudente consiglio sarebbe, di venire ad intuito d'essa ad operationi per altro buone e lodovoli, e proprie all' istituto di ch'è opera, et alle quali non mancherebbe per altro il suo pregio e'l suo frutto abbondante e copioso. Delle quali operationi ho accennate alcune poche da servire per modo d'esempio, oltre all' quale, sarebbe opera di chi si mandasse in quelli parti, il divisare qualche potesse essere proficuo et opportuno. E tanto sia detto, in ordine particolarmente all' Moscoviti.

E quanto à tutta la natione in genere, che usa il rito Greco in lingua Slava, potrebbe in riguardo de' gravi motivi sopra accennati, usarsi seco il medesimo trattamento, che s'usa con quella della lingua Greca, senza comparatione di lei meno numerosa e meno considerabile, all' universalità del Christianesimo, con assegnargli una Chiesa, nella quale celebrassero i monaci di quell' istituto gli officii divini à modo loro decorosamente, e fossero in numero considerabile, con assegnamento d'entrata congrua, al cui aumento concorrerebbe in qualche parte l'industria dell' operare con le mani, secondo l'istituto di S. Basilio, che dovrebbe farsi loro diligentemente osservare, impiegando in oltre à ciò le poche entrate, et il prezzo delle fabbriche delle case di S. Sergio e Baccho, che hora godono i Rutheni, che sarebbero una cosa stessa con questi.

Il frutto d'introdurre questi monaci à Roma sarebbe primieramente, il gran decoro, che si concilierebbe à questa Santa Città, la quale verrebbe à posseder molto piu giustamente il nobile titolo che gode, di patria commune e compendio della Christianità; et il bel concerto che farebbe, si insieme coll' altre lingue, anco questa, che è sì ampia e si diffusa pel' mondo, si sentisse lodare il vero Dio, e confessare e celebrare la croce di Christo. Certo che con mag-

giore sentimento dell' animo professaressimo ciò che canta in questo proposito la Chiesa; In nomine Iesu omne genu flectatur, etc. et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei Patris.

Secondo, servirebbe quest' accoglienza di gran motivo per ammollire la durezza de' cuori di quella gente, et in spetie dell' Ordine Monastico, che è seminario de' Vescovi; che, come hò detto, è il più pertinace nello Scisma; perchè in questo modo verrebbe à contrarre con Roma qualche sorte d'interesse proprio, e considererebbe la Chiesa Romana, come seco comunicante nelle preci e sacrificii, vedendo, che in essa si essercita il culto divino e la disciplina monastica nell' istesso modo, che da loro ne proprii paesi si pratica, senza alcuna diversità; onde naturalmente havesse à loro sovvenire il detto di S. Agostino; «cum tibi videris inimicus cum odisse, fratrem odisti, et nescis.» Et in ordine à questo, tal volta non sarei alieno, dal permettere a questi monaci ciò, che a tutte le nationi di quel rito è concesso nella Sinodo Florentina di proferire il Simbolo, senza l'additione *Filioque*. Il che sarebbe metter in pratica la dottrina, che insegna essere la materia del Simbolo arbitraria alla Chiesa, circa il sottrarre ò aggiungere. E che però non è alcun mancamento della Chiesa occidentale l'haver introdotto l'uso della detta additione al Simbolo Constantinopolitano, il quale parimente in levare et aggiungere hà praticato quest' arbitrio con il Niceno, come anco il Niceno hà fatto verso il Simbolo Apostolico ampliato notabilmente in più capi et in diversi altri scortato. Mà prima di venire à questa resolutione, vorrei pensarvi molto bene, et esaminare diligentemente, se convenisse di farlo. E perchè questi huomini non s'imaginassero, che questa concessione gli essimesse dall' obbligo di credere e professare il dogma, contenuto in quest' aggiunta, sarebbe

bene d'assicurarsene, con far loro reiterare in An. 1670. diverse occasione da introdursi solennemente, la confessione della verità di esso.

Tertio. E molto da considerare l'edificazione non picciola, che darebbe à nostri religiosi la puntualità, con la quale costoro osservano la regola del loro istituto, conformandosi ad ogni capo di essa indispensabilmente, senza ammettere ne privilegi incontro, ne disuetudine, et in spetie in materia di digiuni, da quali sono loro eccettuati ben pochi giorni dell' anno. Dove che i nostri pare, che non attendino ad altro, che alla rilassazione della disciplina, che professano, per mezzo delle licenze, essentioni, e dispense, le quali rompendo, benchè legittimamente l'integrità dell' osservanza, danno adito alla rotture illegitime della medesima à privati, che facilmente espugnano con proprie transgressioni il rigore della disciplina, à favore della breccia, che credono farsi loro delle accennate essentioni e privilegi.

Sarebbe inoltre bene d'usar qualche industria per guadagnarsi gli animi de quattro Patriarchi pro tempore, Constantinopolitano, Alessandrino, Antiocheno e Gerosolimitano, istituendo qualche pratica successiva per questo effetto. In proposito di che mi sovviene, di considerare, che se bene tanto l'ordine de Monaci di quel rito, quanto quello de Vescovi, che dal monacato quasi sempre si promuovono, è scismatico, e perciò in stato d'indubitata dannatione, non è per questo, che l'opera loro sia inutile al bene di moltissime anime de fedeli di quel istesso rito, per la virtù del Santo Battesimo e de gli altri Sacramenti, che da loro validamente si amministrano, e producono intieramente il loro effetto ex opere operato. Salvandosi però senza dubbio i figliuoli, che muojono avanti l'uso della ragione, come anco tutti quelli, che sufficientemente non consentono alla scisma, ne all' avversione alla Chiesa Romana, de quali è gran-

An. 1670. dissimo il numero per l'indicibile rozzezza del volgo, di quella gente, buona parte de quali non hanno alcuna notitia ne' di Roma, ne del Papa, ne d'altri Christiani fuori di loro. In riguardo di questi, la Chiesa Romana, ch'è una vera madre di tutti li fedeli, tiene grand' interesse nel sostentamento di detti due ordini della Chiesa orientale, necessarii al mantenersi il Christianesimo di quelle parti; e qualsivoglia di benignità che à questo titolo usasse, che loro la Chiesa Romana, sarebbe non solo giustificato mà sommamente lodevole, e plausibile. Mentre ad essempro della madre del vivo figliolo contro verso nel giuditio di Salomone, si commovesse le sue viscere verso l'anime già dette, nella cura e sollicitudine delle quali spicerebbono al vivo le parole della donna suddetta; obsecro domine, date illi infantem vivum, et nolite interficere eum. Provendendo in questo modo all'incolumità della sua vera prole, sebene posta nelle mani della falsa madre. Come in questo caso puo giustamente chiamarsi la Chiesa Greca verso i detti fedeli ornati della divina gratia, di cui essa non è priva. E che altro fa questa con l'infelice sua pervicacia nello scisma, cioè nella divisione, che gridare, non con parole, mà con opere; nec mihi, nec tibi, sed dividatur. Come gridava la sudetta falsa madre al tribunale di Salomone.

Non sarei pertanto alieno, che si venisse ad un assegnamento annuo, comé donativo à favor di detti quattro Patriarchi pro tempore, da esser loro prontamente dato à titolo d'elemosina, con la quale si concorre al loro sostentamento, senza ricercare da loro obbligo alcuno, ne troppo curiosamente guardare quel che si credono, e quello che sentono di noi. Cosa che col tempo naturalmente amollirebbe la durezza de loro cuori, et andrebbe temprando l'avversione, che verso noi professano; temprata per altro et ammollita dal tempo, dalla satietà, dal fastidio,

e vicina à suanire, come sono suanite le fattioni e gli odii con le gare de Guelfi e Ghibellini, che tennero ne' secoli andati così inquieta l'Italia. Perche omnis consumationis vidi finem. E le passioni de gli huomini non meno che i petti et i cuori, che le ricettano sono mortali, caduche e transitorie. E massimamente hora, che la città de Costantinopoli non è più Regia dell' Imperio Christiano, cessa il primato del trono di lei, quando mai vi sia stato. Come questi volevano, che fosse cessato quello del trono di Roma nel caso somigliante. Onde l'ambitione stata sempre titolo ò vero stimolo e fomento di questa prava affettione, è mancata. Ne vi è più chi per proprio verisimile, si prenda il molesto pensiero d'essercitare l'emulazione frà le due Chiese. E quando pur si trovino d'huomini malinconici, che ne trattino, sono abborriti, come nemici di pace, e perturbatori della pubblica quiete. Sicome avvenne per relatione di Leone Allatio ad un Vescovo Greco capitato con questa sorte di discorsi à Scio, fatto perciò ad istanza di quei cittadini partire ignominiosamente dall' Isola; ove, sicome in molte altri parti dell' Oriente, comunicano frà di loro i Greci et i Latini liberamente, anco ne gli uffitii Divini, dove che anticamente, sino ne' congressi civili si schivavano ed abborrivano. Onde è chiara e manifesta la remissionè del morbo, e che non è più contumace e intrattabile come era nel tempo del aumento e stato del suo periodo, Mà è simile alla febre quartana, la quale non altrimenti, che dopo lunga serie di termini ammette il rimedio ultimamente postato dall' Indie. Mà è necessario d'andarlo applicando à pro de' popoli, ne capi de popoli, che sono i detti Patriarchi e monaci, dell' ordine di quali gl'istessi Patriarchi e gli altri Prelati s'assumono.

E perche, come s'è detto, al sostentamento non solo de sudetti Patriarchi, mà di tutte le

Chiese e monasterii di rito Greco nell' Imperio Ottomano, concorre prontamente il Gran Duca di Moscovia, che però in somma veneratione è da loro tenuto, sarebbe cosa utilissima, che si commettesse strettamente à l'invitato à quel Principe, di lodare et applaudire sommamente questa sua opera, et essortarlo efficacemente, alla perseveranza di essa, usando industria, che sia celebre questa intercessione della Sede Apostolica, e che dalla fama sia portata alla notizia di quelli à favor de' quali s'interpone. Questo che qui si propone del monasterio de religiosi di quella natione, e della benignità verso i Patriarchi, sia detto, non tanto perche così precisamente si giudichi, il che senza previo diligente esame non deve stabilirsi, quanto per eccittar il zelo e la prudenza di chi havra da risolvere, à cercar modi convenienti da tenersi, per arrivare al glorioso fine della Santa unione, et abo-

lire lo scisma; proponendosi nell' animo di ottenere la vittoria, non altrimenti per espugnatione, mà per assedio, di sanare il Corpo della Chiesa da questo male inveterato, con rimedii, non di farmachi, ne di chirurgia, che operano con celerità, mà con quelli, che da medici son chiamati dietici, che producono i suoi effetti, con spatio di tempo e con lentezza, trattandosi, non di persuadere à dirittura, la verità, che è chiarissima in questo affare, e con argomenti brevemente proposti presto si prova, mà di rimuovere da gli animi, co'quali si tratta l'humor peccante dell' odio e dell' impegno, che è specie di commotione d'affetto, opera, che secondo i precetti della Retorica, ricerca spatio, lunghezza e maturità.

Di Vostra Eminenza humilissimo, obligatissimo, e devotissimo Servitore. Stefano Gradi.

(Albertr. ex codice Manuscripto Bibliothecae Principum Alteriorum Romae.)

CXVIII.

Ritratto della Moscovia consacrato all Eminentissimo e reverendissimo Sig. Card. Altieri. da C. M. V. D. C. D. G.

Начертаніе Московіи, посвященное Кардиналу Альтіе-ри, сочинителемъ, скрывшимъ свое имя подъ монограммами: С. М. V. D. C. D. G. An. 1672.

Ritratto della Moscovia.

Ristretto geografico, historico e genealogico del gran Ducato o sia Impero di Moscovia.

Con maggior ragione chiamasi da Moscoviti, Persiani et altre nationi la Moscovia col nome

Hist. R. Mon. T. II.

d'Impero e Monarchia, che da noi con quello di Gran Ducato, poiche contiene il piu vasto et

An. 1673. assoluto dominio, che vantar si possa frà Principi Europei e Christiani, con più d'un regno à i confini dell' Asia, aggiunto col valore dell' armi, alla potenza formidabile di questa Monarchia, che ben merita tal nome, si per la smisurata ampiezza delle provincie e regni che la compongono, si per la suprema et illimitata autorità de' dominanti sopra le vite e sostanze de' sudditi, da quali col nome di Czar ò sia Cesare, non solo vengono chiamati, mà con attributi quasi divini, poco men che adorati, stimando, che tutta la loro felicità unicamente consista, nel conformarsi à voleri di Dio e del loro Principe, ò propitio, ò pur severo e terribile lo sperimentino.

Per rappresentare in pochi fogli la vastità di tal Monarchia e dare à conoscere la qualità de' suoi Sovrani, sino à tempi presenti, scorrerò colla possibile brevità, ciò che spetta al sito, confini, provincie, regni, monti, laghi, fiumi, qualità de' paesi, costumi de' popoli, religione, forza, potenza, ricchezze, governo, genealogia, e breve historia de' regnanti, con qualche riflesso sopra le loro massime, ultime guerre co' Polacchi, rivoluzioni intestine e disturbi presenti colla Monarchia Ottomana, che gli obligano, à far ogni sforzo d'unire non solo le proprie forze, mà ancora di tentare, se mai fosse possibile, l'unione de' animi et armi Christiane, contro chi, non più rode mà divora et ingoja hormai il rimanente della Christianità, mediante la missione de' suoi ministri à piedi del Vicario di Christo, et alle Corti principali Cattoliche e Protestanti potenze.

Sito. Confini e provincie del Moscovita.

Quanto frà il seno Livonico, Finnico, il mar bianco, Norvegico e glaciale, la palude Meotide e Tartaria Crimense, il mar Caspio o sia Ircano, la Persia et i Gran Tartari Zagatai ne' va-

sti deserti dell' Asia; quanto frà i fiumi Borysthene verso la Lithvania et Vcraina, il Tanai verso i Tartari Crimensi e Precopensi, la Volga et il Gran fiume Oby frà i Tartari Nagai e Cilmucchi si contiene, tutto signoreggia, con dominio non mai interrotto, mà sempre congiunto il Czar o sia Gran Duca, spaccio di 30 e più gradi in lunghezza, 18 e molto più in larghezza.

Confina a Levante, per mezzo de' regni di Cassan et Astracan col Persiano, dilungandosi pure per vastissimo tratto, verso le maggiori Asiatiche orde. A Ponente colla Litvania, Livonia, Ingria, Carelia, seno Livonico, Finnico o Ruthenico colla corona Suedese. A mezzogiorno colla Tartaria Precopense o sia Taurica Chersoneso, Palude Meotide, Ucraina, Polesia, Volinia, et altre provincie del regno di Polonia. E finalmente à Settentrione col mare bianco e glaciale, lasciando à sinistra la Norvegia, sebbene non picciola parte di essa, cioè della Lapia Rutenica al suo impero obbedisce, et alla destra i poco conosciuti lidi della nuova Zembla e del Grande Tartarico Oceano.

Si che il sito di questo Impero chiama i riflessi et attentioni del dominante verso le formidabili potenze Europee di Polonia, Svezia e Cam de' piccioli Tartari detti Precopensi o Crimensi. E le Asiatiche de' Gran Tartari e Persiani, à quali ben puo aggiungersi la monarchia Ottomana per cagione de' Circassi, sudditi in gran parte del Moscovita, confinanti colla Mingrelia et altre Turchesche provincie, stendendosi dal mare Caspio sino alle vicinanze dell' Euxino; mà molto più per l'acquisto novellamente fatto dagli Ottomani in Europa della gelosissima piazza di Camienietz, gran parte della Podolia e parte dell' Ucraina, che ha destate ultimamente le lagrime e lo sdegno del Gran Duca per lo pericolo della gran città di Kiovia, e di quel tratto dell' Ucraina, rapita da

lui nelle ultime guerre alla Corona di Polonia.

Onde frà le sventurate jatture , che ogni giorno va facendo la Christianità, questo bene avrà della divina Provvidenza nuovamente conseguito , che alla potenza Maomettana sarassi aggiunto nelle parti dell' Europa un novello potentissimo confinante e nemico.

Puo similmente, (per non parlare del Duca di Curlandia feudatario di Polonia) l'Elettore di Brandeburgo chiamarsi, se non confinante immediato, almeno vicinissimo al Moscovita, poichè possiede la Gran Provincia della Prussia Ducale, ridotta ne' nostri giorni in sovranità totalmente indipendente, la qual stendendosi nell' estremità del mar Baltico, et avvicinandosi al Livonico e Finnico, meritamente può dirsi confine del Rutenico Impero.

Col nome di Russia bianca s'intendono le provincie quasi tutte, almeno le Europee, che costituiscono questo gran corpo. Dissi bianca à distinzione della nera posseduta da Polacchi, se ben protesa da Moscoviti, mà oggidì agonizante, per lo pericolo estremo di Leopoli sua capitale, poco men che soggiogata da Turchi, il giogo et il sacco de' quali, vittoriosi di Camienietz riscatto ultimamente, colla promessa di grosse summe di contante, e consegna di molti ostaggi, che tuttavia implorano la fede e la pietà della Corona, frà le minaccie e strapazzi di quei barbari.

Col nome di Sarmatia chiamavansi già queste regioni, poichè contengossi frà esse in gran parte i Sarmati Europei, Basillii, Iperborei e MoJoqui, i Sarmati Ippofagi, Ziacati, Sardeni, Asei, Perierbidi, Fitorografi, Matteri, Roxolani, da Tolomeo descritti, et altri Asiatici, di quà e di là delle sponde del Tanai. Oltre alle quali provincie contien pur quest' Impero le terre gran parte incognite della Permia, Iuria e Iugoria.

Prevale però ne nostri tempi il nome di Moscovia, e quale ne sia l'etimologia bastami il dire, che col nome di Moscua chiamassi la città capitale, sede dell' Impero, da che vi fù trasferita la residenza da quella di Volodimira. Nome forse imprestatoli dal picciolo fiume Moscua, che l'innaffia.

Dividonse questi provincie in molti ducati principati e paesi, ma principalmente nella Moscovia o Russia propria, ducato Severiense, di Smolensco ultimamente acquistato, grande e picciolo Novogrod, Plescovia, Lapia, Vologda, Volodimera, Preslavia, Iaroslavia, Ceremissi, Mordua, Rezan e Cassier nell' Europa. A quali si può aggiungere il Palatinato di Kiovia, e gran parte dell' Ucraina, se non smembrata totalmente della Polonia, almeno rilasciata a Moscoviti con quella metropoli, doppò le ultime guerre e recentissimi trattati per lo spatio di anni tredici, nel che rifletto di passaggio alla disposizione del Cielo benigna a Christiani, poichè nelle ultime invasioni Turchesche ha verrebbe infallibilmente ceduto questa importantissima metropoli, non meno che il vicino Camienietz, alla forza terribile de' Turchi, se dalla debolezza Polacca avesse convenuto mendicare la difesa, e non più presto dalla potenza de' Moscoviti, hoggidì più accreditata, e perciò o più temuta, o almeno considerata da gli Ottomani.

Nell' Asia poi s'annoveranno le provincie di Viatka, Permia, Iugria, Petzora, Samojeda e nova Zembla, Lucomoria, Vogolizi, Obdora, Condora, Siberia, ove si rilegano i malefattori per popolarla, popoli Trinqueoessi, Tartari Circassici e Regni di Casan et Astracan fra i fiumi Tanai e' Volga, co' Tartari pure Zavolgani, Nogai, Cosacchi Asiani, Schibanski, Zarizi, Calmuki, Iurgiensi e Chirgiessi, che tutti s'annoverano fra le Orde o popolazioni de' Tartari Asiatici del Moscovito Impero.

An. 1672. **Monti. Laghi. Fiumi e qualità de paesi.**

Abbenche disteso quasi tutto in vaste pianure paja l'impero Moscovitico, non mancano però nelle di lui parti Settentrionali monte altissimi, oltre il fiume Peczora, chiamati già Rifei o Iperborei, che i paesani appellano Stolpe, cioè colonne del mondo, per la smisurata altezza, canchi di nevi e di giacci, che costeggiano i fiumi Peczora e Duina, sino alla loro imboccatura.

Mà più vi abbondano i laghi, e tali uni simili per la vastità a piccioli mari; come quello di Ivanow nella provincia di Rezan, non meno lungo di 500 miglia. Quello di Ladoga lungo più di 300. Quello di Onega, di Biellozor, il Men, e molti altri minori verso il Settentrione, abbondanti tutti maravigliosamente di pesci.

Quanto a fiumi, principali sono il Tanai, la Volga, l'Ovat, le due Duine, il Boristhene, la Vasa, Ska, Uppa, Neglina, Uglia, Oka, Narva, Scosna, Sem e Moscuca. Ma principalissimi sono l'Oby et Ienissea.

Il Tanai, chiamato Don dalli Russiani, esce dal lago Ivanow, separa l'Asia dall' Europa, divide i paesi di Kasan et Astrakan accostandosi alla Volga, indi rivolgendolo il corso, scarica nelle paludi Meotidi, chiamate mari delle Giabache, alle sponde della città di Asow, che è la famosa Tana celebre per commercii Veneti a cinque giornate del Isthmo della Taurica Chersoneso. Alle sponde di questò fiume spiegansi campagne e pratarie giuoconde et ugualmente fertili.

La Volga vien partorita dalle palude di Fornù nella selva di Worewski, scorre molte città, come Twer, Cassin, Clopia, Uglitz, Morom, Nissi-Novogrod, Wasiligrod, separa li Tartari Morduan dalli Crimensi, quelli di Casan da quelli di Nagai, quelli d'Astracan da quelli di

Crim, e finalment radendo le mura del castello d'Astracan, si getta nel mare Caspio, per settante due bocche e rami, fra li quali contiansi gran parte del Regno d'Astracan. Famosa è la navigazione, che dalla città Reale di Moscuca si è in questo secolo instituita sino al detto mare Caspio, d'immensa distanza, per mezzo del fiume Moscuca, che scaricandosi in un altro fiume, si getta poi nella Volga, con alto nome chiamata Rha. Difficile però non meno che lunga e disagiata riuscì alli celebri Ambasciatori del Duca di Holsatia, Crusio e Bruchman spediti con regio et inaudito apparato da quel Principe al Rè di Persia, per aprire per questa via, lasciata quella delli Oceani, nuovo commercio di sete et altri panni con quel Rè a traverso del mare Caspio, Moscovia, Livonia e mare Baltico, come riferisce l'erudito Oleario Segretario di quell' Ambasciata, che riuscì d'instimabile dispendio, gran disturbo, niun profitto e molta vergogna a chi l'intraprese. Abbenche innumerabili fiumi tributino le loro onde in sì vasto corso alla Volga, s'incontrano però frequentissime secche, che inarenano i legni per i frequenti monticelli d'arena, formati hor quà, hor là, a capriccio del onde, e de venti, di modo, che solo a piccioli navilii è permesso l'ingresso nel mare Caspio, attesa massime la scarsezza del fiume diviso e smembrato in tanti rami, con non picciolo danno della navigazione. Tentarono in questi ultimi anni alquanti negotianti Olandesi d'escavare l'alveo del principale ramo, et in fatti già con grossi vascelli armati di molte artiglierie si navigava. Ma nella ribellione poco fa seguita di Stefano Razin, in quei contorni, contro il moderno regnante Alessio Michailovitz, rimasero predati et incendiati i vascelli, e rovinata quella principiante navigazione.

La Duina Livonica nasce da un lago del medesimo nome non molto lungi dal Borystheue,

tocca la città di Vitepsco, Polosco, Dunemburgo, Riga, capitale della Livonia, e sbocca vicino a Dunemunda nel seno, o sia nel mare Livonico.

La Duina Russiana si forma da i due fiumi Succana e Iug vicino a Vologda, bagna le città di Todmar, Ustingha, Colmagor, e per sette bocche si scarica nel mare bianco o sia del Nord vicino a S. Michele Archangelo, famose emporio delli Suedesi, Danesi, Olandesi et Inglesi, che fatto il giro della Norvegia, con vasta navigazione vi approdano.

Il Lovet sorge dal lago di Fornù, si getta nel lago d'Ilmen. tocca Novogrod, e dopo qualche corso, si scarica nel gran lago di Ladoga, alla famosa città e porto di S. Nicolò, ove per il mare Baltico e senno Finnico, non lungi della città di Nottemburgo, sboccano i legni Settentrionali.

Il Boristhene, con altro nome detto Nieper nasce dalla selva di Wolkoski, vicino al monastero della Trinità, tocca la città di Viesmo, Dorohobuza, Smolensco, scorre il G. Ducato di Lithvania e l'Ucraina, tocca la città di Mohilova et altri minori, la metropoli di Kiovia, il paesi di Cosacchi Zaporoviani, così detti dalli scogli numerosi et isolette di quel fiume, che servono di ricovero et asilo all' essercito Zaporoviano, istituito già per la difesa de' confini a servizio della Corona di Polonia, ma poscia ribellatosi sotto il Generale Bogdano Chmielnicki con tutta la nazione bellicosissima de' Cosacchi contro il Rè Ladislao, indi contro Casimiro fratello e successore, e finalmente sotto i perfidi Generali Sirko pecorajo, et il medemo Doroszenko, contro il presente Rè Michele Wisniowiecki, a cui però serve fedele, con parte de' Cosacchi il Generale Hanenko. Ma i Turchi godendo al solito delle divisioni Christiane, chiamati dal Doroszenko, hanno piantato le insegne vittoriose, non solo nell' importantissima

Ucraina, ma ancora nella Podolia vicina in gran parte assogettata colla famosa piazza di Caminietz, con imminente e quasi inevitabile rovina e perdita della Russia nera e della Polonia stessa, come troppo ci attestano, le non ancora passate agonie delle capitali città di Leopoli e Cracovia, sino alle quali arrivano i lampi; e piaccia a Dio non giungano i fulmini delle sciable Ottomane.

La Vasa nasce da una palude vicino alla Volga, et al lago Bialosor, tocca il castello di Svezogorod, indi si getta nella Volga.

Il Ska, o sia Skit nasce insieme col Tanai dal lago di Vanù, riceve i fiume Uppa et Oppa, et si scarica in quello di Ocha.

La Neglina nasce vicino alla città di Twer, dieci otto leghe di là da Moscuca, indi s'unisce all' Ocha.

L'Ugra sorge vicino a Dorohobuz, scorre un gran deserto tra Vorotin et Coluga, et si unisce all' Ocha.

L'Ocha esce da un gran lago nel Principato di Rezan, tocca la città di Rezan, Worotin, Orlù, Alexi, Coluga, Cassin, Morom, e vicino alla città di Nissi-Novogorod, si getta nella Volga.

La Nerva esce da lago di Guzdin, da Latini detto Pelas, riceve i fiumi di Plescovia e Vilecadeka, e vicino a Iwanogorod, si getta nel seno Fennico.

Il Sem et la Scosna nascono dalla medesima origine dell' Occa. Quello tocca il Principato di Severia, bagna le città di Potivole et Cernicovia, e sotto Chiovia gettasi nel Boristhene, ma questa con altro corso si scarica nel Tanai.

La Moscuca sorge vicino alla città di Twer, dieci otto leghe sopra la città di questo nome la quale bagna, e sei leghe sotto ad essa, gettasi nell' Ocha, la quale poi scaricandosi nella Volga, come si è detto, fa, che dalla Regia Moscovitica si naviga sino al Caspio.

An. 1672. L'Oby uno de' massimi fiumi non solo della Moscovia, ma del mondo, e che perciò gareggia colla Volga, esce dal lago di Kitai, ne i vasti deserti della Gran Tartaria, non lungi della China, entra nel lago di Grustina, riceve il fiume Margo frà i Tartari Cosacchi, costeggia le Orde de' Tartari Nogai e Calmuchi à sinistra, et alla destra le vaste provincie di Iugoria e Lucomoria. Riceve i tributi de' fiumi Protaca e Tobol, che riceve ò dà il nome alla città di Tobol, metropoli della Siberia. Bagna la città di Sacco ò sia Conzin, divide la provincia di Obdora, Samojeda, Tinguessa e Molgomesa, e finalmente con vastissimo alveo di settanta e più miglia, getta sì vicino all' Isola de Bellori-Ostrow nel grande Ocean Tartarico, non lungi dalla Nuova Zembla.

Il Iennisse, per quanto si crede, nasce dalle montagne Sichie, non molto lungi dal monte Imaus, ne' deserti dell' Asiatica Tartaria, assai vicino al fiume Oby et al lago e città de Combalich. Scorre per incognite selve, riceve il fiume Cassima, inaffia i popoli Tinguessi, e nel medemo Oceano Tartarico s'abbissa.

Molti altri minori fiumi arricchiscono ò impediscono quest' Impero, che sarebbe opportunissimo alla navigatione, et à congiungere et incivilire popoli sì remoti e barbari, se à vantaggi della natura s'aggiungessero, come frà noi, quelli dell' arte.

Conforme alla diversità de' siti e climi diverse ancora sono le qualità de' fondi e terreni. Non corrisponde la quantità del popolo alla vastità della terra, gran parte ingombrata da selve, abissata in profondi laghi, impedita da paludi.

Prova ambi gli estremi del freddo nel verno, e della state, che si ponno dire le uniche sue stagioni. Quella sempre nevosa et agghiacciata; questa per la lunghezza smisurata de' giorni e

l'ardenza de' raggi solari intollerabilmente cocente.

Universalmente però abbondante riesce il terreno di fromenti, segale, orzi, et ogni genere di legumi, cerase, pere, mele, noci, e grossissimi meloni, sino al peso di quaranta e cinquanta libbre, per lo più di sana e saporita sostanza.

Fecondissimi sono i pascoli di quelle, non men felici che vaste praterie, che nutriscono perciò incredibile quantità di cavalli pecore et armenti. E pure, non so perchè vi proibiscono, non meno che nella Sicilia et altri paesi al macello i vitelli, ma forse sarà per non sottrarli all' aratro.

E indicibile la quantità de' pesci grandi e minuti conservati in quei numerosi fiumi, che se ne ponno chiamar vivai, ma spetialmente la Volga richissinia di Storioni, da quali si cavano, con infinito guadagno, Caviari, che per l'Asia, e per l'Europa tutta si smaltiscono, e che, a mia credere, potrebbousi, si vi si applicasse, condurre nella nostra Italia, insieme con altre merci, per via molto più breve e meno dispendiosa, di quella sì pratica. Ma non mi giova, lo stendermi più et ingrossire maggiormente questo ristretto.

Non meno benigna dimostrasi l'aria con l'infiniti volatiti, domestici e selvaggi, pernici, fagiani, polli, oche e cigni, che arricchiscono le mense, etiam dio de' Plebei, per il loro vile prezzo.

Garregiano con questi i quadrupedi, sì delle campagne lavorate, che delle selve, cervi, castori, che somministrano ricche et pretiose lane per i cappelli di Signori Christiani, alci di statura et corna maggiori de' cervi, gran bestie, martori, zibellini et volpi nere, che fanno la maggior ricchezza di quei popoli, per lo gran spaccio che ne fanno alle nationi straniere, a quali et altri miti et giovevoli quadrupedi fan contrapunto, i lupi, orsi, et altre fiere, habi-

tatrici delle selve, che bene spesso armate dalla fame, fanno stragge de' passaggieri.

Richissime poi sono le selve, non solo di smisurati legni, per formare navilii, casi et palagii, che per lo più di questa sola materia si compongono, ma ancora per il fuoco, necessario antidoto dalla provida natura somministrato a quei lunghi et acuti freddi.

Non dalle fiere sole et da volanti si popolano le selve, ma da frequentissime habitationi di città et villaggi in ogni parte sparsi, con gran comodo de' passaggieri, atterrandosi da gli abitanti per vasti tratti i boschi, per dar luogo a i seminati, mentre in quelli grati et abbondanti pascoli ritrovano, per i freschi e pingui herbaggi, gli animali si domestici che fieri.

Ma il maggior tesoro delle selve, forse perciò non meno utili che le campagne, consiste nelle cere e nel miele spontaneamente stillato dalle api nel concavo di quei smisurati alberi. Onde per i pascoli, che nutriscono tanti armenti, et per il miele che serve di cibo et bevanda a gli huomini, chiamata idromiele, si può, non senza ragione, dire della Moscovia, quantunque da gl'ignoranti venga figurata horrida e priva de' doni della natura, che quella terra scorre latte e miele.

Alle sponde della Volga e ne i paesi di Samara, tra la Volga et il Tanai', nasce una specie di meloni, chiamati agnelli, per la simiglianza che hanno con questo animale in tutte le sue parti; onde questo frutto è pianta, detta dagli abitanti *baraniec*, può chiamarsi animale zoofito, cioè piant-animale. Tiene la radice all' umbellico, è ricoperto d'una morbidissima lana, che poi tessuta serve a i veli finissimi per il capo delle donne. In vece delle corna, tiene duoi ciuffi di delicatissimo pelo. Quanta herba verde gli cresce attorno, tutta la divora col succhiarne il sugo, col mezzo delle sue radici, il che chiamassi da gli abitanti pascolare. E quando manca il pascolo dell'

herba, muore subito l'agnello, il quale non meno che il quadrupede animato, viene ghiottamente ricercato e divorato dalli lupi. Alle sponde medesime della Volga raccogliesi in gran copia il Rheobarbaro. An. 1679.

Maravigliosa è l'abbondanza de frumenti di tutta la Russia, in cui, come anco nella Livonia, Ingermania e Carelia et altre provincie settentrionali, solo si semina nel mese di Giugno, per i lunghi freddi e giacci. Ma nella state così ardente è il sole, da cui raggi quasi sempre vien illuminato l'orizzonte, che in sette o otto settimane crescono, nascono, maturano, e si raccolgano le biade.

Per l'imperitia de gli abitanti, da poco tempo in qua, vi si veggono fiori et herbe rare introdotte da Tedeschi.

Abbenche non si trovano in sì ampio dominio miniere d'oro e d'argento, ma solo di ferro, abbonatissimo però ne' pubblici erarii et anco ne' privati vedesi l'oro et l'argento, merce che da tutte le nationi se li tributa, in cambio delle merci, ma dalla Moscovia non se ne permette l'estrazione.

Sono sì copiose le selve di cere e di miele, che niuna regione può contenderli in questa parte il primato. Caduto inavvedutamente un contadino da i rami d'un vasto albero nel concavo del medesimo, come in un abisso di miele, vi restò sino al collo, senza poterne uscire, per più giorni cibandosi solo di miele, sin tanto, che portata dal caso in quel medesimo luogo un' orsa, afferratose il contadino, ne venne à viva forza cavato e liberato, non solo da ceppi e da la prigione, ma anco dalla morte, non mai dolce, ancorche di miele.

Nell' estremità più settentrionali di quest'impero, hanno gli abitanti uu giorno di trè mesi, senz' alcuna notte, e sono Maggio, Giugno e Luglio; sicome una notte d'altretanti mesi, cioè Novembre, Dicembre e Gennajo.

An. 1673. Nel Febrajo i giorni sono molto piccioli, ma à poco, à poco, si vanno allungando. E nell' Agosto le notti molto brevi, e poscia col tempo si dilungano. In alcuni siti verso a 66 gradi e 30 minuti d'elevatione di Polo, il giorno è di due mesi, e la notte d'altretanti. In altri il giorno e la notte vanno a proporzione della maggior, ò minor distanza del Polo, crescendo, o scemando. Vivande solite de' Moscoviti, oltre alle carni e pesci, massime salati e ben puzzolenti, che sono le loro delitie., sono le rape, cavoli, cucumeri, cipolle, e sopra tutto il caviaro. La bevanda si è il *Quas*, spetie di birra imperfetta, e l'idromiele composto d'acqua e miele, come anco di cerase, fragole, more e simili.

Le persone però qualificate non mancano di vino di Spagna, Candia, Francia, Reno e Necaro. Communissimo però è l'uso dell' acquavita, estratta non solo dal vino, ma dalla birra et altri liquori, de' quali quella pazza plebe è ghiottissima, e frequentissimamente s'ubriaca. E da tal vizio ne meno sono esenti gran Signori, a segno, che nel 1608, un Ambasciatore Moscovita inviato al Rè Carlo di Suetia, tant' acquavita hebbe prima d'andare all' audienza, che fù trovato morto, onde in vece di condursi ad esporre l'ambasciata, fù portato alla sepoltura.

Nelle provincie o più settentrionali, o più barbare, et incolte, sterili sono le campagne, si per il proprio di fetto, si per quello degli abitanti.

Il paese della Lapia Orientale sottoposta al Gran Duca di Moscovia, a distintione dell' Occidentale detta Scrifinia, che obbedisce alla Corona di Suetia, confina col gran mare glaciale, detto mare bianco, e per la gran vicinanza col polo, ha un giorno perpetuo di mille hore nel solstio estivo, et una notte di mille hore nel solstio dell' inverno. Ben è vero, che nel giorno il sole rimane ingombrato d'una spessa

nube di venti e venti hore. Vi sono laghi su quei monti lunghi 300 e larghi 120 miglia, abbondatissimi di pesci, gran quantita d'uccelli et animali selvaggi, particolarmente di rengiferi, spetiedi cervi, ma più veloci, più alti et più forti. Le lorocorna sono più larghe, et in mezzo d'esse, tengono il terzo più picciolo, con molti minori rami. Del loro crine. unghie, latte, pelo, pelle, nervi, osa, corna, carne, in mille usi, e per lo vitto, e per il vestito se ne vagliono, servendo pure a trarre i loro carri. Che percio s'addomesticano et assuefanno al giogo. Onde pare, che il Settentrione non invidi al oriente felice la sua pianta Indiana, in cui tengono i popoli ricchissimo tesoro, et un intiero magazzino di robbe e vettovaglie, per il vitto, vestito, et altri usi.

Per conchiudere questo capo, aggiungerò solo, che privilegiati sopra ogni altro tratto sono i paesi orientali, che s'avvicinano alle Paludi Meotidi et alla Taurica Chersoneso, sull' imboccatura del Tanai, poiche a distintione e meraviglia de gli altri, vi crescono abbondanti, e vi maturono saporite le uve, se bene dalla ferocia de gli abitanti, in tutto simiglianti a i Tartari, contenti in vece di moscati e malvasie, di latti acerbi e del sangue delle loro cavalle, che spinano e forano col ferro aguzzato dalla sete, si trascurano tali delizie e morbidezze.

Costumi de popoli e religione.

La statura è per lo più mezzana e quadra, ma i corpi sono robusti. le coscie curte, il ventre grande, la barba lunga. Principal essercitio si è la guerra, i cui disaggi e fatiche con mirabile costanza sofferiscono. Crudeli, inhospiti, e per lo più incivili. Ma al maggior segno astuti, impudenti, ostinati e presuntuosi. Deditissimi al senso, non servendo i loro giacci se non a

concentrare e maggiormente accendere nelle loro viscere il fuoco. Sottoposti, come già accennai, all' ubbriachezza, e fetenti per lo più di tabacco à fumo in cui spendono etiamdio i mendici, più che nel pane, quantunque rigide contra ciò sieno le leggi e severi i castighi.

Nudriti nell' ignoranza, appena sapendo leggere è scrivere, fomentano con pazzi concetti la loro albagia. I loro trattenimenti, festini e conversationi mancano di civiltà, mà le loro parole dishoneste e brutali, che mostrano qual sia il terreno, che tramanda si appestate esaltazioni.

Stimano arte e gentilezza l'ingannare nel contrattare e mercantare, affermando dovere il mercante valersi dell' ingegno e dell' industria; che però havendo un Olandese bruttamente supplantato un Moscovita, questi non solamente non s'offese, ma altamente lodatolo, pregolo, volerlo associare seco nel negotio, per iniparare da lui qualche bel colpo e tratto da maestro.

Communi perciò sono i latrocinii, anchorche dalle leggi si publicano per delitti più ch' enormi.

Communissime anco le calunnie, e sotto il tiranno Gioanne Basilovitz, bastava essere accusato di lesa Maesta', per provare subito il più atroce castigo.

Usano profumi, e' contro il freddo si vagliono di pomi di rame, che ripieni d'acqua calda lungamente conservano il calore. L'usura è frequente, e ne meno se ne vergognano i monaci e sacerdoti.

Nato questo popolo nella schiavitù, non s'offende della frusta e del bastone de' Bojari e Gran Signori, quali à due ginocchia riveriscono, et colle mani giunte colmano di gratie, ancorche ben sferzati e meglio bastonati.

Gli arredi et addobbi de' plebei sono, alcuni

Hist. R. Mon. T. II.

pochi vasi di legno ò creta, per l'uso della cucina e della tavola. Et i villani ò abitanti di borghi tengono ne' a medema stanza col padrone e la padrona, il bue e la vacca, et i più sordidi animali.

Le persone di conto fanno gran pompa d'habiti e di schiavi, molto spendendo in ori, gioje, drappi d'oro, armi pretiose, e sopra il tutto ne' convitti, ove ne' soli liquori e vini più pretiosi profondano somme eccedenti.

I veluti e panni d'oro sono i vestimenti più communi dei knez, Bojari, e consiglieri di stato, con alamari d'oro, e berettoni foderati di pretiosissime pelli d'armelino, martori e volpineri, arricchiti di diamante, perle e rubini.

Anco più pomposi, mà più gentili e graziosi sono gli abbigliamenti delle donne e donzelle qualificate, s'favillanti d'oro e di gemme. Ne à questo sesso e scarsa di gratie la natura, si nella Russia, che ne' più remoti confini del Tanai e Volga, ove riferisce l'Oleario haverle vedute per lo più di vaghissime fattezze, e di vivo e candido colore adorne.

Sopra tutti i precipi del mondo, superbo e fastoso compare il Gran Duca, quando nel suo maestoso trono, dando à gli Ambasciatori stranieri audienza, si fa vedere come un sole, tutto raggianti di gioje d'inestimabile valore, che ricuoprono, non che adornano il manto, la berretta, e la corona Imperiale. Riferisce un autore, haverlo un giorno veduto con un gran rubino sopra la fronte, che riluceva quanto una face.

Ma' ne' banchetti Imperiali, più s'ammira la profusione, che la magnificenza. Servivano (dice l'Ambasciatore Pernstein) che appunto è l'autore da me poco fa citato, cento gentilhuomini, che ad ogni portata e mutazione, recavano cento piatti d'oro alla tavola del Gran Duca, corteggiata da 300 gentilhuomini vestiti di super-

An. 1672. **bissime vesti d'oro e d'argento, tempestate di perle et altre gioje le quali si usano lunghe alla Greca, e di tutti i colori, eccettuati i Sacerdoti, che le portano nere, con una tavoletta pendente al collo, in cui sono scritti i precetti del decalogo.**

Non hanno collegii nè università, come riflette il Possevino, ma scuole da leggere e scrivere i Vangeli, atti degli Apostoli, le loro Croniche, e l'Omèlie di qualche santo, specialmente di San Giovanni Chrisostomo, di cui sono divotissimi, come anco di S. Niccolò di Mira e della Beatissima Vergine, le cui imagini, se bene rozze, tengonsi da tutti in ogni stanza et angolo delle case.

Curiose e stravaganti sono li forme delle loro nozze. Pone il parochio sopra le teste de sposi un mazzo d'absintio e le benedice, indi beve alla loro sanità in una tazza di legno indorato, e li corrispondono quelli, dipoi lo sposo, gettata à terra la tazza la calpesta, e priega il cielo che il medemo avvenga à tutti quelli, che tentaranno di seminare zizanie, trà esso e la sposa. Riceve poscia da gli assistenti alquanti doni, e consideratili in disparte, rimanda quelli che non li piacciono.

Quando i Duchi e Prencipi, cioè i Knez e Bojari maritano i loro figli, una donna per parte della sposa portasi à casa dello sposo, per apparrechiarvi il letto nutiale. L'accompagnano cento servitori colle cose necessarie per il letto e 40 per la camera sopra il capo. Alzasi il letto sopra fasci di segale circondati da molte botti piene di formento, orzo et avena. Sul tardi parte lo sposo accompagnato dal parentado, col Sacerdote à cavallo, che deve benedirlo. Gionto à casa della sposa, vien ricevuto da tutti i suoi parenti, che l'invitano à sedere à mensa. Vi si servano trè piatti, de quali niuno tocca. In capo resta vacante un luogo per lo sposo, ma mentre si trattiene coi parenti della sposa, vie-

ne il posto occupato da un fanciullo, il quale non cede il luogo, se non à forza di presenti. Preso il posto dallo sposo, conducesi la sposa superbamente abbigliata, con la faccia ricoperta d'un velo. Si colloca vicino al marito, ma accio' non si possano vedere, si frapone un velo di seta cremesina, tenuto da due fanciulli. All' hora compare l'aja, ò governante della sposa, l'intreccia i capelli e li stringe con due nodi, li pone sul capo la corona di foglie d'oro e d'argento, e l'adorna con gli altri ornamenti nuziali, e fra essi di pretiosi pendenti da orecchie, di grosse perle, che pendono sino al seno. La veste riccamente d'oro e fregiata di perle. Le scarpe sono alte, a segno, che difficilmente reggonsi i piedi. Dalla medema aja s'adorna con gioielli e galanterie, anco lo sposo, mentre le donne salite sopra banchi stanno cantando. Entrano poscia due giovani riccamente vestiti portando un gran formaggio et alquanti pani, con molte pelli di martori, dalla parte dello sposo; altrettanto fassi da quella della sposa. Si va al tempio col sacerdote ben spesso carico del vino delle nozze e leggiero di capo. Si benediscono i sposi, fatta l'offerta di pesci, frittumi e pasticci, prese dal sacerdote fra le sue mani quelle del sposo e della sposa, e dato l'assenso, s'incoronano da esso con foglie di ruta, dicendo; crescete e moltiplicate, ciò che Dio congionse l'huomo non separi. Portasi il vino, e traccate dal sacerdote trè tazze, come anco dalli sposi, si getta dallo sposo la tazza in terra, e si calpesta, come di sopra si diceva. Doppo questo, le donne spargono sopra il capo de sposi grani di lino e canapo, traggono per le vesti la sposa, come se dal marito separar la volessero, ma indarno. Ritornati a casa, si conduce lo sposo nella camera della sposa da sei giovinetti, con altrettanti faci accese, e' per la prima volta svelata si vede da lui il volto della sposa. Indi si sede a tavola, gettasi dallo sposo dietro le

spalle una coscia è ala di volatile arrostito e mangiasi l'altra, con molte altre tediose stravaganze, chè qui si tralasciano.

Crede il volgo dell' altre nazioni, mà pazzamente, che le mogli de' Moscoviti, benchè dame di alto conto, all' hora più si stimano, favorite, quando questi meglio giocano di bastone, misurando i gradi del loro amore, col numero e peso delle bastonate, è delle sferzate. Et il Barclajo riferisce, che un Italiano maritato in Moscovia, con una giovane di buon garbo, amandola sopra modo, e perciò con carezze e doni spesso lusingandola, ritrovolla un giorno tutta intrisa nelle lagrime. Interrogata del perchè, rispos ella; so bene, che tu o caro mio sposo, punto non m'ami. Protestandi questi con vezzi et lusinghe il contrario, raddoppiava colei i singhiozzi, col dire; io sò che tu non m'ami, poiche, da che sono teco, non hai degnato bastonarmi. Ne mai potea quietarsi, se con buona caparra di pugni et calci non s'obligava di spesso favorirla. E lo fece poscia con tal indiscretezza, che la meschinella ne morì.

La verità si è, che sono maltrattate da mariti, per le male e serpentine lingue ch'elle sono; et per essere molto sottoposte al vino, et assai inclinate à fare piacere à gli amici. Onde non troppo s'offendono della sferza e del bastone, come ben meritato. Se non vogliamo dire, ch'elle godono di provare i duri effetti della gelosia de' sposi, per la dolce cagione da cui proviene, ch'è il loro amore.

Lavasi da Moscoviti il corpo del defonto, si veste con camiscia nuova e bianca, con calze e calzoni di tela, e calzarii rossi e nuovi. E se lo permettono le facultà, cuopresi la barra con veluto, è colla di lui propria veste. Quattro donzelle precedono il cadavere col capo velato, risuonando l'aria de i loro gridi et urli, et sono como le prefiche, è piangetrici antiche. Siegue il Sacerdote colla comitiva de parenti et amici.

Aperta la sepoltura e la cassa, si licentiano dal An. 1679. defonto i congiunti di sangue e d'amistà, et il Sacerdote dopo lunghe cerimonie et orationi, pone frà le dita del cadavere un polizzino, che li dee servire come di passaporto per l'altro mondo, con queste parole; «Io sottoscritto Ves-covo è sacerdote attesto, che il tale, portatore delle presenti, hà vissuto fra noi da buon Cristiano, professando la religione Greca, s'è confessato, et ha ricevuta l'assolutione et communion, ha honorato Dio et i suoi santi, digiunato e pregato à suoi tempi, et ha riverito me suo confessore. In fede di che, gli hò spedito le presenti, acciò S. Pietro nel vederle, gli apra la porta à godimenti eterni.» Hor abbenche non credono i Moscoviti nel purgatorio, pregano però per i defonti, stimando esservi luoghi differenti, ove l'anime aspettano la risurrectione.

Quanto à la religione, professano i Russi e Moscoviti la Christiana, anzi scioccamente stimano essere i soli validamente battezzati, e perciò ribattezzano i Christiani, che alla loro setta s'arrolano.

Di molte superstitioni però sono infetti, stimando, che la Vergine et i Santi non solo intercedano appresso Dio, ma effettivamente sono cagione immediate del loro bene, rendendo ad essi et alle loro imagini un' honore, non quale rendono i Christiani Cattolici, mà che pizzica d'idolatria. Niun opera stimano meritoria, se non quasi il solo fabbricare conventi e Chiese e profondere elemosini, et molto simili, che per brevità tralascio.

Vantansi, che S. Andrea partendo dalla Grecia per il Boristene portossi à spargere nelle loro regioni la luce del Vangelo, la quale poscia nell' inondationi de' Tartari e Pagani venne spenta sino al 989 incirca, quando il Gran Duca Volodimero vittorioso di quei gran paesi, abraeciò il battesimo, ricevendo da Basilio Im-

An. 1679. peratore di Constantinopoli i Vescovi e Sacerdoti, che però originata da Greci la loro fede, a Greci così ostinatamente congiunta si tiene. Onde frà gli altri errori, che separano quel grand impero dall' unità della vera Cattolica, Apostolica, Romana santissima Chiesa, negano costoro perfidamente la processione dello Spirito Santo dal Padre e dal Figlio, abjurano l'obbedienza al vero e Sovrano pastore della Chiesa universale, Vicario di Giesù Christo in terra, e negano il purgatorio.

Capo della loro Hierarchia è il Patriarcha, che tiene sotto di se quattro Metropolitanì, altrettanti Arcivescovi, e gran numero di Vescovi, Abbati, Preti e Monaci Basiliani, vestiti tutti di nero, mà con diverse foggie, conforme alla diversità de' gradi, tenendosi sopra ogni cosa in veneratione il beretino ò calota de' Sacerdoti, posto à loro sopra il capo da Vescovi, che li consacrano. Onde quando i Moscoviti vogliono bastonarli, tolgono prima dal loro capo con gran riverenza la calota.

Maritansi i Sacerdoti mà non i Monaci e Vescovi, mà solo con vergini, ne mai passano a seconde nozze, pigliando ad litteram quelle parole dell' Apostolo: *unius uxoris virum*.

Pretendono, sia legitima la loro hierarchia, e non interrotta la successione Apostolica in essi, poiche da primi Vescovi, che ne tempi di Basilo Imperatore mandò loro la Grecia, sino à questi tempi, continuata hanno la discendenza legitima, de Vescovi e Sacerdoti, di mano in mano consacrati, onde consacrano validamente nella messa, e colla medema validità esercitano i Sacramenti, se bene non manca, chi ciò ha rivocato in dubbio, supponendo interrotta la predetta successione.

Suprema è l'autorità del Patriarca, e grandissima appresso tutti la veneratione, riconoscendo però l'autorità del Patriarca Constantinopolitano. Immense sono le rendite e vastis-

simi i poderi de gli Ecclesiastici e spetialmente de' Monaci, che per tutta la Moscovia tengono grandi e ricchi Monasterii, con ampiissime giurisdittioni simiglianti à principati, onde nelle pubbliche urgenze vengono tassati à contribuire ne gli esserciti reggimenti di fanteria e cavalleria.

La principale liturgia consiste nella lettura della Sacra scrittura, de vangeli, salmi, preghiere con canto, et alle volte nell' omelie di San Giovanni Chrisostomo.

E vietato il disputare e discorrere di religione, per non sottoporla à i cavilli de gli astuti, et a gl'errori de gl'ignoranti.

Stimano tanto necessario il sonare le campane, che senza di esse tengono per non solennizzate le feste.

Non solo nelle chiese, mà ovunque trovano croci et imagini, fanno orationi. Tengono tutti per sommamente necessarie nelle loro case e privati oratorii le imagini, à segno, che senza esse non riputarebboni Christiani, et avanti ad esse non s'ardirebbe commettere dishonestà, ò peccato alcuno, abbenche dal senso e dalla passione vi siano con ogni forza spinti. Onde le ricuoprono prima con qualche velo. Entrati nelle case, per le visite, non salutano alcuno, mà cercano per le stanze et angoli, ove è l'immagine, e ritrovatala, trè volte la salutano con queste parole; *Hospodi pomilui*; Signore habbate pietà di me.

Confermavasi altre volte il Patriarcha di Moscovia da quello di Costantinopoli, doppo fattane l'electione da gli Arcivescovi e Vescovi, ma doppo il Gran Duca Basilio padre di Giovanni, pare, che più non si richiede tal confirmatione. Trè sono sotto di lui gli Arcivescovi, il principale de' quali è quello della granda Novogrod, gli altri sono di Susdal e Rostok. Quanto à Vescovi, dipendenti prima da gli Ar-

civescovi et indi dal Patriarcha, sono tanti quanti i principati.

Grandissimo è il numero de' Monaci, ma tutti, al dire di Possevino, Basiliani, se bene molto corrotta ne hanno la regola. Frequentissime pure sono i monasteri di Vergini seguaci di S. Antonio: L'ignoranza però è la dote, si de gli uni, che de gli altri.

E tale l'abominatione, in cui tengono li Cattolici et altri Christiani diversi dalla religione Greca scismatica, che quando il G. Duca dà audienza à gli Ambasciatori de loro prencipi tiene sempre vicino à se un bacile pieno d'acqua, per lavarsi subito doppo la loro partenza, come se macchiato si fosse dalla loro presenza. Et la maggior imprecatione, che facciano quei popoli, si è l'augurare à qualche d'uno la credenza de' Romani.

Celebrano la messa in lingua Moscovita, la quale deriva dalla Schiavona. Il loro sacrificio è trè volte più lungo che il nostro. Consacrano col pane fermentato, pongono nel calice tanto vino quanto acqua, e si servono dell' acqua calda; dicendo, che tale uscì il sangue dal costato di Christo. Le parole della consecratione sono in tutto simili alle nostre, mà si proferiscono sopra un hostia la quale è in mezzo ad un pane d'orzo, con l'immagine del crocifisso. Poi havendola consacrata e consumata, si mette in pezzi quel pane, e si distribuisce à gli assistenti, non come corpo di Christo, mà come pane benedetto. Comunicano ambi le spetie, pane e vino, e danno la sacra hostia à i fanciulle di setti anni.

Hanno certe loro proprie feste, che durano una settimana intiera, come della Natività del Signore, all' Epifania; otto diorni dopo Pasqua, e certe altre, che precedono il giorno di San Pietro; Non hanno vigilie come i Cattolici, ma fanno la quaresima di sette settimane molto rigorosa. Digiunano pure dalli dieci di Novem-

bre sino à Natale, e molti altri giorni avanti la festa di S. Pietro e di S. Paulo, e dell' Assunzione, come anco tutti i Venerdi dell' anno.

La principale delle loro solennità è quella della Domenica delle palmi, in cui il G. Duca udita la messa nella Chiesa della Madonna, s'incamina à quella di Gierusalemme, conducendo l'asino, sopra cui siede il Patriarca. I Vescovi. Monaci e Sacerdoti marchiano i primi riccamente vestiti. Sieguono due cavalli, che traggono un albero, sopra cui siedono quattro fanciulli vestiti di bianco, che gridano incessantemente Osanna in excelsis; Precedono trenta ò quaranta nobili fanciulli con vesti di scarlato le quali spargono per le strade calpestate dal Patriarca, che con una croce và benedicendo il popolo, e poi entrato nel tempio, dona 200 monete al G. Duca, per l'honore che gli hà fatto. Il medemo si pratica in tutte l'altre città e luoghi di Russia, ove il Vescovo ò paroco rappresenta il Patriarca, e il Giudici il Gran Duca.

Non tengono predicatori, mà semplicemente si legge da Preti la scrittura sacra, colle vite de Santi, ò qualche Omelia di S. Giovanni Christostomo ò altri Padri Greci. Fanno tutte le loro preghiere in piedi, ma qualche volta, orando abbassano la fronte sino à terra.

Tengono, che l'hostia consecrata il Giovedì Santo, sia di maggior efficacia e virtù, che l'altre; che quelli che si comunicano, macchiati di colpa mortale non ricevono il corpo di Giesù Christo. Che l'estrema unzione giova sola alla salute dell' anima e non del corpo, contro le parole espresse di S. Giacomo. Che non si pecca facendo usura, che non è necessaria la restitutione dell' altrui. E molti stimano non esser colpa mortale la semplice fornicatione, con molti altri errori, che li distinguono non solo dalli Cattolici, mà da gli altri Greci Scismatici, frà quali sciocco è quello, che morendo la mo-

An. 1672. glie d'un Sacerdote, cessa quello d'essere Sacerdote, come se dalla vita ò morte della consorte dipendesse il carattere Sacerdotale del marito.

Nel battezzare accendono quattro cerei sopra i quattro angoli della fonte, indi spegnendoli, battezzano in nome del Padre, del figlio e dello spirito santo, immergendo il bambino trè volte sino alla bocca, in cui pongono trè volte il sale, altrettante segnandolo colla croce. Ungono poscia col sacro oglio la faccia, il petto, la schiena, et ambe le palmi delle mani. Et hanno per invalido il battesimo de gli altri Christiani, perche non immergono tutto il corpo nelle sacre onde.

Benedice il Patriarca due volte l'anno il fiume Moscuca, cioè ne giorni dell' Epifania, e nell' asunzione della Vergine. Il simile fanno gli altri Sacerdoti, per tutti i fiumi dell' Impero. In tanto veggonsi huomini donne e cavalli affare nell' onde et immergervi etiamdio molt' imagini per santificarle.

Tolera il G. Duca nel suo Impero le Religioni Maomettane et anco de gl' Idolatri, anzi molte delle sue provincie dell' Asia professano Maometto, sicome i popoli più settentrionali anco ragiacciono nelle tenebre dell' Idolatria. Molti de medemi Moscoviti tengono et adorano spiriti diabolici chiamati Kolschi, che li servono e li danno molti avvisi, apparendo loro in forma humana, stimando, che detti spiriti habitano nelle legnaje destinate al fuoco, e portano loro vivande pretiose, ricevendo da essi in ricompensa molte novelle e molto formento, che rubano da varie parti.

Permettansi à i Lutherani Tedeschi et ad heretici d'altre sette pubblici tempii ne borghi di Moscuca et in altre città et se bene si tolerano i Cattolici massime mercanti et i soldati et i colonelli arrolati sotto quell' insegne, tuttavia si vietano loro pubbliche le Chiese, per il timore

forsi che hanno, che dalla luce della vera religione venghino eclissate l'altre e spenti gli errori dello scisma Creco; tanto più agevoli à convincersi, quanto che frà i Cattolici e Scismatici v'è minor dissimiglianza, che frà quelli e gli altri heretici.

Governo. Potenza. Forza e Ricchezza.

Monarchico è il governo e totalmente despótico et hereditario con tal assolutezza, che i più gran Signori si vantano d'essere Galepi, o siano schiavi del Gran Duca, il quale assume il nome, come dissi, di Czar o sia Cesare e di Gran Precipe di tutti i Russi, con una turba d'altretanti titoli, quante sono le provintie, che l'obbediscono. Succede il figlio nella monarchia, e se muore il precipe senza stirpe maschile, i più prossimi sono chiamati alla successione, et in mancanza del sangue regio eleggesi frà gran Signori della Russia il più capace, se qualche d'uno colla forza, e collo strepito delle armi, non vince quello delli voci.

Con gran pompa s'incoronano nel tempio il novelle Principe, dal Patriarca con diadema tempestato di perle, e smaltato di diamanti e rubini, doppo brevi preci e ceremonie, e ricevuta la promessa di difendere la religione, amar Dio sopra ogni cosa, come anco la giustizia e lo stato.

Tiene sovrana autorità, si nel temporale, che nello spirituale, sopra la vita e beni d'ogn' uno.

Confessano tutti, che nulla fa il Precipe, se non per la volontà di Dio, di cui è l'esecutore. Opinione stabilita da i prelati et Ecclesiastici, à segno, che quelli soli stimansi salvi, che li sono fedeli sino à l'ultimo respiro, d'onde nasce la costanza, ne combattimenti e nelle difese delle piazze.

Brama ultima e maggiore di quei popoli si è di mirare gli occhi chiari di Sua Maestà; è voce pubblica, che quanto possiedono tutto è di Dio e del Gran Duca, la cui volontà è regola suprema di quella de' sudditi, da quali si pone poco meno in parallelo con quella di Dio, nel che, à mio credere consiste l'arsenale, il tesoro, la forza, potezza e sicurezza maggiore, di questi fortunati monarchi.

Sae sono tutte le terre che dona e toglie à suo piacere, onde chi le riceve serve à spese proprie in guerra et in pace. Abbenche molti portino i titoli di Knez, cioè di Duca di varie città o provincie, tutto pero hanno dalla mera liberalità del Prencipe, e dopo la loro morte il figlio o herede più congiunto di sangue, portasi alla corte, e prostrato al trono Imperiale, si protesta schiavo, e dalla pura gratia di Sua Maestà, riconosce il novello prencipato, e con egual sommissione lo ringratia, se ne vien privo. Talmente, che Maometto Gran Consigliero di Selimo Grand' Imperatore de' Turchi havendo saputo, che il Rè di Polonia haveva intrapresa la guerra contro il Moscovita, disse, meravigliarsi del di lui ardire, poiche il Turco et il Gran Duca soli nel mondo, erano Signori assoluti de' loro sudditi, è perciò unicamente degni del nome di potenti.

Il di lui consiglio è composto di Knez o Duchi e prencipi honorati di questo titolo da Gran Duchi. Del Patriarca finge il Gran Duca di ricercare e seguitare il parere, per maggiormente accreditare i suoi decreti. Sono questi consiglieri al numero di dodeci, secondo alcuni, altri ne pongono 24 con un Gran Cancelliere e soprintendente generale delle finanze o tesoro.

Sa ogni governatore de citta fortezza o provincia, a quali di questi senatori deve indrizzarsi, ma il Gran Duca tiene sempre appresso di se le mogli i figli, è più prossimi parenti di

quelli, a quali consegna i governi e comandi principali, come per pegni et ostaggi della loro fedè. An. 1672.

Prossimi a gli Knez sono i Bojari, cioè signori titolati padroni di terre e castelli, a quali si commettono i principali comandi, e nelle provincie e ne gli esserciti. Sieguono poscia i nobili de' quali è ripiena la Russia, e che in gran parte compongono gli esserciti del Czar.

Amministrasi la giustizia da Gran Signori e nobili. Tutti giudizi si fanno coll' assistenza d'un consigliere del Regno ed un Segretario, e dalla loro sentenza non si appella. Giudicasi non secondo le leggi scritte, mà secondo la volontà del Prencipe. Abbenche vi' siano alcune leggi circa i debiti contratti, come anco circa gli affari criminali. Il ladro colto sul fatto immediatamente si rompe sopra una ruota. Il sacrilego è impalato. Il traditore perde il capo è così à proportion si puniscono gli altri delitti. L'adultero paga al marito dell' adultera, quanta moneta chiede per emenda, et inoltre viene frustato, dal palazzo della ragione sino alla casa della femina, la quale ripudiandosi se ne sposa un' altra. Chi vende tabacco ò vino contro la proibizione del Principe, la prima volta perde il prezzo; la seconda, perde il prezzo, è frustato, e paga 30 talleri; mà la terza volta ne paga 100, perde il prezzo, vien frustato, e cacciato in bando nella Siberia. Se l'accusato d'un crime lo nega, e chiede di combattere contro l'accusatore, l'uno e l'altro può sostituire chi li piace, et il vinto vien punito. Quindi è, che della giustizia odonsi minori accuse.

A tutti è vietato uscire da confini dell' Impero, senza comissione o commando del prencipe, abbenche à mercanti forastieri si permetta l'ingresso. Li stessi Ambasciatori spediti fuori non ponno abbocarsi co' gli Ambasciatori che i prencipi appresso de' quali risiedono spe-

An. 1679. discono al Gran Duca. Così frà le tenebre dell' ignoranza non conoscono l'altrui libertà e la propria schiavitù. Che se alcuno fuggito ritorna e ripatria, in vece di castigo raccoglie premio; se è schiavo divien libero, et s'è ignobile acquista nobiltà, s'è indebitato è reo d'alcun crime, vien assolto.

Se alcun principe straniero spedisce Ambasciatore al Moscovita, gionto questo alla frontiera, ne manda l'avviso al più vicino governatore, questi spedisce un messo al G. Duca, il quale, se quel principe è confederato, è amico, invia un nobile col titolo di *Pristaw* o *Commissario*, il quale, presa informatione del numero de' cavalli e cochii necessarii all' Ambasciatore di tutto puntualmente lo provvede, et alle regie spese per l'impero tutto lo conduce sino alla regia, ove pure quantunque lunga e di più anni sia la dimora, sempre è lautamente speso, e provisto con splendidezza di cosa, mobili et arredi per se e per tutti i suoi, e finalmente colla medema profusione speso e regalato, vien ricondotto dal medemo *Pristaw* sino a confini, il che osservasi indifferentemente con tutti gli Ambasciatori, tanto con Christiani, come con Maomettani et altri. Che però non è meraviglia, che il medemo trattamento richieda il G. Duca per i suoi Ambasciatori et inviati da gli altri Potentati. Gionto l'Ambasciatore vicino a Moscuca, si ferma in qualche villa vicina, il *Pristaw* ne porta al Principe l'avviso, il quale spedisce alquanti de' suoi più favoriti *Bojari*, con duecento e più gentilhuomini, e gran numero d'huomini à cavallo, che alle volte sono di molte migliaia, all' incontro dell' Ambasciatore, il quale lasciati i suoi cavalli, il che pur fanno quelli del suo seguito, cavalca quelli del Gran Duca, et in mezzo à due cavalieri Russi, come anco ciascuno de' suoi, s'incamina alla città et al luogo destinatoli.

Se si admette all' audienza, due gentilhuo-

mini assistiti da un interprete avvisano un giorno prima, accio si tenga pronto et il giorno seguente vengono i principali della corte, con cento e più gentilhuomini superbamente abbigliati, che lo conducono al palaggio, ove il Gran Duca sedente in trono d'oro, con un manto di veluto cremesino, tempestate di perle et altre pretiosissime gemme colla beretta reale e col diadema in capo ricco d'un mondo di gioje, pendendo dal collo una croce d'oro, e sopra i piedi scintillando i diamanti, non meno che nello scettro d'alicorno, che tiene nella sinistra, tutto arricchito di rubini, et altre pietre pretiose, lo stà aspettando, attorniato da suoi *Knez* o consiglieri, huomini di grave e maestosa presenza sfavillanti d'oro e di gemme. Entrato l'Ambasciatore nel palazzo, il Gran Cancelliere ne porta al Principe l'avviso, il quale, fattolo entrare per una lunga serie di sale e stanze piene di *Bojari* nobilmente vestiti, li porge la mano à baciare, come anco à tutti gli gentilhuomini del suo seguito. Salutato il Gran Duca, tirasi alquanto in dietro l'Ambasciatore con i suoi, si presentano le lettere al Cancelliere, che le porta al Gran Duca, da cui s'aprono, poi si rendono al Cancelliere, et all' hora l'Ambasciatore fa il suo discorso, ringratiando in primo luogo Sua Maestà della compagnia, mandatali e spese fatteli dal *Pristaw*, poi espone le sue commissioni, indi offerisce al Gran Cancelliere li presenti mandati dal suo Principe al Gran Duca, e doppo questo, con profondi inchini si ritira. Trattansi poi gli affari dell' Ambasciatore co' consiglieri e ministri, e fatte le deliberationi, chiamasi per mezzo del Cancelliere del Gran Duca, e se li leggono le conventioni fatte col suo Principe, indi un gentilhuomo porta una croce d'oro in un bacile del medemo metallo, et il Gran Duca la baccia per confirmatione de' gli articoli; fatto cio, leggesi la lista de' presenti, che invia al principe straniero, e de

quelli, che hà destinati all' Ambasciatore e suoi seguaci, sino à gl' infimi servitori, atteso, che niuno parte da S. Maestà senza qualche regalo. Finalmente dopo un magnifico festino, s'assegnano alquanti gentilhuomini, che lo conduchino, e lo spesino. sino alle frontiere.

Bene è vero, che se l' Ambasciatore manca nella minima parte di ciò, che brama il Gran Duca, cgli è molto maltrattato e vilipeso, anzi ben battuto e condannato alla prigione. Simili o poco minori strapazzi provono gli Ambasciatori che senza prima ottenuta la licenza entrano nella Moscovia, come anco quelli, che da Principi di sospetta fede e poco amici vengono spediti, come tal' hora sono i Polacchi e ben spesso i Tartari e Turchi.

Per terminare questo breve racconto circa gli Ambasciatori, dirò, che fra le piu celebri ambasciate inviate al Gran Duca de Principi Christiani, anoverar si deve quella di Filippo⁽¹⁾ Pernstein Ambasciatore di Massimiliano II. Imperatore nel 1575, il quale abbenche solo 30 persone seco traesse, hebbe però per ordine della corte provisioni per il suo quotidiano vitto sufficienti à 300, oltre al Pristaw mandatoli nella frontiera co' carri e cavalli necessarii. In controllo poco dopo il Duca Demetrio Barone principale con cento cavalli, et doppo affettuosi complimenti per parte del Gran Duca, avvicinato alla città, ritrovò tre mila cavalli benissimo al ordine, con trè Commissarii Gran Signori, ciasche d'uno de' quali, con diverse forme espresse la gioja di Sua Maestà per la di lui venuta. Introdotto all' avdienza, vidde avanti al palazzo due mila archibugieri di bell' aspetto in ottima ordinanza. Altretanti stavano schierati nel cortile del castello. Stavano nella prima stanza 300 gentilhuomini, maggiore numero nella seconda, e due volte più nella terza,

tutti vestiti di broccato d'oro et adorni di finissimi zibellini con molte gioje. Nell ultima camera, sedevano à canto del trono 24 consiglieri, à dodeci per parte, due de' quali fattisi avanti all' Ambasciatore, lo condussero alla presenza del Czar, et uno dessi disse; Gran Principe, l' Ambasciatore del tuo carissimo e pretiosissimo fratello Massimiliano eletto Romano Imperatore ti fa riverenza. Dette queste parole, l' Ambasciatore piegate le ginocchia in terra, salutò il Czar, il quale humanamente risalutollo, chiedendoli, come stava la Maesta Cesarea; al che rispondendo l' Ambasciatore, col porgerli la lettera, aggiunse poscia il presente d'un maniglio, con cinquanta due diamanti assai grandi, sopra cui era posta un Imperiale corona di otto mila scudi. Commando il Czar, che sedesse l' Ambasciatore, dopo datali la mano à baciare, in una sedia riccamente addobbata dirimpetto à lui. Portava il Gran Duca un manto Imperiale, con una corona in capo, simile quasi al triregno del sommo Pontefice, mà di prezzo inestimabile. Il manto era tutto distinto di diamanti, rubini, smeraldi, et altre gemme, grande come noci, che appena poteva sostenere. Simile era l' abbigliamento del Principe suo figlio, eccetto, che teneva la corona di foggia alquanto differente, non in capo, mà sopra una banca, ne portava in mano lo scettro, come quello, mà un pretioso bastone de Padre.

Segui il banchetto Imperiale, in cui sedevano il Gran Duca, et il principe suo figlio soli in una tavola, co' i medesimi abiti, e con berette stupendissime, per i tanti e così gran rubini e diamanti d'incomparabile pregio. La tavola dell' Ambasciatore era discosta un passo. Servivano circa 100 gentilhuomini della bocca, li quali per ogni portata recavano 100 piatti d'oro

(¹) Lui stesso nella sua relazione si da il nome di Giovanni.

Hist. R. Mon. T. II.

An. 1673. colle vivande regie, e levandoli della tavola ponevanli sopra un certo banco di smisurata grandezza, l'uno sopra l'altro, senza curarsi, per maggior sfarzo, delle vivande, che v'erano dentro.

Di queste vivande, se ne ponevano sempre trè per volta alla tavola del Gran Duca, l'una per la bocca di Sua Maestà, l'altra porgeva al suo figlio, e la terza mandava all' Ambasciatore, facendoli spessissime volte dire dal trinciante ò coppiere, che il Gran Duca gliela mandava. Gli altri piatti distribuivansi, frà i gentilhuomini dell' Ambasciatore, che tutti sedevano alla medesima mensa, et frà gli officiali che l'assistevano, de quali sedevano sino à 200 in trè lunghissime mense.

Sei hore durò il pranzo, e per fine il Gran Duca levatosi da mensa, come anco l'Ambasciatore, diedeli colle proprie mani una tazza di certo liquore con molte espressioni di benignità.

Il giorno sequente rispose il Gran Duca all' ambasciata, confermando l'amicitia e corrispondenza da lui professata et dal Padre suo con l'Imperatore Romano, e nel partire dell' Ambasciatore, mandolli 320 pelli di zibellini in dono, ciascuna delle quali in Vienna vien stimata 200 fiorini, et in oltre lo fece liberalissimamente spendere e nobilmente servire, sino alla frontiera, come pure haveva fatto in tutto il suo soggiorno alla corte, il quale fù molto lungo, poiche prima d'havere l'audienza convenneli aspettare più di 50 giorni, se bene con molte civilissime scuse et espressioni per parte del Gran Duca, il quale facendo in quel tempo il digiuno et le devotioni quadragesimali, delle quali, come di tutti gli altri riti sacri è osservantissima quella pia e devota natione, stimavasi obbligato di non distrarsi in negotii temporali, ma d'attendere solo alle devotioni e visite de luoghi sacri.

Famosissima pure fù ne gli anni à dietro

l'Ambasciata del Duca d'Holsatia, spedita al Gran Duca di Moscovia et al Rè di Persia, ad ogg^{et}to d'introdurre un novello commercio di sete et altre mercantie per terra, trà la Persia, Moscovia et il suo stato. Due erano gli Ambasciatori il Crusio et il Bruchmanno, et il dotto e celebre Oleario teneva il carico di Segretario dell' Ambasciata, pari à cui, ne per numero, ne per qualità di persone, che formava come un picciolo essercito, con quattro pezzi d'artiglieria, che per grandezza traevano seco, ne per splendidezza d'arredi, ne per magnificenza de presenti e profusione di spese si mandò mai da verun Principe Christiano in provincie si remote. I ricevimenti honori e regali fatti dal Gran Duca furono corrispondenti; pomposissimo frà l'altre cose fù l'ingresso nella gran città di Moscuca, in mezzo ad un giusto essercito di venti e più migliaja di cavalli, tutti riccamente addobbati, speditigli all' incontro, con molte centinaia di nobilissimi Bojari, e frà essi, di molti Knez ò Duchi, tutti reggiamente addobbati. Mà del esito di quest' Ambasciata Moscovitica e Persiana, poco honorevole e meno proficno al Duca d'Holstein, sì per le difficoltà insuperabili di quel nuovo ideal commercio, si per l'imprudenza e temerità del Bruchmanno, che col suo fasto et alterigia irritò il Persiano e sconvolse gli affari, onde meritò di lasciare nel suo ritorno per guiderdone la testa sopra un palco, frà i giuste sdegni del suo Signore, non è questo il luogo di favellare.

Circa alla potenza e forze del Gran Duca, si per la difesa, che per l'offesa, uon è malagevole il comprendere quant ella sia, attesa la vastità de suoi dominii, numero innumerabile de' sudditi, l'assoluto commando sopra di essi, e la padronanza despotica sopra i terreni, robbe, vite, e beni di ciasche d'uno, senza imaginabile contradditione. Iperbolica pero stimo l'opinione del poco fa accennato Ambasciatore Pernstein,

che afferma potere il Gran Duca in 40 giorni mettere in campo 300 mila cavalli e centomila buoni archibugieri et arcieri. Che che si sia della brevità o lunghezza del tempo, nel radunare sì gran massa, egli è certo, che in questi ultimi anni contro il Rè Casimiro il Gran Duca presente ha condotto trè e quattro cento mila combattenti, co' i quali, non ostante la perdita sanguinosissima di piu battaglie, hà potuto conquistare quasi la Lithvania tutta, in cui consiste poco meno della metà del Polonico Impero, colle città famose e capitali di Vilna, Smolensco e Chiovia, coll' aggiunta delle nobili provincie del Ducato Severiense, e di Gran parte dell' Ucraina, che hor ancora sventolan le di lui insegne.

Sono obbligati tutti i gentilhuomini di servire personalmente, sotto pena di confiscatione de' beni, con proprii cavalli et arredi à loro spese. Rigorosa et esatta è la disciplina, fedeli le mostre, puntuali le paghe, puntualissima la distributione della quotidiana munitione, indispensabili le funzioni et essercitii, esemplari i castighi, imperdonabili le colpe, et non senza premio le attioni generose; universale poi, come già dissi, in tutti l'opinione, anzi certezza, che morendo o in battaglia, o in una piazza per lo servizio e gloria del Gran Duca, si vive in eterno; armi tutte, e per l'offesa e per la difesa di molto miglior tempra, che le spade e pugnali e di maggior calibro, che i morchettoni et artiglierie numerosissime, che riempiono gli arsenali del Czar, e con stupendo apparato numerosissime si traggono da tutti i suoi esserciti.

Sopra il tutto, irremissibile è la colpa del peculato, essendo enormità sopra ogni perdono la trasgressione in materia di denaro ne' tesoriери et altri, che maneggiano le pubbliche finanze. Si che vivo, forte e vigoroso mantenendosi sempre il nervo della guerra, ch'è il denaro, non

indebolito da privati abusi di chi l'amministra, An. 1672. e per altro ricco sempre de novelli et indeficienti spiriti somministrati dall' erario, non è maraviglia, che tanto valido si mantenga il corpo e la mole de gli esserciti e che tanto poderosi et efficaci riescono per lo più i sforzi di sì gran Prencipe; nel che conviene confessino i precipi e nationi Christiane più civili, di cedere, come in altre non poche cose, à quelli, che da loro barbaramente si riputano barbari; poiche frà noi abortiscono la maggior parte delle meglio concepite imprese, non tanto per la deficienza de' tesori all' inesplebile voraggine della guerra, quanto per la quasi sempre impunita, ne mai efficacemente impedita infedeltà de voracissimi ministri, che in un sorso assorbiscono et in un boccone ingojano, quanto bastarebbe à nodrire e sostentare legioni intiere, sicche divertito in dannati particolari usi il soldo militare, si soverte infelicemente, con danno irreparabile de' principi, ogni più saggiamente ordito disegno. A tal barbarie di non conoscere o non sapere ovviare à sì perniciosi inconvenienti non sono giunti ancora i barbari Ottomani o Moscoviti. Non si vedono perciò, anzi ne meno s'insognano, nelle mostre à passare la banca soldati finti e meramente titolari, pronti, come fra noi, ad allargare la mano, mà non già stringerla, nell' impugnare per il Principe la spada. Ne meno si fanno da i capitani e colonelli, roli di nomi, che non han corpo, e di soldati in carta, i quali con magico incanto di poche parole e sillabe di fantastici et ombra-tili guerrieri; che non hanno essere, sanno fruttare doppie e zecchini, a riempire le borse de gli offitiali, et insieme à vuotare il campo de soldati da vera fattione, tutto condeplorabile danno e pari ignominia de traditi dominanti. Non si veggono frà gli Ottomani e Moscoviti scheletri smunti et esangui, ombre d'huomini e non soldati, che riempiono le nostre schiere

An. 1672. per il difetto delle paghe e del pane, à quali soltanto resta di spirito, quanto basta per sospirare, ma indarno, le differite e per lo più smezzate mesate, ma non già per inferocire contro il nemico, appena bastando a reggere se stessi, anzi che ad atterare gli avversarii. Ne meno s'espongono al deriso e vilipendio le nudità de pezzenti fantaccini, ch'è sventolando le loro straccie, diventano scherno dell'aure, e seminudi e mal armati restano bersaglio dello scherno, non men che delle saette nemiche. Frugale è il vitto, ma buono e sufficiente del soldato Moscovita, il quale non combattendo colla fama come i nostri, riserba i spiriti e le forze contro il nemico. Non pretioso, ma atto a riparare dall'ingiurie è il vestito, e sopra tutto, vevoli sono le armi, sì di taglio, che di punta e da fuoco, et infallibili le paghe, che sono l'unico freno alla licenza e stimolo al valore militare.

Ogni settimana si fa la rassegna dell'esercito, con incredibile esattezza. Adoperavano già gli archi e saette, ma hora con mirabile destrezza, gli archibugi, fucili e terzette. Mai combattono, se non sono al doppio più forti del nemico. Non formano battaglione, ma serrati insieme con forza furore e gridi si lanciano contro il nemico. Nella marcia dividone l'esercito in cinque parti, cioè; avantguardia, battaglia, retroguardia, e due ali o siano corna. Con carri circondano e muniscono ogni sera il campo. Numerosissime sono negli arsenali l'artiglierie, et in un solo se ne contano due mila di gran calibro tutte di bronzo. Se dal cimento ritornano vittoriosi, raccolgan premii; ma se sono vinti, si frustano i capitani et officiali et si confiscano i beni. Non vagliano troppo nelle battaglie campali, nelle quali la pianura porge largo campo alla fuga. Poca arte hanno ne gli assedii. Ma nelle difese delle piazze et alloggiamenti, sono costanti et forti, si contro

il ferro e fuoco del nemico, che contro la fame, di cui sono tolerantissimi. E per poco terreno che li ricuopra si difendono bravamente, eleggendosi più presto volontaria la sepoltura, che di cederlo al nemico.

Si vale il Gran Duca assai della fanteria Alemanna e de gli officiali non solo Tedeschi mà Suedesi, Inglesi e Scozzesi, come anco de gl'Italiani, alettati con grosse paghe al suo servizio. Onde tiene sempre buon numero de stranieri ben sperimentati colonelli, frà quali con spetiale stima collocato in posto onorevolissimo nel comando della militia di Smolensco e nella gratia del Gran Duca presente si trova l'Illustrissimo Signore Paulo Mennesio, cavaliere d'illustre casato nella Scotia, spedito con titolo d'Ablegato al sommo Pontefice Clemente X, all'Augustissimo Imperatore Leopoldo, et alla Serenissima Veneta Republica, Signore per le cui degne virtù e talenti, giustamente si può dire, che il minore carattere che l'adorni, sia quello di rappresentare si gran Monarcha.

Le fortezze principali di questo stato sono quelli di Moscuca, Smolensco, Novogrod, Plescovia, Chiovia, Dunemburgo, Arcangelo, Casan, Astracan, Staniz, Alessandria, Iaroslavia, Lago-bianco, et altre in gran numero. Ma delle forze di questo Principe tanto basti.

Da quanto si è detto ben si deduce, quali siano le ricchezze et i tesori del Gran Duca, ne quali principalmente, non meno che nel numero et affettione de' popoli consiste la base d'ogni governo et la forza maggiore d'ogni stato, poiche all'oro tutto obbedisce e nulla cede, come al maggiore de' Numi terreni.

Il dire con un moderno autore, che l'entrata del Gran Duca consiste in 22 milioni di scudi, non sò qual fondamento habbi, e se ecceda, ò pur uguagli il vero. Otiosi per lo più vani et fallaci sono questi computi. Mi rido di quelli,

che al Gran Turco danno solo otto ò nove milioni di zecchini d'annua rendita, mentre tanto più liberali si dimostrano nel calcolare l'entrata di qualche Principe Christiano. Quello appresso di me è più ricco e potente, non che tiene maggior copia d'oro, mà che più puole et opera, sicome miglior è quel ordegno, che regge maggior mole e l'inalza. Ogn' uno vede, quali e quanti esserciti nodrisca il Gran Signore, et che niun Principe Christiano al certo habbia potuto reggere alli essorbitanti dispendii dello sforzato assedio di Candia. Ogn' uno sa, che alle vaste imprese de' numerosissimi esserciti Ottomani quasi mai è mancato il denaro, ne mai per questo capo sono ite à monte l'imprese, quantunque d'insuperabile arduità. E pure sono abissi senza fondo, che tutto loro di più d'un Monarca mai riempirebbe. Dunque à si palesi prove convien che ogn' uno si persuada, delle di lui ricchezze, più che à i calcoli dei computisti esteri. Hor, come s'è detto, puo il G. Duca nodrire esserciti di 400 mila combattenti, e condurli anco fuori dello stato à danno de' suoi nemici. Facciasi dunque la conseguenza dell'erario, da cui, come dall'anima, dipende il motto e la sussistenza di tanta gente.

Egli è certo, che nelle frontiere di Polonia, Livonia, Ucraina, Tartaria, Precopense et Asiatice, come anco a quelle del Persiano, tiene il Gran Duca sotto le insegne, anco in tempo di pace, per i necessarii presidii, et per assicurarsi dalle straniere incursioni, più di 100 mila fanti, oltre ad un smisurato numero di cavalli. Afferma l'abilegato poco fa nominato, che nella città e borghi di Moscuca, tiene vicino à 50 mila combattenti, e forse più, dieci mila de' quali più scelti e valorosi sono per la guardia della sua sola persona.

E incredibile la quantita de' vasi, piatti e tazze d'oro o d'argento della di lui credenza, che pure tutta non si vede, appena bastareb-

bero per trarla, trenta gran carri alla Tedesca. An. 1672. E pure in molte principalii città tiene differente e distinte credenze di poco inferiori. Il tesoro conservato nel castello reale di Moscuca, si di denari, che delle gioje, è inestimabile. Un Grau Duca, non hà molto tempo, vogliono, che dopo certa conquista, traesse seco trecento carra di denaro, con molt' altro argento et oro non coniato, di che però la fede sia appresso del più volte nominato Pernstein, e non appresso di me che di malgrado mi farei sicurtà di queste e simili propositioni et ingrandimenti.

Tiene questo principe molto modi di cavar denari, facendo egli soli mercantia per tutto il regno d'ogni cosa. Nella sola fiera, che si tiene ogn' anno ad Arcangelo, cava il Gran Duca 600 mila scudi della dogana. Le hosterie e mercanti da vino li rendono somme immense, come appare dalla sola città di Novogorod, ove trè hostarie pagano 4 mila scudi per una. Incredibile è la rendita del caviaro e delle pelli. Pochi anni sono, scuopri una miniera d'argento vicino à Tula sulle frontiere di Tartaria, da cui cava gran somme con gli operarii Alemanni, come anco da una miniera di ferro novellamente conosciuta. Poco spende fuori della corte, e gli huomini che manda attorno, quasi tutti il fanno à spese proprie. Anzi vuole l'accenato autore, che ne meno à soldati si dia paga, oltre alla munitione da guerra e da bocca; anzi che nell' andare e tornare dalla guerra paghi ogni soldato per ogni volta, circa mezzo giulio, il che serve anco per sapere il numero de' gli andati e ritornati.

Fabricò gia nella Livonia alcuni magazeni di sale, che fruttano ogn' anno un million d'oro, con gran danno della Francia, che sino all' hora smaltiva i suoi sali in quelle parti. Ma hora, che quasi tutta la Livonia obbedisce alla corona Suezese, non sò come vadino le cose in questa parte.

An. 1672. Manda gran copia di biade in Suezia, Danni-marca, Olanda, e similmente nel mar Caspio e mar maggiore, con gran quantita di cere, sevo, legnami, canepi, ceneri, et ogni sorte di pelli, ritraendo da queste indeficienti miniere e fiume d'oro, derivanti tutti nel suo erario infinite ricchezze.

Corrispondono i sudditi con somma esattezza il tributo, ma maggiore di tutti lo pagano quelli, che da Sua Maestà ricevono terreni, et à quali dopo la morte de' padri e parenti, ne vien confermata non senza molta decima la gratia.

Poco abbisognano i Moscoviti delle cose esterne, mà tutto il necessario hanno in casa. Onde tutto l'oro si proprio che straniero tengono in se, et indi, come i fiumi nel mare, lo tributano al publico tesoro, da cui poscia, con reciproche uscite, vien compartito in varii usi. Onde il corpo della Moscovia, con questa circolazione di sangue e communicatione vicendevole de spiriti, vigoroso si mantiene, se ben la maggior parte si conserva immobile e stagnante nell' immenso tesoro del Sovrano.

Genealogia e succinta historia de' Regnanti.

Vantansi i Gran Duchi d'esser usciti della stirpe d'Augusto, ma forse colla medema ragione si pregian gli Ottomani di trarre favolosa origine da Trojani. Piu probabile è l'opinione di chi li fa derivare da sangue Danese. Tutti convengono, che trè fratelli, chiamati Rurich, Sinachs, e Truor ebbero il commando di Novogrod da loro soggiogato con militie Danesi nell' anno di gratia 752, secondo Petrejo. Tocco à Rurich il principato di Novogrod, a Truor quello di Plescovia, et à Sinuchs il dominio di Bielozor; mancati i due minori, à Rurich rimase tutto l'impero.

A questi succedete Igor unico figlio, dopo la di lui morte cagionatali da un morso d'un serpente.

Ad Igor succedete Olga principessa sua vedova, donna guerriera che dopo molte vittorie portatasi à Costantinopoli, lavossi col sacre battesimo, assonse il nome d'Helena, e la prima introdusse la credenza Christiana Greca in Russia. Vuole Herbestein, ch'ella s'annoveri nel catalogo de' Santi.

Li succedè Svetoslao suo figlio gran guerriero vittorioso de Bulgari, mà sempre restio ad abbracciare la fede Christiana e materna.

Nacquero da questo trè figli Iaropelco et Olecco legitimi, con Volodimero figlio d'una damigella della sua consorte, à quali distribui l'Impero, e doppo molte prodezze, fu riddotta la città di Costantinopoli à pagare tributo. Lasciò, d'essere trà viventi, preso et ucciso a tradimento da Cures generale de' Greci, secondo Petrejo, per ordine di cui fù del di lui cranio fatta una tazza, con queste parole iscolpite; Cercando l'altrui, perdette il suo.

Ieropelco assali ben presto il fratello Olecco, il quale da suoi medesimi venne precipitato nella fossa del suo castello. Indi si scaglia contro Volodimiro, ma da lui vien cacciato, e poco doppo ucciso, lasciandoli in preda la sua consorte.

Vogliono che Volodimiro tenesse sei mogli legitime, et 800 concubine. Da Rocmilda figlia di Rocvold Signore di Plescovia sua prima consorte, hebbe Ieroslavio, Vsevoldo e due femine, oltre à moltissimi figli delle concubine. Dicono, che inviati a Costantinopoli ambasciatori all' Imperatori Basilio e Constantino, prese il battesimo, e col nome di Basilio cacciò le concubine, ripudio le mogli, e sposò Anna sorella dell' Imperatori sudetti nel 988.

Dopo la di lui morte Vsevoldo vinta la turba

di tutti i suoi fratelli, fra quali s'era dal padre diviso il Regno e uccisi fra essi Chlebo e Borisso, tenuti da Moscoviti per santi, ottene tutto l'Imperio della Russia.

Volodimiro suo unico figlio detto Monomaco regno dopo di lui, e dilatati ampiamente i confini, lascio d'essere mortale nel 1146, succedendogli il figlio, e poscia il nepote, i quali, per l'oscurita de fatti, lasciorono fra gli historici nelle tenebre il nome.

Indi regnò Gregorio Vsevoldovits nel 1237, che fu ucciso da Batti Kam de' Tartari de' quali tributaria restò la Russia per 260 anni, ricevendo i Principi dall' elettione de' Tartari, gli Ambasciatori de' quali venendo in Moscovia, il Gran Duca era obligato d'andare loro incontro, porre il piede a terra, offerire un piatto pieno di latte di cavalla, e leccare quello, che per sorte cadesse sopra il crine de' loro cavalli, poi condottigli nel palaggio, tenersi in piedi scoperto il capo, sedendo i Tartari Ambasciatori, et ascoltarli con tutta sommissione.

Hebbe trè figli; Fedor ò sia Teodoro, Alessandro, Andrea, che si suellorono gli uni gli altri, ma Daniel figlio d'Alessandro trasferì la residenza da Volodimera a Moscuca, e fù il primo, che assunse il titolo di Gran Duca. Giorgio Danilovits ò sia figlio di Daniel successe al Padre. Ma ben presto fù ucciso da Demetrio Michelovits, che s'impadronì dell' Impero. Portò il nome di Kalita, perche portava sempre la sacca piena di denari da distribuire à poverelli, e fulli per commando del Tartaro Kam troncato il capo.

Giovanni Kalita figlio di Giorgio ò Gregorio Danielovits fù surrogato dal Kam al trono, et ottene per favore la liberatione dal tributo.

Giovanni Iwanowitz ò figlio di Giovanni successe al padre, sebene alcuni lo fanno fratello e non figlio, questi di nuovo soggiacque al Tartaro giogo.

Demetrio Iwanowits, cioè figlio di Giovanni, An. 1672. scosse il giogo, e taglio à pezzi i Tartari, ricuoprendo la terra di cadaveri per lo spatio di 13 miglia, mà due anni dopo pagò il fio, vinto da essi, assoggettandosi pure all' antica schiavitù la Russia.

Basilio Dimitrowits nel 1357 s'impadronì della Bulgaria oltre alle sponde della Volga, e cacciò i Tartari, Hebbe un figlio per nome Basilio, mà sospettandolo per illegittimo, col supposto dell' adulterio d'Anastasia sua consorte, dichiarò successore Gregorio suo fratello.

Tuttavia regno doppo di lui Basilio, mà da figli di Gregorio venne acciecatò e deposto. Ribellati pero i sudditi da coloro, crearono Gran Duca il cieco Basilio detto Basilowits soprannominato Temnoy cioè tenebroso.

Giovanni Basilowits suo figlio sposò Maria figlia di Michaelè principe di Tveria, cacciò il suocero dal principato, occupò Novogorod, assogetto i Principi tutti della Russia.

Hebbe un figlio per nome Giovanni dalla prima moglie, dopo la cui morte, sposò Sofia figlia d'Emmanuel o secondo altri Tomaso Paleologo Principe della Morea, da cui hebbe gran prole, e non ostante tutte le sue conquiste, visse soggetto à Tartari lasciando nel 1492 la vita, mà poco prima ad instantia di Sofia, ne scosse generosamente il giogo. Distribui frà molti suoi figli il regno, lasciando principale suo successore Giovanni figlio della prima consorte. Mà la buona Sofia seppe fare in sorte, che il vecchio cangio di parere, e trasmise tutta la Monarchia primo figlio della stessa.

Regno dunque Gabriele Basilowitz, guerreggiò co' i Polacchi e Tartari, mà con gran perdita. Fù tiranno crudele, senza parola, lascivo, sanguinario de' fratelli, prese il nome di Basilio, e fatte venire 1500 donzelle, scielse la peggiore per consorte, fù chiamata Salome, figlia di Giovanni Suborovitz, la quale doppo molti

An. 1672. anni repudio come sterile, confinata in un convento, sposando Helena figlia di Basilio Glin-ski fratello di Michele, da cui nacque Giovanni Basilovitz.

Fù Giovanni Basilovitz il maggiore tiranno, che mai cingesse corona in Moscovia. Regnava quando il P. Possevino della compagnia di Gesù venne dal Sommo Pontefice spedito in Moscovia, à procurar la pace colla Polonia, e la riunione della Chiesa Rutena alla Romana.

S'impadronì di Casan et Astracan, stese i confini ne, Circassi 300 miglia oltre Astracan, assogetto la maggior parte della Livonia, tenne prigionì gli Ambasciatori del Rè Giovanni di Suetia, esposè 500 donzelle o donne nobili della Livonia in sua presenza alla libidine de' Soldati, poi le fece tagliare a pezzi. Doppo queste conquiste e barbarie si rese monaco, rinun-tiando a suoi due figli l'impero. Ma ripigliato ad istanza de' suoi il commando, doppo haver rimandati nudi i primi Ambasciatori spediti da sudditi, piu crudele che mai, s'insanguino nel sangue di molti nobili. Fece nel 1582 per forza la pace con Stefano Battorio Rè di Polonia, che haveva rovinata mezza la Russia. S'inhorridiscono li Historici al racconto inudito delle crudeltà di questo tiranno, che nel 1584 lasciò di vivere e di torre l'altrui vita nell' età di 56 anni.

Demetrio suo figlio salì nel trono, mà debole di capo à reggere tal diadema, cedete il posto a Boris Gudenow suo cognato, il quale tolse dal mondo, per mezzo d'un suo affidato gentilhuomo l'infelice Demetrio, e dopo un breve regno di Fedor fratello di Demetrio legitimo successore, che morì nel 1597, senza figli, assunse la dignità reale, eletto e promosso da grandi con sue occulte trame, abbenche in apparenza fingesse ricusare il commando.

Occorse in questi tempi un caso memorando, et una celebre impostura d'un monaco Mosco-

vita, chiamato Grisca Otropeja, nativo di Iaroslavia, nobile di nascita, ma mediocre di fortune, e perciò confinato in un Convento, di buone fratezze, d'ingegno sottile, disegnò portarsi al trono. Ito dal monastero al servizio del Duca Adamo Wisniowiecki Principe Litvano, della cui stirpe reale nasce il Serenissimo Rè Michele Wisnowiecki di Korybut, presente Rè di Polonia, ben presto s'insinuò nella di lui gratia, con gli assidui suoi serviggi. Ma un giorno battuto, per non so qual fallo dal padrone, e chiamato figlio di meretrice, Grisca valendosi a suo prò di tal disgratia, diede in un diretto pianto, dicendo, che se conosciute fosse il suo nascimento, non havrebbe tal trattamento. Curioso il padrone, ricercollo de suoi natali; all' hora francamente l'impostore; io sono, disse, figlio legitimo del Gran Duca Giovanni Basilovits, volle Boris Gudenow tormi la vita, col mezzo d'un suo fedele ministro, ma sostituito in mia vece da gli amici un altro simile a me, colla sua morte mi sottrasse. Ond' io dato alla fuga in queste straniere contrade sconosciuto mi condussi. Et ecco una croce d'oro smaltata di gemme, che mi fù appesa al collo nel mio battesimo. Il che disse con tal fermezza, e tante particolarità, che ritrovò fede appresso dell' innocente Adamo, e per tutto volo la fama, del ritrovato Principe Demetrio, a segno, che il regnante Boris esibì una gran taglia per haverlo vivo o morto. Mandato dal Duca Adamo per maggior sicurezza al Vaivoda di Sendomiria in Polonia, ottenne soccorso sufficiente per rientrare nel trono, con promessa di stabilire la Religione Cattolica nella Moscovia, e di sposare la figlia del Vaivoda subito restituito al regno. Occupa col di lui ajuto gran numero di città, solleva contra Boris i grandi, e lo riduce a morire di puro affanno. E sebene dalli Knez i Bojari li venne sostituito il figlio Fedor Borissovitz tuttavia mossi dalla prosperità

dell' armi di Demetrio i grandi, ben presto l'acclamorono Gran Duca e figlio legittimo di Giovanni Basilovits. Onde gionto coll' essercito alla reale Moscuca, rinforzato di moltitudine innumerevole di Moscoviti, prese il possesso. Subito diede all' infelice giovinetto Fedor segretamente la morte, pubblicandolo estinto di volontario veleno.

Indi chiamata la madre del vero Demetrio, che se ne stava relegata da Boris Gudenow in un monastero lungi da Moscuca, l'incontrò con gran corteggio, la ricevè et abbracciò, occorrendovi il di lei segreto consenso, come madre, honorandola ogni giorno da vero et ossequioso figlio. Ma accortisi i Moscoviti dalli sue maniere, ch'egli era il finto, e non il vero Demetrio, e detestando le nozze destinate col Polacco Vaivoda de Sendomiria, à cui mandava gran parte de' tesori del publico erario, mà molto più abominando la Religione Cattolica, che la sposa doveva portare in dote, per illustrare et arricchire la Moscovia, risolsero di spogliarlo del commando e della vita. Giunse in tanto la sposa con numerosissime squadre di nobili Polacchi, armati e capaci d'impadronirsi della città dominante. Dunque radunati i Knez e Bojari in casa di Basilio Szuyski, si posero in armi, attaccarono di mezza notte il castello, dormendo il Gran Duca et i Polacchi tutti. Impossessati della persona del Gran Duca e della creduta madre, l'obbligarono questa à giurare sopra un Crocifisso, s'egli era il vero Demetrio suo figlio, e saputo di nò, lo trucidarono, prigioniera rimanendo, col Padre e fratello, la Polacca principessa, sposa in un medemo tempo e vedova del Gran Duca, et esponendosi ad ogni oltraggio le di lei donne e donzelle, con la morte di 1700 nobili Polacchi, mentre dall' altro canto, il corpo del falso Demetrio, nudo e vilipeso, si strascinava al publico ludibrio et

Hist. R. Mon. T. II.

esseccatione per le piazze e strade avanti il castello. An. 1679.

Eletto et incoronato rimase il Knez Giovanni Basilovitz Szuyski nel 1606, ma appena salito il trono, li fù conteso dà un altro impostore Knez Grigorio Sciaposchi. Questi havendo nelle precedenti rivoluzioni ritrovati i sigilli reali, s'unì a due Polacchi e salvossi in Polonia, spargendo fama esser il Demetrio pocco prima ucciso. Soccorso da Polacchiò creduli ò bramosi di vendetta e di risentimento, rinovò le straggi e le tragedie di Moscovia, ottenendo contro il novello Gran Duca Szuyski tante vittorie, quante li dava battaglie, come se la vittoria fuggendo dalla bandiere di colui, arrolata si fosse sotto quelle di Knez Gregorio, al cui però come à principe di mal augurio e peggior sorte, fù strapato da Knez e Bojari lo scettro, confinandosi in un convento, et in vece di diadema ricevende corona monacale.

Per sfuggire le scambievoli gelosie e gare, terminarono i Grandi di chiamare à la corona un principe straniero, e l'offerirono à Vladislao primogenito di Sigismondo Rè di Polonia fratello del poco dianzi defonto Casimiro. Accettata l'offerta nel 1610, Giovanni Basilovitz Szuyski fu consignato prigioniero al Rè di Polonia, con alquanti Signori della sua famiglia, e morì poco dopo in Smolensco. Ricevuta la fede et omaggio da Moscoviti dall' essercito Polacco in Moscuca, divennero ben presto gli hospiti Polacchi insupportabili con le loro insolenze à cittadini, impatienti de' loro stupri et altre violenze, et per altro attediati della ritardata comparsa dell' eletto Gran Duca Vladislao. Talche tendendo il tutto à manifesta ribellione e rovina de' Polacchi, s'impadronirono questi delle piazze e bocche delle strade e disarmarono gli abitanti, i quali chiamati dalla campagna i paesani, et armati dal proprio furore, fecero di quelli un crudelissimo macello, men-

An. 1679. tre andean le case colle fiamme accese da Polacchi, li quali in due giorni ridussero in cenere tutta la città, con la morte di ben due cento mila. Il tesoro del Gran Duca, le Chiese, conventi, rimasero preda de' vinti insieme e vittoriosi Polacchi rimasti dalla stragge, rimandandosi in Polonia una incredibile quantità d'oro e d'argento e di pietre pretiosi. Ma i Moscoviti ancora hoggidi piangono un famosissimo alicorno arricchito di gran diamanti. Tale fù il bottino, che alcuni soldati riempirono le loro terzette di grosse e tonde perle.

Gionto alquanti giorni doppo, sotto il comando di Zacharia Lippenù un' essercito di Moscoviti, assediò i Polacchi nella fortezza di Moscua con molto loro danno, e gli astringe di uscire à patti da tutto il regno. Quindi dalli Knez e Bojari venne eletto nel 1613. Michel Fedorowitz figlio di Fedor Nikititz parente del tiranno Giovanni Basilovitz, il quale lasciata le consorte si vesti monaco, e venne poscia eletto Patriarca. Il figlio mite e pio regnò pacificamente, obligando il Patriarca suo Padre à sedere alla sua destra. Espugnò Smolensko à viva forza, pose à ferro e fuoco la Litvania, ripigliò Plescovia, conchiuse pace con Gustavo Adolfo Rè di Svezia, cedendoli gran parte della Livonia nel 1618. L'essercito del Prencipe di Polonia Vladislao eletto già Gran Duca espugno dall' altro canto molte piazze attorno Moscua, mà questo valoroso prencipe dall' ingresso de' Turchi nella Polonia divertito, trattenne il corso alle vittoriose sue armi. Mori il Gran Duca Michele nel 1645, nell' età di 46 anni, lasciando la corona al figlio Alessio Michelowitz.

Stato presente della Moscovia.

Siede presentemente nel soglio al governo di questo Impero Alessio Michelowitz d'anni 48

incirca, la parte maggiore de quali hà felicemente, se bene trà guerre e disturbi quasi continui, con maneggio prudente e prosperoso regnato. Principe, che al valore et isperienza militare, congiungendo le arti della più fina politica, perfettionate colla lunghezza del governo, non meno si rende con tali prerogative meritevole del titolo di grande huomo, che dell' honore conferitogli dalla natura di Gran Duca. Sagace discernitore de talenti e genii de suoi ministri, se ne vale con vantaggio. Attento alle occasioni di acquistare gloria et dilatare l'impero, saggia et opportunamente afferrolle per i capelli. Mite et piacevole, non solo con gli esteri, mà ancora co' i sudditi, pare, che in essi abolisca e cancelli l'odioso et insufferibile carattere di schiavo. Alieno dalle barbarie e crudeltà famigliari gia in quella regia, antepone l'amore all' odio de suoi popoli, detestando ogni tirannia sostenuta dalla forza e vantandosi, colle più soavi e benigne maniere d'esser tiranno si, ma solo de' cuori.

Sono tutte queste gemme più pretiose dell' Orientali, che adornano il diadema e manto del Gran Duca. Ma sopra tutte inestimabile si rende quella della pieta Christiana, che in lui risplende, e come il sole, con eccesso di luce eclissa le stelle, così surmonta impareggiabilmente il pregio d'ogni sua reale virtù. Scismatico di religione, pure non si dimostra nemico della Cattolica Romana. Venera il proprio Patriarca, mà palesasi propenso al culto del supremo Vicario di Christo. E forse il cielo hà riserbata la gloria al Santissimo pastore universale Clemente X, mediante l'eroica e sempre fortunata virtù di quel gran genio, che l'anima et intelligenza aggiratrice della mole dell' Ecclesiastico governo, cioè l'Eminentissimo et impareggiabile Cardinale Altieri, di riunire alla Chiesa Romana la Ruthena; accrescimento già per più secoli sospirato e con più missioni ten-

tato dal zelo amoroso de' Sommi Pontifici, i quali con questo solo acquisto risarcirebbero poco meno, che tutto il danno patito nello smembramento fatto della perfidia di Luthero, Calvino et altri moderni heresiarchi, di tante e si nobili provincie dell' Europa. A questa santissima impresa pare che il cielo si dimostri hora più propitio, che n'è tempi del tiranno Giovanni Basilowitz, e dell' accennato Padre Possevino, la cui opera utilissima, ancorche non fosse coronata dell' esiti felice, che dal mondo tutto non solo si bramava, mà si supponeva, Tuttavia die à vedere, che poteva sperarsi un tanto bene in congiunture simili appunto alle presenti d'un Principe di buona mente e che spontaneamente ricercando la corrispondenza del Vaticano, pare che porga la mano à chi con destra potente può ritrarlo dal baratro de gli errori. Et avvegna che la gratia si vaglia ben spesso della natura, per conseguire i più sublimi intenti, potrebbe essere, che l'interesse temporale del Gran Duca, à cui la Turchesca vicinanza più dannosa e formidabile si rende, li porgesse motivo d'essere meno restio, di ciò furono i suoi predecessori, a fervidi ajuti della Santa Chiesa, pronta ad aprire il seno per riceverlo nel proprio grembo, potendo nel medesimo tempo cooperare co' i più forti impulsi, accioche i precipi a lei ubbidienti congiongano con essi auxiliatrici le forze, contro chi à tutti minaccia irreparabile rovina.

Ne per essere questo un gran bene, devesi perciò reputare impossibile essendo debolezza d'intendimento l'annoverare frà le chimere tutto ciò, che eccede la misura dell' ordinario e dell' agevole. Non è abbreviata la mano dell' Omnipotente, e per sperare successo si glorioso bastano gli auspicii d'un sì santo pontefice, e d'un sì prudente e valoroso cardinale.

Pochi anni doppo assunto il governo, il Gran Duca Alessio Michailowitz, arridendo il Cielo

alla Moscovia, trà i fulmini e tempeste, che An. 1672. sconvolgean la Polonia, non meno lacerata con le intestini dissensioni de' Grandi, che afflitta con la sempre repullulante idra della ribellione de Cosacchi, sotto il Generale Chmielnicki et oppressa colle armi vittoriose di Carlo Gustavo ultimamente defonto Rè di Suetia, non meno che inondata da un nembo densissimo di Tartariche schiere, risolse di prendere l'occasione al pelo, e non mancare à se stesso, vendicando contra Casimiro gli oltraggi infiniti alla Moscovia, del Gran Ladislao di lui fratello fatti, e ricuperando in sì propitia congiuntura le smembrate provincie di Severia e Smolensco.

Intimata per tanto la guerra, con numerosi esserciti scorse la Litvania, l'Vcraina, la Podolia, e sinoltrò sino al centro di quel afflittissimo regno. Doppo vicendevole incontro di battaglie sanguinose perdute ò vinte, con infinita profusione d'oro e di sangue vicendevolmente sacrificato al furore di Marte, cedette la gran città fortezza di Smolensco à vittoriosi Rutheni, ò per viltà e felonìa de defensori, ò per valore e fortuna de gli aggressori. Vilna con tutto quasi il Ducato di Litvania, Chiovia con gran parte dell' Vcraina s'aggionsero à i trofei d'Alessio, il quale con trecento, e più mille combattenti, portatosi in persona à quelle gran conquiste, pareva, che seco traesse stipendiaria la fortuna, non mai trascurando, frà le di lei tante lusinghe et ossequii le arti più caute della prudenza. Onde meritamente riportò pregio, non meno di sàvio e politico principe, che di valoroso e fortunato capitano, si nel conservare saggiamente gli acquisti, che nel seggiogare fortemente le città e provincie, rimanendoli tuttavia nel tempo presente frà le mani doppo l'armistitio et indi la pace conclusa colla corona di Polonia l'importantissime piazze di Smolensco et di Chiovia colle provincie loro dipendenti, sebbene questa ultima città

An. 1673. dopo tredici altri anni, pare, debba in virtù del recentissimo trattato restituirsi à Polacchi; futuro, appresso di me, frà i contingenti contingentissimo.

Et in questo conviene che il Re Carlo Gustavo di Suecia, sebene di valore fù senza pari, ceda il vanto ad Alessio, poiche tutta havendo con animo troppo vasto abbracciata la Polonia, alla fine nulla strinse, rimandato dal valore Polacco, oltra il Baltico, per havere adoperata maggior forza e virtù nel conquistare, che arte et fermezza nel conservare.

Ne qui terminarò le glorie e fortune d'Alessio, il cui destino non solo si è dimostrato frà le guerre esterne superiore ad ogni altro, mà ancora frà l'intestine e domestiche rivoluzioni, che indussera due anni sono quella gran Monarchia poco meno che all' ultima agonia, e l'havrebbero al certo estinta, se la peritia di questo eccellente medico, e la mano franca di questo gran chirurgo, nel risecare ogni affettione, sanata non l'havesse.

Su le rive del Tanai habitano popoli guerrieri, Christiani, di professione guerriera chiamati Cosacchi Tanaiti, à distintione de Cosacchi Zaporoviani habitanti del Boristene, hor soggetti et hor ribelli della Republica Polacca. Ubbidiscono quelli al Moscovita, nemici giurati de Tartari e de' Turchi e con propria authorità eleggonsi il generale detto Attamanno, godendo sotto il Moscovitico impero privilegi e prerogative, quasi da liberi per la lontananza dal centro, e per lo valore indomito de suoi, e per la fedele difesa dalle Turchesche e Tartariche incursioni.

Avanzati nell' età poco men che decrepita trovandosi i due ultimi Attamanni, venne con publico applauso surrogato in loro vece Stefano Razin, giovane d'esperimentato valore nell' armi. Impatiente costui di trattenersi nell' angustie de' proprii confini, passato il Tanai,

assali e depredò senz' ordine della corte le terre Ottomane. Portatene a Moscuca le nove e le doglianze Turchesche, spinse il Gran Duca un generale con truppe et autorita di commissario per castigare il delinquente. Ma non trovato l'Attamano Stefano Razin, due soi generali subordinati provorno con pena capitale la severità del castigo. Acceso perciò di sdegno implacabile Stefano Razin, giuro vendetta, mà non stimandosi sicuro in quei confini, con poche migliaja de' suoi tento novella fortuna verso il mar Caspio, assalendo alquante terre e città del Persiano, non senza felice successo. Gonfiandoseli tanto più i spiriti, quanto che in aperta campagna battè e pose in fuga con inferiorità di forze ben 20 mila Persiani fatteseli incontro. Pervenute à Moscuca del Sofi di Persia li querele e proteste minacciose, scoppio lo sdegno del Gran Duca, vilipesa riputando, frà gli altri oltraggi la propria sovrana maestà e grandezza.

Risolutone l'esterminio, d'ambe le potenze Persiana e Moscovita, ritirasi Stefano appreso i suoi Cosacchi et alle sponde del Tanai, et al difetto della forza, supplendo con l'inganno sempre connaturale à i Greci, si vale d'un curioso e per lui felice stratagemma. Erasi poco prima nella città di Moscuca degradato dal Patriarca Costantinopolitano per varii misfatti il Patriarca di Russia, e rilegato in perpetuo bando in un remotissimo monastero sopra un lago, nell' ultimo Settentrione.

Per trama pure de Bojari e Gran Signori della Corte, nemici del giovane Prencipe, primogenito del Gran Duca, tentavansi insidie alla di lui vita, onde mal sicuro frà essi, e mal difeso dal Padre, forse di lui insospettito, cerca riparo alla pericolante sua salute. Informato di queste vicende di corte il Razin ricorre all' impostura, veste con abiti et insegne Patriarcali, un tale suo confidente, simigliante a quello

di età e di fattezze, fingendolo ricorso all' asilo de Tanaiti, per sottrarsi dalla persecuzione de gli empj. Coll' arte medesima pubblica l'arrivo appresso di se del giovinetto prencipe di Moscovia col tacito assenso del Padre, per assicurarlo dalla perfidia de' grandi, contro la di lui vita congiurati. Esposto al publico l'uno e l'altro, con mille viva di gioje, e d'allegrezza, s'acclama da soldati e popoli il prencipe, e con ossequiosi inchini si venera e quasi s'adora il Santissimo Patriarca de' Rutheni. Concorrono innumerosissime schiere de' soldati, contribuendo la credulità de' popoli sangue e sostanze per lo ristabilimento del loro pastore nella sede Patriarcale, e del Principe nel tronq; tanto più, che persuadevasi ogn' uno di fare gran sacrificio al padre. Con rapido torrente di vittorie scorre Razin et allaga le provincie. Tutto cede all' arte prima et alla menzogna e poi alla forza del rebelle. Sorpreso il Czar da improvviso spavento cede quasi al turbine, indarno lagnandosi di vedere risorgere contro di se la fedeltà stessa e zelo de' sudditi, discacciandolo dal trono, credevano di stabilirvelo.

Per tutto si fa stragge de' Bojari, vendicando il Razin nel sangue di coloro, gli supposti oltraggi inferiti alla persona del giovinetto prencipe. Già il fuoco accostavasi alla stessa città reale, non valendo le proteste, ne le destre degli esserciti del Gran Duca à spegnere le fiamme della ribellione vestita col manto della fedeltà. Mà opportunamente servendosi Alessio dell' arte, contro l'arte, parve che a sciorre il nodo scendesse appunto dalle nubi un nume. Chiama il Gran Duca dodici de i più affidati suoi servidore, tutti in disparte, senza che l'uno dell' altro punto sapesse, e con doni e promesse, per vie diverse gli manda travestiti alle rive del Tanai, accio scuoprano alli doi Attamanni o sia generali, che per vecchiaja furon deposti, l'impostura del Razin, palesino il pericolo del legi-

timo regnante, offeriscano il perdono, promet- An. 1672.
tano doni et honori a chi contro il ribelle brandira l'armi. Perirono molti di questi messi, caduti nelle mani del ribelle, ma bastorno i pervenuti al Tanai per recare il disinganno a li bravi Tanaiti e la salute all' Impero. Accesi li Attamanni di sdegno, che riscaldo le loro vene aggiacciate dall' età, radunano le militie, giurano nova fedeltà al Gran Duca, abjurano il ribelle, il quale in tanto ricevuta grande percossa dal Generale Moscovita, ritirato s'era in una piazza non lungi dal Tanai, meditando, d'assogettare parte della Moscovia à Turchi, per stabilire à se, sotto la loro protezione il principato, circa quel medesimo appunto, che lo Sdrino, Frangipani e Nadasti trattavano di chiamare i medesimi nell' Ungaria, fatalità sempre deplorabile de Cristiani di gettarsi spontaneamente nelle fauci, di chi pur troppo è avidod'ingoj arli. Mà volse il Cielo, che l'una e l'atra congiura cadesse sopra il capo de congiurati à beneficio della Christianità con pari successo per la pietà fortunata di Leopoldo Cesare, e per la felicità del Gran Duca Basilio, prencipi, che dall' uguale autorità del comando, e dalla somiglianza de' disastri e poscia prosperi avvenimenti, non meno che da i communi pericole, frà le minaccie de gli Ottomani, ben potrebbero prendere motivo, di congiungere i mezzi al fine della commun salvezza. Assediato dunque da suoi stessi Tanaiti Cosacchi il Razin, vivo cadde nelle loro mani, i quali ne fecero pretioso e saporitissimo regalo al Gran Duca. Otto giorni intieri duro la carneficina di quell' infelice, fatto spettacolo alla città di Moscu et all' universo, restando nel di lui sangue totalmente spenta la ribellione, e colla di lui morte risurgendo la pace et tranquillità publica. Giovine di bell' aspetto, di valore risoluto, di militar ardire, costante anco, sin alli ultimi periodi della vita, fra quelli orribili tormenti. In

An. 1672. somma di talenti tali, che nella scena del mondo sarebbe appunto fra gli eroi, se la fedelta, non la perfidia e l'ambitione animati gli avesse.

Poco più di due anni sono, da che scorse il Gran Duca si gran borrasca. Regna hora pacificamente, se non che l'agitano i nuovi sdegni contro la veracita Ottomana, la quale non contenta di Camienietz, presume anco d'impossessarsi di Chiovia posseduta da Moscoviti, e di tutta anco la loro Vcrainia.

Se alle di lui forze s'unissero concordi quelle de' Polacchi, quantunque afflitti et estenuati e quelle dell' Imperatore, a cui professa il Czar particolar propensione, potrebbesi sperare sollievo alla Christianita oppressa. Voglia il cielo secondare in ciò i voti de' buoni, e l'opere del Santissimo Vicario di Christo, il quale con quest' unione supererebbe le glorie di tanti suoi predecessori, che indarno la sospiravano. Che se

disprezzando i precipi si bella congiuntura, come per troppo si teme, vane et inutili sarebbero le nostre lagrime e le querele della posterita.

Dalla prima consorte hebbe il Gran Duca più d'una prole maschile e quattro bellissime figlie, che pur tutte vivono. Ciò non ostante, egli passò, anni sono alle seconde con una donzella di Smolensco eletta con le solite forme di simili elettioni, fra più centinaja, ch'erano il fiore della Russia. Più cose potrebbon dirsi di questo gran Principe, e massime circa i risguardi suoi con i potentati Cristiani, a quali ha spediti suoi ministri, e circa la guerra da lui ormai incominciata co' Turchi. Ma pur troppo è cresciuta la mole et il tedio di questi fogli, con somma velocita schiccheati, nel breve spatio di poche hore, senza che nemeno si siano concessi alquanti momenti per rivederli, et emendare i errori traseorsi dallo scrittore.

(*Albertr. ex codice manuscr. Bibliothecae Principum Aleriorum Romae. XIV. D. VII. Pag. 267.*)

CXIX.

An. 1678. Innocentii P. XI ad Palatinum Wolyniae. (Pro stabilitate armorum societate inter Ducem Moscorum et Regnum Poloniae.)

Паны Иннокенція XI къ Воєвода Волинскому, объ утвержденіи союза между Царемъ Московскимъ и Королевствомъ Польскимъ.

Dilecto filio nobili viro Palatino Wolyniae Innocentius P. P. XI.

Dilecte fili nobilis Vir etc, Cum a venerabili fratre Francisco Archiepiscopo Corinthi cognoverimus, quid ad stabiliendam inter Regnum

istud, Magnumque Moschorum Ducem, armorum, animorumque societatem, propagandamque in ejusdem ditionibus Catholicam Religio-

nem egerit, et assecuta sit Nobilitas tua, continere Nos non potuimus, quin ingens de huiusmodi facto gaudium nostrum testatum hisce tibi faceremus, uberesque eximiae pietati, zeloque tuo laudes tribueremus. Speramus enim Ordines istos prompte, ac alacriter in foedus consensuros, non solum Regno ipsi, sed universae etiam Christianae Reipublicae admodum salutare, validosque inde stimulos capturos ad immanes Turcarum conatus strenue retundendos, inclitque Nominis gloriam novis invictae fortitudinis documentis amplificandam. Magno-

pere autem cupimus ut pro loco, quem apud An. 1678. praefatos Ordines tenes rem vehementer urgeas, supremamque operi tanto manum imponi cures, merito, quod tibi apud Patriam, et apud universam Christianam Rempublicam maximum comparasti, cumulum additurus. Nobilitati interim tuae Apostolicam benedictionem peramentem impertimur. Datum Romae apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die XXXI. Decembris MDCLXXVIII. Pontificatus Nostri Anno tertio.

Ex Regesto autogr. litter. aēlic. Innoc. P. P. XI. An. III. pag. 181.

CXX.

Ejusdem ad eundem. (De eodem argumento).

О томъ же Памы къ тому же Воеводѣ о томъ же An. 1678. предислѣ.

Dilecto filio Nobili viro Palatino Wolyniae Innocentius P. P. XI.

Dilecte fili Nobilis Vir etc. Tam necessaria est ad infringendas immanes Turcarum vires, atque ad communem salutem in tuto ponendam, stabilis inter Regnum istud, Magnumque Moschorum Ducem armorum animorumque conjunctio, eaque ex tam opportuno foedere Catholicae Religionis incrementa sperare licet, ut tanti operis authores, ingentes sibi laudes merito vindicent. Cum itaque a Venerabili fratre Francisco Archiepiscopo Corinthi acceperimus, Nobilitatem tuam eximium in promovenda re tanti momenti studium impendisse, muneris

esse Nostri duximus, pietatem zelumque tuum praeclara literarum Nostrarum significatione prosequi, testatumque tibi facere, te non de Patria solum, ac Religione, sed de nobis etiam bene meruisse, qui libenter occasiones omnes amplectemur propensos hosce animi Nostri sensus luculentius declarandi Nobilitati tuae, cui interim Apostolicam Benedictionem peramentem impertimur. Datum Romae apud Sanctum Petrum sub annulo Piscatoris die XXXI Decembris MDCLXXVIII Pontificatus Nostri Anno Tertio.

(An. III. pag. 181.)

CXXI.

An. 1687. Ejusdem ad Supremum Cancellarium magni Ducatus Lithuaniae. (Gens Moschorum aggregata foederi contra Turcas.)

Тогоже Папы къ Литовскому Великому Канцлеру. О присоединеніи Москвитянъ къ союзу противу Турокъ.

Dilecto filio Nobili Viro Marerano Principi de Korielsko Oginsky supremo Cancellario Magni Ducatus Lithuaniae Innocentius P. P. XI.

Dilecte fili Nobilis Vir salutem etc. Cum ex dilecto filio Nostro Opitio Cardinali Pallavicino abunde cognoverimus, quae sint erga catholicam Ecclesiam, atque sanctam hanc Sedem Nobilitatis tuae studia, quamque impense curaveris Moschorum Gentem Sacro Christianorum Principum adversus Turcas foederi aggregare, gavisi admodum sumus, a literis, quas ad Nos dedisti oblatam Nobis occasionem fuisse commendandi obsequium, quod erga praedictam Ecclesiam, ac Sedem profiteris, uberesque tibi de opera, quam foederationi ipsi optatum ad exitum perducendae navasti, laudes tribuendi, neque enim dubitamus, quin magis etiam hinc

exciteris ad novas laudes comparandas, Nostramque voluntatem amplius quoque demerendam, cujus profecto in opportunitatibus, quae se offerent, luculenta a Nobis non desiderabis testimonia. Quod attinet ad animi grati significationes, quas ob evectos ad Cardinalitiam dignitatem, una cum Apostolico istic Nuntio, duos ex Polona Natione praeclaros Viros iisdem in literis ad Nos exarasti, excepimus eas perlibenter, qui interim Nobilitati tuae paterne prorsus benedicimus. Datum Romae etc. Die prima Martii 1687. Pontificatus nostri anno undecimo.

(An. XI. pag. 144.)

CXXII.

Innocentii P. XII ad Ignatium Guarent de Rall. (Ei di Regiae deputatione honore gratulatur).

Папы Иннокенсія XII къ Игнашю Гварентъ де Ралъ. Ап. 1697.
Поздравляетъ его съ отправленіемъ въ посольство
отъ Императора въ Москву.

Dilecto filio Ignatio Guarent de Rall Innocentius P. P. XII.

Dilecte fili salutem etc. Gavisus admodum sumus intelligentes ex literis quas filialis observantiae significationibus refertas Sexta Aprilis ad Nos dedisti deputatum Te a Caesarea Majestate ejusdem in Moscovia Ablegatum fuisse; praestantes enim dotes, quibus abunde praeditus es, accurate perpendentes in magnum Catholicae Religionis proventum cessuram hujus-

modi deputationem omnino Nobis pollicemur. Ut autem expectationi Tibi auxilium implorare non omitemus, dilecte fili, cui interim Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur. Datum Romae sub annulo Piscatoris Die 26 Aprilis 1697. Pontificatus Nostri Anno Sexto.

(Ex Regesto Brev. Anno VI. pag. 239.)

CXXIII.

Oratio habita Mense Aprili 1698 a Borisremet Magno Capitaneo Generali Czari Moscoviae coram Innocentio P. P. XII. Dum ei defert litteras Russiarum Imperatoris.

Рѣчь говоренная въ Апрель 1698 г. Болриномъ Борисомъ Петровичемъ Шеремешевымъ Папѣ Иннокенсію XII при отдачѣ ему грамоты Россійскаго Царя. Ап. 1698.

In Christo SSmo Maximo Divina Providentia Innocentio XII. Summo Romano Pontifici, Pa-
Hist. R. Mon. T. II.

tri Pastorum, Pastori Pastorum, infallibili Magistro Orthodoxae Ecclesiae Christiadum sup-

An. 1699. plico Borisremet quatinus Sanctitas Vestra ad Deum Trinum, Optimum, Maximum intercedere dignetur benedictionem Beatitudinis Vestrae supplici, et prolixè exoptabo.

Pridem etenim desiderabam videre famosissimam totius orbis Romam, nuncupatam civitatem Dei sanctam, et Reliquias sacras Principum Apostolorum Petri, et Pauli, quibus nihil altius complectitur integer orbis. Horum etenim beneficio singulari suffultus pro exaltatione Ecclesiae Dei contra hostes Crucis sanctae dimicans, plurimus retuli victorias. Quapropter tanti beneficii molem grato repensurus animo, statueram votum ad limina Vaticani eorundem Apostolorum sacris Reliquiis reddere quae par erat reverentia; demum summopere optabam videre Sanctitatem Vestram omni exceptione non modo majorem, sed et maximam personam, Vestraeque Beatitudinis sortiri benedictiones, et omne obsequendi genus reddere ipsi Sanctitati. In praesentiam jam positus in medio Sacri Quirinalis tot aestuans votis quot annis flagitabam meditatam meam devotionem, jam compos votorum summum, et sanctum sincero corde, intorta palpebra intueor Christi Vicarium, supplicans filiali reverentia Sanctitati Vestrae, quatinus meis, si justa peto, desi-

deriis annuere, benedictionesque suas elargiri, ac sacris commendatum orationibus Deo repraesentare, tanquam Clementissimus Pater, pro sua pietate dignetur. His peractis desideriiis, recepta jam a Sanctitate Vestra benedictione, decrevi in animo famosissimos Militantis Ecclesiae invisere Heroas, nimirum sacrum Militantium Ordinem, quibus ex professo luctari cum Ordine Sanctae Crucis placuit mihi in votis, quorum exemplo animatus eorundem facilius imitari possem fastigia. Unde etiam pro hoc conficiendo itinere, Serenissimi, ac Potentissimi Czaris, Magistri Mosey, Dñi mei Clementissimi Petri Alcainecer Majoris, et Minoris, et Albae Russiae Absoluti Domini et Heredis favorabilibus ad Sanctitatem Vestram per me comitatus litteris, has Beatitudini Vestrae, utpote Summo Vicario Christi praesento in eorundem Majorum auctoritatem, secundum solitam mutui affectus inter Principes Christianos, uti Pater erga meum Dominum Serenissimum, Majestatis Czariae benevolentiam; Sacra Caesarea Majestas Augustissimi Domini Leopoldi Divina Providentia Romanorum Imperatoris electi dignata est per me, uti Patri suo, Domino, et Pastori offerre favorabilissimas litteras.

Ex libro autogr. cui titulus: Varia. tom. 63. pag. 204. qui adservatur in Tabulariis Vaticanis.

CXXIV.

Relazioni del Ministro di Spagna a Vienna mandata a Roma 1698, 28 Giugno. (De Czarò Petro, deque pace cum Turcarum Tiranno incunda).

Abbiamo già qui il Czar di Moscovia, e la sua grande Ambascieria, che vanno scrocando le Corti straniere, e vedendo il mondo a spese altrui. Nell' ingresso delli tre Ambasciatori (che tanti sono) non vi fu cosa di straordinario, se non due compagnie di Dragoni, che precedevano. Tutti e tre non portavano che dodici Staffieri, e sette paggi, con livree buone alla francese, ma usate. Hanno due carrozze competenti, ma già usate, e sono state loro regalate in altre Corte. Si dolsero assai delle carrozze dell' Imperatore, che furono ad introdurli, poiché parvero loro poco ricche; ma poi si sono resi capaci che non le usa migliori Sua Maestà Cesarea. Ier mattina mi diedero del loro arrivo; onde mostrano di voler' essere visitati, e lo farò con tre buone e ricche carrozze, affinché in questa parte restino consolati.

Il Czar si mantiene incognito, ma credo che si farà presto conoscere con qualcuna delle sue solite stravaganze.

..... Il Czar, ed il Re di Polonia vorrebbero (per quello si dice) frastornare questi negoziati

Донесенія Испанскаго Министра въ Вѣнѣ, посланныя Ап. 1698. въ Римъ 1698, Іюля 28-го, о Царѣ Петрѣ, и о мирѣ который начертывался заключить съ Турецкимъ Султаномъ.

di pace, ma se i Turchi sostengono L'esibito, non potranno; perchè L'Imperatore e La Repubblica faranno con essi Czar, e Re quello appunto che fecero coll' Imperatore, e coll' Impero il Re Britannico, e gli Olandesi, cioè conchiudere S. M. Cesarea e Venezia la pace, et accordare che sieno anche in essa comprese La Polonia e Moscovia, se voranno entrarci entro tal tempo, e con tali condizioni. Ma io sempre dubito che i Turchi dicano da davvero, e massime se concessiranno che non sovrasta loro quest' anno pericolo rimarcabile.

... Si spera anche che i Polacchi ricupereranno Camminiez, o intiero, o poco demolito; e circa i Moscoviti non restava altro di accordare che la pretensione di un Castello, che pretendono dai Tartari, ma senza ragione, perchè essi Moscoviti non lo possegono. Parmi che i Polacchi, e Moscoviti si possano dire aggiustati col Turco, come Ella potrà vedere dai fogli annessi; e credo che lo stesso seguirà presso di questa Corte, e della Repubblica di Venezia, mentre i punti, che restano da soppire non sono capitali.

(Nuntiat di Vienna. Tom LXX. pag. 365, 366, 380, 384.)

CXXV.

An. 1707. Lettera scritta del Czaro di Moscovia a Papa Clemente XI portata del Principe Kurakino inviato dello stesso Czaro alla Santità sua. (Imperator Moscorum grates rependit Pontifici de foedere ejus opera secum inito a Poloniae Rege contra Suecorum Regem, eique ut Kurakino, oratori suo, fidem habeat, scribit.)

Письмо писанное Царемъ Московскимъ къ Клименту XI, доставленное посланнымъ отъ Царя къ Папѣ Княземъ Куракинимъ. Царь благодаритъ Папу за содѣйствіе его къ заключенію союза между нимъ и Королемъ Польскимъ противъ Короля Шведскаго, и пишетъ, чтобъ Папа имѣлъ довѣріе къ посланнику его, Князю Куракину.

Dei gratia Clementi XI, Domino Domino Papae dignissimo, Summoque Sedis Romanae Pontifici. Post expressam Pontificatui Vestro convenientem venerationem; compareo primario cum debita gratiarum actione coram Pontificatu vestro pro assistentia, quam Regno Poloniae Nobiscum stricte foederato contra Regem Sueciae communem hostem Nostrum, et ejus adhaerentes hucusque constantissime cum summa totius orbis aedificatione, et immortalis Nominis sui gloria Pontificatus Vester praestitit, ac consequenter in Nos tanquam principalem ejus foederatum eximii favoris, et insignis bonitatis suae particulares derivavit effectus, ac obligationes. Quibus nos omnimodem, et tempe-

stivam gratitudinem rependere cupientes, ad contestandam, et demonstrandam nostram devotionem, et propensionem mittimus ad Pontificatum Vestrum incognito Camerarium Nostrum, et Guardiae Subcolonellum Ducem Borisium Kurakinum, simulque enixe petimus, quatenus iis, quae Nomine Nostro referet, Pontificatus Vester fidem, ac benignas aures tribuere dignetur. Quod reliquum est Pontificatum Vestrum tutelae Omnipotentis committimus, prosperumque successum optantes, permanemus in immutabili amicitia, et affectu propensissimi. Datum Zolkeviae Anno millesimo septingentesimo septimo, Januarii 18 die.

Petrus.

(Ex libro autographo cui titulus: *scritture di Clemente XI. Polonia. tom 195. pag. 87. qui adservatur in tabulariis Vaticanis*).

CXXVI.

Breve scritto da Clemente P. P. XI in risposta alla lettera del Czaro, quare però non si volle ricevere dal Principe Kurakino per mancarvi il titolo di Maesta Potentissimo ac Magno Domino Czari et Magno Duci Petro universae magnae, parvae et albae Russiae autocratori, nec non magnorum Dominiorum orientalium, occidentalium et septentrionalium paterno avitoque Heredi, Successori, Domino et Dominatori Clemens P. P. XI. (De publico exercitio catholicae religionis in Russia ditionibus, de fundandis ibi domibus religionis ac Gymnasio a Iesuitis instituendo, de transitu per dictas ditiones Missionariis concesso grates rependit Pontifex, demum Russiaco Imperatori Kurakinum Ducem commendat).

Non facile explicare possumus quo gaudio Nobilis Vir Dux Borisius Kurakinus, quem Tuis ad Nos literis, Excelse, ac Potentissime Czare, in fidem eorum, que Tuo nomine expositurus erat ante aliquot menses Romam allegasti, dum uberrima Nobis reddidit testimonia Tuae erga Nos voluntatis egregiae, ac praeclarae, sed praesertim gratae ob rationem, quam a Nobis in rebus Regni Poloniae semel unitam semper hactenus servavimus, et adhuc quidem retinemus. Solatium vero longe majus ab eodem Nobis allatum est, ubi certiores Nos fecit, constitutum Tibi esse liberum, ac publicum Catholicae Romanae Religionis exercitium in universa Tua amplissima ditione permittere; imo iam annuisse, ut in civitate Tua Moscua nedum fundetur Conventus Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Cappuccinorum nuncupatorum, sed etiam ut erigatur Ecclesia, et domus pro religiosis Viris Societatis Iesu una cum Gymnasio ad eru-

Ошвъшное посланіе на Царское письмо, Папы Кли- Ан. 1707. мента XI, кошорое однакожь Князь Куракинъ не хотѣлъ принять, за непроисаніе въ ономъ всего шишула Царскаго, и именно Его Величеству Державнѣйшему Великому Государю Царю и Великому Князю Петру всея великія, малыя и бѣлыя Россіи самодержцу и великихъ Государствъ восточныхъ, западныхъ и северныхъ отчичу, дядичу, наследнику и обладателю Климентъ Папа XI. Папа благодаритъ Царя за данное имъ позволеніе къ свободному отправленію Римско-католическаго Богослуженія въ Россіи, къ основанію тамъ Монастырей и Церквей Католическихъ и Гимназій, учреждаемой Иезуитами; также за пропускъ чрезъ Его владѣнія Миссіонеровъ, и отзывается съ похвалою о Князѣ Куракинѣ.

diendam bonis litteris, et instruendam Christianis moribus Iuventutem, quod consilium magnam profecto Tuis populis utilitatem est allaturus. Cumulus tandem laetitiae nostrae adjunctus est, cum Ille idem Tuo nomine pollicitus est, apertum deinde, tutum ac liberum fore transitum per ipsas Tuas ditiones Missionariis ad annunciandum Christi Evangelium ab hac Sancta Sede ad Sinarum Imperium, et ad alia Regna orientalia immittendis. Proitemur itaque, post gratias Deo humiliter actas, hac omnia cor nostrum Tibi, Potentissime Czare, magnopere obstrinxisse, ac excitasse in Nobis desiderium declarandi publicis ac congruis significationibus plenitudinem gaudii Nostri, quod tunc sane erit, cum documenta eorum, que idem Dux a Te omnino speranda ac expectanda esse affirmavit, ad manis Nostras pervenerint. Ceterum omnis aequitas postulat, ut Tibi testemur ipsum Ducem magnam probitatis ac prudentiae laudem

An. 1707. *morum suorum integritate, et gravitate hic ab omnibus retulisse, ac animum nostrum sibi peculiari modo conciliasse. Quod superest, Deum Patrem luminum impense rogamus, ut lucis suae radios Tuae menti propitius infundat, et Te perfecta charitate Nobis, et Catholicae Ecclesiae conjungat. Datum Romae apud Sanctam Mariam Majorem sub annulo piscatoris Die XVIII. Octobris MDCCVII. Pontificatus Nostri anno septimo.*

ex libro autographo, cui titulus: Scritture di Clemente XI. Polonia. tom 195. pag. 88. qui adservatur in tabulariis Vaticanis.

CXXVII.

An. 1707. *A Monsignor Nuncio di Polonia. (Primus Pontificis administrator scribit Nuncio Poloniae, ut velit colloquio, quod inter Regem Poloniae et Ducem Moscoviae habendum erit efficaciter interesse; item de his quae scripserat Pontifex eidem Duci, deque ipso Duce Majestatis titulo decorando, ac de Nuncio ei mittendo),*

Павскому Нунцію въ Польшѣ. Первый Министръ Папы пишетъ Нунцію, чтобы онъ употребилъ содѣшвіе свое въ переговорахъ между Королемъ Польскимъ и Царемъ Московскимъ; извѣщаетъ его также о томъ, о чемъ писалъ Папа къ Царю, и что Папа даиъренъ Царю прислать шишуль Величества, и послать къ нему Нунція.

Sentendosi potere in breve succedere che il Re Augusto si abocchi col Czarò, ha quindi preso motivo Nostro Signore di scrivere alla M. S. un Breve speciale, quale V. S. Rina trovera fra gli altri, che se le mandano, per eccitarla, e pregarla efficacemente a volere in tale abboccamento vigorosamente adoprarsi collo stesso Czarò, perchè alla fine voglia promulgare il Diploma da lui promesso alla Santità Sua sopra il libero, e publico esercizio della Religione Cattolica ne suoi dominii. Affinché Ella resti pienamente informata sù questo affare, e possa fruttuosamente impiegare tutta la sua opera per condurlo a quel felice fine, che si desidera, è necessario che sappia, correre già il terzo anno, da che il medesimo Czarò mandò in Roma il Principe Kurakino suo Inviato, per ringraziare la Santità Sua della condotta sino a quel tempo

tenuta negli affari della Polonia, e per pregarla a volerne continuare anco in avvenire la pratica specialmente ad esclusione della Regia-ricongnizione pretesa dal Palatino di Posnania. Soddisfece pienamente l'Inviato suddetto a tale commissione; e in oltre in vigore della lettera credenziale, che presentò, scritta alla Santità Sua dal Suo Padrone, di cui V. S. Rina riceverà annessa la traduzione, aggiunse che il Czarò desideroso di rimostrare non solo con parole, ma anco cò fatti la propria gratitudine alla Santità Sua, oltre la risoluzione già presa di accordare il transito per la Moscovia alli Missionarii, che si mandano dalla Santa Sede nella Cina, e altri Regni Orientali, e oltre l'assenso già dato di potersi fondare in Mosca un Convento di Frati Cappuccini, e insieme di potervisi erigere una Chiesa, e Casa da Padri della Compag-

nia di Gesù con scuole pubbliche, per instruire nella pietà, e nelle lettere la Gioventù secondo il loro Istituto, avea determinato di permettere con suo speciale Diploma il libero, e pubblico esercizio della Religione Cattolica in tutti li suoi vasti dominii. Può ben persuadersi V. S. R^{ma} con qual gradimento fosse allora accolta una tale offerta dalla Santità Sua, e altresì con quale ansietà ne abbia da quel tempo attesa, e ora più che mai ne attenda l'adempimento; giacché nella condotta successivamente tenuta dalla Santità Sua in cotesti affari a Lei ben nota e intieramente uniforme à desiderii del Czar, l'ha si bene meritato, e lo merita. Merita però altresì la Santità Sua che il Re Augusto per l'istessa ragione s'interesse fortemente a procurarne l'effetto. Animisi dunque V. S. R^{ma} a promuovere con tutto il zelo, e vigore un affare a cui tanto assiste la giustizia; non lasciando di aggiungerle, che la Santità, per darle la maniera, quanto mai può dal canto suo, di agevolarne il buon successo, Le permette di potere assicurare chiunque occorrerà, dimandandosi dal Czar l'accennato Diploma alla Santità Sua con sua lettera, in cui invece di quelle parole *Dei gratia*, che si vedono in quella recata dal suddetto Inviato, dicasi, *Sanctissimo*, o *Beatissimo*, e in luogo dell' altre *Pontificatus Vester*, dicasi *Sanctitus V^{ra}*, qual titolo siccome davasi anticamente a tutti li Vescovi, così oggi non si controverte al Papa dagli istessi Principi

infedeli, o non Cattolici. Sua Santità all'incontro nella risposta, che darà al medesimo Czar, oltre li titoli concertati col suddetto Principe Kurakino quando fù in Roma, aggiungerà l'altro della Maestà tanto bramato dal Czar, che non è mai stato datò à Czari da alcuno de Predecessori della Santità Sua, e che dalla Santa Sede non costuma darsi ad alcun Ré, o Monarca, che non sia unito alla Chiesa Romana. Di più la Santità Sua non avrà difficoltà di mandare un Nuncio Apostolico allo stesso Czar, come si pratica con l'Imperatore, e con li Ré Cattolici, ognivolta che all' incontro resti precedentemente accordato che il Czar faccia a tal Ministro l'istesso trattamento, che si fa dall' Imperatore, e da i Ré alli Nunzii Pontificii. Si persuade Sua Santità che Monsignor Arcivescovo di Gnesna, e Monsignor Vescovo di Cuivia pienamente informati delle intenzioni, e promesse del Czar, e che oltre il debito del loro carattere per tutto ciò, che puo essere di vantaggio alla nostra Religione, hanno si speciali obbligazioni alla Santità sua, non mancheranno d'impiegare tutto il credito, che hanno col medesimo Czar, perche abbia senza maggiore indugio a secondare le brame giustissime della Santità Sua. Non lasci Ella dunque di valersi anche dell' opera loro per ben condurre un affare, che tanto può accrescere il merito de suoi servigi, e tanto può rendere memorabile il suo nome negli annali della Chiesa.

An. 1707.

(Ex libro autographo: Scritture di Clemente XI. Polonia. Tom. 195. pag. 85. qui adservatur in Tabulariis Vaticanis).

CXXVIII.

An. 1707. Excerptum ex responso Serenissimi Czari ad punctum instructionis statum reipublicae dato in conventa generali Lublinensi, respectu eliberationis Illustrissimi et Reverendissimi Dni Archiepiscopi Leopoliensis. 7 Junii 1707. (De Archiepiscopi Leopoliensis captivitate, ac judicio Pontificis a Russiarum Imperatore ejusdem causa deferenda).

Respectu Archiepiscopi Leopoliensis Sua Majestas Czarea non potest aliam dare resolutionem, nisi quemadmodum scripsit ad Rempubli- cam in litteris suis, quod eundem in omni commoditate detineri demandabit. Super quo scriptum est ad summum Pontificem, proponen-

Ошвъашъ Царя на старшью Инструкци Польскаго сей- ма въ Люблинѣ, касательно освобожденія изъ подъ стражи Архіепископа Львовскаго, отъ 7 го Юня 1707. О задержаніи подъ стражею Архіепископа Львовскаго, и о преданіи дѣла сего Царемъ Россій- скимъ на судъ Павъ.

do quod Sua Czarea Majestas vult eundem ju- dicio Summi Pontificis reddere; interea con- servabitur in aresto, et quando resolutio erit a Summo Pontifice, juxta eamdem Sua Czarea Majestas procedere vult.

(Ex libro autographo: Scritture di Clemente XI. Tom. 194. Polonia. pag. 323.)

CXXIX.

An. 1708. De difficillima liberatione Archiepiscopi Leopoliensis, eo quod in partes Siberiae jam in exilium actus fuerat.

Illustrissimo Signore.

Mi ha trovato ancora qui l'umanissimo dis- paccio dell' E. V. delli 31 del passato, giacchè attendo di regolare la mia mossa da quella, che farà di Vienna Monsignor Spinola, a cui lascerò in scritto una memoria di quanto ora riguarda il ministero, in che ha luogo il debito

О затрудненіяхъ къ освобожденію Архіепископа Львов- скаго, потому что онъ уже сосланъ въ Сибирь.

del defonto Monsig^{re} Vescovo di Posnania, e la prigionia di Monsig^{re} Arcivescovo di Leopoli, il quale non dovrà sperare la sua libertà, o con segna a Nostro Signore, mentre, come ebbi l'onore di scrivere colle passate all' E. V., è stato inviato in esilio in Siberia, e quando il Czar lo volesse consegnare, non sò se avrà alcuna sicurezza per il suo trasporto dal Rè di Svezia, e molto meno se potrà essere assicurato

della immancabile estradizione dalla parte del Czar; giacché sento, che neppure i repubblicisti abbiano con esso corrispondenza; tuttavia sin tanto che rimarrò qui non ometterò nell' uno e

l'altro affare diligenza alcuna per ubbidire agli An. 1708. ordini benignissimi dell' E. V., alla quale faccio profondissimo inchino.

Di V. E.

Trouppau 23 Gennaro 1708.

Umilno Devno et Oblno Servit^{re}.

Giulio Arcivescovo.

(*Ex libro autogr. Scritture di Clemente XI. tom. 194, Polonia. pag. 322.*)

CXXX.

De liberatione Archiepiscopi Leopoliensis.

Объ освобожденіи Архiepiscopa Львовскаго.

An. 1708.

Monsieur.

J'ay reçue la lettre, que Vous m'avez écrit le 28 de Janvier. C'est mon unique plaisir, non seulement devoir, de satisfaire aux ordres de Sa Sainteté, et je Vous prie, quand Vous aurez ce bonheur d'être aux Pieds sacrés de Sa Sainteté, de l'assurer, que je ne souhaite rien autre tant, que de rencontrer des occasions, pour pouvoir temoigner mon obeissance aux volontez de Sa Sainteté, et mon empressement pour le service du Saint Siege. J'ay fait tout ce que j'ay pu, ensemble avec S. A. Monseigneur le Primat pour la delivrance de Mr. l'Archeveque de Leopol, tant par les instances publiques, que particulières auprès de Sa Majesté Czarienne. Enfin ledit Mr. l'Archeveque est depuis plusieurs semaines à Minsk en Lithvanie, pour être echangé pour le Prince Dolgoruki pris

par les Suedois auprès de Narva. Il auroit été a souhaitter par toutes sortes de raisons, qu'il eût été delivré de la manière, que Vous marquez dans la Votre (que j'aurois bien voulu avoir reçue il y un an, avec cette explication de l'intention de Sa Sainteté) et selon que le Czar avoit donné la declaration, comme Vous verrez par cet extrait, que nous avons communiqué d'abord a Monseigneur Piazza avec des informations necessaires; mais voyant qu'on n'y donnoit pas la main selon nos informations sinceres, passant pardessus toutes les considerations, nous avons taché, d'une, ou d'autre maniere de tirer des mains de Moscovites Monseigneur l'Archeveque, qui je crois presentement est deja libre, et cela est sûr, Dieu le sçait, par notre proposition entreprise, et recommandations pressantes, que Nous avons employé pour Nous attirer la benediction de Dieu, et procurer cette satisfaction à

An. 1708 Sa Sainteté, ressentant, comme Nous devons, tété. Je suis avec une particuliere estime e les obligations pour tant de graces de Sa Sain-

Monsieur

Votre tres affectionné, et tres obligé serviteur
Szembek.

Vice Canc. de la Courone.

A Ollmuntz le 29 de Fevrier.

(Ex libro autogr. Scrittura di Clemente XI. Tom. 194. Polonia. pag. 324.)

CXXXI.

An. 1708. Copia litterarum ab Illustrissimis Dominis Ministris Czareae Majestatis ad celsissimum Principem Primate[m] Regni Poloniae de data Lebedino die 22 Septembris styl. veter. 1708 scriptarum. De conditionata restitutione Archiepiscopi Leopoliensis; de libero catholicae religionis exercitio in Moschoviticis ditionibus promisso; deque ibi rebus politicis bene se habentibus, ac de copiis Volhyniam missis.

Celsissime Princeps.

Ex litteris Celsitudinis Vestrae, quas de data Olomutii 19 Novembris accepimus, constat Nobis de sincera, et immutabili applicatione Celsitudinis Vestrae pro manutenendis commodis colligationis Serenissimi Czari Domini Nostri Clementissimi cum Republica. Quapropter, praemisso debito honore magno nomini Celsitudinis Vestrae, quemadmodum Nos summopere obligatos esse testamur, ita pro ministeriis Nostri omnia in eisdem litteris Celsitudinis Vestrae contenta Suae Czareae Majestati deferre non intermisimus. Super quibus recepta sufficienti declaratione, praesentibus notifi-

Переводъ письма Министровъ Царскаго Величества къ Князю Приясу Королевства Польскаго, азъ Лебедина 22 Сентября 1708 г. стар. стила. О условіяхъ, на какихъ освобождается Архіепископъ Львовскій; о общаиномъ свободномъ вѣроисповѣданіи Римскихъ католиковъ въ Россійскихъ владѣніяхъ; о успѣшномъ ходѣ дѣлъ полнмоческихъ, и о войскахъ, посланныхъ въ Волынь.

camus; quod Sua Czarea Majestas ad petitionem Romani Pontificis, et ad dignissimam interpositionem Celsitudinis Vestrae consentit super liberatione Domini Archiepiscopi Leopoliensis, dummodo etiam Rex Sueciae liberet virgines filias Illustrissimi, et Excellentissimi Domini Oginski Capitanei Generalis Ducatus Samogitiae per Suecos in captivitatem adductas, et quod, habita assecuratione de liberatione earundem virginum, statim ad praefatum Dominum Capitaneum Samogitiae dictum Dominum Archiepiscopum Leopoliensem mittere declarat. Ratione diplomatis super libero exercitio religionis catholicae scripsimus antecederet ad Illustrissimum, et Excellimum Domi-

num Procancellarium Regni, quatenus copiam, seu formam hujusmodi diplomatis Nobis transmitti dignaretur; qua habita, hujusmodi expeditionem expedire non tardabimus. Nunc autem adjungimus, quod hic progressus nostri sunt in bono statu; nam et hostis per exercitus nostros continuo infestatus, nullum aliud commodum lucratur, praeter quotidianam ruinam exercitus sui, et proditio Mazeppae (prout antecedentibus litteris nostris notificavimus Celsitudini Vestrae) nec Nobis nocere potest, nec Suecis quidquam prodesse: siquidem Cosacos nec precibus, nec minis ad adhaerendum sibi inducere valet, quin imo etiam illi, quos secum abduxerat, jam ferme omnes ab eo recesserunt. Quapropter speramus quod, auxiliante Domino Deo, communis noster hostis in brevi tempore succumbet. Et quamvis ipse hujus spei, quod Leszcynski (prout ad ipsum misit mandata) debeat illi venire in succursam; tempestive tamen his Sua Czarea Majestas obvian- do, ad manutenendum in simultaneis colligati- onis commodis Illustrissimum et Excellentis- simum Dominum Palatinum Belsensem cum exercitu Regni, dignata est mittere in Volhy- niam tresdecim legiones regularis, et selecti militis sui, tam peditum, quam equitum, cum strenuis generalibus suis, quarum specificatio- nem in adjunctis Celsitudini Vestrae transmit- timus, rogando Celsitudinem Vestram, quate- nus ista Illustrissimis, et Excellentissimis Do- minis Episcopo Vladislaviensi, et Procancellario Regni communicare dignetur: et hic exercitus noster facile intentionibus hostilibus offensive, et defensive obviare poterit. Id tantum restat, quatenus Celsitudo Vestra autoritate sua Primatiali efficere dignetur, ut Serenissimus Rex Augustus reditum suum in Poloniam acce-

leret, et ut Respublica firmiter circa foedus An. 1708. cum Czarea Majestate initum manuteneatur, non permittendo ullas communibus commodis contrarias consequentias, donec gloriosa, et fructuosa pax per arma Sua Regiae Majestatis utrique nationi comparetur. In quo magnam spem collocando, hoc unicum in votis habemus, quatenus actu demonstramus, quod simus in quolibet loco

Celsitudinis Vestrae etc.

Specificatio Exercitus ad succursam in Polo- nia designati.

Legiones Peditum.

Luceorensis, Rosanensis, Czernichoviensis, Woronensis, et de Czernichow Szarfow, et Le- gio Granadigerorum.

Legiones Equitum.

Kazanensis, Astrachanensis, Permensis, Ro- stoviensis, (et illae legiones, quae jam cum Ge- nerali Inlandt prius in Poloniam abiere) Plseo- viensis, Kaporiensis, Custiensis.

Commendam habebunt supra divisionem hu- jus exercitus Generalis Feld-Mareschal Lieüt- nant Goltz, Generalis Lieütnant Princeps Gal- lichin, Generalis Lieutenant Fluck, Generales Majores Gordon, et Wolkonski, ac Brigadier Balk.

Supra descripta copia litterarum Ministro- rum Serenissimi Czari Polonico idiomate scrip- tarum, et in latinum fideliter versarum con- cordat cum suo vero, et authentico originali. Vidi, legi, confrontavi, concordare adinveni, et collationavi. Olomutii hac die vigesima sep- tima mensis Februarii Anno Domini millesimo septingentesimo nono. De quo fidem facio.

Jacobus Strykowski Publicus Sacra authori- tate Aplica Notarius mppa.

(Ex libro autogr. Scrittura di Clemente XI. Tom. 194. Polonia. pag. 319.)

CXXXII.

An. 1708. Copia litterarum Serenissimi Czari ad Celsissimum Principem Primatem Regni Poloniae. Lebedino die 23 Septembris St. Veter. Anni 1708. scriptarum. (Magnus Moschoviae Dux Principi Primati, a quo sperat suo et Reipublicae Poloniae Bono consultum iri, morem gerit, ut a Ministris intelliget, in postulatis ejus.

Переволь письма Его Царскаго Величества къ Князю Прямасу Королевства Польскаго, изъ Лебедина 23 Сентября 1708 г. стар. стиля. Царь Московскій, въ надеждѣ, что то послужитъ къ пользѣ его и рѣчи Посполитой Польской, согласенъ исполнитъ по просьбѣ Прямаса, какъ ему будетъ объявлено Министрами Царскими.

Celsissime Princeps.

Litteras Vestrae Celsitudinis ad Nos scriptas recepimus, quarum lectis contentis, mandavimus ut in desideriis Vestrae Celsitudinis fiat satisfactio, quod fusius intelliget a Ministris Nostris. In reliquo ejus sumus spei quod Celsitudo Vestra omnem addet operam iis negotiis, quaecumque ad commune Nostrum cum Republica spectant commodum. Et bonam valetudinem Vestrae Celsitudinis divino reponendo tutelae, manemus.

Petrus.

Supradicta copia litterarum tam Serenissimi Czari, quam Ministrorum ejus, quorum litterae inferius separatim exscribuntur, polonico idiomate scriptarum, et in latinum fideliter versarum, concordat cum suo originali. Vidi, legi, confrontavi, concordare adinveni, et collationavi. Olomutii hac die vigesima septima mensis Februarii, Anno Domini millesimo septingentesimo nono. De quo fidem facio.

Iacobus Strykouski publicus Sacra auctoritate Apostolica Notarius m^{pp}a.

(Ex libro autogr. Scritture di Clemente XI. tom. 194. pag. 319.)

CXXXIII.

An. 1709. Copia litterarum a Ministris Czarae Majestatis ad Pro-cancellarium Regni Poloniae ex castris ad Szumy die 6 Ianuarii styl. vet. 1709. (De mutuo negotiorum commercio servando, deque militaribus copiis in Volyniam missis ad hostium audaciam retundendam).

Копія письма Министровъ Царскаго Величества къ Вицеканцлеру Королевства Польскаго изъ лагеря подъ Шумами. 6 Января 1709 г. стар. стиля. О продолженіи дружескихъ сношеній, и о войскахъ посланныхъ въ Волынь, для отраженія Непрiятели.

Cum estimatione Personae Excellentiae Vestrae agnoscimus sinceram ejus applicationem

in manutenendis communibus Suae Czarae Majestatis Domini Nostri Clementissimi cum

Serenissima Republica negotiis: ac proinde circa testificationem teneritudinum Nostrarum, prout magnopere sumus obligati pro informatione de negotiatione Illustrissimi Gubernatoris Cracoviensis a parte adversa in re combinationis Celsissimi Principis Primatis, et totius Illustrissimae Domus Excellentiae Vestrae, ita petimus, quatenus Excellentia Vestra, uti dignissimus, et honoris inclytae patriae suae amans filius, perspicacia sua providere dignetur, ne quid damnosi pars adversa machinari queat. Et dum accipimus informationes, divulgare partem contrariam, quasi Excellentissimae, et Illustrissimae Dominationes Vestrae extra patrios limitis residentes, separatim per mediationem Reverendissimi Nuncii ad combinationem cum Lesczynio inclinare deberent; (quod et in punctis, quae ab Excellentissimo Palatino Belsensi Supremo Exercituum Regni Duce recepimus, est inclusum) proinde habentes confidentiam erga Personam Excellentiae Vestrae, hoc ipsum informandi gratia exprimimus; et sicut rumori huic fidem non adhibemus, ita enixe rogamus, ut Excellentia Vestra una cum Celsissimo Primate, aliisque Magnatibus Patriae faventibus his actionibus contrariis obviare dignetur: nam pars adversa omnibus viribus nititur, quatenus Illustrissimas, et Excellentissimas Dominationes Vestras quoquomodo ad se pertrahere possit; dum et recenter cum Excellentissimo Pala-

tino Belsensi inito tractatu in materia combinationis, eundem cum exercitu allicere ad se cupit; Verumtamen idem Excellentissimus Palatinus nos assecurat, quod nihil horum facere velit, nam et responsum parti contrariae datum Czareae Majestati Domini Nostri Clementissimi communicavit, in quo expressum est, quod sine generali pace cum Sua Czarea Majestate ad ulla particulares combinationes accedere non intendat. Igitur obviando his inconvenientiis, ac in succursum Reipublicae, ut ab assultu hostili protegatur, ordinavit Czarea Majestas Domini Nostri Clementissimi in Volyniam regulatae militiae tredecim legiones tam Cavalleriae, quam et Infanteriae cum optimis Generalibus, quibus offensive agere mandatum est. Specificationem illorum vero in annexis Excellentiae Vestrae mittemus. Ratione summae Exercitui Regni promissae Sua Czarea Majestas dare eam declarat quam primum Regni securitas providetur. Assecuramus insuper quod ex parte nostra ad manutenenda communia negotia omnem applicationem, et curam adhibere non intermitteremus, usque ad reinductionem utilis, et honestae utrisque gentibus pacis. Et prout non dubitamus de magna sollicitudine Excellentiae Vestrae in promovenda communi causa, ita declaramus, quod immutabiliter in omnibus actionibus servire parati simus. Interim cum debita observantia manemus etc.

(Ex libro autogr. Scritture di Clemente XI. tom. 195. Polonia. pag. 4.)

CXXXIV.

An. 1709. Cópia litterarum Czarae Majestatis ad Principem Primate[m] Regni Poloniae ex castris ad Pultaviam die 8 Iulii st. vet. 1709. (De Succorum exercitu a se profligato, deque suo adventu in Poloniam).

Копія письма Его Царскаго Величества къ князю Примазу Королевства Польскаго изъ лагеря подъ Полтавою, 8-го Іюля 1709 г. стар. стиля. О разбитіи Шведской арміи, и о своемъ прибытіи въ Польшу.

Celsissime Princeps Archiepiscopo Gnesnensis, Primas Serenissimae Reipublicae utriusque gentis, Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithuaniae.

Obtentam die 27 Iunii styli veteris feliciter ex hoste Rege Sveciae victoriam jam Celsitudini Vestrae notificavimus: subsequenter autem quomodo Exercitus Noster assecutus residuum fugientem exercitum Svecicum, eundem coegerit ad deditio[n]em sui in captivitatem; hujus relationem in adjunctis mittimus; quae particularem, Celsitudini Vestrae dabit informationem quam magnam, et numquam auditam ex hoste victoriam Omnipotens no-

bis largiri dignatus est. Interea apprecando Celsitudini Vestrae a Domino Deo prosperos successus, et bonam valetudinem, munemus immutabiliter erga Vos amicitia nostra propensi.

Petrus.

P. S. Ad haec notificamus Celsitudini Vestrae quod mediis diebus praesentis cum toto exercitu nostro ad continuanda simultanea negotia nostra personaliter in Poloniam tendimus: Cavaleria vero nostra die 9 Novembris illuc primario gressus suos diriget.

(Ex libro autogr. Scritture di Clemente XI. tom. 195. Polonia. pag. 10.)

CXXXV.

An. 1709. Responsum Excellentissimi Comit[is] Sieniawski Castellani Cracoviensis Supremi Exercitum Regni Poloniae Ducis ad litteras Elhadzi Iusuf Passae Seraskieri Benderiensis. Victoria Pultavae a Magno Moschoviae Duce parta sic ceteras omnes a Suecorum Rege relatas supereminet, ut cunctae illius aevi victoriae hac una foedatae sint. 1709.

Отвѣтъ Графа Свѣтловскаго Камшеляна Краковскаго, Великаго Гетмана короннаго на письмо Эльгаджи Юсуфа Пашы Сераскира Бендерскаго. Победа подъ Полтавою, одержанная Царемъ Московскимъ, сколько прещыщаетъ всѣ одержанныя Королемъ Шведскимъ, что ея помрачаются всѣ другія победы нынѣшняго времени. 1709.

Duplicem nactus sum causam non tantum secundarias scribendi Excellentiae Vestrae litte-

ras, sed etiam cum instructione, et verbali informatione mea ablegandi Dominum Siemanow-

ski Castellaniam Vielunensem Praefectum Cohortis Loricatae Excellentissimi Comitis Szembek Procancellarii Regni. Prima est, quod in responso Excellentiae V. ad priores meas dato, puncta nonnulla indigent a me explicatione. Secunda, quod noviter accepi expressum mandatum a Sacra Regali Majestate Domino meo Clementissimo, quatenus, pro munere Clavae Ducalis habens custodiam securitatis limitum Reipublica, per expressum Alegantem expostulem cum Excellentia Vestra, cui pariter in confiniis Fulgidae Portae Othomanicae attendentia Ditionum illarum incumbit.

Igitur satisfacio hoc in passu Sacrae Regalis Majestatis Domini mei Clementissimi voluntati, tum ex debito officii mei rogando, quatenus Excellentia Vestra facilem aurem, et plenam fidem dicto D. Alegato meo dare velit. Quod attinet responsum Excellentiae Vestrae breviter replico. Scribit Excellentia Vestra potentiam, et successus Serenissimi Czari non debere esse admirationi, et considerationi, dando rationem, quod iis semel, aut bis accidit potiri victoria, Regis vero Sveciae fortuna, et fortitudo per annos novem supereminebat. Hoc vero Excellentia Vestra considerare non dignatur, quod haec unica sub Pultava actio, et victoria Majestatis Czareae transcendit, et superat cunctas tot annorum actiones, et successus Regis Sveciae; nam ibidem omnes vires in unum coactas, contributiones per alia dominia extortas, et successus omnes comparatos junctim simul irreparabiliter perdidit, et sine exemplo praesentis aevi vix aliquid, aut certe nihil salvavit ex clade. Magna igitur est differentia praeteritorum successuum Sueticorum ab hac Moscovitica victoria. Czareae Majestatis exercitus, sicubi Suecus cessit semper se tamen bono ordine tutabatur, sine notabili damno, adeoque iterum se hosti opponebat. Hoc etiam Excellentia Vestra non debet parvi ducere, quod tam magna

fortalitia Suetica cum amplis provinciis cesserunt hoc anno in victrices manus Czareae Majestatis; nam per hoc crescit in dies victoris potentia ex subjugatis regionibus, Regi vero Sveciae modus etiam ipse, et media deficiunt ad erigendas necessitudines suas; nec certe hisce progressibus Czareae Majestatis obstitisset persona sua, etiamsi in dominiis suis reperiretur, non habendo ad defensionem paratum exercitum, amisso primo. Quandoquidem et ab alia parte a potenti vicino Serenissimo Daniae Rege magnam habet distractionem, qui omnibus Regni sui viribus coeptum contra Sveciam bellum prosequitur, et jam sub hoc tempus plura Daniaci exercitus millia in Scaniam descendere debent ad recipiendam e manibus Sueticis hanc provinciam, et Coronae Danicae adjungendam. Propter informationem Excellentiae Vestrae mitto specificationem Provinciarum per Czaram Majestatem debellatarum, et subjugarum cum primariis earum propugnaculis, scilicet Livonia qua late patet cum marittima urbi Rigae, et Dyneminda portorio nobilissimo, Ingria cum Narva, et Derpt, Carellia cum Viburgo, Finlandia cum fortalicio Abo, tum Estonia, Nilandia, Savolaxia, Lexhonia itidem cum fortalicio. Huic vero non eo inficias, quod Fulgidae Portae Othomanicae (prout Excellentia Vestra in eodem responso subjungit) constans amicitio non debeat esse necessaria, et proficua Reipublicae nostrae in modernis circumstantiis; palam videt Excellentia Vestra quomodo conservationes ispius procuramus, et minimam quoque cavemus occasionem ad violationem pactorum: sed miror quod Excellentia Vestra magis hac in re ducit Palatinum Kioviae, qui unanimi omnium Reipublicae statuum consensu pro hoste patriae una cum adhaerentibus sibi similibus est declaratus, quod ausus fuerit stringere gladium contra Rempublicam, et Serenissimum Regem, quem ipsemet libera voce elegerat sibi in Do-

An. 1708.

An. 1700. minum; non potest mihi in amore, et fidelitate in patriam comparari, qui circa tuitionem legum, et libertatum patriae, tum circa integritatem Majestatis Regiae per omnes fortunae, vel infortunii vicissitudines constanter huc usque persisto. Metiri Excellentia Vestra rem ex hoc ipso facillime potest, quis nostrum majore procedit sinceritate, considerando quanta sit deceptio, et falsitas in sinistris relationibus Palatini Kioviae, qui ibidem apud Fulgidam Portam confinxit quasi Camenecum Podoliae fortalium collimitaneum tradere debuissimus in manus Czarae Majestatis; quod neque Czara Majestas praetendebat, neque praetendere potest, et non praetendet, neque etiam nos ullo modo huic consentire possemus. Utique jam hujus falsitatis Excellentia Vestra habet documentum ex relatione Domini Samail Aga, quem Excellentia Vestra expresse pro verificatione misit Camenecum. Et ex hoc actu adhaerentium Sueticorum facile Excellentia Vestra formare potest consequentiam quantis, et quam iniquis relationibus vellent turbare pacem Reipublicae nostrae cum Fulgida Porta, dummodo pertinaciae suae satisfaciat, seque ipsos per inolutionem Domini Turcici in bellum, et aerumnas quoquomodo a periculis sublevare queant. Secunda ratio hujus meae ablegationis ad Excellentiam Vestram est, quod Sacra Regia Majestas Dominus meus Clementissimus, accepto a me, et undique nuncio de apparatu bellico Fulgidae Portae, et de approximatione exercituum Turcicorum, versus limites Regni Poloniae, obviando omnibus periculis committere mihi dignabatur, quatenus in confidentia, et plena spe bonae amicitiae per expressum inquirerem quare, et in quem hic apparatus bellicus Fulgidae Portae prope limites nostros, qui, prout ipsi nullas intendimus inimicitias, sic vicissim omnem inde sperare debemus securitatem. Habebit brevi Fulgida Porta firmum do-

cumentum sinceræ nostræ intentionis ab Illustrissimo Domino Legato nostro, qui ex praeterito Magno Varsaviensi Consilio, nomine omniumstatuum unitae, et coadunatae jam Reipublicae ad id destinatus, accingit se indilate itineri in hac functione, ubi in adventu, Deo dante, suo contrarias informationes adhaerentium hostilium, re ipsa evidenti refutabit, ac de mantentione tractatum Carlovictorum assecurabit ex parte nostra. Ego vero, satisfaciendo dicto mandato Sacrae Regiae Majestatis Domini mei Clementissimi, simul ac muneri meo, peto in omni confidentia realem resolutionem in quem finem exercitus hi Fulgidae Portae conducti ad limites nostros, etenim fidendo inito, et inviolato hucusque tractatui, credere ea non possumus, quae nobis rumor publicus adfert, quasi Fulgida Porta debuisset designare copias Turcias ad assistendum, et conducendum Regem Sueciae per Poloniam ad dominia sua, nam hoc ipsum esset aperta violatio vicinitatis, amicitiaeque, et pactorum Carlovictorum suppeditare hosti Reipublicae nostrae tanta media ad reassumendas vires, et per Provincias Regni Poloniae assistere exercitui securitatis ipsius. Hoc etiam nos convincere nequit, quod ad adventum aliquot legionum Czarae Majestatis versus limites Valachiae, et nostrarum aliquot cohortium deberet instrui tantus apparatus bellicus, nam documento intentionis nostrae in primis tam exiguae vires ex parte nostra illuc ordinatae esse non possunt ad lacesendum, et quod maximum est, quod habendo hostem nostrum prope limites in Bender subsistentem, expedit ex parte nostra vigilantiam, et attententiam adhibere, ne apertis passibus cum qualicumque manu hominum suorum perumpere valeat ad Dominia sua, unde demum in detrimentum nostrum facilius resolutiones aliquas capere possit.

Excuset nos itaque jus naturale, quod omni-

bus contra hostes suos concedit defensionem. iterum, atque iterum informari exposco; ipse An. 1709. Fulgida vero Porta quasnam haberet rationes vero cum contestatione sincerae amicitiae meae congregationis tanti exercitus ad limites nostros maneo.

(Ex libro autogr. Scritture di Clemente XI. tom, 195. Polonia. pag. 189.)

CXXXVI.

A Monsignor Nunzio in Polonia 23 Settembre 1709. (Nuncius Apostolicus Archiepiscopum Gneznensem et Episcopum Cuiaviensem brevia Pontificis eis traditurus adeat, quibus ipsi excitantur, ut cum Duce Moschorum pro catholica religione enixius agant).

Avendo accenato a V. S. Rñia in altra lettera che per condurre a felice fine l'affare del consaputo Diploma da publicarsi dal Czaro sia per riescire molto opportuno, che Ella si vaglia dell' opera di Monsignor Arcivescovo di Gnesna, e di Monsignor Vescovo di Cuiavia, come pienamente informati delli intenzioni dell' istesso Czaro, e particolarmente obligati di promuovere quelle delle Santità di Nostro Signore, le aggiungo ora, che per dare a medesimi tutto l'eccitamento maggiore, onde abbiano a ben compire quelle parti, che si sperano dal loro zelo, ha voluto la Santità Sua, che si scriva un

Къ Папскому Нунцію въ Польшѣ отъ 23 Сентября Ан. 1709. Ему поручается доставить Архиепископу Гнезненскому и Епископу Кувявскому брeвы Папскіе, для побужденія ихъ стараться на возможно-сти у Царя Московскаго о споспѣшествованіи Римско-Католической вѣры.

Breve a ciascheduno di loro, e altro simile ha voluto che se ne scriva al Signor Vice-Cancelliere di Polonia Szembeck per l'istesso fine. Riceverà V. S. Rñia li suddetti tré Brevi allegati al presente dispaccio, e in renderli a quelli, a quali sono indirizzati, si contentera di accompagnarli con quelle espressioni, che egualmente possono loro manifestare la somma premura, che ha la Santità Sua in questo affare, e l'intera fiducia, che ripone nell' opera loro, per ché abbia a terminarsi con tutta felicità. E per fine etc.

(Ex libro autogr. Scritture di Clemente XI. tom. 195. pag. 90.)

CXXXII.

An. 1710. Relatio P. Laurentii Kaparschi Superioris Coenobii Polocensis. Queritur Clementi XI de excessibus patris ab exercitu Moschovitico in suos Monachos, quorum plurimos neci dederat, ac de statu miserrimo catholicorum in ipso Imperio Moschovitico.

Zelum Regiae Nostrae Majestatis Apostolicum (quem ad M. Moschoviae Czarum per Regias suas literas, in tuendis Ecclesiis nostris Rutheno-unitis, Sanctae Romanae Ecclesiae, atque in restituenda pristina, Ecclesiasticis omnibus, tam Romanae, quam Graeco-unitae Religionis, securitate, ac libertate Serenissimus Augustus effudit) digne satis depraedicare, sed etiam sufficientes Deo laudes agere non valeamus. Specialiter vero solabimur quando commissionem ex adverso expetitam Nostra Majestas Regia per viros Nationis Poloniae Catholicos ad felicem deducet exitum, ut eo magis sub hisce infelicissimis temporibus Pontificis Nominis, et catholici cultus observantia fundetur.

Ad ea vero, quae Peterburgio sub die 19 Augusti anni praesentis M. Moschoviae Czar Nostrae Regiae Majestati notificavit, quod Monachi Rutheni Ordinis S. Basilii, uniti Sanctae Matri Romanae Ecclesiae conquerantur de exercitibus Moschoviticis, dicimus, non falso fabricare Nos, sed justas querelas cum magni animi moerore deferimus, siquidem abunde nobis nata sit eversio Ecclesiae Cathedralis Polocensis, et direptio bonorum nostrorum in Provincia Albae Russiae, quemadmodum didicimus ex multiplicibus literis, sub datis ad marginem posi-

Донесеніе Ошца Лавренція Капарскаго, настоятеля Полоцкой (Уніатской) обители. Онъ жалуется Царю Клименту XI на безчестіа, содѣянные Московскими войсками надъ его Монахами, изъ коихъ многіе преданы смерти, и на плачевное состояніе Римскихъ католиковъ въ самомъ Государствѣ Московскомъ.

tis, a nostris Praelatis, et aliis saecularibus fide dignis viris, et ab his Superioribus nostris mandatum habuimus ut per viscera Christi supplicaremus Sanctae Sedi Apostolicae, hasque exorbitantias copiarum militarium Moschoviticarum in nos furentium cum effusis lacrymis ad pedes Sanctitatis Suae humiliter praesentaremus, quod non tantum Polocense post necem crudelem quatuor Monachorum in anno 1705 perpetratam in ipsa Ecclesia Ruthena-Unita, a Moschis occupatum sit in hucusque Monasterium, sed etiam Ecclesia eadem Cathedralis Polocensis per atrox Monachicidium prophanata, caruit per tot annos exercitio officiorum divinorum, et servitio cultus divini, ac administratione Sacramentorum fidelibus Ruthenis Unitis ob expulsos inibi Monachos Catholicos, sacrisque omnibus spoliata, impleta mansit cunctis militiae provisionibus, ac tandem in anno praesenti 1710. 1 Maji cuniculis funditus eversa, et subsequentibus ejusdem mensis diebus in praedam reliquae tam regulares, quam seculares parochiales actae sunt Ecclesiae, una cum bonis ad easdem spectantibus direptae, ut est Polocense S. Sophiae, Polocense Monialium Ruthenarum ejusdem Ordinis nostri, Archimandria Polocensis, Hlebobryssensis, Uszatense, Sudziloviense, Czerstwiadense, Berez-

vecense, et alia ultra, et circa Poloniam Monasteria, omnibus Ecclesiasticis, ac religiosis spoliata suppellectilibus, atque cunctis ad victum, et amictum Religiosorum necessariis privata, et inhabitata manserunt pure desertum, cum Monachi principaliores ibi subsistentes a Militibus Moschis quaerebantur, et requirebantur capi; de aliis vero junioribus Monachis, admixtis veteribus, vestes detractae per eosdem reliqui in sylvas fugati salutem conservarunt. Unde non ex mala intentione, aut consuetudine nos Rutheni conquerimur, sed experti in facto persecutiones, et insupportabilia damna personaliter sufferentes, opem Regiae Majestatis, et protectionem imploravimus, per adminiculum apostolicum S. Sedis Romanae; ne nova in futurum in nos succendantur odia, cum nos in disunitos a S. Romana Ecclesia, manentes in Polonia, et Magno Ducatu Lithuaniae nullas exercere possimus violentias, habentes solum pro armis Evangelium Christi, et verum erga eos amorem, ut per indigna nostrorum operariorum praedicationis exercitia deviantes a vera fide catholica ad rectam orthodoxae Religionis viam adducamus, curando salutem animarum eorum. Quae catholicae missionis officia in evangelizando Verbo Dei, non per violentias, et mortes, mortisque minationes, sed dulcedine, et suavitate ejus dissipatas oves ad ovile Christi aggregamus, ut in orthodoxa Religione verum agnoscant Pastorem, Petri successorum, et in terris Christi Vicarium, atque dura infirmitate schismatis divisa quondam membra sano Ecclesiae Catholicae corpori adunata persistant vi duntaxat, et fortitudine Verbi Dei, non vero violentiis tam crudelibus, quam inauditis inique nobis a disunitis affixis.

Praesentent quaesumus illi vel unicum mortaliū! quem armis ad mortem, aut modis ad violentias sufferendas confecimus? quibus telis ad ruinas, aut aliis persecutionum generibus

supplantavimus quemquam? quas Ecclesias An. 1710. schismaticas Graecas vi, et violentia subjecimus nobis? et quem populum illorum compulimus ad amplectendam nostram opinionem? Testetur ipse pro nobis catholicus totus orbis Polonus cum tot coronatis utriusque fori Regnantibus praeteritis et praesentibus? certa fide confidimus dicere catholice non audebunt, imo libere, et vere ajent haec omnia sustulisse nos a disunitis ob odium Pontificii nominis, et unionem Sanctae Romanae Ecclesiae, quam profundissime usque ad ultimum vitae halitum reveremur, obedimus, et profiteamur, ejusque catholicos articulos fidei, non vero nostram opinionem volentibus audire Graecis, et audientibus depraedicamus, studemusque pro omni possibili non tantum impedire Sacerdotes schismaticos in administratione divinarum officiorum, atque Sacramentorum participatione, verum continuo, etiam cum effusione sanguinis laboremus, ut hos disunitos Graecos ad eadem suscipienda in vera, atque orthodoxa Ecclesia inducamus, ne tantus populus in errore fidei existens, pereat, conformitate certe ea, quae in Catholica reperitur Ecclesia.

Et licet multos disunitos Graecos sine Sacramento Communionis contingat hanc; misere in errore fidei, schismate involutos durissimo, vitam vivere, et finire miserius, ut quid haec causa, quasi nos sacramentum disunitorum (si fas sit credere) despiceremus? Quamvis illud nisi conditionate observamus, cum nos Ecclesias eorum schismaticas, et confraternitates nequaquam, nisi in rarac vitae commercio accedimus, et in generalibus civilitatis, atque humanitatis officiis reciproca consalutatione (ex quo commiscemur in eisdem civitatibus) consalutamur; agnoscentibus vero, et desilentibus suum errorem praesto auxilio spiritali adsumus, nemo dubitaverit? Quae itaque in nos unitos persecutionum, et oppressionum tela vibrant

An. 1710. schismatici? sibi a nobis fieri contra Ecclesias eorum, et ecclesiasticos, sive plurium, sivi paucorum verborum eloquio coram suo veteris schismatis defensore Principe incusent, sola nos fulti patientia, sperantes in cœlis, mercedem recipimus per omnia hostilitatis genera, metam.

Quamvis etiam conclusum videatur, utpote contra Manichæos, per minus sanam Grzymultoscii Comitis Poloni, et Legati pro tunc ad Moschum compactationem, articulo 9. — *Quod Ecclesie Dei, et Episcopatus Luconiensis, Haliciensis, Leopoliensis, et Albæ Russiæ Monasteria, et Abbatia Vilnensis, Minscensis, Polocensis, Orzsanensis, et alii Hegumenatus, et Confraternitates, et omnis populus religionis Græcæ in Polonia, et Magno Ducati Lithuaniae non erunt subjectae alicui oppressioni, neque ullo modo compellentur ad Religionem Romanam, et, unionem, sed conservabuntur in sua libertate, et immunitate secundum antiqua jura etc.* Quis ad lucem veritatis cæcutiet injuste adstrui nobis non observari a nobis hunc articulum 9. (si tamen vere citetur) nullatenus arguentem nos? petimus enim qua potentia ab antiquo, et fere centenario, elapso anno subjecimus dictos Episcopatus, et Episcopos, qui ultro libere, providentes propriarum, atque sibi subditarum animarum saluti, agnoscentes errorem sui schismatis, salutari inter se inito consilio, et matura deliberatione, ad suam, et omnium fidelium Matrem Romanam Ecclesiam accesserunt, ad Romanum Pontificem in terris Christi Vicarium redierunt, et communem totius populi christiani Patrem, et Oecumenicum Pastorem, agnoverunt, scriptoque æterno propriarum manuum roborarunt, et tradiderunt per Legatos suos, nimirum Hypatium Pocięy, Protothronium Vladimiriensem, et Brestensem; et Cirillum Terlecki Exarcham Luceoriensem, et Ostrogiensem Episcopos emissos ad sanctæ

memoriæ Clementem VIII. pro tunc in anno 1595. præstantes apostolicæ Sedi obedientiam nomine tam suo, quam Michaelis Archiepiscopi Metropolitanæ Kyoviensis, et Haliciensis, ac totius Russiæ, Gregorii Polocensis, ac Vitebscensis, Leontii Pinscensis et Turoviensis, Michaelis Premysliensis et Samborensis, Dyonisii Chelmenensis, et Belzensis, Gedeonis Leopoliensis et Camenecensis, et Jonæ Electi Pinscensis et Turoviensis loco defuncti Leontii Episcoporum, annexis pariter piissimis catholicissimisque gloriosæ memoriæ Serenissimi Sygismundi Poloniæ, et Sueciæ Regis literis, et aliorum Reipublicæ Senatorum? quis inquam compulit hos omnes suprafatos Episcopos cum universo sibi subjecto populo ad unionem Sanctæ Sedis Apostolicæ? quis in hos violentias, aut minas, oppressionesque aliquas tulit, ut obedirent Sanctæ Sedi Apostolicæ, eique sese objicerent? non aliud quippe quam propria animarum, et proximorum salus veram, et orthodoxam religionem profitentium, liberrimaque per omnia libertas catholica concitavit, quam semper inviolatam, et iuviolabilem habent, et habebunt, cum nec ipse Deus creaturis liberis libertatem tollere velit; ergo dictæ Ecclesie ab antiquo unito Sanctæ Romanæ Ecclesie, neque subjiuntur alicui oppressioni, neque vi compelluntur ad religionem Romanam, et unionem, cum agnoscant Pontificem, sed perfecte conservantur in sua libertate, et immunitate secundum antiqua jura catholici nominis.

Fatemur aliquos ex his Episcopos cum subjecto sibi populo, ut canes vomitum, sic illos schisma recepisse, et recessisse ab unione sanctæ Romanæ Ecclesie ob aliquas ignotas nobis rationes, detestato iterum schismate ad unionem libere se contulerunt, et professionem fidei exequuti sunt. Monasteria Albæ Russiæ, et Abbatie cum Superioratibus, et Confraternitatibus, et omnis populus religionis Græcæ in

Polonia, et Magno Ducatu Lithuaniae pari ad unionem devicti argumento, per solam vim praedicati Verbi Dei accesserunt, qui per primum unionis sanctae Apostolum B. Iosaphatum martyrem Archiepiscopum Polocensem, a disunitis Vitebscentibus crudeliter caesum, ab antiquo satis tempore supra centesimo obediunt sanctae Romanae Ecclesiae, et in unione sancta perseverant; non item vero post tractatum pacis perpetuae paucis abhinc annis firmatum, ex quo desumptus articulus nonus de hoc tractatu ultimo Varsaviensi sive renovatus, sive etiam confirmatus, cujus examen, ut ad nos attinet, ita et in executione ipsius non defecimus; cum nulli mortalium salutem animae suae quaerenti, aut etiam perdenti tollere valeamus, nam liberum cuivis scimus ad ignem, vel aquam manum immittere. Quapropter antiqui omnes praedicti Episcopatus, et Abbatiae solo veritatis lumine illustrati, et spiritus sancti donis munerati unionis sanctae sequi sunt dogma, quod est idem cum Sancta Romana Ecclesia, diversum vero a disunitorum induratum doctrinis. Et exinde certiori spe confidimus, reliquas adhuc alias Ecclesias Graecas disunitorum ad gremium Sanctae matris Romanae Ecclesiae, et ad unionem quam citissime acceleraturas, unionem aspirantes cum universo populo religionis graecae, nisi eorum corda verus veritatis Deus de tam nefando schismate emundaverit, et fortiter ac suaviter traxerit, qui potens est de lapidibus etiam suscitare filios Abrahae.

Quemadmodum vero in Imperio Magni Moschoviae Ducis habitantibus, (Deus faxit) specialiter catholicis permittitur liberum exercitium suae religionis secundum veras suas consuetudines, licet in hoc nullam habere se dicat obligationem; ita pariter nos omnem possibilem, et potentem obligationem habentes, desiderio flagramus ut in Polonia, et Magno Duca-

tu Lithuaniae, aliisque Provinciis Russiae sine An. 1710. perturbatione ulla liberum exercitium in praedicandis, et administrandis divinis habeamus ut hucusque habuimus, (licet cum notabili effusione sanguinis) Deum exorantes ut nobis uniendis reliquis Ecclesiis Graecis vim, et fortitudinem desuper prospectam cum liberiori exercitio obtineamus non tantum in Regno nostro, sed et in Moschovia, ne tantae in abyssum cataractarum infernalium descendant animae: atque o utinam! plurimis non aggravemur a disunitis violentiis, percussionibus, et oppressionibus, penesque nostras sanguine Martyrum irrigatas Ecclesias maneamus, an in illis plantata fides, et unio non arescat.

Quod autem Episcopus Luceoriensis Zaborkrzycki Magno Moschoviae Duci intulerit multa mala, spondendo fidelitatem Stanislao Leszczycki, et alia etc. utque deferendus erat iudicio Apostolico a quo certe sententiatus fuisset, non vero injustissime spoliatus primo fortunae ecclesiasticis ad tam crudelem damnandum sequestrum sine probatis, et allegatis, cum saeculares potestates in unctos Christi nullam habere possint auctoritatem juxta divina verba nolite tangere christos meos—multo autem magis vindictam de eis sumere.

Prostrati igitur pedibus Sanctissimis Domini Nostri imploramus Sanctam Sedem Apostolicam ut charitativis apostolicis suis monitis Regia nostra Majestas excitata secundum suam amicitiam cum Magno Moschorum Duce, et zelum Catholici nominis ulteriorem nostri habeat protectionem, neque facile ordinationes praedudicatas Pontificio nomini, et catholico cultui, atque unioni sanctae extendi permittat, imo curet antiqua jura piissimorum Regum Poloniae Sigismundi, Stephani, et aliorum observari, magnoque se ad unionem amplius propagandam adjumento commonstret ne novis crucietur unio sancta oppressionibus, et effusioni-

An. 1710. bus sanguinis; permittatque frui nos libertate, et libero exercitio religionis, ne inveterati schismatis malitia perdatur populus, et libere uniti, atque uniendi cum populo suo Episcopatus suprapraefatae in quiete, et pace unionis perseverent, ab antiquo satis tempore obediētes Sanctae Romanae Ecclesiae, ne per vim ad schisma, et per mortes citius sperandas a disunitis inferendas nobis, redire cogantur cum damno salutis animarum suarum, in quo Maje-

stas Nostra Regia multo justiore actionem faciet, et digniorem omni apud mundum catholicum elogio, apud Deum maximo merito, quam si secus faceret, ad injustas schismaticorum afflictiones, malevolas adinventiones, damnosaque petitiones, ut immunes ab omni impetitione schismatica pro Sancta Sede Apostolica, et Regis prosperitate in pace desiderata Deum collaudemus; 1710.

(Ex libro autogr. Scritture di Clemente XI. tom. 195. Polonia).

CXXXVIII.

An. 1710. Summo Pontifici Clementi XI. (Turcae, Mosovitico oratore capto, in Moscos ipsos bellum parant. Czari religio et studium Christianos a Turcarum jugo in libertatem vindicandi.)

Панъ Климешу XI. доносеніе Панскаго повареннаго въ Константинополь. Турки засадишь нодъ сиражу Московскаго посла, готовящяся воевать съ Москвитянами. Царь Московскій намаренъ освободитъ Христіанъ отъ ига Турецкаго.

Postrema epistola, quam ad Illustrissimum, et Reverendissimum Dominum Patriarcham Constantinopolitanum scripsi, eundem enixe rogavi, ut (quia tempus mihi decrat) exponeret Sanctitati Vestrae, quod contra Serenissimum Regem Poloniae Augustum, et Augustissimum Moscoviae Czarum die 20 Novembris nuper elapsi, fuerit a Sultano statutum; modo quae subsecuta sunt, quo teneor obsequio ac zelo, nunciare non renuo.

Tatarhanus post paucos a decreto bello dies, plenus gaudio, quod omnia sibi pro votis cesserant, celeriter Benderum versus iter arripuit, ferens mandata regia custodiendi confinia et irruendi cum suis Tartaris in regiones Mosco-

rum, ac depopulandi quaecumque potuisset loca. Cum eodem discessit et Palatinus Chioviae, cui concessum fuit cum reliquis suorum in Moldavia hiemare, ac jussum, ut inde statim asseclas Polonos moneret optimae dispositionis Sultani parati ipsis opem ferre, quatenus expulso Rege Augusto, denuo Stanislaum regio solio restituant. Quare qui se ipsi conjungere velint, secure accedant, certamque spem, quod humaniter excipientur, et tractabuntur, ipsis tribuat, et reliquis commendet, ut proximo vere sint parati, nam tunc Turcarum, Tartarorumque copiae in maximo numero advenient.

Antequam Tatarhanus hinc discederet, tam

Sultanum, quam supremum Visirium admonuit aestimationis magnae, quam sibi Orator Moscus sua humanitate, prudentia, et liberalitate apud praecipuos huius Aulae ministros conciliavit: quare necessarium esse suasit, ipsum in septem turribus recludere, ut ei cum praedictis omnis communicatio, ac correspondentia tolleretur, timens ne eos muneribus ad contraria consilia impelleret, et ad novam aliquam compositionem alliceret: utque facilius quod suadebat, assequeretur, asseruit, hoc facto et Sueci, et Poloni, et Cosachi redderentur securi statutae deliberationis, ipsique adeo viriliter agere non deficient: quapropter die 28 praefati mensis, quando Dominus Orator praestolabatur vocari ad audientiam Visirii, ductus fuit ad septem turres, quo etiam totam eius familiam, cunctamque suppellectilem asportarunt. Quia vero postea animadverterunt, se nimis praecipites in hac retentione fuisse, et quod iustam occasionem Moschis, qui in confiniis extant, possent tribuere, hostiliter contra adhuc inermes procedendi, ceperunt cum Domino Oratore humaniter agere, ac aliquam compositionis speciem ostentare; callide tamen, ut de hoc admoniti Moschi, vel hostilitates suspenderent, vel lentius in bellicis praeparationibus procederent, quas ipsi tamen cum omni festinatione sibi comparant.

Praetorianae militiae Praefecto jussum est, ut compleat numerum quadraginta millium Ianizerorum, describat etiam alterius generis, quos Gebegi appellant, decem millia, et septem millia eorum, qui bellicis tormentis inservient. Hi duo postremi, nempe Gebegi, et Bombardarii, iam descripti sunt, sed de gente, qua vilior hic reperiri nequit. In Arsenali construi debent viginti tres naves, et plus quam quinquaginta biremes, ut primae expleant numerum quadragenarium, centenarium secundae. Sed huiusmodi structura et materiam et tempus re-

quirat. His etiam addi debent viginti quatuor triremes. Hoc est armamentum maritimum, quod nec post duos annos poterit habere promptum. Terrestres copias decantant futuros nihilo minores illis, quas iam contra Viennam Austriae adduxerant: utinam pari infelici exitu, quia omnes gregarii absque ulla disciplina, et sine ullo Duce, qui rem bellicam caleat, quare firmiter creditur, quod erit grex, qui ducetur ad victimam.

Sultanus modo timens, quod Augustissimus Cesar possit esse auxilio, et Serenissimo Augusto, et Moscoviae Czaro, decrevit ad ipsum mittere legatum, qui exponat, se ad hanc deliberationem coactum fuisse, ut violentia Augusti, qua usurpavit Poloniae Regnum, excluso legitimo Rege Stanislao, et insolentiis Moscorum, qui post tot damna suis regionibus illata, nil aliud meditantur, quam improvise totis viribus, quas in dies augent, in hoc Imperium irruere: ideo tota prudentia debet sibi praecavere: quare ipse non impediet, quo minus tempestive possit sibi ac Regno providere. Plurimos tamen, et praecipuos Turcarum iam facti poenitet, et timent, ne justa Dei ira supra ipsos, uti foedifragos, veniat, et criminantur Tartarhanum, Multiam, Chichaiam Visirii, compluresque alios a Svecorum Rege corruptos, quibus centum millia aureorum mutuo ab eodem Sultano acceptos distribuit.

Generalis Sognatouski die 13 huius mensis fuit apud supremum Visirium, cui significavit Suecos, ac Polonos ad centum et triginta millia iam esse sub signis collectos, nihilque praestolari, quam Turcarum adventum.

Dei vero 16 Orator Anglus in Collatione habita cum Visirio ei suasit, optimum fore, si adinvenire vellet aliquem modum iterum componendi res cum Moschis, qui respondit, id nullatenus posse fieri, quia Sultano pro certo constat, Moscoviae Czarum iureiurando vovisse

An. 1710. Deo liberare Christianos a iugo Turcarum statim ac finem imponeret bello cum Suecis, nihilque amplius optare, quam Bisantii in templo sanctae Sophiae Lyturgiam audire, ibique postremo sepeliri.

Ab aliquibus mercatoribus, qui e regionibus non procul a Benderio venerunt, auditur, quod Moschi in magno numero ad confinia confluant quotidie: unde exspectamus audire quid facturi

sint postquam ipsis Turcarum resolutio, et Oratoris carceratio nunciata fuerit.

Haec sunt, Beatissime Pater, quae notitiae Sanctitatis Vestrae pro nunc humiliter expono, quae postea sequuntur, nunciare non deero. Interim Sanctitati Vestrae me commendans, sanctissimos pedes deosculor, manens. Bisantii die 19 Decembris 1710.

Sanctitatis Vestrae

Humillimus famulus
Fr. Raymundus Gallani Archp̄s
Anciranus.

(Ex libro: Scritture di Clemente XI. tom. III. pag. 222.)

CXXXIX.

An. 1711. Conventio pacis initae die 17 Iulii anno 1711, inter Czarum Moscoviae et Imperatorem Turcarum latine versa.

Divina favente gratia Serenissimi, Potentissimi Magni Ducis Czari Petri Aleyoviz totius Russiae Autocratoris etc. Nos infra nominati Plenipotentiarum hisce notum facimus: Nos cum Serenissimi, ac Potentissimi Magni Domini Sultani Achmetis Chani Illino Magno Viziris, Machomede Bassà post exortum inter utriusque Imperium bellum sequentem de aeterna pace tractatum conclusisse.

1°. Postquam pax, quae inte Czaream Majestatem jam ante intercessit, rupta esset, utriusque exercitus etiam jam manus conseruisset, proeliumque commisisset, ulteriorem, et om-

Лашинскій переводъ мирнаго договора, заключеннаго 17 Юля 1711 г. между Царемъ Московскимъ и Султаномъ Турскимъ.

nimodam humani sanguinis effusionem praeventendi animo de restauranda pace consilium initum, aeternumque duratura. Pax sequentibus sub conditionibus inita et conclusa est. Ut pote restituantur Turcis occupatae ab istis urbes, et noviter exstructae iterum destruantur, utraque ex parte vacuae relinquantur, tormenta omnia, et res tormentariae, commeatus bellici, et alia ex illis abducta Czareae Majestati permanerent, exceptis in Kamenon, Tolon existentibus tormentis, quae Turcis tradantur. 2°. Utrique parti Polonorum rebus se immiscere, vel terras sibi arrogare non sit liberum. 3°. Merca-

tores tam Czareae M^{tis} subditi in Imperium Turcicum, quam Sultanae M^{tis} in Imperium Rutenorum iter facere, redire, et commercia agere omni libertate gaudeant. 4°. Quia Rex Sueciae protectioni Sultanae M^{tis} se commisit, idcirco Czarea M^{tis} amicitiae gratia se illi liberum, securumque reditum, et transitum in ipsius terras concessuram promittit, et si invicem convenire possunt, et pacem cum illo inituram. 5° Utriusque partis tam Russicae, quam Turcicae subditis imposterum damnum, vel detrimentum aliquod a nemine inferatur. 6°. Vigore tractatus hujus omnia antecedenter commissa acta hostilia oblivioni tradantur, et facta exemplarium mutatione, (ad quem actum

nos sufficienti in potentia instructi sumus), ut- An. 1711. triusque partis exercitus recedant, neque in itinere alteri alter impedimentum, vel damnum aliquod afferat. 7°. Quotquot captivi Turcae in Imperio Czareae M^{tis}, et praesentis hic in castris reperiuntur libertate donabuntur. Similiter ex parte Sultanae M^{tis} omnes post ruptam pacem in captivitatem abducti subditi Ruteni demittentur, et pristina libertate gaudebunt. In quorum fidem nos hunc tractatum propriis manibus subscripsimus, sigilloque notavimus, et cum Illmo Magno Vizirio exemplaria permutavimus. Datum in castris Turc. die 17 Iulii 1711.

(Ex libro: *Scritture di Clemente XI. Polonia. Tom 195. pag. 214.*)

CXL.

Status causae, ut Spiegel a loco immuni, ad quem ob patratum crimen confugerat, educatur.

Sa Majesté Czarienne s'est plaint auprès de Sa Majesté le Roy de Pologne, que le Sieur Spiegel s'étoit ingeré pendant son séjour en Turquie dans les affaires et negociations publiques, s'ayant voulu faire accroire à la Porte Ottomane, et au Han de Tartarie qu'il étoit chargé des commissions secretes du Roy, et que sur ce faux fondement il avoit même fait des propositions à la Porte et au Han, qui étoient capables de causer des revolutions, qui auroient

Hist. R. Mon. T. II.

Царь Московскій требуетъ, чтобъ Шпигель, бѣжавъ- Ан. 1715. шій въ монастырь, выведенъ былъ ошшуда и преданъ наказанію, за преступныя умыслы.

pû être fatales à toute la Chretienneté, et en particulier à Sa Majesté Czarienne; c'est pourquoy Sa Majesté Czarienne a demandé d'examiner la conduite de Spiegel, et de le chatier rigoureusement. On a repondu la dessus de la part du Roy, que le d^t Spiegel n'avoit jamais été chargé des affaires, ou commissions publiques, mais que uniquement il avoit été envoyé en Turquie avec l'Ambassade pour y faire quelques emplettes pour le Roy, et qu'ainsi Sa Ma-

39

An. 1715. jesté ne pouroit pas s'imaginer qu'il eut été assez hardi et impertinent, de se meler de negociations publiques, et encore d'une maniere si criminelle.

Mais on a repliqué de la part du Czar, que les griefs contre Spiegel etoient justes et fondés; on allegue des circonstances, qui paroissent estre sans contradiction, sur tout que les propositions faites à Reuffen par scheffer le Roy y ont beaucoup de raport. On a ensuite insisté avec vigueur de la part du Czar de prendre les informations contre Spiegel, et de le chatier selon la rigueur de la justice; même on a pas voulu se contenter a la Cour Czarienne de la représentation, qu'on fait, comme le d' Spiegel etoit dans un Convent, dont il seroit difficile de le retirer, pretendant que son crime etoit assez grand, pour chercher et trouver moyen de

l'en tirer. Comme donc Sa Majesté ne peut plus refuser la demande, que le Czar son Allié Luy fait, laquelle se fonde sur des raisons solides, et conformes à la justice, Elle se promet que l'Eglise, pour laquelle Sa Majesté a toute la vénération, ne voudra plus donner un asyle à un homme accusé, et quasi convaincu d'un crime, et attentat énorme contre l'Etat, et ne fera pas difficulté d'ordonner de le faire sortir du Couvent, et de le remettre incessamment entre les mains du Roy; la raison d'état, le repos publique, et plusieurs autres raisons tres importantes demandent absolument de n'y perdre point de tems, et d'éviter avec soin pour qu'il ne s'échappe pas, et cause encore plus de desordre. Fait a Varsavie le 26. Mars 1715.

Ex libro: Scritturæ di Clemente XI. tom. 196. Polonia.)

CXLI.

An. 1715. Lettera scritta al Signor Cardinale Paulucci da Monsignor Nunzio in Polonia, li 27 Marzo 1715. (De Spiegel criminis lesae Majestatis suspecto, quod Regem Tartarorum foederari cum Succorum Rege in perniciem Moschoviae Ducis niscus fuerat.)

Essendo stato informato il Czaro di Moscovia che un certo Spiegel Luterano, di origine Ebreo, il quale due anni sono, ritrovandosi al servizio del Rè in qualità di Cameriere, fu mandato a

Письмо писанное къ Кардиналу Паулуччи отъ Польскаго Нунція въ Польшу, 27 Марта 1715 г. о Шпигель, обвиняемомъ въ преслуженіи противъ Царскаго Величества, за то, что онъ покушался ввести Хана Ташарскаго въ союзъ со Шведскимъ Королемъ противу Царя Московскаго.

Constantinopoli col Signor Palatino di Masovia Ambasciatore di questa Repubblica, s'era spacciato colà per Ministro Regio, et alligando di avere commissioni segrete, avea fatte al Gran

Vizir proposizioni capaci di cagionare grandissime alterazioni in danno della Cristianità, fece istanza il medesimo Czarò qualche tempo fa, che si esaminasse la condotta del detto Spiegel, e trovatole colpevole, se gli desse condegno castigo. Rispose il Rè che l'avea spedito a Costantinopoli a solo fine di comprare stoffe, et altri lavori di Turchia, onde non era credibile che avesse avuto tanta audacia da supporre quel che non era, e far maneggi pregiudiziali al servizio della Maestà Sua, e de suoi Alleati; ma replicando i Moscoviti, che erano indubitate le perniciose pratiche tenute dallo Spiegel, come poteasi raccogliere da varj argomenti, che addussero, e sopra tutto dalle proposizioni, che fece in Rydrina il principale Inviato Tartarò tendenti a separare il Rè da suoi Alleati, e a farlo congiungere con quello di Svezia, non si sono poi neppur contentati d'un altra risposta, che è stata data loro, cioè che essendosi lo Spiegel già da qualche tempo ritirato in Chiesa, per esimersi dalle vessazioni de suoi creditori, non poteva il Rè farnelo estrarre per infliggergli la meritata pena: imperocchè i Moscoviti hanno a ciò replicato che un delitto così grave come è quello da lui coramesso non può fargli godere alcun asilo, onde hanno insistito, e insistono tuttavia con somma premura che, se lo Spiegel ha tenute in Costantinopoli le sopraccennate pratiche senza ordine di Sua Maestà, sia severamente punito. Per soddisfare adunque al Czarò di Moscovia, a cui nelle congiunture presenti non convien dare alcun motivo di sospetto, ne cagione di alienarsi dall'amicizia del Rè, mi partecipò giorni sono il S. G. Cancelliere per ordine della Maestà Sua quanto era occorso in questa materia, istando che lo Spiegel fosse estratto dal Convento de P. P. Cappuccini, ove ritrovavasi, e consegnato in potere di Sua Maestà, la quale desiderava per maggior sicurezza di farlo trasferire nel Castello di Ki-

nigstein. Io risposi al Ste G. Cancelliere che An. 1715. trattandosi di caso d'immunità, la cui cognizione apparteneva all' Ordinario, bisognava tenerne proposito con Monsignor Vescovo di Posnania, ma che, se il delitto attribuito allo Spiegel o non si provava in debita forma, o non era di quelli eccettuati nella Bolla Gregoriana, non sarebbe stato lecito al Prelato medesimo di farlo consegnare al braccio secolare. Restò meco il Ste G. Cancelliere di parlare nuovamente al Rè, per sapere se la Maestà Sua desiderava che io implorassi sopra tal materia l'Oracolo di Nostro Signore, ma ier sera, tornato ad abbozzarmi meco, mi disse che conveniva assolutamente prendere qualche espediente per impedire almeno che lo Spiegel non fugisse, essendosi scoperto che egli avea scritto un viglietto alla moglie, col quale le richiedeva 400 scudi in prestito, promettendo di renderle frà due, o trè mesi dieci volte più, e avea domandato un passaporto a questo Inviato Tartarò, il quale stà di partenza per ritornarsene alla sua patria, non senza grave sospetto che meditasse d'accompagnarli con esso lui nel viaggio, e andar poi a formare cò Turchi nuove trame a danno del Rè, e della Christianità, onde per queste ragioni Sua Maestà desiderava che fosse estratto prontamente dal luogo immune, e consegnato a qualche suo ufficiale, il quale lo custodirebbe in nome della Chiesa, finché o si provasse il delitto eccettuato, o Sua Beatitudine disponesse altrimenti. Udata questa istanza la partecipai subito a Monsignor Vescovo di Posnania, et atteso il sospetto di fuga allegato dal Ste G. Cancelliere, e corroborato da altre congetture convenimmo che il Prelato medesimo farebbe estrarre lo Spiegel dal loco immune, e consegnarlo ad un Ufficiale Cattolico del Rè, mediante una dichiarazione sottoscritta da Sua Maestà simile a quella, che fù data per l'estrazione del Sig^o Conte Tarlo. Oggi poi è seguita

An. 1715. L'estrazione in virtù dell' annesso ordine di Monsignor Vescovo segnato N° 1, a cui è stata nel medesimo tempo consegnata la dichiarazione, che parimente mando ingiurta, segnata N° 2. Fatta la perquisizione nella camera, che lo Spiegel occupava nel Convento de P. P. Cappuccini, si sono ritrovati sotto il di lui letto due abiti nuovi alla Tartara, che si era fatté lavorare pochi giorni sono, secondo che ha riferito il di lui servitore, e nell' atto che gli è stato intimato di dovere uscire dal luogo immne, avendo egli chiesta licenza di ritirarsi per qualche bisogno, è stato osservato che ha lacerato alcuni fogli, i quali portava seco, e gettatigli in luogo, onde non potevano raccogliersi, avendo in ciò usata poca cautela le persone mandate a prenderlo, contutto che Monsig^r Vescovo avesse ordinato che si sequestrassero, e sigillassero tutte le di lui scritte, come infatti è seguito dell' altre ritrovatesi nella di lui camera. Il Conte Verter Ministro di Sua Maestà ha pro-

messo di dare al S^{re} G. Cancelliere, e per suo mezzo a Monsig^r Vescovo di Posnania le informazioni concernenti il delitto attribuito allo Spiegel, affinché esamini se debba godere l'immunità; ma caso ché o per difetto di prove, o per non essere il delitto eccettuato il Prelato medesimo non potesse procedere alla dichiarazione desiderata dal Rè, mi é stata fatta istanza dal S^{re} G. Cancelliere in nome della Maestà Sua di supplicare la Santità di Nostro Signore di permettere che il suddetto Spiegel venga tenuto sotto custodia, e trasferito per maggior cautela a Kinigstein fino a nuovo ordine di Sua Beatitudine, giacché se mai il Ré partisse di quà, non sarebbe sicuro il lasciarlo in Varsavia. Con venturo avrò l'onore di umiliare a V. E. le informazioni, che saranno state date a Monsig^r Vescovo di Posnania, ed aggiungerò quel di più, che potrà occorrere in questa materia.

(*Ex librò: Scritture di Clemente XI. tom. 196. Polonia.*)

CXLII.

An. 1716. Epistola Principis Dulhoruki ad Ill^lum Marescalchum Generalis confoederationis Poloniae (Princeps Dulhoruki mediator pacis apud Confoederatos Polonos a Czaro Moscoviae constitus.)

Quandoquidem Ill^lma Dominatio Vestra exprimit in epistola, quod Serenissimus Czarus

Письмо Князя Долгорукаго къ Маршалу Генеральной Конфедерации Польской. Князь Долгорукий назначень ошь Царя Московскаго посредникомъ мира между конфедерашами Польскими.

D. N. Clementissimus postquam dños Ablegatos Statum confoederatorum Reipublicae admi-

serit ad suam audientiam, agnoverit Dominatio-
nes Vestras per hanc confoederationem non
quaerere, nec quaesivisse praedam, sed liber-
tatum suarum reparationem, et integritatem.
Idcirco quemadmodum pro tunc Serenissimus
Monarcha meus id agnovit, meque ex parte sua
cum caractere plenipotentis Mediatoris huc
misit, ita et ego adimplendo in omnibus man-
data mei Monarchae, id repeto, quod Serenis-
simus Czarus Dñs meus clementissimus unice
ex zelo vicinae amicitiae acceptata functione
mediatorali, ad id induxit S. R. Majestatem, ut
DD. Vestris antiqua jura, et libertates resti-
tuat, et us DD. Vestrae tranquille iis frui pos-
sint, promisitque Serenissimus Rex in hunc fi-
nem evacuationem realem, et actualem, sine
reditu, copiarum auxiliarium Saxoniarum ex
visceribus Regni, et per consequens cessatio-
nem contributionum. Adjunctum autem est per
expressum in plano (qui pro fundamento hujus
negotiationis fuit factus, et DD. Vestris commu-
nicatus) quod si aliqua pars sepositis justis con-
ditionibus renuat pacem, ut contra illam armis
agam, assistendo huic, quae vere vult pacem,
junctaque vi armorum cogam contrariam, quod

et in instructione mihi datum est, prout id An. 1716.
nuper DD. Commissariis exposui, quod habeam
mandata (casu, quo aliqua pars justas conditio-
nes acceptare nolit ad concludendum tractatum)
Generalem Rhen cum exercitu in limites Rei-
publicae inducam; idcirco (cum post exera-
tionem non tantum octo hebdomadarum, verum
undecim, non videam ullam apparentiam ad
pacem, sed tantum prolongationes et moras de
die in diem) satisfaciendo mandatis Monarchae
mei, prout et partium, quae mecum in hoc con-
veniunt, usus sum potestate mihi data, misique
ordines ad Generalem Rhen, ut actu intret.
Assecurō tamen DD. Vestras hunc exercitum
non contra DD. Vestras, nec contra copias au-
xiliares Saxonicas me adhibiturum, sed contra
eos, qui justam et rationabilem rejicient pacem.
Quod si DD. Vestrae progrediantur ad seria
agenda, exhibeantque Regi securitatem per ex-
vinculationem realem, promitto pro certo (visa
in eo sincera applicatione DD. Vestrarum) mis-
surum me contrarios ordines, ut dictus Exerci-
tus Czareae Majestatis retrocedat, nec in pro-
vincias Reipublicae ingrediatur etc.

Nuntiat. di Polonia tom. 146.

CXLIII.

An. 1716. Epistola Principis Dolboruki ad DD. Confoederatos ex
Markuszou die 29 Augusti 1716.

Письмо Князя Долгорукого къ Конфедератамъ. изъ
Маркушова 29 Августа 1716 г.

Quemadmodum nihil praecipitanter agere consuevi, sic et de meo exitu Lublino aliquot diebus ante certiores redditi Dominationes Vestras; non propter alias autem causas hinc profectus sum, nisi ut possim cum S. R. Majestate conferre, et ex munere functionis meae medietoralis media quam promptissima pacificationis adinvenire. Quod vero praesidium Saxonicum (cum nulla ei provisa sit securitas) acceptis mandatis a suo Generale iverit ad Castra sua, nihil id debet prejudicare ulteriori prosecutioni Tractatus, ideo enim dictum Praesidium exivit Lublino, quia DD. Vestrae (licet unanimiter fecerint, et subscripserint armistitium, punctaque in eo expresserint, quod omni securitate gaudere deberet totus Palatinatus Lublinensis, et quod nullae copiae in illo reperirentur) tamen non satisfecerunt Armistitio, dum uno milliario prope Lublinum primas custodias suas locaverunt; quod observando DD. Generales, non potuerunt relinquere saepe dictum praesidium. Veruntamen si DD. Vestrae sincere progredientur ad pacem, dabuntque assecurationem circa exvinculationem realem ante Comitia Generalia, et proponent media ex parte sua providendae omnis securitatis Sacrae Regiae Majestati, assecuro DD. Vestras, non tantum me, sed et S. R. M^{tem} Plenipotentiariorum suos missu-

ram, ad continuandum, et perficiendum Tractatum. Ego ex munere officii mei omnibus modis curabo persuadere R. M^{ti} ea omnia, quae a DD. Vestris oretenus, et in scripto mihi commissa sunt in puncto exvinculationis in favorem DD. Vestrarum, sed vereor ne non possim S. Regiam M^{tem} ad id inducere, et persuadere manutentionem utriusque confederationis usque ad Comitia Generalia, nam Serenissimus Rex non potest periculo exponere altam personam suam. Obligo igitur DD. Vestras ut ex amore erga patriam ultimam in hoc puncto accipiant resolutionem, et sensum suum exponant, huncque Tractatum prosequantur, et feliciter terminent. Quam vero resolutionem recipiam hac in parte a S. R. M^{te} communicare DD. Vestris non praetermittam. Cum objectum sit D. Romanowski Succamerario Chelmensi, quod subscripserit plantam Gedani, dictusque D. Romanowski ad me pro justificatione hujus objectionis recurrerit, idcirco ego testimonium praebeo DD. Ablegatos non apposuisse eidem plantae suum chirographum, ipsaque copia DD. Marescallis missa id potest probare. Cum enim in illa non sint adscripta nomina dactorum DD. Ablegatorum, exinde debet constare et in Originali non fuisse scripta, ac proinde id indebite objicitur dictis DD. Ablegatis etc.

(*Nunziat. di Polonia tom. 146*)

CXLIV.

Epistola Principis Dolhoruki ad Illūm Marcescallum Generalium statuum confoederatorum Reipublicae Polonae ex Brzeszczow prope Ianowice die 31 Augusti 1716.

Письмо Князя Долгорукаго къ Маршалу Конфедерации Ан. 1716. Польской, изъ Бржещова подлѣ Яновца. 31-го Августа 1716 г.

Posteaquam huc veni, habui benignam apud Sacram Regiam Majestatem audientiam, intellexique tam Sacram Regiam Majestatem, quam ejus Ministros omnem habere propensionem ad stabilem, et promptam pacificationem Reipublicae; cum autem in ultima epistola mea promiserim Dominationibus Vestris curare modos quibus hoc incoeptum opus ad effectum quam citissime deducere possem, simulque adinvicem solidas condiciones pro praesidio Majestatis, et integra restitutione quietis internae, idcirco recepta a S. R. Majestate declaratione in scripto, nec non articulis spectantibus tum ad exvinculationem utriusque confoederationis Palatinatum, et exercitus, tum ad securitatem Majestatis copias horum omnium mitto DD. Vestris, ex quibus DD. Vestrae conjicere poterunt zelum Serenissimi Regis erga rempublicam, verumque pacis desiderium, cum Serenissima Regia Majestas exercitum suum jam actu educat, sperans quod Respublica visis sinceris ejus ad pacem intentionibus ipsa etiam ex parte sua disponet se ad acceptandas justas, et rationabiles pacis condiciones, suosque Commissarios

cum plena facultate quam citissime mittet vel ad perficiendum, et concludendum ad latus S. R. Majestatis tractatum, vel ad conveniendum de locis, in quibus exercitus subsistere debent, statuendumque tempus indicendorum Comitiorum Generalium pacificationis, quae antea nonnulli ex confoederatis Statibus praetendebant. Priusquam vero DD. Vestrae constituent quem potissimum ex duobus propositis modis ad quam promptissimam pacem idoneum judicent, optarem, ut DD. Vestrae Armistitium post tres dies expiraturum (computato tempore, quo tam salutare opus ad felicem finem deduci posset) prolongent ulterius, meque quam citissime de eo certiores faciant. Promitto autem DD. Vestris omnem cum applicatione mea, ex parte Regiae Majestatis fore facilitatem ad prolongationem dicti armistitii. Itaque adimplendo omnia, quae in me posita sunt ad quam promptissimam Reipublicae pacem cum fructu, et honore ejus, iteratis vicibus peto, a DD. Vestris, ut finalem declarationem ad me mittant, quam ardentissime expecto, et quolibet in loco obfero obsequium manendo semper etc.

(*Nuntiatura di Polon. tom. 146.*)

CXLV.

An. 1716. Czarus Moscoviae Amstelodami Anglorum Regem expectat, cum eo de rebus pluribus alloquuturus 1716. 31 Decembre.

Царь Московскій дожидается въ Амстердамъ Короля Английскаго для переговоровъ съ нимъ о разныхъ дѣлахъ. 1716 г. 31-го Декабря.

..... Per la via d'Olanda si è ricevuto avviso, che la squadra dei vascelli Inglesi, che debbono trasportare a Londra quel Regnante, erano di già entrati nella Mosa per ivi attenderlo di ritorno da Hanovre, e che il Czar di

Moscovia restava tuttavia in Amsterdam aspettando l'arrivo del medesimo Principe, col quale ha stabilito di fare una conferenza sopra gli affari presenti del Nord nel palazzo del suo Ambasciatore all' Haja.....

Ex autographis litteris Vincentii Santini Internuntii Apostolici Bruxellis ad Cardin. Paolucci scriptis quae adservantur in Tabulariis Vaticanis, tom. 115.

CXLVI.

An. 1717. Diarium seu narratio de nonnullis, quae Czarus Petrus Parisiis et alibi egerat.

Дневникъ или сказаніе о томъ, что дѣлалъ Царь Пётръ въ Парижѣ и въ другихъ мѣстахъ.

11 Aprile 1717 Parigi.

Non rivocondosi più in dubbio la venuta del Czar di Moscovia a questa Corte, è partito di qua Monsieur di Libois per andargli incontro, e si sono spediti gli ordini a tutte le Guarnigione delle Piazze, per ove passerà, di salutarlo col Cannone, e trattarlo con tutti gli onori con-

venevoli a si gran Principe. Intanto si stanno qua disponendo nel Palazzo Regio del *Vieux Louvre* gli appartamenti, che Sua Maestà gli ha destinati, oltre i 500 scudi per giorno assegnati per le spese del viaggio da Dunkerque sino a questa Capitale.

Ex autogr. Lit. Cornelii Bentivoglio Archiep. Carthagin. Nuncii Aplici apud Reg. Galliae ad Cardin. Paulucci a Secr. Status missis, tom. 298.

25 Aprile 1717 Parigi.

Scrivono da Bruxelles essere colà giunto il Czar la sera dei 14, dove fu ricevuto col tiro dei Cannoni, e complimentato dal Marchese di Priè, il quale gli diede una lautissima cena, e concerto di musica. Essere poi di la partito il giorno 18, ed avere proseguito il suo viaggio a Gand. Onde si attende qui al principio dell' An. 1717. entrante, dove sentesi, che non fermerassi più di sei settimane, volendo scorrere nella prossima estate le principali Provincie, e Città del Regno, e poi restituirsi a questa Capitale per farvi un più lungo soggiorno.

Ex Literis autogr. ut supra, tom. 298.

2 Maggio 1717 Parigi.

Il Re andò mercoledì scorso col Marescial di Villeroy suo Governatore all' Hôtel di Lesdiguiers per vedere i preparativi fatti per la ricettazione del Czar (il di cui arrivo segui avanti ieri), e dopo andò a visitare per la prima volta la Bastiglia Fortezza di questa Città, dove fu salutato con più tiri di Cannone.

Ex literis autogr. ut supra, tom. 298.

23 Maggio 1717 Parigi.

Continua il Czar di Moscovia a visitare i luoghi e le cose più singolari di questa Capitale, delle quali ne ha ricevuto un catalogo in lingua francese, schiavona, e moscovitica, che il Duca di Antin gli ha regalato, e ne ha dimostrato sommo gradimento. I giorni passati, dopo terminata la visita, che fece al Duca d'Orleans Reggente, furono ambi questi Principi all' Opera.

Ex autogr, literis, ut supra, tom. 298.

30 Maggio 1717 Parigi.

I giorni passati il Czar andò a S. Clou, luogo del Duca d'Orleans, poco distante da questa Capitale. Sua Altezza Reale lo ricevette alla carrozza, e il dopo pranzo gli fece vedere i giouchi delle acque, ed altre cose singolari di quel delizioso soggiorno.

Ex autogr. literis, ut supra, tom. 298.

6 Giugno 1717 Parigi.

An. 1717. Il Czar dopo essere ritornato da Fontaine-bleau, dove si era trasferito per vedere quella regia Abitazione, è andato per la seconda volta a Varsailles, dove si fermerà per qualche giorno per ammirare non meno la ricchezza, e magnificenza di questo immenso edificio, che la vaghezza de' giardini, che l'adornano.

Ex autogr. Lucris, ut supra, tom. 298.

6 Giugno 1717 Colonia.

Colle lettere di Olanda si sente essere gli Stati Generali in qualche gelosia, stante la dimora del Czar di Moscovia in Parigi, e perciò soggiungono, che su tal riflesso la Corte di Londra sollecita la partenza del Conte di Stairs suo Ministro a quella di Francia, affine di potere osservare più da vicino gli andamenti del medesimo Czar.

Ex autogr Lit. Archinti Archiep. Tarsensis, Nuncii Apl. Coloniae, ad Card. Paulucci a Secr. Status Clementis P. P. XI. scriptis, tom. 124.

13 Giugno 1717 Parigi.

Giunse qui ieri sera di Versailles il Czar, la di cui partenza resta per ora fissata per il giorno 16 del corrente, sentendosi, che di qui passerà a Aix la Chappelle.

Ex autogr. Litt. Corn Bentivoglio, Archip. Carthagin. Nuncii Apl. Apud Gall. Regem, ad Card. Paulucci a Secr. Status missis, tom. 298.

20 Giugno 1717 Parigi.

Fu fatta mercoledì scorso la rivista delle Genti d'armi, de' Cavalli leggeri, di due Compagnie di Moschettieri, e delle Guardie Francesi, e Svizzere, alla quale intervenne il Czar accompagnato dal Duca d'Orleans, ambi a cavallo. Vi accorsero anche molte Dame, ed altre persone di distinzione, che resero lo spettacolo veramente degno di ammirazione. Avendo il Czar nel soggiorno, che ha fatto qui di più settimane, veduto ed attentamente esaminato ciò, che v'è di più singolare, è partito oggi con animo di fermarsi questa sera a Livry, luogo amenissimo poco distante da questa Città, dove sarà ricevuto, e trattato dal Marchese, Signore di quel Castello.

Ex autogr. lit. ut supra, tom. 298.

27 Giugno 1717 Parigi.

Oltre il regalo, che fece il Czar prima di partire di qui ai Marescialli di Tessé, e d'Estreez, al Duca d'Antin, ed al Marchese di Livry di un ritratto a ciascheduno ornato di bellissimi diamanti, fece anche un liberalissimò dono di 40 è più mila lire agli Ufficiali, ed alle Guardie, che l'hanno servito, durante il di lui soggiorno An. 1717. in questa Capitale. Il giorno della sua partenza fu accompagnato dai Moschettieri fino a Soisson, di dove dovea passare a Reims, e a Charleville per poi imbarcarsi sulla Mosa, e proseguire il suo viaggio per Liegi sino a Colonia.

Ex lit. autogr. ut supra, tom. 298.

4 Luglio 1717 Colonia.

Per la via di Liegi sentesi essere arrivato a Spaa il Czar di Moscovia per pigliarvi le acque; per lo che ha di subito questo Sig^r Elettore spedito a quella volta alcuni Ministri per complimentare il detto Czar, essendovi anche andato per lo stesso fine, d'ordine del Sig^r Elettore Palatino, il Baron di Haxthausn Governatore di Juliers.

Ex autogr. lit. Archinti Archiep. Tarsensis Nunc. Apl. Colonia ad Card. Paulucci a Secr. Status missis, tom. 125.

15 Luglio 1717 Bruselles.

Era in procinto la partenza del Czar di Moscovia da Spaa, ed essendosi dichiarato, che faceva conto di trovarsi a Amsterdam nel principio dell' entrante settimana, gli Stati generali hanno fatto partire gl'lackt per imbarcare Sua Maestà a Nimega.

Ex lit. autogr. Vinc. Santini Internuntii Apost. Brux. (tom. 116.) ad Card. Paulucci a Secr. Status missis.

18. Luglio 1717 Colonia.

Scrivono da Temesvar, che quel comandante sia partito verso Orsowa per vedere d'impadronirsene, potendo tal conquista contribuir di molto ai progetti accennati coll' occasione, che il Czar di Moscovia si trova ai bagni di Spaa. Si è risaputo, che nel tempo, in cui egli dimorò in Parigi gli fosse stato da alcuni dottori della Sorbona tenuto discorso sopra la riunione del suo Impero colla Santa Sede, e ch'egli non mostrando disaggradire un tal progetto, avesse

An. 1717. chiesto ai medesimi dottori un memoriale sopra le difficoltà, dalle quali nasceva tale disunione, cogli argomenti, che le abbatterano, poichè ritornando nè suoi Stati l'avrebbe fatto volentieri esaminare da suoi Vescovi.

Ex autogr. Litt. Archinti Archiep. Tarsensis Nuncii Apl. Colon., ad Card. Paulucci a Secr. St. missis. tom. 125.

1 Agosto 1717 Colonia.

Scrivono d'Olanda che si aspetta a momenti bagni di Spaa. in Amsterdam il Czar di Moscovia di ritorno dai

Ex autographis literis, ut supra. tom. 125.

CXLVII.

An. 1717. Lettera di Card. Paulucci Segretario di Stato A Monsigr. Nunzio in Francia. 11 Maggio 1717. (De adeunde Moscoviae Czaro, et quomodo cum eo colloquendum).

Письмо Статсъ - Секретаря Папскаго Кардинала Паолуччи къ Папскому Пунцию во Франци, отъ 11-го Маія 1717. О сближеніи съ Царемъ Московскимъ и о томъ, какъ съ нимъ вести переговоры.

Col Czar di Moscovia avendo trattato altri Nunzj Apostolici, non si ha difficoltà, che parimente vi tratti Vostra Signoria Illustrissima, e adempia anch' Ella le convenienze solite praticarsi da pubblici Rappresentanti. Supponendosi però che egli si tratterà costì affatto incognito, si crede altresì, che non vi saranno formalità da osservare. Ma quando egli si metesse in forma pubblica, dovrà V. S. Illustrissima esigere almeno, quando non vi sia modo, e facilità di

consequir da vantaggio, l'istesso trattamento, che i Re di Francia concedono ai Nunzj Apostolici, e all' incontro potrà Ella dargli liberamente in voce il titolo di Maestà. Coll ordinario prossimo poi si darà a V. S. Illma l'incombenza di promuovere appresso il medesimo un affare di gran servizio di Dio, e della Religione, onde sarà appunto spediante che Ella possa intanto conciliarsene, salvo il decoro del suo carattere, la stima.

(Ex libro mscr. Scritture di Clemente XI. tom. III. 222).

CXLVIII.

Istruzione per Mgr. Nunzio di Parigi, 17 Maggio, inviata della Segreteria di Stato, (Nuntio Apostolico ad eundem Petrum Moscorum Imper. Parisiis degentem plura scribuntur, scilicet de propensa voluntate ejusdem Imper. et Ioannis fratris ejus ad unitatem Ecclesiae redeundi, deque ipsius Petri desiderio Romam veniendi corpora beator. Apostol. Petri et Pauli veneraturi, de libero exercitio catholicae religionis in Moschovia concedendo; de epistula in forma brevis ad eundem Petrum mittenda; de Nuncio Apostolico ab ipso honorifice recipiendo; de Palatino Posnaniae pro Rege Poloniae non habendo; de titulo Majestatis eidem Imperatori impertiendo.)

Coll' occasione, che V. S. Illma ha scritto in Segreteria di Stato, domandando le necessarie istruzioni di come dovrà contenersi nel passaggio, che farà a cotesta Corte il Czar di Moscovia; si é eccitato nuovamente il paterno zelo di N^{ro} Sig^{te} a procurare con questa congiuntura di ottenere qualche vantaggio per la nostra S. Religione né di lui vasti dominii, il che, sebbene si sia tante volte non meno dalla Santità Sua, che dagli altri suoi antecessori tentato; tuttavia è sempre fin' ora riuscito inutile. Sperando con tutto ciò in oggi Sua Beatitudine, che per le mani di V. S. Illma possa ottenersi finalmente quel tanto che si desidera; mi ha comandato, che se le dia, come si fa colla presente, una piena istruzione di ciò, che fin da principio del suo Pontificato si è operato su questa importante materia, accioché impadronitisi pienamente del negozio possa dar mano ad un' opera, che può riuscire di tanto servizio di Dio, e può cagionare la salute di tante anime.

Наказъ Папскому Нунцію въ Парижѣ, присланный изъ Ав. 1717.

Статсъ-Секретарства, 17-го Мая 1717. Папскому Нунцію предписывается при свиданіи въ Парижѣ съ Царемъ Петромъ, говорить ему о наклонности Царя и брата его Иоанна къ соединенію съ Римскою церковью, о желаніи Петра прибыть въ Римъ для поклоненія шлѣмъ священныхъ Апостоловъ Петра и Павла; о свободномъ въроисповѣданіи Римскимъ Католикамъ въ Россіи; о посылкѣ къ Царю письма отъ Папы (in forma brevis); о принятіи имъ съ честью Папскаго Нунція; о непризнаваніи Восвода Познанскаго (Станисл. Лещинскаго) Королемъ Польскимъ; и о титулѣ Величества, какой полагаешся давать Царю.

Deve dunque sapere V. S. Illma, che fin dall' anno 1705. Mgr. Arciv. Vescovo di Lucca, allora Nunzio in Polonia, oggi Cardin. di S. Onofrio, in esecuzione delle commissioni avute dalla Santità Sua antecedentemente in data dé 29 Novembre 1704; cioè a dire, quando si sperava che quel Mgr. Nunzio si fosse potuto abboccare col Czar, il che poi non seguì; con una lunga istruzione stesa dall' Eminentissimo Sigr. Cardinale Fabroni allora Segretario di questa Santa Congregazione *de Propaganda Fide*, copia della quale se le acclude segnata lettera *A*; e coll' occasione che era passato il Palatino di Culma Ambasciatore straordinario di Polonia a Mosca, scrisse in Segreteria di Stato lettera, copia della quale parimente si manda qui acclusa a V. S. Illma segnata lettera *B*. In vigore della quale lettera stimò bene Sua Santità di fare una Congregazione particolare per veder ciò che dovesse farsi sopra una materia di tanta importanza; e a relazione del Sig^r Cardinale Fabrizio Spada fu fatta la Ponenza, che

An. 1717. brevemente se le riferisce, e susseguentemente furono prese quelle risoluzioni, che pure in seguito Ella vedrà.

Disse adunque il Sig^r Cardinale Spada, che avea la Santa Sede sempre avuta particolare premura di ridurre alla santa unione la numerosa nazione de Moscoviti; e per tal fine secondo le congiunture lo zelo Apostolico de Sommi Pontefici non avea mancato di eccitare con diversi Brevi i Gran Duchi di Moscovia a stabilire una buona corrispondenza colla Santa Sede, ad effettuare la buona disposizione, che alcuni di essi aveano mostrato di voler venire all' obbedienza del Romano Pontefice; e ultimamente la s. memoria d'Innocenzo XI in occasione della spedizione fatta dalla Corte di Vienna d'un Inviato in Moscovia, avea scritto un suo Breve alli due fratelli Giovanni e Pietro Czari di Moscovia per animarli a collegarsi coi Principi Cristiani contro il Turco. Ma che questo Breve per mancanza di titoli pretesi dalli Czari, non fu da essi gradito, nè ebbe risposta veruna, non ostante che il predetto Inviato si adoperasse molto per superare tale difficoltà. Disse inoltre, che essendo poi stato del 1692, spedito dall' Imperatore un nuovo Inviato in Moscovia, e ripigliati da esso i trattati del suo antecessore per introdurre la corrispondenza delli Czari colla Corte di Roma, ed ottenere ai cattolici dimoranti in Moscovia il libero esercizio della nostra Santa Religione, conforme lo godevano i Luterani, e Calvinisti, avea avvisato, che sarebbe stata molto cara la corrispondenza colla Sta Sede, particolarmente al Czar Pietro; ma che i ministri di quella Corte desideravano, che il nuovo Breve da scriversi dal Sommo Pontefice alli Czari si portasse da un Legato espresso. Soggiunse, che la Congregazione, però del 1697, riflettendo all' incertezza dell' evento, acciò non si esponesse la dignità Ponteficia a spedire inutilmente in quelle parti per-

sona veruna, avea stimato bene, che prima di questa spedizione si fosse procurato il libero esercizio della Religione Cattolica in Mosca.

Inoltre rappresentò, che susseguentemente i Nunzii di Vienna, e di Polonia aveano avvisato della buona disposizione verso la Sta Sede del presente Czar Pietro, che, morto il fratello, era rimasto solo al Governo, e dell' istanza, che il medesimo avea fatta di qualche persona onorata del titolo di Vescovo, per poter con essa trattare de preliminari per la bramata riunione. E benchè Monsignor Nunzio di Vienna avesse dubitato, che tali dimostrazioni del Czar procedessero da fini politici; tuttavia dalla Segreteria di Stato si era inculcato sempre al medesimo Nunzio, che procurasse di coltivare le buone disposizioni, da qualunque fine fossero esse procedute. Che intanto avendo la Santità Sua ordinato che si fosse tenuta sopra la materia una Congregazione particolare, fu questa tenuta, ed in essa esaminati i seguenti articoli.

1. Se dalla Santa Sede si debba mandare alcuno per il fine sopraccennato alla Corte di Moscovia.

2. Chi si debba mandare.

3. Quali prevenzioni debbano farsi prima di mandare.

4. Che titoli debbano darsi, e riceversi.

Replicò inoltre sua Eminenza, che quanto al primo e secondo punto fu stimato bene, che si mandasse alla suddetta Corte un Nunzio con carattere di Vescovo.

Quanto al terzo fu parimente stimato opportuno di scrivere a Monsignor Nunzio di Vienna, con incaricargli di assicurare L'Ambasciatore di Moscovia in quella Corte, che si sarebbe di qua spedito, come sopra, un Nunzio in Moscovia, e di essigere all' incontro dal medesimo Ambasciatore, e dalla Corte di Moscovia la sicurezza dell' onorevole ricevimento dell' istes-

so Nunzio, non inferiore a quello degli Ambasciatori dell' Imperatore all' istessa Corte.

E quanto al quarto punto, La Congregazione fu di parere, che potessero darsi, e riceversi gli stessi titoli, che si danno, e si ricevono dell' Imperatore. Quali sentimenti della Congregazione Sua Santità si compiacque benignamente di approvare, a riserva del quarto punto, concernente i titoli, comandando che di essi per allora non si fosse parlato nelle lettere, che doveansi scrivere, come seguì sopra L'affare del Nunzio di Vienna, ma che circa di essi titoli si differisce ad altro tempo il deliberare.

Che susseguentemente erano capitate in Segreteria di Stato diverse lettere di Mgr. Nunzio di Polonia sotto li 5 e 6 di Marzo; 28 Maggio e Giugno; 16 Luglio; 29 Agosto, 8 di Ottobre 1704; e 17 Gennaio 1705; colle quali ragguagliava delle pratiche, ed ufficj da esso passati secondo L'ordine, che ne teneva dalla Santità Sua coll' Ambasciatore di Moscovia in Polonia, con vantaggio della Religione Cattolica. Che dal medesimo Ambasciatore era stato assicurato del singolar rispetto, che aveva per la Santità Sua il Czar suo Principe, e del vivo dispiacere, che il medesimo sentiva di non aver potuto alcuni anni prima per interesse del Suo Stato portarsi a questa Città per venerare i corpi de Santi Apostoli Pietro e Paolo; e della riconoscenza pienissima, che conservava delle finezze usate dalla s. m. d'Innocenzo XIII, ai Moscoviti, che allora vennero a Roma, trà quali era lo stesso Ambasciatore, che anco si era espresso con Mgr. Nunzio di aver' ordine preciso di coltivare una buona corrispondenza col Ministro Pontificio in Polonia; e si credeva che il medesimo desiderasse di essere spedito dal Czar per suo Ambasciatore alla S. S.

Che il Re di Polonia aveva più volte incaricato al Palatino di Culma suo Ambasciatore in Moscovia di premere appo il Czar per i vantag-

gi della Religione Cattolica. Che dal medesimo An. 1710. Palatino si era scritto sin sotto li 19 di Luglio 1704 a Mgr. Vescovo di Culma di avere già ottenuto dal Czar il libero esercizio della Religione Cattolica, e la permissione di erigere Chiese. Che da quella Corte non solo non si ricusava, ma si desiderava un Nunzio della Santità Sua, e che solo si trattava del modo di riceverlo, di che se ne ricercavano esempj nella Cancelleria di Mosca. Che il Czar mostrava propensione, e desiderio di buona corrispondenza non solo nelle materie temporali, ma anco nelle spirituali. Che tutto il Clero, e popolo Moscovita stava in grande apprensione, e timore, che coll' introduzione degli Abati, e costumi stranieri nel Regno, non vi s'introduca ancora la setta Luterana, e che in tal caso desiderava piuttosto di riunirsi alla Chiesa Romana, alla quale il Iaruski favorito del Czar, e che era in isperanza del Patriarcato, aveva gran propensione.

Ma perchè supponeva Mgr. Nunzio, che fosse potuto seguire L'abboccamento del Czar col Re di Polonia, e che egli per conseguenza ancora sperava, che facilmente si sarebbe trovato appresso Sua Maestà, pose in considerazione se fosse bene, ch'egli si fosse trovato in tale congiuntura munito di un Breve di Sua Santità per il medesimo Czar, con cui venisse questo animato ad effettuare buona e favorevole disposizione, che si suppone avere in ordine alla Religione Cattolica. Questo breve però per il Czar non si stimò bene di mandarlo per non incontrare le stesse difficoltà dell' altro, come sopra, inviato da Innocenzo XI. Fu bensì trasmessa a Mgr. Nunzio una piena istruzione, ed è quella del Sig^r Cardinale Fabroni, di cui ho parlato per suo governo, e per facilitare il negoziato in congiuntura dell' abboccamento, che si sperava del Czar col Re di Polonia. Soggiunse finalmente, che coll' ultima lettera dé 17 Gennaio

An. 1717. p. passato lo stesso Mgr. Nunzio ragguagliava come il suddetto Palatino di Culma ritornato dalla sua Ambasciata di Moscovia, gli aveva notificato in voce quanto gli era riuscito di ottenere a favore della Religione Cattolica da quella Corte, con comunicargli anche un foglio originale di quella Cancelleria concernente le abilità conseguite; ed è lo stesso che vien espresso nella lettera del Sigr. Card. di S. Onofrio.

Dell' accenato diploma soggiunse Mgr. Nunzio procurarsi dallo stesso Palatino un duplicato in forma autentica, conforme prima della sua partenza da Moscovia L'avea trasmesso ai Missionarj dimoranti in Moscovia, e rappresentò tutto il di più, che si contiene nella lettera di Mgr. Nunzio. E perciò fu considerato d'ordine di Sua Santità nella Congregazione suddetta, ed esaminato se fosse stato convenevole nelle circostanze d'allora alla Sta Sede dare altro passo per accalorire questo Trattato di Religione; e quali cose si fossero in particolare stimata opportune, e praticabili per accudire alla propagazione della S. Fede Cattolica in quel vastissimo Impero.

«Die 20 Aprilis 1705 rescriptum.

«Sanctissimus, auditis D. D. Cardinalium «suffragiis, decrevit pro nunc mittere aliquam «personam in Moscoviam ad tractanda Preliminaria quoad modum receptionis Nuncii Apostolici, et ad explorandum praesentem statum «cum instructione opportuna.»

Ciò non ostante non fu mandato veruno in Moscovia, perchè imbrogliatesi più che mai le cose di Polonia, ed avendo dato, dopo queste buone speranze, il Czar medesimo segni di molta avversione alla Religione Cattolica, e di molta crudeltà verso alcuni sacerdoti Greci uniti, fu stimato perciò inutile ogni ulterior passo, che si fosse dato.

Per le ulteriore diligenze poi fattesi per il mezzo della Corte di Vienna, si ottenne posteriormente, cioè in data delli 20 Ottobre del

1706 dal Principe Mezinkof un diploma, che portò in Polonia il P^{re} Broggio Gesuita, e che sta originalmente né Registri della Segreteria di Stato, del quale se ne dà parimente una copia qui annessa a V. S. Illma, segnata lettera....

Seguito poi L'infelice Trattato di Altraestatt, e dubitandosi dal Czar, che da Sua Santità potesse coll' essemplio di molti altri Principi venir riconosciuto per Re di Polonia Stanislao Leszinski Palatino di Posnania, mandò a questa Corte il Principe di Kurakin, il quale presentò a Sua Santità lettera del suo Principe, della quale tradotta in latino si dà a V. S. Illma copia segnata lettera.....

Nell' istessa lettera può riflettere V. S. Illma che manca il titolo di Santità.

Coerentemente supplicò la S. S. in voce, e promise in contraccambio il diploma del libro esercizio della Religione Cattolica nè suoi Dominij, una fondazione di un Convento de' Cappuccini in Mosca; ed il passaggio per i Missionarj, che vanno alla Cina per i suoi Stati. L'assicurazione, che Sua Santità non avrebbe riconosciuto Stanislao, fu progettata per un biglietto da scriversi dal Sig^r Card. Paulucci, di cui se le dà similmente copia segnata Lettera.. Di che il Principe di Kurakin si mostrò soddisfattissimo. Ma quando si fu alla consegna del Breve di risposta avendo veduto, che nel medesimo non vi era il titolo di Maestà, non volle riceverlo, benchè fosse concepito in termini molto più abbondanti di quelli, che mai abbia praticato la Santa Sede, come V. S. Illma riconoscerà dal tenore del medesimo Breve, che se le dà qui annesso sotto la lettera....

Ciò non ostante la Santità Sua stimò bene d'oltrarsi ancora di vantaggio, e promise, che quando le fosse stato consegnato il menzionato diploma, avrebbe ringraziato il Czar con Breve, nel quale gli avrebbe dato il titolo di Maestà. In questo caso avrebbe bisognato accordare,

che il medesimo Czar non avesse ommesso il titolo di Santità nella sua lettera. Parti ciò non ostante il Principe Kurakin da Roma, *re infecta*, e seppe poi estragiudizialmente Sua Santità, che effettivamente il detto Principe aveva presso di se il desiderato Diploma, che intanto da lui non fu consegnato, in quanto dubitò che poi non gli venisse dato il Breve col trattamento di Maestà; Ciò supposto dovrà V. S. Illma prendere tanto circa il fatto, quanto circa il di più, che

si contiene nella istruzione del Sig^r Cardinale An. 1717. Fabroni, tutti quei lumi, che sono necessarj al buon' incamminamento, e fine di un negozio, che sommamente è a cuore alla Santità Sua; la quale siccome ha un intiera fiducia nello zelo, e prudenza di V. S. Illma, così non lascerà di avere in particolare considerazione quel tanto che le riuscirà di fare in un affare di tanta importanza.

(*Ex libro: Scritture di Clemente XI. tom. III. pag. 222.*)

CXLIX.

A Monsigr. Nunzio in Parigi 18 Maggio 1717. (De libero exercitio Catholicæ Religionis in Moscoviæ Dominii obtinendo).

Dall' acclusa Istruzione, che si è formata da quanto in questi Archivj si è ritrovato, in ordine alle molte diligenze usate da questa S. Sede, e specialmente dalla Santità di Nostro Signore per indurre il Czar a permettere il libero esercizio della nostra santa Religione nè suoi vasti Dominj, verrà V. S. Illma facilmente in cognizione di quali siano le intenzioni della Santità Sua, e quale sia quell' affare di tanta importanza, del quale l'avvisai sin dall' ordinario passato, che V. S. Illustrissima doveva rimanere incaricata. Dall' Istruzione medesima V. S. Illma ben vedrà di quanto rimane creditore Nostro Signore con questo Principe, mentre avendo la Santità Sua

Hist. R. Mon. T. II.

Къ Папскому Нунцию въ Парижъ. 18-го Маія 1717, Ан. 1717.
О непрощеніи свободнаго върноповѣданія Римскиихъ Католикамъ въ Россіи.

religiosamente osservato quel, che promise al Principe Kurakin in ordine alla sua condotta nelle passate guerre della Polonia, e che sola può dirsi, che abbia restituito in quel Trono il Re Augusto, pare che con giustizia possa pretendere, che anche dalla parte del Czar gli sia mantenuto quel tanto, che per mezzo del suo Ministro gli fu allora promesso. Ma perchè si deve trattare con una nazione non solo non affatto culta, ma sospettosa, e che alla volte non osserva volentieri quello, che promette, si suggerisce a V. S. Illustrissima nel negoziato, che dovrà intraprendere, di tenere l'infrascritta condotta.

41

An. 1717. Primo. Si stima, che sia opportuno che Vostra Signoria Illustrissima si dirigga al Principe Kurakin, non solo perchè il Czar, per quanto si sente, non intende altra lingua, che la sua naturale, e qualche poco la tedesca, et al contrario egli intende assai probabilmente ancor l'Italiana, ma in oltre, perchè egli non può non ricordarsi di quanto seco fu trattato in Roma, come anche delli molti atti di umanità, che seco praticò Sua Santità, di che non ha lasciato di fare menzione in Brusselles con quel Signor Abato Internunzio. E' ben vero che non si giudica che V. S. Illustrissima lo riconvenga, ma piuttosto pare espediente, che destramente sia fatto cadere in ragionamento, e discorso di Roma, onde essa abbia campo come desiderare d'essere informato di quel tanto, che fu allora trattato.

Secondo. Se poi riuscisse a V. S. Illustrissima indurre l'accennato Principe Kurakin ad aprirsi intieramente seco, e che egli ingenuamente Le confessasse, come qui si tiene per certo, che l'unico ostacolo alla concessione del Diploma del libero esercizio della cattolica Religione nè suoi Dominj fusse il Trattamento di Maestà, che si esigeva ne Brevi Pontificj, potrà dire francamente, che questo non sussiste, perchè V. S. Illustrissima se ne trova uno appresso di se (che se Le manda, ed acclude a questo effetto), nel quale vi sono tutti i titoli, che si ricercano, e che sono tanto superiori a quelli, che in altre occasioni furono dati agli altri Czari dà predecessori di Sua Santità, avvertendo però, ed incaricando a V. S. Illustrissima di non darlo, se non che dopo la reale ed effettiva consegna dell' accennato Diploma nelle di Lei mani.

Terzo. E perchè qui ben si considera, che un così breve tempo, ed in tanto distrazione difficilmente potrà riuscire a V. S. Illustrissima di finire questo negozio, si giudica a proposito

d'insinuarle, che sarebbe molto gradito da Nostro Signore, che almeno rimanesse accordato, e stabilito di potere mandare appresso dal Czar una persona, che a nome di Nostro Signore potesse seguitare a promuovere queste buone disposizioni, che non si dubita punto che non sia per riuscire a V. S. Illustrissima d'introdurre nell' animo di questo Principe, già per altro, per quanto si sa, ben inclinato, e che non può non essere memore degli impegni contratti con la Santità Sua.

Quarto. Essendosi fatta poi matura riflessione, che potrebbe cagionare qualche sospetto a cotesta Corte questo Trattato, che V. S. Illustrissima introdurrà con il Czar, e suoi Ministri, si è creduto, e si crede opportuno, che lo comunichi al Signor Duca Reggente piuttosto, per implorare la di lui assistenza col supposto ch'egli non sarà per opporsi a quei vantaggi, che potessero ottenersi per la nostra santa Religione. Dovrà pertanto Vostra Signoria Illustrissima prendere un' udienza espressamente dal Signor Duca d'Orleans, per comunicargli questa sua commissione, e con soggiungere che Sua Santità è persuasa, che l'Altezza Sua, per quanto potrà, la favorirà, e vedrà volentieri, che si profitti dell' occasione. che il Czar si trova in cotesta Corte, per procurare di ottenere un fine sì santo, e sì importante.

Quinto. E perchè altre volte dai Ministri del Czar in compenso dell' introduzione della Religione Cattolica nè suoi Dominj, è stata chiesta l'introduzione dello scisma in qualche Paese Cattolico, e benché l'istanza sia tale, che senza altra spiegazione meriti di essere senza alcuna tergiversazione affatto rigettata; tuttavolta è bene, che V. S. Illustrissima ne sia prevenuta, acciò possa fare comprendere l'incompatibilità, che vi è della luce colle tenebre, della verità con gli errori; in sostanza di Gesù Christo con il Demonio.

Questo in somma è quello, che per piena doverle significare, e rimittendomi nel di più An. 1717. istruzione di V. S. Illustrissima si è creduto di alla sua sperimentata prudenza, resto etc.

(*Ex libro ms. Scritture di Clemente XI. tom. III. 222.*)

CL.

Lettera di Monsigr. Bentivoglio Nunzio in Parigi al Card. Paulucci, 31 Maggio 1717. (*De adeundo Moscoviae Czarre Parisiis degente*).

Письмо Намекаго Нунція въ Парижѣ, Бенивoglio къ Ан. 1717. Кардиналу Паулуччи, отъ 31-го Маія 1717. О вступленіи въ сношеніе съ Царемъ Московскимъ, живущимъ въ Парижѣ.

Eñno e Rño Sig^{re} e Pñe Colño.

Giacchè Nostro Signore approva, anzi crede espediente per il di lui buon servizio, che io vada dal Czar di Moscovia, e che tratti seco nel modo, che fanno gli altri Pubblici Rappresentanti, non mancherò di soddisfare a questa parte, alla quale non averà recato alcun pregiudicio l'indugio da me frapposto, si perchè questo Principe dopo il di lui arrivo in questa Città non ha immediatamente ammesso chi ha cercato di vederlo, come perchè di poi gli stessi

pubblici Rappresentanti non si sono mai molto affrettati di comparire da lui, appunto forse per attendere anch' essi l'Istruzioni delle loro Corti. Se V. E. si degnerà caricarmi di qualche incombenza appresso del medesimo, io l'ascriverò, a mia gran ventura; così non mancherò di adempire in ciò a qualunque diligenza, ed attenzione, che si richieda dal mio servizio, e per fine Le faccio con tutto l'ossequio umilissima riverenza.

Parigi 31 Maggio 1717.

Uñno, Devñno, Obñno Ser^o
C. B. Arch^o di Cartagine.

(*Ex autographis litteris Cornelii Bentivoglio, Archiepi Carthaginensis, Nuncii Aplici apud Regem Galliae, ad Card. Paulucci a Secretis status missis. (Nunziat. di Francia tom. 298.) quae adservantur in Tabulariis secretioribus Vaticanis.*)

CLI.

An. 1717. Lettre écrite par Monsgr Bentivoglio Nonce à Paris à Mr. le Prince Kourachim en date du 10 Juin 1717. (De Nuntio Aſſico aditum Czari Mossoviae, qui Versaliae degebat, postulante.)

Письмо Пискаго Пунція въ Парижъ Бендиволіо къ Князю Куракину, отъ 10-го Іюня 1717. Пунція желаетъ получить доступъ къ Царю, пребывающему въ Версаліи.

Si la nouvelle, qu'on a repandu par Paris que S. M. Czarienne n'y reviendra plus, mais qu'elle partira d'icy pour aller aux eaux d'Aix La Chapelle, etait veritable, je serais bien malheureux, puisque je n'aurois pas l'honneur de faire ma Cour à S. M. à moins que V. E. ne m'obtint la permission de venir à

Versailles pour Lui rendre mes très humbles respects. C'est dont je La supplie tres instamment, persuadé des bontes de V. E., et qu'Elle n'aura pas oublié de parler à S. M. des affaires, que je ay eu l'honneur de lui comuniquer par ordre de Sa Sainteté. Je suis etc.

Nuntiat di Francia. tom. 210. an. 1717.

CLII.

An. 1717. Lettera di Monsgr Bentivoglio al Card. Paulucci 14 Giugno 1717. (De colloquiis Nuntii Apostolici ad Regem Franciae habitis cum Principe Kurakino, deque aditu ipsius ad Czarum Petrum, dum iidem Parisiis degerent.)

Письмо Пунція Бендиволіо къ Кардиналу Паулуччи, отъ 14 Іюня 1717. О переговорахъ Пунція съ Княземъ Куракинскимъ, и о доущеніи его къ Царю Петру, въ бытность ихъ въ Парижъ.

In congiuntura di presentare al Sig^r Duca Reggente il Breve di Sua Santità concernente l'affare dell' Abbadia di S. Gallo, eseguii gli ordini di Vostra Eminenza, implorando la protezione di Son Altezza Reale per l'altro negozio commessomi per trattare col Czar, e cò suoi Ministri. Non ebbe molto da fare in persuaderlo avendolo trovato in ottima disposizione di

assistere cò suoi officii le parti, che io sono incaricato di fare, nè informarlo, essendo egli apieno istrutto probabilmente dal Sig^r Cardinale della Tremouille, a cui mi persuado esserne fatta costì la confidenza per ordine di Nostro Signore. Egli mi ha detto che sapea che le difficoltà incontratesi in passato erano state per lo trattamento, ma che avendo io io un

Breve appresso di me, quale il Czar potea desiderarlo, sembrava, che il negoziato potesse essere a tiro, e che non fosse per incontrare nuove difficoltà.

Il dopo pranzo, siccome nello scorso ordinario avvisai a V. E. di dover fare, fui dal Principe Kourachin, il quale malgrado una risipola sofforta in una gamba, da cui era appena guarito, mi venne a ricevere, ed accompagnare sino alla carrozza. Dopo i primi convenevoli, io mi estesi nelle lodi del Czar, nella stima che Sua Maestà ne aveva concepita, nè mancai di lusingare lo stesso Principe sul buon nome, ch'egli avea lasciato a Roma, e sulla confidenza intiera, che Sua Santità aveva avuta, e tuttavia avea in lui. Corrispose egli con espressioni di venerazione e di rispetto verso la Sagra Persona di Nostro Signore, e si dichiarò contento delle maniere obbliganti, colle quali n'era stato ricevuto, e trattato. Dopo di che credendo io dovermi seco stringere, cominciai a metterlo sul discorso delle sue negoziazioni di Roma; gli dissi che in quel tempo io veramente non facea che cominciare la mia carriera, e che non era informato addentro nella midolla degli affari, ma che mi ricordava di avere inteso dire ch'egli era riuscito in tutto ciò, che avea al Papa richiesto, e che n'era partito molto contento: dal che (suggiuns' io) puo Lei ben comprendere che non è cattivo negoziare con noi, e che siamo uomini di buona fede. Confessò egli ch'era ben riuscito delle sue commissioni, e che non avea soggetto, che di lodarsi del Papa. Ma con tutto ciò non veniva da se stesso, come avrei desiderato, a parlarmi degli affari della Religione; mi trovai dunque in necessita di entrare io stesso in materia, e d'ignorante che m'era fatto sino allora, cominciai a poco a poco a mostrarmi informato. Gli dissi che era stata gran disgrazia, che dopo che il Papa avea dal suo canto accordato quanto se gli era chiesto, e attenuto

quanto avea promesso: non avesse poi Sua Santità in ricompensa potuto venire a capo di stabilire i vantaggi, che per la nostra Santa Religione gli erano stati intenzionati in Moscovia, e in Mosca. Il Principe mi replicò, che la nostra Religione era permessa, che i Cappuccini aveano Case, e Chiese, e li Gesuiti in Mosca un Collegio, ove quasi tutta la loro gioventù andava ad imparare. Ma parmi (soggiuns' io) che era stato intenzionato a Sua Santità di darle un Diploma del Czar, che fissasse per semper quello, che sino ad ora non era che semplice tolleranza: et egli mi disse, che questo era stato un desiderio, ed un negoziato del Vescovo di Cujavia, e che veramente non credeva che il Diploma fosse stato spedito, ma che questo non era un punto di grande importanza, mentre in sostanza l'uso e l'esercizio della Religione Romana era in vigore. Parendomi che il Principe dissimulasse la verità del fatto, e che cercasse di tenersi lontano dall'entrare nelle circostanze, credei sempre più espediente all'affare di venire, come si suol dire à ferri, e di parlargli più chiaro; che però gli dissi, parermi pure ch'egli essendo a Roma, avesse avuto per le mani il trattato di questo Diploma, il che mi negò egli costantemente; ed io allora gli dissi ch'era uomo libero e franco, e che non voleva dissimulargli essere io certamente informato che questo negozio non era mancato che per contenzioni di cerimoniali; che senza dubbio era corso in quel tempo qualche equivoco, o qualche cosa di non bene inteso, che il Papa non avea mai ripugnato a dare al Czar tutti quei titoli, che ad un così gran Monarca convenivano, e che per fargli vedere che io procedeva di buona fede, vedesse pur'egli se avea il Diploma da darmi con una mano, che io con l'altra gli avrei rimesso un Breve di Nostro Signore con tutti quei più ampi titoli, che Sua Maestà sapesse desiderare. Il Principe, che sino

An. 1717. allora aveva paruto schermirsi dal fare un negoziato del nostro discorso, ralleggrandosi, per quanto parve, mi parlò da Ministro, e mi disse che mi pregava a dargli due giorni di tempo, ch'egli avrebbe reso conto al Czar di quanto io gli aveva esposto, e che me ne avrebbe data la risposta, che questo era quanto poteva fare; che se Sua Maestà non fosse tornata giovedì sera, egli sarebbe andato il venerdì a trovarla a Versailles, e che dal canto suo avrebbe fatto tutto il possibile per facilitare le istanze, e la soddisfazione del Papa. Qui io esagerai il peso dell'amicizia di Sua Santità, la venerazione, che per lui aveano tutti i Principi Cattolici, e quanto potesse influire negli affari temporali, e massime in quelli della Polonia, che più da vicino riguardavano Sua Maestà Czariana, il che tutto mi venne dal Principe accordato, e mi confessò che quanto alla Polonia assolutamente l'autorità del Papa influiva molto negli affari. Non lascio però di motteggiare leggermente su questa venerazione universale, che io aveva vantata, accennandomi le differenze di questo Regno, al che io replicai spiacermi che Sua Maestà fosse venuta in tali congiunture in Francia, nelle quali non essendo informata de veri meriti della causa, non poteva a meno di non essere scandolezzato dalle divisioni, che in fatto di Religione la turbavano, ma che riguardando le cose al suo vero lume, tutto il male non procedeva che dalla contumacia di pochi Vescovi, che ostinatamente ricusavano di sottomettersi alle decisioni del Capo della Chiesa. Il Principe mi disse che io aveva ragione, e che dicea il vero, con che fini la nostra conferenza di quel giorno.

Il giovedì non venne il Czar a Parigi, ed il Principe andò il venerdì a Versailles a trovarlo. Il sabato io gli spedii per uomo a posta il biglietto di cui accludo a Vostra Eminenza la copia.

Lo stesso giorno ritornò il mio messo, che mi riportò la mia stessa lettera, dicendomi che il Principe era ritornato a Parigi, il dopopranzo fui a vederlo per dirgli a voce quello, che gli aveva scritto; mi presentai alla porta, la mia carrozza fu lasciata entrare, ma quando fui sceso, mi dissero che era uscito; probabilmente si trovava egli occupato.

Il Czar se non muta, dee partire alli 16, onde non restandomi più che tre, o quattro giorni, non posso lusingarmi di finire questo affare, e Dio sa se potrò nemmeno a Sua Maestà presentarmi, onde credo che non farò poco, se potrò ottenere la permissione, che qualcheduno possa seguirla per ordine di Nostro Signore poterne tenere il filo, e procurare di terminarlo in viggio.

Due capi delle commissioni di V. E. mi generano quanto confusione nel mio debil modo d'intendere; l'uno è il Diploma, il quale non vorrei che colla greca fede mi si desse alterato, e illegittimo per estorcermi dalle mani il Breve di Sua Santità, intorno a che io crederei di non essere imputabile, quando io mi regolassi sul modello dell'altro, di cui V. E. si degna d'inviami copia segnata lettera C, ma quindi un altro dubbio m'insorge, ed è che per accertarmi; che fosse simile, bisognerebbe, che io pregassi che mi fosse comunicato avanti, ed in questo caso con ragione potrebbe il Principe Kurachim ricercarmi la copia del Breve, ora vedendo egli che il detto Breve è in domanda del Diploma, potrebbe volere esigere da me, che io la presentassi prima, che il Diploma mi fosse accordato, e non voler farne la permuta nel medesimo tempo, e se io lo ricusassi, la diffidenza che io farei apparire della lor fede, potrebbe metterli in fuga, ed alienarli dal negoziato. Come che io dispero assolutamente di potere così di volo terminare un negozio sì grave, ardisco rappresentare che per facilitarlo a chi

ne sarà caricato dopo di me, forse meglio sarebbe il cangiare il tenore di detto Breve, che è d'istanza, in ringraziamento, imperocchè allora più naturale parrebbe, e sarebbe di più facile esecuzione, il presentarlo dopo il ricevimento del Diploma, se pure Sua Santità non giudicasse meglio di mandargliene due, l'uno nel primo, l'altro nel secondo modo affine che se ne valesse egli secondo le opportunità, e secondo la sua prudenza.

Domenica mattina quando meno ci pensava, il Sig^r Maresciallo di Tessè mi mandò sulle 10 ore ad avvisare, che il Czar era di ritorno, e che Sua Maestà m'avrebbe veduto volentieri, se voleva andare da lui un' ora dopo il mezzogiorno. Così feci, e giunsi che era ancora a tavola. Mi trattenni nell' appartamento, che il Maresciallo occupa per stare appresso il Czar. Lo feci avvisare del mio arrivo; e poco dopo discese il Maresciallo, e mi condusse nel gabinetto di Sua Maestà, ove entrai con tutto il mio seguito. Io era nell' abito ordinario, con cui vado alla Corte, cioè sottana paonazza, Camaglio, Croce pettorale, e Mantellone. Trovai il Czar circondato da molti de' suoi Gentiluomini, e che stava inchinato su una tavola, riguardando un libro d'Antichità; al mio giungere si staccò dal tavolino, ed io gli feci un breve complimento: gli dissi che la fama delle sue virtù si morali, che militari, alle quali erano stati termini troppo angusti e confini del suo vasto Imperio, essendosi dalle estreme parti dell' Settentrione diffusa per tutta l'Asia, e per tutta l'Europa, aveva eccitato Nostro Signore, ottimo discernitore, ed estimatore dei meriti più sublimi, ad amore e stima della sua Persona, che quelli, che avevano l'onore d'essere suoi Ministri, non potevano rendere un più ragguardevole servizio a Sua Santità, quanto facendo la Corte alla Maestà Sua per tutto, ove avevano l'onore di rincontrarla, che io mi pre-

sentava a lui per assicurarlo in nome di Nostro An. 1717. Signore del paterno affetto, con cui n'era riguardata, e dell' intiera fiducia, che aveva nella bontà, con cui Sua Maestà proteggeva ne' suoi Stati la nostra Religione, sperando che Sua Maestà si sarebbe degnata di continuarla, ed accrescerla, e di totalmente stabilirla. Che quanto a me era troppo felice di potere ammirare da vicino un sì gran Principe, che dopo avere aguerita la sua Nazione per munirla contro i nemici esteri, avea saputo, introducendo in essa sorte di scienze, e d'arti, e d'ogni più ornato costume, assicurarla al di dentro contro i più fieri de' nemici domestici, quali erano la ferocia, e l'ozio. Questo, o simili cose esposi al Czar, che gli furono interpretate nella sua lingua dal suo Cancelliero. Lo stesso mi espose in cattivissimo Italiano, e con molta fatica, e confusione, la risposta di Sua Maestà, che compresi essere piena di sensi di riconoscimento, e di stima per Sua Santità, con qualche espressione di benignità per me; ma all' articolo della Religione non rispose parola. Mi fece poi domandare della salute di Sua Santità, quanto tempo era, che io era in Francia, e vedendomi la Croce, domandò se io era Vescovo. Vedendo poi io, che sua Maestà non parlava più, dissi in italiano al Principe Kurachim, che io attendeva gli ordini di Sua Maestà per ritirarmi, al che il Principe nella stessa lingua mi rispose che io potea pure andarmene; onde fatto un profondo inchino partii. Il Maresciallo, e il Principe, e altri Signori di quella Corte vennero ad accompagnarmi giù delle scale. Io dissi al Principe quando voleva che io lo vedessi, mi rispose, che aveva parlato di quello, che io gli aveva esposto. Gli domandai, se voleva, che io andassia vederlo oggi, ed egli mi pregò ad aspettare suoi avvisi; se me li ritarderà, non mancherò di sollecitarlo, e d'andarlo a cercare.

Il Czar è Principe di gran statura più alto

An. 1717. di me, e più asciutto; ha la fisionomia fiera, e militare, di faccia piccola a proporzione dell' altezza del corpo, di colore olivastro, e pallido; ha una spezie di convulsione, che gli fa fare un certo movimento quasi continuo di capo, e di tempo in tempo qualche contorcimento di bocca; di pelo tirante nel nero, con un mostacchio, che gli corre per tutto il labro superiore, non lungo, e folto come gli rissari, e i cappelletti, ma corto, e arricciato all' insù. Porta una peruca da Abate nera, corta, e mal pettinata; il suo vestire non può essere ne più semplice, ne più dimesso. Questo è il suo ritratto esteriore, quanto all' interno, senza che io non ne sarei buon giudice, dopo ancora averlo a bell' agio esaminato, non è possibile averlo conosciuto in una sola visita. Le sue azioni, e la sua condotta possono caratterizzarlo. Qui si è egli fatto conoscere per un Principe curioso di accumulare notizie, e di farne conserva per arricchirne il suo Regno. Tutto quello, che vede lo nota di sua mano, ed è molto desideroso d'introdurre nè suoi stati il commercio con le Nazioni straniere. La marina è la sua passione dominante, ed intende perfettamente le Matematiche. Quanto al suo modo di vivere pare regolato a prima vista, mettendosi sempre a tavola la mattina a 11 ore, e la sera a 7 in otto, ed essendo sempre in piedi alle sei della mattina, nel qual tempo accudisce ai negozii, e ai dispacci, ma quanto ai costumi risente ancora lo stregolamento della Nazione, essendo molto dato ai piaceri, e alle crapule; così ancora la generosità non è molto conosciuta da Lui, il che l'ha renduto meno plausibile in un Paese, ove già si erano figurati che dovesse spargere monti d'oro. Sento che differirà ancora di qualche

giorno la sua partenza. Il Maresciallo di Tessè me l'ha detto, e discorrendo con lui mi ha raccontato, che il Czar è perfettamente informato dell' affare della Costituzione, e che parlando con lui gli avea detto che anco nel suo Paese si erano trovati dè cervelli fervidi, che avevono voluto avanzare alcune proposizioni nuove in materia di Religione, ma che egli avea fatto un Editto, che nissuno parlasse nè in bene, nè in male di queste materie, sotto pena della forca, che infatti ne avea fatti impiccare tre, o quattro, che avevono osato di contraddire, e che il rumore era cessato.

La stessa mattina erano stati da lui i Padri dell' Oratorio, non si sa a che fare, ma costoro mi saranno sempre sospetti. Che è quanto devo rappresentare su tale particolare a V. E., alla quale faccio umilissima riverenza.

Di. V. E.

Parigi 14 Giugno 1717.

Uffo Devño Obbño Ser^{te}

C. B. Arciv^o di Cartagine.

P. S. Oggi il Principe Kourachim mi manda a dire per un suo Gentiluomo, ch'egli ha già parlato al Czar dell' affare, ma che risguardando questi la Cancelleria, egli mi consiglierebbe ad andare a vedere il Vice-Cancelliero, il che eseguirò prima di sera; ma s'egli mi parla così cattivo Italiano, come fece ierimattina, sarò bene intrigato a rispondergli; se da lui riporterò cosa di positivo, l'aggiungerò a piedi di questa, ma se le cose non passano che a parole, riserberò al venturo Ordinario il renderne conto; e di nuovo all' E. V. faccio umilissima riverenza.

Non mi è stato possibile di vedere oggi il Cancelliero; mi ci proverò domani, i per il venturo Ordinario ne darò conto a V. E.

Nunziatura di Francia an. 1717.

CLIII.

Au Roi de Pologne par son Ambassadeur a Amsterdam.
(De iis, quae Orator Polonus egerat Amstelodami cum
administris Czari Petri)

Донесеніе Королю Польскому отъ посланника его въ Ап. 1717
Амстердамъ, о сношеніяхъ Польскаго посланника въ
Амстердамъ съ Министрами Царя Петра.

Sire !

Je me suis acquitté des ordres de Votre Majesté du 28 Juillet dans une conférence, que j'ai eu avanthier avec les Ministres Russiens, et je n'ai pas manqué de leur faire de fortes representations au sujet des enormes pretensions de la Cour du Czar à la ville de Dantzig. Ils m'ont repondu qu'ils feroient rapport des mes représentations au Czar leur maitre dès qu'il reviendrait du Tessel, ou il est allé faire un tour, et qu'ils me feraient sçavoir sa resolution à cet égard, me faisant cependant connoître en termes fort respectueux que V. M. ne devoit point croire que c'étoit manque d'égard et de consideration pour V. M., et la Republique, et dans la pensée d'empieter le moins du monde sur ses droits, et sur son autorité, que le Czar s'étoit adressé directement à la ville de Dantzig, mais qu'il avait été obligé d'en user comme cela, puisque V. M., et la Republique ne seraient pas en état de mettre cette ville desobeissante, et malintentionnée (comme ils disoient) à la raison (V. M. y ayant déjà perdu ses peines l'année passée), et de lui faire avoir satisfaction des affronts qu'ils en avoit reçûs, laquelle ville malgré les promesses, qu'elle avoit données de vouloir rompre tout commerce avec la Suede n'avait pas laissé de continuer à y envoyerdes vaisseaux, à y mener des mar-

Hist. R. Mon. T. II.

chandises comme auparavant, et de faire passer depuis plusieurs sommes considerables d'argent en Suede; ce qui etoit une preuve assez claire de ses mauvaises intentions, outre qu'elle n'avoit pas accomplis la promesse qu'elle avoit aussi donnée touchant l'équipement de quelques armatures contre les Suedois. Malgré tout ce que je leur ai repliqué, leur representant entre autres, que supposé que toutes ces accusations fussent fondées, ce seroit à V. M. et à la Republique d'y remedier, à laquelle il falloit que le Czar portat ses plaintes à cet égard, et que L'on ne sçauroit excuser la maniere de proceder de S. M. Czarienne, quelque tour qu'eux les Ministres tachoient de donner à la chose; L'affaire en est demeurée là, et j'attends maintenant la resolution du Czar à cet égard, qui est revenu aujourd'hui du Tessel. Les Ministres m'ayant demandé d'eux memes si j'avois ordre de leur faire quelques propositions pour un accommodement, je Leur ay repondu que je me flattois que les representations de V. M. engageroient S. M. Czarienne de se desister entierement de ses pretensions à la d^e ville, ou dumoins de s'adresser à V. M. et à La Republique à L'égard des griefs et des plaintes que sa d^e Mté Czarienne croioit avoir contre la ville en question sans agir de sa propre autorité, et de son chef.

Quant aux excès des troupes Russiennes en Pologne, les Ministres m'ont fait entendre, que

An. 1717. S. M. Czar. avoit déjà envoyé des ordres très rigides à cet égard à ses Generaux, et qu'on n'auroit qu'à specifier ces excès et que S. M. Czar. feroit une justice rigoureuse. Les Ministres du Roy d'Angleterre le cheval. Noris, et le s^r Wittworth ont etés en conferences avec les Russiens, mais jusqu'ici ils se sont contentés de parler en termes generaux aux derniers de faire un concert pour reduire le Roy de Suede à

une paix generale, demandant que le Czar leur explique ses sentiments la dessus, qui, autant que je puis m'appercevoir, voudroit que les Anglois luy expliquassent les premiers plus cliarement leurs sentiments à cet égard. S. M. Czar. n'a pas encore fixé de jour pour son depart de ce pays-cy. A Amsterdam ce 9me d'Aout 1717.

I. A. de Loss

Ex libro 147 litter. autogr. Nuntii Aplici ad Regem Poloniae qui adservatur in Tabulariis Vaticanis.

CLIV.

An. 1717. De expeditione Danzicae civitatis ad Czarum Petrum ob recusatam pecuniae summam eidem Czarò ab ipsa civitate persolvendam.

Non avendo voluto il Generale Dolhoruki ricevere dalla Città di Danzica gli avvisati settanta mila talleri, se non che a conto della maggior somma pretesa dal Czar, s'astenne quel Magistrato di pagarglieli, e vedendo che non poteva vincere la di lui fermezza né con ragione, né con preghiere, né con regali, spedì un Segretario al Czar medesimo sperando di ottenere dalla M. S. più oneste condizioni. Intanto protraendosi la conclusione dell' affare sino al ritorno di detto Segretario, un Reggimento Moscovita s'era accampato quasi sotto il cannone della Città, due altri si ritrovavano nel territorio, e il Generale Sreremetoff continuava la sua marcia verso quella parte.

Объ отправленіи потребнаго отъ города Данцига къ Царю Петру, по случаю непріянія денежной суммы, какую городъ Данцигъ намѣренъ былъ заплатить Царю.

Le Guardie del Czar partite dal Ducato di Mekelburgo sulle sue galere in numero di cinque mila uomini non eransi fermate nelle vicinanze di Danzica, come prima si temeva, ma aveano proseguito oltre il loro viaggio. Le altre truppe Moscovite procedenti dallo stesso Ducato si avvanzavano nella Polonia, né peranco sapevasi quale ordine avessero, se di continuare la marcia, o pure di fermarsi nel Regno.

Il Ministro di S. M. che risiede presso il Czar ha data L'ingiunta relazione delle rimozioni da lui fatte, e delle risposte, che gli erano state date.

Parté di qua jer sera il Barone di Manteuffl

Ministro di Stato di S. M. per andare alla Corte di Berlino, ove procurerà di sapere ciò che sia stato trattato, e conchiuso fra la Corte medesima, La Francia, ed il Czar..... An. 1717.

Ex autogr. literis Archiepiscopi Edesseni Nuntii Apostolici ad Regem Poloniae, scriptis ex Civitate Dresda Cardinali Paullucci a Secretis status. an. 1717 die 23 Augusti (tom. 247.)

CLV.

Lettre du Comte Golofkin Grand Chancelier de Sa M^{té} Czarienne. Amsterdam le 20 d'Aoust 1717. v. s. (De honorifica admissione Baronis Cavalchini ad Moscovias Imperatorem).

J'ay bien receû la Lettre, que V. Excellence m'a fait l'honneur de m'écrire, et je n'ay pas manqué de presenter M^r le Baron Cavalchino que Vous m'avez adressé, à Sa Majesté Czarienne. Sa Majesté l'a admis à l'audience avec plaisir, et Luy a déclaré Elle-même ses sentimens sur le sujet de sa Commission. Ve Excellence en sera informé par dit M^r le Baron Ca-

Письмо Графа Головкина Великаго канцлера Его Царскаго Величества, изъ Амстердама 20 Августа 1717, слд. о почестиомъ приѣздѣ Барону Кавалкино отъ Царя Московскаго. An. 1717.

valchino, ainsy que j'auray seulement de dire à Ve Excellence que Sa Majesté Czarienne persiste tousjours dans les mêmes sentimens qu'Elle a fait communiquer à M^r le Nonce à Paris. Je prie Ve Excellence d'être assuré, qu'on ne scauroit pas estre avec plus d'estime et de consideration, que je sois

Monsieur

de Votre Excellence le tres humble
et tres obeissant

Serviteur

Amsterdam ce 20
d'Aoust 1717: v. s.

Графъ Головкинъ.
Comte de Golofkin,
grand Chancelier de Sa M^{té} Czar.

Nuntiat. di Colon. tom. 125. an. 1717.

CLVIII.

An. 1717. De iis, quae Cavalchinus Minister Apostolicus ex colloquio habito in Hollandia cum Czar et Principe Kurakino colligere potuit.

Tutto che le risposte portate dai Ministri di Moscovia siano relative alle già date da loro a Monsigr. Nunzio di Francia, devo dire che sempre mi è stato dichiarato, sarebbe libero a Sua Santità di mandare, dopo l'arrivo del Czar in Petersburgo, un suo ministro colà, lasciandosi pure in suo arbitrio di scegliere chiunque paresse alla Santità Sua più proprio, e con quelle qualifiche, che giudicasse più opportune, aggiungendo bensì che si sperava non sarebbero minori di quelle, con le quali si suole decorare li Ministri, che la Santa Sede suol mandare alle altre Teste Coronate di Europa; così anche raccolsi dall'udienza datami dal Czar stesso, che fu assai benigna, e gentile, non meno che rispettosa verso la sagra persona di Nostro Signore, che sempre nominò in suo linguaggio con le parole di *Sua Beatitudine* Ho rilevato dagli altri Ministri, e dal Sig^r Marchese Spinola, che sarebbe bene non fosse spiegata nell'arrivo del Ministro Apostolico a Petersburg la sua qualità, ma che si trattenesse per qualche tempo sott'altro titolo, mentre come è vero che il Czar per popolare il suo vasto Dominio, ed introdurvi ogni arte, inclina all'accettazione del Ministro Apostolico, onde possa anche credersi, che egli si valerebbe della sua autorità dispotica per mantenervelo; è anche però certo, che essendo pieno quel Paese di Preti, e Monasteri scismatici, Greci ricchi, accreditati, e potenti, se mai questi si allarmassero generalmente nel vedere

Слѣдствія, какія могъ собрать Павелъ Министръ Кавалякинъ наъ переговоровъ съ Царемъ и съ Княземъ Куракинѣмъ въ Голландіи.

spiegata una tal qualità non più veduta ivi, potrebbe anche darsi il caso, che il Czar stesso dubitasse di servirsi dell'accennata sua autorità, tanto più che sebben'egli sia Dispotico de' suoi sudditi, trovandosene però molti in numero di potenti, e aderenti al partito di suo figlio, Uomo assai determinato e trattenuto d'ordine del padre in arresto nel Tirolo, non sarebbe molto difficile, che tracchegiasse nel prestare l'assistenza, che in tal caso sarebbe necessaria, e che per questo disetto pericolasse il gran bene, che ha in oggetto la Santità Sua.

Vi sono però stati molti, e specialmente il Sig^r Marchese Spinola, che crederebbe bene si portassero dal Ministro Apostolico soggetti capaci, prudenti, ed esemplari, che valessero ad insinuarsi senza dar ombra di muoversi per altro motivo, che per la salute di quelle anime, e che sopra tutto sapessero la lingua del Paese, mentre il poter parlare senza ajuto d'Interprete rendere indubitanamente più facile il conseguimento di ogni aiuto, e cattivera l'animo del Czar istesso, che non ama di valersi sempre de' suoi Ministri, nè di comunicare a più persone le sue intenzioni.

Ognuno poi è convenuto in questo, che il Ministro da destinarsi sia esemplare, dia edificazione, sia forte, e capace di sostenere molte molestie, e torbidi, che certamente gli si prepareranno, e particolarmente abbia cuore di tenere in freno gli Ecclesiastici, di trattenerli

nella dovuta disciplina, di assopire tutte le dissensioni in materia di giurisdizione, invidia, e interesse, ed abbia nel suo seguito solo persone di sommo esempio, non sia nè troppo vecchio, nè troppo giovane, non avanzato, perchè non potrà forse sostenere gli incomodi straordinarii di quel Paese, non giovane, perchè la gioventù nel grado ecclesiastico non è stimata nè da quella Corte, nè da quei popoli. Se sarà di buona complessione, pur farà al caso, giacchè patimenti non gli mancheranno, e sopra tutto lasci non già la decenza, ma ogni ombra di fasto abborrito dal Czar, e da quegli Ecclesiastici, che sebbene graduati in quella Corte, ho osservati di modestia estrema, e vestiti con pulizia al lor uso, ma di stoffe, e panni assai ordinarii.

Mi hanno pur detto espressamente, che se il Ministro da mandarsi, oltre l'essere versato nell' idioma di quel Paese, sapesse specialmente il greco, le matematiche, e particolarmente quanto riguarda il meccanico, l'astronomico, la geografia, la nautica, l'architettura militare, e civile, e tutto ciò, che di arcano insegnano e di lecito queste scienze, e specialmente il modo di lavorare al torno, si renderebbe accetto dimolto al Czar, che ama queste scienze, e desidera di vederle introdotte ne suoi Dominii, ne sdegna, anzi brama di esserne istrutto da chiunque sente accreditato nelle stesse materie. Sopra di che non devo qui tacere di avere inteso che non essendo da molti anno passato d'Olanda un Prelato di nome Bianchini, che per il suo dolce, ed esemplar modo di trattare, egualmente che per la sua esemplarità di vita ed esperimento dato di gran notizia nelle matematiche, sebbene in poco tempo di sua dimora in Olanda, ha lasciato tal concetto di se, che molti ne hanno parlato al Czar, il quale non già per discorso fatto meco, ma per quanto ho udito da altri, ne ha mostrata stima, ed il

Sig^r Marchese Spinola, secondo mi è stato detto, lo ha commendato di molto. An. 1717.

Mi e pure stato suggerito che sarà bene porti il Ministro da deputarsi seco qualche cosa da regalare al Czar se non di prezioso, almeno di straordinario e raro, specialmente in pittura, in statue, in modelli di fabbriche, che sono le cose delle quali il Czar è sommamente curioso, e con le quali si lascia vincere facilmente, anzi e da notarsi che essendo egli di un umore assai particolare, e piuttosto rozzo, pure per il desiderio, che ha di popolare il suo vasto Imperio, e di pulire la sua nazione con introdurvi ogni sorte di manifattura, arti, e commercio, si sforza mostrando civiltà, e cortesia ai forastieri per attirarne più che può ne suoi Dominii, e questo forse è uno dei principali oggetti, per cui darà mano all' esercizio di nostra santa Religione, ed accoglierà volentieri il Ministro Apostolico.

La Czarina poi, com' e seconda moglie, e l'inclinazione sua naturale la porta a cercare ogni mezzo di assicurare la successione a favore de suoi figlioli, e ad esclusione dell' altro, che come si è detto, sta in arresto nel Tirolo, concorre nel favorire li forastieri, e la loro introduzione in quell' Impero, perchè spera di averli a favore de suoi figli, tanto più, che il primogenito sopramentovato, e d'inclinazione assai selvaggia, e brutale, ne essa lascia di renderlo pubblico secondo l'occorrenza, su che parendone questo pure una circostanza, che possa essere assai favorevole, e proprio per condurre a buon fine le santissime intenzioni di Nostro Signore, ho pure stimato di non tacerla, tanto più che dal coltivarsi questa Principessa non già ne suoi intrighi particolari, ma sol quanto può per mezzo suo contribuire alla conversione di tante anime, e al servizio di tanti fedeli non sia trascurato.

Per altro sistema di Corte all' uso delle no-

An. 1717. stre di Europa, non vi e in quella del Czar, non tanto per che non si serva ordine alcuno ne rispetto a famiglia bassa, ed anche nobile, ma rispetto alla persona dello stesso Czar, che oltre al comparire sempre in abiti abbietti, non tiene ordine alcuno sia nella famiglia nobile, o bassa, poiche ne si vedono livree, ne si parla di qualifiche meramente auliche, o domestiche, ma tutto si riduce o in servitori addetti a servizio basso, o a ministri militari, e politici. Questi ultimi seguitando l'esempio del Padrone, vivono senza ombra di fasto, applicati esattamente alla loro propria incumbenza; ed i più inclinati alla nostra santa Religione, o a desiderii di Nostro Signore, oltre il Sir^r Spi-

nola, sono li Sig^{ri} Cancelliere, e Vicecancelliere di Moscovia, da quali ho anco inteso che in quel paese non si pratici il modo di vivere che hanno tenuto in Olanda. Ho anche osservato gran desiderio nel Czar, e ne predetti Ministri di tenere commercio vivo cò Principi di Europa, a quali sentii si sarebbero spediti varii Ministri, nè ho veduto, che le maniere gentili, e adattate al vivere francese gli si siano accomunate, se non in cio, che riguarda l'osservarzi con esatezza, e procurare di aver ciò, che possa essere di vantaggio al Padrone, e alla propria nazione; che e quanto ho creduto di dover significare in adempimento di mia commissione.

Ex autogr. lit. Nuncii Apostolici Coloniae. tom. 125.

CLIX.

An. 1718. Responsum ad puncta ab Illmo D^{no} Palatino Culmensi proposita ex Cancellaria Moschoviensi in modum infra scriptum. Ad Primum. 1718 cir. (De libero exercitio Religionis catholicae concedendo in Moschovia, de ecclesia excitanda in ipsa civitate Moscu, ac de libero transitu Missionariorum per illud Imperium.)

Prout hactenus fidei Catholicae Romanae exercitium in Sede, et alibi locorum, Sacra Czarea Majestas non prohibendo plene concedit, ita et in futurum eidem se nunquam opponet. Extructioni pariter Ecclesiae lateritiae in Moscu minime contrariatur, quinimmo plenarium

Отвѣтъ на статьи предложенныя Воеводою Кульскимъ, данныя изъ Московскоя Канцеляри, около 1718 г. На первую статью. О свободномъ отправленіи Богослуженія Римско Католическаго въ Россіи, о построеніи церкви сего вѣроисповѣданія въ Москвѣ, и о свободномъ пропускѣ Миссіонероу черезъ Россійское Государство.

praebet consensum ob majorem vestri, Regni-que Poloniae erga Sacram Czaream Majestatem propensionem. Insuper et Missionariis a christianis Principibus delegatis per suas ditiones liberum in Persiam concedet transitum, quibus ex Cancellaria more solito, sine ulla difficul-

tate litterae liberi passus, expressis eorum nominibus, extradi mandantur; et, si Ill^mus D^ñus Legatus in nomen alicujus Missionarii propter liberum transitum in Persiam liberi passus requirit litteras, extradentur. An. 1718.

(Ex libro: *Scritture di Clemente XI. tom. 196. Polonia.*)

CLX.

De Alexio filio Czari in Hollandiam accersito, qui dein Petropoli repentino morbo correptus extremum diem obiit, de ejus scriptis jussu Czari Vindobonae conquistis.

О Царевичъ Алексѣѣ Петровичѣ, призванномъ въ Голландію, о скоромъ смерши его въ Пешербургъ, и объ отъискиваемыхъ въ Визъ писмахъ его по повелѣнію Царя. An. 1717. 1718.

6 Marzo 1717 Vienna.

Corre la voce, che non si sappia ove si trovi il figlio del Czar di Moscovia, il quale faceva la sua residenza a Pietroburgo. Si dice che il Czar suo padre gli scrivesse d'Olanda, che si portasse colà, e che in esecuzione di quest'ordine partisse da detto luogo, ma non essendo giunto ancora in Olanda, nè avendosi avuta alcuna notizia di lui, si sta in attenzione di ciò, che possa essere seguito. Il sapersi ch'egli non stava bene nello spirito del padre, fa dubitare, che

abbia avuto timore di portarsi in Olanda, e si sia perciò trasferito in Svezia, o in altre parti incognite, giacchè se fosse passato in Moscovia, come da taluno si supponeva, non potrebbe star celato. V'è altresì chi dubita che nel viaggio possa essergli succeduta qualche disgrazia; ma colle prime lettere potrà forse mettersi in chiaro ciò, che ora solo si va dubitando per congetture.

6 Agosto 1718 Vienna.

Le lettere di Pietroburgo rappresentano in quest'ordinario un funesto spettacolo. Morto il degradato Principe Alessio Pietrowitz in poche ore d'apoplezia, dopo l'annuncio fattogli della sentenza di morte. La sorella, e la prima

moglie ripudiata dal Czar, battute con verghe all'uso di Moscovia, ed altri principali Signori condannati a diversi tormenti per supposta cospirazione contro il Governo, e vita del Czar.

10 Settembre 1718 Vienna.

An. 1718.E' giunto in questi giorni un Ajutante rare alcune lettere, e scritte del defonto
reale del Czar di Moscovia, e per quello si sente Principe Alessio, quale suppone si trovino in
te, la principal sua commissione e di ricupe- questa Corte.

Ex literis autographis Georgii Spinola, Archiepiscopi Caesareae Nuncii Aplici apud Imperatorem Austriacum ad Cardinalem Paulucci a Secretis status missis. tom. 257. 258. 259.

CLXI.

An. 1718. De Czarò Narvam petente, de ejus oratore ab Austriaco Imperatore expulso. 1719. Объ отправленіи Царя въ Нарву, о высылкѣ въ Вѣны его Резиденша.

13 Augusto 1718 Vienna.

Secondo il rapporto delle lettere di Pietroburgo, s'era il Czar imbarcato sopra la sua flotta per rendersi a Narva in Livonia; il che avvalorà le voci, che fosse vicina la pace colla Svezia, e che il viaggio del Czar avesse per mire l'abboccamento col detto Re, seguita la conclusione dell' istesso trattato.

18 Febbraro 1719.

Mercordì per parte di questa Corte (Vienna) fu intimato al Residente di Moscovia di dover' uscire da questa Città entro il termine di sei giorni, e susseguentemente da tutti i stati ereditarj; al quale effetto se gli fecero avere i passaporti, e gli ordini opportuni per poter levare alle Poste i cavalli. Il motivo si è il non avere S. M. Cesarea potuto ottenere soddisfazione dal Czar sopra il divieto fatto al Ministro Imperiale residente presso di lui d'accostarsi alla sua Corte, e sopra gli insulti, che aveano ricevuti nella Russia due Corrieri Cesarei; onde gli è stato iusinuato, che siccome il Czar aveva mostrato di non gradire di avere alla sua Corte un Ministro Imperiale, così S. M. Cesarea non stimava convenevole di avere un Ministro Russo nella propria.

4 Marzo 1719 Vienna.

Partì poi Domenica mattina da questa Città in sequela della scritta intimazione fattagli per parte di S. M. Cesarea il Sig^r Veseluski Residente Russo, sentendosi, che abbia determinato di fermarsi in qualche luogo di Polonia, per attendervi gli ordini del suo padrone. An. 1719.

Ex autographis literis Georgii Spinola Archiepiscopi Caesareae Nuncii Ap^llici apud Imperatorem Austriacum ad Cardinalem Paulucci. tom. 258. 259.

CLXII.

Relazione del P^{re} Giacomo d'Oleggio Missionario Apostolico de' Minori Osservanti riformati.

Донесеніе Омца Іакова д'Оледжіо Папскаго Миссіонера Ан. 1719. ордена Мшоршмовъ.

Dice l'esponente, che parti dalla Persia col passaporto dell' Ambasciatore Wolenski Moscovita, concessogli alla considerazione che dovea portarsi ai piedi di Sua Santità, et arrivò in Astrachan, ove ritrovo li Padri Cappuccini, coi quali si trattene tre mesi continui, con ogni carità religiosa, e vi scoperse, che col tempo sarà una missione fioritissima per il gran concorso de' Christiani Armeni, Greci, Giorgiani, et anco Europei, quando sia coltivata con la continuatione de' Missionarj periti nell' idiomi turcheschi, Tedeschi, e Ruteni, per esser questi i più comuni in quei paesi. Parti egli per Mosca in compagnia del P. Patrizio di Milano superiore di detta Missione; incontrarono molti catholici nel cammino, fra quali il Vice-Colonello Linch Boemo, che si sacramentò da loro il giorno di S. Mattia Apostolo, con la sua famig-

lia, e gli significò la tristezza che sentiva per la mancanza di Religiosi, al quale effetto scrisse in Polonia per impetrarne qualcuno, e nemmeno poté aver risposta. Fu persuaso a ricorrere alla S. Congregazione di Propaganda Fide, tanto più che in quell' esercito (come intese l'esponente da altro Colonello Dalmatino) vi si ritrovano in circa sei cento catholici senza alcun Missionario, per il che l'esponente si sarebbe trattenuto a loro servizio quando fosse stato in suo potere.

In Mosca furono ambi alloggiati dai P. P. Gesuiti con tutta amorevolezza. Questi Padri sono tre, et hanno una bellissima Chiesa sotto La protetione dell' Imperatore Austraco. Le domeniche, et altre feste dell' anno si solennizzano con musica, e duplicate prediche in lingua polacca e tedesca, alle quali intervengono non so-

An. 1719. Io i Cattolici, ma anco li Luterani, Calvinisti, et altri Eretici. L'esponente passò in qualità di Capellano (restando il P. Patrizio suddetto a Pietroburgo) con L'illmo Sig^r Conte Ponischi, uomo insigne in virtù, e più *in moribus*, inviato dalla sua Repubblica alla Corte Kzariana, per ottenere i passaporti, a causa delle grandi difficoltà, che vi erano in quei tempi. Ritrovo L'esponente in Pietroburgo due P. P. della Compagnia di Gesù, che lo riceverono con tutta umanità; un P^{re} Francese Osservante Francese, come Cappellano della sua nazione, non troppo lodevole per il suo imprudente modo di parlare Sorbonese, e modo di procedere; trovò anche l'Abate Crusola sacerdote Dalmatino in servizio del Kzar per l'idioma italiano. Hanno i detti Padri della Compagnia una Casa con Chiesa di tavole, predicano come in Mosca, et una volta v'intervennero anche il Kzar; il concorso però de' Catholici italiani, francesi, alemanni, poloni etc. è di gran lunga maggiore, e di giorno in giorno si andava aumentando. Gl'idiomi più universali sono L'italiano, francese, e ruteno. Si stupì il Kzar in alcuni Congressi, che fra tanti Catholici non si trovasse la maniera di fabbricare una Chiesa di pietre. Domandò la cagione perchè i P. P. Gesuiti non alzassero le campane sopra campanile più alto, essendo ciò negato ai Luterani; volendo con questo dimostrare La differenza che faceva trà Catholici et Luterani. L'esponente fece presentare memoriale al Kzar per il *placet* di fabbricarsi una Chiesa di pietre in Astrakan dai P. P. Capuccini per essere stato il loro Ospite ridotto in cenere con tutta la Città, et *anuit*. Intese l'esponente dal Principe Galicin, che S. M. avesse concessa la libertà a qualsivoglia Religioso di vestir L'abito della propria Religione; il suddetto P^{re} Francese portava L'abito franciscano; ma i Padri Gesuiti vestivano da secolari, et in Mosca quello de' preti. Pare però non troppo

da fidarsi fuori di Pietroburgo, e massime per il viaggio, almeno in questi primi principj per essere popoli brutali, e poco obbedienti al loro Sovrano. Li P. P. Capuccini in Astrakan con l'assistenza di un Comandante andavano con L'abito del loro Ordine per Città; ma non già per altri Paesi.

Qui pure i passaporti se non erano sottoscritti di pugno dal Kzar non si concedevano, a causa delle nove ribellioni, acciò qualche delinquente non fuggisse, come tentò un Grande giustiziato a Mosca: L'accennato inviato Ponischi altra volta s'impegnò con rappresentare al Principe di Menzikoff primo del Regno la necessità, che teneva d'inviare il suo capellano in Polonia per affari urgenti del suo Re; di che avuta notizia il Barone di Sciaffirof secondo Cancelliere dell'Impero, e *fac totum*, ordinò all'esponente, supposto Cappellano, d'attendere, mentre S. M. voleva abboccarsi con esso lui, che fu accolto dal Czar con ogni rispetto sopra del fiume in presenza de' suoi Grandi, stando insieme a tavola L'interrogò de' suoi viaggi, e portate le carte geografiche per più ore lo trattene in varj discorsi, dimostrando di esser ben inclinato alla Religione Catholica, *saltem apparenter*. Il Barone Sciaffirof, et il Stoltovi servirono d'interpreti nella lingua italiana, della quale il Kzar non era del tutto imperito. Il giorno seguente secondo gli ordini del Kzar L'esponente accompagnato dal citato Abate Crusola si portò dal Barone Sciaffirof, quale gli disse che S. M. era stata grandemente sodisfatta de' suoi racconti; ma che dall'altra parte gli spiaceva, che non potesse trattenersi in Pietroburgo, per L'obbligo, che gli correva di trasferirsi quanto prima a Roma, che però doveva promettergli di ritornare, insistendo con molti espressioni, acciò desse il suo consenso, che essi avrebbero scritto a Roma; rispose l'esponente, che in nessun modo si poteva compromettere, mentre

dependeva dai voleri della S. Congregazione di Propaganda, il di cui Prefetto era L'Eño Sacripante, non essendo egli libero da potersi obbligare; replicò il suddetto Consigliere, che gli bastava il suo consenso, che circa il rimanente sarebbe stato pensier loro; replicò di nuovo come sopra, esser figlio di obbedienza per aderire in tutto, e per tutto agli ordini della Sacra Congregatione, quando L'avesse mandato. Questo è quanto gli è occorso in Pietroburgo

Qual fosse L'intentione del Kzar in aver fatto scrivere alla S. Congregatione, L'esponente non L'ha potuto comprendere chiaramente, se non che avesse designato d'inviarlo in Persia, per avere qualche notitia dè paesi, sopra di che

parebbe conveniente, prima di fare altra spedizione scrivere al Barone Sciaffirof, et al Abate Crusola per intendere l'ultima risoluzione del Kzar. Vero è che sarebbe più necessario L'invviare qualche Religioso italiano versato nelle controversie per beneficio di quei Catholici con lettere commendatitie al Kzar, mentre col tempo si potrebbe sperare L'apertura del viaggio per la Cina, et per la Persia.

Per ultimo riferisce aver'inteso in occasione, che era in Moscha, qualmente congregati que Vescovi per L'elezione del nuovo Patriarca, gli abbia risposto il Kzar esserne in Roma uno riconosciuto da tutti i Principi Catholici, che tanto bastava.

Ex quoddam documento inserto inter scripturas, quae leguntur in toma III. 222. Clementis P. P. XI. cui titul. Greci, e rito Greco.

Appendix ad historica Russiae monumenta ex Vaticano et aliis Romanis archivis et Bibliothecis deprompta.

Acta ad alias Slavorum regiones pertinentia.

Прибавленіе къ актамъ историческимъ до Россіи относящимся, выписаннымъ изъ Ватиканскаго и другихъ Римскихъ архивовъ и библіотекъ.

Акты, относящіеся до другихъ славянскихъ земель.

I.

An. 1231. Gregorii P. IX ad Fratres militiae templi (Compositio inter Colomannum Regem Ruthenorum et Slavoniae Ducem et Fratres militiae Templi de Hungaria et Slavoniae super quibusdam villis: item concessionem factam a dicto Rege Templariis Slavoniae et Dalmatiae).

Папы Григорія ІХ къ Рыцарямъ храма. Сдѣланъ между Коломаномъ Королемъ Русскимъ и Княземъ Славонскимъ и Рыцарями храма въ Венгріи и Славоніи о нѣкоторыхъ деревняхъ; также объ уступленныхъ снмъ Королемъ нѣкоторымъ храмовымъ Рыцарямъ въ Славоніи и Далмаціи.

Fratribus Militiae Templi Gregorius Episcopus servus Servorum Dei.

Ea que iudicio, vel concordia terminantur firma debent, et illibata consistere, et ne in recidive contentionis scrupulum relabantur Apostolico convenit presidio communiri. Ea propter, dilecti in Domino filii, vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu, compositionem que inter vos ex parte una, et carissimum in Christo filium nostrum Colomannum Regem Ruthenorum Illustrum ex altera super quibusdam villis, domibus, possessionibus, animalibus, et rebus aliis, quibus ab ipso vos causabamini, contra iustitiam spoliatos, amabiliter intervenit, prout in ejusdem Regis litteris plenius continentur, sicut rite sine pravitate provide facta est ab utraque parte sponte recepta, et hactenus pacifice observata, auctoritate Aplica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Ad majorem

autem rei evidentiam tenorem litterarum ipsarum de verbo ad verbum presentibus duximus inserendum. Qui est talis. In nomine Sancte Trinitatis, individue unitatis. Colomanus Dei gratia Ruthenorum Rex, et Slavoniae Dux. Universis tam presentibus, quam posteris presentes litteras inspecturis salutem et omne bonum. Licet omnibus fidei Christianae cultoribus Celsitudo Regia subvenire teneatur, hiis potissimum opera misericordie propensiori cura debet impendere, qui ita Crucem salutiferam, ac sepulcrum dominicum contra cotidianum paganorum impetum proprii sanguinis effusione laudabiliter, ac devote confovere, pariterque protegere dinoscuntur. Fratrum igitur Militie templi religiosam devotionem, et assiduos labores, quos ab hostibus Crucis Christi incessanter perferunt, considerationes, et ve-

raci iudicio commendantes, dignum et necessarium duximus omnes Templarios, qui infra Ducatum nostrum Sclavonie sunt, terminos tam in Dalmatia, quam in Croatia, et omnia eorundem bona mobilia, et immobilia ubique contra quemlibet hominem protegere, ut proposito sue devotionis regali gratia, et virtute securi, tranquilla pace Regi Christo deserviant. Auctoritate nostra constituimus, ut nullus Dux, nullus Banus, nullus Comes, vel Bajulus, nec aliquis alius in Ducatu nostro Sclavonie descensum, vel aliquod tributum, vel collectam, vel liberos denarios, sive marturinas, vel denarios ponderis, vel hominum compotum, vel exactiorem aliquam, sive a liquod onus cujusquam publice functionis quocumque nomine censeatur, a predictis fratribus, vel eorum hominibus, sive Vobagionibus super terram ipsorum commorantibus pro quibuslibet rebus presumat exigere. Et quia nichilominus nostri est negotii salubria predecessorum nostrorum Regum Ungarie, sive Ducum Sclavonie munificentia prefate Militie Templi collata sunt, in perpetuum presentis scripti patrocinio confirmamus, et etiam communimus. Noscat iterum tam presens universitas quam futura quod, cum viri religiosi... Magister et Fratres Domus Militie Templi per Ungariam, et Sclavoniam constitute ad nos litteras Aplicas detulissent, per quas nobis a Domino Papa precipiendo mandabatur, monitione premissa, ut possessiones universas quas ab ipsis receperamus, et de quibus ipsos minus juste spoliaveramus, redderemus universas, de dampnis illatis, et irrogatis injuriis tam a nobis, quam a subditis nostris satisfactionem condignam exhibendo. Ceterum cum iidem fratres ex parte alia litteras super hoc executorias auctoritate Aplica ad Venerabiles Patres V. Dei gratia Colocensem Archiepiscopum, B. Quinqueclesiensem, et S. Zagabriensem Episcopos obtinerent, qui nos ad premissas possessiones abla-

tas restituendas per censuras ecclesiasticas cohercerent, quod ex instrumentis dictorum executorum ad nos directis extitit liquido manifestum. Nos pacem litibus preponere cupientes, et mandatis Aplicis, quantum possumus, ut tenemur, diligenter in omnibus obedire. Preterea personas ecclesiasticas cum omnibus bonis suis, religiosas maxime, que se carnis concupiscentiis, ac voluptatibus crucifigentes abdicarunt, prout regiam decet excellentiam, protegere, nec ipsas indebite molestare, multos indutiis a nobis super restitutione predictarum possessionum ab ipsis fratribus requisitis et obtinetis. Tandem deliberato cum Vobagionibus nostris consilio, dictis fratribus possessiones ablatas in integrum restitui decrevimus, ac restituimus universas. Isto quidem tenore subjuncto, quod dicti Magister, et Fratres obligaverunt se, nomine suo, ac suorum nomine successorum, et domum suam, et insuper concesserunt, quod de dampnis illatis, et irrogatis sibi iniuriis, occasione rerum ac possessionum de quibus a nobis fuerant minus juste spoliati, nichil omnino repetent a nobis, nec a nostris subditis, aut ballivis, sed penitus condonantes remiserunt sub hac forma, videlicet, quod nos de cetero dictis fratribus, vel eorum Vobagionibus, ac hominibus super terram ipsorum degentibus, aut morantibus nullas inferamus injurias, vel iacturas, nec a nostris subditis permittemus irrogari. Ceterum ad majorem hujus rei constantiam, et observantiam habendam firmiorem, obligamus nos spontanee nomine nostro, nostrorumque pariter nomine successorum, quod libertates, ac immunitates concessas eisdem fratribus tam a nobis, quam a predecessoribus nostris Regibus Ungarie, sive Ducibus Sclavonie juxta suorum tenorem privilegiorum, ac indulgentiarum, seu confirmationum sancte Romane Ecclesie, et Sacrosante Sedis Aplice obtentorum, firmas, stabiles, et illibatas perpetuo teneamur in omnibus con-

An. 1331.

An. 1231. servare tam super descendentibus, quam super aliis universis exactionibus suprascriptis, que nostro dominio possent ad usum nostrum, et fiscum regium provenire. Confitemur etiam, quod nichil harum, que prescripte sunt exactionum, habemus in ipsos Fratres, vel super terram ipsorum recipiendi, vel exercendi potestatem, quin potius a premissis omnibus tam ipsi Fratres, quam eorum homines liberi sunt penitus, ac immunes. Promittimus insuper bona fide in verbo regie veritatis, et constantie pro nobis ac successoribus nostris tenorem privilegiorum dictorum fratrum in nullo de cetero contraire, nec ipsos, aut ipsorum homines per nos, aut per subditos nostros quoscumque permittemus casu quolibet molestari. Set terras, ac possessiones, quas habent ex donatione predecessorum nostrorum in nostro dominio, de quibus extiterunt hactenus spoliati violenter, prout in ipsorum privilegiis continetur, plenarie restituti faciemus. Verum si, quod absit, per hostis humani generis fraudulentam nequitiam casu quolibet contingente proveniret, quod nos super dictis fratribus, vel eorum hominibus dampna vel iniurias aliquas personaliter inferremus, vel a nostris subditis permitteremus, et contingeret irrogari, eorum libertates infringendo, vel contra ipsorum privilegia temere venire presumendo, et super hoc requisiti a Magistro, sive fratrum suorum quolibet iustitiam plenariam, et maturam sine more dispendio, vel dilatione qualibet nollemus condignam eisdem exhibere. Nos predictis fratribus dampna, et iniurias eisdem, vel eorum hominibus a nobis, vel a nostris subditis recenter illatas, nec non et dampna, que prius habuerunt, ac sustinuerunt ratione possessionum, et terrarum, quas ab ipsis prius, sicut dictum est, receperamus. Que dampna remissa fuerant nobis ac subditis nostris, nos de bona voluntate nostra ac beneplacito nostro plenam,

ac liberam concedimus repetendi, ac requirendi facultatem tuam a nobis, quam a subditis nostris coram Venerabili Patre... Dei gratia Quinqueecclesiensi Episcopo, quicumque pro tempore fuerit substitutus eo jure et integritate, nec non et eadem auctoritate, quam prius obtinebat cum collegis suis per autenticum a Domino Papa Delegatum, ita dumtaxat quod prefactus Quinqueecclesiensis Episcopus nos ac subditos nostros ad satisfactionem condignam, ac restitutionem tam possessionum, quam dampnorum prius, vel posterius habitorum per censuram ecclesiasticam valeat compellendo cohercere. Ad majorem quoque rei hujusmodi roboris firmitatem obligamus nos et successores nostros ad observationem omnium prescriptorum, supponentes nos ac successores nostros, obligantes spontanea voluntate jurisdictioni dicti Venerabilis Patris... Dei gratia Quinqueecclesiensis Episcopi, quicumque pro tempore fuerit in posterum substitutus, quod ipse Episcopus per censuram Ecclesiasticam in eadem forma, que sibi, ac collegis eius executoribus a Domino Papa fuerat commissa, nos ac subditos nostros compellat ad observationem firmam, et stabilem omnium predictorum. Ut igitur hec inter nos et..... Magistrum, ac fratres domus Templi firmata pacis compositio, ac eisdem concessa liberatis donatio stabilitate perpetua irrevocabiliter perseveret, nec aliquibus successorum nostrorum temporibus valeat irritari, presenti eam pagina in notitiam deduci posterorum, et sigilli nostra Regia fecimus impressionis imagine communiri. Datum per manum Pascasii Agriensis Prepositi, et Aulae nostrae Cancellarii, Anno Dominicae Incarnationis MCCXXXI. Nulli ergo etc. nostrae confirmationis infringuere. Si quis autem etc. Datum Reate VIII. Idus Iulii, Pontificatus nostri Anno quinto.

(An. V. epist. 94.)

II.

Gregorii P. IX. ad Archiepiscopum Lundensem, Episcopum Burgulianensem et Archidiaconum Lundensem. (De usuris abolendis in terra Rugianorum).

Папи Григорія ІХ къ Архієпископу Лундскому, Епископу Бургуліанскому и Архидіакопу Лундскому, объ отмиженіи лхвы на островъ Ругевъ.

*Archiepiscopo Lundensi, et Episcopo Burgulianensi et Archidiacono Lundensi
Gregorius Episcopus servus servorum Dei.*

Sua nobis Venerabilis Frater noster.... Roschildensis Episcopus petitione monuit quod Nobilis Vir..... Princeps.... Major et populus terre Rugianorum in Sclavia Roschildensis Diocesis quandam pravam consuetudinem observantes, que corruptela est potius censenda, hujusmodi usurarum lucra, que poddas vulgariter appellant, sequuntur, qua videlicet creditor a debitore certam quantitatem annone, lini, et aliarum rerum, que longe plus quam in duplo pecuniam mutuam excedunt recipit annuatim, nec hoc contentus, a debitore pro filia sua quam nuptui tradere forte voluerit, quinque solidos recipit. Alioquin ei tradere ipsam filiam nuptui non licebit. Simili quoque modo pro quolibet animali quod debitor ipse vendiderit, certam creditori persolvit pecunie quantitatem. Si vero debitor ante mutuate sortis solutionem viam fuerit universae carnis ingressus, talis detestanda conditio transit ad singulos heredes,

ita ut si eorum aliquis solvendo non fuerit, supponitur ei in judiciali foro fasciculus straminis, a quo presentibus habitatoribus terre sue deicitur, et in perpetuam creditoris redigitur servitutem. Verum cum usurarum lucra utriusque testamenti pagina detestatur, eisdem rogandos duximus attentius, et monendos nostris eis dantes litteris in mandatis, ut prefatam servitutis abusionem de cetero non servantes, ab hujusmodi omnino lucris usurarum desistant. Quocirca mandamus quatinus, si dicti.... Princeps Major, et populus mandatum nostrum neglexerit adimplere, vos eos ad id monitione premissa per censuram ecclesiasticam appellatione remota ratione previa compellatis, proviso ne in aliquam Universitatem dicte terre Rugianorum excommunicationis etc. Quod si non omnes duo vestrum etc. Datum Anagnie VIII. Kalendas Septembris. Anno Tertiodecimo.

(An. XIII. epistol. 106. b.)

III.

An. 1344. Innocentii P. IV. ad Svantopolcum Ducem Pomeraniae.
(Svantopolcus Dux in Christianos desaeuens objurgatur).

Папы Иннокентія IV къ Святуполку Князю Померанскому, коего укоряеть за свирѣстна его противъ Христіанъ.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei Nobili Viro Svantopolco Duci Pomeraniae spiritum compunctionis sanctum.

Potentie tue robur in eo deberes experiri potissime, quod esset Deo placitum, et Christiane religionis proferret augmentum. Sed tu, sicut mirantes accepimus, contrarium efficere niteris, non absque gravi contumelia Creatoris, fideles eius et dilectos filios fratres Hospitalis Sancte Marie Theutonicorum constitutos in terra Culmensi, et Pruscie partibus diris affligendo molestiis, et quod est gravius invadendo multotiens cum paganis. Stupent qui audiunt tanti erroris excessum, presertim cum omnem tirampnidem, omnem superet feritatem, cum Letvinis, et Prutenis familiam Redemptoris impetere, et contra peregrinos innoxios dampnate gentis gladium concitare, destruendo negotium fidei, pro quo a longis retro temporibus, et Ecclesia multum sollicitudinis habuit, et christianus populus cum sui effusione sanguinis labores multiplices toleravit. Videndum est tibi, vir nobilis, ne propter hoc contra te provoces iram Dei, et des Apostolice Sedi presumendi materiam, quod fidei puritate careas, et tibi sit in gaudium claves Ecclesie deducere in contemptum, sicut patens ex eo coniectura sumitur, quod tu pro afflictione Cleri, Ecclesiarum desolatione multiplici, ac

pro multis horrende impietatis excessibus iam per octo annos, ut asseritur, excommunicatione ligatus, redire ad mandatum Ecclesie non curasti. Te itaque per Domini Iesu Christi crucem, et sanguinem obsecramus, quatinus omnidilatione, et occasione postpositis, ad pium rediens matris Ecclesie gremium, negotium Christi, quod in Pruscia geritur, efficaciter habeas commendatum, predictis fratribus, et eisdem fidelibus te reddendo affabilem, ac eisdem pro divina, et nostra reverentia benivolum prestando favorem, ut ex hoc celi Regem constituas tibi propitium, et Apostolica Sedes, que Culmensensem, et acquisitas Pruscie terras in ius et proprietatem beati Petri recepisse dinoscitur, ex hoc tibi ad speciales gratias teneatur. Alias autem, cum non possimus Dei causam negligere, qui ius suum studemus unicuique conservare, contra te, quod absit, in talibus persistentem excessibus taliter auctore Domino procedemus, ut de necessitate percipias, qualiter Ecclesia corde tangitur, quod per te fidei negotium sic dampnabiliter perturbatur. Datum Lugduni Kalendis Februarii Anno secundo.

(An. II. epistol. 285.)

IV.

Innocentii P. IV ad Archiepiscopum Gneznensem et suffraganeis suis. (Svantopolcus Dux Pomeraniae Christi fideles Litviniae et Prutenos vexare desistat)

Папы Иннокенція IV къ Архієпископу Гнезненскому Ап. 1244. и его Суфраганамъ. Чѣмъ увѣщавали Свантополка князя Померанскаго воздержаться омиъ притѣсненія Христіанъ въ Литвиѣ и Пруссіи.

Innocentius Episcopus servus servorum Dei Archiepiscopo Gneznensi et Suffraganeis suis salutem et apostolicam benedictionem.

Pruscie negotium non solum laboribus plurimis et expensis, sed multa sanguinis innocentis effusione promotum, Nobilis vir Svantopolcus Dux Pomeraniae, sicut audivimus, et referimus cum dolore, ad illam inconvenientiam deduxisse dinoscitur, ut nisi super illo cito providentia Dei provideat, perdi finaliter timeatur, maxime cum idem Dux contra dilectos filios fratres hospitalis sancte Marie Theutonicorum, et alios Christifideles in terra Culmensi, et ipsius Pruscie partibus constitutos, non solum suarum virium experiatur extrema, sed etiam ad illorum exterminium Letvinos adducet, et Prutenos, qui licet per dictos fratres, et fideles eosdem, suffragante divini virtute subsidii, multipliciter sint attenti, tamen sub hujusmodi persecutoris vexillo feralem animum resumentes eo durius in familiam Dei deseviunt, quo ipsam de finibus illis posse confusam eicere, vel delere totaliter meditantur. Ne igitur hic hostis Dei, et fidei persecutor abutens christiani nominis dignitate, populum Domini sic impune conterere gloriatur, fraternitati vestre per

apostolica scripta mandamus, quatinus ipsum, et complices ejus infra quindecim dies post suspensionem presentium, quod a tanta penitus temeritate desistant, sicut efficaciter poteritis, moneatis. Alioquin ex tunc in eos excommunicationis sententiam, omni occasione postposita, proferatis, quam singuli vestrum in suis civitatibus et diocesis singulis diebus domicis, et festivis, pulsatis campanis, et candelis accensis publicetis, ac publicari solempniter, et eosdem tanquam excommunicatos, usque ad satisfactionem condignam, appellatione cessante, faciat ab omnibus artius evitari. Ceterum si prefatus Dux, qui pro multe impietatis excessibus, sicut dicitur, excommunicatione ligatus iam per octo annos claves contempsit Ecclesie, ad inductionem vestram a predictorum fratrum, et fidelium persecutione non duxerit desistendum, vos contra ipsum, velut christiani hostem exercitus, seculare brachium invocetis. Datum Lugduni Kalendis Februarii, Anno Secundo. (1244).

(An. II. epistol. 288.)

V.

An. 1260. Ottocari Regis Bohemiae epistola ad Alexandrum Papam IV.
(De sua victoria in Hungaros, Russos, Polonos etc).

Отшокара Короля Богемскаго письмо къ Папѣ Алек-
сандру IV объ одержанной имъ побѣдѣ надъ Венгра-
ми, Русскими и Поляками.

Sanctissimo in Christo Patri ac Domino Alex-
andro Dei gratia Sacrosancta Romanae Eccle-
siae summo Pontifici, Ottocarus eadem gratia
Dominus Regni Bohemiae Dux Austriae et Sty-
riae et Marchio Moraviae. Quia pium Pastorem
suarum a lupis liberatio ovium delectat, ac be-
nignum patrem jucundum reddit cum salute
prosperitas filiorum, ejus belli quod adversus
Belam et natum ejus Stephanum Hungariae Re-
ges illustres, et Danielem Russiae Regem et fi-
lios ejus, et caeteros Ruthenorum ac Tartar-
os, qui eidem in auxilium venerant, et Bole-
slauum Cracoviensem, et Lestconem juvenem Lu-
siciae (Lanciciae) Duces, et innumeram multi-
tudinem inhumanorum hominum, Cumano-
rum, Hungarorum, et diversorum Sclavorum,
Siculorum quoque et Walachorum, Bezzermino-
rum, Hismahelitarum, Schismaticorum etiam,
utpote Graecorum, Bulgarorum, Rusciensium
(¹) et Bosnensium haereticorum auctore Do-
mino gessimus, et victoriae nobis datae coeli-
tus, et post victoriam inter nos ex parte una,
et dictes Reges ex altera, concordiae reforma-
tae processum, non abs re Paternitati tuae du-
ximus, praevia veritate praesentibus declaran-
dum. Sane cum ad flumen qui Morava dicitur,
circa locum a castro et oppido Haimburck, duo-
bus milliaribus distantem, Hungariae ac Au-
striae confinia ibi terminantem, cum nostris
exercitibus venissemus, dictos Reges et exercitus

(¹) fors legen-
dum Rascien-
sium.

eorundem illic castra metatos in opposita parte
ripae invenimus, ex adverso, sicque factum est,
ut nostra et adversariorum castra, solus dunta-
xat divideret fluvius memoratus. Cumque sic
loci positio se haberet, ut ad adversarios sine
irremediabili nostrorum jactura votivum non
possemus consequi accessum, et pro reforman-
da inter nos et eosdem Reges pace, fuisset ut-
rinque aliquoties multipliciter attentatum, ip-
sis vero regibus de die in diem, de hora in ho-
ram suas in diversas variantibus voluntates,
non restaret aliquis pacis locus, haud dubium
ad instar Pharaonis corda illorum indurante
Domino ultionum, novissimè unius duorum,
parti adversae obtulimus optionem, ut videli-
cet, vel illa nobis cederet, quatenus ad eandem
gerendi belli causa transire possemus, vel nos
id parti adversae concederemus. E quibus dis-
junctè partibus alteram pars adversa elegit, ut
videlicet nos cederemus, et nostra cessione ei-
dem locum transeundi daremus. Et ut id posse
fieri videretur quovis impedimento cessante,
dicti Reges et eorum Bani et Comites, treugas
constitutas et suis juramentis firmatas, per to-
tum diem B. Margarethae festum proximè pre-
cedentem, et medietatem ipsius festi diei, no-
bis mediantibus idoneis nuntiis remiserunt. Ve-
rum hi iidem sua pacta et juramenta soliti vio-
lare, per vada inventa et sibi aptata olim, noc-
tu, ad nostram partem, cum omni suo exercitu

transierunt; et cum diceretur pax et securitas, subita inenarrabili multitudine contra nos improvisos apparuerunt in campo, et cum in spe treugarum vix decima pars nostri exercitus penes nos, pro nostrae personae custodia remansisset, eo quod plures de nobis transito Danubio oppidum Haimburgk intrarant, alii verò cum curribus descenderent, ad stationes et loca castrorum, hostes nostri fraude pleni in modum semicirculi, per ordinatas acies nos cingentes, nisi Dominus adjuvisset, nos vivos forsitan deglutissent.

Igitur in tam inenarrabili necessitatis articulo constituti, attendentes potestatem esse coelestem, et quoniam non multitudine exercitus, sed de coelo victoria datur, munere magni Dei, totam in adiutorio altissimi spem ponentes, nostros adjuutores, commilitones primitus adhortari, in plurimos adversariorum cuneos data nobis de coelo fiducia irruimus confidenter. Quos Dominus per manus nostras et nostrorum, imò suorum militum exterruit et prostravit et in fugam convertit, ita ut fugientibus, cum impetu et sese invicem comprimentibus, dictus fluvius Morava, juxta sui praesagi nominis ethymologiam, tanquam mare rubrum Aegyptiis, multo caesorum sanguine rubricatus factus sit, in se submersis ac intereuntibus mortis via. Siquidem in eodem fluvio fugientium a facie Dei peccatorum tanta periit multitudo, quod per cadavera hominum et equorum, quasi per factos pontes nonnulli ex nostris adversariorum castra intrarent, et occupantes currus, tentoria et expensas quoque, pretiosa spolia acceperunt.

Quamvis igitur post triumphum divinitus nobis datum, quemadmodum communiter videbatur, regnum Hungariae nostrae ditioni potuerimus subjugare, et idem in perpetuam premere servitutem, advertentes tamen quod melius sit bonum vicinum habere concordem, quam su-

perare et exterminare rebellem, pensantes etiam quoniam Imperator Constantinus ait, crebrò suaviores fiunt amicitiae post inimicitarum causas ad concordiam restitutae, cum principibus et proximis alti sanguinis nostri, dictis scilicet Hungarorum regibus et Domina regina et juvene Rege Bela, secundum oblatam nobis a magno Comite Rulando in Posonio formam, maluimus pacis foedera reformare, quàm vastando et debilitando magnum Hungariae regnum ad idem et nostri terras dominii Tartaris aditum reaperire. Praenotatae itaque compositionis formam praedictorum Regum, Reginae et Ducis Belae sigillis signatam vestro Apostolatui transmittentes, suppliciter petimus, eandem a Sede Apostolica confirmari, et, ut opere pretium est, apostolico in aevum patrocinio communiri.

Itaque talis ac tanta victoria digne soli Deo et sanctis ejus est cum condignis gratiarum actionibus et laudibus adscribenda. Quod etiam ex quibusdam revelationibus comprobatur. Siquidem a multis fertur, quod quidam viri, qui a tergo ad custodiam exercitus fuerant deputati, imminenti praelio referunt, se vidisse quamdam avem in lineamentis admodum aquilae figuratam, sed in colore nive candidiorum habentem aureum caput et collum, vexillum B. Venceslai quondam ducis, semper verò proni Bohemorum inclyti martyris, inseparabiliter prosequentem, quae passim visa est eisdem crescere, quoadusque ad pugnam procedentem universum corpore et plumis cooperuit exercitum Christianum. Eodem etiam die vir nobilis et devotus, omnimodis fide dignus, Ioannes miles filius Suoislai, cum in domo propria aegrotaret, circa horam tertiam vidit in extasi, se quasi in campo certaminis cum exercitu suo constitutum, quem cum cerneret esse modicum et inordinatum, simul vidit patronos Bohemiae gloriosos, ad quemdam campum luci-

An. 1360. dum tali ordine procedentes. Primum conspicit procedentem Sanctum Venceslaum lorica indutum, habentem galeam suam in capite, gestantem gladium suum in vagina auro et gemmis ornata sub ascella sinistra, in dextra verò manu proprium vexillum praeferentem. Quem immediate S. Adalbertus, veluti vir magnus et robustus, decenter ornatus pontificalibus, sequebatur. Post haec, vidit Beatum Procopium, quasi abbatem cum suo baculo pastorali, sanctum pontificem e vestigio comitantem, novissimè cernit sequi quinque martyres fratres quasi propriis tunicis vestitos. Ac idem miles audivit Sanctam Venceslaum praedictis gloriae suae consortibus sic clam voce dicentem, debilis est noster exercitus, ad Dei potentiam ten-

damus. Quo dicto, vexillum suum contra hostes extendit; qui statim in fugam universaliter visi sunt converti.

Haec cum ab aegrotante audissent qui adstant, dixerunt hoc aegri visum aliud nihil significare, quàm quod Dominus Deus Regi ipsorum victoriam dederit de suis inimicis. Quae hoc loco Vestrae Sanctitati scribo, omnia verissima sunt, et sine omni dubio acceptanda. Itaque praetereundum non esse judicavi, quin Vestrae Sanctitati, tanquam religionis Christianae apici, significarem, propter singulare solatium, ut Dei Domini nostri gloria, per hoc miraculum amplificetur. Datum Praegae octava Octobris, anno millesimo ducentesimo sexagesimo.

(*Exemplar Albertrandii.*)

VI.

An. 1364. Urbani P. IV litterae ad Ottocarum Regem Bohemiae.
(Ut Polonos defendat adversus Russos etc.)

Папы Урбана IV письмо къ Ошшокару Королю Богемскому, коего просить, чшобъ защищать Поляковъ отъ Русскихъ, и пр.

Agimus Deo laudes et gratias, quod sicut fama tuae praeconium patenter insinuat, tu velut fidelis athleta Christo solertes intendis, ad ampliandum inter barbaras nationes cultum nominis Christiani. Unde tibi, velut Catholico et devotissimo Principi cum fiducia scribimus, super his maximè, quae augmentum Orthodoxae fidei contingere dignoscuntur, Accipimus enim

quod Rutheni Schismatici et Litvani, ac alii habitantes in eorum confinibus, qui Deum non colunt, sed blasphemant potius nomen ejus, unà cum Tartaris eorum complicitibus, quibus sunt foedere damnato conjuncti, Poloniam frequenter hostiliter invadunt, eis nemine resistente. Ipsi etiam quidquid est in Prussia per dilectos filios fratres domus hospitalis Sanctae Mariae

Theutonicorum Ierosolymitanorum auxilio Sedis Apostolicae, Christianique fidelium, non absque plurima effusione sanguinis acquisitum, conantur destruere, intendentes fidem Christianam exinde totaliter extirpare. Ideòque Serenitatem Regiam rogamus, et hortamur attentè, tibi nihilominus in remissionem peccaminum suadentes, quatenus ad ejusdem fidei tuitionem et sui cultus ampliacionem, contra Schismaticos et alios praedictos, potenti manu procedas. Nos enim

Apostolica tibi auctoritate concedimus, ut terrae Ruthenorum et Lithvanorum, quas per ministerium tuum ad Christianam fidem, favente clementia Divina, converti, vel per te expugnari contigerit, dummodo praedictis fratribus, seu quibuscumque aliis Catholicis jus in terris iisdem non competat, collocatis in eis Christi fidelibus, in tuo et haeredum tuorum dominio perpetuò debeant permanere. Datum apud Urbem veterem, II. Nonas Iunii anno tertio.

(Exempl. Albertrandii).

VII.

Benedicti P. XI ad Wyszeslavum et Samburum Principes Rugianorum, fratres etc. (Ut Episcopo Roskildensi auxilium et consilium praestent.)

Папы Бенедикша XI къ Вышеславу и Самбурю Князь-Ап. 1304.
дль Ругенскимъ, брашьямъ, и пр. чшобъ они подавали помощь и совѣтъ Епископу Роскильдскому.

Dilectis filiis nobilibus viris Wyselao et Zamburo Principibus Russianorum Fratribus etc. Benedictus Episcopus servus servorum Dei.

Inter cetera, que vos in conspectu Domini gratiosos, vestrique nominis famam laudis humane preconio dignam reddunt, illud noscitur esse potissimum ut Prelatos, Ecclesias, et personas Ecclesiasticas affectu benivolo prosequi, ac bona et jura eorum manutenere, ac defendere studeatis, illis exhibendo vos favorabiles et benignos, ut talibus fulti presidii statu pacifico letari valeant, at successibus prosperis confovere. Dudum siquidem Roskildensis Ecclesia per obitum bo. me. Iohannis Roskildensis Episcopi solatio destituta pastoris, dilectis filiis Capitulum ipsius Ecclesie die ad eligendum prefixa

vocatis omnibus, qui voluerunt, debuerunt, et potuerunt comode interesse, insimul convenire curarunt. Et tandem post nonnullos tractatus ab eis super hoc habitos, ex quibus effectus non exstitit subsequutus, deliberantes in hujus electionis negotio, per viam procedere compromissi Venerabili Fratri nostro Iohanni Episcopo tunc Lundensi Archiepiscopo Loci Metropolitanoprovidere ea vice dicte Ecclesie de pastore de ipsius Ecclesie gremio, vel etiam aliunde potestatem plenariam unanimiter concesserunt, promittentes quod illum in suum et Ecclesie ipsius Episcopum et pastorem reciperent et haberent,

An. 1304. de quo dictus Archiepiscopus ipsi Ecclesie provideret. Prefatus vero Archiepiscopus, hujusmodi potestate recepta, secum super hoc deliberans diligenter, de Olavo Ecclesie prelibate Canonico consideratis muneribus gratiarum quibus illum noverat insignitum, Ecclesie predictae providit preficiendo illum ipsi Ecclesie in Episcopum, et pastorem, ac provisionem hujusmodi coram ipsis Capitulo publicavit, dictique Capituli provisionem eandem concordi voto, et voluntate unanimi approbarunt, ac ille postmodum provisioni predictae infra tempus a jure statutum consensum suum impendere curavit, ac tandem prefatus Archiepiscopus provisionem ipsam auctoritate metropolitana confirmavit. Cumque postmodum Florentius Ecclesie predictae Canonicus se ad Apostolicam sedem personaliter conferens in presentia se. re. Bonifacii P. P. VIII. predecessoris nostri proponere curavisset quod ipse ab hujusmodi prefati Olavi electione ad sedem appellaverat supradictam, prefatus predecessor dilecto filio nostro Iohanni tituli sanctorum Marcellini, et Petri Presbitero Cardinali commisit oraculo vive vocis ut hujusmodi negotium diligenter audiret, et quod super hoc inveniret sibi referre fideliter non differret. Predicto autem Cardinali in eodem negotio procedente memoratus predecessor ipsum certis sibi commissis negotiis ad partes Francie destinavit, dictumque negotium Venerabili fratri nostro Iohanni Episcopo Tusculano simili modo commisit, ab ipso in eo statu, in quo illud dictus Iohannes Cardinalis dimiserat resumendum. Nos quoque post ejusdem predecessoris obitum ad apicem Apostolice dignitatis assumpti protractum negotium eodem modo commisimus Episcopo memorato. Et demum facta ab

ipso Episcopo de jam dicto negotio relatione fideli, et super eo per nos cum prefato Episcopo et aliis fratribus nostris deliberatione prehabita diligenti, quod per eundem Archiepiscopum factum esse dinoscitur in hac parte ratum habentes et gratum, illud de fratrum ipsorum consensu auctoritate Apostolica confirmavimus, omnem defectum, si quis ex quacunque causa extitit in premissis, supplentes de Apostolice plenitudine potestatis, faciendo dicto Olavo nihilominus subsequenter per eundem Episcopum Tusculanum munus consecrationis impendi. Cum igitur eidem Episcopo, ut in commissa sibi cura Ecclesie supradictae facilius et efficacius proficere valeat, favor vester, cum terra Ruxanorum, in qua temporale dominium obtinetis in diocesi Roskildensi consistat, in qua spiritualis jurisdictio ad dictum Episcopum spectat, qui etiam quamplura bona temporalia ibidem asserit se habere, fore noscatur non modicum oportunus, Nobilitatem vestram rogamus et hortamur attente quatinus eundem Episcopum, quem obsuorum exigentiam meritorum benevolentia prosequimur speciali, et commissam sibi Ecclesiam habentes pro divina et Apostolice Sedis reverentia propentius commendatos, eidem episcopo in suis, et Ecclesie predictae negotiis oportunis favoribus, consiliis, et auxiliis assistatis, ut ipse tali et tanto presidio circumfultus prefatam Ecclesiam ad laudem Dei utiliter regere valeat, et salubriter gubernare: Vosque proinde ab eo, qui honorum est omnium retributor, condigna consequi premia valeatis, et nos devotionem vestram dignis in Domino laudibus attollamus. Datum Laterani XIII Kalendas Martii. Anno primo.

(An. I. epist. 426.)

VIII.

Clementis P. V ad Urosium Regem Serbiae. (Ut Episcopum et Ecclesiam Suacinensem honore prosequatur et foveat.)

Папы Климента V къ Урошу Королю Сербскому Ап. 1308.
чтобы онъ содержалъ въ чести и въ покровитель-
ствъ Епископа и Церковь Суацннской Евархіи.

Magnifico Viro Vrosio Regi Russiae (sic) Illustri gratiam in presenti, que perducat ad gloriam in futuro Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Divine Majestatis gratiam ex eo maxime promereri poteris, si ministris Dei pontificali presertim preditis dignitate, pro ipsius reverentia condignum honorem impendas, et favorem exhibeas oportunum. Dudum siquidem Suacinensis Ecclesia per liberam resignationem dilecti filii fratris Gregorii Ordinis Minorum tunc Suacinensis Episcopi factam in manibus Venerabilis fratris Petri Episcopi Sabinensis et dilecti filii nostri Iohannis tituli Sanctorum Marcellini et Petri Presbiteri Cardinalis de mandato nostro resignationem hujusmodi recipientium, pastoris solatio destituta, nos provisionem faciendam dicte Ecclesie de Prelato ea vice dispositioni nostre et Sedis Apostolice reservantes, decrevimus ex tum irretum et inane si secus super hiis contigeret attentari. Et postmodum de ipsius Ecclesie ordinatione, ne prolixioris vacationis exposita remaneret incommodis, cogitantes attente, ad venerabilem fratrem nostrum Benedictum Episcopum Suacinensem tunc Canonicum Antibarensem virum quoque vite laudabilis, sufficientis scientie, discretionis et consilii maturitate conspicuum, nostre considerationis intuitum duximus dirigendum.

Provide igitur tam gregi Dominico, quam dicte Ecclesie intendentis salubriter providere, de predictorum Episcopi, et Cardinalis, ac aliorum fratrum nostrorum consilio, et Aplice plenitudine potestatis dictum Benedictum ipsi Ecclesie in Episcopum prefecimus et pastorem, curam, et administrationem ejusdem Ecclesie sibi in Spiritualibus et temporalibus committendo, et subsequenter eidem Benedicto fecimus per Venerabilem fratrem nostrum Leonardum Episcopum Albanensem munus consecrationis impendi. In illo, qui dat gratias et largitur premia confidentes, quod prefata Ecclesia per sue industrie providentiam preservabitur a noxiis et adversis, optate quoque prosperitatis spiritualiter et temporaliter proficiet incrementis. Quocirca Magnificentiam tuam rogamus et hortamur in Domino, quatinus eundem Suacinensem Episcopum et commissam sibi Ecclesiam honorans pro divina et Aplice Sedis reverentia propensius commendatos, sic te illi benignum exhibeas, sic favorabilem largiaris, ipsum et eandem Ecclesiam Regalis benevolentie gratia prosequendo, quod idem Episcopus tuis presidiis circumfultus commissum sibi regimen

An. 1308. ejusdem Ecclesie Suacinensis facilius et efficacius, cooperante Domino, prosequatur. Nosque proinde Magnificentiam Regiam dignis in Domino laudibus comendemus. Datum Pictavis VIII Kalendas Ianuarii. Anno tertio.

(Ann. III. epist. 400.)

IX.

An. 1308. Clementis P. V ad Urosium Regem Serbiae, (De professione catholicae fidei ab illo emittenda et de Nunciis ad ipsum destinandis).

Папы Климентя V къ Урошу Королю Сербскому, о Рижско-Католическомъ исповѣданіи вѣры, какое оны произсести должень, и о назначенныхъ къ нему Нуціяхъ.

Magnifico Viro Vrosio Regi Russiae Illustri gratiam in presenti quae perducatur ad gloriam in futuro Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui ubi vult spirans, sic novissime hiis diebus oculos tue mentis aperuit radio nove lucis, ut, excussa inde tenebrarum caligine, in votis habeas sacrosancte Romane Ecclesie matri fidelium, et magistre, in fidei veritate, ac unitate conjungi. Multum quippe teneris Deo, Princeps Serenissime, qui sic te oculo sue pietatis respiciens ad cognitionem, et claritatem vere fidei clementer adducit, ex quo Magnitudo Tua promovebitur ad salutem, et solium tuum stabili vallabitur firmitate. Multum etiam letari debet mater Ecclesia, et nos profecto multiplici alacritate perfundimur, quod diebus nostris tam nobilis ovis, tantusque populus ad ovile reducatur dominicum, ac scismate, aliisque pulsus erroribus, Christi corporis, quod Ecclesia est, membri effecti in eo

luceant, perficiantur, et vivant. Sane, Serenissime Princeps, tu pridem Spiritus Sancti gratia illustratus, viros providos et discretos Marchum Lucari, et Trifonem Michaelis Magnificentie tue Nuntios cum litteris Regiis ad nostram presentiam destinasti, qui hujus tui propositi laudabile desiderium coram nobis. et fratribus nostris prudenter et fideliter exponentes, a nobis inter alia suppliciter postularunt, ut te tamquam devotum filium ad gremium dicte Ecclesie, et sub protectione ipsius benigne recipere dignaremur, tibi que aliquos viros idoneos Apſticae Sedis Nuntios mitteremus, per quos tu, et illi de Regno tuo in fide catholica, et in via mandatorum Domini possitis salubriter informari. Unde nos, qui Christi Vicarius, et Petri Apostolorum Principis effecti, disponente Domino, licet immeriti, successores, ad ea precipue nostre cure prorogamus affectum,

ac diligenti studio, et studiosa diligentia sedulo vigilamus, ut errantes ad viam veritatis adducere, omnesque lucrifacere Deo, sua nobis gratia suffragante, possimus, habita super hiis, que iidem tui postularunt Nuntii, cum predictis fratribus nostris discussione solemniter, de ipsorum consensu pie decrevimus huiusmodi votis tuis libenter annuere, ipsasque petitiones tuas, quantum cum Deo possumus, favorabiliter exaudire, si quod ore profers corde credas, et quod corde credis opere compleas evidenter, tibi nihilominus tenore presentium declarantes quid tibi, ac ceteris sub tua ditione degentibus faciendum incumbit, ut ad sinum ejusdem Ecclesie sano fretus consilio venias reverenter. Que si, inspirante Domino, feceris, ipsa Ecclesia mater piissima filio redeunti sinum sue largissime pietatis aperiens, in tuos leta properabit amplexus. Fides autem catholica, quam te, Clerum, ac populum Regni tui profiteri, et a vobis recipi, ac acceptari volumus, hec est. Credimus Sanctam Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum unum Deum omnipotentem, totamque in Trinitate Deitatem coessentialem, et consubstantialem, coeternam, et omnipotentem, unius voluntatis, et potestatis, et majestatis, Creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, per quem omnia, et in quo omnia, que sunt in celo et in terra, visibilia et invisibilia, corporalia et spiritualia. Credimus singulam quamque in sancta Trinitate personam unum verum Deum plenum et perfectum, Credimus ipsum filium Dei Verbum Dei eternaliter natum de Patre, consubstantialem, coomnipotentem, et coequalem per omnia patri in divinitate, temporaliter natum de Spiritu Sancto ex Maria semper virgine cum anima rationali, duas habentes nativitates, unam ex patre eternam, alteram ex matre temporalem, Deum verum et hominem verum, proprium in utraque natura atque perfectum, non

adoptivum, neque fantasmaticum, sed unum An. 1308. et unicum filium Dei, in duabus et ex duabus divina scilicet et humana naturis, sed in unius persone singularitate impassibilem et immortalem divinitate, sed in humanitate pro nobis et pro salute nostra passum, vera carnis passione mortuum, et sepultum, et descendisse ad inferos, ac tertia die resurrexisse a mortuis vera carnis resurrectione. Die quadragesimo post resurrectionem cum carne, qua resurrexit et anima ascendisse in celum, et sedere ad dexteram Dei Patris, inde venturum judicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua sive bona fuerint, sive mala. Credimus etiam Spiritum sanctum plenum et perfectum, verumque Deum ex patre et filio procedentem, coequalem, et coessentialem, et coomnipotentem, et coeternum per omnia patri et filio. Credimus hanc sanctam Trinitatem non tres deos, sed unum Deum omnipotentem, eternum, invisibilem et incommutabilem. Credimus sanctam, Catholicam et Apostolicam unam esse veram Ecclesiam, in qua unum datur baptisma, et vera omnium remissio peccatorum. Credimus etiam veram resurrectionem ejusdem carnis, quam nunc gestamus, et vitam eternam. Credimus etiam novi et veteris testamenti, legis et Prophetarum, et Apostolorum unum esse auctorem Deum, et Dominum omnipotentem. Hec est vera fides catholica, hanc superdictis articulis tenet et predicat sacrosancta Romana Ecclesia. Sed et propter diversos errores a quibusdam ex ignorantia, et ab aliis ex malitia introductos, dicit et predicat eos, qui post baptismum in peccata labuntur, non rebaptizandos, sed per veram penitentiam suorum posse consequi veniam peccatorum. Quod si verè penitentes in caritate decusserint, antequam dignis penitentie fructibus satisfecerint de commissis, et omissis, eorum animas penis purgatoriis post mortem purgari, et ad penas huiusmodi relaxandas prodesse fide-

An. 1308. um vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes et elemosinas, et alia pietatis officia, que a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesie instituta. Illorum igitur animas, que post sanctum baptismum susceptum, nullam omnino peccati maculam, vel in suis manentibus corporibus, vel eisdem exute, prout superius dictum est, sunt purgate, in celum mox recipi. Illorum autem animas, qui in peccato mortali, vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere penis tamen disparibus puniendas, eadem sancta Romana Ecclesia credit, et firmiter asseverat, et quod nihilominus in die iudicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem. Tenet et docet eadem Romana Ecclesia septem esse ecclesiastica sacramenta. Unum videlicet baptismum, de quo dictum est superius. Aliud est sacramentum confirmationis, quod per manus impositionem soli Episcopi conferunt crismando renatos. Aliud est penitentia. Aliud est eucharistia. Aliud est sacramentum ordinis. Aliud est matrimonium. Aliud est extrema unctio, que secundum doctrinam beati Iacobi infirmantibus exhibetur. Sacramentum eucharistie ex azimo conficit eadem Romana Ecclesia, tenens et docens, quod in azimis verum conficitur et potest confici corpus Christi, quod te, Clerum et populum tuum profiteri volumus, credere et tenere, et quod in ipso sacramento virtute divina panis transsubstantiatur in corpus, et vinum in sanguinem Domini Iesu Christi. De matrimonio vero tenet, quod nec unus vir simul plures uxores, nec una mulier simul habere permittitur plures viros. Soluta vero lege matrimonii per mortem alterius conjugem, secundas et tertias, et deinceps successivas nuptias licitas esse dicit, si impedimentum canonicum ex causa alia non obsistat. Ipsa quoque sacrosancta Romana Ecclesia summum et plenum

primatum, et principatum super universam Catholicam Ecclesiam obtinens, quem se ab ipso Domino, in beato Petro Apostolorum Principe, cujus Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit, sicut pre ceteris tenetur fidei veritatem defendere, sic, et si que de fide suborte fuerint questiones, suo debet iudicio diffinire, ad quam potest gravatus quilibet in negotiis ad forum Ecclesiasticum pertinentibus appellare. Sed et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potestatem recurri iudicium, et eidem omnes Ecclesie sunt subjecte, ipsarumque Prelati obedientiam et reverentiam sibi debent, apud quam sic potestatis plenitudo consistit, quod Ecclesias ceteras ad sollicitudinis partem admittit, quarum multas, et patriarchales precipue, diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit, sua tamen prerogativa tam in generalibus Conciliis, quam in aliis semper salva. Quoad vero circa relictum tuum ad unionem sancte Romane Ecclesie ac scisma eminens profugandum, exigimus, que inferius annotantur. In primis quod Simbolum Niceni Concilii, Credo in unum Deum, in Ecclesiis Regni tui, et terrarum tibi subiectarum in ea parte, ubi de Spiritu sancti processione in eo agitur, cantetur publice, dum missarum solemnias celebrantur, et sic etiam doceatur populus. Et in Spiritum Sanctum Dominum, et vivificantem, qui ex patre filioque procedit. Et quod tu, Prelati, Clerus, Calogeri, et populus dicti Regni tui profiteamini Romanum Pontificem esse Christi Vicarium, et beati Petri Apostoli successorem, eandemque potestatem habere ligandi, atque solvendi, quam idem Apostolus noscitur habuisse, ac ipsam etiam Romanam Ecclesiam super omnes obtinere primatum et etiam principatum. Quodque tu pro te, et pro populo tuo obedientiam, et reverentiam eidem promittas Ecclesie, ac prelati ejusdem Re-

gni tui prose et Clero suo hac prima vice eadem ipsa jurent, omni scismate primitus abjurato. Et quod Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Archimandrite Regni tui per electionem canonicam eligantur, sive etiam postulentur, ita quod inferiores Prelati suarum electionum confirmationes a superioribus suis recipiant, Episcopi vero a Metropolitanis suis confirmationem, et consecrationem, Metropolitanis autem hec et palleum, in quo pontificatus plenitudo designatur officii, sine prejudicio Constantinopolitane Sedis et Patriarcharum, qui erunt ibidem, gratiam et communionem Apostolice Sedis habentium, si forsitan Regnum tuum, vel aliqua ejus pars de patriarchatu dicte Constantinopolitane Sedis existat, suscipiant ab Apostolica Sede predicta, Regali potestate, et qualibet alia laicali nihil sibi in hiis quomodolibet vindicante. Latinorum Ecclesias in Regno tuo positas, per te vel alium occupatas dimittas libere, et ab aliis facias omnino, dimitti. Latinos in honore habeas, et precipue Sacerdotes. Horum a te et hominibus Regni tui non declinentur misse, neque sacrificia, sed pro loco et tempore cum omni reverentia audiantur. Verum ut tante salutis opus, ac tanti boni felix auspiciam, optatum, favente Deo, sortiantur effectum, ecce Venerabiles fratres nostros Egidium Patriarcham Gradensem, et dilectos filios fratres Lapum Predicatorum, et Artemisium Minorum Fratrum Ordinum Procuratores in Romana Curia gene-

rales, latores presentium, Viros utique vita, et An. 1308. religione conspicuos, honestate decoros, sacre Scripture scientia preditos, ac nobis et dictis fratribus nostris acceptos, pro hiis exequendis ad tuam Magnitudinem, tamquam salutis et pacis angelos, juxta tue petitionis instantiam destinamus, quorum salutaribus eruditionibus, favente illo, in cujus manu Regum corda consistunt, ipsum Dominum Iesum Christum perfecte cognoscas, et suum gloriosum nomen catholice fidei observatione colere non postpones, ac Status tuus supra firmam petram Ecclesie Apostolice solidatus, spiritualibus et temporalibus proficiet incrementis, tuque demum coronam perennis glorie consequeris. Rogamus itaque Serenitatem Regiam, monemus et hortamur attente, per aspersionem pretiosi Christi sanguinis obsecrantes, quatinus, de tua, tuique populi salute cogitans, prefatos nostros Nuntios propter hoc ad tuam excellentiam accedentes, ob reverentiam Apostolice Sedis, et nostram, benigne recipias, et honorificentia condigna pertractes, ac sic attente prebeas ipsorum salutaribus monitis aures tuas, ut verba, que ex parte tua predicti tui retulerunt Nuntii, per exhibitionem operis compleantur, et spes, quam de tua laudabili intentione concepimus, fructus nobis, et ipsi Ecclesie afferat concupitos, tuque, propter divine retributionis premium, nostram et dicte Sedis gratiam uberius merearis. Datum Pictavii Kalendis Aprilis. Anno tertio.

(An. III. epist. 1038.)

X.

An. 1308. Clementis P. V ad Egidium Patriarcham Gradensem, Lapum et Artemisium, Praedicatorum et Minorum Fratrum ordinum Procuratores in Romana Curia generales (ut Regem Russiae (Serbiae) ejusque subditos ad unitatem catholicam, praescriptis conditionibus recipiant, ac sacerdotibus eorum permittant in pane fermentato conficere).

Папы Климента V къ Егидію Патриарху Градскому, Лапу и Артемизію, Главнымъ повѣреннымъ при Римскомъ дворѣ Монашескихъ орденовъ проповѣдниковъ и Мнноритовъ. Дабы они Короля Сербскаго и подданныхъ его на предписанныхъ условіяхъ привели къ соединенію съ Римскою церковью, и священникамъ ихъ позволимъ бы совершать службу на квашеныхъ просвирахъ.

Venerabili Fratri Egidio Patriarche Gradensi, et dilectis Filiis Fratribus Lapo Predicatorum, et Artemisio Minorum Fratrum ordinum Procuratoribus in Romana Curia generalibus etc. Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Benedictus Deus etc. ut in proxima superiori, verbis competenter mutatis, usque perennis glorie consequetur. Quocirca discretioni vestre, de qua plenam in Domino fiduciam obtinemus, per apostolica scripta mandamus quatinus ad presentiam dicti Regis vos personaliter conferentes, et habentes pre oculis solum Deum, ipsum Regem, et personas alias supra dictas ad unitatem vere fidei et comunem sancte Romane Ecclesie salubribus inducatis monitis, et inductos, ut premittitur, recipiatis eosdem. Quod si, annuente Deo, tam circa catholicam fidem, quam circa premissa alia, que fieri volumus per Regem ipsum et alios, de quibus supra fit mentio, veraciter compleantur, auctoritate nostra Regem eundem et Regnum sub protectione dicti Sedis Apostolice recipiatis et nostra, et vexillum ab eo ex devotione petitem contra infideles illarum partium sine alterius prejudicio usque ad beneplacitum Apostolice Sedis tradatis eidem, ipso Rege et aliis de dicto Regno, qui propter scisma, et non recognos-

cendo primatum Sancte Romane Ecclesie excommunicationis vinculo sunt ligati, primitus absolutis. Rescripturi nobis super premissis omnibus plenius, veritatem, et quidquid factum fuerit super eis, et super suis aliis petitionibus, quas, prout honestatem Ecclesie decebit, licebit, ac expedire viderimus, exaudire proponimus, cum dictis fratribus nostris plene possimus. Intendimus enim non solum in his qui superius prescribuntur dicto Regi nos et Apostolicam Sedem exhibere favorabiles et benignos, sed etiam in aliis, que sibi et dicto Regno noverimus profutura. Quod autem in fermentato pane per Sacerdotes non Latinos Regni predicti rite ordinatos in missarum solemnibus corpus conficiatur dominicum, quousque aliud per Apostolicam Sedem ordinatum fuerit, cum premissa perfecta extiterint, et quod idem Rex interesse possit missis hujusmodi toleramus. Suscipite igitur hilariter iniuncti laboris munus, illudque in spe divini juvaminis fidelibus portate humeris, ut laudabilis exitus diligentie

vestre commendet industriam, et augeat apud Deum et Sedem Apostolicam vestrorum cumulum meritorum. Quod si non omnes his exequendis interesse potueritis, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Pictavis Kalendis Aprilis. Anno tertio. An. 1308.

(An. III. epist. 1038.)

XI.

Ejusdem ad eodem. (De recipiendis Russiae (Serbiae) Rege et Regno sub Ap̄licae sedis protectione, ac de vexillo eidem Regi tradendo.) Тогоже Папы къ швъ же Духовнымъ лицамъ, о прииманіи Короля Сербскаго и Государства его подъ покровительствѣ Папскаго престола и о врученіи Королю знамени. An. 1308.

Venerabili Fratri Egidio Patriarche Gradensi, et dilectis Filiis Fratribus Lapo Predicatorum, et Artemisio Minorum Fratrum ordinum Procuratoribus in Romana curia generalibus, Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Nuper vobis per alias nostras litteras dedimus in mandatis quod si, annuente Deo, ea, que tam circa catholicam fidem, quam circa cetera in eisdem vestris litteris comprehensa per Magnificum Virum Vrosium Regem Russie Illustrem, et alios, de quibus ibidem fit mentio, fieri volumus, compleantur, auctoritate nostra eundem Regem et Regnum sub protectione Sedis Ap̄lice recipiatis, et nostra, et vexillum ab eo ex devotione petatum contra infideles illarum partium sine alterius prejudicio usque ad beneplacitum dicte Sedis tradatis eidem. Hoc autem sic intelligimus, quod demum, postquam premissa omnia fuerint per dictum Regem, et alios predictos sine simulatione completa, ad receptionem eorundem Regis et Regni sub protectione predicta, ac vexilli traditionem hujusmodi procedatis. Demum rescripturi nobis, ut super aliis petitionibus suis plenius deliberare possimus, an idem Rex et aliis in premissis in veritate ambulent, vel ficte procedant. Quod si non omnes etc. Datum Pictavis Kalendis Aprilis. Anno tertio.

(An. III. epist. 1038. b.)

XII.

An. 1308. Eiusdem ad eodem (De promotionibus non canonicis Praelatorum, ac de eorum translationibus.)

Тогоже Папы къ штыже Духовныхъ лицъ о несогласныхъ съ канонами повышеніяхъ прелатовъ и о перемещеніяхъ ихъ (изъ Сербіи.)

Venerabili Fratri Egidio Patriarche Gradensi, et dilectis filiis Fratribus Lapo Praedicatorum, et Artemisio minorum Fratrum ordinum Procuratoribus in Romana Curia generalibus Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Pie Matris Ecclesie, quem Dei filius Iesus Christus auctor ipse veritatis instituit, licet immeriti, regimini presidentes ex imposito nobis Apostolatus officio continuata sollicitudine perurgemur, ut inter cetera, que circa curam gregis dominici nostre vigilantie imminent, cultus divini et Christiane religionis augmenta quaeramus, et lucra spiritualia animarum. Cum itaque, sicut accepimus, nonnulli Prelati tam secularium quam regularium Ecclesiarum Regni Russie ad prelaturam Ecclesiarum ipsarum canonicum non habuerint ingressum, ac nonnulli alii rite promoti ad ordines non extiterint, nos saluti horum in hac parte misericorditer providere volentes, vobis, quos pro salute Magnifici Viri Vrosii Russie Regis Illustris, ac Regni predicti, nec non et Cleri, ac populi dicti Regni ad partes illas transmittimus, presentium auctoritate concedimus, ut demum, postquam illa, que tam circa catholicam fidem, quam circa cetera in aliis nostris vobis directis litteris comprehensa per dictum Regem et alios, de quibus ibidem fit mentio, fieri volumus, per ip-

sum Regem et alios prefatos fuerint sine simulatione completa, cum Prelatis iisdem quod in suis remaneant prelaturis auctoritate Aplica dispensare libere valeatis, vel eos, si maluerint, eadem auctoritate in Regno predicto transferatis ad alias Prelaturas prout saluti animarum ipsorum videritis expedire. Illos vero, qui ut premittitur rite quantum ad substantiam ordinum, et celebrantis ordines potestatem promoti non existunt ad ordines, tu frater Patriarcha, rite ordines secundum canonica instituta. In novitate tamen hujusmodi reductionis eorum cum nondum essent tunc in firma radice plantati, quasi modo genitos infantes lacte dulcedinis nutriendos, tolerantie supportandos humeris, et ad premissa lenitate potius quam necessitate trahendos merito judicamus. Sic ergo vos circa hoc solerte ac sollicitate habeatis, quod per vestre diligentie studium prava redeant in directa, et vigor catholice fidei semper inibi laudabilibus proficiat incrementis. Quod si non omnes etc. duo vestrum etc. Datum Pictavii Kalendis Aprilis. Anno tertio.

(An. III. epist. 1038).

XIII.

Ejusdem ad eodem (De legitimando Regis Russiae (Serbiae) notho, ut comitatum aliquem adipisci valeat.)

Тогоже Папы къ швънъже Духовнымъ лицамъ. О призвавнм законнымъ побочнаго сына Короля Сербскаго, дабы онъ могъ получитьь какое либо Графство.

Venerabili Fratri Egidio Patriarche Gradensi, et dilectis Filiis Fratribus Lapo Predicatorum et Artemisio Minorum ordinum Procuratoribus in Romana Curia generalibus. Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Cum vos pro reconciliatione Magnifici Viri Vrosii Regis Russiae Illustris, ac Regni ejus, nec non Cleri et populi dicti Regni ad partes illas specialiter destinemus, nos volentes ut idem Rex quanto specialius se a nobis honorari perspexerit, tanto studeat erga Deum haberi devotior, et Sedem Apostolicam promptiori studio revereri, dispensandi auctoritate nostra demum, postquam illa qui tam circa catholicam fidem, quam circa cetera in aliis nostris vobis directis litteris comprehensa per eundem Regem et alios, de quibus ibidem fit mentio, fieri volumus, per ipsum Regem, et alios pre-

dictos fuerint sine simulatione completa, cum Stephano, quem dictus Rex, sicut accepimus, conjugatus genuit de soluta, quod, hujusmodi non obstante defectu, possit Rex ipse aliquem comitatum predicti Regni prout voluerit dicto Stephano inter vivos, vel in ultima voluntate largiri, ac ipse Stephanus illum recipere et habere sine juris cujuscumque prejudicio plenam, et liberam auctoritate vobis presentium concedimus potestatem. Quod si non omnes etc. duo vestrum etc. Datum Pictavis Kalendis Aprilis. Anno tertio.

(An. III. epist. 1038.)

XIV.

An. 1308. Ejusdem ad Fratrem Gregorium de Cataro ordinis Fratrum Minorum (de morando apud Regem Russiae (Serbiae), eique obtemperando.)

Того же Папы Меньориту Григорію де Катаро, предписаніе, чтобы онъ находился при Король-Сербскомъ и ему угождать.

Dilecto filio Fratri Gregorio de Cataro ordinis Fratrum Minorum Clemens Episcopus servus servorum Dei.

Cum Magnificus Vir Vrosius Rex Russiae Illustris, ut regnet in celis, in votis habeat sacrosancte Romane Ecclesie matri fidelium et magistre in fidei veritate ac unitate coniungi, cupiatque, sicut asserit, Fratrum tui Ordinis uti consortio, eorumque consiliis et instructionibus in hiis, que Dei sunt, plenius informari, nos laudabile suum in hac parte propositis dignis in Domino laudibus commendantes, et gerentes de circumspectione ac sinceritate tua fiduciam plenioram, tibi et socio tuo dicti Ordinis, quem Minister tuus Provincialis tibi deputandum duxit, morandi cum eodem Rege usque ad nostrum et Aplice Sedis beneplacitum in locis

decentibus demum postquam illa, que tam circa catholicam fidem, quam circa cetera in aliis nostris dicto Regi directis litteris comprehensa per eundem etc. usque completa, et eundi extra terram dicti Regis, cum necessitas id exegerit, pro exequendis negotiis ejusdem Regis et Regni prout secundum Deum anime sue saluti, et predicti Regni utilitatibus expedire cognoveris, quotiens ab eodem Rege te mitti contigerit, auctoritate presentium indulgemus. Volumus tamen quod tu propterea ab obedientia tui superioris et Ordinis nullatenus in aliis eximaris. Nulli ergo etc. nostre concessionis etc. Datum Pictavii Kalendis Aprilis. Anno tertio.

(An. III. epist. 1039. e.)

Historica Russiae Monumenta ex Archivis et Bibliothecis Angliae et Franciae deprompta.

I.

Philippi et Mariae Regis et Reginae Anglorum ad Czarum Ioannem Basilidem, de commercio inter utrorumque civitates.

Philippus et Maria dei gr̃a. Rex et Regina etc. Illustrissimo et potentissimo Principi Wasiliae ea dñi. gr̃a. imperatori totius Russiae principi Vladimieriae etc. salutem in nomine patris et filii et spiritus sancti, Accepimus litteras vestras amoris et amicitiae plenas per dilectum vestrum nuntium et Legatum Osiph epea ad nos delatas, quem non solum ipsi praesentes audivimus eas res copiose exponentem, quas ut ad nos deferret et coram exponeret in mandatis habuit, sed etiam fecimus ut quae ab illo vestro nomine proponebantur per certos nostros consiliarios, quibus negotium dedimus ut cum illo tractarent prolixè et diligenter perenderentur. In quo tractatu ut omnia libenter concessimus quae ad vestram expectationem et petitionem pertinebant, sic speramus hoc fundamentum mutuae amicitiae hoc modo bene et feliciter jactum et stabilitum magnos et uberes fructus tum fraterni inter nos et successores nostros amoris et amicitiae firme, tum perpetui inter subditos nostros commercii coniunctionem allaturum. Et in magnam spem adducimus fore, ut sicut deus ex sue infinita bonitate et fauore nostris temporibus hanc mari

Филиппа и Маріа Короля и Королевы Англическихъ Ап. 1557.
къ Царю Іоанну Васильевичу, о заведеніи торго-
выхъ сношеній между обоюдными державами.

viam et navigationem antea incognitam aperuit, sic etiam imposterum ad suum honorem et gloriam, ad incrementum christianae et catholicae religionis, ad publicum commodum et utriusque partis subditorum et Regnorum bonum sit eam conservaturus et prosperaturus. Et quoniam intelligimus non solum ex litteris vestris legatisque vestri narratione, sed etiam ex certis mercatoribus nostris qui illuc redierunt, vos ex vestra liberalitate varia privilegia, libertates et munitates mercatoribus nostris et aliis etiam nostri Regni Angliae subditis qui in aliqua ditionis vestrae parte mercaturam exercent, dedisse et concessisse, ut ob haec ipsa gratias vobis maximas habemus. Ita ad earum compensationem, et voluntatis nostrae significationem ostendendam eandem rationem mercatorum et subditorum vestrorum habuimus, quibus concessimus, ut si qui ad nos proficisci voluit, et in hoc regno nostro Angliae mercaturam exercere, libere se in dictum regnum nostrum Angliae recipere possit, suaque negotia in omnibus ejus partibus agere ibi comorari et discedere quando et quotiens illis visum fuerit, praeterea in omnibus oris et partibus An-

An. 1557.

gliae merces suas ex vestris regionibus et dominiis allatas sine impedimento quorumque sive simul et in solidum, sive sigillatim et per partes, pro suo arbitratu vendere.

Damus etiam et concedimus ut tam illi qui eorum merces dum infra regnum nostrum aut portum aliquem nostrum se continebunt, in fidem nostram et tutelam recipiuntur. Et praeterea ut tam immunes hic sint ac liberi a solutione victigalium et portariorum quam subditi cujuscumque principis christiani infra regnum nostrum praedictum mercaturam facientes. Itaque ad mercatorum vestrorum usum unas aut plures aedes in civitate nostra Londino hinc negotio convenientes destinabimus, ubi ipsa habitent et merces suas reponent, quod idem fieri curabimus in aliis Regni nostri urbibus, quae ad ipsorum negotiationem aptae videbuntur. Et si contigerit, quod absit, aliquas ipsorum naves vi tempestatum aut alio casu ad littora nostra vel prope eadem naufragium facere, Damus et concedimus si quando id evenerit ut mercatorum bona huiusmodi in usum dominorum bona fide collegantur, aut si quos illi ad ea recipienda constituent serventur. Et ad maiorem tranquillitatem et tutelam vestrorum mercatorum et subditorum in omni controver-

sia et lite supremum Regni nostri cancellarium iudicem assignamus, qui eis jus dicat, cum omni integritate et celeritate quae fieri potest maxima: placet etiam nobis ut mercatores et artifices Regni nostri si qui volent in vestrae ditionis urbes et loca proficiscantur bona cum venia et favore. Et aquoniam vester Legatus Osip Nepea, qui se hic apud nos in sua legatione prudenter et considerate gessit, jam ad vos redire instituit, qui optime exponere potest, et ut speramus prolixè vobis exponet quo animo sumus erga hoc commercium nuper inter nostros vestrosque subditos et utriusque ditionis regna et urbes repertum, qui etiam novit quid de universa ejus ratione constitutum et conclusum sit, desistimus in presentia longiores ad vos litteras scribere, simulque rogamus ut eidem Legato vestro cetera vobis exponenti fidem habeatis. Atque ita maxime et potentissime princeps Decum optimum maximum rogamus ut majestatem vestram regna et subditos vestros suo caelesti favore et auxilio prosequatur et semper tueatur. Datum in Regia nostra Westmon. sub sigillo nostro Aprilis annis Regnorum nostrorum tertio et quarto, et salutis nostrae hoc est a Christo incarnato Anno 1557.

Transact. inter Angli. et Moscov. temp. Phil. et Mar. Turc. et Maroc. biblio. Cotton. Nero B. VIII. p. 51. Plut. IV. D.

II.

Czari Ioannis Basilidis de advocandis in Russiam architectis, medicis, pharmacopolis aliisque artificibus, literae.

Царя Иоанна Васильевича грамота о приглашеніи въ Ан. 1567. Россію архитекторовъ, врачей, аптекарей и другихъ мастеровъ.

The trenity our god. We the great Emperor et great duke Ewan Waslywiche Emperor of all Russya Volidemer Muskovie Novograd King of Kasane et of Astrikan Lord of Vobsky et great duke of Smolensky, twersky, yougorsky, perensky vatsky Bolgarsky et of other kyngdomes et great duke of nyzonovograd et of the Lower contryes, chernygosky, Resansky, Polotsky, Rostovskey, Yaroslavesky, Belosersky, Wodorsky, Obdorskye condensky et of all Silbersky land et of the north etc. et Lord of Leyfland et of others (Italy et england an architecture which can make castells towns et palaces a doctor, et apotycary, et other masters suche as are coming to seke ought gold et silver. We have sent unto you our goodnes letters for those which are willing to come heare to serve us. et such as will serve us by the yeare that they come nowe this put yeare (et such as are willing to serve us alwayes) that

than those wold also come to us to serve us heare alwayes) et that your almanor of u. architecture doctor et potycarye et that this by our etc. that you come to us to serve us. and than we wille reward you of our great goodnes to your mynde. et such as will serve us alwayes than we will those entertayne et gyve them as thie wil aske, et those which are not willinge to serve us any longer tyme we will reward those lowking uppon theare worke (et whan they are willing to goo home into there owne countrye ageyne we will lett them goo we our goodnes into theare lande without any holding by this ower goodnes (letter) et this our goodnes (letter) this written in ower emprors house et castell of Moskowe the year Seven Thousand et Feventye in the month of Septembre etc. day et in the 33 of over age (et in the 25 year of our Reigne and in the 15 year of Kasane et the 13 year of Astricane.

(Tracts et letters relating to Spain Italy Germany Denmark etc. Mus. Brit. bibli. Harle. 296. plut. 30/v E.

III.

An. 1567. Antho. Jenkinsons message done to the Q. Matie from the Emperor of Moscovia. November 1567.

Посольство Царя Юанна Васильевича къ Королеви Елисаветѣ Англиской чрезъ Антоана Дженкинсона въ Ноябрь 1567 г.

Ffirst the said Emperour of Muscovia earnestly required that there may be a perpetuall frendship et kyndred betwixt the Q. Matie et him, which shall be the beginning of further matter to be done.

Ffurther the said Emperour requireth that the Q. Matie et he might be (to all their enemyes) joyned as one: to say. Her grace to be ffreind to his friends et enemy to his enemyes et so p. contr. And that England et Russland might be in all mathers as one.

Ffurther the said prynce hath willed to declare to the Q. Matie That as the King of Pole is not his ffreind, evenso he sheweth him self not to be frend to the Q. Matie ffor that this last Sommer ther was a Spye taken with letters from the King of Pole' directed to the English marchantes in Russia, wherin was written these wordes. I. Sigismond K. of Pole etc. require you English marchantes my trustie servants to aide this bringer, et to assist et ayde such Russes as be my ffreindes with money and all other helpes with other wordes. Wherat the Emperour at the first was much offended. But after by the confession of the Spie (when he suffred death) it was knowne to be a practice of the K. of Pole', as well to have by that meanes caused the indignation of the Emperour to have fallen upon the English nation et to have broken ffrendship betwixt the Q. Matie et

him, as also that he should have charged divers of his nobles with treason. Wherefore the Emperour requireth the Q. Matie that she would bee et joyne with him (as one) upon the Pole' et not to suffer her people to have trade of marchandize with the subjectes of the K. of Pole'.

Ffurther the Emperour requireth that the Q. Matie would lycence Masters to come unto him which can make Shippes, et sayle them.

Ffurther that the Q. Matie would suffer him to have out of England all kynde of Artillerie et thinges necessarie for warre.

Ffurther the Emperour required earnestly that there may be assurance made by oath et faith betwixt the Q. Matie et him, that yf any misfortune might fall or chance upon ether of them to goe out of their countries, that it might be lawfull to ether of them to come into the others cuntry for the safegard of themselves et their lyves, and ther to lyve et have relief without any feare or danger untill such tyme as such misfortune be past, et that God hath otherwise provided, et that the one may be received of the other with honnour. And this to be kept most seacret.

And of all this matter, the Emperour requireth the Q. Matie most humbly to have answer by some of her trustie counsellours, or by one of more greater estimation then my self. And

what soever the Q. Matie shall requyre of him,
yt shall be granted et fully accomplished.

The Queenes Matie answer to be geven, the An. 1567.
Emperour requyret by St. Peters day next.

(Mus. Brit. pag. 332.)

VI.

Thomae Barnesteri et Duketii ad consilium Reginae Anglorum facta relatio de privilegiis, mercatoribus Anglicis ab Imperatore Moscoviae datis. Ex oppido Vologdensi. 25 Iunii 1569.

Донесеніе Гдѣ Томаса Барнестера и Дюкета Совѣщу Ан. 1559.
Королевы Англиской о выгодахъ, дарованныхъ Царемъ Московскимъ компаніи Англискихъ купцовъ.
Изъ Вологды 25 Іюня 1569 г.

Mr Thomas Barnester et Mr Duckett to the
Counsail.

That they having deputed to the Emperor of Russia to settle the Marchants et trade there, as they should find it convenient, but yet notwithstanding that it was Her Matie pleasure the Company, their servants et all should conforme themselves to their directions, fand they such resistance et oppositions from the Agent, et all the rest of the Society that they wrought by some nere about the Emperor so powerfully, that they were kept shoot up in a house from the 16 of October, untill the 9 of February, afore they could come to the Emperors presence, in which time he received the Q. letters sent by waye of the Narve, whereby his Matie was otherwise persuaded, gave them gratious hearing, et since the like entertainment, is greatly inclined to the Q. Matie, no Prince more, as may be perceived out of the priviledges he granted unto them. First that no Nation stranger shall travell trough his Dominions into

Media, et Persia, but only the Company, he hath forbidden all Nations for comming into any his North parts saving the Company upon peine of losse of bodies, shippes et goods, which was before but not so amply as now it is, he hath given them a mine of Iron with wood et ground to make the same six miles compasse, lying hard by the waterside, et is like to growe to great commoditie both to the company et to our Country. He hath given them ground at Narve to build a house on, et ground in his Towne of Voladay to place a rope house ioyning to their owne house, et hath taken all their houses into the Opprisnay, being to be understood his chosen side of his people, et that all their causes shall be heard et judged in his honorable Court of Opprisnay, which doth deliver them out of much bondage of his Court of Esemcskye, so that being of the Opprisnay no man of Esemcskye dare meddle with them, or offer them any wrong. He commanded Thomas Glover, having a great stocke of the companies goods in his hands to accompt with

An. 1569. them, et made him enter into bondes to stand to the Merchants judgement. The late priviledges granted to Christophar Bennet, Thomas Glovar, Raphe Rutter, et John Chappell, who had joyned themselves with Jacob de Lafolia et other Dutchmen to overthrow the Companie. They asked the Emperour nothing but he granted it. The trade wilbe very commodious, bring the spices in that wayes, they will certifie them more particularly of the same at their safe returne out of Persia. Advise that this trade might be maintained, et such as goe about to overthrow it to be punished. There is also much salpeter in that country, but in the Princes hand, if it please Her Maties to writte to the Ambassadour about it, they will deale with the Emperour, when they are come backe out of Persia. From Valaday etc.

(Mus. Brit. pag. 333.)

V.

An. 1570. Legatus Russicus Summum Secretarium Anglicum rogat, ut literae, quae Czaro Ioanni Basilidi traderentur sint scriptae Russica lingua.

Русскій посоль просишь Английскаго Сивашъ-Секретаря, чшобъ письма Королевы къ Царю Иоанну Васильевичу писаны были по-русски.

Vj May 1570.

The Ambassadors request to the right hon. Mr Secretaire.

The Ambassador from the Emperour of Russia requireth that the Q. Matie would cause her highness letteres of secret to be written in Rousse worde for word as the Coppie of the lettere the the Emperour sent et that her highnes would sett her hand to the said letter et take an oath before the Emperours Ambassadour et to hang the seale to these Letters.

The cause whie the letters should be written in Rousse is that the Emperour cannot understand any language but his owne.

The Emperour would dislike of the letter yf it be not written word for word as that letter which he sent.

And when the said letter shulbe translated into Rousse that it may be donne in the sight of the said Ambassadour: And that the Q. Matie would send her Ambassadour to the Emperour now with his Ambassadour, et then the Emperour will cause letters written like word for word, et will hang his seale to those letters, et kisse the croce before the Q. Ambassadour.

And that the Queene would send to the Emperour Anthonie Jenkynson, with her great Ambassadour in Comission.

Ffor the cause whie the said Anthonie should goe is because he was made privie by the Emperour to the beginnings of this love et amitie et therefore the Emperour will better credit his wordes.

(Mus. Brita. bib. Cotton. Nero B. XI. p. 51. Plut. IV. D.)

VI.

Mandatum Legato Anglico in Moscovia missum.

Наказъ Англинскому послы въ Москвѣ.

Ан. 1570.

The Ambassadour of Muscovia.

Yf the Russe Ambassadour doe urge priviledges to be granted to the Emperours subiectes for traffique to et from this realme yt seemeth (under correction) meete that it be answered that such et so much trade as the Emperour his M. specifieth et demandeth by his priviledges grannted to the companie shalbe freelie grannted et favourablie et freindlie be permitted et mainetayned to take good effect.

The effect of letters requested to be directed to the Kinge of Denmarke.

That it would please his highnes to suffer our XIII shippes beinge on a voyage to the Narve quietlie to passe the sound with such goodes as be in them, without anie staie, otherwise then for a convenient time wherein the maye paie the Duties in the Sound.

Also that the said Kinge force us not to paie anie Customes tolles nor anie other Charges then those, which of late yeares he had taken of us, or as at the last time was paid for our shippes et goodes passinge through the Sounde both goeing et comminge to et from Narve.

The effect of letters requested to be directed to the Kinge of Swethen.

That his highnes direct his letters to all the Admiralls, Vice-Admiralles, Capitaines, et others serveinge him on the seas charginge them that they, nor anye of them doe molest or trouble anie of our XIII shippes, which now be fraughted to passe to the Narve, but that they suffer them quietlie to passe thither, both to fetch home such our marchandizes as remaine there, as also to carrie with them such our goodes as they be laden with for to paie such debts as are oweing by us here.

Item yf by chance anie of our shippes should be brought by anie of his subiectes into anie part of his realme that it maie please him to discharge the same our shippe or shippes without all trouble et hinderance, et to suffer them with the goodes to departe unto the porte, for which they were laden without all impeachment or trouble.

It maie also please your honor to move the said Ambassadour to procure Raphe Rutter Christopher Bennett John Chappel Ffrancis Dickett, et all other English men disturbers o the trade in Russia Muskov or att the Narve to be salfie sent hither in the next shippes that shall retourne from thence.

(*Mus. Brit. pag. 339.*)

VII.

An. 1570. Elisabethae Reginae ad Czarum Iouannem Basilidem literae, quibus ei refugium in Anglia offert, quando necessitas exigeret. 18 Maji 1570.

Письмо Королевы Елисаветы къ Царю Юанну Васильевичу, гдѣ она предлагаетъ ему убѣжище въ Англіи, въ случаѣ нужды. Онь 18 Маія 1570 г.

May 1570.

The coppie of the Q. Matie Letters to the Emperour of Russia.

Elisabeth by the grace of God Q. of England France et Ireland defendor of the faith etc. To the most mightie et puissant Prince our deare brother great Lord Emperour et great Duke Ivan Basily of all Russia Volodemeria, Muscovia, Novogorodia, Emperour of Casantia, Emperour of Astracantia, Lord of Plescovia, great Duke of Smolena, Tueria, Vgoria, Permia, Vatia, Bolgaria, and manie other landes, Lord et great Duke of Nowogrodia in the lowe Countries, Cernigovia, Renzantia, Poloscia, Roscovia, Iaroslavia, of the white lake, Ondorsna, Obdorsia, Condintia, and the countries of the north partes and of all Siberia lande Commander, et Lord of the inheritannce of Livonia et of mainie other countries of the South, north, east, et west belonginge to his highnes his heires et successors, greetinge health et peace in our Lord Iesus Christ.

Where wee have by other our letters delivered to your highnes Ambassadour the noble person Andrew Gregorewiche Saviena made answere to the greatest part of such messages et letters as the said Ambassadour declared et brought to us, wee have thought good in some secreite manner to send your highnes for a ma-

nifest ad certain token of our good will to your highnes estate and suertye: this our secret letter, whereunto none are privie besides our selfe, but our most secreit Councell, wee doe so regard the suertye of You the Emperour and great Duke, as wee offer that yf at anie time it so mishappe that You Lord our brother Emperour et great Duke, bee by any Casuall channce ether of secrite conspiracie or outward hostillitie driven to change your countries and shall like to repaire into our kingdome et dominions, with the noble Empresse your Wife et your deare children the Princes, wee shall with such honors et curtesies receive et intreate your highnes then, as shall become so great a Prince.

And shall earnestlie endeavour to make all thinges fall out accordinge to your Majesties desire, to the free et quiett breedinge of your highnes life with all those whom you shall bringe with you: And that it maie be lawfull for you the Emperour et great Duke to use your Christian religion in such sorte, as it shall like you, for nether meane wee to attempt anie thinge to offend either your Majestie or any of your people nor intermeddle anie waies with your highnes faith et religion, nor yet to severre your highnes houshold from you, or to suffer anie of yours to be taken from you by violence.

Besides we shall appointe you the Emperour et great Duke a place in our Kingdome fitt upon your owne charges, as longe as ye shall like to remaine with us.

And yf it shall seeme good unto you the Emperour et great Duke, to depart from our Countries, we shall suffer you with all yours quietlie to depart either into your Empire of Muscovia, or els whither it shall best like you to passe through our Dominions et Countries. Neither shall wee anie wise lett or staie you, but with all offices et curtisies let you our deare brother Emperour et great Duke passe into your Countrie or els were at your pleasure.

This wee promise by virtue of these our letters and by the word of a Christian Prince, in wittnes whereof et for the further testification of this our letter. Wee Q. Elisabeth doe subscribe this with our owne hand in the presence of these our nobles et counsellors. Nicolas Bacon Knight great Chancellour of our Realme of England. W. Lord Parr L. marques of Nor-

thampton knight of our order of the garter. An. 1570.
Henrie Earle of Arundell knight of our said order, Ffrancis L. Russell Earle of Bedford Knight of our said order. Robert Dudley L. of Denbigh Earle of Lecester M^r of our horse et knight of the same order, Edward L. Cleaton et Say Lord Admirall of England et Knight of our said order. Wm L. Haward of Effemgham L. Chamberlayne et Knight of the same order, Ffrancis Knolles Knight Treaserour of our house, Wm Sicill Knight our principall Secretarie, and have also hereto hanged our privie seale, promisinge that we against our common enimies shall with one accord fight with our common forces et doe everie et singuler thinge mentioned in this writinge as longe as God shall lend us liffe, et that by the word et faith of a Prince. Given at our hono. of hampton court the XVIII daie of the month of Maie in the XII yere of our Reigne, et in the yere of our Lord one thousand five hundered threescore et Tenne.

(Mus. Brit. p. 341.)

VIII.

Ejusdem ad Csarum Ioannem Basilidem literae ejusdem argumenti. 8 Iunii 1583.

Elizabetha Dei gr̃a. Angliae, Franciae et Hiberniae regina, fidei defensatrix etc. Serenissimo Principi ac Domino Ioanni Basilio ca-

Письмо той же Королевы къ Царю Иоанну Василье. Ан. 1583.
вчю о томъ же, оиъ 8-го Юня 1583.

dem Dei gr̃a Regi et Magno Duci totius Russiae, Volodomerac, Muscoviae et Novogorodiae, Regi Casani et Astracani, Domino Plescoae et

An. 1583. Magno Duci Smolenscoae, Tueri, Ugori, Permiae, Valcae, Boharae et aliarum Ditionum Domino et Magno Duci Novogorodia in inferiori regione, Cheringa, Razanae, Polotscoae, Rustovae, Iroslavae, Belazeri, Liflandiae, Oudori, et Condencae, et Gubernatori in tota provincia Seeberiae et partium septentrionalium ac aliarum: fratri et amico suo charissimo salutem.

Serenissime Princeps, frater et amice charissime, Secretiora V. S. mandata quae de protectione vestra in regna nostra incidentibus sic temporibus institutae erant pro ea qua debuit fide nobis exposuit Interpres noster Egidius Crow. Quae certe quidem adeo fuere nobis grata ut nihil voluntati nostrae congruentius, nec ad amorem nostram erga S. V. aptius testificandum exponi nobis potuisse existimemus. Non quod honesto cuiquam Principi rerum suarum inauspicatos successus aut tam infinitos immensae fatigationis labores et non adeunda Neptuni pericula optemus sed propter eam quam gerimus apud nos et intra nos auiditatem tum videndi S. V. tum quibuscunque possumus melioribus nostris officiis prosequendi. Pro

qua voluntate erga vos nostra, Regna et Dominia nostra quaecunque patere S. V. volumus, adeo libere secure ac tuto atque nobis ipsis patent aut patere possunt. Veniat autem S. V. cum volet et grate et amice et ad gratam et amicam sororem Principem veniet, in regnum autem Angliae haud secus atque in universa dominia Imperio suo Ruthenico subiecta. Sic affecta erga S. V. sumus, adeo gratum fuit hoc nobis nuncium. In hac sponsione nostra credat nobis, Princeps enim sumus, id est fucate, simulative loquendi nescia, sancte promittimus quod haud ita temere decrevimus, decrevimus autem quod animus noster fert et percipit auide. Testos facimus has nostras literas quas ut sigillum ce tum constantissimae erga vos voluntatis nostrae si S. V. pari voluntate capit habebimus gratum et D. O. M. precabimur ut eandem in quam longissima tempora faelicem et florentem conservet. Datae ex Aula nostra Grenwici 8 die Mensis Iunij 1583 regni vero nostri vicesimo quinto.

Seren^{ti}s vestrae bona soror.

(Mus. Brita. bib. Cotton. Nero. B. XI. p. 51. Plut. IV. D. pag. 355.)

IX.

An. 1570. The league betwene the Q. Matie et the Emperour of Russia. Maii 1570.

Maii 1570.

The league betwene the Q. Matie et the Emperour of Russia.

Оборонительный и наступательный союз между Королевою Англинскою и Царем Московскимъ въ Маиз 1570 г.

Elizabeth by the grace of god Q. of England, Ffrance et Ireland defendor of the faith etc. To the most mightie et puissant Prince our deare

brother great Lord Emperour et great Duke Ivan Basily Emperour of all Russia great Duke of Vlademia Moscovia, Novogrodia, Emperour of Casantia et Astracantia, Lord of Pleoscovia great Duke of Smoleva, Tueria Permia Valtia Vigoria Bolgaria etc. Lord et great Duke of Nowogrodia the lowe countries of Cernigovia Rezantie, Poloscia Rostovia Iaroslavia the white lake, of Oudorsia, Obdorsia, Condintia et the countries of the north parts commander Lord et Ruler in Siberlia et Lord Levonia et manie other countries greeteing health et peace in our Lord Iesus Christ.

Because we understand from you (Emperour et great Duke) our good brother the Emperour first by the secreite report of our trustie servant Anthonie Ienkinson whome we sent as our Ambassador to yne Lord certaine yeres past, et now last by the noble person Andrewe Gregoriwiche Saviena whom you sent to us as your highnes Ambassadour in companie with our last Ambassadour Thomas Randolphe, that you the said Emperour doe earnestlie desire to enter into some contract of stright amitie with us, et for that purpose where the said Andrewe Gregoriwiche hath delivered unto us certaine writinges in the Russian tongue, the which because wee could not understand lacke of knowledge of your tongue, the said Ambassadour hath delivered unto us in most secreit manner certaine other writinges both in the Romain tongues et in the Italian, which are said to be the true translations of the said letters in the Russian tongue, both which wee doe well understand et herebie doe conceive, that the said writinges are devised onlie as a forme of such a league et confederation as you our deare brother Emperour would have with us for the mutual stright Amitie: whereuppon we have with good deliberation resolved to accept in most freindlie manner, this the offer of

the good will of so mightie a Prince, et to contract Amitie with you the said Emperour, so farre fourth as the treaties et confederations which we have had of longe time et received by succession of our Progenetors Kinges of England et doe yet continewe with other Christian Princes Emperours Kinges et Potentates maie permitt us. And in consideration of your the said mightie Emperours favour shewed to our subiectes trading to your countries for marchandize, et in respect of your farther inward et secret disposition which by sundrie good mennes we are enformed you beare towards us, wee are pleased to contract with you Emperour et Great Duke as followeth with the same wordes as neare as wee maie, as wee finde contayned in your highness writinges.

Wee enter into a freindlie et sisterlie league to continewe for ever with you great Lord et Emperour as a mightie prince et our deare brother, Emperour Lord et great Duke of all Russia etc. which league wee will so observe et keepe for ever, as to binde our selues with our common forces to offend all such as shalbe common enimies to us both, et to defend both our princely honour the estate of our Realme et countries, et to helpe et succour eache of us the other which mutuall helpes et aides against our common enimies as farre fourth as the effect of these our letters shall stretch. And wee will not aide or comfort or suffer anie person or potentate to offend you or your countries, that wee maie to our power et with justice by reason staie or impeache.

And yf at anie time, that so mishappe, that you our brother Emperour et great Duke be by anie causall chance either of secreit conspiracie or outward hostilitie driven to channge your countries, et shall like to repaire into our kingdomes et dominions, with the noble Emp-

An. 1570. peress your wiffe, et your dear children the princes, wee shall with such honnours et courtesies receive et intreate your highnes as shall become so great a Prince, et shall earnestlie endeavour to make all thinges fall out accordinge to your Majesties desire, to the free et quiett leadinge of your highnes liffe with all those that you shall bringe with you, et that it maie be lawfull for you Lord, to use your owne christian religion in such sorte as it shall best like you. For neither meane wee to attempt anie thinge to offend either your majestie or anie of yours, nor to entermeddle anie waies with your faith et religion, nor yet to severe your highnes how sehold from you, or to suffer anie of yours to be taken from you by violence.

Besides wee shall appointe you Emperour et Great Duke a place fitt uppon your owne charges as longe as ye shall like to remaine with us.

And yf it shall seeme good unto you Lord to departe from our countries, we shall suffer you with all yours quietlie to departe either into your Empire of Muscovia or els whither it shall best like you to pass thorough our dominions et countries, Neither shall we anie wise lett or staie you, but with all office et courtesie lett

you our dear brother Emperour et great Duke, passe into your countrie or els where at your pleasure. This wee promise by virtue of these letters et by the word of a christian Prince, for wittnesse whereof et for the further testification of this our pleasure wee Q. Elizabeth to certifie thereof you our brother Emperour et Great Duke have hereunto subscribed with our hand et in the presence of these our nobles et councellors Nicholas Bacon great Chancellour of our Realme of England, William Parr L. Marques of Northampton Knight of our order of the garter, Henrie Earle of Arundell, Knight of our said order, Ffrancis Russel Earle of Bedford Knight of our said order, Robert Dudley Earle of Leicester maister of our horse et Knight of the same order, William Hawarde of Effingham L. Chamberlaine et Knight of the same order, Ffrancis Knolles Knight Treasurer of our house, James Crofth Knight et controller of our said howse, William Cicill Knight our principall secretarie We have hereunto put our seale promisinge that wee against our common enimies shall with one accord fight with our common forces et everie et singuler other thing mentioned in this writinge, as longe as god shall lend us life, et that by the word of a Prince.

(*Mus. Britan. bibl. Cotton. Nero B. XI. p. 51. Plut. IV. D. pag. 345.*)

X.

Ioannis Basilidae Imperatoris ad Elisabetham Regiam litterae, quibus de ejus Legato in Moscovia queritur. 28 Octobris 1570.

Грамота Царя Иоанна Васильевича къ Королеви Ели- Ан. 1570. саветь, съ жалобою на Английскаго посла въ Москви. 28 Октября 1570 г.

The Coppie of the Muscovitts letters in English, brought by Danjell Silvester.

To the Q. Elizabeth of England France et Ireland et of others.

Through the mere mercie of our god, who is the guider et director of our steppes, into the waye of peace blesse we him in Trinitie for his mercie. Wee great Lord and Emperour et great Duke John Bassilivetch of all Rossea of Wolodomerea of Moscovia et of Novogardia, Emperour of Casane Emperour of Astragan, L. of Plasco, great Duke of Smolenske of Twer of Orogoria Perme of Wasco of Bolgaria et of others, L. et great Duke of Nowogrode the lowe lande of Chernegowe of Resan of Polosko of Rostowe of Yeroslavea of Beloster of Ow-drea of Obdorea of Condensko et of manie others et of all the north partes, Commannder of all Seberia. L. of the inheritance of Lefland. To Elizabeth Q. of England France et Ireland etc. Ffor that before time certaine subiectes of your brother Kinge Edward namelie Richard Chansler et others beinge sent for some occasion to all people et places et haveinge writings to all Kinges, Emperours, Dukes, Lordes, et rulers (but namelie unto us not one word was written) et those your brothers subiectes Richard et his fellowes, wee know not after what sort wheither it were willinglie or unwillinglie, came et anchored in our haven, by the

seaside et to our towne of Dwena, et wee as it behooved a Christian Prince, shewed them so much favour that we received them with honor et at our Princelie et appointed Dynners, wee of our goodnes sent for them; et wee sent them backe againe unto your brother. And after that it pleased your brother to send the said Richard Chansler et one Richard Graie unto us, et wee in like cause shewed our goodnes unto them et sent them backe againe. And after that your brother sent the said Richard to us the third time, et there uppon we sent unto your brother our messenger Osipe Gregorie Nepea. And to your brothers marchantes et to all Engliche men wee gaue our Letteres of Priviledge so large as the like was given to our nation never thinkeinge to have had received freindshippe of your brother et of you et service of English men. And in the meane time that wee sent our messenger the same tyme your brother dyed, et your sister Marie succeeded his place, et so married with Philippe Kinge of Spaine, the which Kinge et your sister received our messenger honorablie, et so sent them backe againe unto us; But they sent no word to us, and at that time your marchantes did worke much deceit against our marchantes and begann to sell their wares deare, takeinge for all thinges more then thinges were worth. And since that time the Q. your Sister died, et that the Kinge Philippe was sent

An. 1570. awaie, et that you were crowned Q. of England; and wee all that time did your marchantes no harme, but willed them to traffique, as they had done before time. And how manie letteres have beene brought to us hither et not one letter that has beene sealed with one seale, but everie letter hath had a contrarie seale, which is no princelie fashion, et such letteres in all places be not credited, but everie Prince hath in his realme one proper seale; but wee did give creditt to your letteres, et accordinge to your letteres we wrought. And after that you sent unto us your messenger Anthonie Jenkinson aboute the affaires of marchantes, et wee thinking him to have had creditt with you, wee had therefore sworne him, et also your marchant Ralphe Ruttar because of interpreting for that in such waightie affaires, wee stood neede of trew interpretinge, et wee sent you by word of mouth of our great et secret meaneinge desireinge freindshippe of you et that you would have sent over to us some neere et trustie servannt of yours et Anthonie to have come with him, or ells Anthonie alone, for that wee know not whither Anthonie did te you all our wordes or no, for wee hard not of him in a yere et a half after, et there came not from you neither messenger neither Ambassadour; And therefore wee of our goodnes gave unto your marchantes another priviledge thinkinge them to have beene in good creditt with you, et therefore our goodnes was the greater to theme; And after that wee had newes, that a subiect of yours was come to the Narve by name Edward good man, who had manie letteres, but wee sent to him to enquire of Anthonie, but he told us nothing of him, et wee commanded him to be serched for letteres, et wee found manie letteres, et in those letteres were written wordes not allowable against our princelie state et

Empire, how that in our Empire were manie unlawfull thinges donne, et he gave evill language to our messingers, which were sent to him, but we of our goodnes caused him to be staid honorable till such time as we should have answere from you of those affaires that wee sent of to you by Anthonie. And after that there came from you a messenger to the Narve about marchantes affaires namelie George Middleton, et wee sent to him to know whither Anthonie were come to you or no, et when he should come from you to us, But your messenger George could tell us nothing of this matter, but did miscall our messenger et Anthonie also and wee commanded him to be kept till such time as wee hard et knew of the matter that wee committed to Anthonie. And not long after that wee were enformed that your Ambassadour Thomas Randalphe was come to our port of Dwena, and wee of our goodnes sent to meete him the sonne of a gentleman et wee commanded the said gentleman to be his guide, et wee did intreate him with great honor et wee commann led our said gentleman to enquire of him whether Anthonie were with him or no, but he told our gentleman nothinge, for Anthonie was not with him, but all his talke was of bowrishnes et affaires of marchantes; And when he was come to our Empire wee sent unto him manie times, that he would come et conferre with our counsaile that wee might have had knowledge of those great affaires that wee sent you word of by Anthonie, but the after a rude manner denyed to come, but he wrote supplications against Gluver et Rutter et uppon affaires of marchandise he writt, but of our Princelie affaires he made them of none effect, et therefore your Ambassadour was kept the lenger from our presence, et after that our Cittie was stroaken by the hand of God with the plague so that it was not

possible for us to give him presence, but so soon as it pleased God to withdrawe from us the plague of sicknes, wee gave him presence, and all his talke then was uppon marchantes affaires; et then wee sent unto him our Chancelour et Capitaine of Wologedaie Duke Afonace Evanovetch Vasemsko et our sea'ic keeper Evan Mehalova et our Secretary Andrew Vasilova, wee willed them to enquire of him yf he had commission of those affaires, which wee sent you word of by Anthonie et he told them that he had commission for those affaires also thereuppon wee did augment our goodnes unto him, after that he was divers times with us et ever he spake about bowrishe et affaires of marchandize, et verie seldome would talke with us of our Princelie affaires et at that time wee hade occasion for to ride to our inheritance of Wologdaie et wee gave commandement to our gentlemen that the should conducte him thither, et he beinge arived thither wee sent unto him our friend Councillour et our Secretarie Peter Gregoreva et willed them to treat with him how those affaires of Amitie might be betweene us, but the talke wich your Ambassadour had was to establish marchantes, et we willed him to talke with us of our affaires, and we talked of them et wee did agree how those affaires should passe betweene us, et then wee wrote our letteres, et to our letteres wee sett our seale, et then yf they had liked you, that then you would have caused your letteres to have beene written, et to have sent some trustie Ambassadour et that Anthonie Jenkinson might have been sent with him. The cause whic wee were so disirous to have that Anthonie Jenkinson to have come, was that wee would have known of him whither he did declare unto you the wordes which wee comanded him to tell you by mouth, et to have known of him whither the wordes did like you, or

Dist. R. Mon. T. II.

no, et how you were minded of that matter. And An. 1570. so wee sent in companie with your Ambassadour our Ambassadour Andrew Gregoriwich Savin, et you have sent us our Ambassadour backe, but you have not sent your Ambassadour to us, et you have not ended our affaires accordinge as your Ambassadour did agree uppon, et your letteres be not thereto agreeable, for such weightie affaires be not ended without some holde or without Ambassadors, but you have set aside those great affaires, et your councill doth deale with our Ambassadour about marchantes affaires. And your marchantes Sir Wm Gurrard et Sr Wm Chester did rule a l our busines, and wee have thought that you had beene ruler over your lande et had sought honor to your self, et profit to your Countrie, and therefore wee did pretend those wightie affaires betweene you et us: But now wee perceive that there be other men, that doe rule, et not men but bowers et marchantes the which seeke not the wealth et honor of our majesties, but they seeke there owne profit of marchandize: And you slowe in your maydenlie estate like a maide; And whosoever was trusted in our affaires, and did deceave us, it were not meete that you should creditt them. And now seeinge it is so, wee doe set aside those affaires; And those bowrishe marchantes, that have beene the occasion, that the pretended wealthes, et honours of our ma^{ies} both not come to passe, but doe seeke there owne wealthes they shall see what traffique they shall have here, for our Cittie of Mosko before there Traffique to it, hath not greatlie wanted Englishe Commodities: And the priviledge that wee gave to your marchants et sent to you, that you would sendit us againe, et whither it be sent or no, wee will give Commandement that nothinge shall be donne by it, and all those priviledges which wee have

An. 1570. given before time befrom this daie of none cf- foundation of the world 7069 yeres the XXVIII
fect. Written at our house of Mosko since the daie of October.

(Bibl. Cotton, Nero B. XI. pag. 347.)

XI.

An. 1575. Michaelis Lokii notae de utilitatibus, quales Anglia a
commercio Russico habere possit. Londini 8 Maji 1575.

Записка Михаила Лока въ Лондонѣ ошъ 8 Маія 1575.
о выгодахъ, какія можешъ получишь Англія ошъ
торговли съ Россією.

Certayn Notes, made by me Michaell Lok,
the 8 of May A. 1575 in London.

Towching the benefit that may growe to
England, by the traffique of English marchants
into Russia; through a firme amity betwene
both the Princes.

The Country of Russia stretcheth to the
North Sea; where the sea coast extendeth from
Lappia, Eastward to Dwina, Petzora, Jughra,
Obi, and Samoitzza, more then two thowsand
miles in Length. All in a free open Course from
England by Sea, owt of danger of all other
Princes.

The natural Comodities of the Countreyes on
all those Sea coasts, are in abondance of fish
of diverse kinds, Salt, Trane oile, Buff hides,
Cow hides, Tallow, fures of all kindes, Iron,
pitch, Terr, Shipmastes, and Tymber, Hemp.
Cables, and Ropes for Ships: and other mar-
chandise.

The upland Country of Russia et Moschovia,

stretcheth exceding lardge et long from North
to Sowth, from East to West, more then 3000
miles Eastward from Narve toward Kathay.
And more then 3000 miles Sowthward from
St. Nicholas Bay toward Astracan: wherein
the chief Townes of traffique are these: on the
West parte are Narve, Novogrod, Wobsko,
Musko. On the North parte are Wologda, Col-
mogrod, Wstiug, Lampas, Petzora et others.
On the East parte are, Jaraslave, Nisnouogrod,
Cassan, et divers others. On the South parte is
onely Re' zan, et chiefly Astracan which is the
high way into Media et Persia.

The naturall Comodities of those upland-
cuntryes are those: In the west parte, flax,
lynnen, yarne, Hemp, Cables, et Ropes for
Ships, Tallow, Cowhides, Pavingstones, et
other merchandise. In the North partes the
Comodities are before specyfyed on the Sea
Coasts. In the East partes are Tallow, Cowhi-
des, wax, hony, Buff hides, fures, woll,

Terr, Ship mastes, Tymber, Sope ashes, et other marchandise. In the Sowth partes is no traffique of Marchandize but only at Astricon, in which town the Traffique is of exceding importance: for the Comodityes of Persia which are Silks of all sortes, Spices of all sortes, and many drogs, et other good Comodityes. The rest of that way is desolate by reason of the Tartares et Cheremissemes et Chryms, inhabiting upon the River Volga, on both the sides from Rezan, et Cassan, Sowthward to Astracan. Which Tartars Barbariens et fyeld dwellers, et in continuall warrs et spoyles.

The naturall Comodityes of England are most acceptable comodityes to Russia et Mu-kouja which are wollen Clothes, et Carsyes et Cottons, allready dressed to the wearing. Lead ready wrought to lay on their howses. Tynne ready wrought into vessell et Copper, et Iron; et the most of the same Comodityes are also acceptable to Persia.

And also many other Comodityes of other Cuntryes are also acceptable in those Cuntryes of Russia et Muscouia: that is to say: Cloth of Gold, Cloth of Sylk, Jewells, Spices, et many othertings of handywork necessary for apparell of the Body, et for furniture of Howsholde; all which things wolde pas through the hands of English Marchants; whereby the might gather great wealth to serve their own Prince, et country, et their nede.

Through an assured Amity betwene the Prince of England and the Prince of Russia wold be settled a Trade of Marchandise of such Importance for the benefitt of England as never hath bene by any one Trade: And the same is proved thus:

The colde et ritche Cuntryes of Russia, et Moskouia have great nede of the warme wollen Comodityes aforesayd. And England, France, Flanders, et Spayn, have great nede

of the Comodityes of Russia aforesayd. All An. 1575. the which Comodityes heretofore haue byn carryed to them et brought to them only by the Easterlings, through the East Sea, by the wayes of Denmarke, Swethen, Lubeck, Hamborough, Dansk, Lifeland et Poleland. Whereby the Eastern nations have gotten all their wealth, which Traffique, through this amity of both the Princes might by furnished by the English Marchants onely by the North Sea, which wold maintayn a great number of great Ships of service.

Yf this trade were settled by the North Sea: the Realme of Eugland might be served with all the Comodityes aforesayd of Russia, et of Persia, freely withowt any check or licens of the Kings of Denmark, Swethen, Pole, Portugale, Turk or other Prince. And yf the Eastern Prince wold storme thereat their straites wold shortly be so impoverishd trough the decay of their Towles by this allteration of the course of marchandise that they should not be hable to prevayle. And the straits of the Princes of England et of Russia, wold be so enriched, through the encrease of their Customes et Towles by the same that they might easily withstand their mallice.

Allso the traffique of Persia passing through Russia into England, wolde be of exceding importance into England for the Juells, Spices, Sylks, Drogs, Challs, Allume, et other marchandize are there to be had at their fowntayn. All the which might pas safely withowt danger of the Turk, et without knowledge of Italy et Spayn: et withowt any licens of the King of Portingale.

And all comodityes of Russia, et of Persia wold pas abundantly by this North Sea into England et through England owt agayn into Flanders, Germany, France, Spayn, et Italy through the hands of English men, paying a

Ad. 1575. reasonable Custome to the Prince for the free transporte of such marchandize as being more than wolde serve the nede of England, sholde pas owt from England without sale therof made, whereby the Prince should have great profit in the Customes et the Marchants gett much wealth to serve their Prince at nede, et the multitude of the people be kept well in worke getting their living. And a number of Ships mainteyned, for the service of the Realme at nede.

Towching the state of the Prince of Russia Evan Basilius, now rainging: yt is sayd by credible reporte of some which have sene much therof that he is the most rich Prince of Threasure that liveth this day on earth, except the Turk. And for some signe thereof yt is openly knowen that when as he was in some danger of his Enemyes the Tartars about 4 yeares past: he did remove parte of his Treasor from two of his Castels to another Castell of more strength, wherewithall he did lead 4000 great Cartes with Threasure of Juels, Gold, Sylver, et silks: And yet left the same two Castels still furnished with his ordinary howsehold stuff. And at the same time he had, as he still hath. 4 other great Castels wherin he kepeth his Threasure with great Gard et garrison of men. And for his own parson, he hath bene a noble warryor et great Conqueror all his life time; whereby he may be thought hable to defend his own Cuntry, et to anoy his enemy, et to maintayn the Amity that he doth promise et undertake. And yt may be well iudged that he desireth the Amity with England rather then with any other land, because he well understandeth the situation therof so free from danger of all other Princes: The commodities et wealth therof, so apt for mutuall Traffique with his Cuntries. The justice et peaceable government therof so good; And the naturall ver-

ties of the Quenes Ma' now rayning; moveth him rather to iony in amity with her Ma' than with any other Prince for the safety of his owne parson, et chiefly for the refuge of his Childern after his death, yf any adversity in his owne Land as with his own mowth he hath sayd. These things considered: yt may be thought he wold be a good help unto England against the Kings of Denmark, et Swethen et other Eastern Princes, yf they wold make any quarrell against his Realme.

And towching the Traffique of Persia, the riches thereof can not be estemed: for it is such as of many yeres have brought to Venice, Ancona, Messina, Ragusa, Genoa, et other townes of Italy, the greatest part of their wealth, through their Traffick to Trippli et Aleppo, in Syria, for raw Sylk, Spices, Challs, Cottons, wolls, et drogs, et diverse other marchandise. And to Alexandria in Egipt for the same commodities et divers other, The which raw silke, Challs, Allume, Cotton, woll et other things are the naturall commodities of Arax, Zeghein, et Shamochi, et other townes in Armenia et Media, where the English Marchants allready have fetched the same three severall tymes by the way of Astracan through Russia into England. And the Spices et Drogs are the naturall commodities of India beyond Persia which the English Marchants have fetched in Persia also 3 severall tymes; by the same way of Astracan: before that it could come to Aleppo, or Tripoli to be solde to the Italiens.

So that yf this Trade into Persia might be firmly settled by the way of Astracan, as yt was when that Constantinopoli was in the hands of Christians; et Caffa, et Tana, in hands of the Genovese et Venetians where it was shipped for to serve all Christendome within les then 200yeres past: yt wold in very shorte time draw the whole Course of marchandize

aforesayd from Aleppo, et Tripoli, et so wold decay the Customes of the Turke in Syria which is his chief staye of State in this Cuntry. And also wold overthrow the most parte of the Traffique et wealth of the Italiens aforesayd: et wold bring all that wealth into the hands of English men in England. And to prove this last point true, that Italiens trading to Aleppo, and the Turk trading to Armenia, Media et Persia, forseeing this mischief have used great means unto the Sophi or Shawh, Prince of Persia, to banish English men his dominions, as was iustly proved by Anthony Jenkinson, et Jeffrey Duckett at their severall being in Persia. And the same attempt also have they made at Constantinopoli, by perswading the

Turk to ioyne with the Tartars Crym, to the recovery of Astracan from the Prince of Russia about fewr yeres past who thereupon besieged that town VIII dayes with an army of 12000 men; but in vayn, being distressed of vittailles et also by this drawing of the traffik of Spices to the brought from India trough Persia to the way of Astracan, the whole traffik of the King of Portingale now used to his East India in short time wold be utterly overthrowen.

These matters being well considered may sufficiently prove good all that is before declared: Besides many other profes that can be made for the veryfing therof.

(*Stowes historical, topogra. etc. tracts vol. V. Mus. Britan. Bibli. Harlei. 541. Plut. 52/v B.*)

XII.

Notae de eadem rc. 8 Maji 1575.

Notes of the benefytes that may growe to England by traffyque to Russia 1575 the 8 of Maye 17 Eliz.

The Country of Russia stretchets to the North Sea etc.

The natural commodities of that upland countries are cables, ropes, cordage for the shipps, tallow et Linnen yarn, paving stones et other merchandises. In the northern parts the

Записка ошъ того же числа и года о томъ же пред-
метъ. Ан. 1575.

commodities are (on the sea coasts) before specified. In the east parts are tallow, cowhydes, waxe, honney, Buffelhydes, ffurres, wooll, tarre, shipmastes, tymbar. In the southe parte is no traffyke of merchandyse, but only at Astracan, which is of..... importance for the commodities off Persia, which are sylkes of all sorts, spyces of all sortes, et many drogge et other good commodities.....

An. 1575. The natural commodities of England, are most acceptable commodities to Russia or Muskovia, which are woollen clothes, cottons all ready dressed Leade ready wrought to lay on their horses, tynne ready wrought into pewtar vessels, and copper. And the most of the same commodities are also most acceptable to Persia. And also many other commodities of other countries are also acceptable in those countries of Russia or Muskovia to saye clothe of wooll, cloth of silke, jewells, et spyces et many other thyngs of handy work necessarye for apparell of the bodye et for furniture of houshold, all which would pass through the hands of English merchants, whereby they might gather great wealthe to sarve their owne prynce et countrye.

Throughe an assured amitie between the prynce of England et the prynce of Russia would be settled a trade of Marchandise of such importance for the benefyt of England as never had been any one trade et the same is proved thus the cold et ryche countryes of Russia or Muskovia have great neede of the warme woollen commodities of England. And on the others aide England, Fflanders, Ffrance, Spayn have great need of the commodities of Russia which heretofore have been caried to them and brought from them only by the Easterlynges having the East Sea, by the wayes of Denmark, Sweden, Lubek, Hamborg, Dansk, Lyeffland et Poleland, whereby that nation have gotten all their wealthe, which traffyke through this amytie of both those prynces might be furnished by the English marchands only by the northe sea, et which would maintayne a great number of great shyps.

Yff this trade would be settled by the northe sea the Realme of England might be sarved with all the commodities forsaid, of Russia,

Persia, freely et without any chsk or lycence of the Kings of Denmark, Sweden, Pole, Portugall, or other prynces; et yff those eastern princes would storme thereat theyr states would be shortly impoverished through the declin of their tolles by this alteration of the course of marchandize that they should not be able to prevaylle et the states of the prynces of England et Russia would be so enryched through the increase of the customes et tolle by the same, that the might easelye withstand their malice.

And the traffike of Persia through Russia would be of eceeding great importance unto England for Jewells, spyces, sylkes, drogges, chawilles, allume et other marchandise, all the which might passe saffelye without danger of the Turke et without knowledge of Jtaly et Spayne et without Lycense of the King of Portugall. And all those commodities of Persia et Russia would passe abundantlye by this north sea into England et through England out again into Fflanders, Germanie, Ffrance, Spayne et Italie through the hands of Englishe men payeng a reasonable custome to the prynce for the free transport of such marchandyse, as should passe out from England without sale thereof made (being more than would sarve the neede of England), whereby the prynce should have greatt proffytt in the customes, et the marchantt gett moche wealthe to sarve their prynce at neede, et the multitude rest well in work getting their Lyvyng, et a nombre of shyps mayntayned for sarvyce of the Realme at neede.

Touching the state off the Prynce of Russia Evan Basilius now raignyng yt is said by credible report of some who have scene moche thereof that he is the most ryche prynce of Treasure that lyveth this day on erthe except the Tark, et for thereof it is openly knowen

that when he was in some danger of his enemies the Tartars XIII years past, he dyd remove part of his treasur from II of his Castells to another Castell of more strength where-withall he dyd lade IIII great cartes with treasur of Jewells, Gold, Sylber and silk et yet lefte the same ij castells styll furnished with his ordinarie houshold stuff, et at the same time he had as he styll hathe IIII other great castells wherein he kepethe his treasur. And for his owne person he hathe byn a noble warryor et great conqueror all his Lyfetye, whereby he may be thought able to defend his owne coun-trye et to enoye hys enemye, et to mayntayne the Amytye that he dothe undertake et promesse. And yt may be well indyed that he desyrethe the amytye with England rather than with any other Land, because he well understands the scituation thereof so fre from danger of all other prynces, the commodities et wealth therof so apt for mutuall traffyke with his countries et the natural virtues of the Quenes Majestie now rainginge maketh hym rather to be in amytye with her majestie than with any other prynce for the saffetye of hys owne person et for the refuge of hys children after hys death yf any adversytye should happen to them in his owne Land as with hys owne mouthe he hathe said. These thyngs considered, yt may be thought he would be a great help to England against the kyngg of Swethen et Denmark, et other eastern prynces yf they would make any quarrell against this Realme.

And touching the traffyke of Persia, the Rychesse therof cannot be estemed, for it is such, as of many years hathe brought to Venice, Ancona, Ragusa, Messina, Genoa et other townes of Italie, the greatest part of their wealth, through their traffike to Tripoli et Aleppo in Syria, for rowe silk, Spyces, Chawlles, et Cot-

tonwoolle, et drogges of dyverse sortes; et to Au. 1575. Alexandria in Egypt for the same commodities et dyvers others, the which rawe sylk chawlles, cottonwoolles et other thynges are the natural commodities of Arax, Zeghen et Shamochi townes in Armenia et Media where the English marchants already have fetched the same III seuerall tymes by the way of Astracan et Russia into England, et the spyces, et drogges, are the natural commodities of India beyond Persia, which the englishe marchants have fetched in Persia also III seuerall tymes by the same way of Astracan, before that yt could come to Aleppo on Tripoli to be sold to the Italians.

So that yf this trade into Persia might be fyrmely settled by the way of Astracan as it was when Constantinopoli was in handes of Christians et Cafa et Tana in the hands of the Genouese it would in very short tyme drawe the whose course off marchandyse forsaid from Aleppo et Tripoli, et so would decaye the customes off the Turk in Syria, which is his cheef stay of state in that countrye. And also would overthrowe the most part of the traffyke et wealte of the Italyans forsaid, et would brynge all that wealthe into the hands of Englishe men in England. And to prove this latter poynt trewe, the Italians trading to Aleppo, et the Turks trading to Armenia et Persia foreseeenge this great mischief have used meanes unto the Sophi or Shawgh Prynce of Persia, to banishe Englishe men hys dominions as was justly proved by Anthony Jenkynson et Geffrey Durket (?) at theyr seuerall beyng in Persia, et the same attempt haue they also made at Constantinople by parswading the Turk to joyne with the Tartars to the recoverye of Astracan from the prynce of Russia about IIII years past, who theruppon besieged that towne VIII dayes with an armye of men

An. 1575. but in wayne beinge distressed of vyttels. And also by this drawinge the traffyk of spyces to be brought from India through Persia to Astracan, the whole traffyke of the kinge of Portugall now used to his East India would in short tyme be utterlye overthrowen. These matters being well consydered, may sufficiently prove good all that is before declared besydes manye other proffes that can be made for the veryfyng therof.

(Mus. Brit. Biblioth. Harl. 296. Plut. 28/v E.)

XIII.

An. 1575. Instructio ab Elisabetha Regina Danieli Silvestro Legato suo data ut eam justificaret propter suspicionem quasi auxilio venisset Regi Suecico adversus Czarum. Mense Majo 1575.

Инструкция, данная Королевою Елисаветою въ Маѣ 1575 г. посланнику ея въ Москвѣ Даниелю Сильвестеру, въ оправданіе ея отъ подозрѣнія, будтобы она давала помощь людямъ Королю Шведскому противу Царя.

Instructiones by her Maj^{tie} delivered to her servant Daniel Silvester beinge sent to the Emperor of Russia, to excuse her of an unjust opinion conceived by him, that she had furnished the Kinge of Sweden with men against him, as also to shewe a reason whye the treatie of Amitie late made betweene them was not soe amply performed as he conceaiued, Dated the of Maye 1575.

After the deliverie of you letters (?) you shall let him understand, that we accepte in verie good parte the good conceipte he hath of our goodwill et meaning towards him being perswaded, that we greatly mislyke as we doe in very deed the evelle usag et behavioure of our Subjectes towards him whom we alwaies wished et charged soe to governe themselves in

all their trafique et doings within his dominiones as the Amytie betweene us et intercourse of our cuntryes might thereby rather be confirmed then be by any meanes deministed or broken of.

And in the handlinge of this pointe, to witt how well we accepte his good perswasion of the foresaid mislikings, you shall especiallye shewe our good brother how greate likinge we haue of his princelie et plaine manner of dealinge in yt he is content so frankly to utter the grounde et cause of his indignation, which we cannot but interpret as an Argument that the higher he esteemed our friendsihpe, et desirethe the continuance of the same in that he seekes to remove such groundes of unkindnes as might imparie our foresaid frendshippe

But for as much as the said Emperor our good Brother at your last coming from thence comitted unto you two speciall matters to be imparted unto us; one of the ill demeanor of our marchants exercising their trade in his dominions, the othere of certayne our Subiectes as he is enformed servinge the Kinge of Sweden in his warres againste him, to the which he looketh by you at your returne to receive answere et satisfaction and also further shewed himself to be not a litle greeved touchinge a message of great secresie sent unto us longe since by our servant Anthony Jenkenson, by whom about a three yeares past we returned our answere: wherein as yet he conseiveth he hath had no directe answere made unto him. Our pleasure is that touchinge all these three pointes you saye et doe accordinge to this our direction following.

And first for our marchants you may assure him that what soeme they haue done heretofore either by transportinge out of our dominions such comodities as were not marchantable or by colloringe of Strangers goods to the defraudinge of his customes or by retaylinge of wares contrarie to their priuileges hath ben done not onlye without any of our knowledge or allowance therof but also much against our will et pleasure, et as we are informed the offence growinge by our said marchants retailing there et colloring his Subiectes goods was comitted cheefly by certayne evell servants of our marchants without consent of their whole company et governors, et none of late also returned whereof we are right gladd. As to that our Subiects tradinge thether are charged to have used some light et contemptuous behaviour of the defaring (?) of such devine service et Religion as our good Brother et his whole cuntrye useth; you may say that we can hardlye be perswaded that any of them would have so litle regard to them-

Hist. R. Mon. T. II.

selues and their goods as that by sure con- An. 1575.
tempt they would caste themselues and all that they haue there, into apparent danger of so mightie an Emperors indignation as he is, but for his better satisfaction in this behalfe if any sure faulte haue ben or is committed, we haue given et doe give commandement to our Subiects there hauinge the gouernement of our said marchants, that as they tender our good will and fauoure towards them, et contrarye waies feare our high displeasure soe to haue an especiall care that hence-forward noe such offence must be ministred, and also that our said marchantes themselves doe use quietlie as becometh them, et accordinge to the liberties et priuileges granted unto them by our said Brother within their owne House that forme of common prayer et exercise of Religeone which they knowe to be agreeable to our Lawes of this our Realme et none other: And hereof we charge you to lett the governour et whole companie of our Subiectes there haue knowledge et comandement geuen them in our name by you; to the end the may not onlie give noe offence to the naturall people of that cuntrye, but moste of all to god in conforminge themselues contrarie to their knowledge and consciences to the religion of that people more to serve the tyme et place than for any true devotion they can haue thereunto.

Secondlie whereas he has ben enformed that certayne of our Subiects haue of late served the Kinge of Sweden in his warres against him, et requireth that we take some order, that hereafter non of our naturall Subjects serve any of his enemyes. You may declare unto him that excepte some one or fewe of our disobedient Subiectes who hauinge deserved punishment, to avoide the dangger of our lawes haue fledd to forraine parts: And so served the said Kinge; he may be well assured that non other by our

Aug. 1575. knowledge et allowance hath or shall serve either the Kinge of Sweden or any other prince againste him: And for the better remaininge cleane a way of this occasion of unkindnes wich our Brother hath or may conceave, you shall constantly affirme unto him that we knowe not see much as one of our Subiectes either loyall or disloyall, to have borne Armes any where againste him, the error we thinke of misinforming our good brother grewe hereof, that certayne Scotts as we haue learned to the number of fower thousand who use one language with us et our people et inhabite within the selfsame Iland that we doe: served of late the said Kinge of Sweden, which Scotts being a kingdome of themselves et subiecte to an absolute prince of their owne, over whome we have noe more powere then over any the dominions of our good Brother we can in noe wise command or restraine but at their pleasure they will serve as mercianarie Souldieres wheresoever they be offered entertaynement to their contentation. And therefore we desire our good Brother to accept this our answer which as it is most true so we hope it will fully satisfie him. Touchinge the last pointe, whereas he conceiveth that he has received no directe answer to the secreete message delivered unto us by Anthonye Jenkinson, it seemeth to us verie strange, for that the said Anthony at his returne declared unto us that our said Brother rested verie well satisfied with our answer, notwithstanding for his further satisfaction you shall declare to his owne person and to no other that which we haue by words of mouth delivered.

And if you shall perceive that he shall not rest contented therewith but shall desire to sen-

de some speciall messenger hether to us for to require confirmation by oath of the league alreadye passed betweene us: then can we be content to yeild thereunto. And yet would we haue you use all the perswasions you may to diswade him from the same soe farre forth as it may breed noe alienation in him towards our Subiectes that trafique in that countrie, and if you shall see that by noe reasones you can use he can be diswaded from sendinge: then would we haue you declare unto him that we thinke it necessarie (to the end that the contents of the League may be kepte secreete), that he sende some trustie servant et minister of his hither unto us in private sorte without any pompe or outward shewe for that otherwise it will make the subiectes that are here of those princes, that are not the best affected unto our good Brother the Emperor, who greatlie mislike et envie the good amitie et frendlie intelligence betweene us, when they shall see a personage of marke et countenance sent hithere and though wee haue an especiall care to haue all thinges that passe betweene us kept verie secreete, yet we seinge by experience that curious serchers doe sondrie tymes get light of thinges of greatest secrecie we cannot but wish all ocasioness removed that might any waye breede a discoverie of that which so necessarilie is to be kept secreete.

To conclude therefore you shall assure the Emperor from us that we doe make that vallue et accompte of the frendshipe et good will he professeth towards us as there is nothinge he can demande of us which with our honore et good satisfaction of our subiectes may conveniently be granted that we will denye unto him.

(Mus. Brit. Biblioth. Harl. 36 Plut. 31/v A. N° 26.)

XIV.

Responsio verbalis a Daniele Silvestro Czari Moscoviae
danda mense Maio 1575.

Словесный отвѣтъ, какой долженъ былъ Даниель Ап. 1575.
Сильвестръ дать Царю Московскому въ Маѣ
1575 года.

The answer delivered to the said Daniel Silvester by worde of mouthe to be made by him in her Ma^{ty} name to the Emperor of Russia secret instruction sent by Anthonye Jenkenson first et afterwarde by the sayd Daniel: the of Maye anno 1575.

Whereas we conceive the secrete message you delivered unto us, from the Emperor to stand in two points: The one that he should not mislike our refusall to confirme by oath the league agreed on at the tyme of his Ambassadors beinge here, as also that it was not subscribed by our councellores handes: The other that he found is strange that we should make some scruple to require like assurance of refusing at his handes, as we have upon his request made unto us for the same granted unto him. Ffor the first you shall declare unto him that though we had well hoped that he had conceived so honorablie of us, that no other could hane drawne us to a more sinceare performance of our promise delivered in writinge signed with our hand, then the greate respect we beare to the maintenance of our princelie worde as in honor we are bounde yet the only et cheefe cause which we yeilded not to the confirmation of the same by oath grewe of the great respecte we had to haue the contents of the same league kept secrete (a thing noe lesse

earnestly by him required then indyed by us it selfe most necessarelye consideringe of what importance it was towards him) what with no possibilitie could haue bene done if the same confirmation by oath should haue ben performed with that solempnitie that is usuall in that behalfe for the Leagues which we confirme by oath doe ordinarily passe our greate Seale, which cannot be done, but that the same must rune thorough the handes of soe greate a number of our Ministeres as in noe possibilitie they can be kepte secrete.

And as touchinge his mislikinge that the league was not signed by our councell, you may tell him that such Thinges as are signed by our selfe are never signed by our councell: ffor that it is held a kind of abasement of the state et qualletie wee houlde, to haue any joyned with us in that behalf.

Ffor the other pointe touchinge a request to be made by us unto him ffor assurance of refuge in case of necessitie you shall declare unto him that if our subiectes should never see litle conwave that we grewe in to any doubt or suspition of any change or alteration in them towards us, as we knowe they would by contentinge to the makinge of such a request, it would encede (?) so dangerous a misliking in them towards us as might put us in perrill of oure Estate which thing we knowe our

An. 1575. good brother in respecte of the greate good will he professeth to bere towards us woulde be lothe to drawe us unto et therefore we hope he will accept in good parte this our answere towchinge the said pointes.

(*Mus. Brit. Biblioth. Harl. 36. Plutar. 21/v A.*)

XV.

An. 1575. *Responsio quae ab Imperatore Moscoviae Danieli Silvestro data est die 29 Novembri an. 1575. Moscuae in domo Opriczninae.*

Ожытъшъ, данный Царемъ Московскимъ Даниелю Сильвестру 29 го Ноября 1575 г. въ Москвѣ, въ домѣ опричинны.

A note of Speche that themperour of Russia used unto one Danniell Silvester in his cittye Musco and house of Oprisheno the 29 of Novemb. 1575.

We cannot but againe renewe our first conceived Unkindenes for the not Accomplishinge of our affaires when first we did pretende them for we committed the message unto the reporte of Anthoney in most seacrett sorte, none of oures beinge privie thearunto but onely one councelor ourselfe convayed him throughe our seacrett passadges, familiarlie discoursed our meaninge unto hime in such sorte that we have used the like familiaritie with none, and althoughe we used this lenite in showinge us thus favorable to our sistars for her sake yet wee knowe and are not to seeke howe to use us unto straingers and to extende unto eache accordinge to their meritte.

We havinge dismissed Anthony he departed,

the springe ensuinge thear arryved from our Sistar Thomas Randolph with Embassadge unto us whose Embassadge chiefly tended for the establishing of marchants and touching Glover and Ruttar with other suspected persones.

But as for our affaires wherr aboute we thought him to have bene sente, they were nothinge spoken of wheare at we marve lynge yett granted all requests thinkinge to have founde the like liberalyte towardes us for the occasion when we pretended thore proceedinges with our Sister was that we Highlye foresawe the varyable and dangerous estate of Princes and that aswell as the meanest they are subiect unto change which caused us to suspect our owne magnificence and that which nowe indeed is chanced unto us for he have resyned the estate of our government which heathertoo hath bene so Royally mainteined into the handes of a strainger who is nothinge alied unto us our Lande or crowne. The occasion

whereof is the perverse and evill dealing of our subiectes who mourmore and repine at us for gettinge loyall obedience, they practice againste our person the which to prevent we have gyvene them over unto an other prince to governe them but have reserved in our custodie all the Treasure of the lande withe sufficient Trayne and place for their and our reliefe and for these and such like occasions did we moshone thos proceedinges with our Sister and to confyrme the same we sent our messenger Andreas Samine but our purpose was prevented by practice of Traightors which interpreted our meaninge to thear pleasure and misse enformed our Sistar of us whos answere by him were so contrary to our purpose as nothing might be more. For trulye our onely pretence was to have lincked together in such firme Amite and thear in so inviolable to have consisted as nothingshoulde empaire the same to the

great proffitt of our magesties, and estates and no lesse unto oure subiectes especially of our Sistasres who coulde not have devised that freedom of libertie that shoulde have bene denied them marvelinge That our Sistar and her counsell considered no better on the messadge the same beinge of soe greate emportance. An. 1576.

Moreover we understand of certaine subiecte of our Sistasres resident in the Towne of Lubeck in Saxony persone we suppose to be of the societie of Glover whoe use secrett conference with sartaine of our contentious subiects by letteres commonly passing betwene them concerninge us not to be allowed off And as such do passe betwixt them andours so it maye be supposed that the like is betwixt them and the evill disposed of our Sistasres whome we wishe by some meanes might be gotten thence either by caulinge suche home or otherwise which to do we request our Sistar.

(Mus. Britan. biblioth. Cotton. Nero B. VIII. p. 51. Plut. IV. D.)

XVI.

Responsio ab Imperatore Moscoviae Danieli Silvestro data, mensis Ianuarii die 29, anno 1576.

Ошъвътъ, данныи Царемъ Московскимъ Даниелю Силь- Ан. 1576.
весшеру въ Москвѣ 29 Января 1576 года.

A note of speache which the Emperour of Rousia used unto me Daniell Silvester in his Towne of Muscovia the 29 of Ianuary 1576.

We have pondered uppon the messadge which thou broughteste unto us and finde the

same as uneffectuall as the others before this and in nothings agreeable to our purpose nor sufficient to accomplish so heighe affayres At which as we not a little marvell sowe Imagene the occasion therof to proceede of themforma-

An. 1588. tion of merchants practized unto by our Traightors to prevent our securitie, wherefore we certifie unto our sister by them. That neather her answeares by our messenger Daniel nor thambassade of Anthony ne this message of thine that ar to our contentment. Nor importe that effecte of frendshipp that we aspect from our Sistar. Interpretinge thereby a kinde of haughtines in our sistar moved tharto by thambasinge of our selfe towards her in that we purpose that with her which she nothinge lesse accompteth of.

By which occasion we ar ptended in the like league with Themperour Maximilian our holy and good brother ffor who or what prince woulde willingly or without occasion leave or forsake his dignity or land to enthrall him un ler the benivolence of a strange and unknowne prince Or who enforaside to forsake his Lande and Dignite will not in that distres of adversite gently submit himselfe to the frendly pleasure of the prince or potentate by whome he is refugid. Even so by ourself that if contrary to our expectacion we should at any time be enforced out of our Empire and then succoride by England or others must in reason yealde us lyauull unto the aughtority of the protectour.

My replie.

Your Magistye muche mistiketh the answeares of the Queens Matie my M^{res} which by sundery have bene brought unto you It woulde therefore please Your Excellencye to certifie unto your Sistar the occasion of your so great mislike, peradventure her Matie understanding the certainty therof may satisfie your expectation therein.

His answer.

Our Mislike consisteth in the scruple answeares of our Sistar and in the doubttes and ac-

ceptions contained in them (as herein) that she maketh daintie to requiar the like us our requeste is to have of her accordinge to the simple and plaine meaninge of our demands the coppies whereof were brought by Savine our messenger in the Italian and lattine tongges.

More our affaires of merchantes ar proferred and made of more emportance then the affaires of ours whereupon all their successe shoulde depende. And how ample our goodnes hath bene and is towards them is apparante by the manyfoulde liberties wherewith we have graced them.

Also howe beneficiall the comodities of our countries to England we perfectly understand especially in that we have permitted them to sett upp houses for the makinge of cordage which benifite is not onely profittable to the merchantes, but very commodious for the whole state of England which to all other nations is inhibited Of all the which with the rest of all their libertics they ar to be restrained if we finde no further liberalite then this from our Sistar And will Transporte the same trade unto the Venetianes and Germaines from whome they receive most of their commodities wherewith they serve us wher in wee will yett stave untill we shall here from our sistar touchinge her determination therein Eather aliberall grannte or flatt deniall for althoughe we manifested to thine aparance to have Enthronised another in themperiall dignitie and thereunto have entrowled both us and ours yet not so muche and not the same not so farr resined But that at our pleasure we can take the dignitie unto us againe and will yet do thear in as god shall instructe us for that the same is not confirmed unto him by order of coronation no he by assent elected but for our pleasure. Behoulde also Seaven Provinces yet in our possession with the cepter and the rest of the stately

ornamentes apertaininge unto thempire with all the Treasures belonginge unto eache, we taulke unto them in our own language knowinge they perfection thearin as our owne wherefore attend the speche well which we committ to the memory. If our Sistar hadd so frendlie delte with us in the accomplishinge of thes affaires as we thought she would Trewly our whole contrie of Russia hadd bene as much at her pleasure as England is as fr. lie to have sent or commanded anie thinge thire as out of her owne Treasurie or wardrope finally the whole dominion had bene at her commandement as notwithstanding the same is unto the merchantes whoe are as free as in England to ride and goe when and whether they shall ha-

ve occasion, the which to none but unto them An. 1576. is adhibetid.

But trulie our Sistar maketh to scruple to accomplishe our request which unto us seme bothe resonable and alsoe commodius for our Majesties.

To conclude we have shewed more favour then sounde frendshipp for that nothinge that since the first hath bene pretended betwext us that ar in any thinge to our expectment accomplished not onely in thes hey mattars but in all other thinges which to fornishe our wante we have sent for and allwayes served with contraries where fore we have juste occasion to repine.

So kissinge his hande and the
prince his Sonnes J was dismissed.)

(*ibid.* p. 19-21.)

XVII.

Copie of instructions given to Sr. Ierome Bowes. May 1583. Инструкція, данная Иерониму Боусу въ Маѣ 1583 г. Ан. 1583.

Whereas our good Brother K. and great Duke of all Russia hath of late sent an Ambassadour unto us to treat with us of certeine matters touching his seruise, which require some answer from us by some especiall minister to be sent thither, we have thought good to make choise of you for the seruise as well

in respect of the opinion conceiued by us of Your sufficiency to performe it to our good liking, as for the satisfaction of the said Emperor who by his said Ambassadour requested that a gentleman so qualified, as in our opinion You are, might be sent unto him.

Having therefore received this charge from

An. 1583. us, and being arrived there, our pleasure is, that after delivery of ours letters accompanied with such compliments, as in like case are requisite, You shall give him to understand, in how acceptable sort we take the sending of an Ambassadour unto us, receiving thereby great satisfaction and contentment by the report his said Ambassadour made unto us of his good estate as well of health as of peace able and happy government, which was delivered unto us in good soort, as that we can not but think ourselves greatly honored by him in sending so grave and wise a Counsellour and Minister to us, who had not failed to performe such good offices as by his carefull travail therein it seemeth he received in charge, and were committed to his trust.

And as one part of his message was to treat with us of a league defensive and offensive, so You shall declare unto him, that for his satisfaction therein, and to make it appeare unto him, how acceptable that motion was unto us, we have ordered unto certaine of our Counsell to confer with his said Minister thereabout, by whom he shall understand, what resolution is taken here the same being delivered unto him in writting, wherewith we hope he will rest contented, having yeilded (as one that greatly desired his satisfaction). So farr forth, as may stand with our honor, and due consideration had of our present state.

And for that his Minister did not at first rest satisfied in some points of our said answer which we caused to be delivered to him in writting, you shall declare unto him (in case any occasion be thereunto ministred) that we thought good to referre the further enlargement of our mind therein to You, whom we have expressly charged to make such delivery of our said meaning in our said answer, as we

doubt not shall remove all matter of doubt, and work that good acceptation in him of our said answer as we desire.

And therefore you shall declare unto him first that whereas his said minister required of us, that the treaty might be sett downe in the same forme that he delivered it unto us, and our answer accordingly to each point, we thought good for the better exp'ation of the matter therein comprised, and that our answer might be more orderly framed, to cause it to be so distinctly sett downe in articles, as it presented to him, not doubting, but he will conceive well of our meaning therein, considering that it was done uppon no other respecte, but for the better furtherance of that he most desired, wherein after wee had yeilded our answer to such demands, as by his minister was propounded, we found it expedient to adde thereunto a request of our owne, tending to no other end, but to the confirmation of that, which he hat hallready grannted to our subjects, and we conceive he meaneth to continue rather with encrease of favour than other wise.

As for that matter of sommars contained in the first article, which his said minister somewhat insisted uppon, that it might be left our for such reasons as he then delivered, you shall declare unto him, that we could not assent thereunto, thinking it requisite both in Christianity, and by the law of Nations, and common reason not to profes enimity, or enter into effects of hostility against any prince or potentat, without warning first given to the party so procuring enimity, to desist from his wrong doing or cause giving of hostility, which kind of capitulating is usnall, between us, and all other princes, be they never so remote from us, as some of our confederates are in a manner as farr distant from us, as he and his Kingdomes are, and therefore You shall

praye our good brother the K. to conceive well of our meaning therein.

Touching the traffique of our subjects to all and every the hauen and hauens of Duina, and every part of the Northside thereof, which his said minister in like sort thought much to be appropriate only to the company of our Merchants trading those his dominions, and required that it might be sett at libertie for all Nations that would trade thether, in liker sort, as it is lawfull for all Nations to traffique freely into all and every our Dominions and Countreyes, you shall declare unto him, that for as much as we request nothing therein, but that he hath all ready granted to the said company, in respect of the great charges they have bene at in finding out that trade, we trust he will take our said request in good part, and so consider of our subjects in that behalfe, as that their liberties may not be abridged, but rather receive such ratification, as the good intelligence between us requireth, and we doubt not, but our said subjects will deserve in orderly, and Merchant like carrying themselves towards him, and his subjects, as from time to time we have given them charge. And whereas our said subjects have lately complained to us of certeine greuances, and chiefly of some new exactions laid upon them, these three yeares last past, namely the first yeare one thousand Roubles and the last yeare 500 Roubles yearly, contrary to all priviledge in that behalf provided, and we therein moved his minister here to be a meanes to him that the said new exactions might be removed, you shall in our name pray our good brother the K. that in that behalf our subjects may be relieved, and according to his former favors bestowed upon them, used as the subjects of so friendly a confederate, as we are, and meane to be unto him.

Hist. R. Mon. T. II.

Having in this sort delivered our meaning Ap. 1583. unto him, upon the Treaty of amity, you shall declare unto him, touching the secrette message and request he made unto us by this said minister for and concerning the matter of marriage how the Lady motioned is fallen into such an indisposition of health, as that there is small hope she ever will recover such strength as is requisite for the state especially considering the long and tedious voyage, she were to make, in case should upon report of his Amb^r and view of her picture, have any disposition to procéede therein, and therefore our pleasure is, you use all the best persuasions you can to dissuade him from that purpose, laying before him the weaknes of the Lady, when she is in best state of health, and difficulties, that are other wise like to be stood upon by the Lady, and her friends, who can hardly be induced to be so farr separate the one from the other, whereby the greatest comfort of them that are neere of blood, are cutt of, that, unlesse their good wills and consent might be procured (which is a matter very doubtfull, the match could not in any sort be brought to passe, considering that in those cases, as over the rest of our subjects, so especially over the noble houses and families, we have no further authority than by way of perswasions to induce them to like of such matches as are tendred them, and by good apparante reasons maie tend to their advancement.

And for the other motion delivered us in like secrett manner (by the interpretor, as heretefore it hath bene by some of our owne ministers sent unto him, upon occasion as those times offred touching his selfe repair hether into our dominions, you shall declare unto him, that as occasion shalbe ministred to him, and he so shall thinke good, he shalbe as welcome to us, as any Prince confederate what-

An. 1583. soever, and receive ut our hands the best offices, our small meanes can yeeld him, so deare he is unto us, and so willing we are to gratefely him in any thing, that maie lye in us.

Further our pleasure is that at some fitt and convenient time you sound the said King our good brother, in what disposition he standeth towards the K. of Sweden, and whether he could not be content, that by way of mediation of some Prince affected to them both, there might be some peace or truce concluded between them, whereunto in case you should find him inclined, then shall you use towards him such reasons as may best serve to induce him to assent either to the one, or to the other, offering in our behalfe anie mediation, we can any way performe therein. And to the end this our intent may be accompanied with effects, we thinke it meete you should let him understand, that we have given you charge (if he shall so allow thereof) to let the K. of Sweden understand so much of his disposition, and to perswade him to send some Ambassador into Russia, during your Abode there, to the end you maye doe some good offices in removing such difficulties, as maye arise in the said Treaty. In which time our pleasured is, you have regard to the time you are to make your abode there, that any such Treaty may not drawe you to stay longer in those partes, then that you may returne with the next yeares shipping In which meane time our meaning is You shall doe all the best offices you maye for the advancement of the cause afore said, otherwise to forbear to deale in any other sort in that matter, then that Your returne may be at the liberty before mentioned, to the end our Merchants be not overburdened with charge. As for other causes of our Merchants, which is the cause of our sending you into those parts, you shall particularly deale for them

with the said K., in as good sorte, as you can according to such remembrances as they shall from time to time deliver you.

Lastly our pleasure is you shall earnestly recomend to our good brother the K. the sending home of John Fensham one of his Apothecaries, whose father being a man very aged, desireth greatly to see him before he dieth, and to leave him possession of such Lands and goods as he hath gotten for him.

An addition unto his Majesty' Instructions given unto Sr Ierome Bowes her Mgtis Amb^r unto the Emperor of Moscovia

19 Iunij à 1583.

Her Ma^{ty} being very carfull that some good accorde by her mediation might grow betwene the sayd Emperor and the King of Swethia and being given to understand that the sayd King having had some advantage in these late warres happened between him, and the said Emperor, is haven by the victories, that he has gotten uppon some meere termes of reputation, then otherwise he would; whereby it is to be doubted, that he would be loth to send any Ambassador to the Emperor of Moscovia unto his towne of Mosa, according unto such direction, as is contained in the instructions, signed by her Ma^{ty} as a thing that he may conceive that in the opinion of the world the same would be interpreted as though he sought the peace, which might breed in the Emperor a disposition to stand uppon harder termes. Her Ma^{ty} therefore hath thought meet, that you shall perswade the Emperor in case you shall find him inclinable to give eare unto her Ma^{ty} motion for mediation of peace, to allowe that there may be some such place chosen uppon the confines of their dominions, subiect to some other Prince that standeth indifferent as a person neutral, where without touch of either of the honour the treaty may proceede a great deale more

aptly, then if it should be delt in either of the Kingdomes or dominions.

That in case the Emperor shall assent unto this motion, as a thing grounded uppon due respects had of either of the princes honors, then it is thought meete that you shall advertise the King of Swetia thereof. And as for such difficulties as may fall out and haug undetermined for lacke of the mediation of some person neutrall, you may offer on her Ma^{ty} behalf, unto the said Emperor that she would be glad in case he can be content to make her an arbitrator to enterpose her mediation in qualesying the said difficulties, in case he maye be induced on his parte to referre them over unto her. In the meane time untill the said difficulties may be by her Ma^{ty} considered of, and her judgement sett downe for qualification of the same, as maye stand with iustice and due regard of either of their honors, whereof if you find he shall have any liking, then is it her Ma^{ty} pleasure, that you shall advertise the said K. thereof, and to learne from him whether he can yeeld thereunto. And so both their assents being given unto the said motion, you maye perswade the said princes the one by speech, the other by letters to be content, to yeeld to an abstinence of armes for so long time, as it is likely. (The difficulties of the passage duely considered) that she may returne her opinion in that behalfe.

And in case you shall be pressed to resorte to the said place where the treaty shalbe dealt

in with the mutuall assent of both princes you shall in that case for your excuse declare unto the Emperor, that for as much as you have received no direction so to do, you can not without offence of her Ma^{ty} and your owne particular assent thereunto. An. 1583.

On the other side if the Emperor not yeeld to have a treaty in some neutrall place, but shall insist to have the same dealt in within his owne dominions, then shall you advertise the K. of Swetia of your proceeding with the said Emperor both in the one degree, and in the other, letting him understand, hav carefull her Ma^{ty} was for the regard that she had to his honor to have procured, that the said treaty might have passed in a neutrall place. And yet notwithstanding that here Highness is of that opinion, that princes the avoyding of the efusion of Christian blood, and other inconveniences that depend uppon the continuance of warres, the K. should not in so important a cause insist uppon ceremonies, of place and time, and such like circumstances, but rather have regard to the matter, weighing withall that in respect of the great riches that the Emperor of Muscovia hath, and the number of Marshall men both horsemen and footemen, in which he is not inferior to any Prince in these parts of the world, he ought to be moved in, to thinke that a deere disadvantageable peace is more worth than an advantageable and victorious warre, all things duely considered.

(*Mus. Brita. bib. Cotton. Nero B. VII. p. 51. Plut. IV. D.*)

XVIII.

An. 1585. Elisabethae Angliae Reginae ad Theodorum Ioannidem Czarum litterae de commercio atque amicitia utriusque civitatum prosequendis. Anno MDLXXXV.

Elisabeta Dei gratia Angliae, Franciae et Hiberniae Regina, Fidei Defensatrix etc. Serenissimo et Potentissimo Principi ac Domino Theodoro Ivanovech Imperatori totius Russiae, magno Duci Volodomeriae, Moscoviae, Novogorodiae, Imperatori Cassantiae et Astracantiae, Domino Plescoviae, Magno Duci Sinolevae, Tueriae, Permiae, Vataiae, Ugoriae, Bulgariae, etc. Duci, et magno Domino Novogorodiae inferiorum regionum, Cernigoviae, Rezanthiae, Polosciae, Rostoviae, Iaroslaviae, Albi Lacus, Oudorsnae, Obdorsciae, Condintiae Regionumque Siverniae. Dominatori in Sibertia atque Livonia. Denique totius Septentrionis magno mandatori etc. Fratri et amico nostro charissimo Salutem in Domino et Deo nostro Iesu Christo, et rerum prosperarum successus fortunatus.

Serenissime et Florentissime Princeps, Frater et amice charissime. Quanto dolore ex obitu Sere^{mi} Principis Ioannis Basiliwiz magni Russiae Regis optimae memoriae Patris vestrae affectae sumus, facile omnibus notum esse potest, qui intueri velint, quam vetus inter nos amicitiae necessitudo intercesserit, quae primum Fratris nostri Edouardi temporibus incepta, deinde Sororis nostrae Mariae dominatu continuata, postremo toto nostro regno ad extremum usque ejus vitae diem sancte custodita, et inviolata permansit. Ab eo enim tem-

Елисаветы Королевы Английской грамота къ Царю Феодору Иоанновичу 1585 года о продолженіи дружественныхъ и торговыхъ сношеній между обоюдными державами.

pore quo nostri omnium gentium primi in Russiam per mare iter aperuerunt, Anglos omnes prae ceteris nationibus praecipua humanitate complexus est, eisque privilegia multa indulgit, quibus illi allecti omnis generis mercimonia libentissime quotannis in illas regiones nauibus importarunt. Tali igitur tantoque subditorum nostrorum fautore nos orbatos esse vero animi sensu non dolere non potuimus. Sed hunc dolorem non mediocriter leuat, quod tanto patri talem filium successisse, ex literis vestris per interpretem vestrum Reginaldum Beckman ad nos missis comperimus, qui se non magis regni, quam amicitiae paternae haeredem profiteretur: quemque regia auctoritate, iuste et legitime uti velle non dubitamus, denique quem paterna vestigia in omnibus benevolentiae, et amoris erga nos officiis sequi videmus, et subditos nostros in ditionibus vestris negotiantes prae caeteris nationibus benigne fovere velle. Hanc vestram (charissime frater) amicitiam pro eo ac debemus plurimi facimus: nosque vicissim Sororio in Serenitatem vestram animo affectas esse verissime profitemur.

Ideoque non leviter etiam hoc tempore augimur, quod Hieronymus Bowes Eques Legatus noster quem ex magno Aulicorum numero ad hoc munus subeundum potissimum delegimus, in legatione peragenda nulla ex parte vobis, uti ex literis intelligimus satisfecerit. Cum enim in manda-

tis nostris exequendis hic in Anglia se caute et prudenter semper, et summa cum laude gesserit, non idem etiam apud magnum principem patrem vestrum Serenitatemque vestram fratrem nobis charissimum, eum vobis fecisse videri miramur, et dolemus. Fiere certe potest, eum quorundam patris vestri Consiliariorum ac ministrorum obtrectatione et contrariis studiis tum etiam obiectis ab iis eius negotiationi impedimentis, iracundia propectum non satis memorem factum esse officii. Nos enim eum hominem hic prudentem et rebus gerendis sagacem cognovimus: qui si vel morum, vel consuetudinis vestrae ingnoratione, vel interpretis vicio, seu nonnullorum in se injuriis, vel alio quovis defectu, aliter quam vobis decere visum est se gesserit, non id amicitiae nostrae cursum impedire, aut retardare debet.

In eo enim amicitiae, et fraternitatis cursu uti Serenitatem vestram fratrem nostrum charissimum continenter persistere velle ex amicissimis, et fraternis vestris literis cognovimus; ita nos perpetuo eandem amicitiam omnibus officiis sancte, et inviolate colere decrevimus. Idque eadem prorsus ratione, qua cum beatae memoriae magno rege patre vestro amicitiae foedus inivimus. Cujus foederis forma (ne in literis hiis scribendis longiores simus) ex tractatus articulis cum foelicis memoriae magno rege patre vestro paulo ante obitum conclusis, facile apparere poterit. Huius certe tractatus vigore prudentissimus princeps optime novit, se adversus vicinos inimicos principes cum aliis multis adiumentis tum omni apparatu bellico multo fore munitiorem.

Quod igitur Serenitas Vestra in literis postulat, ut sui subditi in nostris regnis et ditionibus mercaturam libere sine ullo impedimento exercent, quamquam id privilegiis a praedecessoribus nostris Angliae regibus huic mercatorum societati ad eorum industriam in

novis regionibus perquirendis exacuendam An. 1585. concessis contrarium est, tamen ut quantopere vobis gratificari cupiam Serenitas Vestra intelligat, ut omnes vestri mercatores qui naturales vobis sunt subditi, omnia mercimonia in regna nostra invehant, et exportent, quae a cujuscunque principis arctissimo nobis foedere conjuncti subditis importari vel exportari iure possint, ne tamen illi interim aliorum bona nominibus suis colorent, nec aliis ministris utantur, quam qui vestri naturales sunt subditi.

Vicissim vero nos a Serenitate Vestra petimus, ut quae privilegia magnus Princeps foelicis memoriae pater vester, paulo ante obitum nostrorum mercatorum societati per Hieronimum Bowes Equitem legatum nostrum paratus erat concedere quaeque tractatu habito in scriptum reducta ni mors praepropera intervenisset amplissime confirmata fuissent, ea Serenitas Vestra nostris indulgere velit: qui cum maximis impensis, et multorum etiam profusa vita, primi omnium mortalium in Russiam navigando inter apparuerunt, omnisque generis mercimonia in vestras regiones invexerint: ex quo commercio, absque dubio magna hucusque damna contraxerunt, aequum est ut quibus solis huius commercii initium debetur, ii etiam soli quod eorum laboribus partum est potiantur, et prae ceteris nationibus a Serenitate Vestra aestimentur, ac in praecio habeantur. Cuius etiam meriti respectu Serenitatem Vestram itidem rogamus, ne quenquam nostrorum Anglorum nise quem illa societas approbavit, aut quem nos literis nostris commendemus, in vestris ditionibus mercaturam exercere, vel habitare permittat, ut haec societas quae hanc navigationem primum incepit ad commercia istic exercenda alacrius incitetur. Quae sane si hiis uti par est privilegiis potiatur omnia cuiusque generis mercimonia quae vestris vel omnium subditorum vestrorum quorum-

An. 1585. **cun**que usibus necessaria erunt abundanter perpetuo suppeditabit. Huius igitur societatis Agentem Robertum Peacock Serenitati Vestrae de meliori nota commendamus: qui ut vobis in omnibus inservire studebit, ita ut eundem regali vestro fauore amplectemini summopere rogamus.

Nos certe Serenitati Vestrae fratri nostro charissimo in singulis gratificari plane cupimus, et ad omnia benevolentiae et amicitiae officia, fideliter, et sororio animo praestanda, legatosque vel nuncios si opus fuerit invicem

mittendos, erimus semper paratissimae: uti etiam amplius per Reginaldum Beckman interpretem quem una cum navibus nostris in Russiam remittimus Serenitas Vestra poterit intelligere. Ita Deum Opt. Max. caeli et terrae conditorem precamur, ut Serenitatem Vestram in multos annos incolumem et florentem servet. Dat. Anno Servatoris nostri Iesu Christi 1585. Regni vero nostri XXVII°

Regalis Vestrae Serenitatis amicissima
Soror.

(*Mus. Brit. biblio. Cotton. Nero B. XI. p. 51. Plut. IV. D. 374.*)

XIX.

An. 1585 — Hieronymi Horsaei relatio de privilegiis a Czaro Theodoro Ioannida ejusque regente Boriso Theodorida datis mercatoribus Anglicis. An. 1585 — 1589.

Донесеніе Английскаго посланика Геронима Горая двору своему о выгодах дарованных Царемъ Теодоромъ Иоанновичемъ и правителемъ Борисомъ Теодоровичемъ Англиискимъ купцамъ съ 1585 по 1589.

A discourse of the second et third Employment of me Ierrom Horseye Esquire nowe knight sent from Her Matie to the Emperor of Russia in An. 1585 et 1589.

In the yeare 1585 I was sent over lande unto the Queenes most excelente Matie from the Emperor of Russia Theodor Euanowich et from the Prince his Protector Boris Fedorowich governor of the said Empyre, to intreate hir highnes for a contynuall peace amitye et friendship, they beinge then newlye come the one to

his crowne theother to his governement with princely protestation et promis that they wold seeke by all meanes to deserve et preserve the same aswell by good usinye et shewing large favore unto hir Matie Subiectes et marchantes trading into thos kingdomes as also by any other good meanes that it should please hir Highnes to geve occasion for tryall thearof etc. For confirmation et Tryall whearof the said Emperor et Prince had made choyse of one of hir Matie owne Subiectes unto whom as a man

esteemed et greatly favored of them bothe, they had comytted the faithfulli delyverye of this their said message et Letters the which message et Letteres it pleased hir moste Excelente Matie to embrace et after gratyous exception gevene thear unto it then pleased hir Highnes in lyke soarte to remyte et returne mee hir Maties Servante, furnished with the lyke princely Congratulations letteres etc. wherwithe I departed well attended in the fyne of Aprille et arryved at the Emperores courte in Musco aboute the fyne of June followinge wheare I was honorablye receaved at the Emperore et nolese joyfully welcomede of the Prince Boris Fedorowich after I had delyverede hir Maties letteres et princely salutations which was most acceptable to them bothe feasted et graced with a hondred dishes of dreste meutes in syluere sent me to my lodginge by a Duke with a hondred mene with diveres vesselles of wine et other their drinkes presented et gratified with a faire imbroad rede pavillione or Teate princely garmentes a goodly fair gennete horse with saddle et furneture et two thousande pounds in money, I was willed to sett doune in writinge whatt I desyred, whearin that noble prince shewed his great Love spessyall favor et direction privatly as shall appeare.

1. Ffirste thear was remitted 500 ff which the Companye did reste owinge unto the Emperore of the formore years costomes.

2. Then was thear remytted 350 ff which their Agente hat geuene his word to paye towards the buldyng of the newe walle about Musco.

3. The Company were also released of 500 ff they were condempned to pay for so muche taken upp of the Emperores Offyceres in Yeraslaw, by a Lewde ffactore of theires one Anthony marsh who became a bankeroute.

4. A cheefe factore of the Company John

Chaple beinge in the Kinges displeasure was pardoned et released and on thowsand markes in money repayd the Company out of the Emperores Treasury.

5. A desperate debte owinge by the Chancelore Shalkan many yeares of 370 ff was violently punesbed from him et payd the Companye.

6. An other desperate debte of 460 ff which certene offyceres had taken in the Emperores name owinge many yeares, was nowe payd to the companye out of the Emperores Treasury.

7. Thear was one Yorse vislough that ought the company 350 ff many yeares subordinated by Shalkan was nowe enforced by puneshemente to paye the same to the Company.

8. The Companye was freed of dyveres rentes due unto the Kyng for their howses at Valogde et Colmogor.

9. Whearas the Company weare grevosly abused by the Emperores offyceres et debared of Iustyce in many Townes whear they traded procleration was sente by a gentlman of credit thoroughe out the wholl Kyngdome, for their better usage.

10. All Interloperes et straglinge englishe-mene lyvinge in that contrey weare gathered to gather et appoynted to be transported.

11. The Company weare freed of a bone a Thousand poundes due unto the Emperore for his customes this yeare.

12. Thear was lent unto the Company by the prince Barris out of the Emperores Tresory fyve Thousand pound in money franke et free as longe as they would use it.

13. Lastely theare was geuene et grannted unto the sayd Company by the Emperore for hir Maties sake et for confirmation of the affoarsaid League et Amytye so concluded upp on a most ample et free prevelege et of great con-

An. 1585 -
1589.

Ab. 1585 — sequence evene as large as the prince et I coul-
1589. de devise, to trade et traficke in all places of
his domynyones without payeng any Costome
what soevere obtained not without many con-
flicties with the chancelore Shalkan who ha-
vinge the penuyng thearof used diveres con-
nyng et conecte obstacles to abridge the larg-
nes of the same under pretence of good servis
to the crowne farther in the tyme when I did
negotyate theare by Reason of the famyllyere
acces I had unto the prince in all places et at
all howeres, thorowe the spessyall lyke et fa-
vor he carryed towardes me many yeares toge-
there I did employ my credit with him in this
manner I obtayned grace for many in displea-
sure, freedom for captyves et prisoneres par-
done for offenderes mercy et lyffe for many
condemned, Release of Imposytyones et taxa-
tionnes layde uppone Monasteryes Townes et
contreys, for Soulgyeres horses furneture et
moneye procuringe et preserveringe their preve-
lyges et charteres. In Suma in all my Reasona-
ble Requestes I could not be moare redy to in-
treate then the prince was willinge to grannte,
this negotiation beinge ende et tyme came for
my departure havinge received the Emperores
letteres riche et princely presents to hir Matie,

my dispache was annswerable to my intertayn-
mente both from the Emperore the prince et
all other his dukes et Nobyllyty with as mu-
che grace et honore as ever any Ambassadors
had the mannor whearof appearethe in a shorte
discourse anexed to the Emperores coronation
et therefore omyte the recitall thearof in this
place.

When after I arryved at the Courte then at
Richemonde it pleased hir most Exelent Matie
to geve hir most gracious allowance to the ac-
compt I then yelded uppe of this my Employ-
mente et the lyke royalle acceptance unto the
prevedges et princely presentes then delive-
red unto his Matie which prevedges it plea-
sed hir Highnes selfe to gratefy the famos Com-
pany of Marchantes hir good subiectes with all
that Trade thos partes which hir princelye
charge et caviate for their wise orderynge
well governinge et preserveringe of the same
beinge of so greate a consequence as it was et
to yelde bountyfull gratefycation unto me for
my paynes et travill thearinn.

и пр. и пр. вся эта реляція состоитъ
изъ 24 стр. изъ которыхъ я за недостаткомъ
времени списалъ только первыя четыре. Ре-
ляція сия весьма любопытна. (А. Т.)

(Mus. Brit. Bibl. Cotton Nero B. XI. pag. 51 plut. IV.)

XX.

Lord Burleigh ad Borisum Theodoridam Godunovium litterae, quibuscum Ioannes Merick legatus propter commercium mittitur, et de injuriis mercatoribus Anglicis in Archangelsk illatis queritur. Anni 1592. Mense Maio.

Письмо Лорда Борлея (Burleigh) къ правителю Бо- Ан. 1592.
рису Феодоровичу Годунову, при чемъ посылается новый Агеншъ по дѣламъ торговли Джонъ Мерикъ, и приносятся жалобы на принятыя противу Англическихъ купцовъ въ Архангельскъ мѣры, въ Маѣ 1592 г.

To the Right Honorable my very good Lord the Lord Boris Fedorovich M^r of the Horse to the great and mightie Emperor of all Russia, his Highness Lieutenant of Casan and Astracan Wm Cecyll L. Burghly Knight of the most noble order of the Garter, and L. High Th^rer of England sendeth greating.

Right Honorable my very good Lord her Ma^{te} having sent a message over land this last winter, with letters to the Emperors Highnes, and also to your L. in answer of the letters directed unto her Ma^{te} from the Emperors Ma^{te} And having therim at large answered, and expressed all things which oither required answer, or concerned the league and entercourse (since which time there hath bene no newe occasion ministred, that might require any expresse messenger between them). Now her Highnes resolving to send over a newe Agent, to direct the trafficque of her Merchants, and having chosen for that employment one John Merick, a man well knowen to your L. and well acquainted with the order of the Country, hath required me to commende the man to your L. Ho: favor to be received into the charge and place of the late Agent Christopher Holmes, whom she is desirous to have dismissed, and returned home in the ships with your L.

Hist. R. Mon. T. II.

Honorable favour, and consent, uppon whose returne her Highnes may be enformed of the good and princely estate of her noble and loving brother the Emperour, and of her welbeloved sister that vertuous and famous Empresse his Wife, and also of the honorable state of your good L. her loving and deare Cousin, and lastly of all things, which doe concerne the entercourse reduced as she hopeth to a quiet and peaceable course and order by your L. Honorable meanes.

Thus Right Honorable my very good L. having performed her Ma^{te} commandement given me in speciall charge, I doe humbly and briefly recommende to your L. most ho: memorie and consideration, the two pointes of my last letters sent by the said Messenger to your L. which were these, v^z, first that our Merchants found themselves greaved, that at their last arrivall at the port of S. Michael Arcangel their goods were taken by the Emperors officers for his Highnes service at such rates, as the said officers were disposed to sett uppon them, so farr under the v^{lew}, that the Merchants could not assent, to accepte of those prises, which being denied, they were restrained by the said officers of all further trafficque for the space of three weekes, by which mea-

An. 1592. nes they were compelled to yeeld to their dema-
mande how unwillingly soever. The other was
that the said Merchants were driven to pay to
the said officers custome for all such Russe mo-
ney, as th y brought downe from the Musko
to the s a side to imploy there at the Mart,
within the Emperors owne Lande, which see-
meth strange to me, considering that the sam
money is brought but from one place of the
Country to an other, and there imployed in the
Emperors Countrie, with out any transport

over of the same out of the country. In both
which I humbly pray your L. in the behalfe of
the said Merchants, to take such honorable or-
der, as may stand with the liberality of the Em-
perors priviledge, and the freedom of the en-
tercourse, which should be restrained neither
to times, nor conditions, but to be free and ab-
solute. And so doe humbly take my leave of
your good L. from her Matie Royall mannor of
Irene which this daye of Maye 1592.

(*Muse. Britan. biblio. Cottoni. Nero. B. VIII. p. 51. Plut. IV. D.*)

XVI.

An. 1593. *Borisi Theodoridae Godunovii ad Angliae Reginam litte-
rae quibus nuncium de nata Theodosia filia Imperato-
ris Theodori Ioannidae mittit.*

Письмо Бориса Феодоровича Годунова къ Королеви
Англинской, въ которомъ оны извѣщаетъ ее о рож-
деніи Царевны Феодосіи, дочери Царя Феодора Иоан-
новича.

To the Queenes moste excellente Matie from
the Lorde Boris Ffedorowich 1593.

By the grace of God, great Lorde and great
Duke Theodor Iwanowich governor of Russia
Volodemour Musco Novagorod Kinge of Kasan
and Astrakan Lorde of Vopsko and great Duke
of Smolenskie Atver Ughorie Perme Visteske
Bulgarie and other regions Lorde et great Duke
of Novagorod in the Lowe countrie of Chernig-
ho of Razan Poltoskie Rostove Yoroslave Bea-
loozero and of Lifeland of Udorske Obdorskie
Condenskie and all the countrie of Siberie and
commander of all the North parte and Lorde

over the countrie of Iverskie and Kinge of
Grusinskie and of the countrie of Kabardinske
Cherkaskie and Duke of Igorskie Lorde and ru-
ler of manie countries more. Most resplendent
Queene Elizabeth of England Ffrance et Ire-
land his princely Matie servant Lorde and Ma-
ster of his horse a highe Steward of his house
and president of the territories of Kasan a
Astrakan *Borris Ffedorowich Godennove* unto
your most excellent Matie great Ladie Queene
Elizabeth my humble commendations: It hath
pleased your Matie to write unto me your gra-
tious and princely letter by your servannt Tho-

mas Lynde which lettre I received with all humblenes duringe the time of the aboade of your messenger Thomas Lynde heere in the Moskow, it pleased god of his mercifulnes and our Ladie the Mother of god and holy Saintes by the praers of our Lorde and Kinge Theodore Ivanovich over all Russia governour the right beleever a Lover of Christe to sende our Queene and gracious Ladie Eriny a princis to the great ioie and comfote of our kingdome which princes named ffeodosia, wherfore we give all honour and glorie to the Almighty god unspeakable whore guiftes have been manifold with mercie unto us, for which all we Christians laude a praise god. After all this your servant was occasioned to stey untill the cominge of your Marchantes from the Sea Porte. Wheras you Highenes wrote to me in your letter most lovinglie and frendlie, touchinge the letters which you have received from your loving brother, our Lorde and Master by your Embassadour wherin you perceive sufficientlie my good meaneinge in travaileing for the continuance of amytie and frendship betwixt you mighty greate princes, in the which I will continewe myne endeavour. Also your merchanntes I have taken into my protection for te defend them for the love I beare unto your Matie and as heretofore I have done that willingly and with great care of their good: soe I meane to continewe soe far as god will give me leave. To the end that brotherly love maie be holden

betweene you princes without disturbance. As An. 1593. I have been to your Marchantes in times past soe now by the permission and commandement of our Lorde and Master I wilbe their defendour in all cawses, and will cause all our aucthorized people to favour them and to defend them, and to give the free libertie to buy and sell at their pleasure. The marchantes doe not certifie your princely Matie of all our frendship and favour shewed unto them from time to time. And wheras your Matie hath nowe written to our Lorde and Master for the debtes which your marchantes ought to have of William *Trumball* late deceased, I havinge perused your Matie letter wherby I am required to be a meanes for the recovery and obteneinge their said debtes I have moved that to our Lord et Kinge his Matie that order maie be given therein, and that his kinseman Reignold Ritchin with three persones more maie be sent over together which the said Trumball his stuffe et other thinges as billes, books and writings all which shall be delivered to your Marchants Agent and his fellows. And in monie 600 Roubles of the said Trumballs. And for your Marchants I will have a great care over them, and protect them wherby the shall suffer no damage in their trade and all kind of traffique in marchandize shalbe at their libertie. Written in our Lord and Kinges Matie Royall citie of Mosco in the year from the begining of the world 7101 in the moneth of Januarye.

(*ibid.* p. 19-21.)

XXII.

An. 1600. Instructio Richardo Lee Legato Anglico data, anno MDC.
mense Iunio.

Инструкция Англискому посланнику Сирю Ричарду
Ли (Lee) въ Юнѣ 1600 г.

Instruction for Sr Richard Lee Knight, unt to the Emperor of Russia.

Having delivered unto You a commission to negotiate with the Emperor of Moscovie our brother, and given you credit by our letters beside for any thing we can say to him. We have thought good for your further direction and carriage there, to deliver you your instruction.

First in all your carriage to be carefull of preservation of the honor and dignity of our person whom you shall there represent, as well in your speeches, presentation of our letters, as in all other circumstance, as far as it standeth with the customs of those countries, wher you are noe stranger.

Next to use all meanes you can to obtaine the trade of our merchants and to procure them all conditions for safety and profit which you can wherein although we will deliver you some argument to justifie ourselves against false imputations and slanders (which might be a cause to alienate the hart of that prince from us, and so make himself apt to favour our s^{ub}jects) yet for such things as belong properly to the nature of the traffick which is established: we well referr you to such information and direction as you shall receive from the company for whom you ar employd. Among other imputations, which heretofore have been cast furth in those parts, the proceedings of

our Agent at Constantinople hath been much spoken of; wherein as formerly directions was geven to Cherry howe he should answer, so you may if occasion be offred, maintaine the same to be true, as followeth. First, for his going along with the Turkish Armie into Hungarie, he was forced therto by the grand Seignior's commandement, and it was meerey without our knowledg and liking: And yet as some as wee heard of it, we reprooved him sharply for the same neither did his going prove any waies to the detriment of Christendom, as appeared by the fruits of it, in prooving the libertie of so many pore captives Besides that during his continuance at Constantinople he did sondry good offices to the Empire, as in procuring the libertie, and sending back freely some of the servants of the Emperors Ambassador that had bin long detained there as prisoners, for which he received great thanks from the Emperor's Court, and from time to time employed his endeavours, both there, and in other parts of the Turckish territories, for the freeing of many distressed Christians, whereof yerely he procured the libertie of many But besides this allegation, there was pretended for some particular toollerable prooffe, that we assisted the Turk with sondrie peeres of great ordinance graven and marked with our Armes of England: A matter so utterly falsy and untruly imagined, as that there was none ordinance, great nor smalle, sould nor send into

Turckie, for the Turck or for any other that might serve the Turke, or that even they entered into our breast the least intent to aide the Turke against Christendome either directlie or indirecty; being a professed christian prince, as we will answer unto allmightie god: But contrarywise that we have oftentimes employed our Ambassadors and servants (to our no smale charge) to cease the warres betwixt the Turk and sondrie christian princes: whereof we have received publick and large thanks even from the Emperor himself, when our Agent at Constantinople interposed himself for the finishing of the warres betwixt him and the Turke by way of treatie; which, though it tooke no effect at that time, yet did the Emperor acknowledge greate obligation to us for it.

But nowe according to the nature of those princes with whom bruits and reports doe take great impressions, we perceave we have bin taxed likewise for dealing against Duke Charles of Sweden, and for assisting the Kinge of Poland: wherein as you may boldly say that no prince hath better cause to be well affected to that house, than we have: soe in this false report, we would aske noe other Iudge, then Duke Charles himself, who knowes full well, when we sent our Ambassador to the King of Poland, that we were in noe such termes of strict frendshipp, but had geven him commission to expostulate iniuries offered by ty Polonian, and to declare our meaning to dissolve the amitie; if we should be no better used. Ffor an argument therof, none could be better entreated (as the time then stood) by the Duke Charles, then our Ambassador was at the time, when it was suggested, that we should be thus in practice against Sweden. Wherin you may boldly affirme unto him that we doe exceedingly please ourselves to heare of the straight alliance betwene them twoe and doe therof

wish all good continuance. (of this matter you An. 1600. shall be further instructed by a relation under the hand of him whom we sent for that purpose.)

But nowe to come to that which we conceave to be the true cause of this false report: we thincke it growes from some newe frendship towards, which growes by meanes of a match intended betwene the Muscovites daughter, and the Emperor's brother: wherof as we would have you enform yourself as well as you can, so, if you shall finde anie underhand practice, by their Ministers to hindere our merchante quiet entercourse, you shall then plainlie lai before him, that we cannot Imagine, that a prince of his Judgement, who so well assisted the former Kinge, when he was in qualitie of a subiect, with prudent advice and counsell, wherby his state daily flourished, will not nowe aswell consider, that the amitie with England, and the resort of our subiects, must needs be of greater proffitt to him, then ought he can receive from the Emperor's subiects who bring him at second hand those things which they receive from us, so as thereby their sale must needs be the dearer. But if you doe finde that things be farr gone betwene them, you may then fall into this argument, that wise princes may have manie freindes, and therefore you may say, then longer then the Emperor or his shall seke to supplant our subiects we have not any desire to interrupt their frendshipp but wish him as many more freindes as may be good for his estate.

Concerning the matter of peace with Spaine, if they be inquisitive of that, you may say, that true it is, that we have had a longe and bitter warr with him, beegon by himself, by manie uniuert iniuries offered: In all which warres it hath pleased god, soe to blesse us as to geve us many victories over him, without over receaving any losse by him or dishonor:

An. 1600. Nevertheless in respect that we have allwaies avoided to be the authors of these warres, seeking nothing but the due preservation of our honor and estate, with defence of our allies and confederates from uniuert oppressions: Wee haue now bin contented, upon the motion of the French Kinge, first in the life of the olde Kinge of Spaine, and since at the mediation of the Cardinall Andrea of Austria, to be willinge to come to any termes of reconciliation, so as the conditions might be honorable that should be propounded: for which purpose wee haue accordingly sent our commissioners to meete theirs in the Kingdome of France, as a Neutrall place: whereof you may say, all though you can make no Judgment what shalbe the successe, yet you may rather encline in your opinion, to the expectation of a good Issue, then the contrarie.

Minute from her Matie to the Emperor of Moscovie. Septemb. 17. 1601.

Right Highe etc. As those kinde offices which we haue longe since receaved from you during the Raigne of the late Emperor your predecessor (in all things tending to the conservation of mutuall amitie and intercourse,) did geeve us then verie good cause to esteeme ourselves beholding to you, and still to entertaine a minde of requitall when soever occasion should fall out: Soe the reportes which were daitie brought unto us of your great affection towards us, and the princelie ffavours and immunities granted to our subiects since your attaininge the towne (both which the eminencie of soe high an Estate doth shewe with greater note, then could haue bin expressed in an inferior condition) haue wrought in us soe great a desire to make it manifest to you how much wee did both esteeme your person and affect the continuance of your ffrendshipp) as wee made choise of one of our confident servants Sr Richard

Lea or Knight (who since his retorne hath in ample maner described your favorable and princely usage of him for our sake) to deliver the same particularly unto you, and in more lively maner then by any letteres coulde haue been represented. To him (amonge many other speaches concerning our hartie and sincere good will towards you) we did declare: that where we had understood, that meanes was made unto you by divers princes (and especially by some of the house of Austria) for some marriage to be made with some of their housse, we wished that we had bin provided of some one, in all respects meete to be offered to you, for knitting up of soe strait a conjunction, not only bicause such alliance of blood amonge princes in the perfectest union wherein mindes affecting each other can bee Joined: but also bicause wee should be sorie (if we coulde haue otherwise remedied it) that a person soe deare to you (as a childe to a parent) shoulde be planted into a stocke noe better affected to us, wherby some greater part of your love (then we would willingly spare) might be in danger to be transported ellswere hereof we did comand our Embassador to speake unto you, as an argument of the stronge and powrefull motives of our good will daily increasing towards you, wee being persuaded that there mought haue been a convenient marriage betwene the prince your sone and one of the daughters and heires of our Cosen the Earle of Darbie being of our blood royal, and of greater possessions then any subject within our Realme, But havinge nowe to our great grief understood upon Inquirie, that your sonne is not above 13 yeares of age, which is almost 5 yeares under that Ladies age. And perceaving nowe by your kinde letters, that you are pleased to expresse so much of your good will towards us in that behaulf, as you doe suspend

from any further proceeding, and doe insist in earnest maner to heare whether we have any such person as may be fitt to be matched with your sonne or daughter) disclosing therein, besides all former tokens, a greater testimonie of your affection towards us then any other can bee; We have thought it our part by this lettere to lett you knowe howe the case standeth, and to assure you, that if we had any one of our blood (nay of our owne bodie) answerable to your expectation, that wee would thinck ourself both honored and strengthened by such a matrimony not only in regard of yourself, from whom the Princes is descended, but in respect of the great towardnesse which we doe understand to bee in him. Seeing therefore it hath pleased allmightie god (who holdeth the hartes of all Kinges in his hand) soe to dispose our minde, as it could never geve way to those affections which might have been the meanes to raise an Issue of our owne person. (A matter wherof we have no cause for our owne minde to be sorie, but only because we perceave howe infinitely our people woulde have bin comforted to be assured to have bin left to noe others Rule, then suche as shoulde be derived from ourselves, to whom the accompt (in comparison of any other) all subiection and obedience to be freedome and faelicitie wee thinck it also our part (after infinite thankes returned for your princely offer, which is, and shall bee for ever engraven in our hartes) to holde you noe longer in expectation, but according to your request in your lettre, to retorne this our speedie answer, which we wish could present to you (as sensibly as we feele it) the grief we have because the earnest desires in both of us, of such a union, could not take place, And with all to send you our hartie and earnest wisshes, that

whensoever it shall fortune them to be bestowed, it may be with as much contentment to you, and happinesse to themselves as wee could desire to our owne harte, in a matter of such nature and consequence. And though wee will not bee curious to interpose our Judgment, upon any consideration meete for you to have in your childrens matches, knowing your owne wisdom to be so great as it is in all thinges: Yet we cannot forbear to say thus much openly and plainlie, upon confidence only of the constant amitie betwene us, that having respect aswell to your owne comforte, as to our desire to enjoy your Amitie in full perfection, without any maner of alteration: Wee are sorie to thinke that if this shall goe forward it shalbe donne to those whoe doe rather seeke you for their owne particular good and advantage, then for any inward affection or true desire they have to make a solide and lasting freindshipp with you: Of all whose proceedinges, (in thinges of like nature and other) seeing we have had so good experience, Wee cannot forbear to tell you our trewe Judgment of their disposition (from whom in requitall of our reall and sincere proceedinges towards them in times of the greatest neede and perill, and for which wee have extant the testimonie of thankes under their owne hands) wee have for our owne part received no other measure from some of the greatest of them, but continuall practice for encreasing their owne ambition to disturbe the longe continued peace and quietnes of our Estate and Kingdomes, in which god hath soe protected us (notwith standing all their malice) as it hath pleased him to give us in all Incounters, continuall victories by Sea and Land, to whose mightie and blessed power and providence, Wee doe comend You. etc.

(Mus. Brit. bibl. Cotton. Nero B. VIII. p. 51. Plut. IV. D.)

XXIII.

An 1605. Litterae passus a Pseudodemetrio datae. Oliverio Lisit mercatori Anglico e Russia in Angliam proficiscendo et quaedam negotia tractando. MDCV. Mensis Decembris die XXVIII.

Пропускная грамота, данная Лжедмитриемъ Англискому купцу Оливьеру Лизиту для поѣздки изъ Россіи въ Англію съ некоторыми порученіями. Онь 28 Декабря 1605 г.

Nos Serenissimus ac Inuictissimus Monarcha, Demetrius Ioannis Dei gratia Imperator, et Magnus Dux totius Russiae, atque universorum Tartariae Regnorum, aliorumque plurimorum Dominiorum Monarchiae Moschoviticae subiectorum Dominus et REX.

Serenissimis Regibus et Principibus, amicis et vicinis nostris: nec non universis et singulis Regnis ac Dominiis eorum subiectis, praecipue vero liberis urbibus, Acium Praefectis, Vectigalium Curatoribus, viarum publicarum custodibus, Civitatum Consulibus, Scabinis, Praesidibus, ac locumtenentibus, atque in universum omnibus, cujuscunque conditionis, tam dignitates et officia gerentibus, quam Privatis hominibus. Salutem et benevolentiam Nostram, honestus Oliverus Lisit, unus ex Collegio Mercatorum Anglorum, qui a multis annis libere mercaturam per Imperium nostrum exercent, confectis rebus suis missus a Nobis certorum negotiorum causa, in Angliam redit. Quem quamvis tam pro amicitia Nostra communi,

quam pro libertate Mercatorum securum et tutum ubique transitum habiturum confidamus: praesentibus tamen litteris Nostris iuvare necessarium indicavimus. Quibus dictum Lisit universis ad quocunque hae litterae pervenerint, non modo diligenter commendamus et rogamus, ut eum libere, pacate et secure, quacunq; iter facere voluerit, cum curribus, equis, familia ac omni suppellectile ire, transire, commorari, pro commodo suo permittant, omnia humanitatis et hospitalitatis jura illi exhibendo, atque a quavis iniuria, et insolentia, si contigerit, defendendo, verum etiam ut ad Nos redeuntem eodem modo tractent et excipiant maiorem in modum cupimus. Paream hospitalitatem, libertatem, securitatemque Vicinorum et Amicorum Regum ac Principum hominibus, in universis Imperii Nostri Dominiis promittentes. Dat. Moschoviae ex urbe nostra Regnante XXVIII Decembris Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Quinto Imperii vero Nostri Primo. Demetrius Imperator.

(Mus. Brit. Biblioth. Cotton. Vespasian F. III. p. 119. Plut. VI. B.)

XXIV.

Diplome d'Uladislas Sigismond, Prince de Pologne et de Suede, par le quel abandonnant ses droits sur le duché de Moscovie à l'arbitrage de l'Empereur d'Allemagne son oncle, il prend l'engagement, si ledit Duché lui est adjugé, de ne le posséder que pour son plus grand avantage, celui de la Pologne et de la Lithuanie et de toute la Chrétieneté, en employant les forces de tous ces Etats contre les Tartares.

Ad perpetuam rei memoriam. Wladislaus Sigismundus Poloniae et Sveciae Princeps, etc. Significamus pr̄tibus l̄ris nostris. Quod cum superioribus annis extinctis vetustae Styrpis Principum Moschouiae Ducibus, Proceres omnesque Status et ordines amplissimarum illarum provinciarum, quae Moschouiae nomine continentur, studia voluntatesque suas erga nos spontè flexerint nosque non modo sibi dare Principem à Sacra Regia Poloniae Sueciaeque Mtte Dño Parente nostro colendissimo ultrò per solennes Oratores poposcerint, verum etiam universi et singuli Sacramento fidei et subiectionis nobis sese obstrinxerint, atque eo modo in jus potestatemque nostram concesserint, in eam quidem spem eo tempore veniebamus, orientia Principatus nostri auspicia Reipub. universae Christianae, ac in primis huic inclyto Regno in quo nati sumus fore salutaria eaque Divinae Mtis nutu aucta et propagata iri. Verum enimvero ut res humanae diu stabiles esse non possunt, sive id mobilitate ingenii gentis iam nobis subiectae sive fraude quorundam privatorum sibi suisque Principatum adstruentium, sive occulta Divinae voluntatis dispositione acciderit, evenit mox ut turbatis isthic rebus paucorumque nefario conatu bello excitato, Mi-

Hist. R. Mon. T. II.

Грамота Королевича Владислава Польскаго и Шведскаго, кою оиъ предавая права свои на Царство Московское на судъ дядь своему Римскому Императору, обязуется, въ случаѣ присужденія ему сего царства, обладать онымъ для собственныхъ оного выгодъ, для выгодъ Польши, Литвы и всего Христианства, употребляя силы всехъ своихъ земель противъ Ташаръ.

Michael, Theodori Metropolitae Rostoviensis, filius, homo privatus, eademque qua ceteri fide nobis obstrictus, Ducatum Moschouiae invaserit, et Moschos plerosque invites, et nullis nisi vetusto Ducum sanguine ortis Principibus parere asuetos, mutare fidem coegerit, praesidarios Sac. Reg. Mtis qui nostro nomine tam Metropoli ipsi, quam reliquis arcibus praecerant, oppresserit, exercitus denique ad fines Regni et Mag. Duc. Lithuaniae admovebit, Smolenskum obsidione cinxerit, et bello nefario ditio- nes Regni et Mag. Duc. Lithuaniae appetierit, varia consilia in publicis Regni comitiis proposita susceptaque fuerunt, qua ratione hosti huic obsistendum foret. Ac demum ita postremo visum erat, amplissimi Regni Mag. Duc. Lithuaniae Ordinibus, ut cum Moschi ipsi Sac. Cesaream Mttem Dñum et avunculum nostrum observantissimum pacis constituenda arbitrum poscere viderentur, atque ejus rei causa ad fines mutuarum ditionum Commissarios cum plena potestate se mittere velle ostenderent, ipsi quoque eam pacis componendae oblatam occasionem ne praetermitterent. Quae res et si iuri nostro dataeque à Moschis nobis fidei parum consentanea videretur, nos tamen ne nostra causa optatum pacis eventum moraremur, to-

An. 1617. tum id potestati et arbitrio Sac. Reg. Mti permiseramus. Venit summa cum potestate Caes. Mti Legatus lecti ex Senatu Equestrique Ordine Commissarii, dies locusque designatus instituendis tractatibus, Moschouitici denique Commissarii variis prius excusationibus vel potius imposturis usi, et tempore agendi extracto, serius quam constitutum erat comparuerunt, sed ea ut mox docuit eventus fide et non nisi ludibrii ac rerum novi istius Principatus invasionis stabiliendarum causa, eam pacis tractationem poposcisse viderentur. Quare cum rebus infectis exacerbatis etiam magis animis is conventus Commissariorum solutus esset ac indictis praesentibus Regni comitiis negotium hoc Moschouiticum impendentiaque *inde pericula* et subiectione spontanea Moschorum quaesitum isthic legitime ius nostrum ab Ordinibus Regni et Mag. Duc. Lithuaniae universis expendere, ea ratio inita est non modo belli istius finiendi, sed et iuris nostri, si Deo in cuius manibus sunt omnia iura Regnorum ita visum fuerit, asserendi ut nos ipsi in persona nostra cum commissariis ex Senatu et equestri ordine lectis bellique Ducibus et exercitu Reipub. pecunia ex scitis et concessis in iisdem comitiis tributis collecta, auctorato eò nos conferemus. Quodquidem nos facturos libenter recepimus, ad dignitatem *nominis et generis nostri* pertinentia, si vel vitae nostrae periculo communis salutem patriae representaverimus. Cum autem propositum nobis sit ac res ipsa exposcat, una eademque occasione et Regni fines pacare, et ius nostrum vindicare, illud in primis curae nobis fore pollicimur, ne Regnum et Mag. Duc. Lithuaniae belli diuturni sumptibus nisi iis qui in proutibus Regni comitiis decreti sunt gravemus, quare nihil nisi ex consilio et voluntate eorundem nobis publica autoritate adiunctorum commissariorum nos suscepturos et gessuros promittimus, atque ita consilia nostra et spem si

quae melioris fortunae affulserit moderaturos, ne Rempub. nostra causa in discrimen adducamus. Profitemur praeterea, quicquid utilitatis et dignitatis personae nostrae ex ea expeditione accesserit id totum Sac. Reg. Mti ac Reipub. nos acceptum laturos, ac tanti beneficii memoriam grati animi testificatione, una cum posteritate nostra declaraturos, praecipue vero fide bona ac verbo nostro pollicemur, spondemus et cavemus, nos infra scriptas condiciones, si Divino nutu solium Moschovitici Principatus consecuti fuerimus, expleturos. Inprimis foedus perpetuum inter Regnum Poloniae Mag. Duc. Lithuaniae, et Principatus Moschoniae, ditionesque universas indissolubili vinculo stabilietur societatem et auxilia contra communes hostes, ac praecipue Christiani nominis inimicos, Turcas et Tartaros constituemus ac totum Moschovitici Ducatum ad tam priam et salutem coniunctionem autoritate nostra adducemus, ita ut deinceps inter duos istos populos, fraternus et syncerus amor vigeat, ac pari unanimique consensu et consilio, omnia quae ad salutem utriusque Reipub. finium propagationem hostium expugnationem pertinuerint, pacis bellique tempore peragantur, ut aequae amici ac inimici cognoscant, ambos istos populos communis salutis causa in unam eandemque societatem conspirasse. Commercia item libera, qualia inter foederatas gentes amicosque, populos observari solent, hominibus Regni Poloniae Magque Duc. Lithuaniae subiectis, permittemus ac ut ea ex utilitate Reipub. huius tractari instituique possint efficiemus. Avulsa a Regno et Mag. Duc. Lithuaniae restituemus praesertim Arcem Smolenscensem, non modo non repetemus, sed etiam totum eum Ducatum prout antiquitus suis limitibus continetur Regno et Mag. Duc. Lithuaniae adscribemus. Arces praeterea, ditiones, seu territoria, ex Ducatu Seueriensi Bransk, Starodub, Czer-

nieiow, Poczepon, Novogrodek, Putiwl, Rylsk et Kursko, itemque arces ad Polocensem ditionem pertinentes Newel et Sebiez, denique integram ditionem territorii Wielizen', quemadmodum pactis cum Divo Stephano Rege initis praescriptum est, itidem Regno et Magno Ducatui Lithuaniae reddemus; Iuri etiam si quod Moschouiae Duces in Liuoniam et Aestoniam se habere pratendunt renunciabimus. Denique ea omnia et singula, nos coram supra scriptis commissariis iuramento corporali ratificaturos, et ad explendam prilem sponsonem nřam, bona fide sincere nos obligaturos, datamque fidem et promissa omnia praestituros sancte

pollicemur. Cuius rei causa praesens diploma, An. 1617. tanquam obsidem fidei et sponsonis nostrae. Sac. Reg. Mti ac Reipub. relinquimus, atque ita inter nos convenisse, actumque et constitutum esse, nosque sponte et liberè supra scriptas condiciones in nos suscepisse fatemur et omni meliori modo et forma recognoscimus. In quorum omnium fidem praesentes manu nostra subscriptas Sigillo nostro communiri mandavimus Datis Varsaviae die IV mensis Aprilis. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo Septimo.

Vladislaus Sigismundus.

XXV.

Extraits des dépêches de M. de Cesy Ambassadeur pour Sa M. Louis XIII en Levant depuis 1620 jusqu'à 1627.

Выписки изъ депешей Французскаго посланника въ Ан. 1620. Консультантшинополж Г. де Сеся, къ Королю Людовику XIII съ 1620-го по 1627 г.

(Du 7. Janvier 1620. Au Roi.) Le Général de la mer a esté fait premier visir non obstant l'opposition de tous les grands et contre les voeux d'un chacun qui sembloient estre portez à desirer la conservation de celuy qui est aujourdhuy privé de charge, quoique beau-frère du Grand-Seigr; mais ici la proximité est peu considerée. Depuis cette mutation il semble que les choses de cette cour prennent une autre face, car nous ne voions que mouvemens

de guerre, et à mesure que croist l'autorité de ce nouveau visir nous aprenons que ses opinions sont suivies contre celles de tous le Bachas, sur quoi je dirai à V. M. que depuis peu de jours il s'est tenu plusieurs conseils en la présence du G^d Seigr pour remedier aux courses des Kozagues. Les principaux vizirs comme gens bien sages se portoient à des tempéraments pour ne rien altérer avec les Polonois, mais le Grand-Vizir a fait resoudre son mai-

An. 1620. stre à prendre les armes et l'a tellement animé qu'il veut luy-mesme commander son armée, à quoy tous les Vizirs et Bachas du Conseil voulant opposer quelques raisons pour l'en divertir, il prit un baston et les chassa tous de sa présence. assez peu courtoisement.

Du 13 Mars 1620. Au Roi. Les Polonois ont fait quelque espèce d'accommodement avec les Tartars par l'entremise de Gaspar Gratiani, maintenant Prince de Moldavie. Je ne sais encore à quelle condition sinon de faire cesser les courses des Cosaques lesquels ordinairement descendent par le Boristhène dans la mer Noire et viennent à la guerre fort près d'ici; pour à quoi remedier à l'advenir le Grand Seig^r a envoyé depuis deux jours un Bacha pour bastir deux forts à l'embouchure de ce fleuve et tenir par ce moyen le passage en subiettion.

Du 9. Aoust. 1620. Au Roi. Les Cosaques sont à toute heure près d'ici sur la mer Noire, où ils font des prises incroyables veu leur foiblesse, et sont en telle réputation, qu'il faut des coups de baston pour faire resoudre les soldats turcs à aller à la guerre contre eux sur quelques galères que le Grand-Seig^r y envoie avec grande peine. L'Ambassadeur de Pologne s'est sauvé d'une maison où il estoit gardé comme prisonnier. Si son maistre vouloit ou pouvoit faire cesser les courses de Cosaques, je n'estime pas que ces gens cy rompissent la paix.

Du 25 Aoust 1620. Au Roi. Il semble que le Grand Seig^r tesmoigne desirer la guerre en Pologne, plus qu'il ne faisait auparavant, car estant aujourdhuy à la Mosquée de Sultan Soliman, et voyant sa sepulture sur laquelle paroist un Tulbent avec trois masses de Héron, demanda pourquoi ses prédécesseurs portoient ces panaches; à quoi on respondit qu'ils n'en mettoient jamais qu'après avoir fait quelques conquestes pour accroistre l'estendue de leur

Empire. Ce qu' ayant escouté sérieusement il arracha ce qu'il avoit sur sa teste et protesta qu'il n'en porteroit de sa vie qu' après avoir éprouvé le hazard de quelque bataille contre ses ennemis, et sur l'heure commanda qu'on dis osast toutes choses pour s'acheminer dans un mois à Andrinople avec intention d'y passer son hyver; de quoi le Hogia voulant le détourner le Grand Seig^r le chassa de son présence avec colère etc. Le Grand Seig^r a receu lettres du Roy de Tartarie par lesquelles il fait entendre à Sa Haultesse comme par son commandement il estoit entré avec m/60 chevaux dans la Pologne où il a trouvé telle resistance qu'il a esté contraint de se retirer avec très-grande perte. Cependant les Cosaques avec 150 barques ravagent toute la mer Noire ayant pillé et entièrement bruslé Varne où il n'y avait pas moins de quinze ou seize mille âmes.

Du 27 Décembre 1620. Au Roi. L'on se prépare pour la guerre de Pologne, à quoi force gens s'opposent sans effet, personne n'ayant la hardiesse d'entamer ce discours à Sa Haultesse qui continue tousjours ce dessein avec opiniatreté, estant continuellement à cheval parmi ses muets et ses nains qu' il renuerse à coups de dard, l'un l'appellant Roy de Perse, l'autre Roy de Pologne, qui Roy d'Espagne et ainsi il va persuadant que tels Princes sont aussi aisez à battre et faciles à subjuguier; tant il est bien informé à dixhuit ans.

Du 13 Janvier 1721. Au Roi. Les gens de la loy très-puisants en ce pays ont toujours intention de destourner le G^d Seig^r d'aller à la guerre et de lui donner conseil qu'il envoie un général d'armée attaquer les Polonois; mais jusques ici il ne se trouve personne qui ose prendre la commission de lui en parler, ayant juré d'oster la teste au premier qui entamera ce discours, de sorte qu'il n'y a aucune appa-

rence qu'il change sa resolution de partir en Avril. Et les dangereux langages de ses subiets qui l'en pourroient divertir ne vont pas jusques à luy, bien qu'ils soient directement contre sa personne en faveur de son frère ou de son oncle en cas que la guerre eust quelque mauvais succez.

Du 26 Fevrier 1621. Au Roy. Le Grand Seig^r est si resolu de s'acheminer ce mois d'Avril avec son armée contre les Polonois qu'il a dit dans un conseil depuis peu à ses ministres qui sembloient l'en vouloir détourner, que quand le Roy de Perse seroit à dix journées de Constantinople il ne changeroit pas sa résolution, et cela sur quelques bruits qui avoient couru que le dit Roy avoit fait faire des courses dans la Georgie et que ces peuples envoient des Ambassadeurs à cette Porte pour demander secours et il dit qu'il y a plus à gagner faisant la guerre aux Polonois qu'à perdre du costé de la Perse. Le jour que ce conseil fut tenu on tira du Serail un millier d'or en cequins avec commandement aux Janissaires, Spahis et autres de la milice de se tenir prests dans 40 jours pour aller à Andrinople attendre toute l'armée et donner l'herbe aux chevaux selon leur coustume.

Du XXIII. Mars 1621. Au Roy. Ext. Depuis huit jours ce Seig^r Polonois nommés Koresqui a esté amené prisonnier de guerre dans la tour d'où il se sauva il y a quelques années, n'ayant esté jusques à présent interrogé. Le Grand Seig^r continue toujours sa résolution d'aller contre les Polonois ce mois d'Avril et les ministres remonstrants à Sa Haultesse beaucoup de choses pour l'en empêcher mettant en avant que les Cosaques descendant par la mer Noire pourroient estre favorisez des chrestiens qui sont ici et faire beaucoup de mal en son absence, sa ditte Haultesse respondit qu'il les falloit tous tuer avant que partir; sur quoi les

ditz Ministres repliquèrent ce que seroit s'attirer l'inimitié de plusieurs Princes Chretiens capables de ruiner son Empire. Cette raison qui a esté autrefois alléguée à ses prédécesseurs en mesme rencontre lui fit quitter cette proposition et sortit du conseil tout irrité.

Du XXI Avril 1621. Au Roy. Ext. Depuis huit jours les Ministres de cette Porte ont resolu d'enuoyer 40 galères avec le Capit. Bascha à la mer Noire, dont ce bon homme a pensé mourir de regret n'estant ce voiage digne de lui, mais il ne s'en est pu garantir quoiqu'il ait comme menacé le Grand Vizir et ceux qui lui ont fait donner cette commission. L'on tient qu'un Eunuque noir qui est aujourdhuy Cadillescher gouverne maintenant tout cet Empire, le Vizir n'estant pas capable de la charge qu'il exerce. Je viens d'apprendre que par l'entremise de l'Ambassadeur d'Hollande et de Cyrille Patriarche de C. P. tenu pour calviniste, le Gd. Vizir envoie un evesque grec et un gentilhomme en Moscouie pour empêcher que les Moscouites n'assistent les Polonois et ont ordre de proposer quelque alliance avec cette porte. Il ne fut jamais une telle crainte que celle que je remarque dans C. P. force gens estant préparez pour s'en aller hors d'icy quand le Grand seigneur sera parti, et croient que les Cosaques viendront tout saccager. Mais ils ne laissent avec cela d'estre plus orgueilleux que gens du monde, l'ignorance les empêchant de se connoistre eux-mêmes.

Du 5 May 1621. Au Roy. Ext. La cheute et la blessure du Grand Seig^r n'ont pas empêché qu'il n'ait précipité son partiment contre l'avis de toute la Porte. Il partit donc de cette ville le 29 d'Avril avec l'apparat ord^{re} qui est beaucoup moindre que l'on ne croit au loing, non seulement pour ce qui est de ce pompeux équipage que l'on publie tant, dont on peut appeller comme d'abus, mais encore, Sire, pour le

An. 1621. nombre de ceux qui parurent en cette sortie ; car bien que l'on eut vû joint sur peine de la vie que toute personne à la paye du Grand Seig^r eust à s'y trouver en armes, on n'a pas compté dix mille hommes tant Chaoux que Spahis et Janissaires les plus mesquinement armez et montez que l'on scauroit s'imaginer ; parmi ce nombre se voioit quantité de gens de pied qui portoient de grandes espées de bois et des machines ridicules, lesquelles ont beaucoup plus d'une mommerie ou d'une feste de village que d'un appareil de guerre. Avec cette compagnie Sa Hauttesse alla descendre hors la porte d'Andrinople dans ses pavillons d'où il n'a point sorti que pour se promener par le camp.

Du 3 Juin 1621. Au Roy. Ext. C'est chose incroyable, Sire, d'entendre le déplaisir que tous ceux de l'armée tesmoignent de cette guerre que le Grand Seig^r a entreprise contre leur volonté, la plus grande partie des Turcs estant si charmez des plaisirs et voluptéz de leurs maisons qu'ils ont fait offrir à Sa Hauttesse tous les frais à quoi peuvent monter les preparatifs de cette guerre et de payer sur la mer noire ce que les Cosaques ont ruiné, moiennant que la paix se fist avec les Polonois. Telles offres font remarquer parmi eux ou grande foiblesse ou grande lascheté. L'on ne trouve point que la milice et les sujets de Mehemet second ayent fait de pareilles propositions et certainement les Turcs sont bien dissemblables de ce qu'ils estoient autrefois.

Du 17 Juin 1621. Au Roy. L'effroi a esté si grand en cette ville qu'il ne se peut dire. Seize barques de Cosaques estant venues ces iours passez jusqu'à la colonne de Pompée proche de l'embouchure du canal de la mer noire prendre des Caramussols, brusler et saccager des villages dont l'espouvante fut telle que force personnes de Pera et Cassombacha vers l'arsenal saunoient desia leurs meubles en C. P^{le} sur quoi

le Caimacan et le Bostangi Basi se trouvèrent bien empechez, le Grand Seig^r et son conseil ayant laissé si peu d'ordre pour la garde de cette ville, que sans trois galères qui estoient icy il n'y avoit pas de quoi pouvoir ennoier deffendre l'embouchure du dit canal, bien que iour et nuit le Caimacan et le Bostangi fissent toute diligence pour armer quelques frégates, prenant des hommes par les rues qui n'avoient jamais creu aller à la guerre, et quant aux armes elles se prenoient des vaisseaux chrestiens qui estoient dans le port, ces gens cy n'ayant pas un mousquet de reserve. Enfin après deux iours de confusion ces trois galères et quarante que barques et frégates sortirent pour chercher les Cosaques hors l'embouchure, où les ayant trouvez qu'ils pillioient un village, ils n'osèrent jamais approcher ni combattre les seize barques, dont la moitié des hommes estoient encore à terre ; et à la faueur de la nuit, les trois galères et le reste de la recrene rentrèrent bien avant dans l'embouchure sous les châteaux que l'on appelle icy les Tours de la mer noire, à la honte du Bacha qui en avoit la charge. Le Caimacan et le Bostangi ont escrit au Grand seig^r cette lascheté pour le faire chastier.

Du 1 Juillet 1621. Ce Fazli Bacha qui fuit deuant les Cosaques ayant présenté l'orage qui pourroit tomber sur sa teste, a enuoïé un homme au camp accompagné de vingt mille sequins, sauoir : quinze mille pour le Grand Seig^r et cinq pour le premier Visir avec ses affaires se sont failtes suiuant les honorables coustumes de cette porte où l'avidité que ce Seig^r montre à l'argent cause plus de désordre qu'il n'y eut jamais et partout cet empire. Le Grand Seig^r est parti d'Andrinople le 20 de Juin pour arriver au Danube dans 20 jours selon son projet se dit qu'il veut assiéger Cameniéka dans la Podolie.

Du 3 Aoust 1621. Au Roy. Depuis que le Grand Seig^r est arrivé au Danube je n'ai point eu de lettres et personne n'en reçoit ici pour l'expresse deffense qui a esté faite au camp d'escrire à C. P^{le} et bien que par raison le Caïmacan et Bostangi Bassi deussent estre advertis, c'est chose quasi incroyable de les voir ignorer ce qui se fait à l'armée, d'où ils n'ont que fort rarement des lettres. Ils tiennent que le Grand Seigneur séjournera au Danube tandis que le Ramazan durera, qui est leur caresme lequel ne finit qu'au 20 d'Aoust, de sorte qu'ils n'auront que plus de deux mois à faire la guerre, estant très-difficile de retenir la milice en corps d'armée après la St. Martin.

Du 18 Aoust 1621. Au Roy. Ext. Le Bostangi a deffendu sur la peine de la vie à tous les mariniers de passer aucun chrestien en C. P^{le} depuis qu'il est midy. Quant aux nouvelles de l'armée il est venu deux galères du Danube qui nous ont appris comme le Grand Seig^r estoit passé et qu'il s'achemenoit par la Valachie. Nous apprenons aussi que le Bascha de la mer ayant enuoié quelques vingt galères en cours sur la mer noire qu'elles ont pris quelques 16 ou 17 barques de Kosaques, qui se sont tellement deffendus que les Turcs y ont autant perdu que gagné. Ceux qui restèrent du combat furent présentés par le Bassa de la mer au Grand Seig^r qui les fit tous mourir et vouloit lui mesme leur couper la teste si le Hodgia ne l'en eust detourné; mais il ne l'empescha pas d'en tirer quelques uns à coups de flèches de sa main, les autres furent écrasés sous les éléfans, autres tirez par quatre galières et le reste enterrez tous vifs; qui fait juger que ce Seig^r n'épargnera pas les chrestiens qui tomberont entre ses mains.

Du 1 Septembre 1621. Au Roy. Deux galères qui viennent aux munitions ont apporté le Moufsty lequel a pris congé du Grand-Seig^r, con-

trefaisant le malade et disant qu'il vouloit venir ici pour mourir entre les bras d'un certain Mamout Afendy duquel j'ai autrefois escrit à V. M^{te} Sa Haultesse et tous les Turcs le tenants pour un saint; mais j'ai appris qu'il n'estoit point malade et qu'il estoit parti de l'armée crainte que le Grand Seigneur ne decouvrit un stratagème que lui et quelques grands avoient mis en avant pour le disposer à quelque paix ou du moins le faire demurer avec cent mille hommes au Danube, et enuoier son armée esprouver le hazard d'une bataille contre les Polonais, pour à quoi paruenir ils avoient concerté avec un Santon estimé aussy pour un très-saint personnage parmi eux, et firent qu'un iour le Grand Seig^r sortant de la prière ce docteur s'approcha de lui et supplia que pour chose importante il lui pust parler en secret; ce qu'ayant obtenu il lui dit que la nuit Mahomet s'estoit apparu à lui en forme d'un soleil et qu'il lui avoit donné charge d'advertir Sa Haultesse qu'il courroit fortune de perdre son empire s'il passoit plus auant que le Danube, et que pour ce voiage son espée ne pouvoit couper ni nuire à personne; sur quoi le Grand Seig^r appella son Seliectar qui porte son espée et lui dit qu'il fist mettre cet homme à genoux et qu'il essayast sur son col s'il estoit vrai que son espée ne peust couper; Ce qui fust aussitost exécuté qu'ordonné et fait deux pièces du Santon, ce qu'ayant veu le Moufsti il s'alla mettre au lit et fit supplier le Grand Seig^r que pour son extrême indisposition il pust venir à C. P^{le} pour finir sa vie auprès de celuy que j'ai dit cy dessus. J'ai appris qu'en arriuant ici il alla descendre chez son saint où il enuoia quérir ses enfans et joua la comédie toute entière laissant de grands biens aux mosquées et aux parens dudit Santon, et après avoir demeuré 24 heures chez lui a Scutari il passa à C. P^{le} où l'on tient qu'il fait bonne chère à huys clos, les prières du Santon

An. 1621. ayants pour cette fois détourné le ciseau de la Parque.

Du XV Septembre 1621. Au Roy. Ext. Il est venu advis de l'armée qui nous apprennent comme le Grand Seig^r continuoit à vouloir entrer dans la Pologne, ce qu'il eust desia fait n'estoit la difficulté qu'il a trouvé à passer la rivière Niester, et n'ayant pas un pont assez tost à son gré, il s'en est pris au Prince de Moldavie Alexandre Vaivode à qui il a fait trancher la teste et à quelques uns des plus qualifiez du pays. Nous attendons de sçavoir ce qui se fera à ce passage. On m'escript de l'armée que s'estant trouvé un espion du Roy de Pologne, et ayant esté mené au Grand-Seigneur il lui fit donner de l'argent et un cheval et après lui avoir montré son camp lui commanda de dire au Roy som maistre que dans peu de temps il l'iroit trouver avec bonne compagnie. Véritablement, Sire, son armée est grande, estant composée de plus de quatre cent mille hommes, mais il n'y a pas cent cinquante mille combattans, ainsi qu'on mescrit, et lorsque Sa Haultesse au passage du Danube en un lieu nommé Chacchy fit le présent ordinaire à sa milice, il ne se trouva que dix-huict mille Jannisaires, mais la multitude de sa caualerie est inombrable.

Du 27 Octobre 1621. Au Roy. Ext. Ceux qui m'escriuent me mandent qu'il n'y a parmi les Turcs un seul homme capable de conduire ne commander leur armée et que tout se fait avec desordre et confusion. Les fanges sont telles qu'on ne peut s'en tirer de sorte que l'incommodité qu'ils ont à camper en fait autant mourir que les coups; on fait estat de cent cinquante mille hommes de morts d'une façon ou d'autre. La cherté y est grande pour le biscuit et pour l'orge des chevaux, car ce qu'on appelle en France le bichet leur couste six escus et le bichet un escu la livre. L'aduis què estoit venu ici et que

j'avois mandé à V. M. qu'on eust fait mourir Alexandre Prince de Moldavie ne s'est pas trouvé véritable; j'ai sçu depuis qu'estant entre les mains de l'exécuteur il se fit Turc et que sa Principauté fut donnée à Estienne Vaivode qui l'avoit esté autresfois

Du X. Nov. 1621. Au Roy. Ext. Il y a 15 jours que je fis sçavoir à V. M. ce qui s'estoit passé en l'armée du G^d Seig^r depuis son partement du Danube qui fut au..... d'Aoust jusques au 10 de Septembre que Sa Haultesse battoit Cottin et les retranchemens que les Polonois avoient faits pour deffendre le passage de la riuière Niester qui sépare la Moldavie des Etats du Roy de Pologne. Maintenant je luy dirai comme ces jours derniers il est venu un homme du Bostangi Bassi qui dit avoir laissé ce Seig^r sur son retour avec toute son armée. On tient que Sa Haultesse n'ayant pu entrer dans la Pologne tant pour les résistances qu'il a trouvées au passage du Niester que pour l'incommodité du mauvais et des vivres a esté conseillé d'entrer en quelque traité de paix par l'entremise de ses propres sujets dont le principal médiateur se nomme Radulo Vaivode de Valachie. Les conditions ne se publient point encore et se dit que le G. Seig^r sera bientôt à Andrinople ou ici pour recevoir les Ambassadeurs de Pologne qui viendront à sa Porte.

Du 24 Nov. 1621. Au Roy. Le retour du Grandseig^r nous a esté confirmé par l'arrivée du Bacha de la mer qui n'estoit parti du pont du Danube qu'après avoir veu repasser Sa Haultesse et toute son armée. J'ai appris que depuis le 10 Septembre jusqu'à la St. Michel, qui estoit le 29, il n'avoit pas esté possible aux Turcs de déloger les Polonois de leurs retranchemens, et qu'après y avoir perdu une incroyable quantité de gens ce Seig^r fut contraint de venir à un traité de paix comme iai desia escrit à V. M. Mais avant de s'y résoudre il re-

ceut plusieurs fois le déplaisir de veoir sa milice et surtout les janissaires lui refuser d'aller contre les Polonois et lui reprocher tout hault son avarice et qu'il les avoit esté battre l'river passé jusques dans leurs chambres pour gratifier son Bostangi Bachi et ses Azamoglans qui estoient demeurez gouverneurs de C. P^{le} à leur préjudice. Sur quoi le Grand Seig^r respondit qu'il estoit aveugle en ce temps-là, et qu'il s'en repentoit. Cet excuse et autres paroles de flatterie ne purent echauffer les courages de ces gens. Ce que voyant il commanda aux Visirs et Bachas de s'assembler en sa présence pour voir les moyens qu'il y auroit de prendre les retranchemens. Mais au lieu d'un conseil de guerre ce ne fut qu'une espèce de mercuriale ou chacun reprochait à son compagnon ce qu'il avoit fait de plus lasche et digne de chastiment. Le Visir fit casser le Janissaire Aga pour s'estre allé cacher dans un bois ayant ordre de mener ses Janissaires au combat. Le Kislar Aga fut attaqué par le mesme Vizir et accusé d'avoir vendu dix mille Timars, ce qui auroit causé le mécontentement de toute la milice. Après que Sa Haultesse eust veu cette farce il se retira en colère sans espérance de pouvoir rien faire autre chose que la paix dont les propositions furent écoutées fauorablement de part et d'autre, les Polonois ayant envoyé un Ambassadeur au Grand Seig^r conduit par Radulo Vaivode, tandis qu'en mesme temps un chaoux passoit vers eux. De sorte que ce Seig^r ne revient pas si triomphant qu'il s'estoit promis, le sucez de son voyage n'ayant pas répondu aux menaces qu'une si grande armée sembloit faire non seulement à la Pologne, mais à toute la chretienité. On m'a asseuré qu'en repassant le Danube il ne s'est trouvé qu'un peu plus de la moitié de ses gens à la reveue qui en fut faite le 26 Oct. etc. Le 29 Oct. le G^d Seig^r s'achemina pour venir à Andrinople ayant à sa suite

Hist. R. Mon. T. II.

l'Ambassad^r de Pologne. Le Bacha de la mer An. 1621. m'a dit que les Polonois rendoient Cottin aux Turcs comme place de Moldavie; que le Roi de Pologne empescheroit les courses des Cosaques sur la mer noire, et que le Grand Seig^r feroit aussi cesser les incursions des Tartares suivant les antiens traittez.

Du 8 Decemb. 1621. Au Roy. Le Grand Seig^r est résolu de demeurer à Andrinople jusques à tant que les Ambassadeurs de Pologne lui viennent apporter certains présents qu'il attend avant que de signer la paix et pretend par auance certaine somme d'argent qu'on lui doit donner chaque année pour laisser aux Polonois la jouissance de quelques lacs près de la mer noire qui estoient en contestation entre eux. Quoique la conclusion de la paix ne soit pas encore ajustée, toutesfois Sa Haultesse n'a pas laissée de licencier presque toute sa milice qui s'en retourne très-mal contente. Et ce mécontentement est général, le Visir et les Bachas se plaignants du Grand Seig^r et lui de tous tant qu'ils sont etc. (le reste sans importance.)

Du VI Mars 1622. Au Roy. Ext. Ces gens sont encore en doutte de la paix avec les Polonois, leurs Ambassadeurs estant grandement longs à venir à leur gré. Ce qui les console est que les Moscouites ont envoyé un homme ici ces iours passez avec assurance de se déclarer en faveur de l'Ottoman contre les Polonois si les choses ne s'accomodent.

Du 1 May 1622. Au Roy. Ext. Le Grand Vizir a esté plus occupé qu'il ne désiroit, les Roux et Cosaques estant venus près d'ici dans la mer noire prendre quelques vaisseaux dont le Grand Seig^r entra en telle colère qu'il le menacea de lui trancher la teste et au Grand Tresorier qu'ils appellent Teftedar, si le lendemain ils ne faisoient partir les galères pour aller à la mer noire. J'envoie à V. M^{re} la copie d'une lettre qu'un chaoux apporta ces iours passez au

An. 1622. Grand Vizir de la part du Roy de Pologne ; jamais lettre ne fut mieux receue pour le desir qu'ils ont ici d'auoir la paix avec les Polonois.

Du XV May 1622. Au Roy. La résolution que le Grand Seig^r a pris de passer en Asie est tellement ferme que rien ne l'en a pu diuertir jusques à présent, bien que depuis ma d^{re} despesche du I jour de May plusieurs personnes se soient hazardées de luy dire ou escrire des raisons qui le doivent arrêter. Le Grand Vizir, le Moufty, le Hodgia et le Kislara lui présentèrent une requeste par écrit qu'ils appellent ici un *Ars* pour lui faire entendre que tous les gens de la loy et la milice la supplioient encore une fois de considérer ce qui lui avoit esté remonstré par eux ces iours passez, et aussi que la paix n'estant pas faite avec les Polonois il seroit bon d'attendre l'Ambassadeur qui est sur les frontières afin d'estre asseurez du costé de la mer noire qui est si voisine de C. P^{le} que le peuple est toujours en alarme prest à se mutiner au premier bruit qui vient de ce costé là. Sa Haultesse après avoir dit quelques iniures contre ceux de la loy lui respondit que quand le Roy de Pologne seroit aux portes de C. P^{le} avec un armée, et que les Cosaques auroient pris Galata qu'il ne retarderoit pas d'un iour le voyage qu'il a entrepris. Ce langage a bien faché toutes sortes de gens à cette Porte et a esté cause que deux Santons lui ont escrit que son partement contre le gré de son conseil et de ses subiets lui pourroit bien faire perdre sa couronne, et qu'en son absence on mettroit son oncle ou son frère en sa place lequel se trouve aagé de douze ou treize ans. On tient pour certain qu'après avoir fait lire cette lettre il resolut de faire mourir ce jeune prince, mais sa mère qui est très-habile femme que le Grand Seig^r aime autant que si c'estoit la sienne propre fit destourner pour un jour ou deux le Prince par le moien des femmes et du Kislar

Aga, sur quoi le Grand Seig^r a resolu de mener son oncle et son frère avec lui etc. (le reste sans importance).

Du 20 de May 1622. Au Roy. Nous attendions de jour à autre que le Grand Seig^r changeast la résolution qu'il avoit prise de passer en Asie et que les remonstrances et menaces trop licencieuses de ses subiets le rendissent capable des raisons qui l'en devoient destourner, mais les Janissaires et Spahis voyants que l'opiniastreté de ce Prince ne pouvoit estre vaincue d'aucun conseil ni des grands ni des gens de la loy ont eu recours à des remèdes si violents et si furieux qu'il ne s'est veu ni raconté rien de pareil depuis que les Ottomans possèdent cet empire. V. M. entendra donc s'il lui plaist que ce Seigneur continuant son dessein faisoit passer à Scudaret de l'autre costé du canal une incroyable quantité de meubles précieux et de richesses dont chacun murmuroit, ayant appris que Sa Haultesse vouloit emporter les Tresors de ses pères faisant fondre en masse tout ce qui estoit d'or et d'argent non monoié dans son serrail, et bien que les denombremens des pierreries qui s'y trouvèrent semble avoir quelque chose de fabuleux, si dirai-je à V. M^{te} qu'il y en avoit quarante quaiesses, dans lesquelles il faut comprendre les harnais des chevaux couverts de pierreries. La milice voyant que Sa Haultesse ne vouloit rien laisser ici se resolut le lendemain des festes de la Pentecoste de tirer du Moufty un Fetfa qui est un point de loy et de conscience par lequel estoit dit qu'un Empereur ne pouvoit aller à la Mecque sans laisser son empire en proie au premier conquérant et ayant fait présenter cet escrit au Sultan il le leut et déchira de colere disant que rien ne le pourra empescher de partir. Cela irrita grandement la milice et la fit assembler tumultuairement tout le long du jour; mais ce qui la porta à la fureur fut un

aduis qu'ils eurent d'une lettre que le Grand Seig^r escrivoit au Bacha de Caire laquelle ils surprirent comme on l'alloit porter à un capitaine de galères, la substance estoit qu'après avoir reconnu que ses esclaves tant de la milice qu'autres ne l'aimoient point il s'estoit résolu d'emporter tous ses trésors et d'aller tenir le siège de son Empire au Caire, et créer une nouvelle milice capable de mettre celle-ci à la raison. Cette lettre estant lue cette canaille commença son jeu sur la maison du Hodgia qu'ils ruinèrent entièrement et l'y pensoient trouver, de là ils furent chez le Grand Visir ou n'ayant rencontré ce qu'ils cherchoient ils furent prendre le Mousty par force et le menèrent devant le Serrail ou ils vouloient entrer pour demander au Grand Seig^r les testes de dix ou douze personnes qui ruinoient cet Empire. Sa Hautesse sachant cette nouvelle fit venir incontinent par les portes de derrière de son Serrail le plus part des Grands de cette Porte et bon nombre de Bostangis armez sans que pour ce jour là il y eut autre desordre : mais hier 19 de May le Grand Seig^r croiant appaiser ces gens-cy en faisant un autre Grand Vizir il donna le seau à Vssaim Bacha et le fit sortir par une petite porte du Serrail avec deux ou trois autres Vizirs pour aller chez ledit Vssaim faire appeller quelques uns des principaux de la milice qui estoient en armes devant le Serrail, mais quelques remontrance qu'on leur pust faire, ils demeurèrent en resolution d'avoir entre leurs mains le premier Vizir, le Hodgia, le Kizlar Aga, le Bostangi Bacha et quelques autres; si non qu'ils feroient quelque autre chose dont le Sultan auroit regret. Vssaim leur promit de l'aller proposer à Sa Hautesse tandisqu'eux retourneroient vers ces mutins pour empêcher qu'ils ne forçassent le Serrail dont ils avoient desia gagné la première Cour; mais les députez ne purent arriver assez à

temps; car ces furieux voians que ce Seig^r An. 1699. tarδοit trop à mettre entre leurs mains ceux qu'ils demandoient, ils forcerent la dernière porte du Serail, et comme bestes enragées sans respect aucun entrèrent dans les chambres, et cabimets de Sa Hautesse les armes à la main et coupèrent la teste au premier Vizir et au Kizlar Aga, pendant que les autres tirèrent Sultan Mustafa d'une petite chambre basse grillée où il estoit, pour le saluer Empereur, comme ils firent, et à l'instant mesme l'emmenèrent dans le logis des Janissaires qui est comme un couvent au milieu de la ville, et tout sur l'heure Sultan Mustafa fut proclamé Empereur. Sultan Osman s'estoit retiré en un endroit du Serrail avec quelques gens armez attendant que cette fureur fut passée, la croiant appaisée par l'entremise d'Vssaim Bacha et du Mousty sans se vouloir monstrier a son peuple contre lequel il estoit trop indigné. Mais quand il apprit qu'on avoit fait son oncle Empereur, il dit mais trop tard pour lui qu'il donneroit à sa milice tout contentement, et qu'il ne feroit point son voyage d'Asie. Ainsi se passa la journée, ses marauds s'en estant tous allez avec leur Empereur nouveau qu'ils menerent au vieux Serrail. Or, ce matin, Sire, Sultan Osman qui a passé la nuit dans son Serrail, accompagné de quelques uns des grands ayant appris qu'on avoit ramené son oncle dans le logis des Janissaires s'est résolu de monter à cheval suivi d'Vssaim Bacha son premier Vizir et de l'Aga des Janissaires, par lesquels faisant proposer à ces mutins de leur donner cinquante cequins et une veste à chacun, et leur mettre entre les mains ceux qui l'avoient mal conseillé, Vssaim et l'Aga qui portoient cette parole ont eu la teste et le corps en mille pièces en la présence de ce Seigneur, que cette canaille a fait monter sur un cheval indigne de porter un si grand Empereur, et l'ont conduit aux Sept

An. 1622. **Tours en prison**, n'ayant que deux serviteurs à pied pour l'accompagner, tandis que dans un carrosse on menoit Sultan Moustafa au Serrail ou il est maintenant. On dit qu'ayant veu mettre de loing Sultan Osman sur un si mauvais cheval il s'est mis à crier les larmes aux yeux qu'au nom de Dieu on ne lui fist point de mal et qu'il ne le souffriroit pas. Quant aux deux frères de Sultan Osman ils n'ont pas esté au Serrail depuis qu'on les fist cacher. Je ne manquerai d'informer par le p^r ord^{re} quelle suite aura cette histoire qui attirera encore d'autres changements par l'incapacité de ce Seig^r et la légereté de ces gens cy. — Sire, j'apprends en fermant cette depeche que l'on vient d'étrangler Sultan Osman dans les sept tours qui sont dans le Serrail; et que ses deux frères, qui sont dans le Serrail sont en seureté si Sultan Mustafa ne change pas d'avis.

Du 29 May 1622. Au Roy. Je me suis informé le plus soigneusement qu'il m'a esté possible de toutes les particularitez de la mort de Sultan Osman pour en rendre compte à V. M. Le dessin mesme des plus mutins n'alloit pas si avant, et ne demandoient au commencement que les testes de dix ou douze personnes qui gouvernoient tout à leur mode. Mais la fureur les porta à telle extremité que deux Janissaires de ceux qui conduisoient le Sultan au sept tours lui ieterent cinq ou six brasses de meches autour du col pour le mener avec cette ignominie, s'il ne les en eut empeschez avec les mains et en passant par les rues taschoit avec des paroles et des actions d'un homme sans peur à emouvoir le peuple des boutiques à lui donner quelque secours. Estant arrivé aux sept Tours il demanda de l'encre et du papier pour escrire à la milice, et quelque chose à manger. On lui apporta du biscuit qui se trouva en ce lieu la et des oeufs qu'il n'eust pas sitost mangé qu'il vit entrer huict hommes avec des pe-

tites haches d'armes et des poignards pour le faire mourir. Aussitost qu'il les apperceut en cet équipage il cria plusieurs fois qu'on lui donnast une espee pour se deffendre et alla droit à eux avec telle force qu'il en mit cinq par terre, mais les autres lui donnerent deux coups de hache un sur la teste et l'autre sur le bras; à quoi ne pouvant resister il fallut que la grandeur de son courage et de sa naissance cedast à la corde d'un arc qu'ils lui mirent dans le col pour lui oster la vie qu'il finit après avoir dit que Dilauer Bacha son premier Vizir, le Hodgja et le Kizlaraga lui avoient conseillé le voiage d'Asie etc.

Du 28 Juin 1622. Au Roy. Ext. On vient d'étrangler le Prince Coreski et ne se peut iuger pour quelle cause si non que le Grand Visir homme furieux et sans raison se mit hier en colère contre le gentilhomme de l'Ambassadeur de Pologne de ce que son maistre n'estoit point encore entré dans les estats du Grand Seig^r et s'estoit arrêté à Camnitz depuis avoir entendu la course des Tartares, contre ce qui avoit esté promis de part et d'autre: Cette mort pourra retarder ou empescher la paix.

Du 12 Juillet 1622. Au Roy. Ext. Les Cosaques sont venus à quinze lieues d'ici avec trente barques prendre une ville nommée Caudria à cinq lieues de la mer noire dans la Natolie; ils ont laissé de leurs marques et emmené plus de mille prisonniers dans des Caramussals qu'ils ont pris. C'est ce qu'a produit la course des Tartares en la Petite Russie et dans la Podolie.

Du 18 Sept. 1622. Au Roy. Ext. L'ostage de la Pologne qui est ici n'apprend rien de l'acheminement de l'Ambassadeur qui est toujours vers les frontières et les Turcs y ont fait envoyer un courrier pour en scavoit la vérité et pour assurer le dit Ambassadeur que sa venue est grandement désirée à cette Porte; car le bruit de quatre barques de Cosaques dans la

mer noire les trouble plus ici que ne feroit la peste de la Morée ou de la Barbarie, tant ils craignent ce costé de deça.

Du 16 Octob. 1622. Au Roy. Ext. Il y a advis que l'Ambassadeur du Roy de Pologne est entré dans les Estats du Grand Seig^r et jai receu une lettre du Roy de Pologne par les mains du gentilhomme qui est ici ostage etc.

Du XIII. Nov. 1622. Au Roy. Ext. J'informerai V. M. par cette depesche des causes qui ont amené à cette Porte l'Ambassadeur de Moscovie et lui dirai que l'année passée le Patriarche de Constantinople, à la suggestion de l'Ambassad^r d'Hollande, de concert avec quelques grands de la Porte, avoit envoyé un Archeveque et un gentilhomme de Pera en Ambassade vers le Moscovite pour l'induire à entrer en ligue avec Sultan Osman contre les Polonois et les attaquer d'un costé tandis que le Turc feroit son effort de l'autre; mais comme le voiage de ces Ambassadeurs fut plus long qu'on ne s'estoit promis la resolution du Moscovite fut prise si tard que le Grand Seig^r avoit desia retiré son armée de devant Cottin et pris le chemin de C. Ple quand le Grand Duc de Moscovie se resolut d'enuoier cet Ambassadeur qui partit avec l'Archeveque et le Gentilhomme de Pera le 20 d'Avril, et s'estant embarqué sur le Mosco qui donne le nom à la ville capitale de Moscovie, ils descendirent par la grande riviere de Volga jusques auprès du Tanaïs sur lequel ils se mirent pour venir jusque aux Palus Meotides et delà dans la mer Noire où ils trouvèrent un vaisseau qui les apporta jusques ici. Le dit Ambassadeur avoit charge de respondre à la proposition faite à son Maître d'entrer en ligue pour sept ans avec le Grand Seig^r contre les Polonois, à quoi les Moscovites estoient comme resolut; mais à son arriuée il a bientost recogneu que les changemens de cette Porte lui ont fait trouuer ici un

autre Empereur, d'autres Ministres et d'autres An. 1622. conseils aussi éloignez des haultes entreprises de Sultan Osman que l'estat des affaires présentes de cet Empire le doit requerir. De manière que ce bon Ambassadeur se contentera de presenter ses martres et s'en retourner quasi aussi viste qu'il fit de Bordeaux lorsqu'il y vint trouver V. M. de laquelle il m'a demandé fort soigneusement des nouvelles à ceux qui l'ont visité de ma part. Il se plaint des Polonois et dit que son voiage n'eust pas esté si long s'il eust osé s'embarquer sur le Boristhens qui vient descendre plus droit que les autres rivieres sur la mer noire. L'ambassadeur de Pologne est enfin arrivé ici avec trois ou quatre cents hommes et a fait la plus somptueuse entrée qu'on scauroit voir en ce pays. Je l'ai envoyé rencontrer hors de la porte d'Andrinople à demi lieue d'ici où le Secretaire Angusse lui a fait le compliment de ma part. — Sire, j'ai horreur de faire entendre à V. M. ce que j'ai certainement appris des desseins qu'avoient les Protestans et Bethleem Gabor contre le Roy de Pologne et contre son fils qu'ils vouloient faire assassiner et porter les armes du Turc et du Transylvain si avant dans la Pologne que les Polonois fussent contraints pour auoir la paix de recevoir ledit Gabor pour leur Roi. Les Protestants de Pologne bien qu'en petit nombre estoient tous disposez à ce dessein, dont le Duc Radziwil estoit le Chef, et le Patriarche Grec de Constantinople promettoit que la plupart de ceux qui suivent le rite Grec en Pologne y contribueroit tout leur possible. Mais les constitutions de ce Royaume ne permettent pas que leur Roy soit autre que Catholique. Et bien que ce dessein soit esloigné d'apparence et basti sur de faux fondements, si puis-je assurer à V. M. qu'il a esté projectté avec esperance de le tenter selon qu'il seroit approuvé à cette Porte, où il a esté proposé au Grand Vizir, auquel ils ont

An. 1622. dit avoir de quoi exécuter cette maudite proposition moiennant les forces qu'ils demandoient au Grand Seig^r, lequel pouvaient aussi s'aider des Moscovites. Et comme tous les Ambassadeurs ne sont pas tous si fidelement servis les uns que les autres, une partie de l'instruction de celui de Transylvanie a esté tirée des mains de son Secrétaire par un Polonois qui passoit pour Calviniste chez le dit Ambassad^r Transylvain qui a ordre de ne rien faire sans le conseil de celui de Hollande. Et je puis asseurer V. M. que j'ai veu ce que ie lui escript maintenant. D'où se peut juger que la fureur et les pernicious desseins des Protestants contre les Catholiques n'espargneroit personne si Dieu ne destournoit leurs iniques conspirations.

Du 27 Nov. 1622. Au Roy. Sire, l'Ambassadeur de Pologne estant arrivé à cette Porte un jour avant le partement de ma dernière depeche ie ne peus faire entendre à V. M. d'autres particularitez que son entrée grandement somptueuse; mais les compliments et les honneurs extraordinaires qu'il a recen des Visirs et des Grands meritent d'estre considerez puisqu'en cette occasion les Turcs ont fait par crainte ce qu'ils ne firent iamais à personne par amitié; car le Moufty et le Vizir enuoierent le soir les plus qualifiez de leurs domestiques le visiter pour se resiouir de son arriuee souhaitant que Dieu fit prospérer son voiage s'il venoit avec intention de faire une paix ferme et stable laquelle estoit désirée de toute cette Porte et qui le devoit estre aussy des Polonois. Le Bacha de la mer passa plus avant faisant dire à l'Ambassadeur que si le Grand Vizir, homme présomptueux et superbe ne lui donnoit satisfaction qu'il pouvaît s'adresser à lui et à d'autres Vizirs desquels l'opinion estoit aussi autorisée que celle du p^r Vizir. Le lendemain l'Ambassadeur enuoiant rendre les visites le dit Grand Vizir commença à iouer son personnage de-

mandant aux Polonois pourquoi le dit Ambassadeur aiant appris ce mauvais discours iugea bien que le Vizir estoit préoccupé par les menées de l'Ambassadeur de Bethléem Gabor et de ses supposts, de manière qu'après plusieurs autres teinoignages de la mauuaise volonté du Vizir il se resolut d'aller voir tous les Visirs pour les informer du sujet de sa venue et du desir qu'il avoit de conclure la paix suivant les anciens traittez. Mais ses visites donnèrent telle jalousie au Grand Vizir qu'il ne se peut empêcher d'en faire parler à l'Ambassadeur et bien qu'à leur première veue le Vizir le receust avec grand honneur si eurent-ils des discours fort poignants, car suivant la coustume ord^r de ce Vizir il monstra de faire fort peu de compte de la Pologne, mais il trouva un Ambassadeur plein de courage et de vives responses qui ne laissa rien passer au desavantage de son maistre et de sa patrie. Le dit Ambassadeur qui avoit creu que cette première visite ne seroit que pour compliment, fut tout étonné de voir le Vizir entrer en matière, et menacer la Pologne comme s'il eust parlé de la Républ. de Raguse. Cela n'empescha pas que le soir l'Ambassadeur ne lui envoiast un fort beau présent parceque à leur separation le Vizir lui avoit donné une veste et quelques autres aux principaux Polonois que l'Ambassadeur dit lui avoir esté donnez pour assister en sa legation. Quelques iours après l'Ambassadeur aiant eu aduis par un Courrier que les Tartares estoient entrés en Pologne, il alla voir le Vizir pour se plaindre et lui demander raison de ce Prince Tartare que'est Bacha de Silistrie et des embouchures du Danube; et parcequ'il avoit esté promis l'année passée par le traitté de Cottin que les Tartares et les Cosaques ne feroient point de courses dont le Grand Seig^r et les Polonois ne furent garants, l'Ambassadeur demanda que ce Bacha de Silistrie nommé Camtemir

fut châtié et que le Prince de Moldavie fut aussi privé de sa charge comme principal motif de la dernière guerre. Le Visir aiant entendu impatiemment la plainte et les demandes de l'Ambassadeur, lui dit qu'il ne croioit pas que Cantemir fut entré dans la Pologne, que c'estoient des inventions pour lui procurer du mal et que pour le Prince de Moldavie il falloit oster cette demande de dessus ses papiers. A quoi l'Ambassadeur voulant repliquer et accuser de mauvaise conduite le Prince de Moldavie et Cantemir, le Visir avec une impudence non pareille lui dit qu'il avoit menti. A quoi l'Ambassadeur ne pouvant opposer sur l'heure autre remède fut réduit a le payer de mesme monnoie lui disant que c'estoit lui qui se trouveroit menteur et qu'un Ambassadeur de sa condition avoit toujours la vérité a la bouche et se leva pour s'en aller. Le Visir envoya un homme après pour lui dire qu'il ne se mist point en colère, et que s'il se vouloit desister des demandes contre Cantemir et le Prince de Moldavie, qu'il tenoit comme ses enfans, il lui donneroit quatre chevaux a choisir dans ses escuries, l'Ambassadeur lui remanda qu'il lui en donneroit douze et qu'il privast de charge le Prince de Moldavie et Cantemir qui avoient joint leurs forces pour entrer en Pologne et rompre la paix. Quelques jours après le Vizir envoya dire a l'Ambassadeur qu'il allast parler a lui, mais n'y voulant pas aller il dit qu'il avoit pris medecine et y envoya le Gentilhomme qui estoit ici pour ostage. etc. (sans importance).

Du 12 Decembre 1622. Au Roy. Ext. Le Grand Visir n'a voulu escouter aucune proposition de l'Ambassad^r de Pologne que premièrement il ne l'ait fait resoudre a presenter au Grand Seig^r la valeur de cinq mille escus et quelque resistance qu'ait fait ledit Ambassadeur il a fallu commencer par là sa negocia-

tion, remettant ses prétentions contre le Tar- An. 1622.
tare, le Cantemir et le Prince de Moldavie après que la paix sera signée; a quoi l'Ambassadeur avoit consenti moyennant la promesse qui lui fut faite de lui donner dans le Serrail les trois Seigneurs Polonois prisonniers au sortir de l'audience qu'il auroit du Grand Seig^r. Mais les effets ne respondent jamais aux paroles des Turcs qui ne croient pas estre obligez a tenir promesses aux Chretiens. Et comme l'Ambassadeur eut salué de Seig^r et fait son présent, on lui fit dire que plusieurs Turcs pendant le diné avoient présenté par la voie du Kizlaraga plusieurs requestes a Sa Haultesse pour faire que ces Seigneurs Polonois ne fussent point rendus audit Ambassadeur que par échange avec quelques Musulmans qui estoient prisonniers en Pologne. L'Ambassadeur sur cela fit de grandes plaintes et offrit des cautions de cent mille escus qui assureroient de faire venir les Turcs prisonniers en Pologne dans certain temps, sur quoi rien n'a encore esté résolu. Si cet Ambassadeur n'eut eu grand flegme le Visir l'a traité si rudement et si brutalement qu'un homme moins prudent que lui eut porté sans doute les choses au pis. Mais la fin principale de la legation estant de faire la paix il s'est résolu de devorer beaucoup d'amertumes et s'ayder a payer ces gens-cy plus tost que s'attirer quelque apparente iniure qui obligeroit le Roy son maistre a quelque grand ressentiment que les affaires de son Royaume ne requierent pas maintenant. De manière que je le vois disposé a signer cette paix etc. L'Ambassadeur de Moscovie a esté retenu par le Vizir pour donner jalousie a l'Ambassadeur de Pologne et l'obliger a faire la paix. Le Grand Seig^r receut sa salutation en posture fort serieuse, mais comme il voulut harenguer ce bon Prince eut si grande frayeur que les Visirs ne pensèrent jamais le retenir et fallut que l'Am-

An. 1623: **bassadeur fist promptement sa retraite et donna son roolet par escrit.**

Du 9 Feurier 1623. Au Roy. Ext. Le nouveau Grand Vizir Vssaim Bacha a promis a l'Ambassadeur de Pologne de l'expedier bien tost, et il lui a rendu les trois seig^r Polonois qui estoient ici prisonniers, moiennant cinquante mille dalles qui furent hier données. V. M^{te} m'a commandé de procurer, s'il est possible, la ruine du Patriarche Grec de C. Ple comme d'un hérétique très dangereux, a quoi je ne perds point d'occasion et s'en estant présentée une, que j'ai embrassée comme je dois, j'y travaille ardemment, mais il a de si grandes racines qu'il est malaisé de l'abattre d'un coup, toutes fois ie n'en perds pas l'espérance.

Du V Mars 1623. Au Roy. Ext. L'Ambassadeur de Moscovie est encore ici bien qu'il ait eu son congé du précédent Vizir Giurgi, et il ne laisse d'offrir quatre cent mille dalles au Grand Seig^r s'il veut declarer la guerre aux Polonois et promet continuer tous les ans le paiement de pareilles sommse tant que la guerre durera. On ne lui a point, jusqu'a cette heure, fait de reponse.

Du 19 Mars 1623. Ext. On continue a préparer sur le Danube et le long des costes de la mer noire force fregates pour opposer aux Cosaques que ces gens ei croient devoir venir cette année a la guerre nonobstant la paix avec les Polonois. Ce qu'ayant appris l'Ambassadeur de Moscovie il a fait le malade pour ne point sortir sur l'espérance qu'il a de pouvoir faire accepter les offres qu'il a faites ici contre la Pologne. Il prend conseil ici du Patriarche de C. P^{lc} qui pretend se rendre necessaire aux Turcs en se meslant de leurs affaires et de tenir les Moscouites disposez a ce qu'il lui plaira contre les ennemis de cette Porte.

Du 2 Avril 1623. Au Roy. Le Grand Vizir

ayant appris certainement que son deuancier Giurgi auoit commandé aux Tartares d'entrer en Pologne pendant le traité de paix, a fait sceler sa maison et le vouloit faire estrangler s'il ne se fut sauvé chez un Santon nommé Makmout Effendy comme dans un asyle où il est a présent deffendant sa vieille peau d'Eunuque le mieux qu'il peut, sachant bien que le Vizir le poussera jusques au bout etc.

Du XV Avril 1623. Au Roy. Ext. L'Ambassadeur de Pologne a renuoié au G^d Vizir la capitulation du traité de paix qu'on lui auoit fait accepter comme par force lorsqu'il estoit ici, et pour ne vouloir contester avec des gens sans raison qui l'eussent arrêté, il les emporta jusques aux frontières, d'ou il a escrit qu'il ne pouvoit presenter au Roy son maistre et a la Republique de Pologne des capitulations falsifiées auxquelles on auoit ici inséré deux articles qui ne pouvoient estre approuvées de ses supérieurs, c'est a sçavoir que les Polonois ne pourroient directement ou indirectement donner secours a l'Empereur contre le Prince de Transylvanie et qu'ils feroient aussi la paix avec les Moscouites auxquels ils rendroient deux ou trois places, chose qui est entièrement contre l'intention des Polonois; et que d'ailleurs les courses des Tartares ayants contrevenus au prétendu traité de paix les Turcs devoient plus tost attendre d'eux toutes sortes d'actes d'hostilitez qu'autres choses. Le Vizir et tous les grands de cette Porte n'ont pas eu ce message fort agréable et ils n'ont pas encore resolu ce qu'ils feront sur ce subiet, et nonobstant cette nouvelle le Grand Vizir a fait partir deux courriers pour faire auancer toutes les forces qui ont été promises au Prince de Transylvanie duquel les Ambassadeurs ont pris congé du Grand Seig^r.

Du dernier Avril 1623. Au Roy. Ext. Sire, depuis ma dernière depesche ie n'ai pas mal

employé le temps et mes offices car iai moienné en telle sorte la ruine du Patriarche de C. P^{le} qu'il est maintenant hors du siège par commandement du Vizir. Celui qui occupe sa place m'est desia venu remercier, c'est un vieux bon homme qui estoit Archeveque d'Amasie au pays du Pont. J'écris cette mutation a S. Sté comme chose qu'elle desiroit grandement, car ce Patriarche estoit un très-dangereux hérétique qui n'auoit autre but que l'assoiblissement ou la ruine de l'église Romaine et d'establi le Calvinisme dans la Grèce et dans toutes les parties orientales, pour à quoi paruenir il prétendoit d'installer l'année prochaine dans son siège un de ses parents qui deuoit venir ces jours cy d'Angleterre où il estude depuis plusieurs années. C'est chose estrange, Sire, qu'un Patriarche de C. P^{le} niast la réalité du St Sacrement de l'Autel, et voulust oster la confession, sans que les Grecs fissent aucune demonstration de le vouloir changer, tant il pipoit doucement leur ignorance. On tient qu'il est retiré chez l'Ambassadeur d'Hollande et que les pères Iesuittes sont fort menacés par lui et par celui d'Angleterre mais j'espère avec l'ayde de Dieu et au nom de V. M. de les defendre de leurs ennemis et de mes émulateurs.

Du 14 May 1623. Au Roy. Ext. On enuoiera d'autres capitulations de cette Porte, si quelque Gentilhomme le vient querir de la part du Roy de Pologne ainsi que le Grand Vizir l'a escript en Pologne. L'Ambassadeur de Moscovie s'en est retourné et n'a rien obtenu ni negocié contre les Polonois. Il a promis que les Moscouites ne descendront plus par la Mer Noire. Le prétendu Roy de Tartarie a pris cette occasion pour s'en retourner jusques au Caffa.

Du 25 Juin 1623. Au Roy. Ext. Les Tartares sont entrez de nouveau en Pologne nonob-

Hist. R. Mon. T. II.

stant la paix prétendue et dit-on ici que les An. 1623. Cosaques sont mutinez contre les Polonois sur le fait de la Religion, car la pluspart desdits Cosaques viennent à la Grecque. Cette division n'est pas pour faire peur a ces gens-ci lesquels n'aiment ni ne creignent que ceux qui leur font incessamment du mal, se souciant fort peu de celui qu'on leur pourroit faire.

Du 23 Juillet 1623. A. Mr de Puyssieux. Nous auons ici depuis deux iours un agent de Pologne qui se vient plaindre des Tartares qui ont fait depuis peu trois courses dans la Russie Polonoise et emmené beaucoup d'esclaves; il a aussi commission de faire reformer ce qui auoit esté mis par surprise dans les capitulations qu'emporta le dernier Ambassadeur, à quoi il aura de la peine. Le Grand Vizir l'a fort bien reçu. Nous apprenons par lui que les Cosaques sont en armes sur le subiet de leurs ecclesiastiques, car tous les Evêques Grecs de ce pays la sont unis a l'église Romaine bien qu'ils gardent toujours leur rite; et se trouve encore deux Metropolitites dans le pays des Cosaques qui recognoissent le Patriarche de C. P^{le} et on les a voulu obliger à s'unir avec les autres ce que n'ayants voulu faire on a fermé leurs églises, dont les Cosaques se sont tellement cmeus qu'ils ont armé plus de m/30 hommes; mais le Roy de Pologne y a enuoie des commissaires pour empescher que ce feu ne s'allume et ne cause quelque grand mal.

Du 2 Oct. 1623. à Mr de Puyssieux. Le Patr. Anthimo a resigné a l'ancien Patr. Cyrille le Patriarchat.

Du 12 Nouemb. 1623. Au Roy. Ext. Le gentilhomme Polonois qui est ici a fait reformer dans leurs capitulations ce qui y auoit esté mis par surprise et ne se parle plus dans aucun article que les Polonois ne puissent assister personne contre le Pr. de Transylvanie; on m'a promis de me faire voir ce qui a esté re-

An. 1624. tranché dans ladite capitulation ; mais il en faudra bientôt refaire d'autres , ou mieux observer celles-ci , puisque les Polonois et les Cosaques sont rentrez dans la Tartarie où ils ont fait de grands degasts et pris beaucoup de prisonniers, J'apprends qu'ils pouvoient faire de plus grands efforts, s'ils ne se fussent amusez a se battre entre eux à qui commanderoit l'auintgarde. On dit que pendant cette malheureuse dispute les Tartares se sont ralliez en fort petit nombre et ont mis un si grand desordre dans l'armée Polonoise qu'elle s'est retirée avec honte, car elle pouvoit prendre le Roy de Tartarie et tout son pays , je parle du Petit Tartare qui est celui qui fait tout le mal aux Polonois.

Du VII Janvier 1624 au Roy. Ext. Le Patriarche Cyrille a proposé au Gr. Vizir d'envoyer un gentilhomme Perot avec un religieux Grec en Moscovie pour traiter certaines conditions avcc les Moscouites contre les Polonois et cette proposition sera exécutée dans peu de iours, car les Turcs ont admis que le Roy de Pologne veult assister l'Empereur. Voila les bons offices que la Chretienté reçoit de ce Patriarche ; duquel j'ai tant escrit a Rome que ie n'ai plus rien à leur dire la-dessus.

J'envoie par cet ord^{re} à Rome une instruction chrestienne que le Patriarche Cyrille a fait imprimer a Wittemberg sous le nom d'un de ses escoliers nommé Zacharie et la fait distribuer par tout cet empire ; c'est un livre capable d'infecter d'hérésie toute cette pauvre église d'orient si on n'y remédie, car il est entièrement rempli d'opinions caluinistes et luthériennes etc.

Du XII. May 1624. Au Roy. Ext. Les Cosaques avec 80 barques sont descendus par le Borysthène et ont mis pied a terre assez près du Caffa dans la peninsule et ont saccagé la ville de Crime où ils ont tué beaucoup de Tartares.

Ces gens-cy ont aussi admis que les Polonois, les Cosaques et les Roux ont une bonne armée sur pied pour entrer par terre dans la peninsule du Caffa , et que bon nombre de barrques armées se tiendront sur les costes pour empêcher que personne ne puisse se sauver par mer. Cette nouvelle a donné plus d'étonnement à Constantinople que tous les progresz du Roy de Perse. etc.

Du 26 May 1624. Ext. Depuis trois iours un Visir nommé Bayram beau-frère de ce Seigneur , est parti avec trois mille hommes pour en rejoindre d'autres et s'acheminer le long de la Mer Noire vers les embouchures du Danuba et s'opposer à ce que les Polonois ou autres voudroient entreprendre de ce costé-la , d'où l'on attend des nouvelles, et de ce que l'armée Polonoise qui estoit aux frontieres vers Kamynets aura fait contre les Tartares auxquels on envoie d'ici un nouveau Roy avec les galeres qui vont à la Mer Noire.

Du XXI Juillet 1624. Au Roy. Le jour de la Pasque des Turcs qui estoit hier , les Cosaques sont venus avec cent barques saccager un gros bourg nommé Neocoris qui touche aux tours de la Mer Noire a la veue du Serrail du Gr. Seig^r et plus proche d'ici que plusieurs maisons de plaisir ou il va quelquefois passer le temps. Et après avoir demeuré plus de six heures en terre brulants et ravageants quantité de belles maisons sur le bord du Canal, ils se sont retirez sans perdre un homme ; car n'y ayant point ici des galères dans le port ils ont esté si longtemps à armer des barques que les Cosaques ont eu tout loisir de charger et emmener leur butin. Cette entreprise est si hardie qu'elle merite d'estre estimée , car pour l'exécuter il faut qu'ils ayent resolu de combattre trente galeres qui sont a la mer noire lesquelles y ont esté enuoiées aussi tost pour chercher les Cosaques que pour le subiet du Roy de Tartarie.

Pendant cette allarme le Grand Seig^r estoit à cheval sur le bord de la mer deuant son Serrail qui faisoit pointer quelques pieces de canons et pressoit le parlement des barques temoignant autant de resolution que ces gens ci d'estonnement et de frayeur.

Du 4 Aoust 1624. Au Roy. Ext. Aussitost que les Cosaques eurent saccagé Neocoris et autres lieux a la veue du Serrail, les Turcs estoient tellement irritez qu'il fut proposé et mis en délibération si on deuoit tuer tous les Chrétiens Francs, mais Dieu destourna ce cruel dessein et fut seulement resolu qu'ils seroient desarmez et qu'on visiteroit toutes les maisons, ce qu'on attend d'heure a autre avec action de grace d'en être quitte a si bon marché, car deux iours durant les pauvres chrétiens n'osoient sortir de leurs maisons. L'internonce de Pologne parmi ce mouvement eut aduis que le Caimacan le vouloit mettre aux tours de la mer Noire et m'envoia prier au nom de Dieu que j'allasse faire tout mon possible pour destourner cette resolution, bien que cet office fut assez hazardeux ayant a faire a des gens sans raison, si voulus-je le tenter, comme je fis si heureusement, qu'avant que partir de l'arsenal ou estoit le Caimacan, j'obtins que l'internonce ne seroit point prisonnier, mais qu'il auroit seulement des Gardes.

Du 18 Aoust 1624. Ext. Les forces de mer sont extraordinairement foibles et quand il y auroit des galeres il n'y a plus ici des gens pour les commander ni pour les armer. Ces iours passés on en avoit envoié trois ici près à l'embouchure de la mer Noire avec quelques frégats pour faire garde et empescher que les Cosaques ne reveinssent; mais après qu'elles eurent esté deux iours dans un port se trouvant sans biscuits, sans poudre ni autres munitions, tous ceux qui y étoient dessus les quitterent et reveinrent ici, laissant les galeres à l'abandon.

Et le lendemain le vieux Kalil Bassa m'envoia An. 1624. prier de lui faire prester trois barils de poudre etc.

Du 1 Septembre 1624. Au Roy. Ext. Les nouvelles que le Grand Seig^r attendoit de Tartarie sont arrivées depuis trois iours toutes contraires a l'esperance qu'on avoit de ce côté la; car le Bacha de la mer, accompagné de deux autres visirs estant dans la ville du Caffa sur le bord de la mer Noire assembla ce qu'il put de forces et avec 26 pieces d'artillerie voulut attaquer le frere du Roy de Tartarie qui avoit comme assiégré le Caffa pour reduire ceux de la ville à mettre entre ses mains un Capichy Bachy du Grand Seig^r, c'est a dire Capit^{ne} des Gardes, le Cady qui est le juge, et le Moufity lesquels estoient venus a cette Porte pour faire changer le Roy son frere. Mais sitost que le Bacha fut à la campagne il se trouva chargé par trois endroits si brusquement que si la nuit n'eut séparé le combat peu de Turcs fussent echappez des mains des Tartares qui avoient avec eux quelques deux mille arquebusiers Kozagues qui firent le plus grand effet. Les aduis portent que le Bacha de la mer et les deux Visirs ayant resolu de se retirer la nuit les Tartares en eurent nouvelles et les veindrent attendre sur le chemin assez près de la ville où ils tuerent plus de trois mille Turcs et les deux Visirs Hibraim et Asan beauxfreres du Grand Seig^r qu'on a apportez sur deux galiotes, le Bacha de la mer blessé a mort, 26 pieces d'artillerie et 500 chariots demeurez aux Tartars et le Grand estendart du Sultan; mais deux heures après la deffaitte le frere du Roy renvoia l'estendart au Bacha de la mer qui regaigna les galeres et s'en vint a Varne avec le prétendu Roy en très mauvais equippage. V. M^{te} entendra, s'il lui plaist, que dans la peninsule du Cafu il n'y a que la seule ville, ou le Grand Seig^r tient un Bacha, car le reste du

An. 1625. pays est habité et possédé par les Tartares, et la demeure du Roy de Tartarie est en un lieu nommé Ascharay assez pres du Cafu, où il souloit venir souvent; mais ce Moufty et le Cady qu'il demande ayant quelque soubçon de son frere qui venoit de Perse vindrent à cette Porte proposer l'envoi d'un autre Roy avec des forces pour s'opposer à ses desseins. Maintenant ces gens-cy voyant les mauvais succez de leurs affaires menacent de mort le Bacha de la mer; et envoierent hier un Capitaine des Gardes du Grand Seig^r avec une veste et une espée au Roy de Tartarie auquel ils escrivent que le Bacha de la mer a plus entrepris qu'il ne lui estoit commandé et que Sa Haultesse le confirme de nouveau moiennant qu'il rende l'artillerie qu'il a prise et qu'il aille à la guerre contre les Polonois; on lui a aussi envoié un de ses fils qu'on nourrissoit ici près comme ostage, sur quoi il faudra voir sa response.

Du 2 Octobre 1624. Au Roy. (Ext.) Les Moscovites enuoient à cette Porte un Ambassadeur avec de très grands presents et comme c'est leur chemin de passer par le Cafu pour s'embarquer sur la mer Noire, le frere du Roy de Tartarie qui est revenu de Perse, où il estoit réfugié, reconnut l'Ambassadeur de Moscovie pour avoir esté depuis deux ans en Ambassade auprès du Roy de Perse à sa première audience; de manière que pour destrousser les presents de l'Ambassadeur, le Tartare lui reprocha ce qu'il avoit dit et négocié contre le G^r Seig^r et lui fit couper la teste sans autre forme de procès, de quoi on est ici fort offensé; mais les Tartares sont en estat de ne s'en guère soucier puisqu'on leur demande par traité 26 canons et plusieurs autres choses qu'ils ont gagnées à la deffaitte du Bacha de la mer et des deux Visirs qui furent si mal traittez par eux le mois passé.

Du 19 Janvier 1625. Au Roy. Ext. Le G^r

Seig^r et le Roy de Pologne desirants executer les traittez de paix qui auoient esté faits et voyants les uns et les autres la difficulté qu'il y avoit d'y parvenir chacune des parties ne voulant pas tesmoigner le desir qu'elle en avoit, le Caimacan et l'envoyé de Pologne insinuèrent adroitement à Mr de Cesy que s'il se vouloit mesler de cette negociation il seroit bien adoué; c'est ce qu'il represente au Roy par la lettre du 19 Janvier afin de scavoit les intentions de Sa M^{te} ladessus; et une des raisons pour faire agréer cette médiation au Roy, est que veu le grand desir que les Turcs et les Polonois ont de cette paix, elle ne laisseroit pas de s'acheminer sans son entremise et que la guerre continuant contre les Polonois cela occuperait le Prince de Transylvanie et toutes les Forces que l'Ottoman peut avoir en Europe, chose toute contraire aux interets de Sa M^{te} et de ses amis et alliez. — *Ibid.* Le Caimacan m'a dit que l'Ambassadeur du Prince de Transylvanie estoit parti pour venir à cette porte ou l'on l'attend de iour à autre avec intention de ne refuser aucun secours à son maître, s'il en a besoin.

Du 19 de Janvier 1625. A Mr de la Ville aux Clercs. Ext. J'ai reservé quelques particularitez sur le subiet des Polonois que vous serez peut-être bien aisé d'entendre; qui est que les Tartares qui resident à Killy, à Kerman, à Ozakow et autres lieux vers l'embouihure du Danube sur les confins de la Valachie, sont des petites colonies des Tartares qui dépendent du gouvernement de Silistrie; c'est pourquoi les Polonois ont raison de se plaindre que le Grand-Seigneur aye donné cidevant ledit gouvernement à Canthemir qui est un Tartare de qualité parmi eux lequel ne rend aucune obéissance au Roi de Tartarie, et qui a fait depuis quelques années tant de courses dans la Pologne que les Polonois sont resolués à la guer-

re si le Grand Seig^r ne l'oste delà, comme il promet de faire maintenant et d'oster tous les Tartares des lieux susdits (cela a esté executé dans la lettre du 23 Mars 1625 au Roy) pour y establir de la milice Turquesque sous la charge du Diac Mehemet Bacha, ou de tel autre qui aura le gouvernement de Silistrie après lui. Et quant aux Tartares de Cafà, c'est-à-dire de la Peninsule, les Polonois auoient accoustumé de leur donner par an trente ou quarante mille Dales moiennant qu'ils s'abstinsent de faire des courses en Pologne contre qui que ce soit excepté la maison Ottomane, de manière que les Polonois prétendent aujourd'huy d'observer les traittez duquel il semble que les Tartares soient non seulement contents, mais ayant l'année passée combattu les Turcs, pris 26 pieces d'Artillerie et tué deux ou trois visirs ils s'offrent aux Polonois de s'unir avec eux pour faire la guerre au Grand Seig^r, car le Roy de Tartarie qui regne aujourd' hui nommé Mehemet Kiran se sauua en Perse d'ou il est revenu si mal intentionné contre l'Ottoman qu'il prétendroit volontiers à l'Empire, et vous sçavez, Monsieur, qu'ils en sont recognus les successeurs, les masles Ottomans venants a deffailir. Mais je reviens a la Pologne pour vous dire que les Polonois sont si ennemis des Allemans et si peu affectionnez a la maison d'Autriche que leur Roy auroit peine a les porter a quelque resolution de secours en faveur de la maison d'Autriche contre quelque Prince Chrestien que ce soit, et tant pour cette raison que plusieurs autres je crois que mon entremise pour la paix avec le Turc ne peut estre prejudiciable aux interêts de la France.

Du 23 Mars 1625. A Mr de Ville aux Clercs.
La plus grande partie des galeres du Grand Seig^r sera employée à garder que les Cosaques ne soient maistres de la mer Noire et ne viennent visiter les fauxbourgs de Constantinople,

comme l'année passée. car le traité de paix An. 1625, duquel il s'agit entre le Grand Seig^r et les Polonois ne peut estre sitot conclu que les plus diligents n'ayent le temps de faire des courses, et quelque paix qui se fasse je tiens comme impossible qu'elle puisse durer plus de deux ans, estant difficile d'em, escher les Tartares et les Kosaques de vivre de leur mestier, et les moiens qui seroient propres a cela ne seront de long temps prattiquez ni de la part de l'Ottoman ni des Polonois, veu les desordres que nous remarquons de tous les deux côtez.

Du 10 Avril 1625. Au Roy. Ext. Le Grand Seig^r a fait partir le Bacha qui est gouverneur de Silistrie avec pouvoir d'entendre à la paix, si les Polonois la desirent. J'ai esté convié d'envoier quelqu'un de ma part avec ledit Bacha pour s'entremettre du traité s'il se fait; mais j'ai respondu qu'il falloit premièrement attendre des nouvelles et sçavoir son intention avant què de rien resoudre sur cet envoi, lequel je prolongerai attendant les commandements de V. M.

Du 5 Juin 1625. Au Roy. Ext. Les lettres de V. M. du 6 et 20 de Mars et du 3 Avril m'ont appris ce qui est de ses intentions touchant le Prince de Transylvanie et mon entremise de la paix de Pologne, lesquelles j'exécutei très ponctuellement et sachant que les intentions et les desseins du Roy de Pologne sont tous différends de ceux de la Republique, j'uzai dès le commencement de mon entremise des précautions nécessaires sur ce subiet. Le Grand Seig^r avoit envoyé une galère au Cafà pour porter une espée et une veste au Roy de Tartarie, mais celui qui en estoit le porteur ayant eu avis que le Tartare le pourroit retenir il n'osa mettre pied à terre, et envoya son lieutenant pour lui préparer la voie, dont ledit Roy tesmoigna tant de despit qu'il retint ce Lieutenant auquel il fit des discours contre le gouver-

AN 1625. nement de cette Porte assez picquants pour faire cognoistre ses mauvaises intentions, tellement que le Capitaine de la galère nommé Pially Bey fit sarper avec toute diligence et s'en est revenu avec les nouvelles que les Cosaques ont saccagé Trébisonde avec deux cent cinquante bourgs; le chasteau s'est si bien deffendu qu'ils en ont abandonné l'entreprise. La bonne reception que leur a fait le Roy de Tartarie dans le Cafu où ils n'estoient jamais entrez fait croire à ces gens ci que les Tartares et les Cosaques sont unis: chose dont on découvrira en peu de temps la vérité.

Du XIII Juillet 1625. A Mr de la Ville aux Clers. Ext. Ces jours passés les Kozaques avoient pris quelques barques Turquesques descendues par le Danube pour fortifier les galères du G^r Seig^r mais la joye a esté courte pour eux, ayant esté rencontré par le Bacha de la mer avec 40 galères qui les a defaits bien qu'ils fussent presque trois cents barques. Je suis toujours employé à affermir la paix entre le G^r Seig^r et les Polonois, et tascher de faire observer leur dernier traité auquel les Turcs ont satisfait jusqu'à présent, ayants fait oster les Tartares des colonies où ils estoient establis et d'où ils partoient pour faire leurs incursions dans les estats des Polonois, lesquels n'ont pas fait ainsy des Kozaques, et bien que le nom du Roy soit très puissant de tous les deux costez je ne m'estime ni assez heureux, ni assez habille pour remedier à un mal que je juge plus tost incurable que facile à guerir.

Du 5 Octobre 1625. A Mr de la Ville-aux-Clers. Ext. Le Bacha de la mer est reuenu avec 50 galères de la mer Noire, où il n'a pas eu tant d'avantage sur les Cosaques que l'on avoit publié à cette Porte; car si une tramontane grandement fraische ne se fut eslevée en faveur du Bacha, les Cosaques defaisoient son armée qu'ils avoient bravement attaqué avec

380 barques; et lorsque le vent se leva ils estoient de-ia sur la Reale couppants les cordages et ostant le timon ayant reduit le Bacha de la mer en très-mauvais estat; mais le mauvais temps submergea leurs barques et furent contraints de se retirer ayants tué deux ou trois cents hommes sur les galères et perdu environ autant de chrétiens leurs compagnons. Leur armée n'estoit guère moins que de vingt mille hommes si resolu et si déterminez qu'ils eurent la gloire de donner la chasse à l'armée Turquesque lorsque sur le soir le vent se fut un peu calmé. Faites un peu reflexion la dessus et considererez, s'il vous plaist, qu'avec moins de cinquante mille escus par an distribuez parmi ces Kosaques l'on occupe la principale force du Turc sur la mer Noire à garder l'embouchure du Canal qui n'est qu'à quatre lieues d'ici.

Du 8. Mars 1626. Au Roy. Ext. Le Grand Seig^r picqué de ce qu'on ne reprenoit point Babilone sur les Persiens, disoit qu'il vouloit y aller ce printemps; mais le Moufty et les Visirs lui remonstrèrent qu'il ne falloit pas que Sa Haultesse abandonnast Constantple pour ne mettre la plus importante pièce de son empire à la discretion du Roy de Tartarie lequel estant uni avec les Kozaques et mescontent de cette Porte pourroit par terre et par la mer Noire venir prendre sa capitale ville; et mesme qu'il n'estoit pas expedient que Sa Haultesse alast seulement jusques à Cognes etc. J'apprends que le père Barille est arrivé à la court de l'Empereur, ayant passé par la Pologne; mais son compagnon qui estoit Polonois a esté tué sur les frontières par des gens à Tulban, et lui se sauva, dont le Bacha de Silistrie a eu grand regret; car les lettres et papiers du mort ont appris avec certitude qu'ils alloient pour faire mouvoir les Kosaques par la mer Noire; et pour empescher la paix de Pologne avec cette Porte, conformément à l'advis que j'en avois

eu. Le Resident de l'Empereur est si effrayé de la prise des papiers et des lettres susdites, qu'il n'attend que l'heure de quelques boutade Turquesque; et pour moy Sire, je tireray tout l'avantage que je pourrai de cette rencontre qui aura fait voir aux Grands de cette Porte s'ils se doivent attendre aux propositions des Espagnols desquelles nous empescherons l'effet par tous les moyens possibles. Le Gouverneur de Silistrie qui commande aux confins de cet Empire du costé de la Pologne escrit à cette Porte que les Tartares y ont fait tant de maux que c'est chose incroyable, ayant amené tant d'esclaves polonois, qu'on les donne deux escus la pièce, et que l'armée de Pologne qui estoit sur les frontières de deça se trouva foible pour rien entreprendre contre les Tartares, qu'on tient unis avec les Kosaques.

Du 4 Avril 1626. Au Roy. Ext. Le Bacha de Silistrie n'avoit escrit à cette Porte que la moitié de la nouvelle des Tartares; car depuis quelques jours nous avons appris avec certitude qu'ils ont esté entièrement deffaits par l'armée de Pologne qui les joignit au passage d'une riviere demi gelée, qu'ils ne purent passer ni à la nage selon leur coustume, ni sur la glace; et tout le butin qu'ils menoient et tous les esclaves furent repris par les Polonois. Ces gens cy en ont une secrette joye, ayans recogneu que le Roy de Tartarie et son frère Chain Kiran autrefois réfugié en Perse, ne rendent plus obéissance au Grand Seig^r ainsi lui donnent une extrême jalousie.

Du 3 de May 1626. A Mr de la Ville-aux-Clers. Bien que je parle des Cosaques dans la lettre que j'escris au Roy, si vous dirai-je que je n'attribue pas tant leur descente dans la mer Noire à l'incursion des Tartares qu'au voyage du P. Barille dans leur pays où il a fait jouer le Catholicon de la part de l'Emp^r et des Espagnols qui l'envoierent l'année passée en Po-

logne, pour suspendre la paix des Polonois avec An. 1626. ces gens ci et leur faire cette importune diversion, pour occuper toutes les galères du Grand Seig^r sur la mer Noire, afin que celles de Naples et de Sicile puissent être empeschée à autres choses qu'à deffendre leurs costes ou l'armée ottomane se faisoit voir presque tous les ans.

Du 12 de Juillet 1626. Au Roy. Ext. Pour ce qui est des Tartares, que le Prince de Transylvanie offre de faire entrer en Pologne, il ne le fera pas aisement, car les Tartares ont esté tout prests ces mois passez d'entrer en Transylvanie sur ce que ledit Prince leur doit de l'argent depuis dix ou douze ans, qu'il emploia à son service huit ou dix mille des leurs. etc.

Du 23 Aout 1626. Au Roy. Ext. Les Polonois sont toujours armez sur leurs frontières de deça pour empescher les courses des Tartares qui ont mis plus de soixante mille chevaux ensemble pour entrer en Pologne, si l'on ne s'y oppose; et depuis trois jours le Général de l'armée Polonoise m'escrit que pour conserver la paix avec cette Porte, il a fait brusler trois ou quatre cents barques de Kosaques qui vouloient descendre dans la mer Noire, chose bien veritable car les galeres du Gd. Seigneur qui sont revenues ces jours passez n'ont trouvé que douze barques de Kosaques dans l'embouchure d'une riviere du pays de Mengrelie par de la Trebisonde ou trois cents hommes s'estoint logez et retranchez; mais tout fut pris.

Du 18 Octobre 1626. A M^r d'Herbault. L'arriivée de l'Ambassadeur de Pologne tant désirée par ces gens-cy leur a apporté la plus grande ioye qu'on sçauroit dire tant ils craignent ceux mesmes qui ne leur peuvent faire, pour cette heure, aucun mal. J'ai receu par un gentilhomme de sa part des lettres du Roy son maistre et de plusieurs Seigneurs Polonois des

An. 1626. premiers de la Rep^{ne} me convians de continuer les bons offices dont ils ont ci-devant senti les effets ; mais n'y ayant rien si aisé qu'accorder des personnes, qui n'ont pas envie de se battre, je n'aurai pas besoin de me mesler de leur traité, bien que le Roy et ces M^{rs} m'en aient escrit en bons et honorables termes.

Du 2 de Nov. 1626. Au Roy. Ext. L'Ambassadeur de Pologne n'a encore rien traité. Il salua seul le Gr. Seigneur et ne voulut on pas que ses gentilshommes eussent cet honneur parcequ'il n'a point fait de présents. C'est chose impossible que les Tartares et les Cosaques laissent durer la paix une année quand bien le dit Ambassadeur la concluroit.

Du 16 Novembre 1626. Au Roy. L'Ambassadeur de Pologne est entré en négociation avec les Ministres du Grand Seig^r mais demandant la restitution de tous les esclaves pris par les Tartares et plusieurs autres choses qui avoient de l'impossible, enfin le Caymacan lui dit que le Grand Seigneur auroit à plaisir mon entremise pour composer doucement les differents dont maintenant il s'agissoit. Ce que l'Ambassadeur accepta très-volontiers, m'ayant apporté des lettres du Roy son maistre et des principaux Seigneurs de Pologne, qui me prient de continuer ainsi que j'avois fait cy devant en leur faveur. Partant, Sire, dès le lendemain nous fusmes assemblez. etc.

Du dernier Nov. 1626. Au Roy. Ext. Le mesme iour que l'Ambassadeur de Pologne partit d'ici le Gr. Seigneur eut nouvelles, que trente ou quarante mille Tartares qui estoient entrez dans la Podolie et dans la Russie Polonoise avoient esté entierement deffaits ; et comme cette incursion avoit esté faite durant que ledit Ambassadeur traittoit la paix à cette Porte et contre les intentions de Sa Haultesse il semble que cet echec ait apporté ici plus de joye que de tristesse ; car ie veois que ces gens-cy

par la désobéissance des Tartares aux ordres du Gr. Seigneur sont obligez de leur souhaitter autant de mauvaise fortune maintenant qu'ils estoient par le passé désireux de leurs prosperitez et de leur accroissement.

Du 28 Janvier 1627. Au Roy. Ext. Il fut resolu dans un Conseil que le Bacha de la mer iroit avec cinquante galeres à la mer Noire faire un fort à l'embouchure du Borysthene pour empescher la descente des Cosaques qui seroit veritablement un bon moien de les tenir chez eux, mais la terre où l'on veut faire le fort estant dependante des Cosaques, ou pour mieux dire, du Roy de Pologne, il y aura de l'empeschement du costé des Cosaques, à quoi les Turcs estants comme preparez ils font faire cent cinquante fregates sur le Danube pour entrer dans le Borysthéne et se rendre maistre du passage à la faveur des Tartares auxquels le Grand Seig^r demande dix ou douze mille hommes pour demeurer la, tandis qu'on travaillera au fort : C'est un tres-beau dessein, mais il le faut voir executer ; ce qui sera difficile, aussi bien que de le garder, si tant est que le Roy de Pologne n'y consente ; ce qui est de grande considération ; car les Tartares ne lairront pas de faire des incursions dans la Pologne dont les Cosaques ni les Polonois ne se pourront plus vanger, estant bridez par ce fort qui leur osterá l'entrée de la mer Noire.

Du 30 Avril 1627. Au Roy. Ext. Pour ce qui est du dessein qu'a le Bacha de la mer de bastir deux forts à l'embouchure du Borysthéne nous voions toutes sortes d'apprests pour cet effet, mais on tient que les Cosaques s'y doivent opposer et qu'ils sont desia la auprès avec de bonnes forces.

Du 13 Juin 1627. Au Roy. Ext. Les quinze iours qui se sont écoulés depuis ma d^{re} lettre nous ont fait voir le partement du Bacha de la mer avec 50 galeres et deux gallions de

guerre chargez de clous et de diuerses ferrailles necessaires au dessein qu'il a de bastir les forts dont j'ai ci devant informé V. M. et a ces galères se doivent joindre quelques 200 frégates du Danube. J'allai dire à Dieu au dit Bacha selon la coustume, et entrants en discours il me dit que le Roy de Tartarie avoit fait entendre à cette Porte que lui ou son frère se trouveroit avec 30 ou 40/m hommes pour favoriser son entreprise et que toute la milice depuis Bude jusques à l'embouchure du Danube estoit mandée pour se trouver au lieu ordonné ce qui lui faisoit espérer que les Kosaques bien qu'assistez des Polonois ne pourroient empêcher qu'il ne fit ces forts dans lesquels il prétendoit laisser 4/m hommes avec des munitions pour pouvoir attendre d'estre secourus, et avec ces beaux proiets il s'en est allé après avoir fait(?) devant le Grd. Seigneur, qui estoit dans un cabinet sur le bord de la mer, ou les canonnades ne furent pas épargnez.

Du 23 Aoust 1627. Au Roy. Ext. On tient ici avec certitude depuis cinq ou six iours que le Bacha de la mer n'a pu faire bastir les forts qu'il avoit entrepris sur la mer Noire et que les Kosaques l'en ont empêché d'une part et les Tartares de l'autre, car le Roy de Tartarie a tesmoigné une si grande mefiance, qu'encore qu'il soit venu au rendezvous, il n'a pas voulu s'approcher des galères, et lorsque le Bacha de la mer l'en a enuoié conuier, il a dit qu'il ne pouuoit sortir de ses pauillons; chose toute extraordinaire, veu que de tous les temps ledit Roy et ses deuanciers avoient accoustumé de visiter le Bacha de la mer sur sa galère; mais depuis quatre ans que ces gens ci voulurent l'aller surprendre pour le confiner a Rhodes, et qu'il les eut bien battus il s'est tenu sur ses gardes et son frère aussi, lequel cette fois est demeuré dans la Tartarie avec de bonnes forces pour garder leur pays et n'ont pas enuoié

Hist. R. Mon. T. II.

un seul homme à l'armée du G^d Seig^r contre le Roy de Perse. Il y a aussi aduis à cette Porte qu'un des principaux seigneurs de Tartarie nommé Zakir alla trouver les Kosaques avec dix mille chevaux pour empêcher que le Bacha de la mer ne fist les deux forts prétendus, tellement qu'il est venu en un lieu nommé Ozias où il s'amuse à fortifier des lieux où les Kosaques ne passent jamais; et il croit en faisant ainsi l'empesché qu'il evitera la colère du Grand seig^r et le chastiment dont il est menacé pour avoir fait une entreprise contre l'intention de toute la Porte; aussi dit-on qu'il perdra ou la teste ou la charge.

Du 3 Octobre 1627. Au Roy. Il s'est tenu deux conseils ces jours passez chez Caymacan sur la proposition faite par le Tartare Cante-mir de lui donner des forces pour aller attaquer le Roy de Tartarie; et après plusieurs opinions il fut resolu de laisser ici ledit Cante-mir et voir ce que fera le Roy de Tartarie sans rien emouvoir contre lui qui est desia tellement piqué qu'on tient pour assuré qu'il s'est uni avec les Kosaques par une ligue offensive et deffensive; ce qui donne fort à penser à ces gens cy, lesquels ont ordonné à deux Turcs de frontière de faire quelques propositions de la part du Moufty au Roy de Tartarie et à son frère afin d'essayer de les contenir en leur devoir et leur oster la crainte d'estre attaquez et peu à peu restablir quelque confiance en assurant ledit Roy qu'on le laissera regner en paix moiennant qu'il n'entreprenne rien et qu'il renonce à toute intelligence et amitié tant avec les Kosaques qu'avec d'autres ennemis du Grand Seig^r.

Du 17 Octobre 1627. Au Roy. Ext. Le Bacha de la mer est revenu depuis trois jours à cette Porte, où il estoit plus menacé qu'on ne luy a fait de mal; il a raccomodé un meschant petit chasteau nommé Ozias à l'embouchure du

An. 1627. Borysthène, mais la rivière y est si large que cela ne pourra empescher les Cosaques d'entrer dans la mer Noire; Le dessein du dit Bacha estoit de faire un bon fort à deux ou trois journées plus hault en un lieu estroit qui peut tenir tout le passage de ladite rivière; mais les Tartares l'ont prevenu et en ont fait un, dont ces gens cy ne disent pas tout ce qu'ils pensent.

Du dernier Octob. 1627. Au Roy. Ext. Les ialousies croissent de iour en iour entre ces gens ci et les Tartares iusques la que le G^r Seigneur a voulu faire couper la teste au Bacha de la mer de n'avoir pris ou tué Chian Kiran frère du Roy de Tartarie lorsqu'il vint dans ses pavillons et qu'estant sousçonné d'avoir intelligence avec le Roy de Perse il falloit se servir de cette belle occasion pour s'en deffaire.

(Collection Dupuy. vol. 772.)

XXV.

An. 1627. De la guerre entre la Pologne et la Suède en 1627.

О войнах между Польшею и Швециею въ 1627 г.

La guerre entre les deux couronnes de Pologne et de Suède qui a duré depuis l'an 1598 jusques à présent s'est parfois terminée en trêves et suspensions d'armes de peu de temps, mais n'a sceu estre apaisée tout à fait ni par la mort de Charles père du Roy Gustavus de Suède à présent régnant, ni par la difficulté que les estats de Pologne ont fait de s'y embarquer, encore que leur roy Sigismond 3e, qui règne aujourd'huy, ait fait tout ce qu'il a pu pour les y disposer. Cependant non seulement les royaumes de Suède avec toutes les terres qui en dépendent ont renoncé audit roy Sigismond leur prince naturel et héréditaire, mais aussi la province de Livonie avec Riga sa ville

capitale s'est rendue au roy Gustavus susdit, et ainsi les deux rois fils des deux frères (car Sigismond est né de Jean roy de Suède, et Gustavus de Charles frère du roy Jean susdit) ont poursuiui leur guerre fort asprement jusqu'au temps où nous sommes. Or tandis que laditte guerre estoit loin de la Pologne, à sçavoir en Liuonie, on ne s'en est pas beaucoup mis en peine; mais maintenant es années 1626 et 1627 qu'elle est pénétrée dans la Prusse et s'est répandue au long des ports et havres de la mer Baltique, c'est alors que la Pologne en a pris l'allarme fort chaude; dont le récit est un peu long, et pour en parler clairement il faut reprendre les affaires un peu plus hault

dès l'arrivée de l'armée navale de Suède aux ports de Prusse où elle aborda le 6 Juillet 1626 conduite par ledit Roy Gustavus en personne, lequel ayant employé plusieurs années à s'enquerir et informer soigneusement des moyens d'entrer et occuper les ports et hâvres qui servent à la Pologne, enfin résolut fort secrettement de mener ses armes en la Prusse et y porter la guerre; ce qu'il exécuta avec autant d'heur et de bon succes qu'il y avoit apporté de courage et de résolution. Il entre donc d'abord au hâvre de Prusse près d'un lieu appelé Pillau, et n'y trouvant sinon quatre petits navires de guerre et environ 600 soldats assez mal commandez. Il mit lui-même pied à terre et pour appaiser lesdits soldats ou leurs capitaines qui y estoient au service du Duc de Prusse Electeur de Brandebourg, leur représenta que son intention n'estoit nullement d'offenser ledit prince Electeur son beau frère, ainsy pour se servir de ce passage afin de porter la guerre aux terres et pays du Roy de Pologne son enemy, requerra que lesdits navires et gens de guerre se retirassent, et ne demandant sinon de se loger et faire avancer ses troupes. Ici est à sçavoir que la Prusse est une grande province aux pays Boreaux ou Septentrionaux vers la Baltique divisée en la royalle sous l'obéissance de la couronne de Pologne et en la ducale qui est le Duché de Prusse, fief donné par ci devant par les roys de Pologne aux Princes et marquis que Brandebourg. La royalle contient quatre gouvernements ou provinces, assavoir le Palatinat de Coulmé, le Palatinat de Marienbourg, celui de Pomerelli et l'Evesché d'Ermelant ou Varmie. Le ducale ditte communément le Duché de Prusse, contient trois cercles ou provinces, qui sont Samlant, Natanque et Oberland. La capitale dudit Duché est Koenigsberg, ville riche pleine de marchands qui traffiquent fort loing, et ou plusieurs na-

vires abordent. Dans la Royalle les villes les An. 1627. plus renommées sont Dantzic, Elbing ou Melving, Marienbourg, Thorn, Brunsberg, Graudentz et autres. Mais la principale et plus puissante c'est Dantzic, qui du temps de nos ancestres a fait la guerre au Roy de Pologne Estienne, possédant de grands privilèges et des richesses non pareilles, bien fortifiée, bien policée, et où le trafic et le négoce ont plus flori qu'en nulle autre des villes anséatiques, dont elle est une des principales avec Lubeck, Bremen, Magdebourg et autres. Elle est située sur la Vistule ou Weissel qui la auprès se decharge en la mer et lui apporte des commoditez sans nombres. Estant donc le Roy Gustavus de Suede entré au hâvre susdit il y bastit incontinent un fort et y mit garnison pres du village Pillau susdit, et poursuivant ses desseins attaqua les places de la Prusse Royalle sur la même coste, emportant d'emblée Brunsberg, Tolkemit, Elbing, Marienbourg et Dirsau fort soudainement, de sorte que le bruit de ses victoires fut aussitôt à Varsovie résidence du roy de Pologne, que la nouvelle de sa venue. Voilà incontinent force troupes qui de Pologne s'acheminent en Prusse, et des lettres et commandemens du Roy pour exhorter ceux de la Prusse ducale à s'opposer à l'ennemi pour arrester le cours de ses prospéritez. Le Prince Electeur qui alors se tenoit fort loing de son Duché eut à Berlin en la Marche les nouvelles de tout ce qui s'estoit passé à l'arrivée des Suedois, et voyant ses subiets en danger, son pays en guerre, et ses hâvres occupez sans qu'aparavant aucune déclaration luy eust été signifiée par les Suédois, envoya à l'instant ses Ambassadeurs vers ledit roy, lui faire ses plaintes et remontrances reiterées par deux ou trois fois, ne rapportant autre reponse sinon que ledit Roi le prioit de garder et d'observer avec lui les loix de la neutralité, à laquelle réciproquement il s'obligeait,

An. 1697. ne désirant si non de poursuivre la guerre contre la Pologne pour obtenir enfin une bonne paix, laissant quasi sans réplique la demande que ledit Prince Electeur lui faisoit de lui rendre son port et le hâvre de Pillau qu'il lui détenoit injustement, et par où ledit Prince Electeur estoit accusé et blasmé à la court de Pologne d'y avoir tacitement consenti ou connivé. Voilà l'estat des affaires de Prusse jusques aujourd' hui, ne tenant le Roy de Suède au dit pays sinon les places susditts, et quelques forts près de la dite riviere de la Weissel, sur laquelle aussy il a un pont de bateaux pour empêcher les transport de bleds et autres commoditez, et pour bloquer quant et quant la ville de Dantzic, la quelle ne peut plus recevoir ou faire sortir aucun navire sans la permission du dit Roy, comme maistre tout à fait de la mer Baltique depuis la Livonie jusqu'en Poméranie; qui est une estendue de plus de 120 lieues d'Allemagne. Il a deux armées en campagne, l'une en Livonie, sous le Général Jacques de la Gardie et Gustavus Horn composée d'environ 12000 hommes et quelques Moscovittes. L'autre qu'il commande lui mesme est en Prusse de 22 à 23 mille hommes la plupart Suédois, gens tres-bien armés et disciplinez à la façon des troupes d'Hollande. Tout cela équipé à l'équipollent en sorte que rien n'y manque. Les provisions de tout ce qui est nécessaire y paroissent

par un ordre admirable. Lui mesme présentent à tout, le premier aux dangers et aux labeurs, les prières assiduelles, une sobriété et obéissance admirable par tous. Jusques ici on a travaillé diligemment pour y moiennner quelque accord, et sans le malheur arrivé aux troupes de Dannemarc on tenoit la besogne faite. Mais les grandes, promesses du Pape, de l'Empereur et du Roi d'Espagne qui offrent un puissant secours au Roy de Pologne ont mis à néant tout ce que les Ambassadeurs d'Hollande y avoient opéré. Il y a un autre point, c'est que les Estats de Pologne considérant que leur nation accoustumée aux guerres ou plustost aux courses et ravages contre les Tartars, ne peut combattre sinon avec desavantage cet ennemi, se voiant contraints d'accepter le secours estrange qui leur est une espine au pied, car ils craignent que par ce moien leur Roi fortifié de l'assistance de l'Empereur et de ses adhérens ne rende le Royaume qui est électif héréditaire à sa maison. C'est pourquoy ils insistent sur l'accord de peur d'attirer sur eux et leur postérité un joug inevitable. Le Roi au contraire assisté des Ecclesiastiques presse le secours susdit, et la continuation de la guerre, qui est introduite une domination absolue. C'est la matière qui est sur le tapis à l'assemblée qui présentement se tient à Varsovie dont il faudra attendre les particularitez.

(Collect. Dupuy. vol. 158.)

XXVII.

Relation de la dernière diète de Varsovie.

Извѣстіе о Варшавскомъ сеймѣ 1639 года.

Ан. 1639.

La diète qui s'est tenue à Varsovie depuis le vingt cinquième Octobre mil six cent trente neuf jusqu'à au seizième de Novembre s'est commencée, passée et finie vrayement à la Polaque, c'est-à-dire avec mille contestations, confusions, crys et disputes des choses qu'on y avoit proposées, car les Nonces terrestres ont entre autres points chatouilleux demandé a leur Roy *rationem Senatus consultorum extraprovincialium*. — Ont voulu scavoir les motifs qui l'avoit porté au voyage de Vienne et a l'entrevue réyterée avec l'Electeur de Brandebourg. Ont fort crié contre quelques particuliers de Dantzic possédant les Starosties ou biens Royaux, voulant qu'en les réunisse a la Couronne et en un mot ont remué et débattu tant de matières et questions, que n'en pouvant resoudre une seule, s'estant chargé d'ailleurs expressement de ne consentir a la prolongation de ladite diète d'une minute, ils ont a la fin tout quitté, se sont séparés brusquement sans rien conclurre particulièrement sur les points suivans. — Si la pluralité des benefices que les Ecclesiastiques possèdent en Pologne devoit avoir lieu. — Si l'investiture du Duché de Courlandie accordée l'hiver passée au Duc dudit pays sans l'expres consentement de la République estoit valable ou non. — Si les Grecs qui sont dans la Pologne doivent jouir de la liberté de conscience qu'ils prétendent. — Si la *dace* de Dantzic se devoit introduire ou non. — Et

finalement si la constitution faicte a la diète passée touchant les titres nouveaux des Ducs et Princes de l'Empire dont la maison d'Autriche en a crée une demidouzaine a la fois en Pologne devoit estre receue ou cassée. Cette dernière controuerse a esté la plus forte pierre d'achoppement a la diète. A cette rupture n'a pas peu contribué (à l'aduis des plus sensés) la harangue que le Roy a faicte en la chambre de la diète quelques iours avant la conclusion d'icelle en laquelle il s'est plaint tacitement du traitement que la République luy fesoit, ne se contentant pas d'esplucher, disoit-il, par le *même* toute sa vie actions et conseils ains sembloit quasi entrer dans l'intérieur de son examen et de ses pensées, que tels et semblables procédés que l'on voyoit tous les jours estoient contraires à la dignité qu'il soutenoit et à la personne qu'il representoit, que jamais la Pologne ne s'estoit comportée en cette façon envers le Roys ses prédécesseurs et qu'on ne devoit point trouver estrange si maintenant et à une affaire si solennelle il fesoit paroistre ses justes ressentiments, cette harangue faicte et prononcée avec beaucoup d'émotion, Sa M^{te} s'est absentée après trois jours de délibérations de la diète croyant possible fleschir les Polonois et les faire condescendre d'autant plus facilement à ce qu'elle desiroit. Mais iceux l'ont expliqué tout autrement prenant les discours et les paroles du Roy pour des menaces incompatibles

An. 1639. avec leur liberté et jugeant d'ailleurs que c'estoit une chose de mauvaise conséquence de permettre à leur Prince de parler ainsy en pleine diette ce qui ne s'estoit point veu depuis leur Roy Estienne Bacthori, et c'estoit tout-à-fait hors la coustume des Roys de Pologne, en grondèrent haultement et ouvertement par après contre leur Roy et le contrecarrèrent en ce point, aussy bien qu'aux autres. Or ce qui a le plus hasté et avancé la rupture mentionnée ce fut un accident inoppiné, c'est que les Nonces terrestres ayant député quatre de leur corps pour notifier au Roy qu'il n'y avoit rien de conclu et qu'ils estoient venus pour prendre congé de luy au nom de leurs confrères Sa Majesté envoya incontinent deux des principaux Senateurs vers lesdits Nonces dont l'Evesque de Cracovie porta la parole pour leur représenter les nécessités urgentes de la République et particulièrement le soing qu'on devoit maintenant avoir des frontières de la Patrie et du payement qu'en attendoient les soldats qui l'avoient servye depuis longues années. En effet, les sages remonstrances de ce grave Prelat eurent tant de pouvoir sur les esprits de quelques nonces qu'ensuite ils conclurent d'y vouloir prendre unanimement une bonne resolution, mais le malheur voulut que parmy ceux que les Nonces avoient députés de leur Corps vers le Roy pour proposer ce que dessus, il y en avoit un nommé Baransky gentilhomme de Massovie et d'esprit, lequel estant hay de Monsieur Osolinski pour sa capacité ou pour s'estre peut-estre trop fortement opposé à la constitution qu'on a voulu faire en faveur des nouveaux Princes de Pologne dont Osolinski en est un, le dernier appercevant l'autre luy dit tout hault, Mon ami Baran tu t'appelles agneau (car Baran en langue polacque signifie cet animal) mais souviens toy qu'avec le temps j'auray de tá laine. Ce que celuy-cy ayant rapporté à ses

confrères les mit en telle fougue et colere qu'ils ne voulurent gouter en façon quelconque la proposition de l'Evesque susdit, et montant brusquement à leur mode à la chambre du Roy luy firent la dernière reverence jurant et protestant auparavant solennellement ne se vouloir rassembler desormais ni assister à aucune délibération publique que préalablement ledict Ozolinsky ne les eut contentés de satisfaction entierement sur le tort qu'ils s'imaginoient en avoir receu. Il est vrai qu'on estoit convenu à la diette et mesmes en avoit on déjà dressé quelque constitution necessaire et salutaire à la Pologne comme de inuasione Livonica imposte-rum praecavenda. Item qu'aucun Roy ait a sortir de la Pologne sans le consentement de la République, d'autres semblables, lesquelles se sont toutes esvanouyes avec les cinq points susnommés ce qui n'effarouchera pas peu la milice polonoise qui attend impatiemment ses payes et arrerages et avoit fermement cru que la diette ne se finiroit sans resoudre son contentement, et partant plusieurs apprehendent, non sans fondement quelque sedition ou tumulte militaire laquelle se pourroit enfin changer en une guerre civile. Le lendemain de la rupture de la diette le Roy de Polonne tint conseil secret avec douze Senateurs apparemment pour trouver quelque expedient aux desordres survenus et tacher de les disposer à une convocation ou Diette générale de quelque sepmaine. Mais icelle ne se pouvant obtenir qu'avec approbation univrselle du Royaume et se devant resoudre au même temps que la generale Diette se separe sans rien finir. Il n'y a gueres d'apparence qu'il s'en tienne une si tost toutefois quelques uns sont d'opinion qu'il y aura une diette générale semblable à celle qui vient d'être rompue vers le mois de juin prochain pour subvenir aux nécessitez pressentes de la Pologne.—Quand à l'affaire du Prince Casimir il

est notoire comme quoy devant toutes autres délibérations le Roy a porté les Senateurs et Nonces terrestres a une certaine caution et assurance pour le dict Prince son frère laquelle doit aussy avoir esté envoyée à Monsieur Gouchofsky. Maintenant plusieurs revoquent a bon droit en doute si ce que l'on a conclu à l'entrée de la diette est valable maintenant qu'icelle est rompüe fondez sur une très-solide et pertinente raison, assavoir que tout ce qu'on eu a arrêté n'ayant esté fait ny du consentement universel de la Republique ny mis en constitution et confirmé per legem comitalem ainsy que la pratique moderne de la Pologne le requiert ne peut aussy par conséquent estre valable cela estant le pouvoir Monsieur Gouchofsky de traicter de la delivrance dudict Prince sera du Roy seulement et non du corps de la Republique de laquelle la France n'ayant point de seureté et cautions nécessaires qu'elle prétend justement devant que de relascher le Prince prisonnier, la Pologne ne doit pas trouver estrange si possible elle ne voit pas si tost les effets qu'elle se promettoit du dit Goukofsky. Mais l'esclaircissement de ce doute depend aussy en partie de la forme et manière de laquelle la Pologne, a cautionné son Prince laquelle estant tenue très-secrete et surtout cachée aux Estrangers il a esté impossible d'en rien descouvrir jusqu'à présent, voire quand mesmes tout ce à quoy la Pologne s'est portée en faveur du Prince Casimir seroit bon et valable ce qui pourtant n'est pas, veu que les affaires qui se manient si secrettement sont ordinairement suspectes, tesmoing la constitution faite pour la dace en la diette de l'année mil six cent trente huit eu laquelle les Dantickois entr'autres raisons de nullité ont aussy opposé celle de la façon secrete, la rupture de la Diette qui est survenue après pourroit neantmoins servir de pretexte specieux à ceux qui

voudroient qu'on ne refusast ains differast An. 1639. seulement encore quelque temps la liberté du Prince Casimir, parceque on pourroit alléguer que le procedé des Polonois touchant ce Prince estoit une chose nouvelle sans exemple, laquelle n'estant passée en constitution ordinaire et solennelle n'obligerait pas aussy la France et ce d'autant moins que tout ce qu'on entreprend en Pologne en chose d'importance sans adveu de toute la diette y est tenu comme fait entre personnes particulieres sans aucune force ny vigueur. — La rupture mentionnée de la diette n'estonne pas beaucoup cette ville qui profite des dissensions et grabuges de la Pologne en gagnant du temps et des hommes et ouvrant cependant les yeux à ceux qui jusques a présent ont esté aveuglés, malicieux et ignorans en sa cause. — Les députés qu'elle a en Varsovie en seront de retour en peu de jours ayant mandé dans leurs dernieres que quelques soupçonneux imaginent que le Roy de Pologne vouloit faire un second voyage d'Allemagne en quoy il desobligerait tout le Royaume, que la mesintelligence de Sa M^{te} et Dantzic se termineroit apparemment bientost par la voye d'une commission ou deputation et entre autres ils avoient trouvé le Palatin de Vilna si bien informé de l'affaire du Toulaque et en particulier qu'il n'avoit esté nullement besoin d'y rien adjouster, si non une supplication tres humble de vouloir par l'autorité et pouvoir qu'il avoit en sa Province continuer de l'entretenir dans la resolution qu'il avoit prise contre l'introduction des Daces qui se pratiquent aujourd'huy au prejudice tant de Lithuanie que de la Prusse. — Le dict Palatin est venu à quelques contrastes de paroles aigres avec le Général Konispolski sur les sub-

An. 1639. jects des nouveaux titres de Princes de Pologne sont si frequentes et licites en la libre et con-
ne joints à quelques autres petits picques qui fuse Republique de Pologne.

(Missions étrangères. vol. 277.)

XXVIII.

An. 1649. Narratio epistolica praelii inter Polonos et Cosacos gesti
die Augusti 1649.

Извѣстіе сообщенное въ письмѣ о бывшей между По-
ляками и Козаками битвѣ Августа 1649 г.

Bellum civile vel potius servile, quod superiori anno enatum praecoci quidem sed satis maturo turbine Poloniam hucusque in almae pacis sinu suaviter ac alte indormiscentem corripuit bellum, inquam privatae injuriae flabello exitatum, publica perfidia susceptum, opportunitate temporis auctum, confuso per interregnum reipublicae statu, haesitante fortuna ac ut in recupera fieri solet praecipitibus procerum regni emulatione pariter ac diffidentia ab ovo quod aiunt acceperere, et universas res ultro citroque gestas in conspectum dare animus non est. Neque enim tu tibi, neque ego me mihi tantum de me polliceri possum. Quis enim illas propemodum totius seculi res, quos fortuna in unius praene anni curriculum cumulavit, largo ingenii ambitu complecte. Quis tot ludibria fortunae et incerta belli momenta! Quis ducum agminumque caedem! Quis cladem nunc singulorum, nunc universorum vel animo concipere vel oratione oculis subijcere sustineat! Quare ut tenui oppella nomen apud te

meum expungam, novissimi praelij inter Polonos Cosacosque fortunam subsecutamque, inde pacem, nuda fide rudique narrationis filo exponem. Serenissimos Poloniarum Sueciaeque Rex Casimirus ingentis periculi tempestatens a rebellibus Cosacis Tartarorum praesidio non contemnendo probè succinctis regno suo imminentem prospectans eius tum avertendae tum fortiter sustinendae animo (quod in decumanis reipublicae malis ex more auito fieri asolet) universae nobilitatis generalem expeditionem tergemino litterarum classico indici curavit. Sed qua propter tarda molimina dispersorum per tam vasta regni spatia equitum lentum promittebatur praesidium, confectim rex ducem exercitus Firleyum Strenuum ac donis militaeque clerum virum Palatinum in praesens Sandomiriensum cum expedito mercenariorum, quos tum in promptu habebat, militum agmine praemisit qui impetum hostium sufflaminaret vel saltem moraretur, hic sive blandientis fortunae favore illectus (omnibus

enim quae cum hoste intercedebant, velitationibus potior erat) sive hostem in ipso apparatu belli occupare volens, longiùs quàm pax est proventus erat, castris ad nobile satis per se, nunc vero ut Polonorum magna caede ita longe maiori eorum virtute nobilitatum oppidum Sbarage positus. Quo audito Cosaci qui tum junctis iam cum Chamo Tartarorum duce copijs adventabant, maximis itineribus contendentes incredibili celeritate ita se castris Polonorum circumfuderunt ut simul et venisse hostem et se circumvenisse cognoscerent. Rex interea lentos ac sparsas nobilium copias indicto ad Leopolim lustrò colligebat, cum affertus nuncijs praemissum a se exercitum ceu indagine quadam ab hostibus cinctum in angusto laborare. Quare periculum in mora fore ratus raptatis iis, quae in expedito erant turmis nec expectatis superiorum Palatinatum cohortibus ad tempestivum suis ferendum auxilium perrexit. Postquam de adventu Regis rumor inter hostes percrebuisse, dividere extemplo exercitum, ac parte una obsessos urgere ac fatigare alterae adventandi cum novis praesidijs Regi occurrere. Dabat interim famam hostis sibi in animo esse ob metum appropinquantis exercitus retrocedere ac obsidionem Sbaravia solvere. Quod ipsum, modo capti cujusdam Scythae inter exquisita questionum mala confessio, modo supina ac praepostera exploratorum regionum hostem contemnentium tam negligentia, tam securitas, nullum hostem in propinquo, omnia tuta esse, pignora vitae suae interposito dictitantium ratum Regi ratum exercitui universo fecere. Erectus igitur in magnam ex vano rumore spem Rex conjungendi castra cum obsessò hucusque exercitu rationem animo volebat. Itaque die Dominico B. virginis Ascensionis sacro qui in XV Augusti inciderat, venit Regia Majestas in castra. Dies istum fortè tristis ac ominosus erat, per stipatam nebulis cali-

Hist. R. Mon. T. II.

ginem densum fundens imbrem; hinc lubricae viae vestigia progredientium incerta impedimentorum praesertim transitus difficilis ac prope modum impeditus, cum onusta pondere plaustra cedente luto haurirentur, aut limosa uligine oblita laborioso traherentur. Neque multum momenti afferebat industria celeberrimi illius Martis alumni Christophori Arci-Stevij, qui aliquot ante diebus aspera montium confragosa vallium, abrupta viarum excequaverat cum ingens currum series udum ac molle lutum altius abradens, ingentes viarum hiatus efficeret. Noluit itaque R. M. lentum impedimentorum transitum praestolari. Sed cum parte exercitus potissimum pedestri angustias citato cursu superavit, relictis post tergum intra unum ab se lapidem reliquis exercitus, quae certam quoque manum ex Praemisliensi Palatinatu collectam, cum auctario militum illustris Palatini Cracoviensis millenis iterum distantem passibus habebant. Hostis opportunitate usus, distractum sic videns Regium exercitum et Regem ipsum justo longius a suis proventus, novissimos a tergo adoriri coepit. Primam impressionem hostilis impetus sensere cohortis Illustris Domini Koryckii, quae ne ququam magno conatu transitum hostilem impedire voluerunt cum hostis ternis in locis iam perrupto agmine latera omnia liberime incursaret. Hic verso demum is alijs ob ipsa periculi magnitudine succrescens in arma vigor virium recedentibus, ductores signiferosque manu. Singulos arripere, voce omnes corripere, animum inspirare. Singulari facundia, mortem minari obstinatis efficaci majestate, omnibusque non tandem optimè imperatoris, sed etiam optimi militis officijs defungi; adeo ut quamvis densissimis glandium ignitorum ictibus tormentorumque crebris fulminibus hostium vis labefactaretur, sola tamen Regis laudabili et ad invidiam antiquitatis stupenda virtute exequata ite-

56

An. 1649. rum belli fortuna dicenda sit. Accidit ut in eorum articulo Rex Cohortes duas ductore carentes in hostem expediret, atque illae haesitantes poscerent tribunum, quoniam inquit Rex, dux et author vobis opus est, me sequimini ducem; concitatoque ad cursum equo campum iam corripuerat, sed ab amicis et fidei Regii corporis custodibus a praecipiti calidoque nimis impetu retractus fuit; orantibus vitâ suâ, a qua publica omnium salus penderet, parceret, neque permetteret in se uno totius regni fortunam periclitari. Vix loco modica corporis declinatione cesserat Rex cum emissa à Tartaris telorum seges solem eripuit, haustura procul dubio cum Rege potissimum exercitus robur, nisi commodum in tutiora se recepisset. Vericuli certè tanta magnitudo fuit, ut et Rex diuam matrem dici illius praesidem imploraret, religiosoque voto eidem se obstringeret, et pronas in superstitionem multitudinis mentes praesenti ipsius tutela omnem rei benè gestae gloriam acceptam referrent. Pertinax ac utrinque cruenta belli alea a prima fere aurora incepta, continuato crudelitatis filio in seram usque vesperam deducta est. Nox praeliantes diremit; Rex tamen recedente licet ad reuocantia classica hoste, aciem instructam per integrae spatium noctis in campo sub signis tenuit veritus nè quis beneficio tenebrarum infidus attentaret Scythia. Interim impedimento a Tartaris infestantibus multum divexata per tot discrimina rerum tandem castra regia subiere. Oppidum quoque in vicinia praesidio 400 sclopetariorum tenebatur, quod non exiguum rebus regijs momentum uti videbimus, attulit. Nox nihilominus quieta decurrit; sed inquietus Regis animus pro salute populi sui excubantis suffragante castrensi senatu decrevit expedire literas ad Principem Tartarorum quem ipsi Chamum appellant; in his barbaro exprobabatur ingrati crimen animi, ut pote qui ingenti Re-

gum Polonorum tam defuncti piae memoriae Vladislai IV quem in praesens regnantis devinctus liberalitate, serpentum more beneficia ferali toxico remuneraret, aspidumque indole impeteret eos in quorum antea focis inalverat. Tetigit Scythico frigore concretum pectus tam fervida quam vera criminis objecti conscientia. movitque in tantum ut ex templo mite nec impotens responsum daret; brevibus solum immodicum sui apud Polonos contemptum abiectans, esse quoque vilissimi ac despectissimi hominis aliquod emolumentum asseruit. Inde ad ineundam cum Rege pacem animum applicuit misso ad id praefecto aerarij sui Kalzingio cum hac conditione, ut vicissim Cancellarius Regni in castra sua mitteretur. Imminebat autem ipse de proximo castris Polonicis duobus stadiis ferè tantum remotus et volitantes Tartarorum turmae adeo graves erant inclusis ut paene a pabulatione exclusi fuerint, et pedem extra vallum ponentes confestim trucidarentur. Sequenti die adolescente luci Cosaci oppidum praememoratum appugnare aggressi sunt, quo etiam pars impedimentorum sese receperat; in eo tantum situm erat, ut si hostium factum fuisset, nullo negotio et aquae penuria premere Polonos et exercitum omnem in Castris opprimere potuissent; qua de causa praesidium intus inclusum longo tempore impigre omnia oppugnationis mala sustinens. Cum viribus ac spe concideret, novi subsidii opem a Rege imploravit. Sed quia praesentissimum imminens castris periculum dividere copias prohibebat, turbas vilis Caelonum lixarumque classico sub signa conuocata ad suppetias obsessis ferendas ire iussa est. Haesitanter illa imperio paruit, ea tamen quae progressa fuerat mascule se defendit. Circa idem fere tempus Cosaci excitatis praepropere suggestibus, tormenta bellica in eis disposuerant, caeco impetu in vallum castrorum elucitanter quo comperte ingens trepidatio castra

compleuit et Regem confusum ac paene attonitum ancipitis mali varietas circumegit, cum simul et oppido succurrendum et castra defendenda essent. Tandem ex alto velut excitatus somno cursitare, imo nolitare ipse Rex per castra, clamitare, orare, per fidem religionemque obtestari, irent strenue ac pro vallo comparerent. Quis tam cornea fibra esset qui siccis oculis Regem sic merore deiectum ac sicco ore anhelum spiritum difficulter trahentem intueri posset? Quis incentivum illud heroicae vocis quo suam cuique publicans, omnium salutem, quo vitâ potiorem patriam, unice commendabit, surdis acciperet auribus! Tum certo nemo in totis reperiebatur Castris, eorum etiam quorum membra deficiente spiritu aegre trahebantur, qui non oblitus imbecilitatis suae ad vallum properaverit, et cum tali quidem alacritate ut eodem tempore, quo manus illalixarum in subsidium missa ex oppido eruptione facta Cosacos Tartarosque caederet signe ad inseret, munitionibus exueret, per arma per viros late stragem daret, fugientium tergis inhaereret, praecipua hostium capita trucidaret, altera eiusdem fideliae cohors comitata 200 pedibus crumperet ex castris in eos qui infestis signis vallum subibant amnem spectantem. Tandem emulatio et pudor stimulos admovuit ruerent in tela hostium sequestratis ac alienatis a memoria periculi animis. Post longum acreque certamen tandem pulsi hostes munitiones deservere suos, duo signa amisere et tormentarios suggestus cum machinis turpiter dereliquere. His duabus prosperis ac auspiciatis excursionibus crevit Polonis immensum animus, ut ad quodvis signum miles qua data porta extra vallum procurreret in hostem fugam ingentem vastitatemque faciendo. Quare reperiebantur quidam qui utendum animis successu recenti calentibus rati auctores Regi essent, ut gregem illum, inutilis alias turba equis impo-

situm in campum aduceret, et Marte aperte An. 1649. cum hoste experiretur. Sed Rex maturo iudicio cuncta rerum momenta ponderans sana potius quam fortia sequi maluit consilia. Videbat enim innumeram Cosacorum Tartarorumque multitudine et a frontè et a tergo mox sibi futuram et se subito tanquam corona cincturam. Inclinato in vesperam die utriusque partis cancellarij ad locam paci tractandae destinatum convenere, ubi a Tartaris tres potissimum insinuatae sunt conditiones. I. ut Cosacis Zaporouiensibus a Rege in ijs quae praetendunt satisfaceret. II. ut capti omnes redderentur. III. ut donario aliquo sumptus expeditionis a se factae resarciret; cui annexum fuit, ut in reditu terram depopulari sibi liceret. Super his consultatum fuit usque in posteram lucem. Nox tamen praesedens turbas dedit haud exiguas hoste ternis conatibus oppugnationem Castrorum iterante. Reptus tamen subindè fuit fortiter nec sine mediocri suorum interitu. Postquam Martis dies illuxisset ad recolligenda pacis mediâ promptis utriusque animis depereratam est. Comparuit tum quoque Chmielnicki hujus sator sartorque belli, collatisque cum cancellario regni illustrissimo Domino Georgio Ossolinski longis sermonibus omnium a se adversus Republicam perpetratarum rerum perpetuam obliuionem expetens, inclinatoque in singularem humilitatem animo tandem pacis conditiones obtulit, quam firmam suo et Tartarorum nomine futuram spondebat si Regis clementia justis desideriis subditorum suorum nollet refragari. Cum Tartaris res maximè intrigata diu haesit, in reditu vastitatem terris haud spernentis inferre contendentibus. Tandem die Jovis pax coaluit post multas ac difficiles altercationes. Tartaris ratione revertendi doni a Regibus Poloniae olim concessi. Rex 200 millia pondo se daturum obstrinxit atque triginta millibus illico persolutis pro reliqua summa obsidem illustrem comitem a Doenhof

An. 1649. Gubernatorem Sokoliae dedit. Cum Cosaccis in has condiciones concordia inita. I. Omnes accitas immunitates Regia Majestas juxta tenorem antiquorem privilegiorum exercitui suo Zaporoviensi conservabit, easque novo privilegio suo ex nunc emisso confirmabit. II. Desideriis ac votis subditorum suorum in certo ac rato exercitus numero habendo velificari studens, insimulque ad omnem officiorum sibi ac Reipublicae Poloniae debitorum promptitudinem eos prolectans permittit Regia Majestas ut sint conscripti exercitus Zaporoviensis 40,000. Confiendaeque matriculae operam fidei Chmielnickij ducis exercitus sui Zaporoviensis committit, ita ut illa subscriptione manus ipsius ac sigillo castrensi roborata inceptorum nomina contineat, quo ita inscripti gaudere immunitatibus Cosacorum possint, reliqui vero non inscripti Castrorum regionum praefectis nobiliumque bonis pareant.

III. Czehrinensis tractus omnis in perpetuum reditibus ducis Zaporoviensium inseruire debet, eumque in praesens Theodoro Chmielnickio tanquam fidele suum Reique publicae Ministerium confirmato, Regia Majestas confert.

IV. Omnia hucusque gesta a Cosaccis perpetua amnistia abolebuntur.

V. Nobilium tam Graecae quam Romanae professionis qui durantibus his motibus a partibus Cosacorum steterunt, culpam crimenque Regali clementia remittit Reg. Majestas.

VI. Miles Regni Poloniae in ijs urbibus oppidis ac pagisque immatriculatis Cosacorum copiis destinata sunt stative non habebit.

VII. Judaei ab usufructu ac habitatione urbium, oppidorum, pagorum in quibus manent turmae Cosacorum ascibuntur.

VIII. Quo ad tum dissolutionem unionis inter Graecam et Romanam religionem tam in regno ipso quam Magno Ducatu Lithuaniae, tum integritatem templorum ritibus Graecis conse-

cratorum ac jurium ea omnia pro ut cum Archiepiscopo terrae Kioviensis tractata fuere, servabit ac manu tenebit S. R. M. ne quisquam fructu libertatis ac juris sui defraudetur.

IX. Dignitates ac munera publica in Palatinatibus Kioviensi, Brasloviensi, ac Czerniehovien- sibus Graecae religionis vigore antiqui juris se collaturum pollicetur R. M^{tas}.

X. Quoniam Kioviae Graecanicae Scholae privilegij vetustis confirmatae habentur, collegia Jesuitarum inde transferantur in alia loca, Scholaeque consuetae aperiuntur.

XI. Vini adusti confectio concedetur Cosaccis quantum ad usus proprios sufficiat, non vero ad cauponandum. — Haec puncta in comitijs Regni confirmari debent, interea pax, quies armorum ac amor intra utramque partem fouebitur. — His conditionibus ultro citroque confirmatis, quaestio fuit mota, uter primo sublatis tentoriis egredi deberet; obtinuit tandem Rex ut Scythae primum abscederent qui die Veneris horis postmeridianis abitum adornavere, quos sequutus paulo post circa vesperam Chmielnickius in aperto campo cum toto exercitu, iuramentum fidelitatis coram illustriss. Cancellario Regni Regi deposuit. Postera die dato obside securitatis Illustri domino Lubomirski Gubernatori terrae Cracoviensis, Chmielnickius praesens et submisit fidem obsequij praestitit. Ubi a Rege ad reparandam virtute meritisque in Rempublicam fidem, quam tot caedibus perfidiaque fregerat, modica sed efficaci oratione per Illustriss. Ducatus Lithuaniae Vice-Cancellarium exhortatus est, jussusque reducere exercitum ac dimittere, paruit. Missi post modum a Rege fuerunt, qui inclusos Sbaraviae obsidione diuturna liberarent; sed ex obsessis plurimi seu gladio seu contagione iam perierant. Caesarum numerus 6000 accedere dicitur, eorum quoque qui cum Rege erant 7000 numerantur. Cosacorum Tartarorumque numerus in incerto adhuc

est. Rex postquam mortuorum corporibus per Sbarasicos campos sparsis justa persoluit castris egressus reduxit domum exercitum. — Habes hic vir amice genuinam rei a Polonis novissimo proelio gestae narrationem, pacisque foedera invicem sancita. Ex quibus et quo rerum in articulo fortuna regni Polonici versata fuerit, illo die qui paene summus Polonus illuxerat et quantum in summo belli periculo possit summa Regis virtus colligere tibi licebit. An. 1649.

(Collect. Dupuy. vol. 727).

XXIX.

Considérations sur l'élection d'un Roy de Pologne. En 1668. *Разсужденія о выборѣ Польскаго Короля въ 1668.* An. 1668.

L'élection d'un Roy de Pologne, c'est une affaire regardée aujourd'huy de tous les yeux de la Chrestienté. Mais les princes de la maison d'Autriche n'auroient-ils point dessein de se presenter sur les rangs et de fournir de belles courses pour gagner le prix et emporter la couronne. Le voisinage de la Silesie, l'esperance de faire dans la Pologne ce qu'ils ont pratiqué dans l'Empire et dans ces deux couronnes electorales, ou ils ont aboly la liberté des suffrages, semble les y convier. — Que seroit-ce si l'Empereur succedoit à la branche de Bourgogne conformément au testament de Philippe le Grand et au mariage de l'Imperatrice, ce seroit bien à ce coup que cette puissante maison enfermeroit la Monarchie et deviendroit coupable du glorieux crime, dont on l'accuse depuis deux siècles. — Touttefois les Polonois ont ils oublié les Elections ambitieuses et violentes de Maxi-

milian second et du Prince Maximilian son fils. Ils se souviennent (je m'asseure) de la jalousie que la Republique prit des deux mariages que contracta Sigismond avec Catherine et Elizabeth soeurs de Ferdinand second, le murmure faillit à esclater en menaces, les menaces en sédition et la sédition en Guerre. Les Polonois peuvent-ils ignorer que les couronnes de Bohème et de Hongrie se desérent par election, cependant depuis que les Princes d'Autriche s'en parent la teste, l'élection a dégénééré en hérédité et la chose publique en bien particulier, et la sollicitation des suffrages en contraintes et en violences. Ils se remettent devant les yeux la captivité de l'Aigle Imperiale qui est enfermé là dedans depuis près de deux siècles et demy. Adjoüster la juste jalousie des Ottomans, des Moscovites et des Suedois qui concouroient dans le dessein de les affoiblir et

An. 1660. mesme de les ruyner, en telle façon que pareil couronnement seroit accompagné et suivy de l'Incendie generale de la Pologne. — Je ne dis point les querelles ou elle s'engageroit, car une nation qui choisit une Prince, espouse les interets du Prince choisy. Je ne dis point de quelle confusion et de quelles tenèbres seroit couverte la Pologne, s'il fallait qu'il entreprit un voyage d'Italie ou d'Espagne, et partant il est nullement vraisemblable que les Palatins jettent les yeux sur la personne de l'Empereur. N'y auroit-il pas lieu de proposer le Prince Charles de Lorraine. Cette ouverture se doit considerer et du costé de la Pologne et du costé de la maison d'Autriche et de la part des Princes voisins et par l'endroit de la personne proposée. La Pologne est un corps agité de longues guerres civiles et estrangeres, qui demande une teste chargée de lauriers et couronnée de victoires. Commettroit on la conduite d'un vaisseau agité de tempête à un Pilote nouveau et sans experience, quelque esclatant que puisse estre d'ailleurs son merite et sa naissance. Pour la maison d'Autriche elle vise à ce but par ce qu'en luy donnant l'une des deux soeurs de l'Empereur elle regneroit par la reyne presque aussy absolument que par le Roy. Neanmoins quel raisonnable soupçon n'en concevroient les Suedois, sans doute ce ne seroit pas sans raison s'ils apprehendoient la jonction et le concours de la Pologne, et de l'Empire; De celle-là pour les bannir de la Livonie, et de celui-cy pour les chasser entièrement de l'Allemagne. Quant à la France la raison de son interest naturel l'oblige à s'opposer avec pareille vigueur qu'à la promotion de l'Empereur, et dela il n'est pas difficile de conclurre que le Prince Charles ne montera pas sur le throne. Les offres dont fortifie le Prince de Moscovie Sa Brigue paroissent magnifiques, l'union de la Duché de Lithuanie par Jagellon

et l'obligation d'embrasser le christianisme, c'est un exemple qui favorise son dessein, d'ailleurs la Russie, le duché de Smolensko, les principales places de la Lithuanie, l'entretien de cinquante mille hommes ne sont pas des choses vulgaires ny à mepriser, la renonciation solennelle à la Moscovie volontaire dans l'election et infailliblement necessaire dans l'execution à cause de la juste crainte des puissances voisines semble preparer des degrés pour s'eslever en cette sublime et Royale place. Mais quelle assurance aux Polonois de la renonciation, quelle caution pour la remise sincere et actuelle des places et des provinces occupées par le Moscovite? N'y a-t-il pas apparence que ce Prince favorisera ses interets naturels au prejudice de ses interets requis et estrangers? Je dis davantage il ne seroit pas sitost assis sur le Throne, que le Grand seig^r et les Suedois ne missent le feu aux deux bouts du Royaume. Le Turc redouteroit ce surcroit de puissance en la personne d'un Rival, et le Suedois tascheroit de prevenir la perte de la Livonie, de la Carelie et de diverses autres provinces conquises sur la Pologne et sur la Moscovie, et partant il est peu probable que le Prince de Moscovie enleve cette couronne. Ne pourroient ils point jeter la veue sur quelque Seigneur Polonois par les raisons suyvantes. Il est honteux d'aller gueuser et mendier des Roys et des Maistres chez les Estrangers qui d'ordinaire sont vos ennemis. La Pologne est elle si sterile en noblesse, en races illustres et en vertu esclatante, qu'elle n'y sceut trouver une teste digne de la couronne. Les Princes originaires et naturels ont une affection plus vive que les souverains de dehors et adoptifs, l'amour de la patrie, l'obligation de satisfaire aux fonctions de la Royauté, sont deux liens qui les attachent au bien publicq. Les Romains ont-ils demandé des Empereurs aux peuples barbares qui n'e-

stoient point soumis à leur Empire; si dans tous les Estats et anciens et modernes, les naturels sont reçus aux charges dont les portes sont fermées aux étrangers, à combien plus forte raison le sommet des dignités doit il estre inaccessible à ceux qui ne sont pas originaires. Et Dieu ne menace-t-il pas les Israelites du souverain commandement des Etrangers, comme d'un fleau et d'une peine de sa colere et de sa vengeance; si est ce que l'election d'un naturel polonois seroit vraysemblablement ruyneuse à la Pologne. La coustume passe en nature et combien s'est il escoulé de siècles et combien présenté d'occasions, ou le contraire s'est perpetuellement pratiqué? Quelle jalousie n'exciteroit point une semblable Election parmi les Palatins et les Seigneurs qui se croyant egaux en naissance et en merite au subiect élu, allumeroient d'abord une guerre civile, tant a de force l'émulation sur les esprits qui tiennent le mesme rang, dela vient que l'on acquiesceroit plus tost à l'élevation d'un Ennemy que d'un frère ou d'un amy. Par cette raison il est facile de tirer cette consequence, qu'un Polonois qui manque des deux ressorts qui remuent les machines de l'election, je veux dire l'or et le fer, à peine pourra-t-il y parvenir.

Venons au frère de M. de Bavière, il est apparemment indubitable qu'il ne scauroit réussir en cette poursuite que par une puissante brigade ou plus tost par le concours de la faction de France et de la faction Imperiale. Et c'est une chose à n'estre point négligée, car presupposé que ce Prince soit appuyé par la France, il est à craindre que sous main l'Empereur n'y joigne sa faction et qu'estant esleu il donne les apparences de reconnaissance et d'obligation à cette couronne, mais le solide et l'effet à la Maison d'Autriche. Le Espagnols out joué plus d'une fois de ces tours de souplesse dans l'exaltation des Souverains Pontifs,

ainsy à l'égard de ce Prince il n'y a que peu de An. 1668. seureté, quelque preuoyance qu'on y apporte, il ne faut que rappeler en sa memoire la conduite du feu Duc de Baviere (que l'on nommoit le Richelieu de l'Allemagne). Il escoutoit toutes les propositions contre la maison d'Autriche, il entroit dans les sentiments de ses Ennemys, il concluoit des ligues deffensives et secrettes, neantmoins il s'attachoit à ce party, il y attiroit l'electeur son frère et sous un nom particulier et distinct il servoit très-avantageusement la maison d'Autriche. Monsieur le Prince ne pourroit-il point estre regardé en ce rencontre, ne considereroit on point la reputation de notre Auguste Monarque Louis le Conquerant dont le bruit remplit tout l'Univers, l'intelligence, la fidelité, le zèle, le secret et la vigilance des testes qui composent le Conseil de Sa Majesté, l'honneur qu'a Monsieur le Prince de sortir d'une maison qui depuis près de sept siècles commande souverainement à la plus precieuse partie de la Terre, qui outre les trente un Roys qui ont regné en France en a desjà donné un à la Pologne, dix huit au Portugal, treize à la Navarre, sept à la Hongrie, plusieurs à la Sicile, à Naples, à la Terre sainte, et dix Empereurs à Constantinople, qui surpasse l'estendue des Règnes de toutes les maisons dont l'histoire sainte et prophane, ancienne et moderne face mention, dont la souveraineté est anterieure aux erections des Royaumes de Castille, d'Arragon, de Navarre, de Sardaigne, de Sicile, de Bohème et de Hongrie; le merite personnel de Monsieur le Prince ne leur donneroit il point dans la veue. Cette estime universelle de passer aujourd'hui pour le premier et le plus heureux capitaine du monde n'animeroit elle pas les Polonois de l'esperance de se reacquitter de leur perte. En effet, quel Capitaine, quel Roy, quel Empereur a gagné quatre batailles depuis deux siècles, je

An. 1668. ne compte point les sièges, les attaques de places et de retranchements, les rencontres, les combats, les retraites. La Pologne deséchirée depuis tant d'années par les cruelles guerres des Cosaques, entamée si cruellement par les irruptions des Moscouittes et blessée et percée de part en part par les coups que la Suède luy a portés, a besoin d'un Roy de reputation, en qui la grandeur de la naissance et la gloire de la reputation soyent egales. Au reste il en rejailliroit des rayons d'honneur sur cette couronne, on s'en serviroit très utilement soit à la Porte, soit en Silesie et en Moravie, si l'Empereur, entreprenoit de s'opposer aux pretentions de notre divine Reyne. Ne seroit ce point un moyen efficace de contenir un peu les Suedois en bride et à forcer nos amis à demeurer amis? — Examinons un peu si Monsieur le Prince ne seroit point bien fondé à balancer la dignité de Prince du Sang avec la splendeur d'une couronne, qui pese plus qu'elle ne brille, j'entends une couronne qui en l'estat present des affaires parera et ornera moing une teste qu'elle ne chargera et l'accablera. Ne feroit il point difficulté d'exposer une gloire certaine à l'incertitude des succès cachés dans les labyrinthes futurs des affaires de Pologne? — Un expérimenté Pilote s'embarquera-t-il volontiers sur un bastiment tout brisé de coups de mer et qui faict eau de tous cotés? — Ne seroit-ce pas avec raison qu'il se plaindroit comme cet autre ancien Grec de n'avoir à gou-

verner que le naufrage de la Republique? — Monsr le Duc de Neubourg qui est de la Branche des Comtes Palatins merite d'estre considéré par deux endroits: 1) S'il estreint des liaisons avec Monsieur de Brandebourg; s'il trocque son partage de la Succession de Julliers contre la Prusse ducale; s'il consent à la perpetuelle et indissoluble union de celle cy avec la Pologne, dont elle a esté autrefois desprise et destachée, et qu'il se mette en devoir de monter par ces degrés sur le Throsne d'ou le Roy Casimir a resolu de descendre. De plus la France est obligée de traverser et d'empescher effectivement cette promotion, voici quel est son véritable et unique interest en cette occurrence. C'est que l'Electeur accroistroit notablement sa puissance par de nouveaux Estats qui se trouvent compris au dedans des anciennes et naturelles bornes de ce Royaume et qu'il faut tascher de regagner en quelque manière que ce puisse estre en les luy rejoignant insensiblement et avec dextérité. 2) Si le Duc de Neubourg cedit de bonne foy et actuellement au Roy Julliers, Dusseldorp etc. En ce cas la France ne scauroit manquer de faire l'impossible pour favoriser, pour promouvoir et pour appuyer fortement et ouvertement cette election, laquelle en consideration d'une si notable utilité, je prefererois mesme à l'election d'un fils de France. Le solide et l'essentiel estant perpetuellement preferable au simple brillant.

(Harlay. vol. 242. Biblioth. du Roy.)

XXX.

A project of a separate act for comprehending the Grand Duke of Moscovy in the treaty of Sweden with the Empire. The 9 of July 1679.

Проектъ сепаратнаго акта по включенію Царя Московскаго въ трактатъ между Швецію и Римскою Имперію. 9 Іюля 1679 г.

Quandoquidem ex parte Sacrae R^{ae} M^{ti}s Sueciae nulla notitia hactenus haberi potuit, num pace cum Sua Caes^a Maj^{te} et Imperio die vigesima sexta mensis Ianuarii nuper elapsi inita, Sua Tzarea Maj^{tas} Russiae comprehendi velit. Ideo hoc separato actu Ejusdem comprehensio

si petierit expresse reservatur usque ad finem anni currentis ita ut dicta sua Tzarea Maj^{tas} Russiae comprehensa et inclusa censi debeat si intra praefinitum temporis spatium se includi et comprehendi velle declaraverit.

FINIS.

CORRIGENDA.

PAG. LIN.	LEGE	PAG. LIN.	LEGE
14	ultima omnino	215	12 iucundius
15	14 auscultabat	222	13 usanza
—	25 collegis	230	26 scritte
21	19 chce	—	27 tutti
32	4 de matrimonio Regis Sueco- o бракъ Шведскаго Короля rum cum nata Imperatoris съ дочерью Императора	231	5 espressi
35	34 risposta	241	20 molti
38	1 Ritornando	252	5 chiamati
41	25 e	259	6 sottoscritto
63	2 pueritia	276	17 indussero
—	6 salutem	296	23 relationibus
65	21 abbracciata	297	11 вврт
69	9 etiam	298	1 CXXXVII
72	ultima posthac	—	24 inibi
99	39 przyjąc	303	36 Die
114	1 aby	309	14 ut
—	2 trądzili	334	31 sostenere
115	14 w chrze-scianstwie	339	23 Austriaco
119	24 rusznic	334	2 tam
168	12 niezwykta	—	28 donatio
—	14 niezwykta	246	26 necessitate
176	ultima mieszczanin	408	14 Arcium
209	9 litterae XXIII.	415	9 Ils
214	2 Altissimo	—	22 s'acheminoit
—	10 ubi	423	7 pour.

23 письма.

#3867 Cow
68 ~~99~~ AA A 30 - 330

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 03668 6841

